This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

GAA
M12
Maandelijksch

MAANDELIJKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD;

HONDERD EN ZEVEN-EN-TACHTIGSTE DEEL.

Voor JULIJ 1808.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op de Heerengragt, over de Warmoesgragt, N°. 413.
MDCCCVIII.
Met Privilegie.

De Prijs is 6 Stuivers.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
919365A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1957 L

Printed in the Netherlands

UITTREKSELS.

JOANN. NICOL. FREDER. BRAUER, *Geheim raad van den Hertog van Baden. Het CHRISTENDOM eene RIJKSREGELING. Een woord voor onze Tijden Uit het Hoogduitsch* Te Amsterdam *bij* W. van Vliet, 1808. 213 *Bladz. in gr Octavo. De prijs is f* 1-16-:

Een Schrijver, die met verſtand, gezond oordeel, en tevens vrije denkwijze de oude leer der Kerk handhaaft en mannelijk en ernſtig verdedigt tegen de *Neologen* en Nieuwigheid-zoekers van onzen tijd, is in *Duitschland* thans eene zeldzaamheid, en zijn geſchrift mag en moet gewigtig en belangrijk zijn bij allen, die de waarheid lief hebben en dezelve naar hare waarde achten. Zoodanig een Schrijver vertoont zich de *Badenſche* Geheim-Raad BRAUER te zijn in dit thans voor ons liggende Werk, het welk in de *Bibliotheek van Theologiſche Letterkunde* voor het jaar 1808 No. 3. *Blads.* 421. onlangs uit het Hoogduitsch werd aangekondigd en geprezen, wanneer er reeds, zonder dat de één van de andere wist, eene Nederduitſche Vertaling van hetzelve op de pers was, die kort daarna bij den Boekhandelaar VAN VLIET in het licht verſcheen, en welke zeer getrouw en goed is uitgevoerd; in der daad, voor elk, die opmerkt,

een ſprekend bewijs reeds voor de waarde van dit Boekje, het welk wij ook, bij de lezing bevonden hebben, vol kracht te zijn en tegen de meer openbare of meer heimelijke beſtrijders van het Chriſtendom, de waarheid te voldingen, terwijl zij in hunne verborgenſte ſchuilhoeken worden naargeſpoord, en hunne drogredenen en de ſchroomelijke gevolgen van hunne ondernemingen, voor waarheid, godsdienst, deugd en zeden even nadeelig worden aangetoond. Het is waar, even hierdoor is dit werk een diepzinnig werk, het welk niet oppervlakkig, maar met opletendheid moet gelezen en herlezen worden, en des Lezers aandacht vordert; maar, behalve dat de *Nederlandſche* vertaling, door hare vloeibaarheid veel ten dezen tot het gemak des Lezers toebrengt, zal de Lezer ook zijne inſpanning van geest beloond vinden, door de vermeerdering van zijne kundigheden, en de overtuiging der waarheid.

„ Dit geſchrift," deze zijn des Schrijvers woorden in het *Voorberigt* Bladz. VI. „ heeft noch het oogmerk noch den aanleg, om éénen van hen tot andere gedachten te brengen, die de verhalen van het leven van onzen Heer niet voor eenvoudige geſchiedenis aannemen, maar ze eerst in den ſmeltkroes van hunne *individueele* Rede-kritiek ſmelten, en uit het geſmoltene alleen dat uitzonderen, wat, *naar hunne meening*, in het *Joodſche land*, voor een paar duizend jaren, heeft *kunnen* en *moeten* geſchieden, om dan deze *quint-eſſence* voor zoogenoemde *reine geheurde zaken* uit te venten, maar al het overige, onder den hoogklimmenden *Griekſchen* naam van *Mythen* — die in goed *Hollandsch* hetzelfde zegt, als *volksmaren*, of *verdichte vertellingen* — voor ſchuim uit te geven en te verachten."

„ Inderdaad, het is *onbegrijpelijk*, hoe iemand, bij *deze* geſchiedenis, op *die* wijze van uitlegging kan

kan vallen, wier Schrijvers, meer dan één, voor alle *Mythen* (*Fabelen* staat er in onze gewone vertaling) waarschuwen (1 *Tim.* I: 4. IV: 7. *Tit.* I: 14.) en verzekeren, „dat zij geene kunstelijk verdichte *Fabelen* (wijsheid belovende *Mythen*) gevolgd zijn, toen zij bekend gemaakt hebben de kracht en de toekomste van onzen Heere JEZUS CHRISTUS, maar dat zij aanschouwers geweest zijn van zijne majesteit, toen hij van God den Vader eere en heerlijkheid heeft ontvangen door eene Stem uit den hemel enz." — Het is *onbegrijpelijk*, hoe iemand, eerelijker wijze, den dood van JEZUS enkel voor eene diepe onmagt, of bezwijming, zijne opstanding voor een weder ontwaken uit dezelve, en zijne hemelvaart voor eene reize in onbekende landen houden kan — hetwelk voorheen alleen spotters en vijanden van het Christendom, uit hartstochtelijke inzigten, deden; maar nu, helaas! Volksleeraars en Herders van het Christendom zich verooorloven — hoe, zeg ik, iemand dit *eerelijker wijze* kan doen, zoo lang hij toch nog Godsdienst- en Zedeleer op het gezag en voorbeeld van *dezen* Man bouwt, die daardoor tot den slimsten zedelijken goochelaar en bedrieger verlaagd wordt; het is verders *onbegrijpelijk*, hoe iemand de Apostelen van onzen Heere, zijne nieuwbekeerde Aanhangers, en zijne onbekeerde vijanden, allen te gelijk, voor zoo zwak van verstand en zoo verblind kan houden, als zij moesten geweest zijn, indien een zoo verwrongen (*getravesteerd*) verhaal eener geschiedenis, welke voor hunne oogen gebeurde, zich bij hen allen als waar en onwedersprekelijk had kunnen voordoen; eindelijk, het is *onbegrijpelijk*, hoe iemand eene zoo gestelde strijdige en ongeloofwaardige voorstelling van eene gebeurtenis in de *bekende* gewesten der *zinnelijke* wereld als een ontwerp en als geloofbaar kan aannemen om slechts een berigt uit de *onbekende* gewesten

eener *bovenzinnelijke* wereld, hoe min het ons iet tegenſtrijdigs en ongeloofwaardigs bekend maakt, niet voor aannemenswaardigs te laten doorgaan."

„ Dat ondertusſchen deze onbegrijpelijkheden toch dadelijkheden zijn, daarvan overtuigt de kerkgeſchiedenis van onze dagen ieder een, die in ſtaat is, rond te zien, door welke men, tegen wil en dank, aan die aanmerking des Apoſtels herinnerd wordt: „ Zij zullen hun gehoor van de waarheid afwenden, en zullen zich keeren tot Fabelen." (2 *Tim.* IV: 4.")

„ Ik kon dus," (zoo vervolgt de Schrijver, Voorberigt *Bladz.* X.) in deze Verhandeling, met regt van dat ſtandpunt aanvangen, hetwelk op de *geſchiedkundige* waarheid der woorden en lotgevallen van onzen Heere rust, ten einde mij enkel met derzelver zin en bedoeling onledig te houden. Wie *dit* ſtandpunt niet vatten kan of wil, die doe geene moeite, om dit geſchrift te lezen, het kan hem geen voordeel aanbrengen: maar hij late ook af van zijne pogingen, om die inrigting der kerk te ondermijnen, welke op dezen hoekſteen gebouwd is, en welke even min van de geſchiedkundige *Theoriën* der *Kritieken* afhankelijk kan worden, als onze huizen en kasteelen afhankelijk zijn van *Theoriën* omtrent de *Lithologie*. Doch wie integendeel dit gezigtpunt nog vasthoudt, maar misſchien door onbedachtzame toepaſſing der geliefkoosde wijze van Filozofeeren van onzen leeftijd over reine Moraal, over alvermogen der menſchelijke Rede, over *Continuiteit* en *Cauſaliteit*, (of over den zamenhang en verband van het nevens elkander beſtaan, en op elkander volgen der dingen,) en door de afgeleide gemeene plaatſen, van gewaande onbeſtaanbaarheid, van bovenzinnelijke gebeurtenisſen, bovenzinnelijke beweeggronden, en bovenzinnelijke betrekkingen, in de war geraakt is, dien moge dit geſchrift misſchien nog dienen,

om

om hem tot erkentenis te brengen, dat hij of zich voor de vuist en eerlijk aan de zijde der Ongeloovigen vervoege, en het Christendom niet langer, als een momtuig voor geheel tegenstrijdige leerstukken, onteere, of dat hij, even vrijmoedig, in spijt van schimp en verachting van de alleenwijzen van onzen tijd, den Schepter van Hem huldе doe, die wel te voren wist: „ dat 's menschen Zoon, als hij komen zal, geen geloof zal vinden op de aarde," (*Luk.* XVIII: 8.) maar die evenwel aan zijne Leerlingen beloofd heeft: „ ik zal wederkomen, en u tot mij nemen, opdat gij ook zijn moogt, daar ik ben; en ik verordineer u het Koningrijk, gelijk mijn Vader mij dat verordineerd heeft." (*Luk.* XXII: 29. *Joann.* XIV: 3.)"

„ Mag dan dit geschrift mede daartoe dienen, om dezen of genen, die in zijnen Naam gedoopt zijn, het verbond te versterken, *in die week*, wanneer CHRISTUS, *de Vorst*, weder moet uitgeroeid worden van zijn volk, en niets meer zal zijn: dan is het oogmerk van hetzelve bereikt."

Wat nu de inrigting van dit Werk betreft. Voor alle dingen stelt de Schrijver terstond in het begin den staat des verschils voor: „ Voor dezen was men algemeen onder de Christenen gewoon, van het Koninklijk Ambt van CHRISTUS, of van een Koningrijk van God en CHRISTUS te spreken; ook stemde men algemeen daarin overeen, dat het Christendom zij —

„ Eene geestelijke *Regerings-regeling*, of ontwerp eener geestelijke Regering voor het menschdom, tot *kennis* en *vervulling* der zedewet, en gevolgelijk tot herstelling tusschen den uit- en inwendigen toestand des menschen, als ook tusschen zijn heil en heilwaardigheid: dat deze regeling door de zamenwerking van zigtbare en onzigtbare, bekende en onbekende krachten bestuurd wordt; en dat de zedewet een wezenlijk, doch geenszins het

eenig genoegzaam deel derzelve uitmaakt, maar dat het geloof aan de geschiedkundige opgave en voorstelling van deze Regeling, en het vertrouwen op de Regering van onzen Heere, *bij aanhoudendheid* noodzakelijk zij, om het doel dezer regeling te bereiken, en derzelver voordeelen te genieten."

„ In onzen leeftijd stellen Godgeleerden en zulken die geene Godgeleerden zijn, dit denkbeeld ter zijde, als iet, hetwelk slechts eene voorbijgaande en dwalende beschouwing uit de tijden der jeugd van het Christendom geweest zij, en hetwelk den Christen, zoodra hij tot mannelijken ouderdom is rijp geworden, niet meer betaamt, waartegen zij beweeren, dat het Christendom zij —

„ Eene zedelijke onderwijzings-regeling, of ontwerp van onderwijs omtrent de zedewet en des menschen verpligting, om naar dezelve te leven, welke alleen door *zigtbare*, of ten minsten *bekende* krachten, werkt; dat het geschiedkundige daar in slechts een voertuig (*vehiculum*) der eerste uitbreiding dezer leere zij, wel gewigtig als een grond van kennis van derzelver eerste ontstaan, maar niet noodzakelijk tot werkzaamheid der eenmaal door dezelve ontwikkelde kennis der zedelijke verpligtingen."

Welke van deze voorstellingen de *ware* zij, te onderzoeken, is nu het hoofdonderwerp van dit Werk, het welk in *twee Afdeelingen* geschiedt. In de *eerste Afdeeling* wordt aangetoond: *dat het Christendom volgens* CHRISTUS *waarlijk een ontwerp van een Koningrijk of eene Rijksregeling moet zijn*, waar van de stotsom door den Schrijver, *Bladz.* 82. dus wordt opgegeven:

„ Maar indien nu — en dit was hetgene wij tot hiertoe gezien hebben — JEZUS volstrekt in uitdrukkingen en schikkingen gestadig eene Rijksregeling tot zijn beginsel heeft; indien hij volstrekt geene reden had, om zijn ontwerp in dit gewaad

in

in te kleeden, ingevalle dit niet wezenlijk het eenige gepaste voor hetzelve geweest was; indien hij zich nergens beslissend voor eenen oneigenlijken en beeldelijken zin zijner woorden en schikkingen, omtrent dit onderwerp, verklaard heeft; indien hij veel meer, op meer dan één plaats, zoo klaar mogelijk voor eene eigenlijke en bepaalde beteekenis van zijne Rijksschikkingen spreekt; indien zijn spreken en doen in onoplosbare tegenstrijdigheden met malkanderen valt, zoodra men hem, uit het gezigtpunt van den Beheerscher van een bovenzinnelijk Rijk, in het standpunt van een' Leeraar eener zedelijke gemeente overbrengt; indien hij, zoodra dit laatste standpunt het juiste was, waar uit hij beoordeeld zou moeten worden, zelfs ophouden zou, voor een wijs en goed mensch te gelden; eindelijk, indien ook zijn ontwerp, naar deszelfs inrigting, zichzelve tegenwerken en verstoren zou, zoodra het niet Rijksverbindtenis, maar alleen leerontwerp, niet een bovenzinnelijke, maar alleen een zedekundige, door waarheid heerschende Staat was: zoo moet men, of alle geschiedkundige waarheid verzaken, of ook *dit* als geschiedkundige waarheid aannemen, dat het Christendom, *naar het oogmerk des Heeren en van zijne gezanten*, niet een *aardsch Leerontwerp* moest zijn, hetwelk den mensch, door verstand, daartoe leidde, om uit *eigen inzien*, in zijne redelijke verpligtingen, *zelfstandig* te werken, maar veel meer eene *bovenzinnelijke Rijksregeling*, welke den mensch door hare inrigtingen, daartoe opvoedt, om *uit erkentenis van rijksverpligting in willelooze onderwerping* onder de Rijkswetten te handelen."

„ Maar wat volgt nu hieruit? Zeker aan den eenen kant dit niet, dat wij zijn Rijksontwerp *voor* wijs, goed en aannemenswaardig hebben te hou-

den; want daaruit, dat een groot man een gevoelen en een ontwerp gehad heeft, volgt immers niet, dat dit ook zonder meer, enkel daarom, omdat het bewezen is, dat *Hij* dit gevoelen en dit ontwerp had, voor regt en groot erkend zou moeten worden, naardien het toch een bekend spreekwoord is, dat groote mannen ook groote zonderlingheden en dweeperijen plegen te hebben. — Maar, aan den anderen kant, *dit* volgt er heel zeker uit: *voor eerst*, dat wij er niet eer uitspraak over doen, en zijn gevoelen of ontwerp verwerpen mogen, vóór dat wij het juist naar die mate naauwkeuriger getoetst, en met wantrouwen op eigene kunde onderzocht hebben, naar welke wij hem boven ons in grootheid verheven denken; *vervolgens*, dat, wanneer wij zijn gevoelen en ontwerp, naar hetgene het geschiedkundig is, niet aannemenswaardig vinden, wij het geheel verwerpen moeten; maar het niet in geheel andere, voor hem vreemde, beteekenissen overbrengen, en deze dan voor *zijn* gevoelen en ontwerp uitgeven, en dus aan Hem het juiste tegendeel, van hetgene Hij wilde, onderschuiven, en dit, aan onkundigen en onwetenden, voor *zijne* ware en onder *zijne Firma* uitventen mogen: met één woord, zoo veel volgt daaruit, dat de partij, welke nog vasthoudt aan de blijde boodschap van het Koningrijk van JEZUS, in tegenstelling van deze andere partij, welke dezelve vernietigt, en hunne boodschap evenwel nog voor *de zijne* uitgeeft, zeggen mag, zoo als ELIAS eens tot het volk van *Israël*: „Hoe lang hinkt gij op twee gedachten: indien JEHOVA God is, zoo volgt hem na; en indien BAAL God is, zoo volgt hem na."

Op deze wijze maakt de Schrijver eenen voegzamen overgang tot zijne *tweede Afdeeling*, waarin hij bewijst, dat wij dan ook verpligt zijn, het Christendom als een Rijksontwerp of regeling aan

te

aan te nemen. Deze beslissing of uitspraak vestigt hij op de behoorlijke beantwoording van deze vier vragen:

„ *Voor eerst:* gaat JEZUS oogmerk en doel tot zulke geest- en zinnen-waarnemingen terug, welke *op zich zelven* denkbaar zijn, en welke *Hij zich* in staat bevond te maken; met andere woorden: kon Hij ze behoorlijk maken?"

„ *Ten tweeden:* wilde Hij die aan zijne leerlingen, en deze aan ons, opregt mededeelen?"

„ *Ten derden:* stemmen dezelve, zoo als zij tot ons gekomen zijn, met de *Analogie* van onze geest- en zinnen-ervaringen in, zoo dat dus derzelver aanneming nergens eene strijdigheid en wanklank in de *Harmonie* van ons weten brenge?"

„ *Ten vierden:* dienen zij ons ter bevestiging of opheldering van andere geest- of zinnen-ervaringen, of waarnemingen, welke voor ons gewigtig zijn, en welke *buitendien moeijelijk of geheel niet te verklaren zouden zijn?*"

„ Alleen eene gunstige beantwoording van deze vier vragen kan ons *regt geven*, om de zaak op dezelfde wijze te beschouwen, als CHRISTUS gedaan heeft; maar dezelve *verpligt* er ons tevens toe: want zoo wij er anders geen geloof aan wilden geven, en ze dus voor onze woorden en daden ten grondslag laten strekken, dan zouden wij tegenstrijdig te werk gaan met onze overige wijze van handelen, waar naar wij, in alle omstandigheden des levens ons gedragen en gedragen mogten, ten zij wij, uit gebrek aan eigene kundigheid, *volstrekt niet* of *flecht* handelen willen; maar zoodanige opzettelijke tegenstrijdigheid in de grondbeginselen van ons gedrag en handel zou zedeloosheid zijn!!"

De slotsomme van alles wordt Bladz. 205 in deze woorden begrepen: „ Als wij nu den wezenlijken inhoud dezer verhandeling in het kort zamenvatten, dan komt alles op het volgende neder: CHRISTUS heeft

heeft eene bovenzinnelijke Rijksregeling en geen aardsch leerontwerp willen gronden; dit bewijst zoo wel de uitdrukking als de zin en de zamenhang zijner redenen; zoodra zijn ontwerp uit dit gezigtpunt verplaatst wordt, verliest het niet alleen zijne doelmatigheid, maar zelfs zijne zedelijke waarde; en wij moeten het daarom of geheel ter zijde leggen, of het voor dat gene nemen, waar hij het voor gegeven heeft. — Maar CHRISTUS kon zulk eene schikking kennen en gronden, dewijl hij, na alle vroegere begunstigingen van zijne hoogst uitmuntende wijsheid, ook deze genoot, dat hij is wedergekeerd uit het land der graven, en dat hij gevolgelijk uit eigener ervaring van den zamenhang der bovenzinnelijke wereld met de zinnelijke kon spreken; hij heeft ook zeker niets anders dan zuivere en zeker gekende waarheid op zijne leerlingen, en door hen op ons willen voortplanten; bovendien is in al de opgaven omtrent de natuur en gesteldheid van zijn Koningrijk, omtrent de daarin werkende krachten, en het doel van derzelver verbinding niets begrepen, wat met onze overige ervaringen, die wij uit de bloote beschouwing der zinnelijke wereld *om ons*, en der geestelijke *in ons* scheppen, strijden zou, en wat niet veel meer volkomen naar de wetten van gelijkvormigheid (*analogie*) harmonisch daarmede overeenkomt; ja, deze beschouwing van het Christendom is alleen in staat, om ons over onderscheidene ervaringen en waarnemingen zulke opheldering te geven, waar bij die in eenen zamenhangenden reeks van oorzaken en werkingen hare zekere plaats vinden, en waarbij toch gevolgelijk onze Rede zich tot eene éénheid van overzigt der wereldgebeurtenissen kan verheffen, zonder naar de nieuwe manier deze gebeurtenissen — uit een zelfverkozen gezigtpunt om te knoeijen, en daardoor aan dien schoenmaker te gelijken, die, opdat zijn fraai gewerkte

schoen

ſchoen gedragen zou kunnen worden, zijne kennisſen vermaande, om zich de voeten te laten affchaven; en — hetgene nu uit dit alles van zelve voortvloeit, wij moeten het Christendom voor hetgene, waar JEZUS het voor gegeven heeft, ook werkelijk aannemen, zoodra wij hem ook ſlechts zoo veel achtingswaardigheid en geloof ſchenken willen, als wij elke andere min gewigtige en min bevestigde geſchiedenis der afgelegendſte voorwereld, of nader bij gelegene middelwereld geven, zoo wij ons weten en gelooven, in dit punt, niet met al ons overig weten en gelooven willen doen ſtrijden, en zoo wij niet beſchaamd willen worden in den dag zijnen toekomst, (*Rom.* IX: 33.) „ wanneer de Koningrijken der wereld onzes Heeren en zijner Gezalfden zijn zullen, en hij als Koning zal heerſchen in alle eeuwigheid." (*Openb.* XI: 15.)"

Wij willen, na de opgave van het beloop dezes voortreffelijken Werks alleen nog voor onzen *Boekzaallezer* overſchrijven de volgende aanmerking, welke de Schrijver BRAUER, Bladz. 190 maakt, bij gelegenheid der beantwoording van de *vierde vraag*, na aangewezen te hebben, dat de voortplanting en inſtandhouding van het Christendom iets onverklaarbaars is, ten zij wij JEZUS Koninklijke magt eerbiedigen, heeft aangevoerd:

„ Waren de geboden van JEZUS en zijne Apostelen, omtrent de voortplanting en geregelde inſtandhouding van het Christendom, van Overheden en Leeraars en Toehoorders niet als *Rijkspligt* aangenomen en gehoorzaamd, hadden zij alleen daar werkzaam kunnen wezen, waar gronden van overtuiging, welke daarvoor bijgebragt mogten worden, bij Overheden, Leeraars en Toehoorders het verſtand en hart open voor dezelve ontmoet hadden; waarlijk, er zouden zoo min duurzame Christen-gemeenten tot ſtand gekomen zijn, als er ooit beſtendige *Sokratiſche*, *Platoniſche* en andere

tere dergelijke gemeenten tot ſtand zijn gekomen, en nog minder zouden dergelijke beſtendige gemeenten nu al duizenden jaren, zelfs niet al het eigene van hare eerſte inrigting, in opzigt tot Doop, Avondmaal en dergelijke, voordurend in ſtand gebleven, en de afwisſeling ontgaan zijn, aan welke alles onderworpen is, wat enkel door menſchelijke overtuiging, of menſchelijk belang, ingerigt en onderhouden wordt."

„ Niet beter kan men zich hieromtrent verzekeren, dan wanneer men nu ziet, hoe integendeel het Christendom daar werkt, waar het geloof aan de Koninklijke regering onzes Heeren ter zijde geſteld wordt. Men kan hier over nog wel niet zoo algemeen verbreide waarnemingen maken, als over de werking van het geloof aan deze waardigheid: want tot hiertoe is dat ter zijde ſtellen in een groot deel van den hoogeren Stand, vervolgens in een gedeelte van den middel-Burgerſtand, in volkrijke ſteden, tot ſtand gekomen, en nog niet veel tot de hutten der landbewoneren doorgedrongen, en zelfs daar is dit ter zijde ſtellen wel bij velen in het hoofd, maar bij weinigen ſlechts in het hart *voltooid*, bij de meesten vervolgt hier de vroegere van der jeugd aan gewende beſchouwing het ſtille leiden der handelingen, ook daar, waar zij, wegens haar oudmodisch voorkomen, zich niet meer openlijk mag laten zien. Doch evenwel is deze werking reeds zigtbaar genoeg."

„ De algemeene klagt, aan welke Christenen, van de verſchillendſte geloofsinzigten, deel nemen, is, dat onder de hoogere ſtanden en onder de middelklasſe der Burgeren in groote ſteden, het kerkgaan, zoo wel als de deelneming aan het Liefdemaal der Christenen, ſteeds zeldzamer wordt, (zoo niet misſchien nog naarijver der verſchillende onder malkanderen wonende Geloofsgenooten eene

vreemd-

vreemdſoortige oorzaak is, om beiden meer toeloop te verzekeren.")

„ Het Tijdperk van deze, in de Proteſtantſche Kerk, voornamelijk, menigvuldige waarneming, gaat niet heel ver boven de twintig jaren. Als wij hier nu de aanmerking bijvoegen, dat het eerſt omtrent veertig jaren geleden is, toen enkel deze en gene begon, het met het Chriſtendom beſtaanbaar te achten, JEZUS niet voor den Heer over allen, en voor het Hoofd der Gemeente te erkennen, nu eerſt omtrent twintig jaren, dat dit gevoelen het waagt, zich overluid en openlijk te vertoonen, en nog niet eens zoo lang, dat hetzelve nu ook onderneemt, met een algeweldige Onverdraagzaamheid tegen de verdediging der Evangeliepredikinge van het Koningrijk te ſtrijden: zoo hebben wij ten minſten het regt, om opmerkzaam te wezen, of niet het één tot het ander betrekking heeft, als werking tot oorzaak."

„ Eens vooral is het zeker, dat de wetenſchappelijke beſchaving, van onze Geeſtelijken, niet af, maar veel meer toegenomen heeft; zeker, dat bij name ook veel meer moeite, en niet zonder gevolg aan hunne redekundige volmaking beſteed wordt; zeker, dat zij, zoo al niet, in allen gevalle, in uitwendig zedelijken wandel toe, toch ook niet afgenomen hebben; zeker, dat het hoofdgedeelte van den Godsdienſt, namelijk de Predikinge, geheel in hunne handen gelegen is, dat er met Gezangboeken en eeredienſt al zulke veranderingen zijn voorgevallen, waarbij het niemand miſſen kan, dat hij in ſtaat is eene keuze te doen, overeenkomſtig zijne beſchouwing, en dat, zoo er nog al in eenige formulieren en plegtigheden bij de Sakramenten iet van uitdrukkingen overig is, hetwelk de nieuwe leer niet geheel toeſtemt, dit in betrekking tot het overige een zoo klein verſchil maakt, hetwelk aan andere plaatſen, b. v. aan

eenen

eenen Schouwburg, met betrekking tot den toeloop, zeker geen afbreuk zou doen. Ook laten het de Leeraars van de nieuwe soort niet ontbreken aan opwekkingen tot kerkgaan en vieren van het Avondmaal: en als nu evenwel daarin, zoo wel als in het gebruiken van het Avondmaal, de laauwheid zoo merkbaar de overhand neemt, en als tevens dezelve, onder overigens gelijke omstandigheden, nog het meest merkbaar is, waar Leeraars het *Evangelie des Koningrijks* met ernst en waardigheid prediken: zoo heeft men toch nu al vrij wat regt, om dit verschijnsel uit de veranderde gedaante van het Christendom af te leiden."

„ Hoe zou ook het kerkgaan toeloop kunnen behouden, wanneer het enkel als een redepligt uitgeoefend behoefde te worden, en gevolgelijk elke ontschuldiging, welke voor elk lid der gemeente in zijn verstand of onverstand voldoende schijnt, om het geval van pligtaanwending op te heffen, hem in zijn geweten daarvan vrij kan spreken? Of hoe zouden daar de kerken niet meer bezocht worden, waar ook die geen, die voor zich in een enkel geval weinig onderwijs of stichting hoort, het toch nog als een Rijkspligt erkennen moet, de vergaderingen bij te wonen, zoo lang niet eene hoogere pligtvervulling hem tot regtvaardiging van zijn wegblijven dient?"

„ Hoe zou daar het gebruik des Nachtmaals met ijver gezocht worden, waar men in hetzelve niets dan een middel van opwekking vindt, hetwelk langs tienderlei andere wegen even goed, dikwijls gemakkelijker en werkzamer gevonden kan worden, en hetwelk men bij zoodanige beschouwing van het Christendom, boven deze andere middelen van opwekking, alleen uit eene blinde gehechtheid aan eenen overledenen Leeraar zou kunnen stellen, welke voor de Rede niet betaamt, en aan onze eigene zelfstandigheid niet behaagt? Of, hoe zou

zou het daar niet ijveriger en meermalen gezocht worden, waar men het als Rijkspligt erkent, om daardoor „den dood des Heeren te verkondigen, tot dat hij komt," (1 *Kor.* XI: 26.) en het gevolgelijk als een zegel der verzoening door JEZUS, tot gerustſtelling wegens begane overtredingen, als erkentenis van zijne heerſchappij tot bemoediging wegens vermijding van toekomende fouten, en als onderpand van zijne wederkomst tot troost voor de onvolmaaktheden van den tegenwoordigen ſtaat geniet? Maar *dus* kan het alleen die gene genieten, in wien het geloof nog niet waggelend geworden ſi, „ dat God JEZUS verhoogd heeft tot eenen Heer en CHRISTUS, om in zijnen naam bekeering en vergeving van zonden te laten prediken."

Wij eindigen dit Uittrekſel met eene herhaalde ruime aanprijzing van dit Werk, in het welk de waarheid der oude leere zoo krachtig en mannelijk wordt gehandhaafd, en de waardigheid van onzen Heere JEZUS CHRISTUS *als den Koning* en dadelijken beheerſcher van het Koningrijk van God wordt bewezen en aangetoond. Iets in onze tijden zoo hoogstnoodzakelijk bij den meer en meer doorbrekenden ſtroom van nieuwigheden, welke JEZUS, als den *Wijzen van Nazareth* tot eenen blooten volksleeraar der Joden, gelijk SOCRATES der Grieken was, ſmadelijk verlagen.

ALGEMEENE KERKELIJKE GESCHIEDENIS der CHRISTENEN, door IJSBRAND VAN HAMELSVELD. *Vijftiende Deel Met Plaaten. Te* Haarlem *bij* Fr. Bohn, 1807. 388 *Bladz. gr. Octavo. De prijs is f* 3-15-:

Dit XVde Deel van het Geschiedkundig Werk des Hoogleeraars VAN HAMELSVELD, begint met het Vde Boek, *behattende het vijfde tijdperk, van den tijd der Kruistogten, of het Pauschap van* GREGORIUS VII. *in de elfde Eeuw, tot de Kerkhervorming in het begin der zestiende Eeuw.* — In het *eerste* Hoofdstuk vindt men eene *korte Schets der Wereldgebeurtenissen in dit Tijdvak.* Het *tweede* Hoofdstuk handelt van den *Toestand der Zeden en den Staat der Geleerdheid en Wetenschappen* — en in het *derde* Hoofdstuk, waar mede dit Deel sluit, wordt ons verslag gegeven van de *Uitbreiding van het Christendom onder de Muhammedanen. Kruisvaarten. Ridderordens. Bekeering van Heidensche Volken. Pogingen om de Joden te bekeeren.*

In de behandeling van alle deze merkwaardige Kerkgeschiedenissen, gaat onze Schrijver, gelijk hij dezelve begonnen had, met zijne gewone naauwkeurigheid voort, en brengt ons, dus zijnen weg vervolgende, uit de worstelingen der Eeuwen van onkunde en bijgeloof, tot een glansrijker tijdvak, waarin men met reine dankbaarheid moet aanbidden het hoog bestuur der Voorzienigheid, die uit de duisternisse licht weet voort te brengen, opdat de hoop van moedeloozen niet kwijne, in ban-

lange tijden, wanneer men in de duisternisse wandelt en geen licht heeft.

Het zal meenen wij, onzen Lezer niet ongevallig zijn, wanneer wij hem iets opgeven uit het gene onze Schrijver van Bladz. 266 tot 329 in het breede meldt van de Kruistogten, die hoe nadeelig ook aan den eenen kant, nogtans, in het vervolg, eenen voordeeligen invloed hebben gehad ten aanzien van die bijzondere oorlogen, welke volgens het oude vuistregt gevoerd, maar gedurende deze oorlogen geschorst werden; als ook ter uitbreiding van de Aardrijkskunde, Zeevaart en Koophandel, ter beschaving van den smaak in fraaije Kunsten en Wetenschappen, ook ten aanzien van de regeringswijze en meerdere vrijheid van den burgerstand in de *Europische* landen enz. (volgens onzen Schrijver Bladz. 329.)

Na dat gesproken was van de pogingen der Christenen om de *Muhammedanen* door onderscheidene middelen te bekeeren, gaat de Heer VAN HAMELSVELD dus voort:

„ Maar een ander middel werd ter hand geslagen, het middel der wapenen, niet alleen, of niet zoo zeer, om de *Muhammedanen* zelve te bekeeren, als wel, om het Christendom in *Azie* en *Afrika* te herstellen, en die landen onder de Christelijke gehoorzaamheid te brengen. Ten dezen einde werden, twee honderd jaren lang bloedige oorlogen gevoerd, bekend onder den naam van *Kruisvaarten*, *Kruistogten*, *heilige Oorlog*, *den weg van God en het heilige graf*, *de zaak des Gekruisten* en dergelijke."

„ De Godsdienstige bedevaarten, door de Christenen naar *Jerusalem*, en het graf van JEZUS aldaar en naar andere heilige plaatsen zedert eenige eeuwen van tijd tot tijd gedaan, en welke, nadat de *Arabieren* in de VIIde, en de *Seldjukken* in de XIde Eeuw, meesters van dat land waren ge-

worden, moeijelijk gemaakt werden door allerhande knevelarijen en mishandelingen dezer bedevaartgangers, gaven tot dezen heiligen oorlog de eerste aanleiding; van den kant der Christenen verlangde men naar meer vrijheid en veiligheid, ook had reeds Paus SYLVESTER II. op het einde der Xde Eeuw, in eenen brief, als uit naam van het verwoeste *Jeruzalem* opgesteld, de Katholijke Kerk uitgenodigd, om die stad met raad en daad te hulp te komen; dit, en dat de bedevaartgangers somtijds ten getale van eenige duizenden aankwamen, wekte niet alleen de hebzucht, maar ook de argwaan der *Muhammedanen* op: AL HAHEM de *Fatemitische Chalif* van *Egypte*, liet in het jaar 1009 de Kerk van het Heilig Graf en andere Christen Kerken te *Jeruzalem* nederwerpen (*) enz. -- Na het jaar 1082 heerschte een ander *Turksch* geslacht der *Ortokiden* te *Jeruzalem*, tot dat de *Fatemitische Arabieren*, aan welken *Egypte* onderworpen was, deze stad op nieuw bemagtigden. — Bij deze gelegenheid van zaken was Paus GREGORIUS VII. het eerst op eene onderneming tot verlossing der stad bedacht enz." —

„ Alle de stappen van GREGORIUS VII. hadden echter gene verdere gevolgen, maar eenigen tijd na zijnen dood, kwamen eerst deze ontwerpen werkelijk tot stand, bijzonder door de werkzaamheid van eenen op zichzelven niets beteekenenden man, PIERRE L'HERMITE of PIETER DEN KLUIZENAAR. — Deze, die ons als een klein en onaanzienelijk man, van een morsig en haveloos voorkomen, beschreven wordt, die ellendig gekleed, en met bloote voeten op eenen ezel reed, maar vol levendigheid in de oogen, en natuurlijk wel bespraakt, kwam, onder andere Pelgrims, in het jaar 1093 te *Jeruzalem*. Hier werd hij door het gezigt

(*) GLABER RADULF, Hist. L. III. C. 7.

zigt van den kommerlijken en ongelukkigen toeſtand der Christenen zoo getroffen, dat hij met den *Griekſchen* Patriarch SIMEON over de middelen om de Christenen te redden, in onderhandeling kwam en van denzelven eenen brief medenam, aan de Weſterſche Christenen, om de Christenen te *Jeruzalem* te hulp te komen.— Thans ſpoedde PETRUS met den brief des Patriarchs naar *Europa* te rug, en ſtelde dien den Paus URBANUS II. in het jaar 1094 ter hand, die hem van zijnen onderſtand verzekerde; vervolgens doortoog hij geheel *Italie* en andere Landen, en ſpoorde alle lieden op, om deel te nemen in dien heiligen togt, waartoe zich ook velen van allerhanden ſtand, Vorſten, Edellieden, Biſchoppen, Abten, Monniken en andere Geeſtelijken, ontelbaren uit geringeren ſtaat, de grootſte misdadigers, ja zelfs vrouwen verbonden. Zijne zeldzame kleeding en de verrukking, met welke hij ſprak, maakte, dat men hem als eenen Goddelijken gezant en Heiligen man beſchouwde; men verhaalt zelfs, dat men den ezel, op welke hij reed, de haaren uitplukte, om die als Reliquien te bewaren, hoewel een *Duitſch* Schrijver in de XIIIde Eeuw (*) erkent, dat velen hem voor eenen huichelaar hielden enz."

Na deze beſchrijving van het geen tot de Heilige Oorlogen aanleiding gaf, volgt eene beſchrijving van den eerſten optogt der Kruisvaders in het jaar 1096, bijzonderst het hoofdleger onder GODFRIED VAN BOUILLON, Hertog van *Neder-Lotharingen* en andere Vorſten en Grooten, makende in alles ten minſten een leger uit van 300,000 man, welke GODFRIED, een man van uitmuntende gaven en bekwaamheden en een regt edel hart, na zijne veroveringen van *Nicea* in *Klein Azie*, *Antiochie* en *Jeruzalem*, in het jaar 1099 tot Koning van *Je-*

(*) CONRAD, *Ursperg. Cron.* p. 174.

ruzalem, verkoren zijnde, in het jaar 1100 overleed, te vroeg voor zijn nieuw Koningrijk, het welk dan ook, in het vervolg, door SALADIN, Opperheer van *Egypte*, in het jaar 1187 weder veroverd werd; waarop toerustingen tot nieuwe Kruistogten volgden, welke tot in het jaar 1459 telkens herhaald, alle vruchteloos zijn afgelopen. — Dan ons beſtek laat niet toe onzen Schrijver in het opgeven dier gebeurtenisſen verder te volgen, wij moeten dus den Lezer tot het Werk zelve verzenden; alleen nog willen wij, bekort opgeven het geen onze Schrijver heeft opgeteekend van de opkomst dier drie vermaarde Ridder-ordens, welke gedurende die onbezonnene oorlogen ontſtaan zijn.

„ Omtrent dezen tijd" (dus gaat onze Geſchiedſchrijver op Bladz. 290 voort) „ waren te *Jeruzalem* twee groote genootſchappen van Ridders ontſtaan, die naderhand talrijk en in de geſchiedenis der Kruistogten en vervolgens vermaard zijn geworden, de *Hospitaal-broeders van den Heil. Joannes van Jeruzalem*, naderhand bekend met den naam van Ridders van *Rhodus*, *St. Jan* en *Malthezer-Ridders*, en de *Tempelheeren* of *Tempeliers*. Eenige Kooplieden van *Amalfi*, eene ſtad in het *Napelſche*, gaven de aanleiding tot het ſtichten der eerſtgemelde orde. Begeerig om te *Jeruzalem* hunnen Godsdienst, op de wijze der Latijnſche Kerk te oefenen, bouwden zij voor zich eene Kerk, bij de Kerk van het Heilige Graf, aan de Maagd MARIA gewijd, benevens een Klooster, in het welk de Pelgrims van hunne Natie konden opgenomen worden. Dit noemde men het *Latijnſche Klooster* (*Monasterium de Latina*). Voor weduwen en andere vrouwen, die in Bedevaart kwamen, werd een afzonderlijk Bedehuis aangelegd, waar uit het Klooster der H. MAGDALENA ontſtaan is. Bovendien werd naast de bovengenoemde Kerk, om arme en zieke Pelgrims te onthalen, een Gast-

huis

huis of Hospitaal (*Xenodochium*) aangelegd. Verders ſtichte men eenen altaar, ter eere van JOANNES ELEËMOSYNARIUS, Patriarch van *Alexandrien*, die wegens zijne milddadigheid jegens de armen in het Oosten beroemd was. De orde zelve heeft echter naderhand beſtendig beweerd, dat zij nooit eenen anderen beſchermheiligen dan JOANNES *den Doeper* gehad hebbe. Hoe dit zij, deze geheele ſtichting had, in het eerst, geringe inkomſten, maar bekwam aanzienelijke giften, zoodra *Jeruzalem* door de Christenen ingenomen was. Omtrent het jaar 1099 nam GERHARD, Opziender van het Hospitaal, met zijne dienstdoende broeders, den Monnikenregel aan, zij deden eene plegtige gelofte en naaiden een wit kruis op de borst van hun kleed. En nu ſcheidden zij zich van den Abt van het Klooster, en werden genoemd *Hospitaalbroeders van den H. Joannes van Jeruzalem*. Na den dood van GERHARD, *in het jaar 1118*, werd RAYMUND DU PUY (of *de Podio*), Opziender van het Genootſchap, van wien hetzelve eenen duurzamen regel ontving, welke in het jaar 1130 door CALIXTUS II. werd bevestigd. Volgens denzelven deden de Hospitaalbroeders de gelofte van kuischheid en gehoorzaamheid; dat zij nooit alleen rondgaan, aalmoezen voor de armen verzamelen, geen geld bezitten en aan de ſtrengſte matigheid zich onderwerpen zoupen. Ook zouden zij allen het kruis op hunne kleederen en mantels dragen. Weldra was de orde zoo magtig, dat de Grootmeester (Magister) zijnen dienst aanbood, tot het beoorlogen der *Muhammedanen*. Dit door den Koning van *Jeruzalem* aangenomen zijnde, werd de orde verdeeld in drie klaſſen, *Ridders*, *Priesters* en *dienende broeders*. De eerſte trokken als Edellieden, de laatſte als Burgers te veld, maar de Priesters verigtteden de godsdienſtige bezigheden der orde, enz.

» In het jaar 1118 werd nog eene andere Rid-

orde te *Jeruzaalem* gesticht, welke vervolgens in de Geschiedenissen berucht is geworden. HUGO VAN PAYENS (of *de Paganis*,) GOTFRIED (of GANFREDUS) van ST. ALDEMAR, en zeven andere Edellieden deden in handen van den *Patriarch* dier stad de gelofte, om als reguliere Kanunniken, hun leven kuisch, gehoorzaam en zonder eigendom, in dienst des Zaligmakers door te brengen. Aan hun ruimde Koning BALDUIN II. zijn paleis aan de oostzijde van SALOMON's Tempel in, dat is van de plaats, waar de Tempel gestaan had, maar waar sedert eene *Moskee* was gebouwd, die in dezen tijd, tot eene Kerk gebruikt werd. — In het jaar 1127 kreeg deze orde op de Kerkvergadering te *Troijes*, volgens bevel van Paus HONORIUS II. eenen regel, naar welken derzelver leden zich hadden te gedragen. Zij droegen een rood kruis op hunne mantels, ten teeken, dat zij bereid waren, hun bloed ter verdediging van het heilige Land te storten. Spoedig nam de Orde, door hare dappere daden, in aanzien en getal, maar ook in rijkdommen toe. Zij telde reeds in 1180 omtrent 300 Ridders en een onteldbaar getal dienende Broeders. De Koning van *Engeland*, HENDRIK I., Keizer LOTHARIUS II, en andere Vorsten, beschonken de Orde met aanzienelijke landen en goederen, zoo dat de Baljen, Kommanderijen, Prioraten en zoo als de bezittingen dezer *Tempelheeren* of *Tempelieren* (zoo als zij naar het oude *Templarii* heeten,) meer genoemd werden, in het jaar 1244 reeds een getal van 9000 beliepen."

„ Maar, naar gelang van dezen aanwas, werden hunne zeden ook al ras bedorven. WILLEM van *Tyrus* klaagt reeds over hunne trotschheid en eerzucht, waar door zij zich aan het gezag zelfs van den *Patriarch* onttrokken, en aan de Kerk de Tienden en Eerstelingen onthielden. Anderen verheffen wel hunnen lof, maar Paus INNOCENTIUS

III.

III. verklaarde zelve in het jaar 1208, dat zij, wegens het misbruik der aan hun geschonkene voorregten, waardig waren, van dezelve beroofd te worden. — Ook dreigde de Koning van *Engeland*, HENDRIK III. hun, dat hij hun de vrijheden, aan hun door zijne voorzaten geschonken, weder zou ontnemen. Hunne trotsheid was ook niet zoo zeer te verwonderen. Als Ridders geloofden zij zich noodzakelijk gemaakt te hebben, en als Geestelijken, wilden zij nauwelijks voor den Paus zelven onderdoen! enz. —

„ De Kruistogt (namelijk in het jaar 1190) bragt eene derde Ridderorde voort, de *Duitsche Ridderorde* genaamd, van welke de eerste grond reeds in het jaar 1130 te *Jeruzalem* gelegd werd. Een godvruchtig *Duitscher*, die met zijne vrouw te *Jeruzalem* woonde, leide daar een Gasthuis, (*Xenodochium*) aan, voor arme en zieke Pelgrims van zijne Natie. Toen dit getal vermeerderde, voegde hij er nog een Bedehuis bij, en onderhield de vreemdelingen, door aalmoezen, die hij verzamelde. Vervolgens vereenigden zich andere *Duitschers*, onder welken ook Edellieden waren, met hem, die weldra besloten, om ter verdediging van het Heilige Land, de wapens aan te nemen, gelijk de Tempelheeren, terwijl zij, ter onderscheiding van dezen, zwarte kruisen op hunne witte mantels droegen. Bij de belegering van *Akko* of *Ptolemais*, zoo verhaalt een ander Schrijver den oorsprong dezer Orde, in het jaar 1199 rigtten eenige godvruchtige mannen uit *Bremen* en *Lubek*, voor de zieken in het leger, een hospitaal op in hunne tent, het welk op verzoek der Christen Grooten, door Paus CELESTINUS III. bevestigd werd. Naar het kruis, het welk zij op hunne mantels droegen, werden zij *Kruisheeren*, en naar hunnen oorsprong *Duitsche Heeren* genoemd. HENDRIK VAN WALPOT was hun eerste *Grootmeester*, echter bleef

de orde langen tijd zeer klein in getal, zoodat de vierde Grootmeester, HENDRIK VAN SALZA, sedert het jaar 1210 wenschte, al zou hij er ook een oog om verliezen, dezelve tot tien ten oorlog toegeruste broeders te zien aanwassen. Maar kort na zijn dood waren er reeds 2,000 Edellieden; ook ontving de Orde groote geschenken van de Keizers, Pausen en andere Grooten. De werkzaamheid en schranderheid van den Grootmeester HERMAN bragt niet weinig tot het aanzien dezer Orde toe, inzonderheid hielp de dapperheid dezer Ridderen, in het jaar 1219 de stad *Damiate*, den sleutel van *Egypte* veroveren. Ook stonden zij Keizer FREDERIK II. op zijnen Kruistogt in *Palestina* getrouw bij, en HERMAN bemiddelde meer dan eens den vrede tusschen dezen Keizer en den Paus. Doch, boven al maakten deze Ridders, zedert het jaar 1226 gebruik van eene gelegenheid, die hun werd aangeboden, waar door zij op het einde dier Eeuw, meesters werden van eenen grooten en bloeijenden staat aan de kusten der Oostzee.

WEEKBLAD over den BIJBEL. Zesde of Laatste Deel. Te Groningen *bij* W. Zuidema, 1807. 416 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 3-6-:

Met dit *zesde* Deel wordt dit voortreffelijk Weekblad besloten. Wij willen in de eerste plaats deszelfs Inhoud aan onzen Boekzaallezer mededeelen: No. 1. *Over de uitbreiding en voortplanting van het Christendom, een bewijs voor deszelfs waarheid.* 2. JOB. 3. JOB *en zijne Vrienden.* 4. JEZUS *als Hoogepriester beschouwd volgens den Bijbel.* 5. *De leer der H. Schrift, aangaande de*

de vergeving der zonden. 6. HERODES, HERODIAS, FELIX, PETRUS. 7. *Joodſche Raad*, KAJAFAS, JUDAS, PILATUS. 8. *Vruchtbaarheid van het Joodſche Land.* 9. *De opſtanding van* JEZUS CHRISTUS. 10. *De Hemelvaart van* JEZUS. 11. MOZES. 12. *Eenige naastbeſtaanden van* MOZES. 13. JEZUS *Koninklijke waardigheid.* 14. *Over het geloof.* 15. PETRUS *en* THOMAS. 16. JOANNES, JACOBUS *en* JUDAS. 17. JEZUS *verheerlijking op den Berg.* 18. *Over de bekeering.* 19. *Heiligmaking, goede werken.* 20. BALAK *en* BILEAM. — SIMRI *en* PINEHAS. 21. JOSUA, RACHAB, *de Gibeonieten.* 22. *De H. Geest, de werker van ons geloof en Godzaligheid.* 23. *Gods wil in het zaligen van zondaren.* 24. STEPHANUS, PHILIPPUS, *de Kamerling van Kandace,* 25. *Over eenige perſonen in de Handelingen der Apostelen vermeld.* 26. *De Christen reeds in dit leven gelukkig.* 27. *Onſterfelijkheid der ziel.* 28. JEZUS *door* JOANNES *gedoopt.* 29. *Rigters.* 30. SAMUEL, SAUL, JONATHAN. 31. *De leer der H. Schrift aangaande de Opſtanding der dooden.* 32. *Het onderrigt des Bijbels omtrent het algemeene Oordeel.* 33. BARNABAS *en eenige andere uit de eerſte Christen-kerk.* 34. *De Bijbel-leer aangaande de toekomende Zaligheid in den hemel.* 35. DAVID. 36. SALOMO. 37. *Karakter van* PAULUS. 38. *De leer der Apostelen, dezelfde als de leer van* JEZUS. 39. *Over de Kerk.* 40. *Het Chriſtlijk Predikambt en Kerkbeſtuur.* 41. *De Koningen van Juda.* 42. *De Koningen van Israel, en de Profeten* ELIA *en* ELIZA. 43. *Over den Doop.* 44. *Over den Kinderdoop.* 45. *Over de Nazireers, en andere geloften bij de Joden.* 46. *De Profeten.* 47. *Karakters uit de Boeken* EZRA, NEHEMIA *en* ESTHER. 48. *Het heilig Avondmaal.* 49. *Het heilig Avondmaal.* 50. *Tafereel der Chriſtelijke Kerk in hare opkomst en voortgang.*

51.

51. *Uitbreiding van de Christelijke Kerk in volgende dagen.* 52. *Overzigt van den tegenwoordigen ſtaat van Bijbel en Godsdienſtkunde; en Beſluit van dit Weekblad.*

Onze Lezers zien uit dezen *Inhoud*, dat dit Deel behalve de behandeling van onderſcheidene gewigtige Leerſtukken van het Christelijk geloof, voornamelijk verſcheidene trekken uit de Karakterkunde des Bijbels behelst, en ons de karakters beknopt en duidelijk ſchetst van zeer vele perſonen, die in den Bijbel, uit hoofde van hunne godsvrucht en deugd geroemd, of wegens hunne ſnoodheid met eene zwarte kole, naar verdienſten gemerkt worden. Dit alles in eenen vloeijenden en naar de vatbaarheid van elken ongeſtudeerden Lezer geſchikten ſtijl geleidelijk voorgedragen. Hier van willen wij eene proeve geven in de Karakters van den Verrader JUDAS en van den Romeinſchen Stadhouder PONTIUS PILATUS. Dus lezen wij Bladz. 53 volgg.

„JUDAS is de perſoon over wien wij iets zullen zeggen. Een man, wiens karakter in de Evangeliegeſchiedenis met eene zwarte kool geteekend is, ja wiens naam zelfs tot een ſpreekwoord werd, dat men gebruikt om eenen *valſchaard* aan te duiden. JUDAS was een van de *twaalf* Leerlingen van JEZUS, hij was door de naauwſte vriendſchap met Hem verbonden, hij had de blijken van des Heilands goedwilligheid ondervonden en meest door Hem geleerd, onderwezen en vermaand, zoo goed als iemand, het pad der deugd kunnen betreden. Dan hij had zeer groote, heerſchende ondeugden, inzonderheid gierigheid en valschheid, waarbij nog kwam eene ſpoedig beleedigde eerzucht. Wat nu de reden geweest zij, waarom hij zich onder de twaalf Leerlingen van JEZUS begaf, zoo kan men hier toe brengen, dat hij, even als zijne landgenooten, in het wanbegrip ſtond van een *aardsch* Koning

ningrijk, en zich verbeeldde, dat er zulk een door JEZUS zoude worden opgerigt, daarenboven was de zorg voor de algemeene geldkas der Leerlingen aan hem toevertrouwd, waar bij zijn eigenbelang zich ook steeds wel bevond. Eigenbelang was hem aangeboren, deze kon hij niet verbergen, terwijl zijne eerzucht geene beriping konde dulden. Hier door was het dan ook mogelijk dat bij het aanbod van den Joodschen Raad, om JEZUS, voor zekere som gelds in hunne handen te leveren, ijlings alle besef van eer, vriendschap en menschelijkheid week, en hij er toe overging de snoodste verrader van zijnen Heer, Weldoener en Vriend te worden. Het kan zijn, dat JUDAS hier bij dacht aan het vermogen van den Heiland, meenende, dat JEZUS zichzelven wel uit de handen zijner vijanden zoude weten los te rukken."

„ JUDAS, eenmaal aan zijne driften gehoor gevende, was niet meer in staat, om te rug te treden, de waarschuwende vermaning van JEZUS werkte niets op zijn gemoed uit, hij was in de ondeugd verhard. Zijn oneindig boos schelmstuk werd nog oneindig vergroot door zijne valschheid. Voor het oog was hij een vriend, maar in het hart een Satan. Met eenen kusch verried hij zijnen meester, met eenen kusch, dat geheiligd teeken der vriendschap. Onder een gelaat, dat niets dan goedwilligheid, onder gebaarden, welke niets dan hoogachting teekenden, verbergde hij een hart, dat de verzamelplaats was van doordachte boosheid, van opzettelijk verraad, van helsche geveinsdheid. Zoo verdient overzulks het karakter van JUDAS dien afkeer, die verontwaardiging, welke ons telkens bij het noemen van zijnen naam invalt en opgedrongen wordt. Trouwens, kan er een karakter worden uitgedacht, dat het zedelijk gevoel meer kwetst, dan dat van valschheid en verraad? Geen wonder,

der, dat het in wanhoop en zelfsmoord een einde nam."

„ Spiegelen wij ons hier aan. Waken wij zorgvuldig over ons hart, want elke verkeerde opwelling kan ons tot soortgelijke zonden opleiden. Wantrouwen wij dus ons zelven gedurig en houden wij vertrouwend het oog op Hem, die onze geheimste bedoelingen weet. Laat gierigheid ons niet in den strik vangen, huichelarij, zij ver van ons geweerd! Vriendschap en menschenliefde vertoone in ons uw Goddelijk beeld, o Goedertieren Zoon van God, Heer en Verlosser! "

Dat nimmer zucht naar geld of goed
Van U ons af moog trekken,
Noch ons aan U gewijd gemoed
Met ontrouw moog bevlekken!
Dat Judas gruwzaam euveldaad
Ons tegen valschheid en verraad
Ten afschrik blijf verstrekken!

„ Nu is er nog ten slot van dit Nr. over, dat wij iets van PILATUS zeggen. Deze man had een zeer gemengd karakter, en zijn grootste gebrek was eene verbaasd in het oog vallende zwakheid, waar uit voortsachtigheid en somtijds wreedheid ontsproot. Hij was een aanzienlijk Romein, had als zoodanig eene beschaafde opvoeding genoten, kende en gevoelde de beginselen van eerlijkheid en regtvaardigheid, welke hij somtijds deed blijken en aan den dag legde. Het ontbrak hem nogtans aan standvastigheid en heldenmoed. JOZEPHUS verhaalt ons twee gevallen van dezen Stadhouder, waar in de proeven van eene allergrootste wreedheid voorkomen, evenwel moet men daar bij aanmerken, dat hier eenige eenzijdigheid mede onderliep, daar de Joden zeer op hem verbitterd waren.

Vol-

Volgens de berigten der Evangeliegeschiedenis kunnen wij de gezegde trekken in hem opmerken."

„ Hij had gevoel van regtvaardigheid, want hij zag het zeer wel door, dat JEZUS onschuldig was, en durfde zulks, tot herhaling toe, den Joden in het aangezigt zeggen. Offchoon hij de zaak beschouwde, als een bijzonder huishoudelijk verschil over eenen Godsdienst, dien hij zelve niet beleed, zoo was hij tevens schrander genoeg, om door te zien, dat er nijd en bijzondere inzigten onder schuilden. Hij onderzoekt de zaak allernaauwkeurigst en dit bewijst zijne waarheidsliefde en gevoel van regtvaardigheid."

„ Hij was hier bij nogtans in het oogloopend zwak. Hij durfde niet manmoedig genoeg voor de geregtigheid uitkomen, vooral uit vreeze, dat hij dan gevaar zoude loopen, om zijn ambt te verliezen. Wij zien de sterksprekende bewijzen dezer zwakheid in de gedurige pogingen om JEZUS te ontslaan *en in de terugstappen van zijn voornemen. Wat hij als regtvaardig keurde durfde hij niet doorzetten, noch ter uitvoer doen brengen.* Menschenvrees en zwakheid hielden hem te rug."

„ PILATUS wilde een vriend van allen zijn, dit kan met de regelen van eerlijkheid en opregtheid niet bestaan. Hij wilde den Keizer tot vriend hebben, den Joden wel genoegen geven, en ook JEZUS, om zijne onschuld, ontslaan. Het was onmogelijk dit alles te vereenigen, hier snelde hij derhalve in zijn eigen verderf en juist dit karakter bragt hem tot den val. Naderhand geraakte hij in de ongenade des Keizers, werd door de Joden aangeklaagd, en in ballingschap. Een vast karakter had hem kunnen behouden, eerlijkheid en opregtheid hadden de hand der geregtigheid moeten besturen."

„ Zoo teekent ons de gewijde geschiedenis het bestaan van dezen Romeinschen Landvoogd reeds

zwart

zwart genoeg, en de reeds genoemde JOZEPHUS en ook PHILO voegen er meer tot zijn nadeel bij; en beschrijven zijn karakter als hoogst wreed, vreesachtig, onregtvaardig, die zelfs voor gunst en geschenken het regt gebogen heeft en zijn eigenbelang in vele gevallen raadpleegde, om hier naar geheel te handelen."

„ Leeren wij er weder uit, om wel, zóo veel mogelijk is, vrede met alle menschen te houden, maar deze les nooit zoo ver uit te strekken, als of men daar aan andere pligten moge opofferen. Wij kennen eene regtvaardigheid, edeler, dan die der Romeinen en Heidenen, — wij hebben een voorbeeld, dat juist in de school van het lijden, onder de handen van eenen PILATUS zoo heerlijk schitterde, om voor ons zoo veel te meer verdienstelijk te worden. Door het geloof in Hem geheiligd, volgen wij in opregtheid en trouw Hem na."

Een twijfelend hart is nooit gerust
Daar 't van geen waarheid is bewust;
PILATUS! *wild' gij dit beseffen*
Met een opregt en rein gevoel
Geen twijfeling konde, om 't Joodsche doel,
U, in de zaak des Heilands, treffen.

---

o Lieve JEZUS! Gij alleen,
Gij zijt getrouw en anders geen;
Bind ons aan uw getuigenissen,
Zoo krijgt vertwijfeling nimmer klem
Op ons gemoed, maar uwe stem
Zal de inspraak zijn van ons gewissen."

Jammer is het, dat ook dit zeer nuttig *Weekblad* hier een einde neemt. De Schrijvers zeggen ten besluite Bladz. 414.

„ Zoo hebben wij dan hier het eindperk bereikt van onzen arbeid, gelijk wij ons hetzelve in het eerste

eerste Nr. van dit Deel hadden voorgeschreven. Onze voorraad is nog wel niet verteerd, onze lust geenszins verdoofd, de overtuiging, dat onze arbeid nuttig was niet tegengesproken, maar gelijk de plaatshebbende belasting onze heilzame bedoeling zeer in den weg stond, zoo komt het ons ook niet ongeschikt voor, om dezen arbeid met dit Deel te sluiten en er een volledig werk van te maken, ten einde de aankoop voor velen gemakkelijk te doen worden en alzoo nog meer nut te verspreiden."

Daar wij, meermalen, tot lof van dit werk gesproken, en het onzen Boekzaallezeren hebben aangeprezen, en goede waar niet vele woorden tot aanprijzing behoeft, zijnde hier de ervaring getuigen, daar dit werk zich zoo lang heeft staande gehouden, zullen wij hier ook geen enkeld woord bij voegen dan den wensch, dat dit werk in de Huisgezinnen der Christenen strekken moge tot uitbreiding van veler *kennis in het woord der waarheid*, en *opwekking*, om *naar die waarheid*, als Christenen, hun gedrag en wandel in te rigten, ten einde de vertroostingen des Bijbels dadelijk in zich tot hun heil te ervaren!

LOFREDE en LIJKZANG op SEBALD FULCO JOHANNES RAU. *Uitgesproken in de openbare Vergadering van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te* Leijden, *op den twaalfden van Sprokkelmaand* 1808. *De eerste door* J. TEISSEDRE L'ANGE, *de laatste door* W. BILDERDYK. *Te* Haarlem *bij* J. Enschedé en Zonen, 1808, *zamen* 162 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-10-:

De *Leidsche* Hoogleeraar SEBALD FULCO JOANNES RAU, was een man van zoo voortreffelijk Karakter, zijne kundigheden en geleerdheid waren zoo menigvuldig, zoo uitgebreid, en zoo grondig, dat 's mans verlies voor de Hoogeschool van *Leiden*, voor de Hervormde Kerk, en voor het geheele Vaderland onberekenbaar moet geacht worden; en indien ooit iemand, deze waardige man verdiende zeker, dat zijne gedachtenis, als die van eenen regtvaardigen, in zegening blijve, en dat een bekwaam man voor de nakomelingschap een tafereel van 's mans uitmuntende hoedanigheden, en verdiensten ontwierp en mededeelde. De kundige en welsprekende Haarlemsche Kerkleeraar, de Wel Eerw. J. TEISSEDRE L'ANGE, heeft dezen pligt, daar toe door zijne naauwe betrekkingen tot den overledenen Hoogleeraar aangespoord, vervuld in deze Lofrede, door hem uitgesproken in de openbare Vergadering van de *Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leijden*, op den twaalfden van Sprokkelmaand dezes jaars 1808.

De

De Lofrede zelve is een ſtuk van meesterlijke welſprekendheid, en leert ons den Hoogleeraar RAU kennen, in zijne geleerde loopbaan, vervolgens als gewijden Redenaar, waarna die edelaardige en beminnelijke hoedanigheden geſchetst worden, welke hem onze achting en liefde voor altijd moeten verzekeren, en in welke laatſte RAU, als mensch, ten voorbeelde wordt voorgeſteld.

Geſproten uit een geſlacht, door voorouderlijken roem van geleerdheid, deugd en godsvrucht, in *Duitschland* zoo wel als in *Nederland* ſedert lange bekend, geboren te *Utrecht* op den 16den October 1765, hebbende tot Vader den Hoog Eerw. Hooggel. Heer ABRALD RAU, die den alouden roem der Oosterſche Letterkunde aan *Utrechts* Hooge School in eenen drie en tachtig jarigen ouderdom nog ſtaande houdt, en tot Moeder, Vrouwe SUSANNA SIBINA REITSMA, uit een deftig *Friesch* en *Amſterdamsch geſlacht geſproten*, openbaarde RAU al vroeg de uitnemendſte begaafdheden van geest, en werd door zijnen geleerden en wijzen Vader reeds voor zijn negende jaar den waren weg tot alle bondige kennis opgeleid; onbegrijpelijk ſchielijk en uitgebreid waren zijne vorderingen in alle takken der fraaije Wetenſchappen en Letterkunde, in de oude Oosterſche en Westerſche, en in de hedendaagſche talen, waarbij hij tevens Dichtkunde, Wijsbegeerte, Karakterkunde en andere Wetenſchappen voegde; van zijn uitmunten in deze allen gaf hij al vroeg in het openbaar blijken, welke door onzen Lofredenaar worden opgenoemd.

„ Met zoo veel gevoel" — zoo vervolgt deze Bladz. 19. „ voor al wat ſchoon, goed en waar is begaafd, opende zijn hart zich al vroeg voor den zaligenden invloed van den godsdienst, en verhief zich van zelfs tot den hemelſchen Vader; terwijl dankbaarheid, liefde en vertrouwen in eigene vrije kinderlijke taal werd uitgedrukt."

„ Dit godsdienstig gevoel, door vrome Ouders aangekweekt, en door gezette bijbeloefening versterkt, werd in het Christelijk gezin dikwerf aangevuurd door den verhevenen SAURIN, wiens goddelijke aandrift den jongen RAU geheel vermeesterde, en wiens oorspronkelijke kracht van welsprekendheid denzelven in verrukking hield. Trouwens het Christendom was hem van jongs af boven alles heilig en dierbaar. Zijne taalkennis leidde hem tot eene oordeelkundige verklaring van het Boek, waarvoor hij eenen onveranderlijken eerbied had; zijn geloof aan de waarheid en goddelijkheid der leere versterkte zich bij elk onderzoek, en hare kracht openbaarde zich aan zijn hart. Met eenen edelen triumf sprak hij hiervan onder zijne vertrouwden, en in den jeugdigen aanhanger van JEZUS vertoonde zich reeds de aanstaande verdediger van de beste zaak."

„ Aldus gezind begon, vervolgde en volbragt hij zijne godgeleerde oefeningen, onder de leiding van zijnen geleerden Vader; zat naarstig en zedig aan de voeten der vermaarde mannen, welke aan het Stichtsche Atheen destijds bloeiden, hoorde den geleerden BUSMAN, BONNET, VOS en VAN HAMELSVELD, doch was inzonderheid een kweekeling der beide laatsten."

Even 18 jaren oud, op eene reize met zijne Ouren naar de vaderlijke geboortestad *Herborn*, kreeg hij bij een schijnbaar toeval aanleiding om zijne krachten als gewijde Redenaar in de *Fransche* taal te beproeven. Deze proeve slaagde zoo wel, dat hij daar door bepaald werd tot het openbaar Christen Leeraarambt bij het *Waalsche* Kerkgenootschap, wordende nog geene 20 jaren oud, tot den Predikdienst toegelaten, en te *Harderwijk* tot *Walsch* Predikant beroepen, en van daar binnen het einde van het jaar te *Leiden*, alwaar hij weldra tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, en vervolgens in de Oos-

ter-

erfche Talen enz. bevorderd werd. Hoe hij zich in dezen Post hebbe gekweten, en zijne lotgevallen in denzelven, als ook de bewijzen van zijnen ijver en werkzaamheid, moet men bij den Redenaar zelven lezen.

De Eerw. LANGE zijnen gewezenen Leermeester en Vriend vervolgens teekenende als *gewijden Redenaar* laat zich dus hooren: Bladz. 36.

„ O kon ik hem U zoo fchilderen, zoo als hij voor mijne opgetogene verbeelding ſtaat: met dien deftigen ernst, waarmede hij, vol van de waardigheid zijns ambts, het ſpeekgeſtoelte beklom; zoo als hij den eerbied opwekte, met godsdienſtig gevoel door het gewijd gezang ſtemde, den loggen en verſtrooiden geest allengs door het ſtatig klimmend gebed tot den Onzienlijken opvoerde, in aanbidding, dankbaarheid, berouw en liefde deed wegzinken, en het vereenigd offer aller harten voor den troon des verhoogden Middelaars en door Hem tot den Vader bragt."

„ Getroffen door de nieuwheid van het aangekondigd onderwerp, of ingenomen door deszelfs belangrijkheid, gevoelde zich de toehoorder dadelijk gebragt in die zielsgeſteldheid, welke de Redenaar in hem opwekken, en geplaatst op dat ſtandpunt, waaruit hij hem den tekst wilde doen beſchouwen. De ware zin en het juist verband deszelven werd met zoo veel klaarheid, eenvoudigheid en bevalligheid aangewezen, dat men zich verwonderde dit zelfs niet aanſtonds te hebben ingezien; al wat er fraai, treffend of roerend in was, wist de Redenaar zoo verraſſend te doen uitkomen, als of hij aan een ongeoefend oog de ſchoonheden van een meesterlijk tafereel aanwees, terwijl hij den kundigſten beſchouwer nog altijd iets nieuws deed opmerken, of het bekende in zulk een daglicht vertoonde, waarin deze het nog nimmer had bezien."

„ Zelf geheel doordrongen van den glans der gewijde Schrijvers; hunnen leeftijd en landaard, hunne zeden en karakter, hunne tijdgenooten en betrekkingen, hunne ſchriften en hun doel door en door kennende, wist hij den toehoorder in dit alles zoo gemakkelijk in te leiden, dat deze zich ongemerkt in het verledene als verplaatst vond, en meende MOZES of de Profeten, JEZUS of zijne Apostelen zelve te hooren ſpreken. Uit hun eigen onderwijs vloeide onvervalscht het zijne voort, als uit de zuivere en echte bron; het was hem bijzonder eigen, uit hunne woorden onmiddelijk zijne leeringen af te leiden, en dit zoo natuurlijk en gemakkelijk, zoo gepast en belangrijk, dat men de vindingrijkheid van zijn vernuft, de fijnheid van zijn gevoel, de kieschheid van zijnen ſmaak daarin bewonderen moest. Even zoo was ook in de ontwikkeling en het betoog zijns onderwerps de ſchikking zijner gedachten en de verdeeling zijner bewijzen geheel karakteristiek, terwijl in de ganſche behandeling van dit gedeelte zijner redevoering de juistheid van zijn oordeel, het wijsgeerige van zijnen redeneertrant, en vooral de rijkdom van zijn' onuitputtelijken geest uitblonken. Men vond hem altijd weêr in de gadeloose hebbelijkheden van zijne gedachten ſchilderachtig voor te ſtellen; waar door hij aller oog onbewegelijk op zich vestigde en aller oor aan zijne lippen boeide: maar niet minder in het roerende van zijne geheele voordragt, waardoor hij het groote oogmerk der gewijde Redekonst zegevierend wist te bereiken. De kracht zijner welſprekendheid vermeesterde den toehoorder geheel, terwijl de Redenaar de overtuiging van zijn verſtand en het gevoel van zijn hart in hem overſtortte. Zoo veel was er in de zedelijke tafereelen van den menschkundigen RAU, dat een ieder, in weêrwil zijner verblinde eigenliefde, zichzelven

ven beſchaamd en treurend toeriep: *zulk een mensch zijt gij.*

Zoo veel vermogen had hij op allen, die hem hoorden — dat hij hen henen zond even opgetogen over den Redenaar, als te onvreden over zich zelven."

Op den 12den Januarij des jaars 1794 trad RAU in den echt met Jonkvrouwe GERTRUDE STEPHANIE, Gravinne van *Randwijk*, welk huwelijk met *vier* Kinderen, twee Dochters en twee Zonen gezegend is, wier opvoeding de zorg, wier liefde de troost, wier leven het leven is eener diep bedrukte Moeder, die alles verloor wat haar op aarde dierbaarst was.

Zijne verdienſten werden door de aanzienlijkſte mannen erkend; de Koning van *Holland* vereerde hem met de *Ridderorde der Unie*, en ſtelde hem, weinige dagen voor zijnen dood, tot Redenaar derzelve aan.

Diep deelde RAU in de noodlottige ramp der ſtad *Leijden* overgekomen op den 12den Januarij 1807, waar van men de bijzonderheden in de Aanteekeningen *Blad* 136 vindt.

In dat zelfde noodlottige jaar, op den 27ſten November werd de Hoogleeraar door eene ziekte aangetast, welke op den 1ſten December des gemelden jaars 1807 een einde van zijn werkzaam en nuttig leven gemaakt heeft, in zijnen ouderdom van 42 jaren, 1 maand en 14 dagen.

Ernſtig en vol warmte ontvouwt eindelijk de Redenaar de uitmuntende hoedanigheden en deugden van den Hoogleeraar, doch waarbij wij onzen Boekzaallezer tot de Lofrede zelve moeten verzenden, opdat ons Uittrekſel niet te wijdloopig worde.

In de Aanteekeningen heeft de Eerw. L'ANOR vele bijzonderheden opgeteekend, welke belangrijk zijn, bijzonder betreffende den geleerden ar-

beid en verdienſten van den Hoogleeraar. Onze aandacht is hier bij gevallen, dat de Aanteekening (81) op Bladz. 52. bij de woorden: *Hij was braaf, omdat hij uit braven geſproten was*, in de Aanteekeningen niet gevonden wordt. Het zakelijke echter zal de Lezer kunnen aanvullen gelijk wij gedaan hebben uit de 5de Aanteekening, te vinden Bladz. 62.

Wij kunnen ons niet onthouden, om het Franſche Graffchrift van des Hoogleeraars vriend, den Heere J. KINLÓPEN, hier over te nemen Bladz. 90.

EPITAPHE.

Ci git RAU, de ſon Siecle et l'Eſpoir et la Gloire;
Un DÉMOSTHÈNE en Chaire; au Lycée un PLATON;
La Science, les Arts couronnent ſa Memoire;
Il voua ſes beaux jours a la Religion!

Het welk wij onder het ſchrijven, dus overbrengen;

Hier rust RAU *in het graf, de roem van zijnen tijd;*
Een Christen DEMOSTHEEN, *een* PLATO *in het leeren;*
Wiens nagedachtenis de Kunst en Wijsheid eeren;
Die 't ſchoonſte leven aan den Godsdienst heeft gewijd.

Het zal aan onze Lezers ook niet onaangenaam zijn, tot eene proeve van het groot Dichtvermogen en de verhevene gevoelens van den Hoogleeraar RAU hier te lezen, zijne *Ode aan den Dood*, welke tot hiertoe niet gedrukt, door den Eerw. L'ANGE in zijne Aanteekeningen geplaatst is Bladz. 118.

ODE

ODE AAN DEN DOOD.

U, die, op vleuglen der nacht,
Naar hooge paleizen gedragen,
Uw koude hand
Op 't aangezicht van trotsche Vorsten legt,
En op den scepter trapt;

Of, als ge in donder gehuld,
Door 't ruischen der blikzemen wandelt,
Met éénen slag
Twee trouwe harten van elkander rukt,
De sterkste banden slaakt:

U, Koning, klinke mijn' lier!
De lier eens bloeijenden Jonglings,
Uw liefste prooij.
Laat vrij 't Heelal verbleeken op uw naa
Ik zing den Dood een lied!

Neen! — Dood! gij zijt niet geducht!
Al zwaait gij uw ijzeren scepter
Door 't gansch Heelal:
Al hebt ge uw hand misschien reeds opgeligt,
Terwijl ik van U zing.

Schoon, als de zinkende Zon,
Verkwikkend, als 't ruischen der boschen,
Wen de avond daalt
En balsemgeur in 't kwijnend bloempje drupt,
Komt gij den Christen voor.

Dat vrij een tijran van den troon,
Als hij uwe vleuglen hoort ruischen,
Ter aarde zink'!
Dat hij, wiens wenk het menschdom beven deed,
Zich kromme op uwen wenk.

De Christen verheidt U met vreugd,
Hij rust in de schaduw uwer vleugten.
Zijn JEZUS *wenkt!*
Hij ziet in U zijn gids, zijn troost, zijn Vriend
En kuscht uw koude hand.

Ja! JEZUS *verwon uw geweld!*
En zit op den zetel der levens
In Eeuwigheid!
Triomf! hij wenkt! haast zitten wij met hem
In 's levens Eeuwigheid.

O zachte, verkwikkende Dood!
Koelende avond des brandenden levens!
Gij zult, zoo vaak
Mijn moede ziel door 's levens hitte kwijnt,
De stof zijn van mijn lied!

Achter de Lofrede volgt een Lijkzang op den Hoogleeraar RAU, door onzen grooten Nederlandschen Dichter W. BILDERDYK, in welken deze zich over RAU onder anderen dus laat hooren:

Een ander moog na hem om de eigen lauwren jagen,
Door 't zeldzaamst heil belonkt in 't blij geboortenuur!
Uit duizend mogt er een die zeldzame eerkroon dragen!
Maar 't edel hart van RAU *was 't proefstuk der Natuur.*
Zij wrocht het, toegejuicht van God en de Englenscharen!
Maar de afgrond grimde 't aan, en trad de vorm in tweên:
Daar lag haar noeste vlijt van zesmaal duizend jaren,

En

En RAU, *de onſchatbre* RAU, *bleef eenling en alleen!*
Wat zeg ik —? Neen, Natuur, vergeefsch was al uw pogen,
Geen zuiver, Christenhart, dat uit uw hand ontſproot!
Neen, Godsdienst reine borst had groote RAU *gezogen,*
Hem. 't ware Heilgeloof gevoedſterd op haar ſchoot.
Ja, Christen waart ge, ó RAU! *ja, onbetwistbaar, Christen.*
Geen wijs-. geen goedheid, neen, dan 't ware Christenſchap:
Den néêvlen verr' ontgroeid van pralende Sofisten,
Verſtomde één blik van u hunn' ijdlen exterklap.
Ja, Christen, met het bloed zijns Heilands overgoten,
Hongt gij 't gezegend kruis met klemmende armen aan.
Zijn liefde gloeide in u, was in uw ziel beſloten,
En zoet was 't u, zijn baan, zijn voorbeeld, in te ſlaan.

GESCHIEDENIS der JODEN, onder hunne Landvorsten, Viervorsten en Koningen, ſedert derzelver wederkomst uit Babel tot aan de verwoesting van Jeruzalem door de Romeinen Uit echte bronnen zamengeſteld en opgehelderd door JOHAN CHRISTOPH STRUCHTMEIJER, *weleer Hoogleeraar aan de Gelderſche Univerſiteit te* Harderwijk. *Met Aanmerkingen van den Uitgever* PETRUS LUCRETIUS STRUCHTMEIJER. *Te* Groningen *bij* L. Oomkens, 1808. 422 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 3-12-:

Onlangs kondigden wij in onze *Boekzaal* (*) eene *Geſchiedenis der Joden* aan, geſchreven door den Hoogleeraar VAN HAMELSVELD, waar van ſedert reeds eene tweede uitgave het licht ziet. Thans ligt eene *Geſchiedenis der Joden* van wijlen den Hoogleeraar STRUCHTMEIJER voor ons. Deze beide Werken, hoewel de Geſchiedenis van hetzelfde volk vermeldende, behandelen echter niet hetzelfde onderwerp, niet hetzelfde Tijdvak der Geſchiedenis dezes volks. De eerstgemelde beſchrijft in zijn werk de *Geſchiedenis der Joden*, ſedert de verwoesting van de Stad en Tempel van *Jeruzalem*, tot den tegenwoordigen tijd; waartegen de Hoogleeraar STRUCHTMEIJER de Geſchiedenis van dat Volk behandelt ſedert der Joden wederkomst uit

(*) Zie Boekzaal van Januarij 1808. Bladz. 37. volgg.

uit *Babel* tot aan de verwoesting van *Jeruzalem* door de *Romeinen*. Een gewigtig Tijdvak in de Geschiedenis der Joden, gedurende het welke zij hunne burgerlijke en godsdienstige vrijheid hebben hernomen, en men mag bijna zeggen, den luisterrijksten toestand van hunnen Staat beleefd hebben; gedurende hetwelk de MESSIAS, JEZUS DE CHRISTUS, onder hen, in de wereld gekomen, maar van hen smoód verworpen is, terwijl echter de Christelijke Godsdienst door hem gevestigd, en door zijne Apostelen alom begonnen is, verspreid te worden, eindigende dit Tijdvak met de verwoesting van der Joden Hoofdstad en Tempel, welke gebeurtenis hier naauwkeurig beschreven wordt, geene onverschillige zaak voor ons allen, om na te gaan, op wat wijze dat zelve volk in hun jammerlijken toestand, waarin zij nog heden ten dage verkeeren, geraakt zijn.

De Geschiedenis van dit merkwaardig Tijdvak wordt hier zeer oordeelkundig en naauwkeurig, uit de echtste bronnen, opgemaakt, en in eenen vloeijenden geschiedkundigen stijl, door den Hoogleeraar STRUCHTMEIJER voorgedragen, hebbende des Hoogleeraars Zoon, de Heer P. L. STRUCHTMEIJER, uitgever van dit Werk, door hem onder de nagelatene papieren des Vaders, geheel ter drukpersse gereed liggende, ontdekt, hier en daar eene Aanmerking bijgevoegd, welke tot bevestiging of nadere opheldering van zaken dient.

„ Het verband der Geschiedenis wordt opgehelderd door onderscheidene Tijdordeningen aan den kant der Bladzijden geplaatst, waarvan de Eerste de Jaren te beginnen geeft sedert de Schepping der Wereld, de Tweede de Jaren voor de geboorte van CHRISTUS, en vervolgens na dit Tijdperk, en de Derde eindelijk den leeftijd van dien Vorst of Koning, onder wiens Regering de ontvouwde zaken zijn voorgevallen. Aan het hoofd van het

Werk

Werk zal men vinden den korten *Inhoud* der Hoofddeelen en zaken in deze Geschiedenis vervat, gelijk ook een *Bijvoegsel* tot de Aanmerkingen, en daar benevens *Verbeteringen* van Denkfeilen, en aan het slot een Tweetal *Tafelen*, van welke de Eerste eene *Naamlijst* en *Geslacht-tafel* uitmaakt der *Landvorsten* en *Koningen* van *Juda*, uit het *Geslacht der Asamonëeren*, en de Tweede eene *Naamlijst* en *Geslacht-tafel* der voornaamste *Vorsten* en *Koningen* van *Juda* uit het Geslacht van Koning HERODES gesproten."

Tot eene proeve van de geleidelijke en aandacht opwekkende wijze van verhalen des Schrijvers, plaatsen wij hier het innemen en verbranden des Tempels, Bladz. 393. „ Toen de stormwallen voltooid waren deed TITUS (*) de Rammen aanbrengen. Maar omdat daar mede niets geëvorderd werd, ter oorzake van de geweldige grootte der steenen van den muur, besloten de *Romeinen* tot eene beladdering te komen; doch werden met verlies van volk en vaandels afgeslagen. TITUS ziende dat zijne begeerte om den Tempel te behouden zoo velen van de zijnen het leven koste, gaf bevel om de poorten daar van in den brand te steken, die daarop tot aan de Galerijen oversloeg. Den volgenden dag ontbood hij (†) de voornaamste Oversten van het heer om met hem aangaande den Tempel te beraadslagen. Sommigen waren van gevoelen dat men denzelven volgens het regt des oorloogs verdelgen moest. Doch TITUS oordeelde dat hoewel de Joden den Tempel als eene vechtplaats gebruikten, om in hunne muiterij te volharden, het echter niet billijk was een gebouw in de asschen te leggen, het welk als het stáán bleef, tot een groot sieraad van het Roomsche Rijk verstrekken kon-

(*) JOSEPH. De Bello Lib. VI. Cap. XXII. XXIII.
(†) Ibid. Cap. XXIV. XXV.

konde: en gaf aan eenige benden last om het vuur te blusschen, en eenen weg door de puinhoopen te maken, opdat het heer te beter zoude kunnen voortrekken. De Joden weder moed geschept hebbende, deden 's daags daar aan ten tweeden uur eenen uitval door de Oosterpoort des Tempels op de voorwacht der Romeinen. Maar TITUS hun te hulp komende met eene bende van zijne beste ruiterij, viel zoo dapper op de Joden aan, dat zij eindelijk gedwongen werden binnen den Tempel te wijken. TITUS besloot hier op den volgenden dag 's morgens met zijn gansche heer (*) den Tempel te bestormen. Maar de noodlottige dag was daar, op welken hij afbranden moest; welke was de tiende van Oogstmaand. Want de oproerige deden wederom eenen uitval op de Romeinen, en raakten in gevecht met die, welke uit last van TITUS bezig waren met het vuur te blusschen: doch de Romeinen dreven hen op de vlucht, en jaagden *hen tot aan den Tempel. Zeker Soldaat liet zich toen zonder iemands bevel, en zonder eenigen* schroom wegens het gene hij bestond, maar als door eene Goddelijke schikking gedreven, door eenen van zijne makkers optillen, en wierp door het Gouden Venster een brandend stuk houts ter plaatse waar langs men ging naar de gebouwen, die buiten om den Tempel aan de noordzijde waren. Aanstonds breidde de vlam zich uit. De Joden dit ziende maakten een vreesselijk geschreeuw, en kwamen toeloopen om den brand te blusschen. TITUS was na het laatste gevecht in zijne tent gegaan om te rusten; maar hier van verwittigd, beval hij dat men de vlam zoude blusschen; alle zijne Oversten en keurbenden volgden hem. Hij riep uit al zijne magt, en wenkte met de hand den zijnen toe; maar door het groot geraas konde men hem niet verstaan,

(*) JOSEPH. De Bello. Libro VI. Cap. XXVI, XXVII.

ſtaan, en de gramſchap der Soldaren was zoo groot, dat toen alle deze krijgslieden in den Tempel gekomen waren, zij zich geleiden de bevelen van hunnen Veldheer niet te verſtaan; maar de achterſte riepen den voorſten toe, dat zij er den brand in ſteken zouden. Titus ziende dat de brand zich naar alle kanten begon te verſpreiden, trad met zijne voornaamſte Krijgsoverſten in het Heiligdom, en bevond dat deszelfs pracht en koſtelijkheid nog overtrof het gene men bij uitheemſche volken daar van verteld had: en dewijl het vuur nog niet aan die plaats gekomen was, maar alleenlijk het buitenwerk van den Tempel verteerde, bad hij zelfs de Soldaten dat zij toch den brand wilden blusſchen. Maar noch de vrees voor ſtraf, noch het ontzag voor hunnen Veldheer konde de gramſchap en haat jegens de Joden beletten. Aldus werd de Tempel door het vuur vernield. Het is te verwonderen, zegt JOSEPHUS, dat de ondergang van dezen Tempel juist voorviel in dezelfde maand, en op den eigenſten dag, als de *Babyloniers* hem eertijds verbrand hadden."

Nadat TITUS vervolgens ook van het nog overig gedeelte der ſtad meester geworden, en nu binnen de ſtad gekomen was, verwonderde hij zich over den vestingbouw, en de ſterkte der Torens, die de Tirannen door onvoorzigtigheid verlaten hadden, aanſchouwende riep hij uit: *nu blijkt het, dat God voor ons geſtreden, en de Joden uit deze Torens verjaagd heeft, omdat geene menſchelijke krachten noch Stormgevaarten magtig geweest zouden zijn om hen te overweldigen.* Voorts liet hij al het overige verdelgen, verſchoonende alleenlijk deze prachtige Torens.

Tot eene proeve van de oordeelkundige Aanteekeningen des Uitgevers verſtrekke die over de bekende plaats van JOSEPHUS, aangaande JEZUS CHRISTUS, Bladz. 263.

Het

„ Het getuigenis van JOSEPHUS over JEZUS CHRISTUS, berucht door deszelfs inhoud, is onder de Geleerden ook berucht geworden door de verſchillende gedachten van hun, die zich daar over hebben uitgelaten. Want gelijkerwijs ſommigen dat ſtuk, zoo als het daar ligt, en zonder eenige bedenking hebben aangenomen, zijn er daarentegen anderen, die het geheel en al als onecht en ondergeſchoven verwerpen, en eindelijk wederom anderen, die het zelve ſlechts door ongeſchikte bijvoegſels en veranderingen misvormd verklaren. Men zie hier over na CAROLI DAUBUZ *pro Testimonio Fl. Joſephi de Jeſu Chriſto Libri Duo*; als ook *Epiſtolae Philologicae et Hiſtoricae de Flavii Joſephi Teſtimonio, quod Jeſu Chriſto tribuit, recenſente* CHRISTOPHORO ARNOLDO; met welke beide Verhandelingen HAVERKAMP zijne Uitgaaf van JOSEPHUS Werken verrijkt heeft. Thans doen er zich velen op, die niet kunnende toeſtaan, dat JOSEPHUS in zijne Geſchiedenis geheel en al van CHRISTUS zoude gezwegen hebben, met de hier boven gemelden geloopen, dat het getuigenis van hem nopens CHRISTUS, zoo als het nu wordt opgegeven, door inlaſſchingen eener vreemde hand verbasterd is; doch wat eigenlijk en oorſpronkelijk van JOSEPHUS te achten zij, zulks belijden zij niet te kunnen bepalen. Zie VENEMA *Hiſtor. Eccles. Tom.* III. p. 105. VAN HAMELSVELD *Bijbel Verdeed* VI *Deel bl.* 169 en *Algemeene Kerkelijke Geſchiedenis* I *Deel bl.* 142. Dezelfde gedachten was ook toegedaan L. B. C. D'ANSSE DE VILLOISON, een man door zijne geleerdheid alom bekend, en van wien ik daarom des te meer gewagen moet, dewijl hij in zijne *Anecdota Graeca Tom.* II. *pag.* 69. ons het getuigenis van JOSEPHUS van alle vreemde bijvoegſelen gezuiverd, en zoo als hij oordeelde, dat JOSEPHUS zich hadde uitgedrukt, heeft medegedeeld. Het zelve is van dezen inhoud.

Ten dien tijde leefde Jezus een wijs Man; want zijne werken waren wonderbaar, en hij onderwees de zulken, die zeer gaarne zijne woorden aanhoorden, en hij trok tot zich niet alleen vele Joden, maar ook vele Grieken. En als hij van de aanzienlijkſten onzes volks bij Pilatus aangeklaagt zijnde van hem met de kruisſtraf was aangedaan, verlieten daarom hem die gene niet, welke te voren hem bemind hadden, en de Christenen, naar hem dus genoemd, beſtaan nog tegenwoordig. Dit is het getuigenis, het welk hij denkt, dat JOSEPHUS van den perſoon van CHRISTUS heeft kunnen uitbrengen, ſtellende al het overige, dat er wordt bijgevoegd, uit het brein van eenen Christen voortgeſproten. Men merke hier op, dat als er in het getuigenis van CHRISTUS gemeld wordt, dat hij dezulken onderwees *die zeer gaarne zijne woorden aanhoorden*, VILLOISON zijne eigene lezing τὰ ἀυτὲ, in plaats van τἀληθῆ heeft opgevolgd, waar voor hij echter naderhand in zijne *Epistolae Vinarienſes pag.* 88. (*Turici* 1784. 4to uitgekomen) liever verkoos te ſchrijven τὰ ἀληθῆ, overeenkomſtig het vermoeden van zekeren Geleerden in de *Nova Philologica et Critica Bibliotheca Gottingenſis Vol.* I. *Fasc.* I. Of nu VILLOISON zoo in dit een, als in het ander, zijnen post als *Criticus* wel heeft waargenomen, laat ik den kundigen Lezer ter beſliſſing over."

Wij behoeven dit Werk niet wijdloopiger aan te prijzen, het beveelt zich zelven aan, bijzonder als *eene aaneenſchakeling van het O. en N. Verbond.*

JW.

JULIA REINHART. Eene Hollandsche Geschiedenis. Te Groningen *bij* W. Zuidema, 1808. 272 *Blaaz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-10-:

Een goed en wel geschreven Boek, het welk zijnen Schrijver eer aandoet. Een *Roman*, als gij wilt? Ja! maar een *Roman* vrij van al de gebreken, welke zoo dikwijls aan dat soort van verdichtsels eigen zijn. Geene buitengewone lotevallen in den loop van JULIA's geschiedenis, maar alles natuurlijk, zoo als het in het gewone leven gebeurt; niet om verkeerde driften op te wekken of te voeden, of den Lezer of Lezeres buiten de grenzen van de dadelijk bestaande wereld in eene denkbeeldige over te brengen, en het hoofd met hersenschimmen op te vullen en op den hol te helpen. Integendeel goede zedelessen, bijzonder voor het schoone geslacht, „ om zich den lof waardig te maken, van als dochters en als moeders, als ongehuwden en als echtgenooten, als huismoeders en als dienstboden, als vriendinnen en als opvoedsters, in den staat van afhankelijkheid en van onafhankelijkheid, in voorspoed en in tegenspoed, zich braaf en edel gedragen, en hier door geluk en zegen, voor anderen en voor zich zelven, bevorderd en verspreid te hebben."

Het werkje is in de volgende 30 *Afdeelingen* verdeeld: 1. JULIA's *geboorte en naamgeving*. 2. *Iets naders van* JULIA's *ouders*. 3. JULIA, *in haare kindsche dagen*. 4. JULIA *wordt een verstandig meisje*. 5. JULIA *is in haare jeugd braaf en deugdzaam*. 6. JULIA *krijgt eene vriendin, en houdt met dezelve briefwisseling*. 7. JULIA

doet eene reize: dit geeft aanleiding tot een gesprek over haar. 8. JULIA *te* Groningen. *Zij houdt daar met hare nicht een gesprek.* 9. *Enige onverwachte dingen.* 10. *Lectuur van een oud boekje.* 11. *Vervolg van het voorgaande.* 12. *Tweede vervolg van het voorgaande.* 13. *Er komt een Huwelijk tot stand.* 14. *Enige gebeurtenissen van verschillenden aard.* 15. JULIA *wordt huismoeder, zonder nog vrouw te zijn.* 16. *Treurige veranderingen, welke* JULIA *ondervond.* 17. JULIA *komt onder voogdijschap. Nieuwe onaangenaamheden treffen haar.* 18. *De zwarigheden verdwijnen.* 19. *Er komt weder een Huwelijk tot stand. Welmeenende Raadgevingen aan getrouwde vrouwen.* 20. *Vervolg van de Welmeenende Raadgevingen.* 21. *Tweede vervolg van het voorgaande.* 22. *Hoe* JULIA *haren broeder heeft opgevoed.* 23. JULIA *treedt in het Huwelijk.* 24. *De bruiloft van* JULIA *en* WELMAN. 25. JULIA *wordt moeder.* 26. *Echte vriendschap.* 27. *Eene onaangenaamheid wordt uit den weg geruimd.* 28. *Enige huiselijke omstandigheden van* JULIA. 29. JULIA *verliest eene dochter, en haren echtgenoot.* 30. JULIA's *laatste levensjaren en dood.*

Het is bijzonder eene goede zijde van dit Boekje, dat de Godsdienst der Christenen daarin geëerbiedigd en aangeprezen wordt. Dus luidt onder anderen de vermaning van vader REINHART aan zijne dochter JULIA, Bladz. 26.

„Gij zijt verschuldigd, lieve dochter! naar het verkrijgen van *kennis* te staan. Een mensch zonder kennis verlaagt zich tot den rang van het redeloos dier. Het verstand is zulk eene voortreffelijke gave van God, met welke Hij ons, boven alle andere schepselen op deze aarde begunstigd heeft, dat men zich aan snoode ondankbaarheid tegen Hem schuldig maakt, wanneer men hetzelve niet, naar zijn

zijn vermogen, beſchaaft en beoefent. Maar welke kundigheden moet gij u vooral zoeken te verzamelen? Dat is eene zeer gewigtige vraag, JULIA! Ik wil het antwoord op dezelve niet ſchuldig blijven."

„Nadat gij nu het lezen en ſchrijven, en, zoo veel u dat nodig is, het rekenen geleerd hebt, laat ik u onderrigten, in *de geſchiedenis* en in den *Godsdienst*. Van veel belang is het, dat gij hier omtrent wetenſchap verkrijgt. De Geſchiedenis toch vertoont ons het Godsbeſtuur, als wijs en weldadig werkzaam, en ſtelt ons in de bedrijven der menſchen en de lotgevallen der volken zeer veel wetenswaardigs en leerzaams voor; b. v. wat goed en wat kwaad is; voorbeelden van deugd, die wij hebben na te volgen, en van ondeugd, die ons ter waarſchuwing verſtrekken; gelijk mede, welke de gevolgen van deugd en ondeugd zijn, of hoe uit de eerſte heil en voorſpoed voortſpruit, maar de laatſte allerlei rampſpoeden aanbrengt. En de *Godsdienst*? daar van moet men ongetwijfeld kennis hebben, zal men werkzaam zijn, in denzelven te betrachten. Onkunde daar omtrent, maakt ons van denzelven afkeerig, want onbekend is onbemind: of doet ons in allerlei dwalingen vervallen, der dweepzucht gehoor geven, en het bijgeloof dienen. Maar in welk een ongeluk ſtort men dus, door onkunde beleid, om God op de regte wijze te dienen, zich zelven! Ach! dan, wanneer men van Godsdienſtige kennis ontbloot is, geniet men ook die zalige genoegens niet, welke met deze kennis, van ware Godsvereering, en getrouwe pligtbetrachting achtervolgd, gaan verbonden. In plaats dan, van zich over den Hemelſchen Vader te verblijden; in plaats van te ondervinden, dat de Godzaligheid tot alle dingen nut is; in plaats van in tegenheden den troost van den Godsdienst te ſmaken: leeft men van God verwijderd, met vrees omtrent Hem

bezet, en in eene verwildering van het hart, die troosteloosheid in het leed kweekt."

„Op zulk eene wijze nu, mijn geliefd kind! moet gij u op de kennis van den Godsdienst toeleggen, dat gij niet slechts de Rede raadpleegt, wat die u daar omtrent voorschrijft, maar ook, en vooral, uit den Bijbel zoekt te leeren verstaan, wie God is, wat Hij is omtrent ons menschen, en wat Hij van ons vordert."

„De Bijbel behelst toch, zoo als gij weet, Gods nadere Openbaringen aan het menschdom, met welke Hij hetzelve, behalve met het Redelicht, begiftigd heeft, in zich. De Bijbel stelt ons God voor, in zijne heerlijke en beminnelijke deugden en volmaaktheden. De Bijbel maakt Hem ons bekend als onzen hoogen Wetgever en Rigter, maar ook tevens als een genaderijk Wezen, die ons niet met strenge regtvaardigheid straffen wil, zoo als wij door onze zonden verdiend hebben, maar ons vergiffenis van dezelve wil schenken, en zijnen eigenen Zoon JEZUS CHRISTUS heeft laten lijden en sterven, om ons daar van de heuchelijkste en sterkste verzekering te geven. De Bijbel onderwijst ons, hoe wij, om deel te hebben aan de verlossing, die door den Zaligmaker is aangebragt, in deze verlossing moeten berusten, en God dus op zijn woord gelooven, dat dezelve is daargesteld. De Bijbel leert ons tevens, dat wij daar toe ons voor God hebben te vernederen, met boetvaardigheid des harten, onze schuld belijdende, en vragende, om kwijtschelding van dezelve. De Bijbel houdt ons te gelijk voor, welke pligten wij omtrent God, onze naasten, en ons zelven, hebben te beoefenen; dat wij dus, de godloosheid en wereldsche begeerlijkheden verzakende, matig, regtvaardig, en godzalig leven moeten, in deze tegenwoordige wereld. De Bijbel opent, eindelijk, voor ons de heerlijkste uitzigten op eenen heerlijken en zaligen

staat

ſtaat, na dit leven, ons belovende, dat wij tot denzelven overgebragt zullen worden, wanneer wij ons hier naar den wil van God, zoo veel in ons was, zochten te gedragen."

„ Aangaande dit een en ander moet gij kennis hebben: anders zijt gij geheel buiten ſtaat, om u naar den Bijbel te gedragen, en dus gelukkig te leven en getroost te ſterven."

„ Doch hier bij, mijn lieve! is het ook zeer noodzakelijk, dat gij *zelfkennis* bezit. Zonder dezelve kan men het in de beoefening van zijnen pligt niet verre brengen. Gij behoort dus u zelve te leeren kennen, niet alleen ten opzigte van het ligchaam, maar ook, en voornamelijk, met betrekking tot uwe ziel: van welk eene geaardheid gij zijt; welke gebreken u eigen zijn; wat de zwakke zijde van uw hart is; aan welke verleidingen tot het kwade gij dus het meest bloot ſtaat, en wat de ondervinding u *leert, dat gij met het beste gevolg kunt in het werk ſtellen; om over die verleidingen te zegepralen*, en in het goede bevestigd te worden. Een gedurig zelfonderzoek nu, zal u tot zelfkennis in ſtaat ſtellen."

„ Daar benevens JULIA! moet gij u ook bevlijtigen, om *menſchenkennis* te verwerven. Dan toch, wanneer men deze kennis verkregen heeft, bevindt men zich het best in ſtaat, om met allerlei ſlag van menſchen te kunnen omgaan. Dan kan men met hun zoo verkeeren, als het meest geſchikt is, om hunne achting en vertrouwen weg te dragen. Dan wordt men tevens gewapend tegen veelvuldige onaangenaamheden, welke uit den omgang met menſchen kunnen voortvloeijen, en die vooral daar uit ontſtaan, dat er zoo veele onopregtheid, oneerlijkheid, trouweloosheid, kwaadſprekendheid, lasterzucht en valſche vriendſchap, in de wereld plaats heeft. Eene gedurige oplettendheid op het

beſtaan en gedrag der menſchen, is nu het beſte middel, om deze kennis deelachtig te worden."

„ Insgelijks moet gij u laten gelegen liggen aan *de kennis der natuur*, *en van de gefteldheid dezer aarde in het gemeen*, *en van uw vaderland in het bijzonder*. Het is niet noodig, dat gij in dezelve door en door bedreven wordt; evenwel dient gij het voornaamſte daarvoor te weten, om dat dit u veel nut en vergenoegen zal kunnen opleveren. Ik beloof u deswegens, dat gij ook in deze wetenſchappen zult onderrigt worden."

„ Maar eindelijk, zijt gij ook nieuwsnis verpligt, naar *kennis van de huishoudelijke zaken*, en van uwe *aanſtaande beſtemming*, te ſtaan. Hoe meer gij toch deszangaande vlijdig leert, des te beter huismoeder zult gij eens kunnen worden. En gelukkig zijt gij, mijne JULIA! dat uwe waarde moeder leeft, en zoo bekwaam en gereed is, om u, tot het verkrijgen van deze wetenſchap, de behulpzame hand te bieden."

Van de Lotgevallen van JULIA zullen wij niets zeggen, de Lezer zal ze liever in het Boekje zelve lezen; wij willen ſlechts hier nog eene beſchrijving plaatſen van een gelukkig huwelijk op Bladz. 174.

„ Een man en vrouw, die gezegd kunnen worden daarin te leven, achten, eeren en beminnen elkander. De een helpt den anderen getrouwelijk de laſten dezes levens te dragen. Geene vreugde wordt door den eene geſmaakt, of de ander deelt daar in hartelijk. Geene droefheid is op het gelaat des eenen te lezen, of zijne wederhelft gevoelt die insgelijks. Een belang verbindt hen; wat dus de een wenscht en verlangt, dat wenscht en verlangt ook de ander. Zij zoeken dus, een ieder naar zijn vermogen, het hunne bij te dragen, om uitwendige welvaart te genieten. Zij maken er tevens hun werk van, om elkander op te leiden, tot het ſmaken van hoogere genoegens, dan de aardſche

ſche goederen ons bezorgen kunnen, die, welke door ware wijsheid en deugd worden gekweekt en geſchonken. Zij ſlaan gaarne handen in één, om hun kroost, (indien zij namelijk daar mede gezegend zijn,) tot goede menſchen, nuttige leden der menſchelijke zamenleving, en ware Christenen te vormen. Zoo wordt hun leven niet verbitterd door rampzalige twisten en verdeeldheden. Zoo worden hunne tegenheden, door wederkeerige deelneming, een laſt, de helft wel gemakkelijker te dragen, dan wanneer elk, op zich zelve ſtaande, dien moest torſchen. Zoo worden de aangenaamheden en genoegens, die zij ſmaken mogen, doordien elk hunner zich met zijne wederhelft, als die blijde is, verblijdt, in eene verdubbelde mate genoten. Zoo wordt het voor hun wel een akelig denkbeeld, eens door den wreeden dood van elkander te zullen moeten ſcheiden, en den teederen band, die hen vereenigt, door dien Koning der verſchrikking verbroken te zullen zien; maar hand aan hand wandelende op het pad van vroomheid en regtſchapenheid, mogen zij zich verheugen in het zalig voorgezigt, dat zij eens weder vereenigd zullen worden in de gewesten der heerlijkheid en vreugde, om dan nimmer te ſcheiden."

Wij willen eindelijk ons *Uittrekſel* beſluiten met het berigt van JULIA's dood in eenen hoogen ouderdom, en het graffchrift, het welk men voor haar vervaardigde, het welk het karakter eener godvrugtige, deugdzame vrouw in weinige woorden bevat:

Voor eenen korten tijd eerst, ging de edele JULIA REINHART den weg van alle vleesch. In eenen hoogen ouderdom verliet zij deze wereld, op welke zij zoo groot eene mengeling van zuur en zoet geſmaakt hadde. Wel bleek in haar de waarheid van de taal, welke wij bij eenen der Heilige Dichters vinden: *het is goed voor eenen man, dat hij het juk in zijne jeugd draagt.* De tegenſpoe-

den trouwens, die zij in hare jonge jaren ondervond, hadden bij haar eene gezegende uitwerking, zoo, om ware godsvrucht en deugd in haar te verwekken en te versterken, als ook, om haar voor te bereiden voor het geduldig dragen van volgende rampen."

„ Daar een langzaam verval van krachten, het welk bij haar plaats had, de aannadering van haar sterfuur voorspelde, liet JULIA eenigen tijd voor haren dood alle hare kinderen en kindskinderen, benevens die genen, met welke dezelve door het huwelijk verbonden waren, bij zich komen, om van dezelve afscheid te nemen. Dit leverde voor deze *familie* een' zeer aandoenelijken dag op. Elk verliet haar, met een geroerd hart, de beste wenschen van haar ontvangen hebbende. Hare nagedachtenis zal nu ook bij hen in zegening blijven."

„ De tranen, bij JULIA's graf gestort, waren menigvuldig. Niet alleen vloeiden die uit het oog van hare aanverwanten, maar ook uit dat van velen harer dorpsgenooten, die haar kille lijk begeleiden naar deszelfs sombere verblijfplaats. Menigeen, die van haar goeden raad, onderstand, troost ontvangen had, was daar bij vooral zeer sterk aangedaan. Haren broeder ALBERT, die ook zoo veel aan haar had te danken, en die altijd in eene ongestoorde vriendschap met haar leefde, moest men van haar graf wegdragen: zoo zeer overmande hem de droefheid over haar afsterven."

„ Zij werd, op hare begeerte, niet in de kerk, maar op het kerkhof ter aarde besteld. Aldaar hebben de inwoonders der plaats een' eenvoudigen steen op haar graf laten leggen, met dit opschrift:

Hier ligt
JULIA REINHART,
weduwe van
KAREL WELMAN;

Zij

Zij leefde
godvruchtig en deugdzaam.
Door elk die Haar kende
geëerd en bemind;
ſtierf zij,
80 jaren oud,
getroost en zalig;
den 28. Aug. 1805.

Wij twijfelen niet, of deze ſmakelijke en gezonde Lettervrucht, op *Nederlandſchen* grond geteeld, zal met graagte gebruikt worden, en wenſchen, dat zij voor velen een goed voedſel voor den geest zijn moge, bijzonder voor de Nederlandſche ſchoone kunne! Maar dan wekke dit goed gevolg, hopen wij, den Schrijver ook op, om zijne belofte op Bladz. 255 te volbrengen, waar hij zegt: „Hun tweede zoon FREDRIK, (de zoon namelijk van JULIA,) had zulke merkwaardige lotgevallen, dat ik miſſchien ook deze, zoo wel als die van zijne moeder, beſchrijven zal. Wanneer ik daartoe beſluite, zal ik in dat Boek tevens mededeelen, de twee eerſte ſtukken van die kleine boekjes, welker beide laatſte gedeelten in de Geſchiedenis van JULIA REINHART zijn ingevlochten; te weten: *de Welmeenende Raadgevingen aan jongelingen, en aan de mannen*, die ik daarin aantreffe."

ON-

ONDERZOEK omtrent het nut den hedendaagſche zoo gewone BEOORDEELINGEN van BOEKEN en SCHRIFTEN, die dagelijks in ons Vaderland en elders uitkomen, zoo als dezelve in de Vaderlandſche Bibliotheek, Letter-Oefeningen *en* Boekzaal *verhandeld worden. Te* Zwolle *bij* F. Clément, 1808. 15 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f — 4 —*

Wij hebben in onze *Boekzaal voor Julij* 1807. *Blade.* 14. geplaatst een Uittrekſel van zeker werk VAN JOAN REINARD STRICK: *Chriſtelijke overdenkingen tot beſtiering, en wapenrusting Gods in den Strijd des Geloofs, tot Chriſtelijke Geloofs- en Pligtsbetrachting door eenen Godzaligen wandel op den naauwen weg, die tot het leven leid.* Te *Zwolle* bij F. CLEMENT, 1807. Wij gaven dat *Uittrekſel* echter niet, dan na een herhaald verzoek van wege den Schrijver [illegible] er een *Uittrekſel* van in de *Boekzaal* te plaatſen. Wij konden het Werk, wilden wij der Waarheid hulde doen, en onze geëerde Boekzaal-Lezers niet misleiden, niet alleen niet aanprijzen, maar vonden ons zelfs verpligt, om den Schrijver vriendbroederlijk te raden, den ſchrijfarbeid voor het vervolg te ſtaken, als voor hem niet geſchikt!

Dat *Uittrekſel*, en bijzonder de goedgemeende Raad, heeft *hoogstwaarſchijnlijk* den geeſtelijken hoogmoed en zelfsverbeelding van den ongenoemden Schrijver van dit *Stukje* getergd, en aanleiding tot het zelve gegeven.

Deze Ongenoemde, in toorn tegen de *Boekzaal* en

en de *Hedendaagsche Vaderlandsche Bibliotheek*, welke, na ons, het bovengemelde Werk gerecenseerd, en den Schrijver eenen soortgelijken raad gegeven heeft, ontstoken, (van de *Letteroefeningen* gewaagt hij niet anders, dan op den titel,) noemt die *een uitblusschen van den geest, een vermetelheid*, en *hoogmoedig verwaand steunen op eigen verstand*, als men *zig in eenen Regterstoel zet, om sententien te slaan over alle geschriften zijner medeChristenen* enz. Wij dachten: zou de Man ons het *oordeel des onderscheids* ook willen ontnemen, waarop de Protestantsche Christenen, met reden, zoo veel prijs stellen?

Hij beklaagt zich, dat het niet baat, al zendt men een *present Exemplaar* aan de *Heeren Recenseurs*: „ de eenigste onpartijdigheid", zegt hij, „ die de *Heeren Recenseurs* toonen, legt daar in, „ dat het present hunnen haat en afkeer van een „ boek niet verzagten kan."

Ten aanzien van onze *Boekzaal* zegt hij bijzonder *Bladz.* 10. „ Omtrent (NB.) den *Boekzaaldrukker* zijne vele Auteurs nog in het oude „ eenvoudige denkbeeld, dat die maar een Uittrekzel door den Auteur hem toegezonden voor „ in de *Boekzaal* plaatst, zoo als het hem is toegezonden." Indien er eenig Schrijver of Boekhandelaar in dat verkeerde denkbeeld mogt verkeeren, dan herhalen wij, het geen wij reeds een en andermaal, een geruimen tijd geleden, gezegd hebben, dat wij geene *Uittrekzels* plaatsen, dan welke wij zelve uit de Boeken hebben opgemaakt. Het anders is het met ons *Letternieuws*, het welk *aankondigingen* van Boeken en Geschriften bevat, zoo als die *aankondigingen* ons door de Boekhandelaren worden toegezonden, aan welken wij dus ook de verantwoording derzelve overlaten.

Verders schijnt hij onze *Boekzaal* te beschuldigen, als of die de *Vaderlandsche Bibliotheek*, in het

Uit-

Uittrekſel van het bovengemelde Werk van STRICK geplunderd had; doch in éénen adem wederlegt hij zelve deze beſchuldiging, daar hij de *recenſie* in de *Boekzaal* eene *voorgaande* noemt, gelijk het ook in der daad is. Het Werk komt voor in onze Boekzaal voor Julij 1807, en in de *Hedend. Vaderl. Bibliotheek* voor het jaar 1807. in No. XIII. Bladz. 585. of zou nu de *Boekzaalſchrijver* de *Bibliotheek* hebben kunnen plunderen, bij voorraad, en eer die nog iets gezegd had? of beſchuldigt de goede man de *Bibliotheekſchrijvers*, dat zij onze *Boekzaal* geplunderd hebben? Nu, dat mogen zij dan verantwoorden; maar wij gelooven het niet. Het oordeel over dat broddelwerk moest bij elk, die gezond verſtand heeft, eveneens uitvallen. Evengelijk dit tegenwoordig zoogenaamd *Onderzoek* voor een wanſchapen misgeboorte, uit gekrenkten hoogmoed geſproten, weder eenpaarig erkend is, in de *Hedend. Vaderl. Biblioth.* voor het jaar 1808, 1ſte Stuk, Bladz. 377. als mede in den *Recenſent ook der Recenſenten*, III. Deel No. 4. Bladz. 338. en door dezen daarom geplaatst onder de *Rubriek: Boeken, die niet hadden behoogen vertaald of gedrukt te worden.* De *Recenſent* zegt onder anderen van onzen man: „Men „zou hem den *Catechizeermeester der Recenſenten* kunnen noemen, ofſchoon hij ook in die betrekking nog eene ſlechte figuur zoude maken." En de *Recenſent* beſchouwt hem, als een *armen ſukkelaar!* Wij oordeelden dit aan onzen man te moeten berigten, omdat hij welligt de beoordeeling van zijn geſchrijf, zoo hij al iet van den *Recenſent ook der Recenſenten* mogt hooren, onder die *Rubriek* niet zou zoeken, terwijl wij hem vermanen tot het gebed van DAVID *Pſalm* XIX in het 14de *vers.*

LET-

LETTER-NIEUWS.

HUISBOEKEN VOOR ALLE GODVRUCHTIGEN.

Het is eene zekere waarheid, *wij hebben hier geene blijvende ſtad*, ieder mensch zoekt na een *beter Vaderland*. De weg daar toe wordt aangewezen in een zeer ſichtelijk werk van PATRIK, genaamd: *De Reiziger naar het Hemelsch Jeruzalem, verkort;* — waarin die voor elk mensch welke na JEZUS uitziet, gewigtige vraag: *Wat moeten wij doen om zalig te worden?* uitvoerig en duidelijk beantwoord wordt, zoo dat elk heilbegerig en heilzoekend Mensch, hier in vele aanmerkelijke gemoedsgevallen zal aantreffen, die dezen *Reiziger* en zijn *Leidsman* op den weg zijn overgekomen; teffens vindt men hier eene *Beſchrijving van Jeruzalem*, Levenswijze en Geluk aldaar te vinden, waar door men het Vertrouwen van CHRISTUS en de grootſte gelukſtaat geniet. Dit Werk is 430 pagina's groot in kl. 8vo. en verſierd met 11 fraaije Kunſtplaten, en wordt zoo lang maar 50 Exemplaren van de 3de Druk nog ſtrekken voor *f* 1-8— in plaats van *f* 2-10— uitgegeven te *Amſterdam* bij G. Roos, Boekverkooper in de Harteſtraat. *Bij wien* van denzelven Autheur nog weinige overig zijn van het *Gebedsboek voor Gereformeerde Huisgezinnen*, genaamd: *De Lust der Heiligen om God te bidden en te danken, bij alle onderſcheidene gelegenheden.* De prijs hier van is ook maar 16 Stuiv. daar het anders wel *f* 1-10— zoude moeten kosten; beiden worden niet in Commiſſie gezonden.

Bij A. B. Saakes, op 't Rokin bij de Valbrug, te *Amſterdam*, is heden van de pers gekomen en alom verzonden:

Godsdienſtige Overdenkingen en Chriſtelijke Waarſchuwing van WILLEM GEORGE FREDERIK, Prins van *Oranje enz.* bij de Staatsgebeurtenisſen in *Frankrijk* en *Duitſchland*. Getrokken uit eigenhandige Brieven, in de jaren 1797 en 1798 door dien Vorst geſchreven aan zijnen ouden en trouwen Vriend B.. G...., gewezen Kolonel van de Garde. Naar het *eigen Handſchrift* uit het Fransch vertaald, en opgedragen aan de *Hollandſche Natie*, door eenen Liefhebber van zuiveren Godsdienst, Christelijke Vrijheid en Maatſchappelijke Orde. — „ De naam van den Vorſtelijken Opſteller, de bevallige Energique Schrijfſtijl, de gewigtvolle Inhoud, en het

het bijgevoegde extra welgelijkende Pourtrait, vereenigen zich om dit *laatste Vaarwel* van Prins FREDERIK, ter zijner Gedachtenis, aan zijne Landgenooten aan te bevelen. — Elk een, die mannenmoed, verdiensten en braafheid regt weet te waardeeren, zullen zoo wel als zij, die onder het bezwarend nadenken der tijden, raad, moed en troost behoeven, dit *Gedenkstuk* met een verkwikkend genoegen lezen. De prijs is één Gulden.

BOEK-GESCHENK.

Is er ooit een geschikter en nuttiger Boek geweest, om de Jeugd in handen te geven, dan is het dit fraaije Werk van M. BROUERIUS VAN NIEDEK, getiteld: *Zedenrijke Zinnebeelden der Tonge*, met een en veertig fraaije Prentverbeeldingen, in gr. 8vo. inhoudende onder anderen de volgende onderwerpen: *Pluimstrijkerij, Godslastering, dubbelde Tonge, kwaade Raad, Twist, Achterklap, Bespotting, Dronkenschap, Snorkerijen, Gramschap, Bedrog, Klapperijen, Geveinsdheid, Lasteringe, valse Redenen, Logen, Vloeken, ijdele Beloften, Verwijt, Eigenlof, Kwaadaardige Berispingen, Wraakzucht, Verylocking zijns Naasten, Onoorzichtigheid, 't hoogste woord voeren, Gekijf, in iemands redenen te vallen, Dwarsdrijven, Onteerbiedigheid, Oproerigheid, iemands woorden verdraaijen, ijdele Wenschen, onnijdig Zwijgen, 't gebruik en heerlijkheid der Tonge*. enz. à 36 Stuiv. in plaats van 4 Guld. te bekomen te *Amsterdam* bij P. G. en N. Geijsbeek, Boekverkoopers op de Lelijgragt, bij de Keizersgragt, No. 21. Dezelve worden niet in Commissie verzonden, om het klein getal van Exemplaren.

Bij Pieter van Dorth, Boekverkooper op 't Singel, bij de Latijnsche Scholen, te *Amsterdam*, is Herdrukt en weder te bekomen: *Linguae Latinae Rudimenta*, in usum Amstelaedamensis Gymnasii Concinnata. Editio Nova, passim emendata. Dezelve heeft weder ter persse gelegd, 't alom bekende en voor de Winkeliers onmisbare *Koopmans en Winkeliers Handboekje*. De prijs is 18 Stuiv.

Bij P. H. Trap, Boekverkooper te *Leijden*, is gedrukt en uitgegeven: *Natuurlijke Historie van het Rundvee in Holland*, door J. LE FRANCQ VAN BERKHEIJ, in gr. 8vo. Derde Stuk, Tweede Gedeelte, met drie uitlaande Platen. De Prijs is bij Inteekening *f* 5-8:— van de vorige Stukken zijn nog eenige te bekomen.

De reeds uitgegeven Stukken zijn ook te bekomen onder den Titel: *Natuurlijke Historie van Holland*, door J. LE FRANCQ.

FRANCQ VAN BERKHEIJ, Vierde Deel, Tweede Stuk, Vijfde en Zesde Deel, en ſtrekken dus, onder dezen Tijtel, ter verdere Kompletering van dit Werk.

Naamlijſt der DD. Proponenten, met Aanwijzing onder welke Claſſis hun Eerw. geëxamineerd zijn, of wonen.

ZUTPHEN.

Johannes Martines van Uchelen, Nic. Zeg. Fil.

OVERVELUWE.

N. C. Hoek.

NEDERVELUWE.

Willem Huibert van Griethuizen.

Johannes Rutgerus Immink.

MAASTRICHT.

Theophilus Carolus Esſers, Joh. Fil. Henr. Joh. Ff. *Litt. et Ling. Gr. Prof.*

DELFT EN DELFTSLAND.

Wilhelmus van *Bijlert*, *Ant. Ger. Fil. Wilh. Nep.*

LEIJDEN EN NEDER-RHIJNLAND.

Elias Annes Borger.

Albertus Booijman.

HAARLEM.

Marcellus Baarſelman.

EDAM.

Johannes Morenvliet, Rector te *Edam* en Predikker te *Volendam*, afgeſtaan.

Henricus Willijns.

RHEENEN EN WIJK.

M. P. van Doesburg.

THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

Jacobus Diederik Janſſen, Jac. Fil.

LEEUWARDEN.

J. A. Lemke.

J. Bredée.

M. H. Lemke.

DOKKUM.

Jac. Nic. Talma.
Jan Lammers.

FRANEKER.

Arent van Duden, Conrector te *Franeker.*
Biense Ijpma.

BOLSWARD EN WORKUM.

Willem Ferwerda.
Arend Mensma van Willis.

ZWOLLE.

Johannes Brandgum Crans.

GRONINGEN.

Petrus Hofman Peerlkamp, Præceptor te *Groningen.*

APPINGEDAM.

H. Buurma.

'T WESTERKWARTIER.

Bernardus Bredée.

EMMEN.

C. Winkel.

OOSTFRIESLAND.

Lucas Pannenborg.
Gerhardus Pauwel van Santen.
E. P. Sparringa.
N. Staal.
A. Tormijn.
Sibold Dalhof.
Johannes Schuurman.
Albert Petrus Sterrenberg.
G. Everts.
B. Jansonius van Senden.
F. Hamer.

BENTHEIM.

Gerardus Tigler, Lamb. Fr.
P. A. Schultz, *Rector te Bentheim.*

LINGEN.

Joan. Herm. Stapenhorst.
Arnolt Fokke.
Ernst Lodewijk Banning.

F.

F. S. Bork.
F. W. Zimmerman.
J. H. L. Kreckler.
. . . Melchior.

K L E E V E.

Johan Henrich Finman, *Rector te Zevenaar.*
Godfried Arnold Maas, *Rector te Kleeve.*
. . . Kolsch, *Rector te Emmerik.*
. . . Riethausen, *Conrector te Kleef.*
. . . Gunther, *Conrector te Kleef.*

W E Z E L.

Theodorus Christianus Bender, *Rector te Rees.*
Joh. Ad. Heijmanns, Adolph. Nep. Joh. Phil. Fil. *Conrector van 't Gijmnasium te Wezel.*
Johan Daniel Hoffman, *Rector te Orsoi.*
Cornelis Roodbeen.
Franciscus Fredericus Graeber.

D U I S B U R G.

Johan Peter Taljan.
Henricus Jacobus Berkenkamp.
Frederich Wilhelm Dahlhoff, *Collaborator* aan 't *Gijmnasium te Duisburg.*
Henrich Wilhelm Cramer, *Conrector te Duisburg.*

Register der DD. Proponenten, die in de zes eerste Maanden van het Jaar 1808. *tot Predikanten beroepen zijn.*

G. J. SMALEBAAK, te *Kootwijk.*
HENRIKUS QUARTFORT, te *Doorn.*
ABRAHAM LUBERTI AUGUSTINI, te *'t Waal en Hondswijk.*
A. J. VAN DER VEEN, te *Wier.*
H. CATS, te *Lunteren.*
J. H. GILLISSEN, te *Otterlo.*

Naamlijst der DD. Proponenten, onder de Walsche Synode dezer Landen, en derzelver Woonplaatsen.

LEIJDEN.

Abr. Blussé.
A. F. Puerari.

ROTTERDAM.

Fr. Jac. Zullig.

NB. *Zoo er in deze Naamlijsten der DD. Proponenten iets abusiefs mogte geplaatst staan; verzoekt men daar van opgave te doen, aan de Uitgevers dezes.*

SYNODE VAN ZUID-HOLLAND.

De Christelijke Synodus van het voormalig *Zuid-Holland*, is den 5den Julij en volgende dagen dezes jaars 1808, te *Breda* gehouden.

Als Praeses der Synodus van het vorig jaar heeft de Hoog Eerw. Heer D. STORM VAN 'S GRAVEZANDE, deze Vergadering met een Gebed geopend; en bleek uit de Credentien door D. G. WUIJSTER, als Pastor loci opgehaald, dat tot deze Synodus afgezonden en tegenwoordig waren.

Uit *Zuid-Holland*.

DD. P. KEUCHENIUS, N. LANGERAK, (als Sec. van

D. J. VAN STEENBERGEN) en P. VAN BEMMELEN, Predd. te *Geertruidenberg*, *Wijngaarden* en *Klaaswaal*; en de Heer P. HELMICH, Ouderl. te *Dordrecht*.

Delft en Delftsland.

DD. D. H. VAN ROSSUM, D. J. VAN BRANDENBURG en S. KAM, Predd. te *Delft*, *Delftshaven* en *Berkel*; en de Heer C. WESTAKKER, (Notaris) Ouderling te *Delft*.

Leijden en Neder Rhijnland.

DD. C. C. VAN TRICHT, (als Sec. van J. W. TE WATER, Prof. Theol. et Hist. Eccles.) S. J. H. VAN HENGHEL en J. H. MAHLSTEDE, Predd. te *Leijden*, *Noordwijk-Binnen* en *Leijderdorp*; en Mr. P. F. HUBRECHT, (Raad en regerend Schepen) Ouderling te *Leijden*.

Gouda en Schoonhoven.

DD. J. H. KROM, H. DONKER en P. VAN DER WOLK, Pred. te *Gouda*, *Ouwerkerk aan den Tsel* en *Groot Ammers*; en de Heer J. HERFST, Ouderl. te *Ouwerkerk* voor de eerste, en de Heer L. SLOBBE, Ouderl. te *Gouda*, voor de tweede week.

Schieland.

DD. P. KAAS, J. VAN PELLEKOM en J. U. GRAAF, (als Sec. van D. J. VAN BROEKHUIZEN) Predd. te *Rotterdam*, *Schiedam* en *Zevenhuizen*; en de Heer G. VAN MUIJEN, Ouderling te *Schiedam*.

Gorinchem.

DD. P. J. LANDSKNEGT, D. BOOT en A. J. VAN HOUTEN, Predd. te *Sleeuwijk*, *Heusden* en *Oosterwijk*; en de Heer G. FRATERMAN, Ouderling te *Heusden*.

Voorne en Putten.

DD. D. MUNTINGH, L. SLOTEMAKER en J. VAN LOKHORST, Predd. te *Brielle*, *Middelharnis* en *Geervliet*; en Mr. P. H. HOOG, Ouderl. te *Brielle*.

's Hage.

DD. J. J. BERMOUT, P. FAASSEN DE HEER, (als

Sec. van D. H. W. BENIER) en H. S. VAN DER KREK-HOF, Predd. in *'s Hage* te, *Scheveningen* en *Wateringen*; en de Heer C. S. BURAU, Ouderling in *'s Hage.*

Woerden en Over-Rhijnland.

DD. P. BUIJT, D. DAGEVOS en B. A. JONCKERS, Predd. te *Woerden*, *Oude Wetering* en *Rheenwijk*; en de Heer W. VAN WETERING, Ouderl. te *Oudshoorn.*

Buuren.

DD. F. D. BURGER, J. J. SCHOT en J. C. FABIUS, (als Sec. van D. F. H. GELHUIS), Predd. te *Buuren*, *Culenborg* en *Leerdam*; en de Heer H. BELTJES, Ouderling te *Culenborg.*

Breda.

DD. G. WUIJSTER (als Sec. van D. P. VAN KEMPEN,) J. C. HIRSCHIG en K. H. VAN ALTENA, Predd. te *Breda*, *Ginneken* en *Princenhage*; en de Heer D. VAN DER MEER, Ouderling te *ter Heijde*, voor de eerste en H. SCHAUKES, Ouderl. te *Ginneken*, voor de tweede week.

Uit welke Heeren tot Moderatoren benoemd zijn D. VAN ROSSUM, *Præses*, D. MAHLSTEDE, *Adsessor*, D. KROM, *Scriba.*

Hierop namen in deze Vergadering mede sessie de Hoog Eerw. Heeren Deputaten hujus Synodi, DD. HALDER, WUIJSTER, STORM VAN 'S GRAVEZANDE en MARTIJN; ook werd in deze Vergadering binnengeleid, en nam zitting, de Hoog Ed. Gestr. Heer Mr. J. MEERMAN, Heer van *Dalem en Vuuren enz. enz.* door en van wegen Zijne Majesteit den Koning van Holland, tot Commissaris Politiek benoemd.

Als Correspondenten waren tegenwoordig, de Hoog Eerw. Heeren:

DD. S. C. VAN DER HAMMEN, Pred. te *Nieuwkerk.* Uit *Gelderland.*

P. P. VAN EIJKEN, Pred. te *Zuidscharwoude en Broek.* Uit *Noord Holland.*

J.

J. VAN DOESBURG, Pred. te *Wijk bij Duurstede*, (als Sec. van D. G. H. VAN BOLHUIS, Pred. te *Baambrug*). Uit *Utrecht*.

A. ADRIANI, Pred te *Dokkum*. Uit *Friesland* en U. E. BERCHUIJS, Pred. te *Groningen*. Uit *Stad en Lande*.

Als Deputaten continueerden DD. D. STORM VAN 'S GRAVEZANDE, Sec. P. KEUCHENIUS.

J. MARTIJN, Sec. H. VAN MEERTEN.

En werden in plaats der afgaande benoemd.

DD. D. H. VAN ROSSUM, Sec. D. J. VAN BRANDENBURG.

J. VAN PELLEKOM, Sec. J. U. GRAAF.

Tot Correspondenten zijn benoemd, naar

Gelderland D. P. J. LANDSKNEGT, Sec. D. D. BOOT.

Noord Holland, D. L. SLOTEMAKER, Sec. J. VAN LOKHORST.

Utrecht D. P. BUIJT, Sec. D. B. A. JONKERS.

Friesland D. J. J. SUHOF, Sec. D. J. C. FABIUS.

Overijssel. D. G. WUIJSTER, Sec. D. J. C. HIRSCHIG.

Stad en Lande. D. B. VAN BEMMELEN, Sec. D. H. DONKER.

Zeeland (in geval van Correspondentie) D. L. J. DERMOUT, Sec. D. P. HAASSIN DE HEER.

Thans waren de Acta *Zeelandiae* ter tafel, gelijk ook die van *Overijssel*, waar van de Correspondens afwezig was.

De Hoog Eerw. Heer Praeses heeft met den Pastor Loci, den Heer Burgemeester der Stad *Breda* voor de genotene protectie en bewijzen van achting bedankt; en nadat alle de werkzaamheden waren afgeloopen deze Hooge Kerkvergadering met dankzegging aan God gesloten, terwijl de Leden over genotene receptie en gastvrijheid hunne voldoening betuigden.

De Synodus heeft den ondergeteekenden gelast zoo spoedig mogelijk door de Boekzaal te berig-

ten, dat bij haar besloten is, dat voortaan Heeren Proponenten die op een vakante Plaats onder haar ressort prediken, gehouden zijn alvorens niet alleen aan Consulenten bewijs te toonen van hunne admissie tot den Predikdienst, maar ook *van hunnen bevoegden ouderdom.* Q. t.

IO. HERM. KROM,
Synodi h. t. Scriba.

SYNODE VAN OVER-YSSEL.

Gehouden te Campen, *den* 21—23 *Junij* 1808.

De Hoog Eerw. Heer J. J. RAUWERTZ TICHLER, Pred. te *Campen*, heeft de Credentialen opgehaald en voorgelezen, waaruit bleek dat tot deze Hooge Kerkvergadering waren afgezonden:

Uit de Eerw. Classis van *Campen.*

DD. A. S. ALTING, H. REPPENER en H. N. GILLOT, resp. Predd. te *Campen*, *Ysselmuiden* en *Ens en Emmeloort*; benevens den Broeder B. VAN DER WAL, Ouderling te *Campen.*

Uit de Eerw. Classis van *Zwolle.*

DD. J. H. TEN NOEVER, W. A. J. ROSENDAAL en C. J. VENEMA, resp. Predd. in *den Ham*, *Daiffen* en *Hasselt*; benevens den Broeder R. VAN DER VECHT, Ouderling te *Hasselt.*

Uit de Eerw. Classis van *Vollenhoven en Steenwijk.*

DD. W. SANDERS, H. V. ACKER en H. GOMARUS, resp. Predd. te *Vollenhoven*, *Wanneperveen* en *Gelt-*

Gelthoorn; benevens den Broeder J. PRINS, Ouderling te *Vollenhoven*.

Uit de Eerw. Classis van *Deventer*.

DD. A. A. KUYPER, O. H. ZWAM en J. P. BÖSKEN, resp. Predd. te *Deventer*, *Almelo* en *Colmschate*; benevens den Broeder L. H. KARSSENBERG, Ouderling te *Deventer*.

Uit deze Afgevaardigden werden tot Moderatores verkoren: DD. A. S. ALTING, *Præses*. W. SANDERS, *Assessor* en J. H. TEN NOEVER, *Scriba*.

Hier op heeft D. Præses de Hoog Eerw. Vergadering met een gepast Gebed geopend, heeft vervolgens D. Assessor en 't voorzittend Lid der stilzittende Classis afgevaardigd ter inleiding in de Ver-Vergadering van

Den Hoog aanzienlijken Heer W. F. VAN HEMERT, Adsessor bij den Hoog Ed. Gestr. Landdrost van het Departement *Overijssel*, door den Minister van den Eeredienst, in naam van zijne Majesteit den Koning van *Holland*, benoemd tot Commissaris Politiek, welke met verschuldigden eerbied door D. Præses werd verwelkomd, en is door zijn Ed. vriendelijk beantwoord.

Voorts de Hoog Eerw. Heeren Deputaten:

DD. J. J. RAUWERTZ TICHLER, L. EBBINGE, L. MEIER en C. FRANSEN VAN ECK; benevens den Heer Actuarius D. W. CHEVALLERAU, ook door D. Præses behoorlijk begroet.

Eindelijk ook de Hoog Eerwaardige Heeren Correspondenten:

Uit *Gelderland*. D. J. H. HASSELBACH, Pred. te *Haaften*.

Uit *Zuid-Holland*. D. A. W. WOUDENBERG, Pred. te *Culenborg*.

Uit *Noord-Holland*. D. G. E. DUITSCH, Pred. te *Hem*.

Uit *Utrecht*. D. G. E. DE KOCK, Pred. aan de *Bilt*.

Uit *Vriesland.* D. W. VERWEIJ, Pred. te *Franeker.*

Uit *Groningen.* D. H. VAN ITTERSUM, Pred. te *Kropswolde.*

Welke Heeren met eene nadrukkelijke aanſpraak door den mond van den Correſpondens *Gelriæ* zitting namen, door den Præſes vriendelijk en gepast beantwoord.

Bij het eindigen der Hooge Kerkvergadering zijn aangeſteld:

Tot Deputaten.

DD. A. S. ALTING, Prim. H. HEPPENER, Sec. en H. N. GILLOT, Tert.

J. H. TEN HOEVER, Prim. W. A. ROSENDAAL, Sec. en J. C. VENEMA, Tert.

W. SANDERS, Prim. H. V. ACK, Sec. en H. GOMARUS, Tert.

A. A. KUVEL, Prim. O. H. SWAM, Sec. en J. P. BÖSKEN, Tert.

Tot Correſpondenten:

Naar *Gelderland.*

W. SANDERS, Prim. H. GOMARUS, Sec. en H. V. ACKER, Tert.

Naar *Zuid-Holland.*

W. A. J. ROSENDAAL, Prim. J. H. TEN HOEVER, Sec. en J. C. VENEMA, Tert.

Naar *Noord-Holland.*

H. HEPPENER, Prim. J. H. GILLOT, Sec. en A. S. ALTING, Tert.

Naar *Utrecht.*

J. P. BÖSKEN, Prim. O. H. ZWAM, Sec. en A. A. KUVEL, Tert.

Naar *Vriesland.*

W. SANDERS, Prim. H. V. ACKER, Sec. en H. GOMARUS, Tert.

Naar *Groningen.*

O. H. ZWAM, Prim. J. P. BÖSKEN, Sec. en A. A. KUVEL.

SY-

SYNODE VAN STAD EN LANDE.

Op hooge vergunning van Z. M. den Koning van *Holland*, werd de Synodale Kerkvergadering door Deputati Synodi uitgeschreven zijnde, te *Groningen* gehouden op den 14den Junij 1808, en drie volgende dagen.

Als Leden waren daartoe door de Classis afgevaardigd:

Uit de Eerw. Classis van *Groningen en't Gorecht.*

DD. L. VAN BOLHUIS, Pred. te *Groningen*. H. VAN ITTERSUM, Pred. te *Kropswolde* in contin. en F. DE KIJFF, Ouderl. te *Groningen* in contin.

Uit de Eerw. Classis van *Appingadam.*

DD. H. EDELINCK, Pred. te *Holwierda* in contin. H. W. BEMMES, Pred. te *Slochteren* en J. JANSSONIUS, Pred. te *Weiwerd.*

Uit de Eerw. Classis van *Loppersum.*

DD. P. VAN STRENWIJK, Pred. te *Leermens*. G. HAIJKENS, Pred. te *Thesinge* in contin. en P. FRIMA, Pred. te *Garrelsweer.*

Uit de Eerw. Classis van *Middelstum.*

DD. W. JANSSONIUS, Pred. te *Uithuizen*, in contin. R. W. HOFFMAN, Pred. te *Middelstum*. W. COST, Pred. te *Bedum.*

Uit de Eerw. Classis van *de Marne.*

DD. TH. VAN DER LEIJ, Pred. te *Baflo* en *Rasquert*. G. W. G. VAN DER TUUK, Pred. te *Winsum*, in cont. E. DE GRAVE, Pred. te *Niekerk* en *Vliedorp.*

Uit

Uit de Eerw. Classis van 't *Westerkwartier*.

DD. TH. BOLT, Pred. te *Visvliet*, in cont. P. METTEVIER, Pred. te *Niezijl*. H. BOUMAN, Pred. te *Tolbers*.

Uit de Eerw. Classis van het *Oldambt en Westerwoldingerland*.

DD. A. ZUIDEMA, Pred. te *Westerlee en Heiligerlee*, in cont. G. ALBRINCK, Pred. te *Woldendorp*. J. MULDER, Pred. te *Vlagtwedde*.

Uit deze Leden werden tot Moderatores aangesteld:

Tot *Præses* D. L. VAN BOLHUIS.

Tot *Adsessor* D. H. EDELINCK, en

Tot *Scriba* D. P. VAN STEENWIJK.

Vervolgens werd binnengeleid tot Commissaris politiek, als daar toe op hoog gezag benoemd de Hoog Welgeb. en gestrenge Heer E. LEWE van *Middelstum*, Lid van den Staatsraad, Kommandeur van de Koningl. Ridderorde van Holland, en Adsessor van het Landdrostambt in het Departement *Groningen*.

Voorts de Professor E. TINGA, loco P. ABRESCH, wegens de Theolog. Faculteit onzer Akademie.

Eindelijk als Correspondenten der andere Synoden, wegens

Gelderland. J. NOORDINK, Pred. te *Zutphen*.

Zuidholland. D. H. R. VAN ALTENA, Pred. te *Prinsenhage*, als Sec. van H. WULSTER, Pred. te *Breda*.

Noordholland. C. MOS, Pred. te *Nieuwendam*.

Utrecht. D. J. F. DEKKER, Pred. te *Hagestein*.

Friesland. D. H. BANGMA, Pred. te *Nieuwland*.

Overijssel. D. N. LOBRIJ, Pred. te *Vollenhoven*.

Door *Zeeland* waren de Acten overgezonden, om daar van het noodige gebruik te maken.

Als Deputati Synodi waren tegenwoordig:

DD. U. E. VAN BERCHUIS, Pred. te *Groningen*.

P. ADRIANI, Pred. in *den Andel*.

TH.

TH. BOLT, Pred. te *Visvliet*, en
T. W. SIERTSEMA, Pred. in *de Eexta*.

De Vergadering door den Præses met een gepast Gebed geopend zijnde, werden alle zaken naar de ordé der Lemmata afgehandeld; en werd daar bij door Gecommitteerden, in de voorgaande Synodus benoemd, om Z. Maj. den Koning van Holland, ook wegens onze Synodus, te complimenteren, raport gedaan, dat zij hunnen last volbragt, en zeer gratieuselijk door Hoogstdenzelven ontvangen waren.

Voorts zijn tot Deputati Sijnodi aangesteld in continuatione.

Uit de Eerw. Classis van het *Westerkwartier*.
DD. TH. BOLT, Pred. te *Visvliet*, 1mus.
N. N. SINNINGHE, Pred. te *Niehove*, 2dus.
J. KOITER, Pred. te *Laag- en Hoogkerk*, 3tius.

Uit de Eerw. Classis van het *Oldampt en Westerwolde*.
DD. A. ZUIDEMA, Pred. te *Westerlee enz.* 1mus.
T. W. SIERTSEMA, Pred. in de *Eexta*, 2dus.
H. CANNEGIETER, Pred. te *Winschoten*, 3tius. als nieuwe aankomende.

Uit de Eerw. Classis van *Groningen en het Gerecht*.
DD. L. VAN BOLHUIS, 1mus.
W. E. VAN BERCHUIS, 2dus.
N. VAN DER TUUK, 3tius. Predd. te *Groningen*.

Uit de Eerw. Classis van *Appingadam*.
DD. H. EDELINCK, Pred. te *Holwerda*, 1mus.
H. W. HEMMES, Pred. te *Slogteren*, 2dus.
J. JANSSONIUS, Pred. te *Weiwerd*, 3tius.

Tot Correspondenten, naar *Gelderland*.
DD. A. ZUIDEMA, Pred. te *Westerlee enz.* 1mus.
G. ABBRINCK, Pred. te *Woldendorp*, 2dus.
J. MULDER, Pred. te *Vlagtwedda*, 3tius. doch de 1mus heeft bij vriendelijke schikking de waar-

ne-

neming dezer Correspondentie aan den 2dus overgelaten.

Zuid-Holland.

DD. U. E. VAN BERCHUIS, Pred. te *Groningen*, 1mus.
N. VAN DER TUUK, Pred. te *Groningen*, 2dus.
M. SWIJGHUIZEN, Pred. te *Groningen*, 3tius.

Noord-Holland.

DD. P. ADRIANI, Pred. in *den Andel*, 1mus.
TH. VAN DER LEIJ, Pred. te *Baſte en Rasquart*, 2dus.
G. W. VAN DER TUUK, Pred. te *Winſum*, 3tius.

Utrecht.

DD. J. BEGEMAN, Pred. te *Westerbroek*, 1mus.
T. BEKIUS, Pred. te *Middelbert*, 2dus.
J. E. HUIZINGA, Pred. te *Engelbert*, 3tius.

Friesland.

DD. W. H. HEMMES, Pred. te *Slochteren*, 1mus.
J. JANSSONIUS, Pred. te *Weiwerd*, 2dus.
H. EDELINCK, Pred. te *Holwerda*, 3tius.

Overijſſel.

DD. J. JANSSONIUS, Pred. te *Weiwerd*, 1mus.
H. W. HEMMES, Pred. te *Slogteren*, 2dus.
H. EDELINCK, Pred. te *Holwerda*, 3tius.

Onder gunſtige toeſtemming van onzen Koning, is de tijd der Synodale Vergadering in het volgende jaar bepaald, op den 2den Dingsdag na Pinkſteren, 's morgens te half 10 uur.

AKADEMIE-NIEUWS.

HARDERWIJK.

Heden den 21ſten van Zomermaand gaf de Hoogeleerde Heer J. H. PAREAU, *Theol. Doct. et Ling. Orient atque antiquitatum ſacrarum Profeſſor ord.* de waardigheid van *Rector Magnificus* over, aan den

den Hooggel. Heere C. A. VAN ENSCHUT, *J. U. Doct. Jur. Nat. Gent. et Publ. Profesfor ord.* met het houden van eene plegtige Redevoering: *de amico atque utili Græcarum Latinarumque literarum cum Orientalibus conſortio*; dat is: *over de naauw verbindende en tot onderling nut ſtrekkende gemeenſchap der Griekſche, en Latijnſche Letteroefeningen met de Oosterſche.* Vervolgens aanvaardde de Hooggel. Heer J. C. KRAUSS, *Medic. Doctor*, den post van *Medic. Theor. et Practicæ, nec non legalis Profeſſor ord.* met eene plegtige Redevoering: *de Medicinæ Systematicæ uſu et abuſu*; dat is: *over het gebruik en misbruik van de Stelſelmatige Artzenijkunde.* Het Secretariaat van den Akademiſchen Senaat is van den Hooggel. Heere J. CLARISSE, *Theol. Doctor eiusdemque et hermeneutices Sacr. Profeſſor ord. et Acad. a Concion. S.* overgegaan op den hooggeleerden Heere J. TEN BRINK, *J. U. Doctor, Hiſt. Eloq. et Ling. Gr. Prof. ordinarius.*

De naastvolgende dag werd de Wel Ed. Heer J. G. ROOSEBOOM, geboortig van *Elburg*, na openlijk met veel lof en roem verdedigd te hebben een voortreffelijk *Specimen Philoſophicum inaugurale de Idealismo*, door zijnen beroemden Leermeester, den Hoogleeraar B. NIEUHOFF, tot *A. L. Magister et Philoſophiæ Doctor*, met de gewone plegtigheden, bevorderd. — En den daaraan volgenden dag verdedigde insgelijks met geen' geringen lof de Wel Ed. Heer E. KREENEN, geboortig van *Harderwijk*, onder voorzitting van den Hoogleeraar J. H. PARRAU, zijne ſchoon bewerkte *Diſſertatio de* NAHUMI *Vaticinio.*

GRONINGEN.

Tot Doctoren in de beide Regten zijn bevorderd, den 22ſten Junij, de Heer W. A. BERGHUIS VAN WOORTMAN, *Amersfordienſis*, na openbare verdediging van zijn *Specimen Juridicum, ſiſtens Ca-*

Catalogum locorum, in Digestis obviorum, ubi occurrunt vocabula Natura — Naturale — Naturaliter.

Den 25sten dito, de Heer E. DULL, *Alneloa — Transisalanus*, na verdediging van zijne *Dissertatio Juridica, de jure ex legum diversitate, quod honorum et lucri et damni communionem inter conjuges attinet, oriundo.*

Den zelfden dito, de Heer G. B. TEN POL, *Enschedia — Transisalanus*, na verdediging van zijne *Dissertatio Juridica, continens explicationem legis* 3. D. *de Constitutionibus Principum, et brevem hujus loci conspectum.*

Den 18den Julij, is bij de Theologische Faculteit, in tegenwoordigheid der Hoogeerw. Heeren Deputati Synodi, præparatoir geëxamineerd de Student W. H. FOLCKERS CRANSSEN, *Grouinganus*, en met eenparige stemmen tot den openbaren predikdienst toegelaten.

SCHOOL-NIEUWS.

ZALT-BOMMEL.

Op den 25sten Meij dezes jaars was alhier het Examen Scholarum van ons Gijmnasium, bij welke gelegenheid de Jongelingen der onderscheidene Classes aan Heeren Curatoren wederom de meestvoldoende blijken hunner steeds toenemende vorderingen in de Griekſche en Latijnſche Talen gegeven hebben.

Den 8sten Julij was bepaald tot den dag der Promotie, welke plegtigheid geopend werd door eene Prolusio van den Rector Gijmnasii, Mr. E. C. D'ENGELBRONNER: *De Argumentis Rationibusque quibus Veteres cum mortis metum oppressisse tum spem fovisse immortalitatis intelligendi sint.*

dat

dat is: *over de Redenen en Bewijzen door welke de Ouden niet alleen de vreeze des Doods overwonnen, maar ook de hope der Onſterfelijkheid kunnen geacht worden gekoesterd te hebben.*

Waarbij de Spreker het onlangs voorgevallen vroegtijdig afſterven van den Burgemeester Dr. A. DE KANTER, mede Curator van het Gimnaſium, met een kort woord indachtig geweest is, welke droevige Hulde begeleid ging van een treffend Treurmuziek, door den kundigen Organist BUIJS uitgevoerd. — Hierop betrad de jonge Heer M. H. G. MESTRECKER VIËTOR, na vooraf *more ſolito ad altiora* gepromoveerd en met een Premium promotionis, te zijn begiftigd, het Spreekgeſtoelte en hield eene korte en zeer gepaste Redevoering: *de Romuli et Numæ Pompilii diverſitate ingeniorum, fundandæ ſtabiliendæque Populi Romani Fortunæ, Cauſſa præcipua*, dat is: *hoe in de verſchillende karakters van Romulus en Numa Pompilius de voorname reden en grond gelegen zij der veſtiging van het Fortuin des Romeinſchen Volks.*

Daarop werd op de Claſſis ſuprema met een Premium diligentiæ et modeſtiæ verſierd de jonge Heer P. H. 'T HOOFT, die uit eigene beweging verkozen hebbende nog een jaar op de Scholen te blijven, oefeningshalve kortelijk ſprak over de bekende plaats bij HESIODUS. *op. et Dies. IV.* Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν. κ.τ.λ. waar van hij zich met ongemeene geſchiktheid kweet en tevens dank zeide voor de bekomene Premie.

Daarop deed de loffelijke Jongeling N. C. KIST, mede met een Premium diligentiæ vereerd, zijne gratiarum Actio, waartoe hij de ſtof ontleende uit de bekende Regels van OVIDIUS:

. . . *ingenuas didicisſe fideliter Artes*
emollit mores, nec ſinit eſſe feros.

't welk hij met veel bevalligheid uitvoerde.

Op de tweede Classe werden met Premia diligentiæ beschonken de prijzenswaardige Jongelingen W. A. DE LAAT DE KANTER en G. W. VAN DER FELTZ.

Van de derde Classe werden na de tweede Classe gepromoveerd de veelbelovende Jongelingen J. W. E. DE MAN, R. W. KLOP, F. J. J. DES TOMBE, F. G. DE VERIEU en J. P. VAN ESSEN, allen met Premia Promotionis.

Van de vierde Classe na de derde werd gepromoveerd en met een Premium Promotionis begiftigd de oplettende Jongeling J. LETTE.

Alle deze Jongelingen hebben een ieder na zijne jeugd en begaafdheden, hunne dankzeggingen met vrijmoedigheid en bevalligheid verrigt.

Een zeer aanzienelijk en talrijk Auditorium droeg veel bij om de plegtigheid van dezen genoegelijken dag nog meer op te luisteren.

HARDERWIJK.

Den 25sten van bloeimaand, heden overleed hier, na een langzaam verval van ligchaamskrachten, de Wel Edele zeer geleerde Heer A. DE ROOIJ, in den hoog geklommen ouderdom van ruim 84 jaren, zedert het jaar 1774. was hij Rector aan het *Veluwsche Gymnasium* alhier; in het jaar 1798. werd hij, wegens hooge jaren, Emeritus verklaard, behoudende zijne eer en jaarwedde. In vroeger tijden had hij dezelfde waardigheid met lof bekleed te *Sneek*, te *Campen* en te *Dordrecht*; na in zijne jeugd het præceptorata aan de Latijnsche Scholen van zijne geboortestad *Arnhem* vervuld te hebben.

Den 23sten van zomermaand, zijn hier door den Wel Edelen zeer geleerden Heere H. FRIESEMAN, Rector van het *Veluwsche Gymnasium*, tot de Akademische lessen bevorderd drie veel belovende Jongelingen, J. B. DAENDELS, J. POLS en P. F. STEENWINKEL. Alle hielden zij elk eene, met zeer veel

veel bevalligheid uitgesprokene Latijnsche redevoering; de eerste *in laudem* JULII CÆSARIS; de andere *in laudem* JUGURTHÆ, en de derde *in vituperium eiusdem*, en werden met aanzienlijke prijzen begiftigd. Ook werden drie andere Jongelingen, die zich door vlijt en ijver zeer onderscheiden hadden, maar nog eenigen tijd op 's Rectors School zullen blijven, met prijzen van naarstigheid vereerd. Dezen waren S. FRIESEMAN, S. SNETHLAGE en J. B. TULLEKEN. Van 's Conrectors School tot die van den Rector werd bevorderd de uitmuntende Jongeling A. DE ROOIJ, die ook eenen welverdienden prijs ontving. Voorts zijn in des Conrectors School met prijzen van naarstigheid begiftigd geworden A. HUBERTS en J. KLIJNPENNINK. In 's Præceptors School werd eene diergelijke eer genoten door H. DE ROOIJ. Alle deze Jongelingen hebben hier voor met bevalligheid hunne *gratiarum actiones*, zoo in dicht als ondicht, gereciteerd.

Tot præceptor aan het Gymnasium is door de Wel Edele geſtrenge Heeren Curatoren aangesteld, de Heer H. FRIESEMAN H. Fil., in plaatse van den Heere G. WETZELS, aan wien, op eigen verzoek, door genoemde Curatoren, zijne dimissie vergund is.

B R E D A.

Den 20sten Julij is hier de gewone promotie onzer Latijnsche Schooljeugd gehouden, welke plegtigheid door den Wel Ed. zeer geleerden Heer Rector A. L. KALDENBACH, met eene gepaste Voorafspraak (*Carmine elegiaco*) geopend werd over de stof: *in laudem Poëseos* Hierop de uitdeeling der Prijzen geschiedende, ontving op den bovensten rang der hoogste of laatste Klasse van 's Rectors School, de veelbelovende Jongeling J. J. C. HOPPENBROUWERS voor zijnen betoonden ijver en uitmuntende vorderingen in de Griekſche en Latijnsche talen eenen schoonen Eereprijs, hebbende

voorafgeeene Redevoering gehouden: *de Litteris*, en zijnde voorts met allen lof tot de Akademieſche Leſſen bevorderd; nemende, bij die gelegenheid zoo van H. H. Curatoren als van den Rector een welmeenend en hartelijk afſcheid. Waarna van de vierde naar de vijfde Klaſſe bevorderd werden J. WITTE en J. C FACÉE. Van de derde naar de vierde Klaſſe F. MORRINCX en D. HEIJBLOM. Van de tweede naar de derde Klaſſe J. DE RAEFF. En van de eerſte naar de tweede Klaſſe N. G. HAUCK, G. VAN BAKEL, C. E. VAN DE WALL en G. A. LACOSTE, welke, daar zij op het Examen, heden 8 dagen gehouden, de ſchoonſte en voldoenſte proeven hunner vorderingen in de talen gegeven hadden, niet alleen met allen lof gepromoveerd, maar ook met welverdiende Eereprijzen beſchonken werden; bedankende H. H. Curatoren daar voor, zoo in Dichtmaat als onrijm op eene gepaste en bevallige wijze. — De Regering dezer plaats en eene aanzienlijke menigte toehoorders van allerlei rang en ſtaat woonden deze plegtigheid bij, die onder een fraai en aangenaam Inſtrumentaal Concert, het welk zich bij afwisſeling hooren liet, begonnen en beſloten werd.

HOORN.

Op heden den 13den Julij werd alhier, na voorafgehouden Examen, de plegtige Promotie der Latijnſche Schooljeugd, volgens gewone wijze gevierd. Twee Leerlingen, naar de Akademiſche leſſen bevorderd, F. VAN AKERLAKEN en W. H. STARRE, hielden bij die gelegenheid eene door hen zelven gekozene en bewerkte Redevoering. Voorts werden tot hoogere Claſſen bevorderd de navolgende uitmuntende Jongelingen, als: G. L. CARBASIUS en H. DE GRAAFF, naar den hoogſten rang der derde Claſſe; J. BENT S MBEEK, M. MERENS, D. BAKKER en W. DU PRÉ, naar den laagſten rang der derde Claſſe; L. STOKBROO en J. C. VAN

DE

DE BLOCQUERIJ, naar den hoogſten rang der tweede Claſſe; L. MERENS en H. FANGMAN, naar den laagſten rang der tweede Claſſe; J. A. DE HART, P. KALKER en D. SCHUURMAN, tot den hoogſten rang der eerſte Claſſe. Welke Jongelingen, voor zoo verre zij begiftigd werden met eereprijzen, daar voor met veel bevalligheid hunne gratiarum actiones hebben opgezegd, terwijl alles naar genoegen der aanwezigen afliep.

LEEUWARDEN.

Den 11den Julij 1808. Heden is alhier ten 9 uuren voordemiddag in de Latijnſche School, het gewoon halfjarig Examen en Promotie der drie benedenſte Scholen gehouden, met uitdeeling van Prijzen van naarſtigheid aan de twee bovenſten de gepromoveerden van ieder School: welker namen zijn: G. H. VAN KNIJFT, S. H. CATS, J. VAN DER MEER, R. T. DIJKSTRA, A. J DE JONGH VAN PERSIJN, E. VAN NAUTA, J. STRUIVING. — Nademiddag ten 2 uuren, zijn op het Raadhuis drie zeer gevorderde Jongelingen, F. BAVIUS, J. T. DIJKSTRA en S. A MEINSMA JELGERSMA van 's Rectors School, naar de Akademie gepromoveerd, en Oreerden, tot groot genoegen van eene aanzienlijke Vergadering, de eerſte, *de dignitate Jurisconſulti*; de tweede, *de ſingulari benignitate Dei, aliquando ingentia condentis imperia*: de derde, *de Homine, non illo Rationis pleno; ſed rationis capace animale.*

Deze plegtigheid werd verzeld met de uitdeeling van aanzienlijke Prijzen aan de Oratores, en door den Heer Gymnaſiarcha en Rector, VALENTINUS SLOTHOUWER, met een korte Vooraffpraak geopend.

ZWOLLE.

Den 8ſten Julij 1808. Op gisteren had alhier het plegtig onderzoek naar de vorderingen der Latijnſche Schooljeugd plaats, en heden geſchiedde in het Koor der Groote Kerk door den Heer Bur-

gemeester, en de Heeren Wethouders de openlijke uitdeeling der Eereprijzen, en de bevordering van leerlingen tot hoogere Klasſen. De Heer Conrector J. B. CRANS opende deze plegtigheid met een Latijnsch gedicht, waarin dezelve het verlies van zijnen vriend, den Heer S. VAN OMMEREN, Profeſſor en Rector aan dit Gijmnaſium, voor eenige weken overleden, beweende, en deszelfs deugden naar verdiensten prees.

Hierna deed de voortreffelijke, naar de Akademie bevorderd wordende Jongeling E. J. VAN HOBOKEN, na den ontvangst van zijnen Eereprijs, eene ſierlijke Redevoering *over de voortreffelijkheid der Geleerdheid*, welke door alle toehoorders met het grootſte genoegen gehoord werd.

Vervolgens werden andere alle zeer vlijtige Jongelingen beloond, zoo als op de vierde, of des Conrectors School, L. J. RIETBERG, die, na eenen heyigen ſtrijd met den voorbeeldeloos vlijtigen en braven B. H. VAN MARLE in 't afgelopen half jaar met eenen fraaijen Eereprijs beſchonken werd, gelijk ook de volgende leerlingen; als op de derde School O. M. BERGH; op de tweede School B. STEMBERG; op de eerſte School H. VAN SONSBEECK.

Behalven deze allezinslofwaardige Jongelingen werden de voortreffelijke leerlingen H. J. BORGERS op de derde, en A. DOIJER op de tweede School, met Griekſche Prijzen begiftigd; zijnde op de benedenſte Klaſſe van de eerſte School S. VAN ROOSENDAEL met een Prijs van naarſtigheid beſchonken.

Alle deze Jongelingen op eene bevallige wijze hunne Gratiarum Actiones voor de ontvangene Prijzen opgezegd hebbende, geſchiedde de bevordering van leerlingen naar hoogere Klaſſen:

Van de vierde naar de vijfde School L. J. RIETBERG en H. W. OLFFEN.

Van de derde naar de vierde School O. M. BERG en H. J. BORGERS.

Van

Van de tweede naar de derde School B. STEMBERG.

Van de eerſte naar de tweede School H. J. VAN SONSBEECK, M. HENDRIKSEN, A. VAN SONSBEECK, J. S. MEULENHOFF en H. THOMASSEN à THURSSINK.

Deze plegtigheid werd eindelijk na onderſcheidene aanſpraken door den Conrector met een gebed beſloten, na welk de aanzienlijke Vergadering, onder een aangenaam Orgelmuzijk, zeer voldaan de Kerk verliet.

OLDENSAAL.

Den 30ſten Junij, heden morgen had alhier volgens gewoonte het Jaarlijkſche Examen der Latijnſche Schooljeugd plaats, welke door hare gepaste antwoorden den toehoorderen veel genoegen gaf. Hierop volgde des namiddags de Promotie, welke plegtigheid door den Rector Mr. W. TERPSTRA met eene Redevoering geöpend werd, waarin hij de vraag behandelde: „Of men de Griek„ſche en *Latijnſche Schrijveren* met de Leerlingen „*alléénlijk daarom* lezen moete, om hen de Griek„ſche en Latijnſche talen te leeren?" Waarop de, tot de hooge School bevorderde, uitmuntende Jongeling A. VAN LOCHEM van *Enſchede* het ſpreekgeſtoelte beklom, en met veel bevalligheids „over „de voordeelen van het Maatſchappelijk leven" ſprak. Beide ſprekers redevoerden in het Nederduitsch, uit hoofde de Latijnſche taal hier ter ſtede ſlechts door weinigen beöefend wordt.

Na dezen werden de veelbelovende Jongelingen G. BINKHORST en F. WILHELMI van des Conrectors Schole; G. WILHELMI, J. WILHELMI en A. HALLEGRAAF van des Præceptors Schole met Prijzen van naarſtigheid en T. B. NOURIE met den Schrijfprijs beſchonken, welke de Heeren Curatoren daarvoor hunnen openlijken dank betuigden.

Van lagere tot hoogere Klaſſen werden bevorderd.

Op des Præceptors Schole, T. B. NOURIE, J. F. ALINK, E. C. STITZINGER en A. HALLEGRAAF van de benedenſte Klaſſe tot de middenſte, en van deze tot de bovenſte J. WILHELMI en F. VAN HARTEN, terwijl de naarſtige Jongeling G. WILHELMI van de Schole des Præceptors op die des Conrectors overging. Op des Conrectors Schole, P. HEININK, P. WILLEMSEN, J. WARGER en C. SINKELAAR uit de laagſte tot de hoogſte Klaſſe, G. BINKHORST en F. WILHELMI tot de Schole des Rectors. Een buitengewoon groot getal toehoorderen óók van elders en vooral uit de ſtad *Enſchede* zamengekomen vereerde deze plegtigheid met hunne tegenwoordigheid.

KERK-NIEUWS.

GELDERLAND.

NIJMEGEN.

RESSEN. Zie Meij 1808.

HORSSEN Vakant. Zie April 1807.

BATENBURG. Offchoon onze Correſpondens van hier geen legaal berigt heeft ontvangen, kan men evenwel met genoegzame zekerheid melden; dat de Wel Eerw. Heer C. VAN EPEN, Pred. te *Vliſſingen*, voor de Collatie, door den Heere Grave van *Steinfurt*, op zijn Wel Eerw. tot Predikant van *Batenburgh* uitgebragt, vriendelijk bedankt, en alzoo de begeerte dezer Gemeente van de hand gewezen heeft. Zoo dat

BATENBURGH Vakant blijft.

THIEL.

OPHEUSDEN den 10den Julij. Deze dag was voor ons een dag van blijdſchap: onze hartelijk geliefde Leeraar D. G. H. NIBBELINK, welke door den

den Kerkenraad van *Wadenoijen* tot Herder en Leeraar dier Gemeente beroepen was, heeft op onze ſterke liefdedrang voor die voordeelige beroepinge bedankt, en zich op nieuw aan de Gemeente van *Opheusden* verbonden, met de betuiging van Paulus, 1 *Theſſ.* III: 11, 12. *Doch onze God en Vader zelve, en onze Heere Jezus Chriſtus regte onzen weg tot u. Ende de Heere vermeerdere u, ende make* [u] *overvloedig in de liefde tegen malkanderen, ende tegen alle, gelijk wij ook zijn tegen u.* Wij zijn overtuigd, dat eene opregte zucht, om nuttig te zijn aan onze eeuwige belangen, onzen geliefden Leeraar en Vriend tot deze ons zoo aangename keuze bewogen heeft, en wij hopen ook met daden te toonen, dat wij voor de groote opofferingen, die hij om onzent wille gedaan heeft, niet ongevoelig zijn, maar dezelve op den duur dankbaar willen beantwoorden.

RAVENSWAAIJ den 13den Maij. Daar onze geliefde Leeraar, D. D. SPORON, wegens eene aanhoudende verzwakking zijner geeſtvermogens, buiten ſtaat was geſteld, om zijn werk, als onze Leeraar, te verrigten; vervoegden wij ons bij Requeſte aan zijne Excellentie den Minister tot de Binnenlandſche zaken van zijne Majeſteit den Koning van Holland, met verzoek, dat aan onzen Leeraar het Emeritaat, ſalvo honore et ſtipendio mogt worden geaccordeerd.

Nu verblijden wij ons te kunnen berigten, dat de Heer Landdrost van het Departement *Gelderland*, in wiens handen ons Requeſt ten fine van diſpoſitie, door gemelde zijne Excellentie den Minister was geſteld, over het zelve gunſtig gedisponeerd, en D. D. SPORON Emeritus heeft verklaard ſalvo honore et ſtipendio.

Ten gevolge hier van is zijn Wel Eerw. op heden van zijne betrekking op deze Gemeente ontſlagen, en is dit ontſlag den 16den dezer door de

Eerw. Classis van *Thiel* goedgekeurd. Zoo dat

RAVENSWAAIJ Vakant is.

En daar wij zoo spoedig mogelijk eene beroeping wenschen te doen, verzoeken wij vriendelijk de Eerw. H. H. Proponenten en Predikanten buiten vaste bediening, dat zij zich ten spoedigsten bij ons aanmelden, en hunne gaven voor de Gemeente laten hooren.

ZALT-BOMMEL.

EST Vakant. Zie Junij 1808.

ZUILICHEM EN NIEUWAAL Vakant. Zie Dec. 1805.

GELLICUM EN RHENOIJ Vakant. Zie Oct. 1807.

ROSSUM Vakant. Zie Nov. 1807.

WADENOIJEN Vakant. Zie April 1808.

POEDEROIJEN Vakant. Zie April 1808.

OVER-VELUWE.

OTTERLO. Op den 3den Julij werd onze nieuwe Leeraar J. H. GILLISSEN, plegtig tot den dienst van het Evangelie bevestigd, door den Hooggel. Heer S. J. VAN DE WIJNPERSSE, Log. Met. et Phil. Mor. Prof. te *Leijden*. — De Bevestiger behandelde de woorden van Johannes den Dooper, *Joan.* III: 30*a*. *Hij moet wassen*. De handoplegging geschiedde ook door de Wel Eerw. Heeren F. VAN DEN HAM, L. W. VAN DER WEIJDE, H. CATS, J. DE WAAL, P. H. J. MOREL, G. H. ARNTZEN en G. J. SMALBRAAK, Predd. te *IJsselstein*, te *Ede*, te *Lunteren*, te *Garderen*, te *Voorthuizen*, te *Ermello* en te *Kootwijk*.

Nademiddag hield de Bevestigde deszelfs Intrerede over *Math.* XVII: 5*a*. *Hoort hem!*

BENNEKUM. Daar wij onlangs in de vrees verkeerden, dat wij onzen Leeraar J. VAN GORKOM zouden moeten missen, kunnen wij nu met blijdschap bekend maken, dat zijn Eerw. voor de hem aangebodene beroeping naar *Bunschoten* vrien-

vriendelijk bedankt, en zig op nieuw aan ons verbonden heeft met de behandeling van de woorden uit het Evangelie van *Lucas* Hoofdst. XXIV: 29. *Ende zij dwongen hem, zeggende, blijft met ons, want het is bij den avond, ende de dag is gedaalt. Ende hij ging in, om met haar te blijven.*

NEDER-VELUWE.

HATTEM. Zie Jan. 1808.

'S HERTOGENBOSCH.

BERLICUM Vakant. Zie Jan. 1808.

PEEL- EN KEMPELAND.

SCHIJNDEL. Zie Meij 1808.

MAASTRICHT.

VALKENBURG Vakant. Zie Aug. 1795.

EIJSDEN Vakant. Zie Nov. 1795.

MAASTRICHT drie Predikantsplaatsen Vakant. Zie April 1797.

VAALS Walsche Kerk Vakant. Zie Aug. 1797.

WILRE' IN DEN VROENHOVEN Vakant. Zie April 1798.

MEERSSEM EN SCHIMMERT Vakant. Zie Junij 1799.

KLIMMEN Vakant. Zie Aug. 1800.

MAASTRICHT Walsche Kerk Vakant. Zie Jan. 1796. en Dec. 1806.

ZUID-HOLLAND.

DORDRECHT.

SLIEDRECHT den 5den Julij. Heden voormiddag werd onze geliefde Leeraar J. J. VAN STEENBERGEN, na eene ziekte van eenige dagen, in den ouderdom van ruim 46 jaren uit dit leven weggerukt.

Na dat zijn Wel Eerw. in de onderscheiden Gemeenten van *Herkingen*, *Poortvliet*, *Katwijk aan den Rhijn* en *Charlois* het Evangelie getrouw verkondigd had, mogten wij ons twaalf achtereenvol-

volgende jaren in zijn aangenamen Predikdienst en ijverig Herderwerk verlustigen.

Zijn Wel Eerw. laat na, behalven twee voorkinderen, te weten eenen Zoon, aan *Leijdens* Hooge School zich in de Regtsgeleerdheid oefenende en eene Dochter, in gemelde ſtad woonachtig; eene Weduwe Mejuffrouw H. M. VAN RADEN, die met nog vier onnozele Kinderen en verdere Famile zijnen dood beweenen.

Zij treuren en wij met hen, daar het verlies voor hun als Man, Vader en Vriend en voor ons als Herder en Leeraar zeer ſmertelijk is.

De Wel Eerw. Heer A. SCHOTSMAN, Pred. te *Gieſſen Oudekerk*, gedacht op den 10den dezer, des namiddags bij het waarnemen van den eerſten Predikbeurt, aan dit zoo geheel onverwacht ſterfgeval.

Bepaalde ons eerst in eene Voorafrede bij de onbewustheid van ons ſterfuur, naar Izaäks betuiging, *Gen* XXVII: 2*b*. Daar na ten Tekst Paulus woorden, *Phil.* I: 21. *Want het leven is mij Christus, ende het ſterven is* [*mij*] *gewin.* Ter onzer opwekkinge, om zoo lange wij op aarde zijn tot eene eere van CHRISTUS te leven, op dat wij, hoe ongedacht dan ook, de dag des doods verſchijnen moge, op gronden van het dierbaar Evangelie des verheerlijkten Verlosſers, leeren vertrouwen, dat ons ſterven ons gewin zijn zal.

De Heere trooste de Weduwe en Kinderen, en zorge ter zijner tijd in liefde voor deze groote en volkrijke Gemeente, waar een half jaar voor de Weduwe en Kinderen zal gepredikt worden.

PUTTERSHOEK. Onze geliefde en ons liefhebbende Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. S. BOONDERS MOLENAAR Henr. Fil naar de Gemeente van *Willige Langerak*, in 't Eerw. Claſſis van *Utrecht* wettig en eenparig beroepen, heeft in weerwil van eenige voor zijn Eerw. aldaar plaats hebbende zeer aangename omſtandigheden, na een kort en eer-

bie-

biedig beraad, op onze algemeente begeerte en aangewende pogingen, tot algemeene blijdschap, voor die beroeping vriendelijk bedankt, en zich op den 26sten Junij, jongstleden plegtig en nadrukkelijk wederom aan ons verbonden, met eene zeer gepaste Redevoering uit 1 *Thess.* III: 11, 12, 13. *Doch onze God ende Vader zelve, ende onze Heere Jezus Christus regte onzen weg tot u. Ende de Heere vermeerdere u, ende make* [*u*] *overvloedig in deliefde tegen malkanderen, ende tegenalle, gelijk wij ook zijn tegen u. Opdat hij uwe herten verſterke om onberispelijk te zijn in heiligmakinge voor onzen God en Vader, in de toekomſte onzes Heeren Jezu Christi met alle zijne heiligen.*

DORDRECHT Walſche Kerk Vakant. Zie April 1808.

LEIJDEN EN NEDER-RHIJNLAND.

RHIJNSBURG. Op den 3den dezer is albier in den H. Dienst bevestigd door den Wel Eerw. Heer J. A. VAN WAENEN, Pred. te *Woerden*, op vriendelijken afstand van D. W. F. WEIERS, Pred. te *Voorschooten*, de Wel Eerw. Heer D. J. STORTENDRAJER. De Bevestiger had tot zijnen Tekst *Jesaia* LI: 16 *Ende ik legge mijne woorden in uwen mond, ende bedekke u onder de ſchaduwe mijner hand: om den hemel te planten, ende om de aarde te gronden, ende om te zeggen tot Sion, Gij zijt mijn volk.* En de Bevestigde deed zijne Intrede met de Verklaring van *Joh.* IV: 35—38. *Zegt gij lieden niet, het zijn nog vier maanden, ende* [*dan*] *komt den oogst? Ziet ik zegge u, heft uwe oogen op, ende aanſchouwt de landen: want zij zijn alrede wit om te oogſten. Ende die maait ontvangt loon, ende vergadert vrucht ten eeuwigen leven, op dat hem te zamen verblijde, beide die zaait ende die maait. Want hier in is die ſpreuke waarachtig, een ander is't die zaait, ende een ander die maait. Ik hebbe u uitgezonden*

den om te maaijen het gene gij niet bearbeid en hebt: andere hebben 't bearbeid, ende gij zijt tot haren arbeid ingegaan.

LISSE. In de vorige Boekzaal is verzuimd op te geven de naam van D. S. A. BUDDING, Pred. te *Kaege*, als medeoplegger der handen, bij de Bevestiging alhier.

NOORDWIJK AAN ZEE Vak. Zie Nov. 1805.

LEIJDEN. Zie Meij 1808.

LEIJDEN Walsche Kerk Vakant. Zie Jan. 1808.

GOUDA EN SCHOONHOVEN.

HEICOP. Den 10den dezer maand Julij heeft onze Leeraar D. E. F. TEMMINCK, bij gelegenheid van 't afsterven van onzen Ambachtsheer, den Wel Ed. Gestr. Heer F. A. VAN HALL, in leven Heere van *Hei- en Boeicop enz.* aan de gevolgen van een beroerte, in den ouderdom van ruim 71 jaren, den 29sten l. l. op den Huize van *Heicop* voorgevallen, alhier eene Lijkrede gedaan uit *Psalm* CIII: 15, 16en 17. *De dagen des menschen, zijn als het gras; gelijk een bloeme des velds alzoo bloeit hij; Als de wint daar over gegaan is, zoo en is zij niet* [*meer*], *ende hare plaatse en kentze niet meer. Maar de goedertierenheid des HEEREN is van eeuwigheid ende tot eeuwigheid over de geenen die hem vreezen, ende zijne geregtigheid aan de kindskinderen.* Welke Lijkrede met gebeden, vermaningen en vertroostingen besloten is.

SCHIELAND.

SCHIEDAM den 21sten Junij. Nadat de Student N. DE GRAAFF, geboren van *Lisse*, zijne voldoende Kerkelijke en Akademische Testimonia aan Deputati Classis bezorgd had, met verzoek om praeparat. geëxamineerd te worden, zoo is het Examen in de Classis-Synodaal op bovengenoemden datum geschied door D. VAN SCHAGEN, Pred. te *Kapelle aan den Yssel*. Na een gedaan voorstel uit *Psalm* XCVII: 1, is de Examinandus onder-

vraagd

vraagd in de Talen, en Godgeleerdheid, en na voldoening aan de Synodale en Classicale wetten, met algemeen genoegen tot den openbaren Predikdienst toegelaten, en onder het getal der Proponenten aangenomen: en is de Heer Examinator voor zijn welingerigt Examen vriendelijk bedankt.

SCHIEDAM. Op den 10den Julij overleed alhier de Wel Eerw. zeer gel. Heer JAN CAREL SCHOORN, in den ouderdom van 71 jaren en 8 maanden: zijn Wel Eerw. heeft in twee Gemeenten met allen ijver en getrouwheid het heilig dienstwerk waargenomen gedurende den tijd van ruim 41 jaren; eerst ruim 7 jaren te *Sprang* onder 't Eerw. Classis van *Zuidholland*; en daar na 33 jaren en bijna 7 maanden alhier. Zijn Wel Eerw. had Zondag voor zijn overlijden nog met zeer veel opgewektheid gepredikt, en meende des Woensdags daar aan volgende wederom de Gemeente te stichten; dan in dien nagt werd hij plotseling door eene beroerte overvallen, aan welker gevolgen hij Zondag avond ten 7 uuren overleed. De Gemeente verliest in hem eenen zeer waardigen en getrouwen Leeraar, die altijd ijverig was in het werk van zijnen Heer, getrouw en volstandig de gezonde leere aankleefde en voorstond, en haar voorging in eenen zeer voorbeeldigen wandel, terwijl zijne ambtgenoten, die eenstemmig met hem hier arbeidden, in hem eenen waren vriend en liefderijken en hulpvaardigen broeder derven; zij treuren met zijne nagelatene kinderen en kindskinderen en met geheel de Gemeente over het verlies dezes waardigen mans, wiens gedachtenis altijd onder ons in zegening zijn zal, terwijl het echter tot geen weinig troost verstrekt, dat onze waarde overledene, op grond van het Evangelie der genade Gods, het welk hij met geheel zijn hart omhelsde, in de ruste is ingegaan, en reeds zaligheid geniet bij zijnen Heer. 's Mans ambtgenooten hebben

ben in hunne eerſte Leerredenen in liefde aan den overledenen gedacht, en de Gemeente opgewekt om zijne leſſen en voorbeeld ſteeds te betrachten en na te volgen.

Voorts bidden wij God, dat hij ter zijner tijd onze breuke genadig heele met eenen Leeraar, in welken wij ons treffend verlies mogen vergoed zien. Daar de overledene zulks niet begeerd heeft, verwachte de geëerde Boekzaallezer geene verdere levensbeſchrijving van denzelven.

HILLIGERSBERG. Zie Junij 1808.

GORINCHEM.

SPIJK. Den 3den Julij heeft D. J. F. PFANNEBECKER, beroepen van hier naar de Gemeente van *Vlijmen en Hedikhuizen*, zijn Affcheidsrede gedaan met 2 *Petr.* I: 2. *Genade ende vrede zij u vermenigvuldigd door de kennisſe Gods, ende Jeſu Chriſti onzes Heeren.* Zoo dat onze Gemeente thans Vakant is.

Van *Vlijmen* heeft de Correſpondens nog geen berigt ontvangen.

HEUSDEN Walſche Kerk Vak. Zie Jan. 1807.

GORINCHEM ſtaat Vakant te worden. Zie Meij 1808.

EETHEN EN DRONGELEN Vakant. Zie Meij 1808.

VOORN EN PUTTEN.

GOEDEREDE. Na dat op den 4den Januarij l. l. uit een zestal, waarop geplaatst waren DD. J. BONTE, VAN LEEUWEN, NIBBELINK, GRENDEL; HOFMAN en BROEKMAN, Predd. in *de Beemſter*, te *Nieuw Helleveet*, *Opheusden*, *Dirksland*, *Mijdrecht* en *ter Heide*; en welke eerstgenoemden op een drietal geſteld wierden, met eenparige ſtemmen beroepen was, D. J. BONTE, Pred. in *de Beemſter*, is zijn Wel Eerw. tot onze blijdſchap tot ons overgekomen, en op Zondag den 29ſten Meij onder ons in den Dienst bevestigd door D.

L.

L. GRENDEL Pred. te *Dirkland*, met *Matth.* XXVIII: 18—20. *Ende Jezus bij haar komende ſprak tot haar, zeggende, mij is gegeven alle magt in hemel ende op aarden; Gaat dan henen, onderwijst alle de volkeren, dezelve dopende in den name des Vaders, ende des Zoons, ende des Heiligen Geests: leerende haar onderhouden alles wat ik u geboden hebbe. Ende ziet, ik ben met ulieden alle de dagen tot de voleindinge der wereld. Amen.* En heeft des namiddags zijnen Dienst onder ons aangevangen met eene Leerrede over 2 *Cor.* V: 18*b*. *Ende ons de bediening der verzoening gegeven heeft.* —

BRIELLE den 21ſten Junij. In onze Claſſicale Vergadering heden alhier gehouden, is de Heer WILLEM MARIUS KOOIJ, Stud. in de H. Godgeleerdheid aan de Koninglijke Hooge School te *Leijden*, na vertooning van zeer loffelijke zoo Kerkelijke als Akademieſche Getuigſchriften, præparatoir geëxamineerd, door den Wel Eerw. Heer J. P. WERNINK, Gull. *Fil.* Pred. in *den Oudenhoorn*; met dat gelukkig gevolg, dat de Examinator voor zijn welingerigt onderzoek bedankt, en de geëxamineerde tot den openbaren predikdienst is toegelaten.

HEENVLIET den 3den Julij 1808. Onze geachte Leeraar, D. B. GABRIJ, dewelke wij eerlang uit het midden onzer zullen moeten miſſen, door dien zijn Wel Eerw. op eene gunſtige wijze door den Heer Land-Drost van *Maasland* in de maand April 1808. Emeritus verklaard is, *Salvo ſtipendio*, heeft heden des morgens op den huize van *Heenvliet* op eene plegtige wijze den Wel Edele Geb. Heere J. LAMAISON met de Hoog Welgeb. Jonkvrouwe CORNELIA GRAAFLAND, Vrijvrouwe van *Heenvliet* en *Koolwijks Polder* &c. &c. door den band des huwelijks te zamen vereenigd, bij welke gelegenheid zijn Wel Eerw. des nademiddags

behandeld heeft, *Spreuk.* XIX: 14. *Huis ende goed is eene erve der vaderen: maar eene verſtandige vrouwe is van den HEERE.* Zijnde tevens zijn Wel Edele Geb. begroet onder eenen toevloed van eene groote menigte als Vrijheer dezer ſtede en Heerlijkheid, en wel onder het uitboezemen van de nadrukkelijkſte zegenwenſchingen in beiden die opzigten. Alle die plegtigheden zijn met orde en ſtichting afgelopen.

BRIELS.NIEUWLAND den 12den Julij. De Kerkenraad dezer plaatſe, zoo ſpoedig mogelijk willende voorzien in de Vakature bij deze Gemeente, heeft heden, na verkregene handopening van den Wel Ed. Geb. Ambachtsheer, ten overſtaan van de Wel Eerw. Heeren F. EVERAARS en J. S. VAN STAVEREN, Predd. te *Zwarte Waal* en te *Brielle*, gemaakt het navolgend drietal:

DD. C. VAN DUGTEREN, Predd. te *Oostvoorne.* C. VAN ENGELEN, te *Waverveen.* W. M. KOOIJ, Prop. onder de Ew. Cl. van *Voorne* en *Putten.*

Dit drietal door gemelden Ambachtsheer goedgekeurd zijnde, is uit het zelve eenparig beroepen D. W. M. KOOIJ, Prop. onder de Ew. Cl. van *Voorne* en *Putten:* welke beroeping, mede gunstig goedgekeurd zijnde, aan de Beroepenen is toegezonden.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVEZANDE. D. G. J. VAN DER KUIJP, te *Beemſter* beroepen zijnde, en die beroeping hebbende aangenomen, predikte op den 10den dezer van hier zijn affcheid, en nam daar toe tot Tekst *Joan.* VIII: 12. *Jezus dan ſprak wederom tot haar lieden, zeggende, ik ben het licht der wereld: die mij volgt en zal in de duiſternisſe niet wandelen, maar zal het licht des levens hebben.* Dus is

'S GRAVEZANDE Vakant.

BUI-

BUUREN.

ZIJDERVELD. Ter vervulling der Vakature, veroorzaakt door het vertrek van onzen voormaligen waardigen, Leeraar J. WALLER naar *Streefkerk*, heeft de Kerkenraad dezer hervormde Gemeente, het navolgend drietal gemaakt:

DD. J. G. C. KALKHOFF, Predd. te *Laren bij Zutphen*. A. KEERBERGEN, te *Acquoi*, en DOESBURG, Prop. onder de Ew. Classis van *Rhenen* en *Wijk*.

Uit welk drietal op den 27sten Meij door de mansledematen eenparig beroepen is, D. J. G. C. KALKHOFF, die na eenige dagen van beraad, daar voor op eene vriendelijke wijze bedankt heeft.

Daarop heeft de Kerkenraad andermaal een drietal geformeerd, waar op stonden:

DD. N. S. HOEK, Prop. onder de Ew. Classis van *Overyselnwe*. — DOESBURG, Prop. onder de Ew. Classis van *Rhenen* en *Wijk*, en A. KEERBERGEN, Pred. te *Acquoi*.

Uit welk drietal op den 24sten Junij door de mansledematen met eenparige stemmen beroepen is; de Prop. N. S. HOEK, die ook deze beroeping onder afwachting van des Heeren zegen, heeft aangenomen, en met verlangen word te gemoet gezien.

BREDA.

BREDA Vakant. Zie Meij 1807.

BREDA Walsche Kerk Vakant. Zie Sept. 1807.

LEUR Vakant. Zie Junij 1808.

NOORD-HOLLAND.

ALKMAAR.

OUDE SCHILD OP TEXEL. Onze waardige Leeraar D. E. G. PERSCH, met algemeene stemmen tot Herder en Leeraar in de Gemeente van *Callantsoog* beroepen zijnde, heeft na 14 dagen beG'e raad

919365A

raad deze beroeping in de vreze des Heeren aangenomen. Dus het

OUDE SCHILD eerlang Vakant zal worden.

KOEDIJK. Den 7den Julij 1808. is alhier ten overſtaan van D. G. VAN DER GOOT, Pred. te *Noordſcharwoude*, als Conſulent, door den Kerkenraad geformeerd het volgende twaalftal:

DD. W. A. VAN HENGEL, Predd. te *Driehuizen en Zuidſchermeer*. W. ZIMMERMAN, te *Ouddorp en Oterleek*. C. HACKE, te *Heilo*. J. D. DE KEIZER, te *Egmond binnen en aan den Hoef*. J. A. DE HOLLANDER, te *Egmond aan Zee*. J. J. SCHOLTEN, te *Ophemert*. A. DE KONING, te *Langerak over de Lecf*. J. DE LEEUW, te *St. Pancras*. P. P. VAN EIJKEN, te *Zuidſcharwoude en Broek*. J. VOS, te *Haringcarſpel en Dirkshorn*. H. SCHUTTE, te *Hoorn op Texel*. D. IJPEIJ, te *Haringhuizen*.

De zes bovenſte werden eenparig op het zestal, en de drie eerstgenoemde op het drietal geplaatst.

Op den 11den dito, na dat gemelde drietal aan de Gemeente was bekend gemaakt, is door de mansledematen hier toe behoorlijk opgeroepen, verkoren D. W. A. VAN HENGEL, welke beroeping terſtond door den Ed. Gr. Achtb. Heer Burgemeester der Stad *Alkmaar*, als Ambachtsheer is geapprobeerd.

BURG OP TEXEL. Zie Junij 1808.

CALLANTSOOG. Zie Meij 1808.

PETTEN Vakant. Zie Nov. 1807. en Meij 1808.

HAARLEM.

LIMMEN den 26ſten Junij. Wij hadden heden het genoegen, dat onze van *Schellingwoude* tot ons overgekomen Leeraar, D. T. VERWEEL, in den H. Dienst onder ons werd ingezegend door D. J. WELDIJK, Pred. te *Gouda*, aan wien D. J. C. BERRANGÉ, Pred. te *Bloemendaal*, op verzoek dit werk had overgegeven, met *Matth.* XXV: 23. *Zijn Hee-*

Heere zeide tot hem: Wel, gij goede ende getrouwe dienstknecht, over weinige zijt gij getrouw geweest, over vele zal ik u zetten: gaat in in de vreugde uwes Heeren. Onze Leeraar aanvaardde zijn dienstwerk met Jezus woorden, *Matth.* XI: 28. *Komt herwaards tot mij alle die vermoeit ende belast zijt, ende ik zal u ruste geven.*

UITGEEST den 11den Julij. Heden is alhier onder het bestuur van den Consulent, D. J. WIDERI, A. L. M. Phil. Doctor, Lector en Pred. te *Beverwijk*, een twaalftal van Predikanten gemaakt, waarop gebragt zijn:

DD. S. LA LAU, Predd. aan *den Oudendijk.* J. LA LAU, te *Oegstgeest.* D. P. FARRET, te *Bennebroek.* W. F. VISCH, te *Wilzum.* G. VAN DUGTEREN, te *Oostvoorne.* S. LETTE, te *Vlissingen.* J. NIKKEL, te *Midwoud.* S. TIMMERMAN HUBERT, te *Watergang.* C. VAN EPEN, te *Vlissingen.* J. VAN WARMELO, te *Vlissingen.* B. KONING, te *Akersloot.* en T. VERWEEL, te *Limmen.*

De zes eersten werden op het zestal, en de drie eersten op het drietal gebragt.

VELZEN den 17den Julij. Heden is alhier onze gewenschte Leeraar, D. N. BERKHOUT, onder ons in den H. dienst bevestigd, door den Wel Eerw. Heer D. P. FARRET, zeer geacht Predikant te *Bennebroek*, nemende zijn Wel Eerw. bij deze gelegenheid tot zijnen Tekst *Hand.* V: 42. *Ende zij en hielden niet op alle dagen in den Tempel, ende bij de huizen te leeren, ende Jezum Christum te verkondigen.* Waarop de Wel Eerw. Heer Bevestigde des nademiddags het H. dienstwerk onder ons aanving, met Paulus verklaring 1 *Tim.* I: 15*a. Dit is een getrouw woord, ende aller aanneminge waardig.* Waar door de hier veroorzaakte breuke dan weder tot onze groote blijdschap geheeld is.

HAARLEM den 19den Julij. Op heden verzoch-

zochten de te *Heemſtede*, *Limmen* en *Velzen* bevestigde Leeraaren, DD. HUPKENS, VERWEEL en BERKHOUT, in onze Clasicale Vergadering ſtem en ſesie, die hun Eerw. werd toegeſtaan met zegenbede.

ZANDVOORT Vakant. Zie Meij 1808.

AMSTERDAM.

BLARICUM EN LAREN. Zie Maart 1808.

AMSTERDAM Waalſche Kerk. Zie Dec. 1807.

HOORN.

OOSTER EN WESTERBLOKKER. De H. H. Proponenten en Predikanten buiten vaste bediening, welke genegen mogten zijn hunne gaven in deze Gemeenten te laten hooren, worden verzocht hoe eer hoe liever tot dat einde over te komen, wijl men gaarne ſpoedig tot eene beroeping wilde overgaan.

HOORN den 13den Julij. In onze Clasicale Vergadering is op verzoek van D. GROET, daar toe behoorlijk gequalificeerd, van zijne betrekking op dezelve ontſlagen D. J. J. R. WILREE, beroepen te *Blarikum en Laren*, zijnde zijn Eerw. daags te voren van zijn Gemeenten *Grosthuizen en Avenhorn* losgemaakt; waarop zijn Eerw. een zegenend afſcheid van deze Vergadering genomen heeft.

SCHARWOUDE Vakant. Zie Maart 1808.

GROSTHUIZEN EN AVENHORN ſtaat Vak. te worden. Zie Maart 1808.

HOORN Vakant. Zie April 1808.

ENKHUIZEN.

BOVENKARSPEL. De Wel Eerw. Heer W. WILREE, rustend Leeraar van deze plaats, is den 6den Julij overleden te *Grosthuizen*, aan het huis van zijnen Zoon. Zijn Eerw. heeft den ouderdom van ruim 80 jaren bereikt, heeft bijna eene halve eeuw het Evangelie verkondigd, te *Akerſvoet*, *Nieuw Hellevoet* en *Bovenkarſpel*, is in 1797 gunſtig Emeritus verklaard, en geſtorven in het geloof aan

aan die waarheden, welke hij anderen heeft voorgeſteld.

Onze tegenwoordige Leeraar, de Wel Eerw. Heer T. A. VISCH, heeft in eene Vooraſſpraak, genomen uit *Pſalm* LXXXIX: 49. het ſterfgeval aan de Gemeente bekend gemaakt, haar opgewekt om te gedenken aan de leſſen van haren overledenen Voorganger, en zich te bereiden tot eene zalige eeuwigheid.

URK. Deze Gemeente door het overlijden van D. J. H. SCHMITT, gelijk voorheen gemeld is, herderloos zijnde, heeft D. W. PETERSEN, Pred. te *Oostvlieland*, bij het waarnemen zijner eerſte Vakatuurbeurt alhier, aan onzen overledenen Leeraar gedacht met eene aanleiding gevende Leerrede over *Openb.* XIV: 13*b*. *Zalig zijn de dooden, die in den Heere ſterven, van nu aan: ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van haren arbeid en hare werken volgen met haar.*

De Kerkenraad, ten einde deze Vakatuur zoo ſpoedig mogelijk te vervullen, heeft verzocht en verkregen handopening van den Heer Landdrost van *Amſtelland*, en den 8ſten Junij, ten overſtaan van gemelde D. PETERSEN, als Conſulent, geformeerd het volgend 8tal van Predikanten, als

DD. J. MANGEL, Predd. te *Zijbekarſpel*. L. BAKKER, te *Hattem*. J. DOBBELMAN, te *Blokzijl*. S. J. NAPJUS, te *Wijkel*. W. PETERSEN, te *Oostvlieland*. G. E. D. DUITSCH, te *Hem* J. J. LARGION, in *de Lemmer* en J. LAMBERTS, Prop. te *Groningen*.

Waarop DD. MANGEL en PETERSEN, voor verdere reflectie omtrent hunne perſonen bedankt hebbende, ten zelven dage is geformeerd dit drietal:

DD. BAKKER, DOBBELMAN en LAMBERTS.

Na oproeping der Mans Ledematen is met meerderheid van ſtemmen beroepen D. L. BAKKER, Pred. te *Hattem*; welk beroep door den Heer Land-

drost en de Eerw. Clasſis van *Enkhuizen* geapprobeerd zijnde, door zijn Eerw. in de vreeze Gods is aangenomen, terwijl wij zijn Eerw. na het eindigen van den tijd van gratie voor de Weduwe, alhier te gemoet zien.

De bovenſtaande beroeping is den 14den Julij met de Clasſikale goedkeuring bekrachtigd.

EDAM.

EDAM. In de Clasſis ante Synodaal, te *Purmerende* den 18den Julij gehouden, is door D. A. W. PRINS, V. D. M. te *Landsmeer*, præparatoir geëxamineerd de Student A. VAN RUIJVEN, met dat gevolg, dat hij tot den openbaren predikdienst is toegelaten; zijnde de Heer Examinator bedankt.

De Clasſis Post-Synodaal zal te *Purmerende* zijn den 3den October.

SCHELLINGWOUDE. Onze bij allen, wegens zijn opregt beſtaan, vriendelijken omgang en verſtandig onderwijs, hoogstgeſchatte Leeraar, de Wel Eerw. Heer T. VERWEEL, nam van ons den 19den Junij een allerteerhartigst afſcheid, en beſloot zijnen nuttigen Evangeliedienst onder ons met een doeltreffende Leerrede uit *Joh.* XII: 35*b.* en 36*a. Wandelt terwijl gij 't licht hebt, op dat de duiſternisſe u niet en bevange. Ende die in de duiſternisſe wandelt, en weet niet waar hij henen gaat. Terwijl gij het licht hebt, gelooft in het licht, op dat gij kinderen des lichts moogt zijn.* 's Mans geurige gedachtenis zal bij ons in duurzame zegening blijven. God ſtelle zijn Wel Eerw. in zijne nieuwe Gemeente, gelijk onder ons tot zegening en zorge in liefde voor deze thans herderlooze Gemeente.

ILPENDAM. Zie Junij 1808.

BEEMSTER. Zie Meij 1808.

RANSDORP ſtaat Vakant te worden. Zie Febr. 1808.

ZEE-

ZEELAND.

WALCHEREN.

NIEUVLIET den 5den Junij. Mogten wij ons voor twee en een half jaar verblijden in 't aanſchouwen van onzen waardigen Leeraar D. D. M. HAACK, thans bevinden wij ons in de onaangename noodzakelijkheid te moeten berigten, dat zijn Wel Eerw. door de Ew. Conſiſtorie van *Axel*, ten dienſt der Kerk te *Hontenisſe* beroepen zijnde, zich, niet tegenſtaande wij hem ongaarne lieten gaan, verpligt gevonden heeft, deze roepſtem onder opzien tot God optevolgen en heden een liefderijk afſcheid van ons genomen heeft met de woorden van Paulus uit *Hand.* XX: 31. *Daarom waakt, ende gedenkt dat ik drie jaren* [*lang*] *nagt ende dag niet opgehouden en hebbe een iegelijk met tranen te vermanen.* God trekke met zijnen kneght op en ſtelle hem in de Gemeente te *Hontenisſe* tot eenen uitgebreiden zegen! — Evenwel wenſchen wij, dat onze breuke weder ſpoedig zal geheeld worden, daar de Eerw. Conſiſtoriale Vergadering van *Sluis*, op voordragt der Gemeente, in onze herderloosheid willende voorzien, den 3den dezer tot Herder en Leeraar beroepen heeft den Wel Eerw. en zeer gel. Heer z. f. WESTERBEEK VAN EERTEN, Pred. te *Cats*; waar van zijn Eerw. kennis is gegeven.

VLISSINGEN. Den Wel Eerw. zeer gel. Heer M. J. VAN NIMWEGEN, in wiens licht wij ons nog geen volle twee jaren mogten verblijden, wettig beroepen zijnde als gewoon Herder en Leeraar in de Gemeente te *Roozenburg*, onder de Ew. Claſſis van *Voorne* en *Putten*, en zig verpligt gevonden hebbende, die beroeping aantenemen, nam van ons op den 5den dezer maand een liefderijk afſcheid met de woorden van Paulus *Hand.* XX: 32. *Ende nu, broeders, ik beveele u Gode, ende*

de woorden zijner genade: die magtig is [u] op te bouwen, ende u een erfdeel te geven onder alle de geheiligde. God geleide deze zijnen knecht en zorge voor deze Gemeente, in welke nu twee Predikantsplaatzen Vakant zijn!

VLISSINGEN den 26ſten Junij 1808. Voor eenigen tijd werden wij weder zeer ontrust, en vreesden, daar wij reeds twee Vakaturen onder ons hebben, dat dezelve nog door nieuwe verliezen zouden vermeerderd worden, alzo de Predikanten C. VAN EPEN en J. VAN WARMELO ons berigt gaven, dat zij elk eene wettige Beroeping hadden ontvangen, de eerſte naar *Batenburg*, onder de de Eerw. Claſſis van *Nijmegen*, de tweede naar *Baarland*, onder de Eerw. Claſſis van *Zuid-Beveland* Dan voor ditmaal is deze vreeze afgewend, hebbende hun Eerw. na genomen beraad verklaard als nog bij ons te willen blijven; En heeft de laatſte zich op heden weder plegtig aan de Gemeente verbonden met eene Leerrede, volgens 1 *Theſſ.* II: 8 *Alzoo wij, tot u zeer genegen zijnde, hebben u gaarne willen mededeelen niet alleen het Evangelium Gods, maar ook onze eigene zielen, daarom dat gij ons lief geworden waart.* Waar over de Heere ſchijnſel geve!

HOOFDPLAAT Vakant. Zie Meij 1808.

ZOUTELANDE Vakant. Zie Meij 1808.

KADSAND ſtaat Vakant te worden. Zie Meij 1808.

BEKERKE. Zie Maart 1808.

WESTCAPELLE. Zie Maart 1808.

VLISSINGEN Vakant. Zie Junij 1807.

VLISSINGEN Walſche Kerk Vakant. Zie Dec. 1803.

RETRANCHEMENT Vakant. Zie Sept. 1797.

WATERLAND Vakant. Zie Junij 1797.

PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.

AAR-

AARDENBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1796.
OOSTBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Jan. 1796.
SAS VAN GENT Walſche Kerk Vakant. Zie Meij 1795.
SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793.
EEDE Vakant. Zie Maart 1798.
CADZAND Walſche Kerk Vakant. Zie Maart 1798.

SCHOUWEN EN DUIVELAND.

NOORDGOUWE Vakant. Zie Junij 1808.

ZUID-BEVELAND.

'T FORT TE BATH. Zie Dec. 1806.
IJERSIKKE Vakant. Zie April 1808.
SCHORE EN VLAKE. Zie April 1808.
BAARLAND. Zie April 1808.

UTRECHT.

UTRECHT.

ZEGVELD den 6den Junij. *Deze dag maakte onze geliefde en geachte Leeraar ons bekend, dat hij den 3den dezer met algemeene ſtemmen beroepen was naar de Gemeente van Hillegondsberg, onder de Eerw. Claſſis van Schieland.* — Elk, die weet, welke naauwe liefdebanden er tuſſchen onzen hartelijk bemiinden Leeraar en onze Gemeente gelegd zijn, zal van zelve begrijpen, hoe zeer dit berigt ons ontroerde. — Schoon vol vrees, hoopten wij echter, of ook nu onze pogingen, die wij tot zijn Eerw. voortdurend verblijf onder ons in het werk ſtelden, gelukkig mogten ſlagen, gelijk dezelve ons bij de vorige beroeping naar *Oudorp* gunſtig gelukt waren, — dan deze waren, helaas! thans vruchteloos! — Den 19den dezer moesten wij van zijn Eerw. vernemen, dat hij op de voor hem zoo duidelijke wijzingen, dat God hem riep, zich verpligt had gevonden deze roepſtem op te volgen; onze Gemeente treurt om zulk

een

een aanſtaand verlies, ja onze droefheid kunnen wij onder geen bewoordingen brengen; dan God, wien niets te wonderlijk, en die de liefde zelve is, (dit troost ons) kan zorgen voor

ZEGVELD, dat nu eenlang ſtaat Vakant te worden.

KAMERIK den 19den Junij. Onze hartelijk geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. STOELENDRAIJER, nam heden voor een zeer talrijke en aanzienelijk ſchare, niet zonder zeer veel aandoeningen, van ons een plegtig, liefderijk en zegenend Affcheid, naar aanleiding van Paulus woorden, *Hand.* XVIII: 20, 21*a*. *Ende als zij baden dat hij langer bij haar blijven zoude, en bewilligde hij 't niet: Maar hij nam affcheid van haar, zeggende: ik moet ganſchelijk het toekomende Feest te Jeruzalem houden: doch ik zal tot u wederkeren zoo God wil.* Kondè onze algemeen beminde Leeraar, ons verzoek tot langer verblijf onder ons, om voldoende redenen, door zijn Wel Eerw. in zijne treffende Affcheidsleerrede, voor ons nog geſtaafd, niet bewilligen, hoe ſmartelijk dan zijn vertrek ons valt, zoo wenſchen wij met onderwerping aan den wil van God, dat hij deze zijnen Knecht naar zijne nieuwe Gemeente in gunſt vergezelle, en gelijk zijn dienſtwerk onder ons niet vruchteloos zijn mogt, hem ook aldaar tot eenen uitgebreiden zegen te ſtellen. De Heer zijner Kerke zorge in liefde voor onze herderlooze Gemeente, want nu is

KAMERIK Vakant.

WILLIGE LANGERAK EN ZEVENDER. Zie Junij 1808.

AMERSFOORT.

BUNSCHOTEN den 13den Julij. Ten overſtaan van de Wel Eerw. Heeren P. J. LAAN en P. H. NAHUIS, reſp. Predikanten te *Amersfoort* en *Zeist*, als zijnde door de Eerw. Claſſis benoemde Con-

ſu-

ſulenten, heeft de Eerw. Kerkenraad van deze vacerende Gemeente, ter vervullinge van die Vakature geformeerd eene Nominatie van 6 Heeren zoo Predikanten als Proponenten, en daarop geplaatst:

DD. B. MOORREES, Predd. te *Vuurſche*. G. J. POST, te *Kalſlagen*. J. MANGEL, te *Zijbekarſpel*. S. SCHOONDERBEEK, te *Nunſpeet*. W. N. MUNTING, te *Eemnes Binnendijk*, nevens de Prop. IMMINK, van *Harderwijk*.

En daaruit een drietal geformeerd zijnde, zoo zijn daar op benoemd:

DD. MORREES, MANGEL en MUNTING.

En vervolgens is uit dit drietal met eenparigheid beroepen D. B. MOORREES, Pred. te *Vuurſche*, aan den welken dit beroep toegezonden is, in hope van eene gunſtige uitſlag.

WOUDENBURG ſtaat Vakant te worden. Zie Junij 1808.

AMERSFOORT Vakant. Zie Maart 1808.

RHENEN EN WIJK.

RHENEN den 21ſten Junij. In de Claſſicale Vergaderinſg, heden alhier gehouden, is door D. W. S. DE VISSER, waardigen Evangeliedienaar te *Werkhoven*, præparatoir geëxamineerd de Student J. C. HIMMELMAN, van *Amſterdam*, en met eenparigheid onder het getal der Proponenten aangenomen. — De Proefteksт was 2 *Cor.* V: 21. In 't Hebreeuwsch *Jeſaia* I. en in 't Grieksch het Tekstboofddeel.

De Heer Examinator is voor zijn naauwkeurig werk zeer bedankt.

ODIJK den 28ſten Junij. Door de Mans Ledematen is, ten overſtaan van eene Claſſicale Commisſie, het volgende zestal alhier gemaakt:

DD. W. S. DE VISSER, Predd. te *Werkhoven*. J. DE ROCHEFORT, te *Cadzand*. H. OUDENHOFF, te *Barzingerhorn*. J. POST, te *Kalslagen*, benevens DD. J. C. HIMMELMAN, Prop. onder de Clas-

Clasis van *Rhenen en Wijk*. N. S. BORK, Prop. onder de Clasis van *Overveluwe*.

En daar uit dit drietal:

DD. W. S. DE VISSER, J. DE ROCHEFORT en J. C. HIMMELMAN.

Waar uit door D. D. Deputati en eenige andere Leden van de Eerw. Clasis, tot genoegen der Gemeente, is beroepen D. J. C. HIMMELMAN.

WIJK BIJ DUURSTEDE den 10den Julij. Heden bij de namiddag Godsdienst heeft alhier den volgende plegtigheid plaats gehad.

Drie veelbelovende Jongelingen J. SCHOTT, P. C. LUTHER en B. P. ENGELBERT, het nuttig onderwijs van onzen oudsten en zeer geliefden Leeraar D. E. RALAND genoten hebbende, hebben in 't openbaar voor de Gemeente belijdenis des geloofs afgelegd.

Onze waardige Leeraar heeft zijn onderzoek in diervoegen ingerigt, dat bovengenoemde Jongelingen eerst breedvoerig opgave deden van het belangrijke der Jongelingsjaren, als eenen leeftijd, waar van onbedenkelijk veel afhing voor geheel het volgende leven; met aanwijzing van de hinderpalen voor den Jongeling, om zijne Jongelingsjaren zoo door te brengen, dat hij in dezen wel slaagde, aan de blijde verwachting zijner ouders en vrienden voldeed, en aan zijne verhevene bestemming beantwoordde; terwijl zij vervolgens den Christelijken Godsdienst voorstelden in deszelfs belangrijkheid en dierbaarheid, als gevende den Jongeling de beste hulpmiddelen aan de hand om alle die hinderpalen te boven te komen, en zig zoo te gedragen dat hij zijnen Schepper in Christus welbehagelijk wandelde, zig een waardig lid der Maatschappij betoonde, en eenmaal met hemelsche vreugde de vallije des doods instapte; en na dit stuk afgehandelt te hebben, belijdenis deden der waar-

he-

heden van onzen Hervormden Godsdienst, geſchikt naar de behoeften van onzen tijd.

Deze Jongelingen hebben dit werk op eene zeer loffelijke en uitmuntende wijze verrigt tot blijdſchap hunner ouders en naastbeſtaanden, ook tot algemeen genoegen zoo van den Ew. Kerkenraad, als der Gemeente, en zijn met dankzegging tot God en volle ruimte tot Ledematen onzer Hervormde Kerk aangenomen.

De genade van den Heere Jezus Christus zij ten allen tijde met deze Jongelingen!

LEERSUM ſtaat Vakant te worden. Zie Junij 1808.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN. In de gewone Vergadering dezer Claſis, gehouden den 5den Julij, is de Heer J. VAN DER SLUIS, na vooraf gepredikt te hebben over *Matth.* VI: 33. geëxamineerd in 't Hebr. over *Psalm* VI. en in 't Grieksch over het Tekstkap. en voorts in de Theologie, met dien uitſlag, dat zijn Eerw. na het onderteekenen der Formulieren, met zegenbede, S. S. Min. Cand. is verklaard.

Ook ſtonden binnen Gecommitteerden uit de Gemeente in de *Dragten*, verzoekende, met overlevering der vereischte ſtukken, approbatie op het aldaar gedaan beroep; de Vergadering alles ingezien en overwogen hebbende, bevond, dat aldaar wettig was beroepen de Wel Eerw. Heer HERPENER, V. D. M. te *Ysſelmuiden*, onder de Eerw. Claſis van *Campen*, die ook dat beroep in des Heeren vreeze had aangenomen. Zij gaf derhalven aan deze beroeping de gevraagde goedkeuring.

LEEUWARDEN Vakant. Zie Octob. 1796.

LEEUWARDEN Walſche Kerk Vakant. Zie April 1808.

MENALDUM Vakant. Zie Dec. 1807.

DRAG-

DRAGTEN Vakant. Zie hier boven.

VROUWEN PAROCHIE Vakant. Zie Dec. 1807.

HALLUM Vakant. Zie Jan. 1808.

ENGELUM Vakant. Zie Maart 1808.

FRANEKER.

FRANEKER. Heden den 4den Julij, is het te voren aangekondigd Examen van de Heeren N. LOMARS en J. J. WASSENAAR, met den besten uitslag afgelopen, beiden werden volvaardig onder het getal der Friesche Candidaten aangenomen, en de Wel Eerw. Heeren Examinatoren voor hun wel verrigt werk bedankt.

FRANEKER Walsche Kerk Vak. Zie Dec. 1796.

SNEEK.

'T OPPENHUIZEN EN UITWELLINGERGA. Zie Jan. 1808.

GAASMEER EN NIEUWHUIJZEN Vakant. Zie April 1808.

NIJEGA EN ELAHUIZEN Vakant. Zie April 1808.

BOLSWARD EN WORKUM.

BOLSWARD EN WORKUM. In de Classicale Vergadering te *Workum* gehouden den 8sten Junij, heeft op gedaan verzoek stem en zitting verkregen de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. C. FROELING, als werkelijk Pred. van *Gaast en Ferwolde*.

In de gewone Classicale Vergadering, gehouden te *Bolsward*, den 6den Julij, is om moverende redenen besloten, dat de gewone bijeenkomsten, dezer Classis voortaan zullen gehouden worden op den *eersten Vrijdag in elke Maand*, in plaats van op Maandag.

HINDELOPEN. De Kerkenraad dezer Gemeente, heeft na verzochte en bekomene handopening van het Stadsbestuur, op den 10den Junij l. l. tot vervulling van de plaats hebbende Vaka-

tu-

ture, gemaakt een zestal van Predikanten, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren:

DD. W. G. SMIDT, Predd. te *Witmaarsum*. P. W. PRINS, te *Landsmeer*. F. HOLKEMA, te *Akrum*. R. RODENBURG, te *Nijehaske en Haskerdijke*. W. VAN VLOTEN, te *Katwijk aan Zee* en B. H. HABBEMA, te *Buitenpost*.

Den 20sten Junij zijn daaruit op het drietal gebragt de drie eerstgemelde Heeren, welk drietal door het gemelde Stadsbestuur geapprobeerd is.

Op den 10den Julij is door de Mans Ledematen uit het gemaakte drietal gestemd de Wel Eerw. zeer gel. Heer F. HOLKEMA, Pred. te *Akrum en Terhorne*.

Deze Beroeping mede op gelijke wijze geapprobeerd zijnde, is den Beroepenen toegezonden, en door zijn Wel Eerw. 14 dagen in beraad genomen.

GAAST EN FERWOLDE. Uit het boven medegedeeld berigt blijkt, dat de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. C. FROELING, reeds tot deze Gemeente is overgekomen, doch daar van is den Correspondens nog geen berigt toegezonden.

ZEVENWOUDEN.

BLESDIJKE EN PEPERGA den 26sten Junij. Op heden heeft onze van *Donkerbroek* herwaards beroepen Leeraar, D. P. HOUMANS BROUWER, tot ons overgekomen zijnde, zijne Intrede in deze Gemeente gedaan met eene plegtige Leerrede, ten tekst nemende 1 *Cor.* II: 2. *Want ik en hebbe niet voorgenomen iet te weten, enz.*

OOSTERZEE EN ECHTEN den 3den Julij. Op heden maakte onze Leeraar D. H. H. TERVEHN ons bekend, dat hij eene wettige beroeping had ontvangen naar de Hervormde Gemeente der stad *Norden* en de Heerlijkheid *Lutetsborg* in *Oostfriesland*, en die eenigen tijd in beraad genomen.

HEERENVEEN den 6den Julij. In de Classicale Vergadering van heden verzocht D. J. LIMBORGH.

BURGH OOSTERHUIS, tot hiertoe Pred. te *Tjerkgaast c. aan.* zijn ontslag van die Gemeente en deze Classis, uit hoofde eener beroeping naar de Gemeente van *Tenbeur*, onder de Eerw. Classis van *Loppersum* in *Groningerland*; de Vergadering den gepproberden beroepsbrief en de verdere stukken in orde bevindende, stond dit verzoek met zegenbede toe, waarop D. J. LIMBURGH OOSTERHUIS een zegenend afscheid van deze Vergadering nam.

TJERKGAAST, IDSKENHUIZEN, ST. NIKLAASGA, DONIAGA EN LEGEMEER staat Vakant te worden. Zie April 1808.

TERKAPLE EN AKMARIJP Vakant. Zie Nov. 1804. Dec. 1805. en Aug. 1807.

DONKERBROEK EN HAULE Vakant. Zie Junij 1808.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

ALMELO Vakant. Zie Maart 1807.

DEVENTER Walsche Kerk Vak. Zie Junij 1803.

CAMPEN.

CAMPEN. In eene buitengewone Classicale Vergadering den 11den Julij l. l. is de Stud: ANTOINE HENRI ELIE BOURDEAU, gestudeerd hebbende te *Groningen*, en voorzien met Akademische en Kerkelijke getuigschriften, præparatoir geëxamineerd door den Wel Eerw. zeer gel. Heer A. S. ALTING, Pred. te *Campen*, het voorstel was over *Rom.* VIII: 1. en is daar op geëxamineerd in linguis, in het Hebr. over *Psalm* CXVIII. in het Grieksch over het Tekstkap. voorts over de geloofswaarheden, naar onze Hervormde belijdenisse en heeft zoo in dezelve te verklaren en te bewijzen, als het wederleggen der tegenwerpingen aan de Eerw. Vergaderinge dat genoegen gegeven, dat hij met lof tot den openbaren Predikdienst is toegelaten, na dat hij den eed tegen de Simonie afgelegd, de for-

mu-

mulieren van Eenigheid onderteekend en andere vereischtens voldaan hadde, en is de Heer Examinator voor zijn welingerigt Examen bedankt.

Voorts is ten zelven dage van de banden en betrekkingen tot deze Classicale Vergadering, met toebede van 's Heeren zegen ontslagen de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. HEPPENER, waardig Pred. te *Vlissingen*, van daar beroepen na *de Dragten*, onder de Eerw. Classis van *Leeuwarden*, en heeft met een zegenend en broederlijk afscheid de Eerw. vergadering vaarwel gezegd.

ZWOLLE.

HASSELT Vakant. Zie Junij 1808.

VOLLENHOVEN EN STEENWIJK.

BLOKZIJL. Zie Junij 1808. 't Naberigt.

CUINRE. Zie Junij 1808. 't Naberigt.

STAD en LANDE.

GRONINGEN EN 'T GORECHT.

NOORDLAREN Vakant. Zie April 1808.

APPINGEDAM.

APPINGEDAM. Zie Junij 1808.

COLHAM Vakant Zie Maart 1805.

SCHILDWOLDE Vakant. Zie Julij 1807.

OTERDUM Vakant. Zie Nov. 1807.

LOPPERSUM.

LOPPERSUM Vakant. Zie Febr. 1807.

OOSTERWIJTWERT. Zie Meij 1807.

TEN BOUR. Zie April 1808.

MIDDELSTUM.

OLDENZIJL Vakant. Zie April 1805.

DE MARNE.

WESTER-NIELAND EN SAAXUMHUIZEN Vakant. Zie Febr. 1806.

'T WESTER-KWARTIER.

FEERWERD Vakant. Zie Jan. 1808.

OLDEHOVE Vakant. Zie Meij 1808.

ADUARD staat Vakant te worden. Zie Julij 1807.

OLDAMBT EN WESTERWOLDINGERLAND.

BOURTANGE Vakant. Zie Junij 1808.

NIEUW SCHEEMDA. Zie Junij 1808.

BELLINGWOLDA Vakant. Zie Febr. 1808.

NIEUWE PEKEL-AA. Zie Meij 1808.

TERMUNTEN EN BORGSWEER. Zie Meij 1808.

DRENTHE.

EMMEN.

EMMEN. Na dat D. HUIZINGA, Pred. te *Engelbert*, voor de beroeping op zijn Wel Eerw. uitgebragt, bedankt had, hebben Collatoren tot het doen van eene beroeping in deze Gemeente, eene nieuwe Nominatie gemaakt en daar op geplaatst:

DD. OOMKENS, Predd. te *Onstwedda*. HOLWERDA, te *Haren*. DE SITTER, te *Lutkegast* en LOS, te *Slooten*. D. HOLWERDA predikte voor deze Gemeente, doch verzocht na het prediken, dat men op zijn persoon geene verdere reflectie mogt slaan, D. DE SITTER bedankte zoo wel voor het prediken, als voor de Nominatie, hier op werd de Nominatie aangevuld met D. CANNEGIETER, Pred. te *Winschoten*; na dat zijn Eerw. als ook D. LOS, voor deze Gemeente hadden gepredikt, is den 3den Julij l. l. de Wel Eerw. Heer LOS, Pred. te *Slooten*, beroepen. De Correspondent is verzocht, de volgende periode hier bij te voegen: „ zijnde er, niet tegenstaande de Heer CANNEGIE„ TER 8 dagen te voren aan den Schultes loci reeds „ had te kennen gegeven, dat men op zijn per„ soon geene vruchtelooze reflectien mogte slaan, „ echter nog 43 van de 97 stemmen op zijn Eerw. „ uitgebragt."

D. LOS heeft, zonder eenigen tijd van beraad te nemen, de op hem uitgebragte beroeping gewezen van de hand. Zo dat als nog

EMMEN Vakant is.

MEP-

MEPPEL.

HOOGEVEEN den 5den Julij. Onze geliefde Leeraar D. J. LULOFS, maakte ons bekend, dat hij tot Herder en Leeraar was geroepen naar de Gemeente te *Havelte*, wij verkeerden in vrees en hoop; dan, op den volgenden dag werden wij verblijd, daar wij hoorden, dat zijn Wel Eerw. onder ons zoude blijven; edoch, hoe raswerden wij ontrust, toen hij ons na verloop van eenige dagen bekend maakte, dat hij, andermaal geroepen zijnde, thans besloot die roeping optevolgen, en ons te verlaten. De Heer vergezelle hem met zijnen zegen — en zorge ten beste voor onze Gemeente.

HAVELTE den 22sten Junij. D. J. LULOFS, Pred. te *Hoogeveen*, is andermaal met meerderheid van stemmen beroepen, als zijnde men van eenen beteren uitslag overtuigd, en dus met dat gevolg, dat zijn Wel Eerw. het beroep ook dadelijk heeft aangenomen.

DWINGELO Vakant. *Zie Junij 1808.*

ROLDE.

ROLDE. Den 31sten Jan. l. l. maakte onze geliefde Leeraar D. J. BROUWER, bij het eindigen van den Godsdienst, aan ons bekend, dat zijn Wel Eerw. beroepen was naar de Gemeente van *Emmen*, en tevens dat zijn Eerw. zich daarop nog niet verklaard had; weshalven wij den tijd van beraad ons ten nutte maakten, om zijn Wel Eerw. zoo met woorden, als daden, te bewegen tot een langer verblijf onder ons. — Dit had dien invloed op het hart van onzen Leeraar, dat hij besloot, tot onze blijdschap, nog bij ons te willen blijven; en gaf, op den 7den Febr. daarvan volgende, daar van kennis in eene Leerrede over *Luc.* VII: 40*a*. *Ende Jezus antwoordende zeide tot hem, Simon, ik hebbe u wat te zeggen gus.* Hier toe genoopt, door de liefdebewijzen van ouden en jongen, van welken, de eerste het traktement ver-

hoogden met 250 guld. en de laatſte een preſent in zilver ſchonken. — Sions koning geve, op deze keuze van onzen Leeraar, zijn hooge goedkeuring, en doe ons de blijken daar van, in eenen ruimen Evangelie zegen, beſpeuren!

ASSEN. Met veel aandoening melden wij, dat onze zeer geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Wel gel. Heer L. AARTZEN, Lid van verſcheidene geleerde Genootſchappen, op den 4den Julij na eene ziekte van maar 9 dagen, in den ouderdom van 58 jaren, overleden is. — Hij was een zoon van D. A. AARTSEN, Pred. te *Zunderdorp*, in *Noord-Holland*, en JOHANNA SCHRADER. — Hij ſtudeerde aan de hooge Scholen van *Groningen* en *Franeker*. Deszelfs eerſte ſtandplaats was *Voorhout* bij *Leiden*, daar hij zedert 1774, 18 jaren lang het Evangelie verkondigde. — 1791. te *Aſſen* beroepen, heeft hij alhier ruim 17 jaren den H. Dienst vollijverig waargenomen. — Hij huwde, voor bijna 27 jaren, aan de Jongvrouwe HELENA SCHRADER, Dogter van J. SCHRADER, Architect en Landmeter in de Graafſchap *Bentheim*, bij welke hij drie kinderen verwekt heeft, twee Zoons en eene Dochter, waar van de oudſte Zoon alleen nog in leven is. — Het ſtoffelijk deel is in ſtilte bijgezet. — Het najaar, ten voordeele van de nagelatene Weduwe, wordt door de Predikanten van de *Rolder* Claſſis waargenomen. Dus is

ASSEN Vakant.

PEIJZE Vakant. Zie Meij 1808.

OOST-FRIESLAND.

EMDEN. Op heden den 5den Julij ſifteerde zich in onze Coetuëale Vergadering tot het Examen Plenarium de Studioſus C. JANSSEN MULLER. Gelijk hij voorzien was met zeer loffelijke Akademieſche getuigſchriften van de *Lingenſche* en *Utrechtſche* hooge Scholen, zoo deed hij ook zulk een bevallig

lig en wel ingerigt voorſtel van den Predikſtoel over den opgegevenen Tekst *Rom.* VIII: 14. en gaf zulke voldoende proeven van gevorderde kennis in de heilige Bijbeltalen en de Godgeleerde Waarheden, dat hij eenpariglijk met zeer veel lof onder het getal der *Oostfriesſche* Candidaten wierd aangenomen.

BARGERBUUR. Zie Junij 1808.
BONDA Vakant. Zie April 1808.
GROOT MIDLUM Vakant. Zie April 1808.
KLEIN MIDLUM Vakant. Zie April 1808.
GREETSIJL Vakant. Zie Maart 1808.
EMDEN Vakant. Zie Julij 1804.
PILSUM Vakant. Zie Jan. 1806.
LOPPERSUM Vakant. Zie Maart 1807.
ESKELUM Vakant. Zie Nov. 1807.
BEDEKASPEL Vakant. Zie Jan. 1808.

'T GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIENHUIS Vakant. Zie Meij 1808.

K L E E V E.

KRANENBURG. Zie Dec. 1804.

W E Z E L.

WEERTH Vakant. Zie Dec. 1807.

DUISBURG AAN DEN RHIJN.

DUISBURG Vakant. Zie Octob. 1800.

B R E M E N.

ANSGARIE KERK Vakant. Zie Junij 1804.
MARIENKERK tweede en derde Leeraarsplaats Vakant. Zie Dec. 1804.

INHOUD.

J. N. F. BRAUER, Het Christendom eene Rijksregeling. Bladz. 3

IJ. VAN HAMELSVELD, Algemeene Kerkelijke Geschiedenis der Christenen. Vijftiende Deel. Met Platen. 18

Weekblad over den Bijbel. Zesde of Laatste Deel. 26

J. TEISSEDRE L'ANGE en W. BILDERDIJK, Lofrede en Lijkzang op SEBALD FULKO JOHANNES RAU. 34

J. C. STRUCHTMEIJER, Geschiedenis der Joden. 44

JULIA REINHART. Eene Hollandsche Geschiedenis. 51

Onderzoek omtrent het nut der hedendaagsche zoo gewone Beoordeelingen van Boeken en Schriften. 60

Letter-Nieuws. 63

Naamlijst der DD. Proponenten. 65

Register ——— die beroepen zijn. 67

Naamlijst ——— onder de Waalsche Synode. 68

Synode van *Zuid-Holland*. ———

——— van *Overijssel*. 72

——— van *Stad en Lande*. 75

Akademie-Nieuws. 78

School-Nieuws. 80

Kerk-Nieuws. 88

MAANDELIJKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD;

HONDERD EN ZEVEN-EN-TACHTIGSTE DEEL.

Voor AUGUSTUS 1808.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op de Heerengragt, over de Warmoesgragt, N°. 413.
MDCCCVIII.
Met Privilegie.

De Prijs is 6 Stuivers.

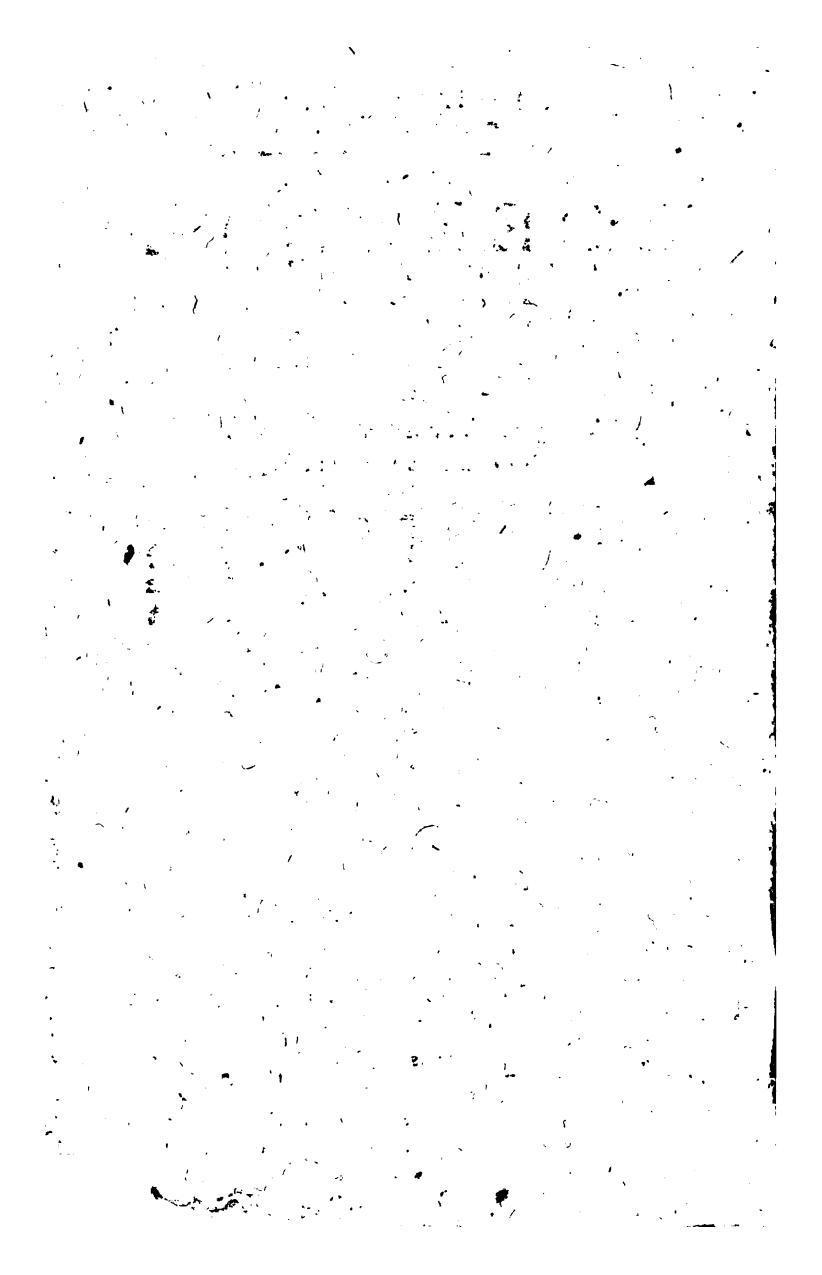

UITTREKSELS.

Het KARAKTER van den CHRISTEN. Tien Redevoeringen voor Christenen Door GEORG GESZNER, *Hoogleeraar en Predikant te* Zurich. *Uit het Hoogduitsch vertaald. Te* Amsterdam *bij* W. van Vliet, 1808. 246 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-16-:

Dat wij *Christenen* heeten, dat maakt ons nog niet tot *Christenen*. De naam doet het niet, op de zaak komt het aan. Het vlijtig waarnemen en bijwonen van den uiterlijken Godsdienst, ja zelfs aan God en de onsterfelijkheid gelooven, over het geheel een eerlijk man te wezen, CHRISTUS te eeren als den wijsten Leeraar der waarheid en het voortreffelijk voorbeeld der deugd: er mogen hier in goede dingen zijn, maar zij maken iemand nog niet tot eenen echten en waren *Christen*. De vraag blijft dus: *Wat maakt dan iemand tot eenen Christen?* of: *welk is het onderscheidend kenmerk of Karakter van den waren Christen?* De beantwoording van deze vraag maakt volgens het oogmerk van den godvruchtigen, en onder ons ook door andere schriften reeds bekenden GEORG GESZNER, het onderwerp en den inhoud van dit Boekje uit, in tien Leerredenen.

Het antwoord van onzen GESZNER op de vraag:

Wat maakt den Christen tot een' Christen? hoofdzakelijk het volgende *Bladz.* 9.

„ 1. *Zijn geloof in* JEZUS CHRISTUS; want het is de eerſte eisch des Heeren: *Gelooft het Evangelie.*"

„ 2. *Zijne liefde tot* CHRISTUS, welke zich door gehoorzaamheid en vertrouwen openbaart; *want wij zijn alleen dan zijne vrienden, wanneer wij alles doen wat Hij gebiedt, en de vrees is niet in de liefde.*"

„ 3. *Zijne menſchenliefde om des Heeren wille*; want *wie zijn broeder niet lief heeft, dien hij ziet, hoe zal hij God lief hebben, dien hij niet gezien heeft.*"

„ 4. *Zijne overwinning over de wereld*; want alleen *hij overwint de wereld, die gelooft, dat* JEZUS *Gods Zoon is.*"

„ 5. *Zijn geduld in het zien op* CHRISTUS; want *de Christen moet met lijdzaamheid loopen de loopbaan die hem voorgeſteld is, en zien op den Overſten leidsman en voleinder des geloofs* JEZUS."

„ 6. *Zijne blijdſchap in den Heere*; want *de Christen moet zich verblijden, en zijne blijdſchap zal niemand van hem nemen.*"

„ 7. *Zijn gebed in den naam van* CHRISTUS; want *zoo wij iets in zijn naam bidden, zoo verhoort Hij ons.*"

„ 8. *Zijne hope om* CHRISTUS *wille*; want *indien wij alleenlijk in dit leven op* CHRISTUS *hopen zouden, dan zijn wij de ellendigſte van alle menſchen.*"

„ 9. *Zijne vereeniging met* CHRISTUS; want *de Christen moet in Hem blijven, gelijk Hij in den Vader.*"

De Leerredenen, in welke nu deze ſtukken elk afzonderlijk behandeld worden, behelzen de taal van het hart tot het hart, zijn gemoedelijk, klaar, en

en overredend, en moeten elk eenen, die CHRISTUS JEZUS en den eenigen waarachtigen God, die hem gezonden heeft, kent uit het Evangelie, en dienvolgens eerbiedigt, als zijnde in die kennis het eeuwige leven, in het harte treffen, en hem bewegen, om zich te beijveren, om deze hoedanigheden van den Christen te bezitten en in zijnen wandel te vertoonen.

Hoe nadrukkelijk, hoe overeenkomstig de waarheid van het Evangelie schrijft de Eerw. GASZNER Bladz. 21. „ Dien, die in CHRISTUS gelooft, die Hem aanneemt, zoo als Hij zich zelven in het Evangelie voorstelt, is JEZUS niet eenigzins slechts een Leeraar der hemelsche wijsheid en waarheid, ook niet slechts blootelijk een voorbeeld der deugd en heiligheid. Hij is hem

de *Heiland der zondaren*
de *Levendigmaker der sterfelijken*
de *Stamvader van een onsterfelijk geslacht.*

„ 1. De Christen, die dezen naam waardig is, weet en gevoelt het diep, dat zijne zonden hem wel van God gescheiden hebben, doch dat ook JEZUS CHRISTUS hem weder met God verzoend heeft, dat Hij het is door wien de zondige menschen weder geheiligd en begenadigd worden kunnen, dat Hij het is, die dat gene, het welk wij niet meer vergoeden kunnen, weder vergoeden, en ons in onze verlorene regten weder herstellen kan en wil."

„ Het woord der Verlossing door CHRISTUS is hem niet een ijdel woord, maar waarheid. Hij weet, dat de gehoorzaamheid van JEZUS CHRISTUS omtrent zijnen Vader, en zijne grenzenlooze liefde jegens de menschen, den Vader zoo volkomen welbehagelijk was, en dat de Vader dezelve Hem daar door betoond heeft, dat Hij Hem het onbepaald regt om genade aan den zondaar te schenken gegeven heeft — zoo dat Hij uit dien hoofde zeg-

gen kon: „Ik geve mijn leven tot een rantsoen voor velen;" want door zijnen dood verkreeg hij het regt om genade te schenken voor allen, die de grootheid zijner liefde, de kracht zijnes doods erkennen, gelooven en met ootmoed vereeren."

„ Zoo is het JEZUS CHRISTUS, door wien de — in Hem geloovende zondaar — *zalig* wordt. Verzekerd van de vergeving zijner zonden, durft hij weder blijmoedig aan God denken; hij is weder hersteld in zijne verlorene regten; hij weet, dat hij weder zoo van God behandeld wordt, alsof hij niet gezondigd had. De rust van zijn geweten over alles, wat hij zelf niet meer vergoeden kan, is hersteld; want hij weet, dat JEZUS zijn vergoeder is: De vrede Gods leeft weder in zijn hart; hij is *zalig;* want hij is van Gods liefde verzekerd."

„ 2. De Christen, in den waren zin des woords, kent en erkent in CHRISTUS den *Levendigmaker der sterfelijken* — en wel in een tweederlei zin."

Hij is *de Levendigmaker der sterfelijken* — dewijl Hij den *Geest des levens* over de geestelooze menschheid *uitgiet;* dewijl Hij den door de zonde krachteloos en onmagtig tót het goede geworden, weder kracht en geestelijk leven schenkt, hen tot overwinning van het kwade, en uitoefening van het goede, tot een goddelijk leven versterkt."

„ Hij is *de Levendigmaker der sterfelijken* — dewijl Hij als de Eerstgeborene uit de dooden voor de sterfelijken *de opstanding en het leven* geworden is. Door Hem worden zij allen, die in Hem gelooven, tot een onvergankelijk, eeuwig leven opgewekt; door Hem, die dood geweest, doch weder levendig geworden is, heeft de dood zijne kracht en verschrikking verloren, de dood is overwonnen; sterven is den gelooviger geen nadeel meer, geen straf der zonde, maar een overgang tot het waarachtige leven bij den Heer geworden.

Wie

Wie in CHRISTUS gelooft, die weet, dat *de ure komt, in welke allen die in de graven zijn zullen hooren de ſtemme des Zoons Gods, en die ze gehoord hebben, zullen leven!*"

„ Derhalve ook deze behoefte, dit verlangen van den Christen naar onſterfelijkheid wordt voldaan, zonder welker voldoening geene zaligheid mogelijk is. De ſterfelijke is tot de onſterfelijkheid verheven, is zalig — door CHRISTUS."

„ 3. De Christen, die dezen naam waardig is, kent en erkent in JEZUS CHRISTUS den *Stamvader des onſterfelijken geſlachts*, gelijk ADAM de Stamvader der ſterfelijken is; de Christen gelooft in CHRISTUS als den tweeden Stamvader en Volbrenger van het goddelijk raadsbeſluit, den Koning en Heer en Regter der Menschheid."

„ JEZUS CHRISTUS is voor den gelooviger: Een volkomen Leidsman des ganſchen Menſchelijken geſlachts, wien alle magt en gezag in den hemel en op de aarde gegeven is, een verheerlijkt Hoofd, wiens lust het is in zijne Leden te leven, en hen tot de hoogſte zaligheid te verheffen; een Heer en Verzorger, die uit den Hemel kwam, om zich een eigen heilig Volk te bereiden, en naar den hemel heerlijk wederkeerde, om de genen, die in Hem gelooven, eene plaatſe te bereiden in het huis zijnes Vaders, alwaar vele woningen zijn; en die uit den hemel wederkomen zal, om *alle de zijnen tot zich te nemen, opdat, waar Hij is, ook zij zijn, opdat zij zijne heerlijkheid aanſchouwen* — en *Hem gelijk zijn, wanneer zij Hem zien zullen, gelijk Hij is.*"

Van de *liefde*, welke uit het geloof voortvloeijende niet minder eene onderſcheidende hoedanigheid in het Karakter van den waren Christen is, ſprekende, zegt hij Bladz. 91. „ Vriendenliefde en Menſchenliefde op zich zelve zijn wel zeker in het hart des waren Christens; doch men zou

te veel zeggen, wanneer men beweren wilde, dat ieder, in wiens borst een liefhebbend hart slaat, uit dien hoofde reeds een Christen is, zoo als hij zijn moet; te veel zeggen met te beweren, dat niemand dan de Christen Vrienden- en Menschenliefde hebben kan."

„ Wanneer wij derhalven van de Broeder- en Menschenliefde spreken, als van iets, het geen den Christen tot een Christen maakt, zijn karakter kennelijk onderscheidt, hem inzonderheid eigen is, dan moeten wij eerst het gezigtpunt bepalen, uit het welk de Christen zijne Broederen en de Menschen in het algemeen beschouwt; moeten op datgene voornamelijk acht geven, wat der Menschenliefde des Christens bijzonder eigen is."

„ De Christen erkent in de Christenen zijne *Broederen* in een meer bepaalden zin:

„ Hij eert en bemint in alle Menschen de Kinderen van éénen Vader,"

„ De tot dezelfde Verlossing door CHRISTUS tot hetzelfde eeuwig leven geroepenen."

„ Hij heeft om zijnen Heeren wille een denkbeeld van de Menschheid, en omvat haar met hartelijk welgevallen."

Dit in de bijzonderheden nader ontvouwd hebbende, dringt hij vervolgens, aan, dat de liefde der Christenen niet in woorden, maar in daden bestaat: Bladz. 89. „ Het wil veel, zeer veel zeggen, wanneer ons JEZUS CHRISTUS *de liefde* als het karakteristiek kenteeken zijner Christenen opgeeft: het allergrootste en verhevenste is daarmede gezegd, wanneer Hij uitdrukkelijk de bepaling er bij voegt: *Het is zijn nieuw gebod, dat wij elkander liefhebben, en wel zoo elkander liefhebben, gelijk Hij ons heeft lief gehad.*"

„ Christen, uwe liefde kan niet slechts woord, zij moet daad en leven zijn. Gelijk de liefde des Christens tot CHRISTUS niet slechts schoone woor-

den

den zijn, geen voorbijvliegend gevoel, niet eene opgeklaarde kennis, geen kloekmoedig voornemen alleen, maar eene beſtendige genegenheid der gehoorzaamheid is, zoo is ook zijne Menſchenliefde niet llechts gene, maar zij is *daad*, *waarheid*, *leven*, gelijk het de liefde van CHRISTUS is: want zij heeft het zuiverſte en levendigſte voorbeeld — *de liefde van* JEZUS CHRISTUS *tot ons*. Hoe meer zij dit voorbeeld gelijkvormig wordt, des te meer is zij dat, het geen zij zijn moet; hef geen *den Christen tot een Christen* mrakt."

„ O Heilig Evangelie! hoe zuiver moesten de menſchen elkander lief hebben, hoe rein en waar, en werkzaam moest hunne liefde zijn, wanneer zij het eenig volmaakt voorbeeld volgden, het welk gij hun voorſtelt in de liefde van JEZUS CHRISTUS. De liefde van God en van JEZUS CHRISTUS is het *zuiverst*, het *levendigst voorbeeld*, is de rijke *bronwel* aller liefde. Waar die liefde tot God in CHRISTUS is, van welke wij in onze vorige overdenking ſpraken, daar is ook *Broederliefde*, *Naastenliefde*, *Menſchenliefde*: Want de Menſchenliefde beſtaat hierin: *den éénigen Vader in zijne Kinderen lief te hebben*; want *een iegelijk*, *die Den genen lief heeft*, *Die geboren heeft*, *die heeft ook dien lief*, *die uit Hem geboren is* — *En wie zijnen Broeder niet lief heeft*, *dien hij ziet*, *hoe kan hij God en* CHRISTUS *lief hebben*, *die hij niet ziet? Kinderen! laat ons niet met woorden noch met de tong*, *maar met de daad en waarheid lief hebben!* en de liefde bewijzen —

in onze *Handelingen*
in onze *Opofferingen*
in ons *Vergeven*
in ons *Oordeel*.

De verdere uitbreiding dezer ſtukken komt in het Werk zelve voor.

De Heer GESZNER heeft in de gebeden, welke voor elke redevoering geplaatst zijn, dit zonderlinge, dat dezelve tot God den Vader gerigt zijn, doch ook in hetzelfde gebed telkens tot den Zoon, onder de benaming van Heer, Heiland, enz. Dit ſchijnt den kundigen Vertaler toe niet te moeten nagevolgd worden, en met regt, waarom hij ook achter de *achtſte Leerrede* eene aanmerking van den Hoogleeraar IJPEIJ geplaatst heeft, over het vereeren en bidden in den naam van JEZUS CHRISTUS, te meer noodig, om genen allengs meer in de Hervormde Kerk toenemende verwarring van denkbeelden omtrent dit onderwerp tegen te gaan.

Wij twijfelen niet, of dit Werk, zoo wel en vloeijend vertaald, zal bij de vrienden van het Christendom aangenaam zijn, en met vrucht onder Gods zegen gelezen en gebruikt worden.

CHRISTELIJK MAGAZIJN, of Bijdragen ter bevordering van Christelijke verlichting en Evangeliſche deugd. Naar de behoefte van onzen tijd. IIIe Deels IIIe. Stuk. Te Hoorn *bij* J. Breebaart, 1808. *Bladz.* 227—350. *in gr. Octavo. De prijs is f* — 14 :

Werken, ingerigt gelijk dit tegenwoordige, waar uit wij meermalen Uittrekſels in onze *Boekzaal* geleverd hebben, zijn zeer geſchikt, om de Lezers op te ſporen tot onderzoek en nadenken, en even daar door tot vermeerdering van hunne kundigheden in al de takken van godgeleerde Wetenſchap, byzonder in de uitlegkunde des Bijbels, wanneer zij namelijk de daar in voorkomende ſtukjes niet terſtond aannemen, om het voorkomen van nieuwig-

wigheid, het welk zij hebben, maar dezelve toetsen, en dus ook in dezen de les van PAULUS volgen: *Beproeft alle dingen, behoudt het goede!*

In dit IIIde Stukje des IIIden Deels van dit welvoorziene Christelijk Magazijn, ontmoeten wij in de eerste plaats eene Verhandeling van A. CONRADI, Pred. te *Oostwoud*, getijteld: *de deugdzame Jongeling. Matth.* XIX: 16—22. *Marc.* X: 17—22. *Luk.* XVIII: 18—22. In deze Verhandeling wordt de geschiedenis van dezen jongeling, dien men gemeenlijk *den rijken jongeling* pleegt te noemen, nagegaan, en daar uit het Karakter van dezen jongeling opgemaakt, welk onderzoek zeer gunstig voor den zelven uitvalt; trouwens dus schrijft de Eerw. CONRADI *Bladz.* 244. „ Wanneer wij ons den Jongeling in dat licht, waar in hij door de Evangelisten is geplaatst, voorstellen, dan ontdekken wij in hem een der uitmuntendste karaktes welke in de Schriften van het N. V. voorkomen. Hoe groot had hij, die in zijnen tegenwoordigen stand zoo veel gevoel voor godsdienst en deugd had, in de school van JEZUS kunnen worden! Hoe gemakkelijk ware het hem geweest, die zulk een eergierig hart bezat, om zich onder 't oog van JEZUS verder te volmaken! Hoe waardig was hij het ambt geweest, waar naar hij zoo vurig stond! Ja wij kunnen er niet aan twijfelen, of wij zouden, indien hij slechts over zijne al te groote gehechtheid aan rijkdom en stand had gezegepraald, in hem het beminnenswaardigste beeld van *volmaakte Deugd* hebben ontdekt."

Om deze reden wordt hij ook in het Opschrift dezer Verhandeling *de deugdzame Jongeling* genoemd. Deze ontvouwing van zijn karakter maakt het eerste gedeelte dezer Verhandeling uit. In het IIde gedeelte tracht de Opsteller eenige bedenkingen op te losen, welke mogelijk bij sommigen zijner lezeren zullen oprijzen, waarbij misschien ech-

echter nog andere zich bij denkende Lezers zullen opdringen. Eindelijk wordt in het IIIde gedeelte deze geheele gebeurtenis van hare leerrijke zijde beschouwd.

„ De tweede Verhandeling, zonder naam des Opstellers, is over den bekenden Tekst *Rom.* VIII: 19—22. en onderzoekt, wat men door het zuchtend *schepsel* te verstaan hebbe, van het welk PAULUS daar ter plaatse spreekt. De Schrijver dezer Verhandeling verstaat daardoor „ het redelijk schepsel, of de menschheid in het algemeen, en meent, dat alles, wat de Apostel daar van zegt, in deze vier verzen, moet verstaan worden van het lijden der menschheid en van de hope op een toekomend leven."— „ Het schepsel," zegt hij Bladz. 289. „ is dan de menschheid, dat is menschen uit alle oorden der bewoonde aarde, menschen van allerlei geaardheid, onderdom, gewest, of luchtstreek, menschen van alle de vorige eeuwen, en van den tegenwoordigen leeftijd, zoo wel in den staat der wildheid, als in eene beschaafde maatschappij levende, zoo wel zulken, die alleen het natuurlijk redelicht genieten, als die, behalve hetzelve, met het licht der openbaring begunstigd zijn."

Op het einde dezer Verhandeling wordt ons in het volgende Stukje toegezegd het vervolg, zijnde eene Verhandeling, naar aanleiding van *Rom.* VIII: vs. 23—25.

Het derde hier voorkomende Stukje is, uit KWALDS *Urania* overgenomen en vertaald, en heet *De Regen. Een fragment.* Wij schrijven daar van een gedeelte over: „ Ik sliep gerust, toen DOROTHEA, mij, omstreeks vier uren, wekte, en mij verzocht met haar naar het Dorp te gaan. Het had reeds in geen zes weken geregend en het land was zeer droog, maar 's nachts was het weêr veranderd, en een zachte regen, welke sedert eenige uren viel, beloofde eenen, hier zoogenaamden landre-

gen,

gen, gelijk hij 't ook werkelijk geworden is. Zoo als wij buiten de hofpoort kwamen, hoorden wij het zagtkens zingen eener talrijke menigte: wij gingen er naar toe."

„ Wij vonden op 't plein voor het Dorp, hier *Brink* genaamd, alle dorpbewoonders, oud en jong, bijeen in eenen grooten kring geplaatst, in welker midden de bejaarden deels ſtonden, deels ook op banken of daar liggende ſtukken hout zaten; de mannen, zoo wel ouden als jongen, waren ongedekt, en zoo zong men, helder en langzaam, het lied: „ *nun danket allen Gots*" (*). Onder de oude vrouwen ſtond ook de vrouw van den Predikant, op haar ſtokje geleund."

„ Ik meende, dat zij deze zoo ſtichtelijke bijeenkomst verordend had, maar ik vergiste mij: men was zonder afſpraak hier zaamgekomen, en zoo hadden zij allen in het gezang, 't welk een hunner aangeheven had, deel genomen. Onze goede oude had dit in het *tuinhuis gehoord*, en was er bij gekomen. Men opende voor haar, even als voor de overige bejaarden, eerbiedig den kring."

„ Toen het gezang ten einde was, vouwden alle de handen, en de mannen hielden hunne hoeden voor de oogen. Wanneer dit ſtille gebed gedaan ſcheen te zijn, zeide de Predikants vrouw, in eenen toon, als of zij nu afſcheid nemen en naar huis gaan wilde, met eene zachte, doch voor allen, ook voor ons, hoewel zij ons niet zag, verſtaanbare ſtem:

„ Nu, lieve menſchen! God zelve heeft er een welgevallen aan, dat wij allen zoo uit eigen beweging hier bijeen gekomen zijn. Wij ſtaan hier in den zachten regen, *en* wel zoo gaarne, als of wij zelve die planten waren, voor welker verkwikking wij God nu danken. En, in den geeſtelijken

(*) Gij allen dankt nu God.

ken zin, zijn wij zulke planten. Denkt gij er wel aan, wat God door JESAÏAS zegt: Ik zal water gieten op het dorſtige en ſtromen op het drooge. Ik zal mijnen geest gieten op uw zaad, en mijnen zegen op uwe nakomelingen; en zij zullen uitſpruiten tusſchen het gras, als wilgen aan de waterbeken." (*)

„ Er heerschte eene algemeene ſtilte; de volwasſenen traden zachtkens wat terug, om hunne plaats door de kinderen te laten vervangen, 't welk dan ook even ſtil en ſchielijk geſchiedde. De ouden zetten zich in eene houding, welke de verwachting, nog meer te zullen hooren, ſcheen aan te duiden. Zij voer voort:

„ Ik zie, dat de kinderen nader komen. Gij weet dus, lieve kinderen, dat *gij* in 't bijzonder de planten zijt, welke de goede God zoo aannemen wil, als Hij zich heden over onze velden ontfermd heeft. In gras en koorn komt nu weder geest; dat is te zeggen, kracht en leven tot groeijen en bloeijen, en dat zal dan tot zegen verſtrekken, dat is, alles zal rijpe vruchten voortbrengen. Terwijl gij dit hoort, kunt gij u zeker levendig voorſtellen, hoe het zijn zal, wanneer in het welig en gezonde gras de wind ſpelen en deze de hooge en digte koornvelden zal doen golven. Dan zult gij hooren, hoe uwe ouders berekenen, hoe veel voeder de weide, en hoe veel koorn deze of gene akker opbrengen kan. En wanneer alles dan aan de verwach-

(*) Prof. VAN DER PALM heeft deze woorden dus vertaald:

Ik zal water gieten op het dorſtige
En ſtroomen op het drooge
Ik ſtort mijnen geest uit op uw kroost
En op uw nageſlacht mijnen zegen
Zij ſpruiten welig uit als 't jonge gras
Als wilgen aan een bron geplant.

V. D. PALM, *Jeſaïas*, Cap. XLIV. vs. 3, 4. III Deel.

wachting beantwoordt, of de opbrengst misschien nog wel grooter, is, dan zult gij zeker nog wel aan dezen morgen denken?"

„ O ja!" riepen de kinderen. „ Stil, stil," zeiden de ouden."

„ Nu, denk dan dagelijks aan dit gezegde, als gij het veld ziet of daar van hoort spreken. Even als door dezen regen, in de wortelen van die kleine plantjes kracht en leven komt, zoo wil God ook in uwe kleine harten kracht geven, opdat gij zoudt kunnen worden, wat gij allen toch gaarne worden wildet, namelijk, verstandige kinderen; niet zoo wild en onstuimig als sommigen onder u waren, of nog wel zijn zullen. Verder, vlijtige kinderen; niet zulken, die zich tot arbeiden laten dwingen, verdrietig werken, en de zaken hunner ouderen verwaarloozen. Want denk eens hoe ongelukkig en verachtelijk sommigen onder u door luiheid geworden zijn. Ook wilt gij zeker gaarne gehoorzame kinderen worden, die op een woord, ja op eenen wenk letten; niet zulken, die zich alles tweemalen laten zeggen, of zulke ligtzinnigen, die alles aanstonds weder vergeten. Ziet maar eens wat er van zulke ongehoorzame kinderen wordt. Soldaten, die door de spitsroeden loopen moeten; huisvaders, die aan het schandblok staan; meiden en vrouwen, die geslagen worden. En wanneer gij in uwe jeugd niet leert gehoorzaam en gezeggelijk te zijn, dan is het naderhand te laat, en dan gaat het met u, zoo als het met de planten zoude gegaan zijn, wanneer het niet eindelijk geregend had, zij zouden misschien nog wel wat zijn opgeschoten, maar dan verslenst, omgevallen en verdord zijn, en dan zouden uwe ouders regt bedroefd geweest zijn."

„ En nu nog iets, dat gij zekerlijk ook gaarn zoudt willen worden, en waartoe God u kracht schenken wil om het wezenlijk te worden, namelijk

lijk kuiſche kinderen, die niets oneerbaars denken, noch doen willen, en die ook, wanneer zij alleen zijn, van dat alles afkeerig zijn, waarbij ik of eene andere eerwaardige vrouw, foei! zeggen zoude. Dus niet zulke ontuchtige kinderen, die er altijd zoo verwilderd uitzien, gelijk eenige vreemde kinderen, die gij wel eens hier gezien hebt; niet zulken, die altoos zoo flordig gekleed en zóo morſig zijn, want dat is een kwaad teeken: die op zijn lijf onrein is, kan ligt ook een onrein hart hebben. Gij wilt immers zulke kinderen niet worden, die zich altijd verbergen, of met anderen ergens heen loopen, waar zij denken alleen te kunnen zijn; en daarbij dan in 't geheel aan God niet denken? maar gij wilt zedige kinderen worden, en dat is zoo ſchoon! Denk maar eens hoe walgelijk het was, toen gij zaagt, hoe geſcheurd, hoe morſig, hoe flordig en onbeſchoft die wijven waren, die met de foldaten door 't dorp trokken. Hoe eenige zelfs gebonden waren, andere ſtalen, en nog anderen zich met brandewijn bezopen. Weet gij hoe dat kwam? Dat kwam van hare onkuiſchheid; en die wagen met zieke foldaten, waar uwe ouders u niet bij wilden laten komen, en die er zoo akelig uitzagen, weet gij wat die menſchen ſcheelde? Die hadden zich door onkuiſchheid bedorven, en de meesten zullen nu al wel jammerlijk omgekomen zijn, of zullen toch, in hunnen ouderdom, ellendige en geplaagde menſchen worden."

„ Terwijl zij ſprak, drukten zich de verſchillende aandoeningen op de aangezigten van elk der kinderen uit. Eenigen weenden, anderen zagen hunne ouderen onthutst aan, en allen waren, gelijk de geheele menigte, onbeweegbaar ſtil."

„ Ik zie," vervolgde zij, „ lieve kinderen! dat mijne vermaningen u ter harte gaan. Maar ſommigen zijn treurig, en ik weet waarom. Gij zijt bang dat het met uwe verbetering toch niet gaan

zal,

zal, dewijl gij u zoo dikwijls voorgenomen hebt, brave, dat is, verſtandige, vlijtige, gehoorzame en kuiſche kinderen te worden, en het toch niet geworden zijt. Ach gij waart het wel geworden, zoo gij er maar telkens aan gedacht had, maar gij vergat het weder, en dan badt gij ook niet! — Bid dan nu om den Heiligen Geest. „ Gij liefderijk God! Gij hebt heden ons dorp en het omliggend land zoo verheugd, daar Gij door den lieven regen het gras, het koorn en alle goede kruiden, kracht en leven gegeven hebt, dat wij hen niet geven kunnen. Met zulk eene liefde wilt Gij u ook over mij ontfermen, daar ik zelf, noch geen mensch mij helpen kan. Ik heb geene kracht een vroom kind te worden, gelijk ik het toch zoo gaarne zijn wilde; maar dat op het veld ſtaat, heeft ook geen kracht, goede aren te worden. Gij hebt hebt het nu geſterkt! Gij zult mij ook ſterken, omdat Gij alleen het kunt. Dat op het veld na den regen groeit, is toch maar vergankelijk, maar ik zal eeuwig leven. Over den oogst zullen velen zich verblijden, maar over mij toch nog veel meer en veel langer. En Gij ziet, o God! dat ik u om dien zegen ſmeke, daar Gij gezegd hebt: „ Ik zal mijnen zegen gieten over uwe nakomelingen." Verhoor toch hen en mij, en laat mij nooit weder vergeten, dat ik deze morgen vast voorgenomen hebbe, verſtandig, vlijtig, gehoorzaam en kuiſch te zijn. Dus zal ik u, lieve Vader! danken, zoo lang ik leve." — „ Hebt gij dit nu regt hartelijk gebeden, zegt dan nu nog eene dankzegging, welke gij wilt, en gaat vrolijk naar huis."

„ Dankt" — riepen de kinderen, als met ééne ſtem, en hieven de gevouwene handen naar boven — „ Dankt den Heere, want Hij is vriendelijk, en zijne goedertierenheid duurt tot in eeuwigheid." Allen bogen zich voor de waardige vrouw, en gingen heen. Maar de volwaſſenen bleven nog."

Wat de goede oude vrouw tegen deze verders ter onderrigting en bemoediging ſprak, zullen onze Lezers in het Stukje zelve nalezen; ons beſtek verbiedt ons meer over te nemen.

Dit Nommer wordt eindelijk beſloten met twee Dichtſtukjes; één getiteld: *Aan mijne vriendin, bij het overlijden van haar dochtertje*, waarvan in eene aanteekening Bladz. 345 gezegd wordt: „ dit ſtukje van eene Boerin in *Noord-Holland*, diene ten bewijze, dat ook in die kringen, zeer beſchaafde, kundige en gevoelige vrouwen zijn, die eenen goeden ſmaak bezitten." Het andere ſtukje is een *Avondzang*.

OPHELDERINGEN van ſommige Plaatſen van het Uitlegkundig HANDBOEK des NIEUWEN TESTAMENTS, voor Ongeleerden. Door G. B. REDDINGIUS, *Predikant te* Waardenburg *en* Neerijnen. *Te* Groningen *bij* W. Zuidema, 1808. 160 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-5-:

In onze *Boekzaal* voor de maand *April* des vorigen jaars 1807, maakten wij onzen Boekzaallezer bekend met het nuttig werk van den Eerw. G. B. REDDINGIUS: *Uitlegkundig Handboek des Nieuwen Testaments*. In de Voorrede van dat Werk gaf de Eerw. Schrijver zijn voornemen te kennen, om in het vervolg een afzonderlijk ſtukje uit te geven, ter opheldering en verdediging van ſommige verklaringen, die hij omhelsd heeft, hetwelk als 't ware, een kleine *Commentarius* over gemelde Werk zijn zou. Dit voornemen heeft hij volt-

tooid,

wooid, door de uitgave van deze *Opheldering*, in welke eene menigte verklaringen van Schriftuurplaatſen, welke in het *Handboek* voorkomen, nader toegelicht, ontvouwd, geſtaafd, nu en dan ook wel eens edelmoedig met andere verwisfeld worden; met aanwijzing der Schrijvers, welke breeder over deze onderwerpen gehandeld hebben, ook ſomtijds van zulken, die in het *Latijn* geſchreven hebben. Trouwens, ſchoon de Eerw. REDDINGIUS zijn *Handboek* en ook deze opheldering meest voor Ongeleerden ſchreef, wilde hij tevens dezelve voor Studenten meer of min belangrijk maken, die dus nog wel eens een voor hun gewigtig werk zullen leeren kennen, of daardoor wenken krijgen zullen, welke ter bevordering hunner Studien zullen kunnen dienen.

Het een en ander is ingerigt, om Bijbelkennis te vermeerderen, waaromtrent de Eerw. Schrijver met regt zich in de *Voorrede* Bladz. X dus uitlaat: » Hoe langer ik Predikant ben, en hoe meer ik in de gelegenheid kome van met allerlei menſchen over den Godsdienst te ſpreken, hoe meer ik ontdekke dat gebrek aan regte Bijbelkennis de treurigſte onheilen baart. Hoe veele verwijderingen, veroordeelingen en twisten komen daar uit voort! Velen worden, omdat zij den Bijbel anders opvatten en verklaren, dan het onkundig volk, voor onregtzinnig gehouden, ſchoon zij het niet zijn. Velen worden daar en tegen als dweepers beſchouwd, als zoodanigen verſmaad en verwaarloosd, die het niet zijn, maar alleen dat groote gebrek hebben, dat het hun aan alle ware Bijbelkennis ontbreekt. Velen worden door dat zelfde gebrek in gevaar gebragt om mede weggeſleept te worden door den ſtroom des ongeloofs, der neologen, der verderfelijke negative — kritiek. — O hoe veel beter zou het met dit een en ander geſteld zijn, wanneer de ſtuderende Jeugd zonder uitzondering eenparig

gebruik gemaakt had, en nog maakte van de uitmuntende gelegenheid, die zij op onze Akademien reeds lang gehad heeft en nog heeft, om met de ware gezonde uitlegkunde regt bekend te worden! Dan was er nu al eene eenparigheid in het verklaren en gebruiken der H. Schrift onder de Leeraars van den Godsdienst, die de gezegendſte vruchten beloofde, en aanvankelijk reeds voortbragt onder het algemeen; en dan zou men de heuchelijkſte vooruitzigten op liefde, vrede en eenheid hebben voor de toekomst. Jongelingen, die het plan hebt, om in het vervolg van tijd Leeraars des Volks te worden! indien gij waarlijk wenschte mede te werken tot bevordering van eensgezindheid en liefde in de Kerk van JEZUS CHRISTUS, indien gij waarlijk wenschte mede te werken tot verkrijging van dien zaligen tijd, in welken Gods naam één en heerlijk zijn zal op aarde, maakt dan toch vooral en eenparig gebruik van de uitlegkundige leſſen, die uwe waardige Onderwijzers u mededeelen. Schat die zoo hoog, als gij iets ſchatten kunt, en beſchouwt ze als bronnen van rust en blijdſchap en zaligheid voor u zelven en voor uwe aanſtaande Gemeente, die nimmer zullen ophouden te ſtroomen. Erkent, dat de ware Uitlegkunde in dezen alles barenden tijd volſtrekt onontbeerlijk is, zal men niet afwijken ter regter of ter ſlinker hand, maar gelukkig voortwandelen in het midden van de paden des regts. Laat u dit gezegd zijn van iemand, die er elken dag God voor dankt, dat hij den geleerden en achtingwaardigen VAN VOORST ten leidsman op den weg naar den kanſel heeft mogen hebben, die hem zulk eene hooge achting voor de ware uitlegkunde, en vermaak in dezelve heeft ingeboezemd, dat hij ſedert van dezelve altijd zijn hoofdwerk gemaakt heeft, nog maakt, en verder hoopt te maken, om zoo op den duur daar in die vorderingen te maken, naar welke

elk

elk regtſchapen Leeraar van dezen tijd, zijns bedunkens, behoort te ſtaan."

Daar wij geen doorloopend uittrekſel van deze Ophelderingen kunnen geven, zullen wij ons enkel bepalen tot het leveren van eenige voorbeelden, welke, onder het lezen, onze aandacht tot zich getrokken hebben.

Bladz. 32. en Op Bladz. 63 van het *Handboek*. *Jac.* V: 14. *Is iemand krank onder u enz.* Ik heb het zalven met olie verklaard van het toedienen van geneesmiddelen. Onze Kantteekenaars verklaren die zalving uit vergelijking van *Marc.* VI: 13. in eenen meer eigenlijken zin, van eene zalving, die de wonderdoende Apostelen gebruikten, ten zinnelijk teeken bij hunne wonderdadige genezingen. Dan JACOBUS ſpreekt hier onbepaald van de Opzieners der Gemeenten, en deze konden toch alle op alle plaatſen geene wonderen doen, aan ſommigen derzelver ſlechts was de gave der gezondmaking medegedeeld. POTT intuſſchen is in zijne *Epistolae Catholicae*, I. 165 — van het zelfde gevoelen met onze Kantteekenaars. Eensdeels omdat JACOBUS hier uitdrukkelijk de genezing niet aan de olie maar alleen aan de gebeden toeſchrijft, en anderdeels omdat JACOBUS de olie zeker niet zou voorgeſteld hebben als een geneesmiddel voor alle ziekten. Dan, wat het eerſte betreft: niet aan de olie maar aan de gebeden wordt de genezing toegekend, omdat de geneesmiddelen zonder Gods zegen geene gewenschte uitwerkſels hebben. En wat aangaat het laatſte, de olie werd al in zeer vele ziekten in dien tijd gebruikt, zoo als de geſchiedenisſen leeren, zoo dat het woord *olie* ten dien tijde gebezigd werd in de beteekenis van geneesmiddelen. Maar ook daarenboven, het is zeer waarſchijnlijk, dat JACOBUS hier niet doelt op alle ziekten, maar alleen op die krankheden, die de Apostelen en anderen, welke de bijzonde-

re gaven van den Geest hadden, in dien tijd wel eens toezonden aan zulke Christenen, die zich aan eenig misdrijf hadden schuldig gemaakt."

Blad 37. „ Bladz. 78. *Hand.* XV: 29. *Kan men niet enz.* Daar het uit den zamenhang blijkt, dat het gebod, hier gegeven, alleen betrekking heeft op de bijzondere omstandigheden der Kerk, daar kan ik mij niet begrijpen, hoe hoererij, die onbepaald en voor altijd in het Evangelie verboden wordt, hier bij het verstikte en bloed te pas komt. De Geleerden hebben tot wegneming van die zwarigheid veel geschreven. Velen hebben aan het woord, hier door hoererij vertaald, allerlei ongewone beteekenissen in deze plaats gegeven, zoo als onder anderen Prof. MICHAËLIS, in onderscheidene ook in het Nederduitsch vertaalde schriften. Doch ik twijfel zeer, of iemand, die nadenkt, daar in zal kunnen berusten. Geletterden kunnen zulke onderscheidene gezochte verklaringen van dit woord vinden in de Verhandeling van D. H. HERING over deze plaats in de *Bibliotk. Brem. Nova* Cl. IV. Fasc. 2. Pag. 289. — Ook kan ik voor mij nog niet volkomen berusten in de wijze, waarop sommigen hebben willen betoogen, dat dit woord hier in de gewone beteekenis wel te pas komt, waaromtrent men, het Latijn verstaande kan nazien eene Verhandeling over deze plaats van NITSCH, te vinden in *Comm. Theol. Veltkuz.* etc. T. VI. pag. 385. — Ik heb daarom in het Handboek geschreven, dat men hier aan zwijnenvleesch in plaats van aan hoererij moet denken. De geletterde lezer wete, dat er in het Grieksch een woord is, het welk varkensvleesch beteekent, dat maar eene enkele letter verschilt van het Grieksche woord, dat de beteekenis van hoererij heeft, en dat het verschil juist bestaat in twee letters, die veel aan elkander gelijken, en dus bij het afschrijven zeer gemakkelijk met elkander kunnen verwisseld

feld worden. Daarenboven is er eene plaats in den *LXIII Brief* van Keizer JULIANUS, in welke hij zegt, dat de Christenen van dien tijd geen zwijnenvleesch, bloed of verſtikt vleesch hebben willen willen eten, waar de Geleerden denken, dat hij op deze plaats uit de Handelingen der Apostelen gezinſpeeld heeft, en dat zou dan ook dienen tot ſtaving van de opgegevene lezing. Hier over kunnen Geletterden nazien eene noot van den beroemden J. A. ERNESTI in zijne *Opusc. Philol. Crit.* pag. 333. en vooral eene noot van J. C. VELTHUZEN, in *Disſert. de legibus divinis non ſimpliciter arbitrariis*, P. II. te vinden in *Comment. Theol.* T. III. pag. 363. Doch ik wil voor deze lezing, wegens gebrek aan genoegzame kritiſche gronden niet beſliſſen. Wil men de gewone lezing houden, dan zou ik hier op het voetſpoor van SELDENUS en anderen, die hem gevolgd zijn, aan het woord *hoererij* liefst de beteekenis geven van *afgoderij*, niet de grovere afgoderij maar de fijnere, die beſtond in het gaan in de tempelen der afgoden, en het aanzitten in dezelve aan de maaltijden, die daar van de offers aan de afgoden gewijd aangerigt werden. Mij dunkt, dat deze verklaring nog al vele uitlegkundige gronden in haar voordeel heeft; ten minſte daar tegen verzet PAULUS zich ook in zijne brieven aan de *Corinthers*, en afgoderij wordt in het O. T. dikwijls met hoererij en overſpel vergeleken."

Bladz. 43. „ Bladz. 96. *Luk.* X: 41, 42. Sommigen zullen er zich over verwonderen, en misſchien wel daar aan ergeren, dat ik de woorden: *één ding is nodig*, verklare door: wij hebben aan eenerlei ſpijze genoeg. Doch iemand, die in het oog houdt, dat wij hier een vriendſchappelijk geſprek van JEZUS vinden, en die den grondtekst onbevooroordeeld nagaat, moet naar mijne verbeelding deze verklaring wel goedkeuren. Te ſtellen, dat *één*

ding en *het goede deel* hier hetzelfde zijn, en door den Heiland met elkander verwisseld worden, dat laat de grondtekst waarlijk niet toe. Dan toch moesten die woorden, die hier zoo vertaald zijn, gelijk alle deskundigen zullen toestemmen, in hetzelfde geslacht staan, maar *het goede deel* komt hier voor in het vrouwelijk geslacht, en *één ding* in het onzijdige. In dat zelfde onzijdige geslacht staat ook het woord, door *vele dingen* vertaald, en daar op slaat dus het ééne ding. Van die vele dingen derhalve, die MARTHA bezorgde, was één ding genoeg. Daarop spreekt JEZUS van *het goede deel*, en zinspeelt daar in nog op de schotels eten, want het woord door *deel* vertaald, beteekent eigenlijk eene portie, een geregt spijze, dat door den gastheer, naar Oosterſche zeden, aan eenen zijner gasten gegeven wordt. Dus zegt JEZUS eigenlijk: MARTHA, gij maakt vele dingen gereed, maar van die vele dingen was één voor ons genoeg: MARIA heeft zeker bij voorraad de beste portie reeds gekozen, door zich bij mij te vervoegen, om onderwezen te worden, waar van gij haar niet behoort af te trekken. Over deze plaats, en in het bijzonder ook daar over, dat ik het werkwoord, het welk, gelijk ook uit de gewone Overzetting blijkt, in den toekomenden tijd voorkomt, verklaard heb door: moeten, kan de Ongeletterde raadplegen S. VAN EMDEN, *Bijbelverklaring betrekkelijk tot Palestina* bladz. 249 not."

Bladz. 66. „ Bladz. 150. 1 *Cor.* XI: 4—10. *betoogt Paulus dat de man ongedekt enz.* Deze moeijelijke plaats is zeer onderscheiden opgevat, vooral verschillen de Uitleggers zeer in de verklaring van het tiende vers. Het wordt thans vrij algemeen erkend, dat men daar door *magt* hetzelfde verstaan moet, dat in de vorige verzen *dekſel* genoemd wordt, en dat dat zoo wordt genoemd, omdat hetzelve een sluijer is, een teeken dat de

Vrouw

Vrouw onder de magt van eenen anderen ſtaat. Doch wat bedoelt PAULUS met de woorden: *om der Engelen wille?* Daaromtrent zijn de Uitleggers het op verre na niet eens. Sommigen verſtaan daar door booze geesten, anderen Leeraars van den Godsdienst, anderen afgezondenen van de Heidenſche Overheid, verſpieders. Zij die voor het laatſte gevoelen zijn, bouwen dat vooral daarop, dat men door dat te omhelzen, bij de eigenlijke beteekenis van het woord blijft, dat in de eerſte plaats afgezanten beteekent. Maar hoe weinig wordt dat woord in de eerſte beteekenis door de Heilige Schrijvers gebruikt? Daarenboven, de eerſte Christenen hielden hunne bijeenkomſten doorgaans zoo geheim, dat er denkelijk bij dezelve geene afgezondenen van de regering, om hen te beſpieden, konden tegenwoordig zijn. Waarſchijnlijk werden er toen alleen gedoopten tot dezelve toegelaten. De ongunſtige leugenachtige verhalen, die er onder de Heidenen rondgingen, over het gene in de bijeenkomſten der Christenen gebeurde, bewijzen, dat deze al te geheim met hunne zamenkomſten geweest zijn, of dat de Heidenen geene moeite gedaan hebben, om derzelver werkzaamheden van nabij op te nemen. Wanneer PAULUS hier aan booze geesten gedacht had, dan zou hij wel een ander woord gebruikt hebben, of er een woord tot onderſcheiding van dezelve van goede Engelen bijgevoegd hebben. Aan Leeraars van den Godsdienst kunnen wij hier niet wel denken, daar het bewijs van PAULUS dan zeer zwak zou zijn. Ik houde het dus het liefst met hun, die hier aan goede Engelen denken, omdat er in het N. T. meerdere ſporen gevonden worden van het geloof der eerſte Christenen aan de tegenwoordigheid van hemelgeesten, en omdat deze verklaring hier eenen goeden zin oplevert. Ik verwijze mijne Ongeletterde lezers hier omtrent naar de gewone Kant-

teekeningen, en naar VAN EMDEN *Bijbelverkl. betrekkelijk tot Palestina* bl. 289 de noot. Intusschen moet ik bekennen, dat deze verklaring van de woorden *magt* en *Engelen* geenszins alle uitlegkundige zwarigheden wegneemt. Zeer veel opmerking en nadenken verdienen dan ook alle proeven die genomen worden, om meer licht over deze plaats te verspreiden. In het bijzonder die van den Hoogl. GREVE, die in zijn Werk: *De Brieven van den Apostel Paulus uit het Grieksch vertaald*, II Deel, bladz. 107. deze plaats dus vertaalt en verklaart: Daarom moet ook naar de burgerlijke Wetten de Vrouw, om de magt over haar persoon te erlangen, door momboirs gesterkt zijn. Terwijl hij de gronden voor deze verklaring opgeeft bladz. 325." —

Voegen wij hier nog bij *Bladz.* 152. „ Bladz. 446. *Matth.* VII: 14. *Want de poort is eng enz.* Vele Ongeletterden maken zich duistere, verwarde en ongerijmde denkbeelden van die enge poort en dien naauwen weg. Onze Kantteekenaars waren van oordeel dat de Heiland hier mede zag op de verdrukkingen, die de Christenen in dien tijd te wachten hadden, en ondergaan moesten, en het is wel mogelijk, dat Hij daarop ook gedoeld hebbe. Dan de Hoogleeraar SCHACHT, heeft in de *Bibl. Brem. Nov.* Cl. I. Fasc. II. pag. 247 — verscheidene plaatsen uit Griekſche en Latijnſche Schrijvers bijgebragt, die dezelfde vergelijking behelzen, welke JEZUS CHRISTUS hier gebruikt, en welke zeer tot opheldering van deze plaats dienen. Daar uit wordt het hoogstwaarschijnelijk, dat de Heiland niet heeft willen zeggen, dat de weg ten leven op zichzelven waarlijk eng, steil en ongemakkelijk is, en dat men dadelijk door eene enge poorte (in welke vel en vleesch aan beide zijden hangen blijft, zoo als ik eens eenen Leeraar op den Predikstoel hoorde zeggen,) gaan moet, om gelukkig

kig te worden, maar dat Hij den weg, tot gelukzaligheid alleen zoo noemt, omdat dezelve zulke menſchen, die dezelve nog niet bewandelen, zoo toeſchijnt, dat zij dien kiezende, hunne zinnelijke lusten en begeerten moeten verzaken. Den zinnelijken mensch komt de weg der deugd zeer moeijelijk voor, en daarom is hij voor hem in der daad ook moeijelijk, maar als hij denzelven dadelijk bewandelt, dan ondervindt hij het tegenovergeſtelde, dan ondervindt hij de waarheid van het geen de Heiland bij eene andere gelegenheid zeide: Mijn juk is zacht, en mijn last is ligt, *Matth.* XI: 30."

Zij, die het *Handboek* met nut voor zich gebruiken, zullen weldoen, deze *Opheldering* zich aan te ſchaffen, en daar dezelve met geen Register voorzien zijn, dat zij in het *Register* voor het *Handboek* met een kruisje of ſtreepje elke plaats teekenen, die in dit ſtukje opgehelderd wordt, dan hebben zij alles bij elkander.

Over de WAARNEMING van den OPENBAREN GODSDIENST. Eene Handleiding voor Hervormden. Door G. B. REDDINGIUS, *Predikant te* Waardenburg *en* Neerijnen. *Te* Amſterdam *bij* W. Brave, 1807. 74 *Bladz. in Octavo. De prijs is f* — 9-:

Onlangs leverde ons de Heer REDDINGIUS een goed bruikbaar Huis- en Handboekje voor Chriſtenen, *over den Doop en het Avondmaal*, waar van wij een Uittrekſel gegeven, en het welk wij aan onze Lezeren naar verdienſten ten ſtichtelijken gebruike aangeprezen hebben in onze *Boekzaal*

voor

voor de maand *Maart* dezes jaars 1808. *Bladz.* 220. Thans ontvangen wij van denzelven arbeidzamen Kerkleeraar een soortgelijk welingericht en nuttig Handboekje: *Over de waarneming van den Openbaren Godsdienst*, strekkende, om de Christenen daar toe aantesporen, en hun eene handleiding te geven, hoe zij zich, ter voorbereiding, viering en nabetrachting van den Openbaren Godsdienst best zullen gedragen, ten einde daar van het gewenschte nut ter verlichting van het verstand en verbetering van het hart, onder den Goddelijken zegen te kunnen trekken.

De beantwoording van de volgende vragen maakt den inhoud van dit Boekje uit:

1. *Welke zijn de oogmerken van den Openbaren Godsdienst?* 2. *Worden die oogmerken niet veel uit het oog verloren?* 3. *Welk een verpligting heb ik tot het waarnemen van den openbaren Godsdienst?* 4. *Welk een belang heb ik bij de waarneming van den openbaren Godsdienst?* 5. *Moet ik mij ook tot denzelven voorbereiden, en hoe moet ik dat doen?* 6. *Hoe moet ik handelen, als ik in de Kerk kome?* 7. *Hoe moet ik over het geheel in de Kerk verkeeren?* 8. *Hoe moet ik onder het voorlezen, zingen, en uitspreken van den zegen verkeeren?* 9. *Hoe moet ik onder de Leerrede verkeeren?* 10. *Moet ik ook nabetrachting van den openbaren Godsdienst houden, en hoe moet ik dat doen?* 11. *Welke hulpmiddelen kan ik aanwenden, om onder Gods zegen met meer nut den openbaren Godsdienst waar te nemen?* 12. *Hoe moet ik mij gedragen omtrent Kinderen en Dienstboden met betrekking tot de waarneming van den openbaren Godsdienst?* 13. *Waar mede kan ik mij troosten onder het verval in den openbaren Godsdienst?*

Tenaanzien van de oogmerken van den openba-

baren Godsdienst, schrijft de Eerw. REDDINGIUS *Bladz.* 2. „ Ik ben van gedachten, dat de openbare Godsdienstoefening niet minder dan vijf voorname oogmerken heeft, die alle van het uiterste gewigt zijn. Namelijk vooreerst, bevordering van onze Bijbelkennis; ten tweede, bevordering van ons Christelijk geloof en troost; ten derde, bevordering van onze verbetering; ten vierde, verheerlijking van God in CHRISTUS; en ten vijfde, uitoefening van Christelijke gemeenschap."

Wij willen tot eene proeve van de verdere uitvoering nog mededeelen, het gene hij schrijft op de vraag: Hoe moet ik handelen als ik in de Kerk kome? Bladz. 30. „ Hoe moet ik handelen, als ik in de Kerk kome? — Is dat wel eene gewigtige vraag? Voorzeker ja; want als ik bij het inkomen goed handele, dan is een goed fondament gelegd, waar van wat goeds te verwachten is, en daarenboven, ik mag mij die vraag wel eens ernstig doen, omdat vele menschen bij het komen in de Kerk geheel verkeerd handelen, ten einde mij voor die verkeerdheden zorgvuldig te wachten."

„ Menig-mensch, die niet beter weet, komt niet op den tijd in de Kerk maar later, en verstoort daar door de godsdienstige aandacht zijner medechristenen, die onder zijn inkomen met zingen of bidden bezig zijn. Bij zijne intrede, en het gaan naar zijne zitplaats maakt hij eene beweging, eene vertooning, eene houding, als of hij in eene herberg of in een vrolijk gezelschap komt. Op zijne plaats komende, neemt hij eene houding aan, als of hij bidt, maar hij ziet onderwijl eenigzins bedekt de Kerk rond, en let op zijne medemenschen, zoo dat men duidelijk zien kan, dat hij in der daad niet bidt. Zulk een inkomen in de Kerk ergert mij dikwijls, en dan denke ik bij mij zelven: O! de goede God beware mij daar voor, dat

dat mijn inkomen in de Kerk nooit ergerlijk voor mijne medechristenen worde!"

„ Maar hoe moet ik dan handelen als ik in de Kerk kome. Ik zal eens verhalen, hoe ik gewoon ben, dat te doen, omdat ik van gedachte ben, dat het op die wijze behoort te geschieden."

„ Ik legge er mij in de eerste plaats altijd op toe om vroeg genoeg in de Kerk te komen. Als het eenigzins mogelijk is, dan moet ik op mijne plaats zijn, vóór dat de Leeraar op den predikstoel komt. Het kan wel nu of dan eens gebeuren, dat ik daar in verhinderd worde, en dat ik volstrekt later moet inkomen, maar ik weet bij eigene ondervinding, dat een mensch, die waarlijk lust tot den openbaren Godsdienst heeft, en het er op gezet heeft om denzelven behoorlijk bij te wonen, het doorgaans ook zeer wel schikken kan, om bij tijds in de Kerk te komen. Menschen die doorgaans te laat komen, vermijden de hinderpalen niet, snijden de beletselen niet af, maar zoeken dezelve op, zij gevoelen het gewigt van den Godsdienst niet, en dat maakt hen traag, en zij zeggen in hunne harten: wij komen altijd vroeg genoeg. Ik legge er mij integendeel op toe om bij tijds in de Kerk te komen, omdat ik van oordeel ben, dat dat goed is voor mij zelven en voor anderen. Eensdeels voor mij zelven, omdat ik alle deelen van den openbaren Godsdienst als gewigtig en pligtmatig beschouwe, en dus alles, wat ik daar van misse, als verlies aanmerke, en anderdeels voor anderen, omdat ik dan zeker veel minder de godsdienstige werkzaamheden mijner medechristenen door mijn inkomen store, dan wanneer ik later kome."

„ Als ik dan zoo op den behoorlijken tijd in het bedehuis verschijne, dan ga ik zedig en bedaard naar mijne zitplaats. Ik make geene grootsche of ijdele vertooning, om de oogen van anderen op mij te doen vestigen, en geen onnoodig geraas, maar

maar het is aan mijne houding te zien, dat ik beſeffe, dat ik in het bedehuis ben, en dat ik er kome met godsdienſtige gevoelens en voornemens, ſchoon ik aan den anderen kant mij niet minder hoede voor alle gemaakte vertooning van vroomheid. Mijne bijzondere vrienden en vriendinnen, en die genen, aan welken ik eerbied ſchuldig ben, groete ik, omdat dat de gewoonte is, en ik dus ergernis zou geven door het niet te doen, maar ik doe dat eenvoudig en zedig, en plaatſe mij daarop in ſtilte."

„ Op mijne zitplaats gekomen, is bidden mijn eerſte werk. Ik wende mij dan ernſtig, hartelijk en ootmoedig tot God, en bidde Hem om zijnen zegen. Ik doe dat dan niet alleen voor mij zelven, maar ook voor mijnen Leeraar en voor mijne medechristenen. Op deze of ſoortgelijke wijze ontboezeme ik dan mijne wenſchen voor den Heere: „ Liefderijke God! ik danke u, dat ik weder hier zijn mag ter uitoefening van uwen zaligen dienst. Schenk mij en mijne medechristenen uwe genade, om hier regt te verkeeren. Bewaar ons allen voor alle afzwerving van onze gedachten. Doe ons hier door uwen Geest werkzaam zijn met verſtand, met belangſtelling in ons eeuwig welzijn en met een oog op ons zelven. Laat ons bidden, danken, zingen en hooren dienen tot eer van U en van onzen Verloſſer, en tot zaligheid van onze zielen. Schenk den Leeraar uwe genade, om uw Woord zoo voor te ſtellen, dat het voor allen verſtaanbaar, leerzaam en ſtichtelijk zij. Laat zijn werk gezegend worden aan zijn hart, en aan onzer aller harten, om JEZUS CHRISTUS wil. Amen."

„ Na zoo mij zelven en alle de aanwezigen Gode te hebben aanbevolen, plaatſe ik mij, en ſla dan het woord van God op, om na te zien het geen er uit hetzelve aan de Gemeente wordt voorgelezen."

Dit

Dit het geen hier gezegd wordt van het *vroegtijdig* ter Kerke komen, kan verder aangedrongen worden met de aanmerkingen, welke de Schrijver maakt, over het voorlezen van Gods woord, Bladz. 40. „ „ Het voorlezen van Gods woord, het bidden, zingen en uitſpreken van den zegen zijn gedeelten van den openbaren Godsdienst, welke door velé menſchen zeer weinig gerekend worden. Het is, als men hen hoort, even als of de Leerrede alleen den openbaren Godsdienst uitmaakt, en als of het andere maar bijwerk is. Intusſchen is dat eene geheel verkeerde denkwijze. Dat ziet men middagklaar in, als men maar eens een weinig nadenkt over de bedoelingen van die gemelde werkzaamheden, en als men daar bij bedenkt, dat onder de eerſte Christenen juist het voorlezen van Gods Woord, het doen van gebeden, en het zingen den gehelen gemeenſchappelijken Godsdienst uitmaakten."

„ Waar toe dient het voorlezen van Gods Woord? menig een zal zeggen, om eenige ledige oogenblikken aan te vulſen, en voor te komen dat er, vóór dat de Leeraar begint, geen te groot gedruisch in de Kerk kome. Ja, zoo ſchijnen velen er inderdaad over te denken, waar Gods Woord voorgelezen wordt, zonder dat bijna iemand er naar luistert, even als of het niet de moeite waardig is om er naar te hooren. Dat is treurig, want dat voorlezen heeft zulke gewigtige oogmerken. Het dient in de eerſte plaats om de hoorders uit Gods dierbaar en onfeilbaar Woord te onderrigten, te vermanen en te vertroosten, en dus begrijpt men van zelfs, dat elk verpligt is daar onder eerbiedig en aandachtig te verkeeren. Maar ten tweede dient het, om ons bij ons inkomen dadelijk tot godsdienſtige overdenkingen op te leiden, en onze harten op eenen godsdienſtigen toon te ſtemmen, en wanneer wij het voorlezen uit dit oogpunt beſchou-

wen,

wen, ook dan zien wij duidelijk, van hoe veel belang het voor ons aardschgezinde menschen is, die maar al te dikwijls veel mede in de Kerk brengen, dat wij wel hadden mogen achterlaten. En ten derde, het gene voorgelezen wordt, handelt doorgaans over het onderwerp, waarover zal gepredikt worden, veeltijds zelfs wordt dat Hoofdstuk voorgelezen, uit het welke de Leeraar zijnen tekst gekozen heeft. Dat voorlezen dient dus ook om onze gedachten tot dat onderwerp op te leiden, of om ons met den zamenhang van den tekst bekend te maken, ten einde wij dien naderhand des te beter uit het regte oogpunt mogen beschouwen en verstaan. En wanneer de Artikelen van het algemeen Christelijk Geloof, en de tien Geboden der Wet voorgelezen worden, gelijk in onze Kerken in het grootste gedeelte van ons Vaderland van tijd tot tijd plaats heeft, dan geschiedt dat, opdat wij ons zelven daar bij zouden herinneren aan de gewigtige waarheden des geloofs, die op nieuw belijden, en meer en meer getrouw blijven, en opdat wij onze duurste verpligtingen op nieuw zouden bedenken, en aan dezelve meer en meer beantwoorden. Gewigtige oogmerken voorzeker! nu zie ik met volkomene overtuiging in, dat ik even zoo wel verpligt ben onder het voorlezen eerbiedig, aandachtig, en met een oog op mijzelven toe te luisteren als onder de Leerrede." Wanneer men dit wel ter harte neemt, zal een Christen zoo vroegtijdig ter Kerke komen, dat hij dit voorlezen mede kan aanhooren, het welk hem zoo veel nut kan aanbrengen voor zijn geloof en heiliging en ter opwekking van zijn hart en bepaling van het zelve bij hetgeen in het vieren van den Godsdienst van hem gevorderd wordt.

Goed en bondig zijn voorts de Aanmerkingen: Hoe een Christen onder de Leerrede behoort te verkeren? wij nemen daar van tot een staaltje het volgende over-

Bladz. 40. „ Ik moet niet alleen letten op het geen de Leeraar zegt, ik moet ook trachten daar van veel te onthouden. Gelukkig is hij, die de kunst verstaat, om dat wel te doen. Dat is waarlijk eene kunst, maar die niet ongemakkelijk is, als men den regten weg maar inslaat om dezelve te leeren. Vele menschen vatten het geheel verkeerd aan om Leerredenen te onthouden. Als zij eene predikatie hooren, en zij hooren dan eene bijzondere uitlegging, of eene fraaije, of eene treffende uitdrukking, dan denken zij bij zich zelven: dat zal ik nu onthouden. Zij willen dat dan woordelijk doen, en houden zich daar mede eenige minuten zoo bezig, dat zij van het volgende weinig hooren. Maar al verder komt er nog weer iets voor, dat zij ook woordelijk onthouden willen, daar over denken zij dus ook, en zoo vervliegt het eerste weder. Nog komt er ten derdenmale in die zelfde Leerrede iets voor, dat zij willen medenemen, en nu gaat onder het denken daar over het tweede weder weg, en zoo al voort. Zoo houdt de Hoorder dan eindelijk bij het slot der Leerrede niets over, of ten minste maar een enkel, weinig beteekenend stukje of brokje. Op deze wijze gaat het maar al te dikwijls, en daar door wordt voornamelijk veroorzaakt, dat vele menschen meesttijds weinig of niets mede uit de Kerk brengen. De kunst om Leerredenen te onthouden, bestaat daar in, dat men zich er op toelegge, om dezelve niet woordelijk maar zakelijk in het geheugen te prenten. Woordelijk kunnen maar zeer weinig menschen dat doen. Men moet, als men eene Leerrede hoort, in de eerste plaats zijne aandacht vestigen op de voorname hoofdzaken, men moet vooral op de verdeeling letten, die de Leeraar van zijn onderwerp maakt; op de bewijzen, die hij bijbrengt, op de drangredenen, die hij aanvoert, op de leeringen, die hij uit den

tekst

tekst afleidt, of op de ſtukken, die hij ontwikkelt en in de toepaſſing aandringt. — Deze hoofdzaken moet men noodzakelijk zoeken te onthouden, en dan zal men zich de uitdrukkingen, die de Leeraar gebruikt heeft, ter ontvouwing van die zaken, voor een goed gedeelte van zelfs wel weer kunnen herinneren. De gemelde zaken maken het wezen der Leerrede uit, het overige is inkleeding, ontwikkeling, aandrang, dienende om de zaken des te beter onder het verſtand der Hoorders te brengen, of ſmakelijker voor hun te maken. Dit moet men altijd noodzakelijk in het oog houden. Wanneer men de zaken onthoudt, dan onthoudt men het wezenlijke der Leerrede. Wanneer men onder eenige Leerrede zoo handelt, en men let terſtond op de verdeeling, vervolgens op de ſtukken, die in elk deel voorkomen, dan ziet men het geheel duidelijk over, men weet dan dikwijls vooraf al, wat er volgen zal, en zich daarin oefenende wordt het onthouden van Leerredenen veel gemakkelijker. Ik heb dat zelf ondervonden, en ſedert den tijd dat ik op die wijze begonnen ben te handelen, kan ik zakelijk de Leerredenen vertellen, die ik gehoord heb, als zij geregeld afloopen, en ſedert dien tijd heb ik met veel meer vermaak en met veel meer nut tevens het prediken gehoord dan voorheen. Sedert dien tijd kan ik er ook veel beter over oordeelen, of eene Leerrede prijzenswaardig is dan te voren, en ik moet mij nu dikwijls bedroeven over de geheel verkeerde oordeelvellingen, die ik over gedane Leerredenen en over Leeraars gedurig van onkundige menſchen hoore."

Doch wy hebben al genoeg uit dit kleine maar zaakrijke Werkje uitgeſchreven, om onze Lezers op te ſporen, om het zich eigen én er veel gebruik van te maken. Mogt onze openbare Godsdienſtoefening met die aandacht, dien eerbied, in geest

en waarheid, worden waargenomen, welk een krachtig voedſel zou de opregte Christen daar uit voor zijnen geest en hart genieten, hoe zou God met nadruk dan wonen onder de lofzangen van het geestelijk *Israel!*

NATUURKUNDE der ZIEL. Door JOH. CHRISTOPH HOFFBAUER, *Hoogleeraar in de Wijsbegeerte te* Halle *in* Saxen. *Uit het Hoogduitsch vertaald door* ARN. NIC. VAN LOON, *A. L. M. & Phil. Doct. te* Amſterdam. *Te* Amſterdam *bij* W. Brave, 1808. 504 *Bladz. in Octavo. De prijs is f* 3-:-:

De *natuurkunde der ziel*, dat is, die wetenſchap, welke de voortreffelijke vermogens der ziel in derzelver aard en natuur beſchouwt, en ontwikkelt, en ons dus opleidt tot de kennis van ons beste deel, de ziel, en van ons zelven, is zeker voor elk en een ieder van het hoogſte aanbelang en gewigt. Onder die genen, die deze wetenſchap van tijd tot tijd in geſchriften behandeld hebben, verdient, onzes inziens, de Hoogleeraar HOFFBAUER eene aanzienelijke plaats. Hij heeft in dit Werk, het welk den vorm van *Brieven* aan eenen Vriend heeft, deze anders zoo moeijelijke wetenſchap, op eene duidelijke en vatbare wijze voorgedragen. De Vertaler, de Heer VAN LOON, heeft ons van dit werk eene goede vertaling bezorgd, zoodat hetzelve allezins aanprijzing verdient.

Het onderwerp van dit Boek is zoo zaakrijk, dat wij niet in ſtaat zijn, in weinige woorden den In-

Inhoud van hetzelve te bevatten. Ten einde echter onze Lezers in ſtaat te ſtellen, om er zich een denkbeeld van te vormen, ſchrijven wij uit den *Tweeden* Brief *Bladz.* 6. af het geen de Schrijver, in het gemeen, van het zelve zegt:

„ Ik ſprak over de Natuurkunde der Ziel, en gij dacht dat die benaming te veel bevatte omdat wij gelijk gij meendet, de Natuur der Ziel geheel en al niet kennen: ik ben in tegendeel van gedachten, dat geene benaming geſchikter konde zijn, om aan mijne eigene belofte te voldoen. Want *Proefondervindelijke Zielkunde* beteekent naauwkeurig genomen dat niet. Deze woorden beteekenen wel de wetenſchap met betrekking tot den oorſprong der kundigheden, welke zij bevat, maar niet onmiddelijk met betrekking tot haar voorwerp, dat geen ander dan de Natuur der Ziel zelve is."

„ Het is wel een vrij algemeen, doch inderdaad zeer ongegrond gevoelen, dat wij de Natuur der Ziel volſtrekt niet kennen. Want, alhoewel wij de ziel niet gelijk een ligchaam, kunnen zien, hooren of aan onze uiterlijke zinnen vertoonen, kennen wij haar echter, even als het ligchaam, door de ondervinding; alhoewel de ondervindingen, waar uit wij onze Ziel leeren kennen, zeer verſchillen van de ondervindingen, welke ons de Ligchamen kenbaar maken. Ik wil U dit gaarne bewijzen. Onze kennis van de Ligchamen krijgen wij daardoor, dat wij eene zekere eigenſchap aan dezelve zien, hooren, met een woord, waarnemen. Eene kennis, welke aldus uit waarnemingen ontleend is, noemt men *Ondervinding*. Er zijn nu zekere Ondervindingen, welke wij telkens van eenerlei Ligchamen hebben. Ik beſpeur b. v. telkens door de ondervinding, dat de Lucht zich tracht uit te zetten; dat het Water bij een zekeren graad van koude zijne vloeibaarheid verliest of bevriest: om kort te gaan, ik beſpeur zekere geſteld-

heden, zekere eigenſchappen, welke de Lucht en het Water telkens toekomen. Wij beſluiten hier uit, dat met het aanwezen van een ding zekere eigenſchappen zoodanig gepaard gaan, dat het zonder dezelve niet kan beſtaan. De omvang van deze eigenſchappen maakt de Natuur van een ding uit, in zoo ver wij denken, dat ze volgens zekere regels met elkander verbonden zijn, en deze regels noemen wij Wetten der Natuur. Wetten der Natuur zijn dus niets anders dan regels, waarnaar wij in de ondervinding zekere dingen telkens zien gepaard gaan."

„ Wij hebben niet alleen ondervinding van de Ligchamen, maar ook van de Ziel zelve. Want veranderingen der Ziel worden, terwijl zij voorvallen, door ons bevat en even gelijk als met elkander vereenigd waargenomen als voorwerpen, die zich aan de uiterlijke zinnen voordoen. Ik vind b. v. dat op de bevattingen van het eene voorwerp de bevatting van het andere volgt, en wijl ik daarvan bewust ben, heb ik zoo wel eene ondervinding als, wanneer ik oordeel, dat een ligchaam hard of zwaar is. Ondervindingen nu van deze ſoort noemt men *innerlijke ondervindingen*, vermits hetgene ieder op deze wijze ondervindt, in hem zelve omgaat. Even zoo worden de ondervindingen die van Ligchamen ontleend zijn, *uiterlijke ondervindingen* genoemd."

„ Wij beſpeuren nu, dat de ondervindingen, welke wij van de ziel hebben, even zoo wel als de ondervindingen, welke wij door de Ligchamen verkrijgen, aan zekere gemeenſchappelijke regelen zijn gebonden, of dat in de ondervindingen der Ziel op gelijke wijze zekere voorwerpen met andere in verband ſtaan. Ik vind, om mij van een voorbeeld te bedienen, niet alleen, dat mij op dit oogenblik wel onder zekere omſtandigheden de bevatting eenes voorwerps op de bevatting van een gelijkſoortig brengt,

brengt; maar ik ondervinde dit telkens onder dezelfde omſtandigheden. Deze regels nu zijn niets anders dan Natuurwetten der Ziel en van den innerlijken zin. Daar door komt het, dat wij van eene Natuur der Ziel zoo wel als eene Natuur des Ligchaams ſpreken. Onder Natuur der Ziel verſtaan wij dus niets anders, dan den omvang van alles, wat wij van haar door de ondervinding waarnemen kunnen, in zoo ver het naar zekere regels verbonden is. Alhoewel wij in de kennis van de Natuur der Ziel nog niet zoo ver geworderd zijn, als in de kennis der ſtoffelijke wereld, kennen wij evenwel hetgene wij van de Ziel eens weten, met dezelfde zekerheid als wij de dingen, die ons omringen, kennen."

„Wij kunnen, wel is waar, de ziel niet zien of hooren enz. maar hieruit volgt geenszins, dat de Ziel ons onbekender zij, dan de Ligchamen. Of kennen wij de klanken deswegen minder dan de kleuren, omdat de klanken niet gelijk de kleuren kunnen gezien worden? De wetenſchap van de Natuur eenes dings noemt men de Natuurkunde deszelven. Wij kunnen daarom zoo wel van eene Natuurkunde der Ziel als der Ligchamen ſpreken; alhoewel wij door dit woord de wetenſchap van de wetten der Natuur in de ſtoffelijke wereld doorgaans verſtaan. Deze wetenſchap is zekerlijk nog niet volledig en zal ook nooit volledig worden, even min als de Natuurkunde des Ligchaams; maar zij is desniettegenſtaande mogelijk en ook nu reeds ten deele gevonden."

De XCIIſte of laatſte Brief geeft een verſlag van hetgeen in dit Werk behandeld, en op welke geleidelijke wijze het behandeld is, met aanwijzing, wat hier nog overſchiet, waaromtrent de Schrijver ons op de verdere behandeling doet hopen. Daar deze Brief ſlechts kort is, zullen onze Lezers hem hier gaarn geheel lezen, dewijl hij alles kortelijk zamentrekt.

„ Tot nog toe heb ik mijne vlijt besteed om U met de enkele vermogens der Ziel en hunne verschillende werkingen bekend te maken. Ook hebbe ik U verscheidene enkele toestanden der Ziel, als den toestand der verstrooijing en der verdieping, des Drooms en meer anderen, waarin zich het een of het ander dezer vermogens bij uitstek voordoet, getracht te beschrijven en uit de wetten dier vermogens te verklaren. Elk dezer toestanden is *voórbijgaande*, en gelijk gij nu weet, meestendeels uit de Theorie van het een of het ander bepaalbaar. Behalve die zijn er nog andere, meer *voortdurende* of toch van zelfs *terugkeerende toestanden*, b. v. den toestand van Nachtwandelen, zoo als men hem noemt, der Krankzinnigheid, der Dweperij en van nog anderen, die gezamenlijk niet uit een enkel vermogen, maar uit verscheidene zamengenomen, verklaard worden moeten. De beschrijving en verklaring dezer toestanden spare ik voor mijne volgende brieven, als ook nog eenige aanmerkingen over de toestanden der Ziel, die wij tot nog toe voordroegen, welke ik ter plaatse, waar ik over dezelve sprak, nog niet konde afhandelen zonder iets, dat onder ons nog niet beslischt is, als beslischt te vooronderstellen."

„ In de Ziel vinden wij nog behalve de enkele vermogens, hunne werkingen en de toestanden der Ziel, die uit hun natuurlijk ontstaan, eene verschillende betrekking der enkele voorstellende vermogens, eene zekere stemming van het gevoelvermogen, waarin de reden van de sterkte en zwakheid, der snelheid en der traagheid in de opvolging der gevoelens moet gezocht worden, en bovendien nog eene zekere betrekking tusschen het zinnelijk en verstandig begeervermogen, waaruit dan van zelf eene zekere betrekking tusschen de neigingen, hartstogten en hunne sterkte of zwakheid ontstaat. Het eerste noemt men de *Genie* in den ruimsten zin,

het

het tweede het *Temperament* en het derde het *Karakter* van den Mensch. Alle deze drie dingen zijn bij elk Mensch verschillende en staan met elkander in eene wederkeerige betrekking. Daarom hebbe ik het tot nog toe uitgesteld, mij daarover uit te laten. Vergun mij, eer wij onze reis verder voortzetten, hier een oogenblik te rusten, om nog eens onzen afgelegden weg te overzien."

„ De eerste kennis van de Ziel schepten wij uit de Ondervinding, die wij uit onszelven hadden. Uit dezen leidden wij door Induktio algemeene wetten af, welker verband wij getracht hebben na te sporen, daar wij het eene uit het andere poogden te ontwikkelen. Ondervindingen aan anderen zijn, gelijk ik reeds gezegd hebbe, alleen maar uiterlijke ondervindingen, uit welke wij bij hen besluiten trokken omtrent zekere Zieltoestanden en den zamenhang derzelve onder elkander. De uiterlijke ondervindingen verkrijgen daardoor des te grooter waarde, *omdat zij ons op overeenkomstige ondervindingen bij ons zelven opmerkzaam maken.*"

„ Hierdoor opent zich voor de Natuurkunde der Ziel een ruim en vruchtbaar veld, waarvan zekerlijk maar weinigen weten te oogsten. Ik achte het voor het grootste genoegen, welk deze wetenschap, en buiten haar veelligt geene andere oplevert, dat wij overal, en in elke omstandigheid des Levens, onder Vreemden en Bekenden, binnen en buiten 's Lands, kort, waar wij ons ook bevinden mogen, onze kennis derzelve kunnen uitbreiden. Duizend dingen, die wij dagelijks voor oogen hebben, zien wij niet, omdat wij daarop nog nooit acht gaven; maar ons vermaak is des te levendiger, wanneer wij dezelve eindelijk ontdekken, en des te meer, naar mate zij van de meesten over het hoofd gezien worden. Hoe veel grooter moet dit genoegen bij een voorwerp wezen,

dat zich uit zoo menigvuldige redenen aan onze opmerkzaamheid zoo gemakkelijk onttrekt!"

„ Indien ik, dierbaarſte Vriend! zoo gelukkig geweest ware, door mijne aanmerkingen, die ik U in mijne brieven medegedeeld hebbe, uwen waarnemenden geest en aandacht opmerkzaam gemaakt te hebben op de voorwerpen, welke ons bezig hielden, dan konde ik hopen, U een der edelſte genoegens verſchaft te hebben. Ja wat nog meer is, ik hadde de gerustſtellende overtuiging, van u zekere ondervindingen, welke de Mensch gewoneliik duur, zeer duur, en dikwijls eerst op eenen tijd koopt, waarin hij weinig gebruik meer van dezelve kan maken, U ter regter tijd op de gemakkelijkſte wijze medegedeeld te hebben."

NACHTGEDACHTEN, gevolgd naar het Engelsch van EDUARD YOUNG *door* ADRIANUS CORNELIS SCHENK, 4*e Zang. In* den Haag *bij* Immerzeel en Comp., 1807. 92 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-10-;

In onze *Boekzaal* voor *Februarij* des voorledenen jaars 1807 *Bladz.* 146. hebben wij van de loffelijke en dus ver wel uitgevoerde onderneming van onzen Vaderlandſchen Dichter SCHENK, om de *Nachtgedachten* van den Engelſchen Puikdichter YOUNG, in *Nederlandſche* maat te volgen, verſlag gedaan, en de *drie eerſte Zangen* van dit Werk aangekondigd; thans ligt de *vierde Zang* voor ons, welke den *Chriſtelijken Triumf* bezingt, als behelzende: *de eenige genezing van de vreeze des doods en de behoorlijke aandoeningen der ziele over dien onwaardeerbaren zegen.* „ In dezen

zen Zang," zegt een Engelsch Beoordeelaar met regt, „heeft YOUNG al de kracht en nadruk van zijn genie in het werk gesteld, om het onderwerp, de verbazende blijken van teederheid en mededogen, welke ons kennelijk zijn geworden in het lijden en de opofferinge van onzen gezegenden en weldadigen Verlosser, zoo veel mogelijk te versieren en te veredelen; zijn hart en verstand waren even zeer ontgloeid en verrukt." Hier bieden zuivere Godsdienst en verhevene Dichtkunde, een godvruchtig hart en vruchtbaar *genie*, geloof en Rede malkanderen de hand, om de zoenverdiensten van den gezegenden Zaligmaker, en Gods liefde in Hem aan het zondig menschdom te verheerlijken. De geheele Zang is schoon en verrukkend, en sleept den Lezer met zich in hooge beschiegelingen, die hem ontvlammen tot veredeling.

Des te moeijelijker is het hier eene keuze te doen, wat wij als eene proeve aan onze Lezers zullen aanbieden. Doch, eene keuze kan hier naauwelijks plaats hebben, het staat alleen vrij, uit de menigte schoonheden, welke hier malkanderen volgen, de eerste de beste aan te vatten en over te nemen.

Dus dan zingt onze Dichter het Kruislijden van JEZUS, als het heilmiddel tegen de vreeze des doods, Bladz. 14.

„*Ik zie, ik zie de hand die zoo verzachtend streelt,*
De zegenrijke hand die zoo weldadig heelt;
Ik zie, verrukt, bedwelmd, in droefheid weggezonken,
Die hand daar in de hoogte aan 't foltrend kruis geklonken:
Wat zegge ik? in de hoogte? ik laster; — ach! hoe diep

Be-

Beneden 't grootsch gewelf der heemlen die zij
ſchiep.
En nu, nu bloedt die hand, wier godlijk alver-
mogen
Der heemlen hemel grondde op lucht en ſtarre-
bogen,
Nu bloedt die hand voor mij! zij ſtort wel in 't
gemoed
Den vredebalſem uit, maar toch zij bloedt —
zij bloedt!
Ruk los dat ijzer! — neen — wie heeft niet voor
een' zegen,
Wie juicht niet om een heil, zoo vreeslijk duur
verkregen?
Dáár, dáár hangt onze hoop! geen andre red-
ding daagt;
Die nagel is 't alleen die onze wereld draagt;
Bezwijkt hij voor dien last, wij ſtorten hulploos
neder;
Geen uitzigt troost ons meer, geen god herſtelt
ons weder;
En gruwend voor ons zelv' in dit afgrijslijk uur,
Vervloekt ons ſiddrend hart het aanzijn der na-
tuur.
Wat denkbeeld! ſtof het bed en ondoordringbaar
duister
Het dekkend kleed van hem, de bron van allen
luister,
Die onder zijnen troon, met onbekrompen hand,
Bezielde ſtarren ſtrooide als ſtuivend overzand!
Doorzoek den hemel zelv', waar woont er zulk
een liefde?
Ach! welk een zucht was dat, die daar mijn ziel
doorgriefde?
Een zucht, neen, niet van hem die om geen mis-
daad bloost;
Hij trad in 't ſtrafgerigt, voor ons den dood
getroost;

Hij

Hij droeg alleen den last; hij hief dien berg van de aarde,
Dien onverzetbren berg, dien 's afgronds vloekschoot baarde.
Hij kocht een wereld vrij, maar voor een' prijs — te hoog
Voor alle werelden, die God aan 't niet onttoog.
Der englen boezem zwol van nooit gevoelde ontroering;
Hun gouden harp verstomde, in stille smartvervoering
Verpoosde een oogenblik hun aller zaligheid.
o Mogt, met al die kracht, met al die majesteit,
Die zulk een zangtaak vergt, mijn lied hun lied vervangen!
Op aarde zing ik reeds met de englen englenzangen:
't Vereerendst onderwerp voor 't menschelijk geslacht,
De grootheid van den mensch. — Verleen mij, stille nacht!
Uit al uw werelden de schoonste harmonije,
Eer ik dat onderwerp door mijn gezang ontwije.
Verrukt ons hemelsch vuur in 't heidensch fabellied,
En, onuitwischbre schande! — in 's Christens lofzang niet?
Die schande onteert ons hart, nooit kan ze ons brein bevlekken.
Mijn ziel! kan iets uw drift, uw stuimrende aandrift wekken,
Dan stijge uw warmst gevoel — uw eerbied hier ten top:
„ Een godheid offert zich voor 't heil van menschen op!"
Lorenzo! ach! gevoel een waarheid zoo verheven;

Die

Die dag, die gouden dag van eindloos licht en leven
Doorſtroomt den dikſten nacht van dwalend onverſtand;
Wie hier gelooft gevoelt; wie hier gevoelt ontbrandt.
God, allervreeslijkst God en allerliefdrijkst wezen;
In liefde 't meest geducht, in liefde 't minst volprezen,
In liefde aanbidlijk groot; haar vriendelijkſte lach
Geeft uw geduchtst bevel een meer geducht ontzag;
Zij ſtort, in toorn ontvlamd, den trotſchen wetvertreder
In zevendubblen nacht, in 't hart des afgronds neder.
Wij ſiddren voor uw liefde, o ſtreng regtvaardig God!
Ge ontfermde u over ons en ons rampzalig lot,
Maar uw geregtigheid — zou ze ooit voldoening derven?
Neen, liever zaagt ge uw' zoon aan 't ſchandlijk vloekhout ſterven.

Hoort, hoe hij den Godsdienst van JEZUS aanprijst Bladz. 40.

Gij, godsdienst! zijt de ziel van alle zaligheen,
En 't zuchtend Golgotha de ziel van u alleen;
Daar zien we, ſchittrend grootsch, de orakels zich ontwiklen;
Daar voelen we ons het ſterkst tot eedle deugden priklen;
Daar wordt de ziel beſtormd door goddelijken drang;

Daar

Daar blijft niets onbeproefd, dan onweerſtaanbre dwang.
Vertzaagt ons bange ſchrik? kan teedre liefde ons lokken?
Hij zucht — en de aarde beeft, haar grondpijlaren ſchokken;
Hij weent — en doeft de zon door dien geweenden traan.
Lacht ons zijn goedheid zelfs zoo ſchrikverwekkend aan,
Wat moet zijn gramſchap zijn, verdelgend losgebroken?
Wat zijn getergde liefde, in grimmigheid ontſtoken?
Als zij in toorn ontvlamt is niets voor haar beſtand;
Zij brandt gelijk een zachte en vettige olie brandt;
Haar onuitbluschbre gloed gaat allen gloed te boven;
Geen loffpraak, geen gebed kan zulke vlammen dooven.

De Godsdienst van JEZUS ſchenkt vertrouwen tegen den dood, Bladz. 45.

Maar hoe — is dit geen droom? hoor ik dien hemeltoon?
Hoe lieflijk voor de ziel! hoe ſtout! hoe treffend ſchoon!
't Is of dat hoog gezang, langs luisterende bogen,
Op zachte vleugelen van godlijk mededogen,
Steeds laag en lager daalt, om mijn mistroostig hart
In dezen jammernacht te ontvoeren aan zijn ſmart.
Wanneer zal nu de dood, van magt en prikkel beiden

Be-

Beroofd, mij als een vriend die koren binnen leiden?
Wanneer toch werpt zijn vuist deez' ouden ſcheidsmuur neer,
En vormt dus één verblijf voor ons en 't englenheer?
Kom, redder uit verdriet in toekomst en voorleden!
Begunſtig nog uw' vriend in 't oogenbliklijk heden!
Kom, goddelijke Dood, kom, hemelleidsman, kom,
Ontſluit mijn biddend harte uw vreedzaam heiligdom!
Nog, nog verwijdert ons het eiland dezes levens,
Een korts bevolkte plek, beperkt en duister tevens,
Van 't grensloos vasteland der zalige natuur.
Hoe welkom is de dag, dat vrijheidſcheppend uur,
Dat onze boeijen breekt en uitdit ſlaafſch gewemel,
Uit de aardſche ballingſchap ons t'huis roept in den hemel;
Ons opvoert tot die ſtad, zoo ſchoon, zoo uitgebreid,
De hoofdſtad der natuur in 't rijk der zaligheid;
Ons door de liefdehand van eerstgeboren broeders
Terug brengt tot den troon des grooten Albehoeders,
Den Vader van den mensch, die onzen voorſpraak hoort;
En liefderijk gedoogt, daar hem zijn trouw bekoort,
En hij den mensch beſchouwt door 's Heilands diepe wonden,
Dat hem die teedren naam door ons worde opgezonden.
Dit maakt de heiltriumf des Christens tot een wet.

Dit

Dit maakt de vreugde een pligt, waarop de wijze let.
Ja, droefheid is godloos wanneer we op God vertrouwen.

De Godsdienst echter verſmaadt de Rede niet, hij verhoogt, hij veredelt die, terwijl de zoogenoemde *Verlichters*, die alles aan de *Rede* toekennen, dezelve indesdaad vernederen, en *Dwazen* verdienen genoemd worden. Bladz. 54.

Hoe teeder onze ziel 't geloof omhelzen mag,
De rede vergt voor zich het allerhoogſte ontzag.
Ja, wie de dochter mint moet ook de moeder eeren.
't Geloof is ſlechts de bloem die weer tot ſtof zal keeren,
Haar wortel is de rede; en ſterft de teedre bloem,
De rede, — o dat de mensch haar boven alles roem'! —
Zal eeuwig als haar God, haar Hemelvader leven,
't Geloof wordt door de rede alleen tot deugd verheven.
Zeg nooit: mijne is de rede; ik volg ze en ik alleen;
Den Christen is zij vreemd: den Christen? neen, o neen.
Zijn groote Meester zelf eer biedigde op deze aarde
De rede als een geſchenk van goddelijke waarde.
Zijn felſte toorn ontbrandt om 't ſchenden van haar regt;
Hem, die haar godſpraak eert, is alles toegezegd.
Wij zien, door zijnen dood, haar uit den dood verrijzen.
Geloof — dit moet uw rede als redelijk mensch bewijzen;
Geloof en ſmaak een vreugd, te groot voor 't engelenheer;
Geloof en zie op 't graf als overwinnaar neer.
Gekwetſte rede alleen kan uw geloof doen ſterven;

Dat ſterven van 't geloof verdubbelt duizend werven
De bange vrees des doods, al't ſchepſel ingegrift,
En doopt zijn ſcherpe ſpeer in dubbel doodlijk gift.
Dit leere u welk een' lof die zoo verlichte vrianden
Van rede en menschlijkheid, wat eerloon zij verdienden
Wier weldoend harte ons hier geen tegengift belooft;
Wier doodelijke liefde ons alle vreugde entrooft,
En d' angst voor 't uur des doods, verdubbeld door 't geweten,
Laat knagen aan de ziel met helſche ſlangebeten.
Hoe roekloos is 't beſtaan van dit verwaand geſlacht!
De rede, of aangebeen of ſmadelijk veracht,
Wordt eerst barbaars vermoord en dan, — gelijk ons de oudheid
Van haar monarchen leert — vergood met de eigen ſtoutheid.
Wat roemrijk heldenſtuk biedt hen de lauwerkroon?
Verlichting! waarheidsliefde! is de afgezongen toon,
Terwijl hun hoogmoed, trots met eigen glans te pralen,
Den dikſten ſluijer trekt voor 's hemels middagſtralen.
Ze ontſteken op de ſpits van 't waanwijs onverſtand
Het lichtje hunner rede, een vlam die naauwlijks brandt,
Door 't flikren van die vonk verrukt en opgetogen,
Schreeuwt elk: „ dit is de zon! bewonder haar vermogen!"
En knielt, als de Indiaan, voor haar eerbiedig neer.
En zij — zij roemen nog hun valſche zedeleer?
De ſchoonſte zedeleer, geſtaafd met bloed en leven,
Hebt

Hebt gij, gekruiste Liefde! aan 't menschdom voorgeſchreven,
En liefde, ja, tot u is de eerſte zedeles.
Al ware ook dit geſlacht zoo wijs als Socrates,
(En dien verheven roem mag niemand hen betwisten;)
Zoo wijs als Socrates, wat zegt dit bij den Christen!
Hoe ſchoon zijn wijsheid blonk — die wijsheid is, helaas!
Bij 't licht dat ons beſtraalt de wijsheid van een' dwaas.
Hij, die een Christen heet draagt de edelſte aller namen.
Wat aardworm durft zich nog dien hoogen eernaam ſchamen,
En vaagt het dierbaar kruis van 't gloeijend voorhoofd af,
Als waar dit godlijk merk het merk van ſchande en ſtraf?
Geen ſeraf kan zijn vrees op dit gezigt bedwingen;
Wanhopende aan 't behoud dier trotſche ellendelingen,
Verlaat hen 't englendom: verbazing, angſt en ſmart
Beſtormen als om ſtrijd hun diepgetroffen hart.

Wij zullen niet nalatig zijn, zoodra ons van dit ſchoone Werk weder een Stuk in handen komt, daar van iet aan onze Lezers mede te deelen.

PROEVEN van HISTORIE en OUDHEIDKUNDE, door den Baron W. A. VAN SPAEN. *Te* Cleve *bij* W. Möller, *te bekomen bij* Immerzeel en Comp. 1808. 134 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1—2-:

In het Rijk der Historie, Oudheid en Letterkunde zijn vele daadzaken en stukken belangrijk, die elk in het bijzonder niet wel kunnen behandeld worden; terwijl zij in grootere werken, als *microlagisch*, of al te klein zouden voorkomen. Aangenaam is het daarom voor de Liefhebbers, dat kundige lieden zich verledigen, om soortgelijke te verzamelen, op te teekenen, en vervolgens door den druk gemeen te maken. De arbeid van de Heeren VAN WIJN en G. VAN HASSELT, is ten dezen onder ons bekend en met genoegen ontvangen.

De Heer Baron VAN SPAEN maakt insgelijks met een loffelijk oogmerk, eenen aanvang van zoodanige verzameling, welke zal inhouden kleine Vertoogen, Stukken, Brieven, Charters, die tot opheldering der Historie, Diplomatie, Oudheid-Taal- en Letterkunde, Geslachtregisters, Zeden en Gewoonten, dienen zullen.

Wij kennen reeds de geschiktheid van den Vrijheer VAN SPAEN, en zijne kunde in de oude gedenkstukken bijzonder van ons Vaderland, uit zijne *Historie des Heeren van Amstel, van Tsselstein en van Mijnden.* Tot *opheldering van* WAGENAAR 1807, door ons aangekondigd in onze *Boekzaal voor October* 1807. *Bladz.* 395. Deze tegenwoordige *Proeven* zullen zeker insgelijks welkom zijn bij de naarspoorders van oude stukken en bijzonder

zal

zal deze eerſte uitgifte den trek en het verlangen naar volgende ſtukken opgewijſeld opwekken.

Men vindt hier 9 onderſcheidene *Rubrieken* van den volgenden Inhoud:

Het eerſte *Rubriek* behelst eenige bijzonderheden van het zoogenoemde *Feest der Gekken*, het welk jaarlijks in vele Biſchoppelijke en andere Kerken plag gevierd te worden, doorgaans tuſſchen Kersmis en Driekoningen, hetwelk onze Schrijver zeer waarſchijnlijk gelooft oorſpronkelijk te zijn van de *Saturnaliën* der oude *Romeinen*, van welken hij ook gelooft, dat de *Carnavals vermaaklijkheden* moeten afgeleid worden, waar van hij het volgende ſchrijft *Bladz.* 13.

„ Wat is anders het Carnaval, of het tijdperk tuſſchen drie Koningen en Aschdag, dat met vasten avond eindigt, het welk door geheel *Europa*, niet alleen in Roomſche, maar zelfs in hervormde Landen, door *Maſcarades en voortgelijke* vermaken, maar al te veel bekend is? Algemeen wordt de naam Carnaval afgeleid, van *Carne* of *Care en vale*, dat is, van *vleesch* en *vaarwel*, en eigentlijk toegepast op dingsdag voor de Zondag *Quadragesima* of *Invocavit*, nu vasten avond genoemd, dewijl men toen afſcheid van 't vleesch eten nam, en is zulks naderhand op het geheele tijdperk voor de vasten uitgebreid. Reeds vroeg vindt men daar van melding, als in 't jaar 1195. (*) Echter uit het aldaar voorkomende woord, *carnis levamen*, dat vastenavond, of in 't fransch *Mardi gras* beduidt, en dat zaamgevoegd is van *Carnis* vleesch, en van *le-*

(*) Et in nativitate domini, duas ſpallas porcorum et ſex pizzas, et in *carnelevamine*, unam gallinam et tres pizzas. *Ughellus Tom.* 7. p. 1321. Comes autem Rogerius juxta mandatum regium usque in *carnis levamen*, Panormi nuncios imperatoris expectavit. *Romualdus Salernitanus in chron. M. S.*

levamen verzoeting, vertroosting, zou men aan den naam *Carnaval* een' anderen oorsprong kunnen geven, en in plaats van afscheid nemen van 't vleesch, daar voor de versnapering in vleesch en lekkernijen die op dien dag gewoon was, aannemen. Herzamentrekken, of korter uitspreken dier woorden, kan het zelfde geluid van *Carnaval* voorbrengen. In ons *Nederland*, waar men noch vasten noch *Carnaval* kent, is het niet wel mogelijk, zich een denkbeeld van de luidruchtigheid, die de drie laatste dagen dezer tijd van vreugde vergezelt, te vormen. Bij het beschouwen der Mascarades, der optogten te paard en te voet, der vermomde rijtuigen; bij het aanhooren van 't snarenspel aan alle hoeken der straten; bij het bedoordeelen van weeltijds daar mede gepaard gaande buitensporigheden, kan men niet nalaten zich de Saturnalen, het Feest der Gekken te herinneren."

Bijzonder bepaalt onze Schrijver zich, om verslag en opheldering te geven van de *Kleefsche Gekken orde* in het jaar 1381 den 1aden November ingesteld door ADOLF *van der Mark* Graaf van *Kleef*; bij gelegenheid nog het een en ander aanstippende van zeldzame ordens en gezelschappen in den loop der XIV eeuw in *Europa* opgekomen. —

De II *Rubriek* Bladz. 61 is de beschrijving van eene maaltijd of feest te *Valenchijn*, hetwelk JOAN BERNIER, Burger en Provoost, dat is, Hoogschout van *Valenchijn*, op last van WILLEM Graaf van *Henegouwen* en *Holland*, aan verscheidene Vorsten en Heeren gaf omtrent *Maria Lichtmis* 1333, volgens de tijdrekening, die het jaar met Paschen begon, dus in 't einde van *Januarij* of begin van *Februarij* 1334.

De III. behelst eenen Brief van MARIA, Hertoginne van *Gelre*, aan MARIA, Gravinne van *Kleve*, den 4den December 1415. met opheldéringen aangaande deze beide vorstinnen.

De

De IV. het verhaal van eene Reize van JOHAN, Hertog van *Kleve* naar *Jeruzalem* in het jaar 1450. volgens een oorspronkelijk stuk in de Kleefsche Archiven, met opheldering.

De Vde eenen Brief van MARIA ELEONORA, Prinsesse van *Kleve*, aan MARIA, Gravinne van den Berg, geboren Gravinne van Nassau, van den 4den Augustus 1572. Een merkwaardige Brief in welken de gemelde Vorstin hare deelneming te kennen geeft aan de toen gelukkig begonnene Omwenteling in ons Vaderland, doch welke haar tevens in ongelegenheid bragt bij den Hertog van *Alva*; alles opgehelderd met aanmerkingen, onder anderen over WILLEM Grave *van den Berg*, zwager van Prins WILLEM I. van *Oranje*, wiens Zuster MARIA *van Nassau* met dezen Graaf VAN DEN BERG getrouwd was.

De VI. *Rubriek* is een kort vertoog *over het gebruik van Ouwels en Lak*, het welk wij, op het einde van dit Uittrekfel, aan onze Lezers zullen mededeelen.

De VII. beschrijft een zeldzaam Zegel van den Raad van Staten, gedurende het bewind van den Graaf van *Leicester*, in de jaren 1586 en 1587, welk zegel verbeeldt een' Beer overeind op de achterste pooten staande, met een touw om den hals, waarmede hij vastgemaakt is aan een' stok of knuppel, die voor hem in den grond staat; aan zijne voeten ligt een Bundel met zeven pijlen, het zegel is zonder randschrift.

De VIIIste is een *fragment* van een oud Dichtstuk en de IXde een *Bijvoegsel tot de Gekken No.* I.

Zie hier de VIde *Rubriek: over het gebruik van Zegels en Lak.* „ Verscheidene stoffen dienden weleer, en sommige daar van worden nog gebruikt, om afdrukfels van zegels te maken; die op, of aan Brieven en Charters gehecht worden. Goud, Zilver, Koper, Tin, Lood, Krijt, Klei, maar

vooral Wasch van verscheidene kleuren. Eerst in latere dagen heeft men het Lak en de Ouwels daar bij gevoegd; immers voor het midden der zestiende eeuw vindt men geen zweemsel daar van. De geleerde Benedictijners, die omtrent 1759 schreven, melden deswegens, dat zedert honderd en twintig jaren, het Lak veel tot Zegelen en tot het toemaken van brieven gebruikt wordt, dat men die uitvinding verschuldigd is aan eenen zekeren ROUSSEAU, Koopman te *Partijs*, die zijn goed door den brand der groote zaal van 't Paleis verloren hebbende, beproefde Lak te maken, welks zamenstelling hij in *Oostindien*, waar hij geweest was, geleerd had. De Hertogin van *Longueville* liet dat Lak aan Koning LODEWIJK den XIII. zien: de goedkeuring was zoo groot, en de *mode* werd zoo algemeen, dat ROUSSEAU in een jaar, vijftig duizend Livres won Hij gaf daar aan den naam van *Cire d'Espagne*, tot onderscheid van het gesmolte *Gom Lak* met vermillioen gemengd, dat *Cochenille* genoemd werd (*). DOM. DE VAINES bevestigt dit, en voegt daar bij, dat twee eeuwen geleden, (hij schreef in 1774) men de ouwels, rood of wit, zelden zwart, in plaats van rood of groen wasch, bij de Secretarijen van Bisschoppen, Kapittels, Gemeentens en kleine Gerichten invoerde." (†).

Dit gezegde is vrij oppervlakkig, en bepaalt niets stelligs, aangaande den tijd, dat men begonnen heeft Lak of Ouwels te gebruiken. Bij MABILLON wordt geen het minste Licht daar over gevonden. Onlangs hebben twee Hoogduitsche Schrijvers, de Heeren ROOS en KINDLINGER zich daarmede onledig gehouden, maar echter de zaak niet tot dusdanige klaarheid gebragt, dat een verder onderzoek overtollig zou zijn." (§)

De

(*) *Nouveau Traité de Diplomatie Tom. VI. p.* 38.
(†) *Diction. de Diplomatie. Tom. II. p.* 250.
(§) Wayland Herrn P. E. SPIESSENS angelegentlicher Unter-

„ De Heer ROOS verklaart het zegelen met een Ouwel niet vroeger gevonden te hebben dan aan den Reispas van een Jesuit in 1603; dat aan eigentlijke Brieven of Charters geen Ouwels voor 1623 voorkomen, en dat het gebuik bij Kanselarij- of Kabinetschriften eerst in het einde der zeventiende Eeuw plaats greep; doch alleen aan den linker Rhijnoever, terwijl men in het overige van *Duitschland* het Wasch bleef behouden."

„ In de Archieven van *Dillenburg*, heeft de Heer ARNOLDI, Ouwels aan Brieven van JOHAN, REIDT te *Amsterdam*, in 1596 en 1597 vervaardigd, gevonden; zij zijn ten deele wit, ten deele groen. Het oudste Charter aldaar met een Ouwel voorzien, is het Verdrag tusschen de gezamentlijke Graven van *Nassau* in 1621 gesloten, waar bij Graaf ERNST CASIMIR, Stadhouder van *Friesland*, een Ouwel, maar de andere Graven, wasch gebruikten." (*)

„ Het geluk is den Heer KINDLINGER, bij het doorzoeken der Archieven, gunstiger geweest. Hij heeft een Reispas door KAREL *van Tsmaq*, Oversten der Spaansche Lijfwacht te *Madrid*, aan FREDERIK *de Wael van Vronenstein*, die onder hem diende, in 1579 gegeven, ontdekt, die met eenen rooden Ouwel, door eene ruite overdekt bezegeld is. Vervolgens een' Brief van DAVID KNOTZELBERG uit *Keulen*, aan den Secretaris van 't Sticht *Esfen*, in 1590 geschreven, met een Ouwel toe gemaakt. Insgelijks een' Brief van JOHAN *van der Capelle* tot

terricht von den ältesten Gebräuchen der Siegeloblaten, begleitet mit verscheidenen zweckmäsigen zusätzen, von J. P. ROOS. Frankfurt 1797.

N KINDLINGERS nähere Nachrichten vom ältesten Gebrauchen der Siegeloblaten, und des Siegellacks. Dortmund 1799.

(*) ARNOLDI *Miscellanien*, *p.* 16.

tot *Wittringen* aan de Abdisse van *Esfen*, van den 8. Februarij 1597. De voorbeelden in het begin der zeventiende Eeuw zijn talrijk, en het zou vervelen, die allen bij te brengen: Evenwel men moet over het algemeen aanmerken, dat de Ouwels toen alleen dienden om Brieven toe te maken, maar niet gebruikt werden aan opene ſtukken of Charters; hier van maakt de Reispas, door *Tisnaq* gegeven, eene uitzondering."

„ In de tweede vierdepart der zeventiende Eeuw, werd het gebruik algemeener. De *Infante* CLARA ISABELLA EUGENIA in 1629; Graaf JOHAN *van Naſſau* in 1629; Graaf WILLEM *van Naſſau* in 1630; de Keurvorst van *Keulen* in 1635; de Keurvorst van *Mentz* in 1637, de Regering van *Esfen* in 1643, zegelden ſomtijds opene ſtukken met Ouwels."

„ De geeſtelijke en wereldlijke Vorſten zoo wel in hunne Kabinetten als Kanſelerijen, begonnen, de een vroeger, de ander later, Ouwels te gebruiken; echter tegenwoordig zijn dezelve nog niet algemeen aangenomen. Bij voorbeeld in het Kabinet des Konings van *Pruiſſen*, bedient men zich van Lak en Wasch, maar van geen Ouwels. Evenwel bij zijne Regerings Kollegien vindt men Ouwels."

„ Wanneer het papier van lompen gemaakt uitgevonden is, blijft onzeker; maar het wordt voor de dertiende niet gevonden. MONTFAUCON verklaart voor het einde dier Eeuw geen papier ontdekt te hebber. Het oudſte papier, voor zoo veel mij bekend is, wordt gevonden aan een Charter van Keizer FREDERIK den I. van 1228 of 1243. (Het Jaartal ſtaat niet uitgedrukt, maar alleen de Indictie) (*); en dan aan het bekend Rinteler Char-

(*) SCHWANDNER *Chartam lineam antiquiſſimam etc.* 1788 *Vindobonæ.*

Charter van ADOLF Graaf van *Schaumburg*, in 1233 gegeven. Maar aan de echtheid van beiden deze ſtukken wordt om vele redenen getwijffeld. Hoe het zij, de koophandel verbreidde ſpoedig het gebruik van dit voortreffelijk hulpmiddel om zijne gedachten mede te delen; deze ſtoffe was bekwamer voor Brieven, dewijl die gemakkelijker, gevouwen en verzonden kon worden, dan het perkament. Daar voor werd fijnder papier gemaakt, dat men waarſchijnelijk den *Nederlanden* te danken heeft, gelijk men ook kan giſſen, dat de uitvinding van Lak en Ouwels daar t'huis behoort, hoewel de eerſte bekende Ouwel aan een' Brief van *Madrid* komt, en dat het Lak den naam van *Cire d'Espagne* draagt."

„ In de tweede helft der zestiende Eeuw werd het zoogenoemde klein Zegel op papier, of ſtempelpapier, in de *Nederlanden* ingevoerd; en het ſtaan dier Zegels geſchiedde op dezelfde wijze, als nog met de Ouwels plaats grijpt. Men bediende zich daar bij van eene ſtoffe, die uit meel en lijmwater ſchijnt beſtaan te hebben, en hier door is de bovenſte papieren ruit dusdanig aan het onderſte papier gehecht, dat men die zonder ſcheuren niet van een ſcheiden kan. Bij den eerſten opſlag zou men vermeenen daar een Ouwel te zullen vinden; om zich van het tegendeel te overtuigen, moet men maar het papier tegens den dag houden, en dan zal men uit de ongelijke form van fijne ſtoffe zien, dat het geen Ouwel is, dewijl die altijd eene ronde of vierkante gedaante heeft. Nogtans is de overgang van het een tot het ander zeer gering, en hannen die Zegels tot het gebruik der Ouwels aanleiding gegeven hebben. De *Hoſtien* of Ouwels tot het bedienen der Miſſen, zijn reeds van ouds in de Roomſche Kerk bekend, maar het ſchijnt niet dat men gedacht heeft, ſoortgelijke ſtoffe tot het zegelen te gebruiken."

„ Men

„ Men kan zich ook ligt vergisſen, door het wasch, 't welk men zeer kunſtig en dun op 't papier wist te ſmeren, voor Ouwels aan te zien; dus men ſomtijds genoodzaakt is, het Zegel aan 't vuur te houden, om zich van de natuur der ſtoffe, of die ſmelt dan niet, te verzekeren."

„ De Heer G. VAN HASSELT, die ik hier over geraadpleegd heb, meldt mij, in Rekeningen van 1458, twee uitgaven voor *Oblaten*, een van 6 Vlaamsch volgende dadelijk op eene verantwoording van *papijr, int ind coffertuijren*; en eene andere van 2 Vlaamsch, volgende op eene verantwoording van *ſtoff ende reijsseap int aff te maken*, gevonden te hebben. Dit kan zeker op de tegenwoordige Ouwels niet toegepast worden, dewijl dezelve in de vijftiende Eeuw onbekend waren. De aaneenſchakeling der verantwoording met ſchrijfbehoeftens, doet mij de gisſing van dien kundigen Heer zeer aannemelijk voorkomen; dat die *Oblaten*, dunne rondjes als de *Hostien*, doch van wasch vervaardigd zijn geweest, en daarom dien naam in de Apotheken, alwaar zij gemaakt werden, kunnen verworven hebben. Anders wordt de naam van *Oblata*, doorgaans voor *Hostien* tot de Misſe gebezigd; ook voor een dun ſoort van brood, die onderhoorigen aan hunnen Heer moesten opbrengen, waar van *le droit d'Oublie* en *d'Oublage* komt; hoewel ook het woord *Oblia* of *Ublia* voor andere ſoorten van Thinſen gebruikt is enz.

LETTER-NIEUWS.

Bij J. W. Brouwer te *Leeuwarden*, is gedrukt en heeft alom verzonden:

I. *Vertoog over de Zaligheid der vroegſtervende Kinderen en dat voor het overige verre de meeste Menſchen zullen Za-*

lig

lig worden, door een Leeraar onder de Protestanten, à 28 Stuivers.

II. *Vrijmoedige en Zedekundige Gedachten, over eenige waarheden in den Bijbel*, door een' Protestant, eerste en tweede Stukje, ieder à 10 Stuiv.

III. *De Verponding, zoo als dezelve van alle Vastigheden in het Koningrijk Holland moet worden voldaan*, uitgerekend door H. J. ELSINGA, Onderwijzer der Jeugd en Gaarder der Onbeschrevene Middelen te *Bozum*, à 12 St. — Dit voor Commissarien der Verponding en in het algemeen voor ieder onontbeerlijk Boekje, is beknopt in Zak Formaat gedrukt, hetzelve loopt van 1 Guld. Huur tot 2000 geregeld op, en vervolgens tot Bladvulling tot 3000 Guldens ingesloten, zoodat men met één opslag van het oog kan zien, wat ieder wegens de *Verponding* den Lande schuldig is.

DE NAGEDACHTENIS VAN DEN EERWAARDEN FILIPS SERRURIER

is nog bij duizenden Ledematen van Amstels Hervormde Kerkgemeente in dierbare zegening. Een reeks van zes en dertig jaren mogt die werkzame Arbeider in 's Heeren wijngaard, het zaligmakend Evangelium met heilzame Vruchten in deze talrijke Gemeente verkondigen, (hij werd bevestigd den 29sten Meij 1763, en overleed den 25sten Febr. 1799.) Hoe velen heeft hij niet gedurende dien langen tijd zoo door zijn voorbeeldig leven, als door zijne ontelbare voortreffelijke Leerredenen gesticht, bemoedigd, opgebeurd en in den geloove gesterkt! Hoe velen hebben de H. Bondzegelen uit zijne handen ontvangen! Hoe velen heeft hij als Lidmaten in de Gemeente opgenomen of in den Echtenstaat bevestigd! die nog leven, en zijner in zegening gedenken! Voor zeker voor die genen, die door zijn Eerw. gedoopt, tot Lidmaten aangenomen of in het Huwelijk verbonden zijn, is in het bijzonder, en voor alle hoogschatters van 's Mans godvrucht en talenten, is in het algemeen niet onbelangrijk een blijvend Gedenkteeken van hem te bezitten, bestaande in zijne Intreerede, over *Hand.* VIII: 5. gehouden den 1sten Junij 1763, in de Nieuwe Kerk te *Amsterdam*, en zijne Gedachtenisrede, wegens zijne XXV Jarigen Predikdienst aldaar, gehouden den 1sten Junij 1788, over 2 *Cor.* VI: 11, 12, 13. Een paar Leerredenen die zoo stichtelijk en opwekkend als sierlijk en welsprekend, en doorgaans met eenige zijner Levensbijzonderheden doorweven zijn. Het getal der nog voorhanden zijnde Exemplaren is zeer gering, en de prijs slechts 8 Stuiv. en te bekomen bij P. G. en N. Geijsbeek, Boek-

Boekverkoopers op de Lelijgragt, bij de Keizersgragt, No. 21. te *Amsterdam*.

Te *Leeuwarden* bij J. W. Brouwer, is gedrukt, en heeft alom verzonden:

I. A. BRINK, *Het benoodigd Onderwijs in den Godsdienst*, meer gemakkelijk gemaakt, à 12 Stuiv.

II. A. BRINK; *Eenige Vragen over den Godsdienst*, à 3 St.

III. A. BRINK, *Eenige Vragen over den Godsdienst*, voor meer gevorderden, à 3 Stuiv.

Bovengenoemde Uitgever maakt bij dezen aan alle Boekverkoopers bekend, dat tot gemak alle Werken van D. A. BRINK. bij hem uitgegeven wordende, altijd in genoegzame voorraad, bij zijnen Correspondent A. B. Saakes te *Amsterdam* zijn te bekomen, en dat de ontbiedbrieven van die genen, welke gene Rekening ten laste van genoemde Uitgever hebben, onbeantwoord zullen blijven liggen.

E. Bonte, Boekverkooper te *Dordrecht*, geeft de volgende Werken uit en zijn alom te bekomen:

I. *Tafereelen uit het Menschelijk Leven*, uit onderscheidene Schrijvers bijeen verzameld door A. BRUGGEMANS, 4 Deelen in 8vo. à *f* 7-2 — Door het aanhoudend en goed vertier, zijn er van deze, in de *Vaderl. Bibliotheek*, *Letteroef.* en *Boekzaal* met zoo veel lof aangekondigde *Tafereelen* nog maar weinige complete Exempl meer voor handen. Men vindt in dit Werk onder veele anderen de volgende onderhoudende en lezenswaardige onderwerpen: *Geluk uit Ongeluk*, naar het Hoogduitsch van A. LAFONTAINE. *San Pedro en Vanina*, naar het Fransch van Mr. DE MAIJER. *De Verschijning*, naar het Hoogduitsch van KAREL REINHARD. *Bianca Capello*, naar het Fransch van Mr. DE MAIJER. *Krankzinnigheid uit Berouw*, eene ware Geschiedenis. *De Moedermoorder door toeval*, naar het Hoogduitsch van SPIESZ, en veele andere meer.

II. *Letteryruchten*, ingezameld door J. KISSELIUS, op groot papier gedrukt en met een fraaigesneden Tijtelvignet versierd, inhoudende de volgende belangrijke onderwerpen: 1. *Gezicht van eene wereld vol onschuldige menschen*, een Fragment, naar het Hoogd. van WIELAND. 2. *De schepping der Hel.* 3. De onderwerping van *gevallene Engelen*, en hunne bestemming tot beschermgeesten van het Menschdom; twee *Fragmenten*, beide naar het Hoogduitsch van ZACHARIA. 4. *De Geestverrukking van Las Casas*, naar het Hoogduitsch van J. J. ENGEL. 5. *Hermiens Droom*, naar het Hoogduitsch

van

van J. C. F. MULLER. 6. *Eliëzer en Neftalij*, in vier Zangen, naar het Fransch van FLORIAN. Men vindt ook dezen Bundel in de *Vaderl. Bibliotheek* No. 16 voor 1807. *Boekzaal* voor Nov. 1807 en *Letteroefening* No. 7. voor 1808. met lof aangekondigd. Prijs *f* 2-16—

III. *Candor*; *of de Graſkelder in het Boſch*, Tooneelſpel, door J. KISSELIUS. Dit Stukje is door de Redacteurs der *Vaderl. Bibliotheek* aan alle Tooneelgezelſchappen aangeprezen. Prijs 12 Stuiv.

IV. *Manier van Negotie*, of Beknopt en Nuttig *Comptoir* en *Zakboekje*, zeer dienſtig voor Kooplieden, Commisſionnairs, Aſſuradeurs, Bankiers, Factoors, Makelaars, Kaſſiers, Boekhouders, Winkeliers en alle Neringdoende Lieden. Vindende men in dit nuttig en belangrijk Boekje een beknopt onderrigt in het *Boekhouden*, voorſchriften van differente *Koopmans Brieven*, het varen van *Schepen*, *Schuiten Wagens* en vertrekken van *Posten*, benevens een Lijst van *Dagloonen*, en nog vele weetenswaardige zaken meer, te veel om te noemen, reeds de achtſte Druk, a 12 Stuiv.

V. *Iets voor elk die eenige betrekking heeft tot de Koornmarkt*, beſtaande in een aantal *Koornmaten*, als: Dordſche Vaten, Putſche Zakken, Dordſche Smalzakken, Bredaſche Virtels, Zeeuwſche Zakken, Rotterdamſche Zakken en Haagſche Zakken; van ieder tot honderd Zakken toe; accuraat uitgerekent, in *Amſterdamſche* Lasten, Mudden en Schepels; zijnde tot meer gemak hier achter nog te vinden; hoe veel thans voor de *Ronde Maat* van de *Granen* en de daar bij gebruikt wordende *Billetten* betaald moet worden; benevens een Lijst waar bij de *Ronde Maat*, zoo van zware als ligte *Specie*, van een half Schepel af tot vijtig Lasten toe, afzonderlijk in twee *Kolommen*, naauwkeurig berekend is. Dit voor alle Graanhandelaars profijtelijk Boekje kost maar 9 St.

VI. Een Stel van *Twaalf fraaije Gezichtjes* der Stad *Dordrecht*, langs de Waterzijde, geteekend en gegraveerd door BENDORP, ook verſierd met een *Tijtel*. De prijs van het geheele Stel is *f* 2-10—

VII. *'s Werelds Begin*, *Midden* en *Einde*, beſloten in den *Trouwring* van J. CATS. Nieuwe Druk, met Platen, voor den geringen prijs van *f* 1-4—

VIII. *Merkwaardige Historien*, of zonderlinge Gevallen, beſtaande in onderſcheide echte voorgevallene Minnarijen, tusſchen Perſonen van onderſcheide Karakters en Rang, doormengd met veele leerzame zedelijke Aanmerkingen, geſchikt tot een aangenaam *Lectuur* voor de beide Sexe. Nieuwe uitgave in 4 Deelen, met Platen, voor den extraordinairen

goed-

goedkopen prijs van 44 Stuiv. de 4 Deelen compleet, daar het naar de tegenwoordige berekening wel 8 Guld. zou moeten kosten.

IX. *Belangrijke en uitgelezene Geſchiedverhalen*, van LAFONTAINE, Mev. DE GENLIS, HUBER en meer andere voorname Buitenlandſche Schrijvers. 2 Deelen in 8vo. a *f* 3-12 —

AANKONDIGING.

Tuin- Hofſtede- en Plantzoen-Boek, waaraan XXV. *jaren arbeids is beſteed.*

J. S. van Esveld-Holtrop, Koninklijk Boekhandelaar te *Amſterdam* — in Julij jongſtleden, finaal uitverkogt hebbende den overbekenden *Katechismus der Natuur* van D. J. F. MARTINET, een' man, die aan duizenden hier te lande en ook elders nuttig is geweest en door zijne geſchriften, in zegen zal blijven — meent zijne dankbaarheid aan het Publiek, voor den bijval van het gemelde *aanbod* gegeven, niet beter te kunnen betuigen, dan door onmiddelijk *even goedkoop* daarop te doen volgen *dat* van des wélgenoemden Schrijvers uitgave van een, *in dit Jaargetijde vooral*, zoo zeer paſſend Werk over een ander gedeelte van *Natuurlijke Hiſtorie*, namelijk: MARTINETS Uitgave van KNOOPS *Algemeen en volledig Hollandſch Tuin- en Vruchtboek*, onderwijzende eene grondige kennis van *Boomen, Gewaſſen en Vruchten*, zoo alszins noodig voor elk, die Tuin, Hofſtede, Boomgaard, Landgoed, Bosch of Plantzoen heeft: om, door het wél aanleggen van ieder derzelven, het hoogſtmogelijk vermaak en genot daar van te hebben, en zijne inkomſten van die zoo aangename bezittingen zeer zeker te verdubbelen: verrijkt met XXXIX *geheele vels, naar de natuur geteekende* en door een erkend meesterlijk penceel *gekleurde Afbeeldingen*, vertoonende ruim honderd *Appel-* en tachtig *Peerſoorten*, en boven de vijftig onderſcheidene *vruchtgewaſſen*. In III ſtukken, in Folio, in één halven Engelſchen band. En zulks, om boven gegevenen redenen, nog eens, maar zeer zeker *voor, de laatſte maal*, voor *f* 12: — (er zijn exemplaren voor *f* 42: — verkogt;) waar op elk belang hebbende ſtaat kunne maken. — — *Drie Werken*, alzoo, over de Vruchten, de Vruchtboomen, en de Plantaadjen- en Heeſter-gewaſſen, van KNOOP, dat is van eenen man, die grijs geworden in de wetenſchappen, en waaraan de arbeidzame MARTINET al mede een deel van zijnen tijd gewijd heeft, om ook dien *tak* van zijne geliefde oefening, de *Natuurlijke Historie*, naar te gaan, met den uitgedrukten en eens Leeraars waardigen wensch:

„ *om de kennis van denzelven uit te breiden, ter eere van den* „ *Schepper der Natuur en ter erkentenis van zijne eeuwige* „ *Kracht en Goddelijkheid.*" — Een *Berigt* van den belangrijken inhoud des gemelden Werks is, alom, *gratis* te krijgen.

BERIGT.

De algemeene Vergadering des Genootschaps, *tot Verdediging van den Christelijken Godsdienst*, opgerigt in *'s Hage*, zal dit jaar op Donderdag, den achtsten September, in de Nieuwe of Schutters Doele, gehouden worden.

SYNODE VAN NOORD-HOLLAND.

Gehouden te Amsterdam, *den 26sten Julij 1808, en volgende dagen.*

Uit het oplezen der Credentiulen, door D. J. A. HACHENBERG, als Pastor loci, is gebleken, dat tot deze Hooge Kerkvergadering waren afgevaardigd:

Uit de Eerw. Classis van *Amsterdam.*

DD. J. A. HACHENBERG en J. LOW, Predd. in de Nederduitsche en Engelsche Gemeente te *Amsterdam*, met de Heeren FABIUS en ALARY, Onderlingen bij de gemelde Gemeenten.

Uit de Eerw. Classis van *Hoorn.*

DD. CAZIJN VAN ZELM en J. VAN SLOOTEREN, Predd. te *Abbekerk* en *Lambertschagen* en te *Hoorn*, met de Eerw. Broederen C. BOS en H. VISSCHER, Onderlingen te *Hoorn* en *Abbekerk.*

Uit de Eerw. Classis van *Enkhuizen.*

DD. J. H. MOLENGRAAF en TH. A. VISCH, Predd. te *Wijdenes en Oosterleek* en te *Bovenkarspel*, met de Broederen K. SMIT en L. BLOEMENDAAL, Onderlingen te *Wijdenes* en *Bovenkarspel.*

Uit de Eerw. Classis van *Edam*.

DD. J. W. SCHOONEVELD en B. G. HAVERKAMP, Pred. te *Holisloot* en *Broek*, met de Broedere, P. SCHEER en J. MUNNIK, Onderlingen te *Edam* en *Broek*.

Uit de Eerw. Classis van *Alkmaar*.

DD. T. RAMPEN en A. GREIDANUS, Predd. in de *Wieringerwaard* en *Zuidzijpe*, met de Broederen K. SLIKKER en W. T. HART, Onderlingen in de *Wieringerwaart* en *Zuidzijpe*.

Uit de Eerw. Classis van *Haarlem*.

DD. S. ROORDA VAN EISINGA en A. SCHIM VAN DER LOEF, Predd. te *Westzaanen* en *Sparendam*, met de Broederen J TIP en J. C. WARRIJ VAN BLOOTENBURG, Onderlingen te *Westzaanen* en *Sparendam*.

Tot Moderatoren zijn verkoren:

DD. HACHENBERG, tot *Præses*.

J. VAN SLOGTEREN, tot *Adsessor*.

S. ROORDA VAN EISINGA, tot *Scriba*.

De Hoog aanzienlijke Heer G. ELIAS, Adsessor bij den Heer Landdrost van *Amstelland*, werd als Commissaris Politiek, met de gewone plegtigheden, ingeleid.

Als Deputati namen zitting de Hoog Eerwaardige Heeren VAN DER LAAN, VAN DER GOOT en VORSTMAN, Predd. te *Grammenie*, aan den *Langendijk* en *Haarlem*.

Als Correspondenten verschenen de Hoog Eerwaardige Heeren:

Uit *Gelderland* J. H. DE ROODE, Pred. te *Grave*.

Uit *Zuid-Holland* L. SLOTEMAKER, Pred. te *Middelharnis*.

Uit *Utrecht* D. J. ONINK, Pred. te *Zeest*.

Uit *Friesland* B. VAN WERMEN, Pred. te *Leeuwarden*.

Uit *Overijssel* A. J. ALTING, Pred. te *Campen*.

Uit *Stad en Lande* TH. J. VAN DER LEIJ, Pred. te *Basso en Rasquert*.

Bij

Bij het eindigen dezer Hooge Kerkvergadering zijn aangesteld:

Tot Deputatus

D. MACHENBERG, Sec. VAN SLOOTEREN.

Tot Correspondenten, naar

Gelderland D. LOW, Sec. VAN SLOOTEREN.

Zuid-Holland D. MOLENGRAAF, Sec. VISCH.

Utrecht D. VAN SLOOTEREN, Sec. LOW.

Friesland D. GREIDANUS, Sec. ROORDA VAN EIJSINGA.

Overijssel D. ROORDA VAN EIJSINGA, Sec. SCHIM VAN DER LOEF.

Stad en Lande D. SCHIM VAN DER LOEF, Sec. GREIDANUS.

SYNODE VAN FRIESLAND.

HARLINGEN. De Hoog Eerw. Christelijke Synodus van *Friesland*, werd den 19den Julij en twee volgende dagen, binnen deze stad gehouden.

De Wel Eerw. en zeer geleerde Heer A. BEEN MENTES, oudste Pred. alhier, deed, ter opening en inwijding der gewigtige werkzaamheden dezer hooge Kerkvergadering, eene regt hartelijke, voordeelkundige, en naar tijds gelegenheid, ongemeen geschikte aanspraak, waarin die eerwaardige grijsaard de voornaamste middelen aanwees, door welke christenen, en bijzonder christen leeraars, in deze dagen de belangen van den Godsdienst op de beste wijze kunnen bevorderen; als mede de wijze door welke op kerkelijke Vergaderingen, die zelfde belangen op de beste wijze kunnen bevorderd worden.

Na dat dan zijn Eerw. eerst veel ſchoons over den godsdienst in het algemeen, en in het bijzonder over dien welken wij belijden, gezegd, dien als de beste bron van troost in rampen, van bemoediging in het uur des doods aangeprezen, en met zijne bekende nedrigheid een verſchoonend oor verzocht had, alzoo zijn Eerw. door eene verdonkering op het gezigt, ſedert een aantal jaren, zich van geene aantekening konde bedienen, maar alles door ſtille overdenkingen, en het geheugen moest voordragen, gaf hij voorts een viertal middelen op, waar door de christen, vooral de christen-leeraar, de duure belangen van den christelijken Godsdienst, op de beste wijze kan bevorderen, zij waren deze: 1. *Zelfs kundig te zijn in de ware gronden van den Godsdienst.* 2. *Zelfs in zijn eigen hart gevoelens van dien Godsdienst te koesteren, en door die gevoelens doordrongen en bezield te zijn.* 3. *Dien Godsdienst zoo voorteſtellen en daarin zoo te onderwijzen, dat men die een anderen ook meest begeerlijk en beminnenswaardig maakt.* 4. Het laatſte en geenzins het geringſte middel was, *zelfs dien Godsdienst te beleven en deszelfs voorſchriften in zijne eigene daden uit te oefenen.*

Na dat zijn Eerw. in alle deze vier middelen op eene wijze, die den doorkundigen met den geest van 't Evangelie der liefde bezielden christelijken leeraar kenſchetſte, kort en krachtig had uitgewijd, ging de waardige MENTZIS tot zijn tweede hoofddeel over, waarin hij niet minder krachtig aantoonde, dat juist die Kerkvergaderingen voor de belangen van onzen Godsdienst het best bevorderlijk zijn, waarin vooral ware liefde, broedervrede en eensgezindheid de heerſchappij voeren. Beſluitende eindelijk zijn Wel Eerw. deze, met algemeene en ongemeene toejuiching aangehoorde Redevoering, met de uitbeezeming van de beste

zo-

zegenwenſchingen over deze hooge Kerkvergadering.

Hier na werden de geloofsbrieven opgehaald, en door den Wel Eerw. Heer J. C. METZLAR, mede Pred. te *Harlingen*, openlijk voorgelezen, waar uit bleek, dat tot het bijwonen dezer hooge Kerkvergadering waren afgevaardigd.

Van wegen zijne Majeſteit den Koning van Holland, tot Commisſaris Politiek de Hoogaanzienelijke Heer en Mr. M. IJPEIJ, Ridder van de Koninklijke Orde van Holland, Secretaris Generaal van den Land-Drost in *Friesland*, enz. enz. — en tot hoogstdeszelfs plaatsvervanger de Heer J. H. OLINJUS, Wethouder te *Harlingen*.

Door het Collegie der Hoog Eerw. Heeren Deputaten, als Adſeſſor de Hoog Eerw. Heer J. WESSELIUS, Pred. te *Ijdaard*, enz.

Uit het Collegie der Heeren Deputaten waren tot het bijwonen dezer Synodus afgevaardigd, en verſchenen in dezelve, de Hoog Eerw. Heeren P. BROUWER, P. Z., W. G. REDDINGIUS en B. NICOLAI, reſpective Predd. te *Blija*, *Dronrijp* en *Arum*.

Als Leden waren tegenwoordig:

Uit de Eerw. Clasſis van *Franeker*.

Uit de Predikanten.

De Wel Eerw. Heeren N BLOMBERG en W. VAN DER ZWAAG, Predd. te *Midlum*, *Ried* en *Boer*.

Uit de Ouderlingen.

De Eerw. Broederen S. BELTJES en A. JACOBS BIEMSTRA, Ouderlingen te *Midlum* en *Ried*.

Uit de Eerw. Clasſis van *Dokkum*.

Uit de Predikanten.

De Wel Eerw. Heeren J. P. B. RIEDEL en B. H. HABBEMA, Predd. te *Kollum* en *Buitenpost*.

Uit de Ouderlingen.

De Eerw. Broederen R. KLASES en W. PIJFFERS RUVERSMA, Ouderlingen te *Kollum* en *Buitenpost*.

Uit de Eerw. Clasſis van *Leeuwarden*,
Uit de Predikanten.

De Wel Eerw. Heeren J. DE JONGH en J. BROUWER, Predd. te *Leeuwarden* en *Stiens*.

Uit de Ouderlingen.

De Eerw. Broederen J. KOERS en M. JANS, Ouderlingen te *Leeuwarden* en *Stiens*.

Uit de Eerw. Clasſis van *Zevenwouden*.
Uit de Predikanten.

De Wel Eerw. Heeren P. C. KOENTZ en J. PAAUW, Predd. te *Haskerhorne* en *Steggerden*.

Uit de Ouderlingen.

De Eerw. Broederen J. CORNELIS en L. HENDRIKS, Ouderlingen te *Joure* en *Steggerden*.

Uit de Eerw. Clasſis van *Sneek*.
Uit de Predikanten.

De Wel Eerw. Heeren S. L. NAPJUS en H. MUNTING, Predd. te *Wijckel* en *Harig*.

Uit de Ouderlingen.

De Eerw. Broederen S. GERLOFS en J. STOFFELS, Ouderlingen te *Wijckel* en *Harig*.

Uit de Eerw. Clasſis van *Bolsward en Workum*.

Uit de Predikanten was alleen tegenwoordig,
De Wel Eerw. Heer H. W. C. A. VISSER, Pred. te *Warns*; zijnde de tweede Gecommitteerde, en de Secundi, door ziekte, als anderzins, verhinderd geworden, om deze Kerkvergadering bij te wonen.

Uit de Ouderlingen.

De Eerw. Broederen R. KLASES en J. ARES, Ouderlingen te *Wommels* en *Warns*.

Tot Beſtuurderen zijn verkoren:

DD. J. DE JONGH, tot *Præſes*.
J. WESSELIUS, tot *Aſſeſſor*,
J. P. B. RIEDEL, tot *Scribæ*.

Door de Hoog Eerw. Heeren Deputaten werden vervolgens, na bekomen verlof, binnengeleid de Correspondenten der andere Synoden, als

Uit

Uit *Gelderland.*

De Hoog Eerw. Heer P. SPECHT GRIJP, Pred. te *Lienden.*

Uit *Zuid-Holland.*

De Hoog Eerw. Heer J. NEDERHOUW, Pred. te *Waarder* bij *Weerden.*

Uit *Noord-Holland.*

De Hoog Eerw. Heer D. C. VAN VOORST, Pred. te *Amſterdam.*

Uit *Zeeland* waren de Acten ingekomen.

Uit *Utrecht.*

De Hoog Eerw. Heer G. E. DE COCK, Pred. aan den *Bilt.*

Uit *Overijſſel.*

De Hoog Eerw. Heer W. SANDERS, Pred. te *Vollenhoven.*

Uit *Stad en Landen* van *Groningen.*

De Hoog Eerw. Heer H. W. HEMMES, Pred. te *Slochteren.*

Als Deputaten Synodi Friſiæ continueerden de drie ſtraksgenoemde Heeren, met hunne Ouderlingen; — en zijn op nieuw; in plaats van de afgaande, tot Deputaten aangeſteld:

Uit de Eerw. Claſſis van *Leeuwarden.*

Uit de Predikanten.

De Wel Eerw. Heer G. ROORDA, Pred. te *Britzum.*

Uit de Ouderlingen.

De Eerw. Broeder G. JANS, Ouderling te *Britzum.*

Uit de Eerw. Claſſis van *Zevenwouden.*

Uit de Predikanten.

De Wel Eerw. Heer R. RODENBURG, Pred. te *Nijehaske.*

Uit de Ouderlingen.

De Eerw. Broeder R. JACOBS, Ouderl. te *Ængwerden.*

Uit de Eerw. Classis van *Sneek*.

Uit de Predikanten.

De Wel Eerw. Heer J. CAHAIS, Pred. te *Lutkewierum*.

Uit de Ouderlingen.

De Eerw. Broeder J. L. FABER, Ouderl. te *Lutkewierum*.

Tot de waarneming der hoogstoffelijke Correspondentien met de andere Synode van dit Koningrijk zijn benoemd:

Naar *Gelderland* 1809.

De Wel Eerw. Heer R. M. CLOPPENBURG, Pred. te *Wijnaldum*.

Naar *Zuid-Holland* 1809.

De Wel Eerw. Heer H. KUIPERS, Pred. te *Leeuwarden*.

Naar *Noord-Holland* 1809.

De Wel Eerw. Heer H. H. TER VERN, Pred. te *Oosterzee*.

Naar *Utrecht* 1808.

De Wel Eerw. Heer J. F. KORFF, Pred. te *Oldeberkoop*.

Naar *Overijssel* 1809.

De Wel Eerw. Heer J. KIERS, Pred. te *Hiaure enz.*

Naar *Stad en Lande* van *Groningen* 1809.

De Wel Eerw. Heer P. PEAUX, Pred. te *Burgwerd enz.*

Bij het eindigen der Synode van de Hervormde Kerk in *Friesland*, den 21 Julij 1808.

Hoe heuchlijk was ons lot, als broeders te verkeeren
Bij de opgedragen taak, in 't nu volbragte werk!
Wij konden, Broederschaar! geen beter lot begeeren

Bij

Bij 't ſtreeven naar ons doel, het heil van JEZUS *Kerk.*

Elk zag men, om het eerst, naar liefde en vrede dingen,
Geen hamerſlag van twist werd onder ons gehoord,
En 't liep gelukkig af, met onze handelingen,
Door orde wel beſtuurd, door tweedragt niet geſtoord.

Wij zijn, naast onzen God, verpligt aan onzen Koning,
Voor zoo veel vreugd-genot, als ons te beurte viel;
En keeren niet van hier, naar onzen kring, en woning.
Dan, 't geen ons allen voegt, met eene dankbre ziel.

Wij wenſchen onzen Vorst een lang voorſpoedig leven,
Geluk in zijn beſtuur,—de vreugd van 't Hemelhof,—
Hij heeft aan onze Kerk een nieuw bewijs gegeven
Van liefde voor zijn volk, te groot voor onzen lof.

En (*) Hoog aanzienlijk Heer! nu viermaal reeds verſcheenen
In d'eigen eere-post, met zoo veel roem bekleed,
U moog' ook 's Hemels gunst het duurzaamst heil verleenen,
Terwijl de Frieſche Kerk uw zorgen nooit vergeet.

W. G. R. *edd.*

(*) De Heer Commisſaris Politiek Mr. M. IJPEIJ.

BEKENDMAKING.

Ingevolge het besluit der Christelijke Synodus van het voormalig *Zuid Holland*, gehouden te *Breda*, den 9den Julij 1808. en volgende dagen, word het XXXIXste Kerkelijk Reglement hier *woordelijk* bekend gemaakt.

Het Formulier van bekendmaking van Examina Bevestigingen en andere Kerkelijke Berichten voor de Maandelijkse Boekzaal is van den volgenden inhoud.

„ Den . . . . dezer is door D. N . . . . Pred. „ te . . . . præparatoir geexamineerd en vervol„ gens door de E. Classis van . . . . tot Propo„ nent aangenomen, en tot den openbaren Predik„ dienst toegelaten Ds. N . . . .

„ Den . . . . dezer is door Ds. N . . . . Pre„ dikant te . . . . ten overstaan van Deputaten „ peremtoir geexamineerd en aan de Gemeente „ van . . . . toegewezen Ds. N . . . .

„ Den . . . . dezer is Ds. N. alhier bevestigd „ door Ds. N . . . . Predikant te . . . . met „ . . . . zijnde de oplegging der handen geschied „ door Ds. N . . . . waar op den Bevestigde „ 's namiddags zijne Intrede gedaan heeft met . . .

„ Den . . . . dezer heeft Ds. N . . . . van „ hier beroepen naar . . . . zijne affscheidsreden „ gedaan met . . . .

„ Ds. . . . . is van hier naar . . . . beroepen „ en heeft die beroeping in beraad genomen.

„ Ds. . . . . te . . . . beroepen zijnde, heeft „ daar voor bedankt.

„ Ds. . . . . te . . . . beroepen zijnde, heeft „ die beroeping aangenomen.

„ Ds. . . . . te . . . . beroepen zijnde, en die „ beroeping hebbende aangenomen, predikte van „ hier

„ hier zijne afscheid den . . . en nam daar toe
„ ten tekst
„ waar bij gevoegd is, dat de teksten in de Boek-
„ zaal volledig zullen worden uitgedrukt."

Uit naam en last der Synode
D. STOM VAN 'S GRAVEZANDE,
Deput. Syn. Zuidh. h. t. Praeses.

AKADEMIE-NIEUWS.

GRONINGEN.

Tot Doctoren in de Regtsgeleerdheid zijn bevorderd:

Den 23sten Julij de Heer J. G. MASCH, *Burgo-Steinfurtanus*, na gegeven *Specimen Juridicum, de doli mali divisione, in damnum causam contractui bonae fidei, et incidentem.*

Den 30sten dito, de Heer P. F. MARTIN, *Hallumo Frisius*, na gegeven *Specimen, in quo ad examen revocatur quaestio: an Nov. CXV. cap. III. et IV. admittat interpretationem extensivam.*

SCHOOL-NIEUWS.

DOESBURGH AAN DEN IJSSEL.

Op den 10den Aug. heeft hier de gewone jaarlijksche Promotie van de Leerlingen aan 't Latijnsche School plaats gehad. De Rector A. M. LOBRIJ, vooraf eene korte Redevoering *de Studiis utilitatis causâ excolendis* gehouden hebbende, heeft de schrandere en veelbelovende Jongeling P. A. DIETZ, zijne Oratie de dicto Phaedri: *Homo doctus in se semper divitias habet*, met eene uitnemende bevalligheid, tot groot genoegen der aanzien-

zienlijke toehoorderen, in onze Gasthuis Kerk uitgesproken, en is, na eene schoone præmie ontvangen te hebben en tot 't voortzetten der Studien en 't betrachten der deugd, van den Rector vermaand te zijn, tot de Akademische lessen bevorderd.

Vervolgens zijn gepromoveerd van des Conrectors tot des Rectors School, de naarstige en deugdzame Leerlingen D. WILMERINK en A. R. BERGHEGE; van de derde naar des Conrectors School O. O PLANTEN en A. E. J. TENGBERGEN, en van de vierde naar de derde School P. A. L. SEGERS, J. B. VAN DEN BOSCH, J. R. W. J. BUECKEVOORT en H. R. KETJEN.

Van welke de zes eerstgenoemde, de Heeren Curatoren voor de ontvangene Premien op eene aangename wijze hunnen dank betuigd hebben.

D O R D R E C H T.

De gewone promotie onzer Latijnsche Schooljeugd den 27sten Julij gehouden wordende, deed de zeer gel. Heer H. VERBEEK, onze zeer gerchte Rector, eene uitmuntende Redevoering *de veterum Poëtarum cantibus, Proavorum res gestas servantibus pars posterior.* Daar na werden tot de Akademische lessen bevorderd 4 naarstige Jongelingen: P. S. SCHULL, handelende *de inconstantia rerum humanarum, carmine Trochaico*, P. A. GILTAIJ; *de cupiditate gloriae*; M.r A. VAN DER BANK, *de virtute nobilitate vera*, en P. HAAGOORT, *de aurora Musis amica*, van welke drie laatste de eerste gedeelten dier stoffen in Febr. l. l. waren behandeld en ontvingen schoone prijzen, na hun werk met grooten lof verrigt te hebben.

Hier na werden wegens hunne loffelijke vorderingen met fraaije boekgeschenken begiftigd: M. VAN DEN BRANDELER, H. DEN BANDT, O. GEVAERTS, A. FAASSEN, J. W. GRIM, J. J. VAN DEN BRANDELER, H. J. SCHIPPERS, A. J. VERBEEK, H. A. BOURSE

DE WILS, D. CRANS, J. VAN KOOTEN, A. VAN DER MIJLEN, A. GEVERS en J. IMMERZEEL; alle welke zeer sierlijk hunne dankzeggingen deden, en uitgezonderd de laatste, tot hooger Scholen overgingen. Voorts werden tot andere Klassen bevorderd J. W. ERMERINS en C. C. M. BRANDT.

Eindelijk werd de schaar van toehoorders door een aangenaam instrumentaal muzijk vervrolijkt.

D E L F T.

Op den 5sten Aug. l. l. heeft hier in tegenwoordigheid van eene aanzienelijke vergadering de bevordering der Latijnsche Schooljeugd en Prijsuitdeeling, openlijk en plegtig in de Fransche Kerk, onder zeer fraai en afwisselend muziek plaats gehad: de door naarstigheid en vlugheid uitmuntende Jongelingen J. A. VAN DER HEIM en H. VAN NOORDEN deden bij die gelegenheid (exercitii gratia) eene Redevoering; de eerste over de „*wijze om* „*met vrucht en nut te lezen:*" de tweede betoogde, dat de „*wijsheid de getrouwe leermeesteresse is om wel te leven.*" Stoffen door de Oratores zelven gekozen en bewerkt. Na derzelver gelukkige uitvoering geschiedde de uitdeeling der Prijzen aan de volgende brave en veelbelovende Jongelingen; als aan de Oratores J. A. VAN DER HEIM en H. VAN NOORDEN, die van de onderste naar de midden-order van 's Rectors School bevorderd werden: H. J. ROMENEIJ, welke van de laage tot de hooge order van des Conrectors School is overgegaan, werd met eene buitengewoone Prijs vereerd, gelijk ook P. H. VOCKESTAERT, D. GOUDAPFEL, H. M. VOCKESTAERT en C. J. VAN TEIJLINGEN SCHEIDIUS, waar van de twee eersten van de middelste tot de hoogste, en de twee laatsten van de laagste tot de midden-order van de tweede School bevorderd werden. Van de hoogste order der eerste tot de tweede School overgaande werd met eenen gewoonen Eereprijs beschonken de in 't bij-

zon-

zonder uitmuntende leerling A. L. VAN DER BOOM MESCH; dewijl deszelfs broeder H. C. VAN DER BOOM MESCH van de tweede tot de derde order van de eerste School bevorderd en met eenen buitengewonen Prijs vereerd werd: waarop eindelijk E. J. SCHEIDIUS en A. VAN IJPEREN van de laagste tot de tweede order van dat zelfde School overgaande ook met buitengewone Prijzen bekroond werden, welken allen hunne dankzeggingen zoo in gebonden als ongebonden stijl met veel bevalligheid aan H. H. Curatoren hebben afgelegd.

GOUDA.

Den 30sten Junij werd alhier in de Walsche Kerk, wederom gehouden de halfjarige Promotie der Latijnsche Schooljeugd. Na dat deze actus door den Heer Rector J. VAN LAAR, met een toepasselijk Carmen Elegiacum geopend was, geschiedde de uitdeeling der prijzen en werden eenige Discipelen, van lagere tot hoogere Classen bevorderd en met fraaije en kostbare eerepryzen vereerd. Prijzen van naarstigheid ontvingen twee wakkere Jongelingen, namelijk J. DE KEIZER en W. D. DE LANGE, zijnde beide Discipelen der tweede orde van de eerste of hoogste Classe. Ook werd met een prijs van naarstigheid vereerd C. T. VAN BOVENE, Leerling der eerste orde van de tweede Classe. Van de derde tot de tweede Classe werden bevorderd en met prijzen beschonken S. F. DE MORAAZ IMANS en C. VAN DER LINDEN. Ook werd aan S. P. HAM, Leerling der lagere orde van de derde Classe een prijs van naarstigheid vereerd. Eindelijk werden van de vierde of laagste Classe tot de tweede orde der derde Classe gepromoveerd en met prijzen beschonken L. P. KERVEL en L. C. KROM. Voor welke eereprijzen voornoemde Jongelingen allen hunne dankbaarheid aan Heeren Scholarchen, in onderscheiden dichtmaat, met zeer veel bevalligheid betuigden. Wijders werd deze plegtigheid met een ze-

ge-

genaam Orgelmuziek, waar mede dezelve begonnen en voortgezet was, ten genoegen van een aanzienelijk getal van Toehoorders besloten.

SCHIEDAM.

Den 1sten Aug. is de Promotie der Latijnsche Schooljeugd met de gewone plegtigheid verrigt. Na eene Voorafspraak van den Lector en Rector C. CAMPHUISEN, waar in de Wel Eerw. Heer TH. VAN BREKOM, R. C. Pastor, als Curator van ons Gijmnasium gecomplimenteerd werd, deed de brave en veel belovende Jongeling P. LOOPUIT, eene Declamatie pro mercatura, en is, na ook, wegens zijne uitnemende vorderingen in de Griekſche taal, met eene buitengewone Griekſche prijs vereerd te zijn, tot de eerſte Claſſe bevorderd.

Voorts is van de derde tot de tweede Claſſe bevorderd G. M. BURGERHOUDT.

Van de vierde tot de derde: P. E. KAMPHUIJSEN, B. VAN GOGH, L. KNAPPERT JZ. en D. TJEENK.

Van de vijfde tot de vierde, uit de bovenſte orde: C. J. VAN WATERSCHOOT en D. BIERGMAN; uit de benedenſte orde: L. KNAPPERT JZ. en A. T. POTGIETER.

Alle deze Jongelingen hebben de Heeren Curatoren, in tegenwoordigheid van een zeer aanzienelijk getal Toehoorders, voor de bekomene eerneprijzen op eene bevallige wijze bedankt.

Wijders is deze plegtigheid met een fraai Orgelmuziek begonnen, voortgezet en geëindigd.

HAARLEM.

Den 11den Aug. 1808. Heden werden bij de openlijke Promotie der Latijnsche Schooljeugd in de Franſche Kerk alhier van de eerſte Klaſſe tot de Akademie bevorderd en met Prijzen begiftigd, na H. PUTS, J. G. VAN PABST BUTBERS en L. DE WAAL MALEFIJT, na dat zij hunne Redevoeringen hadden uitgeſproken, de eerſte *de Concordia civitatibus utili et necessaria*, de tweede *de facultate ci-*

tibus ingenii excolendis, de laatſte *de præſtantia artis muſicæ*. Van de tweede tot de eerſte orde der Claſſe werden bevorderd G. A. VAN DER MEE, M. A. BEELS, J. P. WAGNER, T. A. J. VAN EIJSINGA, (welke door eene langdurige ziekte belemmerd, zijn plaats niet heeft kunnen bekouden, daar hij anders naar alle waarſchijnlijkheid de eerſte zoude geweest zijn,) en J. L. DRUIVESTEIN; de twee eerſten met prijzen; van de derde tot de tweede orde S. PLOMP en C. D'HERSIGNIJ, beide met prijzen; van de vierde tot de derde J. CATS, met een prijs; van de tweede tot de derde orde der eerſte Claſſe wegens zijne uitmuntende vorderingen J. R. THOMAS met een prijs; van dezelve Claſſe tot de vierde orde der eerſte Claſſe G. FR. THOE SCHWARTZENBERG EN HOHENLANSBERG, J. DE WITT, F. G. WAGNER en G. J. STRENGERS, de twee eerſte met prijzen; van de tweede tot de eerſte orde der tweede Claſſe met prijzen D. T. GEVERS, F. GEVERS en J. STEFFENS; van de derde tot de tweede Claſſe H. B. VAN HORSTOK en F. N. HOOPER, de eerſte met een prijs; van de tweede tot de eerſte orde der derde Claſſe W. H. THOE SCHWARTZENBERG EN HOHENLANSBERG, H. W. SAGRÉ en C. B. GERDNER HOUTMAN, de twee eerſte met prijzen; van de vierde tot de derde Claſſe C. LOOSJES OVERBEEK, W. B. VAN DEN SANTHEUVEL, C. S. VAN GEUNS, J. J. KUIJPER, A. KRABBENBOS, de vier eerſte met prijzen; van de tweede tot de eerſte orde der vierde Claſſe A. BROOS, J. VAN DER PLAAT, E. RITSEMA, H. DU FUIJ, W. VAN LEE, de eerſte met een prijs; van de tweede tot de eerſte Claſſe der Avondſchool N. G. HORSTINK, F. J. J. BEGNEINS, J. DE VRIES, H. P. ROOKMAKER, de twee eerſte met prijzen. De Redevoeringen der genen, die tot de Akademie bevorderd werden, en de dankzeggingen van allen, welke met prijzen vereerd waren, werden met eene al-

algemeen geprezen bevalligheid uitgeſproken. De Rector H. WAARDENBURG opende met eene Voorafſpraak deze plegtigheid, welke door eene talrijke en aanzienlijke Vergadering van Toehoorders en eene aangename muziek verſierd werd.

ENKHUIZEN.

Den 21ſten Julij is de Promotie der Latijnſche Schooljeugd gehouden. De veelbelovende Jongeling A. VISCH, Zoon van den Wel Eerw. Heer TH. ADRIANI VISCH, Pred. te *Bovenkarſpel*, is met eenen welverdienden prijs naar de Hooge School bevorderd, en heeft tot algemeen genoegen eene Oratie gehouden: *de eximia pietate, aliisque virtutibus Joſephi, Jacobi Patriarchæ filii.*

W. SCHROOR en C. GROEN, behoorende tot de derde School, zijn met prijzen van naarſtigheid begiftigd. A. D. RENCMAN is met eenen prijs overgegaan van de tweede naar de derde School. J. MUNTENDAM, een Leerling van de tweede, R. BLOK VAN DER VELDEN en J. SCHOKKER, van de eerſte School, zijn met prijzen van naarſtigheid beſchonken. Allen hebben met zeer veel bevalligheid hunnen dank aan Heeren Curatoren betuigd. Aan de plegtigheid werd in het begin, midden en einde, door een fraai Orgelmuziek geen geringe luiſter bijgezet.

AMERSFOORT.

Heden den 12den Julij 1808 werd de Promotie onzer Latijnſche Schooljeugd plegtig gevierd, en bij die gelegenheid door vier voortreffelijke Jongelingen, met namen J. P. ADAM, van *Amſterdam*, P. FINSON, van *Rotterdam*, P. RIJKERS, van de *Helder* en B. KETELAAR, van *Sardam*, die tot de Akademiſche Leſſen bevorderd en met ſchoone prijzen begiftigd werden, met aangename bevalligheid, door hen zelve vervaardigde Redevoeringen gehouden. Voorts werden de volgende veelbelovende Jongelingen, als P. G. VAN DER HARGH, van *Delft*, A. SMIT, van *Utrecht*, J. SCHELTUS en A.

WARNEKE, beiden van *Amersfoort*, J. MULDER, van *Haarlem*, W. DE JONGH, van *Amersfoort*, J. IJPELAAR, van *Utrecht*, H. GROOT, van *Egmond*, D. MEULMAN, van *Amersfoort*, A. GROENEVELD, van de *Helder*, M. BLOK, van *Egmond*, H. J. VAN BUUL, van *Amsterdam*, A. SMIT, van *Hilversum*, J. DEELDER, van de *Helder*, J. H. DE WAAL, uit 's *Hage*, J. SPIT, van *Gouda*, J. CORTON, van *Utrecht* en M. A. MAHNE, van *Amersfoort*, met ſchoone prijzen beſchonken en van Claſſe tot Claſſe bevorderd, welke door hunne gepaste vrijmoedigheid, waar mede zij hunne dankbetuigingen aan Heeren Curatoren betuigden, de goedkeuring der Toehoorders behaalden. Deze plegtigheid, welke volgens gewoonte, met een keurig Muziek begonnen en voortgezet was, werd door den Heer Rector W. L. MAHNE, met eene ſchoone Nederduitſche Redevoering beſloten.

FRANEKER.

Den 22ſten Julij. Nadat heden morgen het Examen onzer Latijnſche Schooljeugd was gehouden, en tot genoegen van Regering en Scholarchen afgelopen, hebben na den middag, twee uitmuntende Jongelingen openlijke Redevoeringen gehouden. De eerſte L. W. LOLCAMA, met eene Eereprijs van Naarſtigheid beſchonken zijnde, heeft geſproken: *Pro Arato Achacerum Duce*: en de andere, A. J. WASSENAAR, insgelijks met een vereerenden Prijs tot de Akademiſche Leſen bevorderd, ſprak: *Pro Cleomene Spartanorum Rege.*— Vervolgens is de verdienſtelijke Jongeling H. F. KOOIJINGA, met behaalden prijs van des Conrectors School tot die des Rectors overgegaan: terwijl de naarſtigheid van den lofwaardigen Jongeling R. REGENBOGEN, mede met een Eereprijs op des Conrectors School is beloond geworden. Zijnde voorts deze Plegtigheid, als gewoonlijk in de Akademiekerk gehouden, tot veel genoegen aller Toehoorderen afgeloopen.

KERK-

KERK-NIEUWS.

GELDERLAND.

NIJMEGEN.

NIJMEGEN. De post-Synodale Classis zal D. V. alhier, naar gewoonte gehouden worden op den éérsten Maandag der volgende maand, en dus 5 September dezes jaars.

RESSEN. Zie Meij 1808.

HORSSEN Vakant. Zie April 1807.

BATENBURGH blijft Vakant. Zie Julij 1808.

HERVELT den 19den Julij. Het behaagde den Heer van leven en dood, op heden onzen waardigen en zeer geachten Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer G. DE BRUIN, door den dood, veroorzaakt door eene beroerte, die hem daags te voren was overvallen, van zijnen post af te roepen en tot zich te nemen.

De overledene was de zoon van den Wel Eerw. Heer P. DE BRUIN, in leven Pred. op het Eiland *Marken*, en mejufvr. SUSANNA CANDIT, die hem ruim zes maanden na het overlijden van haren man ter wereld bragt.

Van der jeugd aan betoonde de overledene groote lust om zich tot het werk van eenen Evangelie dienaar te schikken, en de goede voorzienigheid deed zijnen wensch gelukken: tot de Akademische lessen bekwaam geworden, begaf hij zich naar *Leijden*, en genoot het onderwijs van die groote mannen, die toen die Hooge School opluisterden, zich aldaar loffelijk hebbende gekweten, werd hij op den 26sten Meij 1755. Propt onder de Classis van *Edam*, en spoedig beroepen tot Pred. in de gecombineerde Gemeentens van *Benningbroek* en

Hibbixwoud, onder de Classis van *Hoorn*, en alda daar Bevestigd op den 30sten Nov. deszelven jaars 1753. Van daar na *Hemmen* beroepen zijnde, werd zijn Wel Eerw. aldaar bevestigd op den 4den Junij 1769. en van daar naar *Hervelt* beroepen, is de overledene aldaar Bevestigd op den 21sten Julij 1771.

Zijn Wel Eerw. verbond zich den 10den Julij 1763. in huwelijk met mejufvr. BARTA OORT, uit dat huwelijk zijn acht kinderen verwekt, waar van zeven nog leven: twee derzelven bedienen den post van Evangeliedienaars, de oudste de Wel Eerw. Heer P. DE BRUIN, in de zeer talrijke Gemeente te *Wenterswijck*, de andere S. M. DE BRUIN, in de Gemeente op het Eiland *Marken*. Ruim zeven weken voor het overlijden van den Wel Eerw. G. DE BRUIN, trof hem de zware slag, dat zijne waarde huisvrouw door eene korte doch zeer zware ziekte, hem in zijne zwakken lichaamsstaat ontnomen werd.

Veel was er tot lof van den overledenen, in opzigt van zijne kunde, voorbeeldigen wandel, onafgebrokenen ijver in het werk der bedieninge te zeggen, dan daar de overledenen genen lof bij menschen zocht, heeft de geëerde Boekzaallezer niets verder te verwachten.

De Wel Eerw. Heer A. JONKERS, Pred. te *Heteren*, de eerste Predikbeurt op den 24sten Julij, in de vakatuur te *Hervelt* waarnemende, predikte uit *Psalm* XXXIX: 5. *HEERE maakt mij bekend mijn einde, ende welke de mate mijner dagen zij; opdat ik wete, hoe vergankelijk ik zij.* en gedacht in zijne Voorafspraak hartelijk aan den Overledenen, het welk door D. M. J. MENSO, Pred. te *Slijk Ewijck en Oosterholt*, als Visitator in dezen Ring, in eene Lijkrede over zijnen waarden Vriend en Nabuur gefchied is op den 31sten Julij, volgens 2 *Cor.* V: 1. *Want wij weten, dat soo ons aard-*

sche

ſchè huis dezes tabernakels verbroken wordt, wij een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, [maar] eeuwig, in de hemelen. Dus is

HERVELT Vakant.

NB. Het berigt uit *Wamel en Dreumel*, in de Boekzaal voor Junij, is den Correspondens toegezonden door den Viſitator Cl. in *Maas en Waal*, met inſtantelijk verzoek om te zorgen dat het woordelijk zou geplaatst worden, gelijk geſchied is.

THIEL.

OMMEREN den 10den Julij. Met droefheid maken wij het aanſtaand vertrek van onzen Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. VAN TROOSTENBURG DE BRUIN, bekend. Voor 14 dagen van zijn Eerw. vernomen hebbende, dat eene wettige beroeping naar de Gemeente aan de *Cuinre*, onder de Claſis van *Vollenhove en Steenwijk*, hem was toegezonden, vereenigden wij onze pogingen, om onzen Leeraar, over wiens Evangeliedienst en verkeer wij ons, drie jaren verheugden, tot een langer verblijf onder ons te bewegen. Doch deze waren vruchteloos; dezen namiddag vernamen wij van zijn Eerw. bij gelegenheid eener Leerrede over *Hand.* XXI: 14*b*. *Wij hielden ons tevreden, zeggende: de wille des Heeren geſchiede.* dat die beroeping door hem was aangenomen.

RAVENSWAIJ Vakant. Zie Julij 1808.

ZALT-BOMMEL.

EST Vakant. Zie Junij 1808.

ZUILICHEM EN NIEUWAAL Vakant. Zie Dec. 1805.

GELLICUM EN RHENOIJ Vakant. Zie Oct. 1807.

ROSSUM Vakant. Zie Nov. 1807.

WADENOIJEN Vakant. Zie April 1808.

POEDEROIJEN Vakant. Zie April 1808.

NEDER-VELUWE.

HATTEM. Ter vervulling der vakature, door

het vertrek van D. C. KOOLHAAS, naar *Middelburg*, veroorzaakt, heeft de Kerkenraad alhier, na eenige vooraf mislukte beroepingen, op den eersten Junij l. l. uit een gros van 24 Predikanten, het volgende twaalftal geformeerd:

DD. S. KAM, Predd. te *Berckel*. F. J. CORSTIUS, te *Garshuizen*. C. VAN LEEPE, te *Vlissingen*. E. L. DE BRUIJN, te *Wilnis*. M. JORISSEN, te *Velp*. W. VAN DER VEUR, te *Nede*. J. PRINS, te *Langeswaag*. J. B BÖSKEN, te *Diepenveen*. J. TH. DE HAAN HUGENHOLTZ, te *Driebergen*. G. J. TER BRAAK, te *Poortvliet*. J. VAN TROOSTENBURG DE BRUIN, te *Ommeren* en E. G. HAVERKAMP, te *Broek in Waterland*.

Waar uit den 6den dito gemaakt is het volgende zestal:

DD. KAM, TER BRAAK, JORISSEN, DE BRUIJN, VAN DER VEUR en HUGENHOLTZ.

Het welk den 22sten dito gebragt is tot een drietal, bestaande uit

DD. TER BRAAK, DE BRUIJN en KAM.

En is daar uit den 27sten dito met meerderheid van stemmen beroepen D. G. J. TER BRAAK, Pred. te *Poortvliet*, welke dit beroep, na eenige dagen van beraad, in de vreeze des Heeren heeft aangenomen.

Nog moet men van hier melden, dat onze thans eenige en geliefde Leeraar D. L. BAKKER, na dat een wettige beroeping te *Urk* had ontvangen, ons, tot ons innig leedwezen, op den 29sten Junij l. l. heeft bekend gemaakt, zich in gemoede verpligt te hebben gevonden, om dat beroep in de vreeze des Heeren aan te nemen. Wij werden hier door zeer getroffen, en wenschen hartelijk dat de Heere in zijne dierbare gunste met hem optrekke en ook voor die Gemeente tot een wezendlijken zegen stelle; ook zorge hij in liefde voor ons, en doe de

breu-

breuke, die daar door zal worden veroorzaakt, ſpoedig en ten meesten nutte herſteld worden.

Intuſſchen kan men nog berigten dat voormelde onze waardige D. BAKKER, na dat hij zich voor de aanneming van *Urk* verklaard had, ook een wettige en Kerkelijke beroeping in de Gemeente te *Hasnam* heeft ontvangen, doch welke uit hoofde van voorm. aanneming, denkelijk van geen gevolg zal zijn. Dus ſtaat

HATTEM eerstdaags weder Vakant te worden.

'S HERTOGENBOSCH.

BERLICUM Vakant. Zie Jan. 1808.

PEEL- EN KEMPELAND.

SCHIJNDEL. Zie Mei 1808.

MAASTRICHT.

VALKENBURG Vakant. Zie Aug. 1795.

EIJSDEN Vakant. Zie Nov. 1795.

MAASTRICHT drie Predikantsplaatſen Vakant. Zie April 1797.

VAALS Walſche Kerk Vakant. Zie Aug. 1797.

WILRE' IN DEN VROENHOVEN Vakant. Zie April 1798.

MEERSSEM EN SCHIMMERT Vakant. Zie Junij 1799.

KLIMMEN Vakant. Zie Aug. 1800.

MAASTRICHT Walſche Kerk Vakant. Zie Jan. 1796. en Dec. 1806.

ZUID-HOLLAND.

DORDRECHT.

DORDRECHT Walſche Kerk Vakant. Zie April 1808.

DORDRECHT Schotſche Kerk Vakant. Zie Maart 1808.

SLIEDRECHT. Zie Julij 1808.

LEIJDEN EN NEDER-RHIJNLAND.

LEIJDEN. In de Clasſicale Vergadering, gehouden op den eerſten dezer maand, is de Student

JOHANNES KALLENBACH, van *Schiedam*, geëxamineerd zijnde door den Wel Eerw. Heer W. F. WEIJERS, Pred. te *Voorschoten*, onder het getal der Proponenten aangenomen.

LEIJDEN. Op den 14den dezer is de Wel Eerw. Heer G. G. AKERSLOOT, alhier in den H. Dienst bevestigd door zijn' Ambtgenoot, den Wel Eerw. Heer H. PROPER. Voor den middag behandelde de Heer Bevestiger 1 *Cor.* III: 7. *Zoo en is dan noch hij die plant iet, noch hij, die natmaakt, maar God, die den wasdom geeft.* De Heer Bevestigde begon 's avonds zijn werk met *Matth.* XVII: 5. *Hoort Hem.*

NOORDWIJK AAN ZEE Vak. Zie Nov. 1805.

LEIJDEN. Walsche Kerk Vakant. Zie Jan. 1808.

GOUDA EN SCHOONHOVEN.

OUDERKERK EN CRIMPEN AAN DEN IJSSEL. Den 3den Julij heeft onze hartelijk geliefde Leeraar H. BONKER, met de bediening van den Dichter, uit *Psalm* CXXXVIII: 8. *De HEERE zal het voor mij voleinden: uwe goedertierenheid, HEERE, is in eeuwigheid: En laat niet varen de werken uwer handen.* In tegenwoordigheid van eene talrijke vergadering, van alle kanten zamengekomen, met een dankbaar gevoel, gedachtenis gehouden van 's Heeren weldadigheid en hulpe aan hem in zijnen vijf en twintig jarigen dienst bewezen.

SCHIELAND.

SCHIEDAM Vakant. Zie Julij 1808.

HILLIGERSBERG. Zie Junij 1808.

GORINCHEM.

VLIJMEN, HONDSOIRD EN HEDIKHUISEN. Den 10den Julij is alhier D. J. F. PFANNEBECKER, bevestigd door D. D. BOOT, Pred. te *Heusden en Herpt*, met de woorden van *Jac.* I: 22. *Ende zijt daders des woords, ende niet alleen hoorders, u zelven met valsche overleggingen bedriegende.* Waarop de Bevestigde des namiddags

zijne

zijne Intrede heeft gedaan met *Hebr.* II: 3*a*. *Hoe zullen wij ontvlieden, indien wij op zoo groote zaligheid geen acht en nemen.*

GORINCHEM den 7den Aug. heeft D. C. C. AKERSLOOT, beroepen van hier naar *Leijden*, zijne Afscheidsrede gedaan met de woorden van 1 *Joan.* II: 28. *Ende nu, kinderkens, blijft in hem: op dat wanneer hij zal geopenbaart zijn, wij vrijmoedigheid hebben, ende wij van hem niet beschaamt gemaakt en worden in zijne toekomste.* Zoo dat dus een der Predikantsplaatsen onder ons weder Vakant is.

HEUSDEN Walsche Kerk Vak. Zie Jan. 1807.

EETHEN EN DRONGELEN Vakant. Zie Meij 1808.

SPIJK Vakant. Zie Julij 1808.

VOORNE EN PUTTEN.

HEENVLIET staat Vakant te worden. Zie Julij 1808.

BRIELS NIEUWLAND. Zie Julij 1808.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE. Walsche Kerk, den 9den Julij dezes jaars overleed alhier aan eene ziekte van twee maanden de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. H. VERNEDE, zeer geacht Evangelie dienaar onder ons in den niet verre gevorderden leeftijd van 54 jaren.

Hij was de zoon van den beroemden J. S. VERNEDE, die het Evangelium der zaligheid in de Walsche Gemeente te *Amsterdam* verkondigde.

Hij begon zijnen Evangeliedienst den 29sten Nov. 1778. in 's Heilands Gemeente te *Gorinchem*, daar hij slegts een en een half jaar arbeidde, wanneer hij herwaards geroepen en onder ons in het opzieners ambt werd ingezegend den 21sten Meij 1780.

Hij arbeidde hier meer dan het vierde van eene eeuw met onvermoeide vlijt in het werk des Hee-

ren; hield zich aan het gezonde woord dat naar de Leere is; was een ſtichtend voorbeeld in woord en wandel; bijzonder in Chriſtelijke onderwerping en godvruchtige gelatenheid gedurende zijn lijden; en wendde op de uitgebreidſte wijs alle zijne vermogens aan tot nut der Kerken aan zijne zorge toevertrouwd.

De liefde van zijne naastbeſtaanden waardig, was hij bemind van zijne medebroeders en van de geheele Gemeente, en geacht bij allen, die hem in zijn perſoon of in zijn werk kenden, worden de door hen, als ook door zijne nagelatene weduwe, zoon en dochter billijk betreurd.

Ook maakte hij zich eenen goeden naam door het bearbeiden van eene verbeterde en grootendeels vernieuwde berijming der Pſalmen, hier bij de gebroeders VAN CLEEF gedrukt 1805. — Gelijk ook door 12 Leerredenen voor treurigen in 1807. in het licht gekomen, ten voordeele van het deerlijk gefolterd *Leijden*; welke zeer waarſchijnelijk zullen agtervolgd worden van 12 andere, over verſchillende ſtoffen, door zijn Eerw. in zijne laatſte onpaſſelijkheid geſchikt voor de uitgave, welke hij aan een zijner ambtgenoten heeft aanbevolen. Dus is

'S GRAVENHAGE. Waalſche Kerk Vakant.

'S GRAVEZANDE. Den 27ſten Julij heeft de Kerkenraad, ten overſtaan van de Conſulenten H. W. BENIER en P. J. CONRADI, reſp. Predd. te *Monſter* en te *ter Heide*, uit een gros van vierentwintig Predikanten gemaakt dit twaalftal:

DD. A. LEDEBOER, Predd. te *Hellum*. P. LIEFTAART, te *Gouderak*. A. W. HASELAAR, te *ter Aar*. J. P. WERNINK, te *Oudenhoorn*. C. VAN DIEST, te *Alblasſerdam*. J. D. SCHUURING, te *Rockagne*. D. IN DE WIJ, te *Nederhemert*. L. BODE, te *Amſtelveen*. A. N. VAN PELLICOM, te *Kortenhoef*. P. SPECHT GRIJP, te *Lienden*. C.

LE

LE FEVRE, te *Anthonij Polder*, en E. D. DE LANGE, te *Randwijk*.

Uit welk twaalftal aanstonds geformeerd is het achttal, bestaande uit de acht eerstgenoemden, en daar uit dadelijk het viertal bevattende de vier eerstgenoemde Predikanten. Uit welk viertal den 9den Aug. met volle eenparigheid van stemmen beroepen is D. A. LEDEBOER, Pred. te *Hellum*, aan wien dit beroep is toegezonden, met biddenden wensch dat het den Heer zijner Kerke behage het hart van den Beroepenen tot de begeerte dezer Gemeente te neigen.

'S GRAVEZANDE. Deze Gemeente en gansche Burgerstaat, leed dezer dagen een zwaar verlies; het behaagde den hoogen God, wiens doen altoos Majesteit en Heerlijkheid is, aan de gevolgen eener langdurige ongesteldheid, door den dood van ons wegtenemen, de Hoog Welgeb. Vrouwe MAGDALENA ANNA ELIZABETH, *Baronnesse van Boetzelaar, Douariere van den Wel Ed. geb. Heer Mr.* B. VAN SLINGELANDT, *Vrij-Vrouwe van Slingelandt en Goidschalxoort*. Haar Hoog Welgeb. in den ouderdom van 52 jaren, van haar aanzienlijk geslacht en deze Gemeente weggerukt zijnde, had door haar uitmuntend character en edele deugden, onze harten dermate aan zich verbonden, zoo dat haar sterven ons allen in den diepsten rouw gedompeld hebbe. De Wel Eerw. Heer H. W. BENIER, Pred. te *Monster*, juist bij die treurige gelegenheid in de thans hier plaatshebbende Vakature predikende, heeft aan dit sterfgeval opzettelijk gedacht, in eene gemoedelijke Leerrede, over *Ps.* LXXXIX: 49. *Wat man leeft er, die den dood niet zien zal? die zijne ziele zal bevrijden van 't geweld des grafs?* zijn Wel Eerw. trachtte naar aanleiding van deze woorden ons in onzen druk op te beuren, tot een bedaard stilzwijgen te brengen, aan hem die 't geheelal regeert,

geert, en hield ons voords de noodzaakelijkheid voor oogen, om ons in tijds voor te bereiden tot den dood, welke noch ſtaat noch ouderdom ontziet.

B U U R E N.

ZOELMOND. Den 12den Aug. 1808. D. W. L. VAN MEURS, te *Wadenoijen*, onder de Eerw. Claſſis van *Zalt-Bommel* beroepen zijnde, heeft daar voor bedankt.

ZIJDERVELD. *Zie* Julij 1808.

B R E D A.

BREDA Vakant. Zie Meij 1807.

BREDA Walſche Kerk Vakant. Zie Sept. 1807.

LEUR Vakant. Zie Junij 1808.

NOORD-HOLLAND.

A L K M A A R.

DRIEHUIZEN EN ZUIDSCHERMEER den 19den Julij. Met aandoening vernamen wij op den 13den dezer uit eene Misſive van onzen waardigen en veelgeachten Leeraar, W. A. VAN HENGHEL, (zich in *Amſterdam* bevindende) dat zijn Wel Eerw. daags te voren eene wettige beroeping naar de Gemeente van *Koedijk* ontvangen, en dezelve eenigen tijd in beraad genomen had. Aanſtonds ſtelden wij onze pogingen in 't werk om zijn Wel Eerw. was het mogelijk, tot een langer voor ons zoo nuttig en aangenaam verblijf ondet ons over te halen. Het mogt ons gebeuren, onzen wensch vervuld te zien. Op heden ontvingen wij de zoo verblijdende tijding, dat zijn Wel Eerw. andermaal beſloten had, voor als nog ons niet te verlaten, en dus voor de beroeping te *Koedijk* bedankt had. God bekrone deze zijne keuze, die ons zoo regt aangenaam is, met zijne goedkeuring en tot onzer aller voordeel! en zorge in liefde voor de *Koedijker* Gemeente!

BURG OP TEXEL. De dag van den 3den Julij be-

beſtemd zijnde om uit het gemaakte drietal eene verkiezing van eenen nieuwen Herder en Leeraar te doen, is daar uit met groote meerderheid van ſtemmen door de Mans Ledematen beroepen de Wel Eerw. Heer J. VAN JUCHEM, Pred. aan *de Beets*. Welke beroeping zijn Wel Eerw. na eenigen tijd van beraad, tot onzer aller blijdſchap in de vreeze des Heeren heeft aangenomen.

NIEUWE NIEDORP den 14den van Oogſtmaand. Deze dag was voor ons zeer merkwaardig. Onze geliefde Leeraar J. G. MOOIJEN, die 7 jaren te *Hippolijtushoef* en *Westerland* op *Wieringen*, en 43 jaren bij ons met allen hartelijken ernst en niet zonder zegen, het Evangelie verkondigde, bragt den God zijner hulpe een plegtig openlijk dankoffer toe in zijne 50 jarige gedachtenisviering van dit hem vergund voorregt, *Pſ.* LXXI: 17, 18. *o God, gij hebt mij geleerd — allen nakomelingen uwe magt*, was de ſtof, die door onzen waardigen grijsaard met oordeel, bondigheid en juistheid verklaard werd, en met de bevalligſte gepastheid tot zijn tegenwoordig oogmerk overgebragt. De groote toegevloeide ſchare zoo van onze Gemeente als elders, en daar onder zijne Ambtsbroederen, PORJEERE, VAN DER GOOT, NUMAN, WEIJERS en MUNNIKKEBULT, Predd. te *Alkmaar*, *Noordſcharwoude*, *Oude Niedorp*, *Winkel* en *Schagen*, was geheel aandacht en ſtilgenoegen, daar deze grijze vader dit voor hem zoo aandoenlijk als aangenaam werk verrigte met zoo veel gevoel, vuur, ernst, beſcheidenheid en getrouwheid, dat elk zich verwonderde en verblijdde over eenen man, die 76 en een half jaar bereikende, en nog onlangs door eene zware ziekte bezocht, thans met zoo veel kracht en lust zijnen goddelijken helper blijmoedig en ootmoedig mogt danken.

De voorzang bij deze gelegendheid was *Pſ.* CXVI:

CXVI: de 5 laatſte verſen, de tuſſchenzangen: het 90ſte *Evangeliſche Gezang*, *vs.* 2, 3. en *Pſ.* LXXI: 12, 13. de nazang *Gezang* 96. Ongemeen en algemeen was het mededankend genoegen der Hoorderen, en wij allen vereenigen ons met zijne bede, dat in het overige van zijn nuttig leven en heilig dienſtwerk God hem, zijnen gaarn getrouwen knecht niet verlate, maar tot roem van zijnen ontfermer op alle wijze nabij blijve, en hem voor ons in hooggeklommene jaren ten zegen ſtelle!

KOEDIJK den 15den Aug. D. W. A. VAN HENGHEL, heeft na eenige dagen van beraad voor de beroeping, alhier op hem uitgebragt (zie de vorige Boekzaal) beleefdelijk bedankt. Hierop heeft de Kerkenraad den 9den Aug. het voorig drietal aangevuld met den Eerw. Heer N. DE GRAAF, Prop. onder de Claſſis van *Schieland*, zijnde het zelve dus:

DD. W. ZIMMERMAN; Predd. te *Ouddorp* en *Oterleek*. C. HACKE, te *Heilo*. N. DE GRAAF, Prop. onder de Claſſis van *Schieland*.

Waar uit ten zelven dage door de opgeroepene Mans Ledematen eenparig is beroepen de Prop. N. DE GRAAF.

Deze beroeping ontving ten zelfden dage de goedkeuring van den Wel Ed. Achtb. Heer Burgemeester der ſtad *Alkmaar*, als Ambachtsheer van *Koedijk*, en is vervolgens door den beroepenen volvaardig aangenomen.

OUDE SCHILD ſtaat Vakant te worden. Zie Julij 1808.

CALLANTSOOG. Zie Meij 1808.

PETTEN Vakant. Zie Nov. 1807. en Meij 1808.

HAARLEM.

VELZEN den 17den Julij. Wij hadden heden het genoegen, dat onze waardige Leeraar, D. N. BERKHOUT, zijn dienſtwerk onder ons aanvaardde.

D.

De Bevestiging geschiedde door D. D. P. FARRET, Pred. te *Bennebroek*, met *Hand.* V: 42. *Ende zij hielden niet op alle dagen in den Tempel, ende bij de huizen te leeren, ende Jezum Christum te verkondigen.* Onze Leeraar begon zijn Evangeliewerk met 1 *Tim.* I: 15*a*. *Dit is een getrouw woord ende aller aanneminge waardig, dat Christus Jezus in de wereld gekomen is om de zondaren zalig te maken.* Wij wenschen hartelijk dat dit werk door de rijkste vruchten achtervolgd worde.

ZANDVOORT. De Consulent in de vakature, veroorzaakt door het vertrek van D J. N. VAN DER ZANDT, J. C. BERRANGÉ, Pred. te *Bloemendaal*, berigt van hier, dat op den 28sten Julij l. l. onder zijn bestuur, ter vervulling dier opengevallen Leeraarsplaats, door den Kerkenraad is gemaakt eerst dit zestal van Predikanten:

DD. C. VAN ENGELEN, Predd. te *Waverveen.* W. ZIMMERMAN, te *Oudderp en Oterleek.* C. J. LETTE, te *Westzouburg.* W. A. VAN HENGHEL, te *Driehuizen en Zuidschermeer.* J. STOLK, te *Nijstrik en Balgoij* en J. H. MEILING, te *Brummen.*

Van welken vervolgens de drie eersten, onder approbatie van den Heer van *Zandvoort*, zijn gebragt op het drietal in dezelfde orde als boven; en is daar uit ten zelven dage met eenparigheid beroepen D. C. VAN ENGELEN, welke beroeping de approbatie van den Heer van *Zandvoort* mede verkregen hebbende, en den beroepenen toegezonden zijnde, door zijn Eerw. eenige dagen in beraad genomen, vervolgens van de hand gewezen is. — Waarbij de Kerkenraad voor zich nog dit gevoegd wil hebben, dat zich die door dit bedanken deerlijk te leur gesteld vindt in deszelfs op grond gekoesterde verwachting van het tegendeel.

BENNEBROEK den 14den Aug. Onze waardige en hartelijk geliefde Leeraar D. D. P. FARRET, ontving voor 14 dagen eene beroeping naar *Uitgeest*,

geest, en gaf ons den 7den dezer daar van kennis. Gevoelig voor het voorregt van zulk eenen nuttigen en aangenamen Evangeliedienaar in zijn Eerw. te hebben, deden wij allen, ook de aanzienelijke, die hier lustplaatsen hebben, het dringenst aanzoek om zijn Eerw. te bewegen, dat hij voor die beroeping mogt bedanken, en heden verblijdde zijn Eerw. ons aan het einde zijner Leerrede met het aangenaam berigt, dat hij op onzen liefdedrang, onder ons zou verblijven. Gods genade geve op deze keuze de gezegendste vruchten, leere ons van dit nieuwe geschenk het heilzaamst gebruik maken en zorge ook voor de *Uitgeester* Gemeente!

UITGEEST. Zie Julij 1808.

AMSTERDAM.

BLARICUM EN LAREN den 14den Aug. Heden werd door het goedertieren beſtel van den Heer der Kerk, onze breuk gunſtig geheeld; wij hadden het genoegen heden morgen onzen van *Groesthuizen en Avenhorn* tot ons overgekomen Leeraar in het H. dienstwerk onder ons te zien inwijden, door den Wel Eerw. Heer H. J. SCHREGARDUS, Pred. in de *Nieuwe Loosdrecht*, met de betuiging van Paulus aan Titus, kap. III: 4—8*a*. *Maar wanneer de goedertierenheid Gods onzes Zaligmakers, ende* [*zijne*] *liefde tot de menschen verschenen is,* —— *Dit is een getrouw woord, ende deze dingen wil ik dat gij ernstelijk bevestigt.* Terwijl onze ingewijde Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. J. REMISIUS WILREE, zijn werk onder ons te *Blaricum* begon met 's Heilands betuiging, *Joan.* IX: 4. *Ik moet werken de werken des genen die mij gezonden heeft, zoo lang het dag is: de nacht komt, wanneer niemand werken en kan.* Het werk van den geheelen dag is tot genoegen van eene talrijke Gemeente op beide plaatsen zamengekomen afgeloopen, de Heer gebiede daar over zijn zegen!

AM-

AMSTERDAM Walsche Kerk. Zie Dec. 1807.

HOORN.

HOORN den 13den Julij. De Correspondens van de Boekzaal berigt in voldoening van den last aan hem gegeven, dat de Classicale Vergaderingen alhier, in plaats van op Woensdag, gelijk tot hier toe de gewoonte was, voortaan op Dingsdag en dus éénen dag vroeger zullen gehouden worden.

GROSTHUIZEN EN AVENHORN. Deze Gemeenten zijn thans van haren gewonen Leeraar ontbloot. D. J. J. R. WILREE, nam op den 31sten Julij l. l. nr de middag, in 't bijzijn eener talrijke menigte van hier en elders by een gekomen, in de Kerk te *Avenhorn*, van dezelve een plegtig afscheid, houdende eene Leerrede over de woorden van Paulus *Philipp.* IV: 8. *Voorts, broeders, al wat waarachtig is, al wat eerlijk is, al wat rechtvaardig is, al wat rein is, al wat liefelijk is, al wat wel luid, zoo daar eenige deugd is, ende zoo daar eenigen lof is, dat zelve bedenkt.* Onder 't uitspreken van welke de aandoeningen van den Leeraar en zijne vrienden tot welke hij sprak, zigtbaar waren. Des Heeren aangezigt trekke met zijnen dienaar op naar de plaats zijner bestemming *Blaricum*, en verblijde ons met eenen anderen waardigen Evangelie verkondiger! dus is

GROSTHUIZEN EN AVENHORN Vakant.

SCHARWOUDE. De Kerkenraad dezer Gemeente, zich verpligt achtende te zorgen voor de vervulling der vakature, door 't vertrek van den waardigen D. J. J. VRIJMOED FLOËNIS naar *Muiderberg* veroorzaakt, heeft na vooraf verkregen consent van zijne Excellentie den Heer Minister van zijne Majesteit den Koning van Holland tot de Binnenlandsche Zaken, op den 4den Meij l. l. onder voorzitting van D. J. J. R. WILREE, Pred. te *Grosthuizen* en *Avenhorn* als Consulent, eene Nominatie gemaakt van vier Predikanten als:

DD. TEN NAPEL, Predd. te *Hauwert*. J. NIKKEL, te *Midwoud*. J. F. RUPPEL, te *Hensbroek*, en G. HOMMA SCHARDAM, te *Benningbroek* en *Nibbixwoud*.

Waar uit den 5den dito door de Mans Ledematen beroepen is D. D. TEN NAPEL, aan wien ook 't regt van inwoning door 't Gemeentebestuur is toegestaan. — Dan na een beraad van eenige dagen heeft zijn Eerw. voor deze beroeping beleefdelijk bedankt.

Hier op heeft de Kerkenraad wederom, ten overstaan van voorn. Consulent J. J. R. WILREE, op den 8sten Junij eene Nominatie gemaakt, bestaande uit:

DD. J. VAN OTTERLOO, Predd. te *Obdam*. R. LOOSE, te *Ursem*. F. POTTER, te *Etersheim* en *Schardam*, en R. R. VAN ALTENA, te *'s Prinsenhage*.

Uit welke Nominatie den 12den Junij daar aan volgende beroepen is door de stemmen der Mans Ledemaaten D. J. VAN OTTERLOO, aan wien ook de inwoning door Dorpsbestuurders is geaccordeerd, zijnde de beroepstukken aan zijn Eerw. toegezonden.

HOORN Vakant. Zie April 1808.

OOSTER EN WESTERBLOKKER Vakant. Zie Julij 1808.

ENKHUIZEN.

URK. Zie Julij 1808.

EDAM.

BEETS den 31sten Julij 1808. Den 10den dezer maakte onze waardige en geliefde Leeraar en vriend D. J. VAN JUCHEM, bij het einde van zijne Leerrede in den voordemiddags Godsdienst ons bekend, dat zijn Wel Eerw. eene wettige en ongezochte beroeping ontvangen had naar de groter en aanzienelijker Gemeente te *Burg op Texel*, onder de Eerw. Classis van *Alkmaar*, en dat zijn Eerw.

Eerw. dezelve eenigen tijd in beraad genomen had. —

Dezen tijd van beraad zochten wij ons ten nutte te maken, en ſtelden alles in het werk, wat in ons vermogen was, om zijn Wel Eerw. te bewegen, om bij ons te blijven, en voor de hem opgedragene beroeping te bedanken. — Wij boden tot dat einde eene jaarlijkſche verhoging van tractement gulhartig aan. —

Dan, hoe zeer wij ons aan den eenen kant ook vlijden, dat zijn Wel Eerw. zich door onzen liefdedrang, en door zijne verkleefdheid aan onze, hem ook zeer lievende Gemeente zou laten bewegen om bij ons te blijven, zoo waren wij aan den anderen kant ook niet zonder vreeze en bekommering, daar de aandrang van de roepende Gemeente ook zeer ſterk was. — Onze vrees is ook niet ongegrond geweest! want tot ons leedwezen vernamen wij heden morgen bij het eindigen van den Godsdienst, uit den mond van onzen zoo geliefden Leeraar, dat zijn Wel Eerw. zich verpligt gevonden had, om die beroeping in de vreeze des Heeren aantenemen. —

Het vertrek van onzen Leeraar zal ons hard vallen, maar wij moeten zijn Wel Eerw. keuze billijken, en hopen in des Heeren weg te berusten; terwijl wij vurig bidden, dat het Gode behagen mogen met zijn Wel Eerw. en de zijnen optetrekken, zijn Wel Eerw. tot eenen uitgebreiden zegen voor de hem roepende Gemeente te ſtellen; in zijne gunst weder voor onze Gemeente te zorgen, en dezelve weder te voorzien met eenen voor onze behoeften geſchikten Leeraar. —

BEEMSTER den 24ſten Julij. Het ſtrekte deze Gemeente tot een bijzonder genoegen, dat de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. KOK, waardig Evangeliedienaar te *Utrecht*, die dertig jaren geleden, bij ons als Leeraar arbeidde, met eene zeer gepaste

Leerrede, op eene treffende en aandoenelijke wijs den Wel Eerw. zeer gel. Heer G. J. VAN DER KUIJP, van *'s Gravezande* herwaards beroepen, bevestigde, zich daar toe ten tekst bedienende van *Marc.* I: 16—18. *Ende wandelende bij de Galileesche zee, zag hij Simonem ende Andream zijnen broeder, werpende het net in de zee (want zij waren vischers) Ende Jezus zeide tot haar: volgt mij na, ende ik zal maken dat gij vischers der menschen zult worden. Ende zij terstond hare netten verlatende zijn hem gevolgd.* De Bevestigde deed 's namiddags zijne Intrede uit 2 *Cor.* VI: 2*b*. *Ziet nu is het de welaangename tijd, ziet nu is het de dag der zaligheid.*

RANSDORP staat Vakant te worden. Zie Febr. 1808.

IJLPENDAM. Zie Junij 1808.

SCHELLINGWOUDE Vakant. Zie Julij 1808.

ZEELAND.

WALCHEREN.

ZOUTELANDE den 8sten Julij 1808. De Kerkeraad alhier vond zich opgewekt, om heden hare pogingen, ter vervulling van de vacerende Leeraarsplaats, te vernieuwen, ten dien einde maakte zij het volgende drietal:

DD. H. DE KOE, Predd. te *Wisfekerke*. J. L. DE ROCHEFORT, te *Gapinge* en J. P. HOFFMAN, te *Cleverskerke*. Waar uit zij met eenparige stemmen andermaal beriep tot gewoon Herder en Leeraar voor deze Gemeente, den Wel Eerw. wel gel. Heer H. DE KOE, Pred. te *Wisfekerke*, doch die na beraad van drie weken, door een brief, waarin zijn Eerw. voor deze herhaalde beroeping vriendelijk bedankte, onze verwachting heeft te leur gesteld. Zoodat

ZOUTELANDE noch Vakant is.

WESTCAPPELLE den 24sten Julij 1808. Heden is onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. wel gel. Heer

Heer J. DE ROCHEFORT alhier in den H. dienst bevestigd, door deszelfs Vader, den Wel Eerw. wel gel. Heer L. A. DE ROCHEFORT, geliefd Pred. te *Aagtekerke*, welke bij die gelegenheid predikte over de taal van Paulus aan zijn leerzoon Timotheus, 1 *Tim.* III: 15*a*. *Maar zoo ik vertoeve, opdat gij meugt weten hoe men in het huis Gods moet verkeeren, het welk is de gemeinte des levenden Gods.* De Bevestigde deed zijn Intrerede met de bemoedigende taal van denzelven Apostel aan de Gemeente te *Colosse*, *Col.* I: 19. *Want het is des Vaders welbehagen geweest, dat in Hem al de volheid wonen zoude.*

Beide Leerredenen zijn met genoegen en ſtichting aangehoord.

VLISSINGEN. Met innig leedwezen moet van hier gemeld worden, dat de Walſche Gemeente dezer ſtad geheel herderloos is geworden door het vertrek van onzen zoer geliefden en hoogsgeachten Leeraar D. S. T. HUET, die op den 10den Julij, onder veel aandoening van Spreeker en Hoorders, een liefderijk en zegenend affcheid van ons nam met de woorden van Paulus 2 *Cor.* XIII: 13. *De genade des Heeren Jezu Christi, ende de liefde Gods, ende de gemeenſchap des Heiligen Geestes, zij met u allen. Amen.*

Bijzonder treffend waren de aanſpraken van zijn Wel Eerw. niet alleen aan de Leden des Kerkenraads en der Gemeente, maar ook aan den Heer Maire, benevens de andere Regenten der ſtad, aan de Heeren Generaals en aan den Heer Landdrost van *Zeeland*.

God zegene zijnen Dienaar op deszelfs nieuwe ſtandplaats, en zorge in liefde voor deze Gemeente!

SAS VAN GENT Walſche Kerk Vakant. Zie Meij 1793.

SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793.

OOSTBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Jan. 1796.

PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.

AARDENBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1796.

WATERLAND Vakant. Zie Junij 1797.

RETRANCHEMENT Vakant. Zie Sept. 1797.

EEDE Vakant. Zie Maart 1798.

CADZAND Walſche Kerk Vakant. Zie Maart 1798.

VLISSINGEN Walſche Kerk Vakant. Zie Dec. 1803.

VLISSINGEN twee Predikantsplaatſen Vakant. Zie Junij 1807. en Julij 1808.

BEKERKE. Zie Maart 1808.

HOOFDPLAAT Vakant. Zie Meij 1808.

CADSAND ſtaat Vakant te worden. Zie Meij 1808.

NIEUWVLIET. Zie Julij 1808.

SCHOUWEN EN DUIVELAND.

NOORDGOUWE Vakant. Zie Junij 1808.

ZUID-BEVELAND.

'T FORT TE BATH. Zie Dec. 1806.

IJERSIKKE Vakant. Zie April 1808.

SCHORE EN VLAKE. Zie April 1808.

BAARLAND. Zie April 1808.

UTRECHT.

UTRECHT.

UTRECHT den 9den Aug. Heden werd de Heer PETRUS RUDOLPHUS AREND, *Saltet Veſaliensis*, Stud. in de H. Godgeleerdheid aan de Hooge School alhier, na vertooning van loffelijke zoo Kerkelijke als Akademiſche getuigſchriften, præparat. geëxaneerd, door den Wel Eerw. Heer D. TER VEER, veelgeacht Pred. te *Maariſen*. Na een kort Voorſtel over eenen opgegevenen tekst, geſchiedde het onderzoek in de gewijde talen, vervolgens in de voornaamſte waarheden der H. Godgeleerdheid: met dat gevolg, dat de Eerw. Vergadering dezen Heer

Heer met ruimte onder het getal der Proponenten aannam en den Heer Examinator voor deszelfs welingerigte vragen bedankte.

Ook werd op verzoek van den Wel Eerw Heer A. SCHUTTE REPELIUS, veelgeacht Pred. te *Cockengen en de Haar*, de Wel Eerw. Heer A. F. VAN DER SCHEER, reeds van zijne betrekking tot de Gemeente van *Zegveld* ontslagen zijnde, om naar die van *Hillegondsberg* te vertrekken, ook van die tot deze Classis, onder heilbede losgemaakt.

LINSCHOTEN. Den 24sten Julij maakte onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer C. A. VAN DEN IJSSEL, in zijne Vooraffpraak, genomen uit *Pred.* VI: 12*a*. ons bekend, dat zijn Eerw. twee dagen te voren eene ongezochte, wettige en eenparige beroeping naar de Gemeente in de *Nieuwe Tonge* in *Overflaque*, onder de Eerw. Classis van den *Briel*, ontvangen had; en dezelve eenige dagen had in beraad genomen: hier door werden wij zeer ontrust, en maakten, niettegenstaande de hem roepende Gemeente veel grooter, en het inkomen aldaar aanmerkelijk voordeliger was, zoo wel jongen als ouden onder ons, eenparig den tijd van beraad ons ten nutte, om onzen algemeen beminden Leeraar te bewegen, nog bij ons te blijven, het welk, na wij tusschen hoop en vrees verkeerden, nogtans voor ons van dat gewenscht gevolg zijn mogt, dat zijn Eerw. den 31sten, in zijn Vooraffpraak uit *Luc.* IV: 20*b*. ons nieuwsgierig uitzien voldeed, met de voor ons verrassende tijding, voor deze beroeping vriendelijk bedankt te hebben, en dus op onzen aandrang, onder den Goddelijken zegen, nog onder ons te blijven arbeiden, waar toe zijn Eerw. den 7den Aug. 's voormiddags, na dags te voren door de hem roepende Gemeente, tot een andermaal beroep aanzoek was gedaan, doch zich verpligt vindende bij zijn eerst genomen besluit te moeten blijven, zich weder op nieuw aan ons plegtig verbond, met eene opzettelijke Leerrede, uit

Phil I: 8—11. *Want God is mijn getuige, hoe zeer ikbegeerig ben na u alle, met innerlijke bewegingen Jezu Christi.* —— *Vervuld met vruchten der geregtigheid, die door Jezum Christum zijn tot heerlijkheid ende prijs Godes.* Onze blijdschap is groot en ons genoegen hebben wij met woorden en daden, door een vereerend geschenk mogen aan den dag leggen, biddende tevens den grooten Koning zijner Kerke, dat hij den dienst van zijnen Knecht bestendig onder ons zegene, en spoedig in liefde zorge voor de Gemeente in de *Nieuwe Tonge*.

KAMERIK den 12den Aug. Heden is alhier, ter vervulling van de Vakature dezer plaats, wegens het vertrek van den Wel Eerw. Heer J. STOKLENDRAIJER, naar de Gemeente van *Rhijnsburg*, door den Eerw. Kerkenraad, ten overstaan van DD. C. A. VAN DEN IJSSEL en W. MOILIVES, Predd. te *Linschoten* en *Harmelen*, het volgende drietal gemaakt:

DD. C VAN ENGELEN, Predd. te *Waverveen*. HASELAAR, te *Ter Aa* en A. BOOIJMAN, Prop. onder de Eerw. Classis van *Leijden en Neder-Rhijnland*, en is daaruit ten zelven dage beroepen A. BOOIJMAN, Prop. die deze beroeping in de vreeze des Heeren heeft aangenomen.

WILLIGE LANGERAK EN ZEVENDER. De Wel Eerw. Heer J. S BOONDERS MOLENAAR, Pred te *Puttershoek*, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen, heeft na eenigen tijd van beraad, voor deze beroeping bedankt — Den 14den dezer is, uit het te voren gemaakte viertal, onder het bestuur der Consulenten, DD. P C. EVERAARS en A. DE KONING, Predd. te *Lopik en Cabauw* en te *Langerak bezuiden de Lek*, eenparig tot Herder en Leeraar dezer Gemeente verkoren de Wel Eerw. Heer P. BROEKMAN, Pred. te *Ter Heide*, onder de Eerw. Classis van *Breda*. — Deze beroeping is door den Wel Ed. Geb. Ambachtsheer goed-

goedgekeurd en door den Beroepenen reeds aangenomen.

ZEGVELD staat Vakant te worden. Zie Julij 1808, en hier boven onder *Utrecht*.

AMERSFOORT.

WOUDENBERG. Heden den 10den Julij 1808 was voor ons een dag van treurigheid. — Onze geliefde Leeraar D. N. BERKHOUT, nam op denzelven van ons een teeder affcheid met de woorden van den Apostel Paulus, 2 *Cor.* V: 11. het laatste gedeelte: *Doch ik hope ook in uwe conscientien geopenbaard te zijn.* Groot waren de aandoeningen van spreker en hoorders, daar zijn Wel Eerw. ons gedurende een verblijf van bijkans twee jaren zeer lief geworden was, en zijn Wel Eerw. blijkens de beroepingen in dien tijd door zijn Wel Eerw. bedankt, niet minder aan ons verbonden. — God trekke op met zijnen knecht, make zijnen dienst heiltijk in de Gemeente van *Velsen* en zorge voor onze Gemeente, welke thans Vakant geworden is.

Op den *17den Julij 1808* ging de Eerw. Kerkenraad over om een beroep te doen in de plaats van onzen naar *Velzen* vertrokken Leeraar, D. BERKHOUT, in tegenwoordigheid van DD. P. J. LAAN en P. H. NAHUIJS, Predd. te *Amersfoort* en *Zeist*, als Consulenten.

Op het zestal wierden geplaatst:

DD. S. F. DE HAAN HUGENHOLTZ, Predd. te *Driebergen*. W. N. MUNTING, te *Kemnes Binnen*. J. J. VAN BEUNINGEN, *aan de Maartensdijk*. W. H. VAN GRIETHUIZEN en J. K. IMMINK, Propp. onder de Classis van *Nederveluwe*. N. C. HOEK, Propp. onder de Classis van *Overveluwe*.

Het drietal daar uit geformeerd zijnde, bestond uit de Heeren S. F. DE HAAN HUGENHOLTZ, J. J. VAN BEUNINGEN en W. H. VAN GRIETHUIZEN. — Terwijl vervolgens met eenparigheid van stemmen

daar uit beroepen is, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer W. H. VAN GRIETHUIZEN, welke dit beroep in de vreeze des Heeren heeft aangenomen. —

VUURSCHE. Onze geliefde Leeraar, D. B. MOORREES, ontving den 13 Julij eene eenparige en wettige beroeping naar de Gemeente van *Bunschoten en Smakenburg*; en heeft tot onze blijdschap, na dezelve eenige dagen in bedenk genomen te hebben, daar voor beleefdelijk bedankt — Zijn Eerw. heeft zich daarop aan ons op den 7den Aug. wederom plegtig verbonden met eene Leerrede uit den 2den Brief van *Joannes* vs. 8. *Ziet toe voor u zelven, dat wij niet en verliezen het geene wij gearbeid hebben, maar eenen vollen loon mogen ontvangen.* God geve zijne hooge goedkeuring op de keuze van onzen Leeraar, en doe hem onder ons met zegen arbeiden.

AMERSFOORT Vakant. Zie Maart 1808.

BUNSCHOTEN. Zie Julij 1808.

RHENEN EN WIJK.

ODIJK. Zie Julij 1808.

LEERSUM staat Vakant te worden. Zie Junij 1808.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN Vakant. Zie Octob. 1795.

LEEUWARDEN Walsche Kerk Vakant. Zie April 1808.

MENALDUM Vakant. Zie Dec. 1807.

DRAGTEN Vakant. Zie Julij 1808.

VROUWEN PAROCHIE Vakant. Zie Dec. 1807.

HALLUM Vakant. Zie Jan. 1808.

ENGELUM Vakant. Zie Maart 1808.

FRANEKER.

FRANEKER Walsche Kerk Vak. Zie Dec. 1796.

SNEEK.

SNEEK.

'T OPPENHUIZEN EN UITWELLINGERGA. Zie Jan. 1808.

GAASMEER EN NIEUWHUIJZEN Vakant. Zie April 1808.

NIJEGA EN ELAHUIZEN Vakant. Zie April 1808.

BOLSWARD EN WORKUM.

HINDELOPEN. De Wel Eerw. zeer gel. Heer F. HOLKEMA, Pred. te *Akkrum en Terhorne*, alhier beroepen zijnde, heeft daar voor bedankt. Dus is als nog

HINDELOPEN Vakant.

ZEVENWOUDEN.

TJERKGAAST den 10den Julij. D. J. LIMBURGH OOSTERHUIS, van hier naar *Ten Boer* in *Groningerland* beroepen en den 6den dezer Classicaliter gedimitteerd zijnde (zie Boekz. voor Julij 1808) heeft op heden zijn affcheid van hier gepredikt, en nam daar toe den tekst *Ephes.* V: 14. *Daarom zegt hij: Ontwaakt enz.* Zoo dat nu de Gemeente van

TJERKGAAST, IDSKENHUIZEN, ST. NIKLAASGA, DONIAGA EN LEGEMEER werkelijk Vakant is.

OOSTERZEE EN ECHTEN den 17den Julij. D. H. H. TERVEHN, van hier naar *Luttetsberg* en *Norden* in *Oostfriesland* beroepen zijnde, maakte ons op heden bekend, dat hij die beroeping had aangenomen. Zoo dat

OOSTERZEE EN ECHTEN staat Vakant te worden.

GORREDIJK den 17den Julij. D. A. VAN VELDEN, van hier naar *Hallum*, onder de Eerw. Cl. van *Leeuwarden* beroepen zijnde, gaf ons daar van op den 15ten dezer berigt, hebbende de beroeping eenigen tijd in beraad genomen; maar op heden maakte dezelve ons tot ons leedwezen bekend, dat

dat hij die beroeping had aangenomen, zoo dat onze dringende aanzoeken om zijn Eerw. langer bij ons te houden, vruchteloos zijn geweest, en de

GORREDIJK eerlang staat Vakant te worden.

AKKRUM EN TER HORNE. D. F. HOLKEMA, van hier naar *Hindelopen*, onder de Eerw. Classis van *Bolswaard en Workum* beroepen zijnde, heeft op onzen sterken liefdedrang daar voor bedankt, gaf ons daar van op den 24sten Julij berigt bij de Voorafspraak uit *Joan.* XIV: 18. en verbond zich op nieuw aan deze Gemeente, met eene plegtige Leerrede over *Hand.* II: 42. *Ende zij waren volherdende in de leere enz.*

DONKERBROEK EN HAULE Vakant. Zie Julij 1808.

TERKAPLE EN AKMARIJP Vakant. Zie Nov. 1804. Dec. 1805. en Aug. 1807.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

DEVENTER Walsche Kerk Vak. Zie Julij 1805.

ALMELO Vakant. Zie Maart 1807.

CAMPEN.

IJSSELMUIDEN. Onze geliefde Leeraar de Wel Eerw. Heer H. HEPPENER, van hier beroepen naar de *Drachten* in *Friesland*, onder de Classis van *Leeuwarden*, den 17den Julij bij de Kerkenraad alhier en daags daar aan bij de Classis van *Campen* losgemaakt zijnde, heeft den 24sten Julij van de Gemeente afscheid genomen met de woorden van Paulus *Philipp.* I: 27*a*. *Alleenlijk wandelt waardiglijk den Evangelium van Christus.* Zoo dat

IJSSELMUIDEN Vakant is.

ZWOLLE.

HASSELT den 15den Aug. 1808. Heden is ter vervulling der jongste Predikantsplaats alhier, uit een te vooren gemaakt gros van Predikanten, dit twaalftal unaniem geformeerd: DD.

DD. VISCH, Predd. te *Bovenkarſpel.* BIERSHAUZEN, te *Warnsveld.* ARENDS, te *Nieuwleuzen.* VAN HELSDINGEN, te *Zwartſluis.* MEIJERINK, te *Camperveen.* LETTE, te *Vliſſingen.* KRAALS, te *Windesheim.* DE VRIES, te *Boxum* en *Bleſſem.* SIJDENBORG, te *Enum.* IJPEIJ, te *Haringhuizen.* VAN ROSSEM, te *Muiden.* HUGENHOLTZ, te *Driebergen.*

En daar uit unaniem dit zestal:

DD. VISCH, LETTE, ARENDS, HUGENHOLTZ, KRAALS en BIERSHAUZEN.

VOLLENHOVEN EN STEENWIJK.

De Wel Eerw. Heer J. VAN TROOSTENBURG DE BRUIN, Pred. te *Ommeren*, heeft de beroeping van *de Cuinre* en de Wel Eerw. Heer C. VAN EPEN, Pred. te *Vliſſingen*, de beroeping in de Gemeente te *Blokzijl* aangenomen.

STAD en LANDE.

GRONINGEN EN 'T GORECHT.

HAREN den 7den Aug. 1808. Onze geachte Leeraar D. W. HOLWERDA, eene beroeping van de Gemeente te *Appingedam*, zelfs met aanbieding van verhooging van het tractement, ontvangen hebbende; maakten wij gemeenſchappelijk ons werk er van, om hem, die geliefd is bij ons, te verzoeken, om bij ons te blijven, en wij leefden in ſtille hoop, dat hij, die ook veel betrekking op ons toont, en nog maar nauwlijks drie vierde deel jaars ons gedient had, ons zoo ras niet verlaten zou. Na een kort beraad verblijdde hij ons heden, door kennisgeving, dat hij voor de opgedragene beroeping bedankte, en verbond zich op nieuw aan ons met eene gepaste Leerrede over *Philipp.* I:12—14. *Ende ik wil dat gij weet, broeders, enz.* Hij genlete voorts op zijn werk onder ons allen zegen; en de Gemeente te *Appingedam* worde vervuld in Gods gunst!

NOORD-

NOORDLAREN Vakant. Zie April 1808.

APPINGEDAM.

APPINGEDAM. Den 24ſten Julij l. l. is uit de te voren gemelde Nominatie, door ſtemgeregtigde Ledematen dezer Gemeente, met meerderheid van ſtemmen alhier beroepen D. W. HOLWERDA, geacht Evangelie dienaar te *Horen*; welke echter na 14 dagen van beraad voor deze onze beroeping per misſive vriendelijk bedankt heeft.

Hier op is de Nominatie door Collatoren weder aangevuld met D. A. IJPEIJ, Pred. te *Haringhuizen* in *Noord-Holland*, welke verzocht is mede zijne gaven voor de Gemeente te laten hooren.

COLHAM Vakant Zie Maart 1805.

SCHILDWOLDE Vakant. Zie Julij 1807.

OTERDUM Vakant. Zie Nov. 1807.

LOPPERSUM.

LOPPERSUM Vakant. Zie Febr. 1807.

OOSTERWIJTWERT. Zie Meij 1807.

TEN BOUR. Zie April 1808.

MIDDELSTUM.

OLDENZIJL Vakant. Zie April 1805.

DE MARNE.

WESTER-NIELAND EN SAAXUMHUIZEN Vakant. Zie Febr. 1806.

'T WESTER-KWARTIER.

ZUIDHORN den 26ſten Julij. Heden heeft zich aan de Eerw. Claſſis, tot het præparatoir examen aangeboden, de Heer Stud. D. A. ESCHER, voorzien van de loffelijkſte zoo Kerkelijke als Akademiſche getuigſchriften van de Hooge School te *Groningen*. Dit verzoek werd dus zijn E. geredelijk toegeſtaan, en ten proeftekst opgegeven, *Matth.* XVIII: 23. in 't Hebr. *Gen.* I: in 't Grieksch het Tekst hoofddeel, en de dag van het examen bepaald op den 30ſten Aug. eerstkomende.

VISVLIET den 4den Aug. Heden middag om één uur ſtierf zeer onverwacht de achtingwaardige

Leer-

Leeraar dezer plaats, de Wel Eerw. Heer T. BOLT, in den goeden ouderdom van 74 jaren, van welken leeftijd hij 44 jaren in den dienst van 't Evangelie, zoo hier als in de Gemeente van *Kolderveen* en *Dinkfterveen* onder de Classis van *Meppel*, met alle ijver en getrouwheid is werkzaam geweest. Zijn Eerw. laat na eene weduwe mejufvr. M. POT, en twee meerderjarige zonen, de Wel Eerw. Heeren W. N. BOLT en N. W. BOLT, Predd. te *Akkerwoude* en *Murmerwoude* in *Friesland* en te *Waal op Texel*, die met de Gemeente, het verlies van man, vader en Leeraar zeer betreuren. Mogelijk in eene volgende, van zijn Eerw. iets nader.

FEERWERD Vakant. Zie Jan. 1808.
OLDEHOVE Vakant. Zie Meij 1808.
ADUARD staat Vakant te worden. Zie Julij 1807.

OLDAMBT EN WESTERWOLDINGERLAND.

BOURTANGE Vakant. Zie Junij 1808.
NIEUW SCHEEMDA. Zie Junij 1808.
BELLINGWOLDA Vakant. Zie Febr. 1808.
NIEUWE PEEKEL-AA. Zie Meij 1808.
TERMUNTEN EN BORGSWEER. Zie Meij 1808.

DRENTHE.

EMMEN.

EMMEN Vakant. Zie Julij 1808.

MEPPEL.

DWINGELO Vakant. Zie Junij 1808.
HOOGEVEEN Vakant. Zie Julij 1808.

ROLDE.

PEIJZE Vakant. Zie Meij 1808.
ASSEN Vakant. Zie Julij 1808.

OOST-FRIESLAND.

OLDERSUM. Van hier is verzuimd te regter tijd gemeld te worden, dat onze nieuw beroepen Leeraar, de Heer G. P. VAN ZANTEN, S. S. Mi-

Miniod. Cand. op den 12den Febr. dezes jaars in den tweeden dienst onder ons Bevestigd is door onzen oudsten Leeraar den Wel Eerw. Heer T. SIMONS, welke bij die gelegenheid predikte over 2 *Tim.* IV: 5. *Maakt dat men enz.* Terwijl onze jonge Leeraar zijn dienstwerk begon met de woorden des Apostels *Hebr.* XIII: 18. *Bidder voor ons enz.*

De Vakante Plaatsen van *Oost-Friesland*, 't *Graafschap Bentheim*, *Kleeve*, *Wezel*, *Duisburg aan den Rhijn* en *Bremen*, zijn als in de voorgaande Maand.

INHOUD.

G. GESZNER, Het Karakter van den Christen, Bl. 124.
Christelijk Magazijn, IIIde Deels, IIIde Stuk. 130.
G. B. REDDINGIUS, Opheldering van sommige plaatsen van het Uitlegkundig Handboek. 138
——— ——— Over de Waarneming van den Openbaren Godsdienst. 147
J. C. HOFFBAUER, Natuurkunde der Ziel. 156
E. YOUNG, Nachtgedachten, 4de Zang. 162.
W. A. VAN SPAEN, Proeven van Historie en Oudheidkunde. 172
Letter-Nieuws. 180.
Berigt. 185.
Synode van *Noord-Holland*. ———
——— van *Friesland*. 187
Bekendmaking. 194.
Akademie-Nieuws. 195.
School Nieuws. ———
Kerk-Nieuws. 203.

MAANDELIJKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD;

HONDERD EN ZEVEN-EN-TACHTIGSTE DEEL.

Voor SEPTEMBER 1808.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op de Heerengragt, over de Warmoesgragt, N°. 413.
MDCCCVIII.
Met Privilegie.

De Prijs is 6 Stuivers.

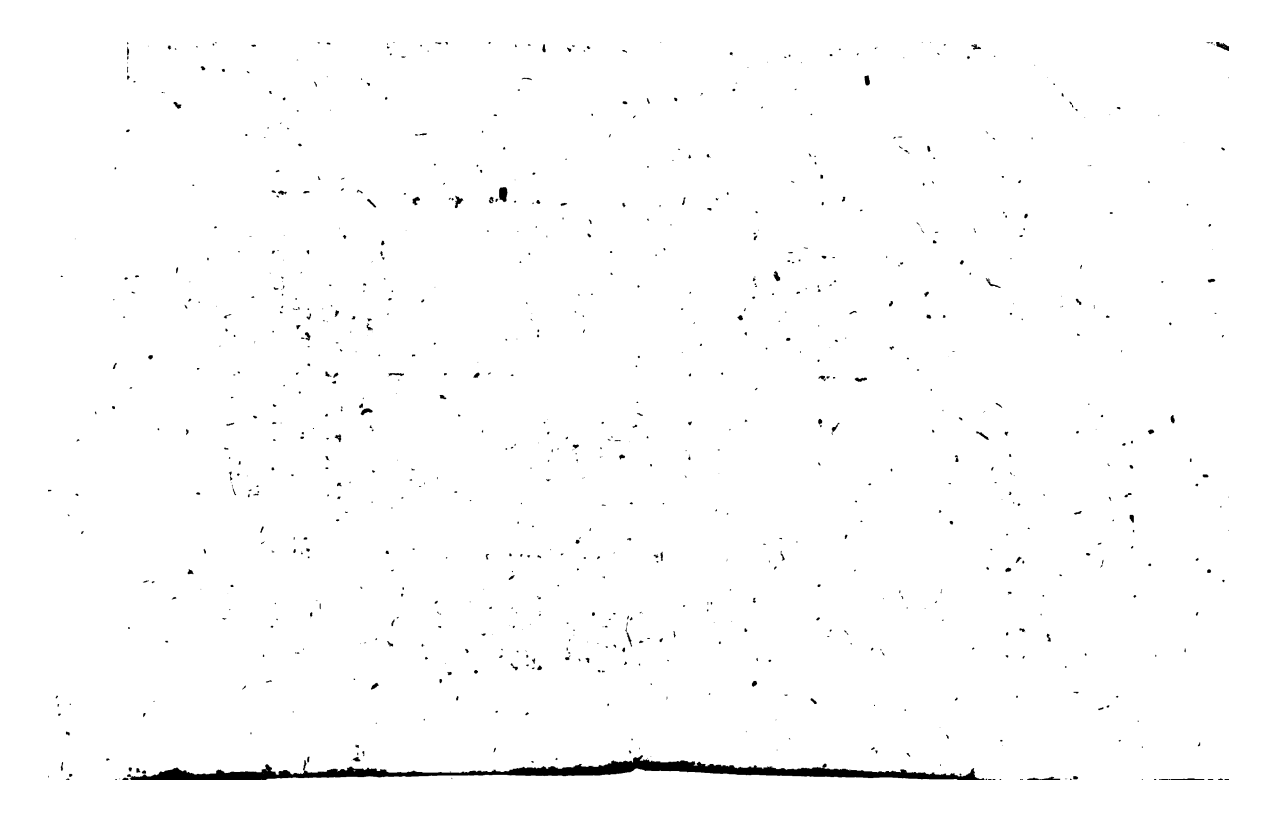

UITTREKSELS.

De EERSTE BRIEF van PAULUS aan TIMOTHEUS; benevens die aan de EPHESIERS, de COLLOSSENSEN en PHILEMON. Door W. E. DE PERPONCHER. *Te* Utrecht *bij* J. van Schoonhoven, 1808. 168 *Bladz. in gr. Octavo, behalve het Voorwerk. De prijs f* 1-8-:

De verdienſtelijke DE PERPONCHER, ſteeds ijverig voortgaande, om zijne edele vermogens ten voordeele van den Godsdienſt, en ter opheldering van den Bijbel te beſteden, en daar door zijne Landgenooten te verpligten, ſchenkt ons, in dit Stukje, weder eene vertaling, uitbreiding, en opheldering in uitvoerige Aanteekeningen, van vier Brieven van den Apostel PAULUS; den eerſten aan TIMOTHEUS, dien aan de *Epheſiers*, aan de *Colloſſenſen* en aan PHILEMON.

Dewijl de wijze van behandeling dezer Brieven volkomen gelijk is aan die, volgens welke de edele Schrijver andere Brieven van den Apostel in vorige Stukjes heeft behandeld, behoeven wij er niets meer ter verdere aanprijzing van te zeggen, dan dat men hier dezelfde julstheid, bondigheid, beſcheidenheid ontmoet, welke de Schriften van den Heer DE PERPONCHER algemeen kenmerken, zijnde ook dit Stukje even als de vorige, met een' za-

kelijken Bladwijzer, tot gerijf des Lezers, voorzien.

Tot eene proeve bieden wij onzen Boekzaallezers aan, de vertaling van den korten maar des niet te min zaakrijken en nuttigen Brief van PAULUS aan PHILEMON. Vooraf gaat eene *Voorrede*, welke een algemeen verflag geeft van dien Brief, gelijk zulks bij elken behandelden Brief geschiedt, en welke dus luidt:

„ PHILEMON was een welgezeten man, Opziener of alsdan begunstiger en voorstander der Gemeente te *Colosse*. Zie MESS, G. d. A. 2 B. p. 176. Een zijner slaven, ONESIMUS genaamd, eertijds uit zijnen dienst ontvlugt, te *Romen* gekomen zijnde, in den tijd wanneer ook PAULUS daar was, kreeg er kennis aan onzen Apostel, wiens Evangelieprediking zoo veel op hem vermogt, dat hij, tot het Christendom, overging. En daar de Evangelieleere, zoo als PAULUS dezelve predikte, wel verre van te strekken, om de instellingen en betrekkingen der menschelijke Maatschappij te verbreken, of te ontzenuwen, dezelven integendeel nog vaster toehaalde, (1 *Cor.* VII: 1. en vs. 17. enz. *Efes.* VI: 6.) en een ieder, door alle de kracht der Conscientie en der Godsvrucht, aan de naauwkeurigste betrachting van alle zijne pligten en verpligtingen bond; begon ONESIMUS nu, door dit nieuwe licht bestraald, in te zien, hoe kwalijk hij gedaan had, met zijnen Heer te verlaten, denzelven daar door te verongelijken, en zich zijne vrijheid, langs eenen ongeloorloofden weg, te bezorgen. Weshalven hij nu zelf verlangde, deze zijne misdaad te boeten, door zich vrijwillig wederom te gaan stellen, in de magt van zijnen vorigen Heer; terwijl PAULUS, van zijnen kant, hem de uitvoering van dit voornemen willende gemakkelijk maken, hem aan dien vorigen Heer, die ook zelf zijn leerling schijnt te zijn geweest, eenen aanbe-

ve-

velingsbrief medegaf, in welken men de kunst van den bekwamen redenaar, met alle de deugden en hoedanigheden van den liefderijken, doch tevens regtvaardigen man en bescheidenen voorspraak, vereenigd ziet."

Zie hier verders de vertaling van dezen Brief:

1. „ PAULUS, een gevangene, om CHRISTUS
JEZUS wil, benevens den Broeder TIMOTHEUS,
aan onzen geliefden PHILEMON, dewelke ook
2. onze mede-arbeider is; mitsgaders aan de ge-
liefde APPIA, aan ARCHIPPUS, onzen medestrij-
der, en aan de gemeente, welke ten zijnen
3. huize bijeenkomt; genade zij u en vrede van
God, onzen Vader, en van den Heere JEZUS
CHRISTUS."
4. „ Ik dank mijnen God, uwer steeds ge-
5. dachtig zijnde in mijne gebeden; daar ik ver-
neem, hoe geheel gij zijt bezield met de lief-
de omtrent den Heere JEZUS, en omtrent alle
6. de Heiligen, ja hoe sterk de betooning van
dit uw geloof zich, over allen, uitbreidt, en
daar door bewijst, hoe veel goeds er bij u is,
7. door CHRISTUS JEZUS. Dies wij ons zeer ver-
heugd en opgebeurd vinden, wegens die lief-
de, door dewelke gij, mijn Broeder! de har-
ten der heiligen zoo zeer hebt verkwikt."
8. „ Daarom ook, hoe zeer ik vrijheid heb-
ben zou, om u, wegens den Heere, dat geen
9. te bevelen, dat betamelijk is; wil ik het liever
van u verzoeken, om de liefde, welke gij
toedraagt aan mij, PAULUS, eenen man, in zul-
ke omstandigheden, oud en daar bij nu nog
10. gevangen, om JEZUS CHRISTUS wil; u bidden-
de, voor mijnen Zoon, die mij zulks gedu-
12. rende mijne gevangenschap geworden is, te
weten voor ONESIMUS. Dewelke u wel te
voren van weinig nut was, maar nu zeer nut-
tig, zoo als ook aan mij, schoon ik hem nu

12. niet te min aan u te rug zende. Neem gij hem
dan ook aan, dien ik zoo als mijn eigen hart be-
13. min; ja dien ik ook wel had willen bij mij hou-
den, op dat hij mij, in uwe plaats, daar ik
14. nu, om 't Evangelie gevangen ben, ten dien-
ste staan zou. Doch ten dien opzigte wilde
ik niets doen, zonder uw goedvinden, opdat
uwe goedwilligheid, in dezen, niet als ge-
dwongen, maar volkomen vrijwillig zou zijn.
15. Welligt ook werd hij even daarom, voor eenen
korten tijd, van u afgescheiden, op dat gij
16. hem nu voor altoos wederkrijgen zoudt; doch
nu voortaan niet slechts als eenen dienstknegt,
maar als veel meer, dan eenen dienstknegt, als
eenen beminden broeder. Want daar hij zich
zulks reeds voor mij betoonde, hoe veel meer
zal hij 't dan voor u zijn, met wien hij nu,
in dubbele betrekking staat, naar de wereld
17. en in den Heere. Ziet gij mij derhalven aan,
als iemand, met wien gij, in den band van
vriendschap, staat, neem hem dan zoo aan, als
18. of ik het zelf ware. En indien hij u, in iets
mogt hebben benadeeld, of u iets schuldig zijn,
19. breng het mij in rekening, dit schrijve ik PAU-
LUS hier, met mijne eige hand, *ik zal het be-
talen*, daar ik u niet herinneren wil, dat gij
20. ook uw eigen zelven aan mij zijt verschuldigd.
Nu dan, mijn Broeder! laat mij toch dit nut
21. van u trekken, om des Heeren wil, op dat
mijn hart zich dieswegens in den Heere ver-
blijde. En dit schrijf ik ook, in volkomen ver-
trouwen, dat gij mij gehoor zult geven. Ja
zelfs weet ik, dat gij nog meer zult doen,
dan ik u hier verzoek."
22. „ Berei tevens eene huisvesting voor mij,
want ik hope, op uwe gebeden, aan u te zul-
len worden te rug gegeven."

23.

23. „ U groeten EPAPHRAS, mijn medegevange-
24. ne, om CHRISTUS JEZUS wil, benevens MAR-
CUS, ARISTARCHUS, DEMAS en LUCAS, mijne
medearbeiders."
25. „ De Genade van onzen Heere JEZUS CHRIS-
TUS zij met uwen Geest, Amen."

De Aanteekeningen op dezen Brief voor ons te wijdloopig zijnde, om over te nemen, zullen wij, tot eene proeve, alleen de volgende overschrijven op *vs.* 6 en 8. „ Het geloof toch is eene vruchtbare bron van allerlei deugden. Deszelfs wezen is overtuiging van Gods aanzijn, overtuiging van Gods volmaaktheid en magt, met onbepaald vertrouwen op dezelven. Brengt men nu dit in verband, met de beschouwing der wetten van dien God, die volmaakt, regtvaardig, wijs, magtig en getrouw zijnde, geene wetten geven kan, of hij moet ze uitvoeren en zijn woord gestand doen, dan brengt het geloof gehoorzaamheid voort. Neemt men, door 't geloof bezield, de Opperheerschappij van dien God, die alleen magtig, wijs en goed is, om 't Heelal te kunnen besturen, en er als Voortbrenger en Eigenaar alleen regt toe heeft, in aanmerking, dan brengt het ons, tot de onbepaaldste onderwerping aan alle zijne beschikkingen. Doordringt men zich daar bij, met het geloof aan zijne liefde en vaderlijke zorgen, en meêgaande Barmhartigheid, dan voegt men bij deze onderwerping de blijmoedigste gelatenheid. Gelooven wij, dat God ons, naar zijn eigen getuigenis, schiep, naar zijn beeld, en wil dat wij tot het zelve te rug keren, om volmaakt te worden zoo als hij volmaakt is, ja dat hij ons, in zijnen Zoon, zijne hervormende kracht schenkt, om ons, tot dat Beeld en het nieuwe leven der volmaaktheid te herscheppen; met welk eenen ijver zal ons dan dat geloof niet bezielen, om ons die kracht ten nutte te maken, door dezelve op te klimmen van deugd

tot deugd, ten einde voortaan, voor niets anders, dan voor dit nieuwe leven te beſtaan. Gelooven wij, dat God geheel liefde, weldadigheid, barmhartigheid en vergeving is, gelooven wij aan 't bewijs, dat hij er ons van gaf, in 't geſchenk van zijnen eenigen Zoon; gelooven wij aan de edelmoedige zelf-opoffering van dezen Zoon der liefde, voor ons, aan 't kruis volbragt en aan alle de heerlijke heilgoederen, welke hij ons, even daardoor verwierf, zal dan niet dat geloof onze gevoelige, verblijde, dankbare harten, tot gelijke liefde, zachtmoedigheid, vergeving, weldadigheid, en zelf-opoffering, voor allen, ſtemmen? Ja welke deugd, welke volmaaktheid is er, tot dewelken dit de ziel te gelijk verteederend, veredelend en verheffend geloof ons niet ſtemmen zal, zoo wij er eens onzen geheelen geest, ons geheel hart, diep mede doordrongen hebben? Niets goeds is er, dat dit geloof, regt gekend en regt aangenomen, niet in ons zal voortbrengen; niets is er, waar over zich de vruchten van al dit goede niet zullen uitbreiden. Want wie zou, met een onrein hart voor den heiligen, met een leugen in den mond, of de vrucht der ongeregtigheid in de hand, voor den regtvaardigen God, die enkel trouw en waarheid is, verſchijnen durven? Het geloof weert dus alle kwaad, te gelijker tijd als het alle goed voortbrengt."

Op *vs.* 8. „ Naar de leere van CHRISTUS toch is het pligt, den berouw hebbende aan te nemen, en den genen, die, om vergeving verzoekende, zich aan ons overgeeft, vergeving te ſchenken, zoo als CHRISTUS ons vergeving geſchonken, ja verworven heeft. PHILEMON nu bevond zich volkomen, in dit geval, omtrent den vrijwillig tot hem terug keerenden ONESIMUS; weshalve PAULUS hem, met het Apostolisch gezag, de uitoefening van dezen Christenpligt, in het weder aannemen en gunſtig ont-

van-

vaagen van ONESIMUS bevelen kon. Maar PHILEMON zich, in alles zoo geheel vrijwillig en bereidwillig tot allen geloofs- en liefdenpligt toonende, wilde PAULUS ook liever vriendendienst van zijnen vriend, dan gehoorzaamheid van zijnen leerling vorderen; in dezen volkomen handelende naar den Geest van zijne Evangelieleer, die de pligtvervulling, uit eigene beweging, zoo verre boven die, uit enkele vreeze ſtelt. — PAULUS had daarenboven te veel beſcheidenheid, om zijn gezag, in zaken van huisſelijke orde en geldsbelang, te willen gebruiken, zoo als in het vervolg nader blijkt."

Dit zal genoeg zijn, gelooven wij, om onzen lezeren eene proeve te geven van het goede, het welk door dezen arbeid van den Heer DE PERPONCHER geſticht wordt.

Over het BIJWONEN van GODSDIENSTIG ONDERWIJS, en het doen van BELIJDENIS. Eene Handleiding voor Hervormden. Door G. B. REDDINGIUS, *Predikant te* Waardenburg *en* Neerijnen. *Te* Amſterdam *bij* W. Brave, 1808. 84 *Bladz. in Octavo. De prijs is f* — 8 —

Na zijne beide welgeſchrevene en nuttige werkjes *over Doop en Avondmaal*, en over de *openbare Godsdienſtoefening*, welke wij reeds hebben aangekondigd, heeft de Eerw. G. B. REDDINGIUS nu dit derde gevoegd *over het bijwonen van Godsdienſtig Onderwijs en het doen van Belidenis*, in denzelfden ſmaak ingerigt, en even dienſtig en nuttig ten gebruike, als eene handleiding voor allen,

die zich een opgeklaard denkbeeld van deze onderwerpen begeeren te vormen, omtrent welken niet zelden grove vooroordeelen en wanbegrippen plaats hebben.

De inhoud en inrigting van dit werkje is deze, dat de Eerw. Schrijver in 18 *paragrafen* het volgende behandelt: 1. *Godsdienstige kennis is voor allen zeer noodzakelijk, en voor ons geluk onontbeerlijk.* 2. *Gods Woord beveelt ons het ſtreven naar dezelve, en belooft er ons veel goeds van.* 3. *Welke middelen tot verkrijging van dezelve moeten wij gebruiken?* 4. *Zij die zich van het Godsdienſtig onderwijs onttrekken, gedragen zich onverantwoordelijk en bederven zich zelven.* 5. *De jeugdige leeftijd is de beste om Godsdienſtig onderwijs te ontvangen.* 6. *Die in jaren verder gevorderd zijn en nog onkundig zijn, behoeven zich niet te ſchamen, om zich te laten onderwijzen.* 7. *Wat moet er voorafgaan bij den Leerling, die van het Godsdienſtig onderwijs een nuttig gebruik maken zal?* 8. *Hoe moet men het Godsdienſtig onderwijs bijwonen?* 9. *Hoe moet men naderhand omtrent het onderrigt handelen?* 10. *Wanneer moet men met het gebruik maken van het onderwijs uitſcheiden?* 11. *Het doen van belijdenis moet op het onderwijs volgen, maar wat is dat, belijdenis te doen?* 12. *Met welke oogmerken moet men belijdenis doen?* 13. *Welk eene gemoedsgeſteldheid wordt er toe vereischt, om dat regt te doen?* 14. *Om welke redenen zijn wij daar toe verpligt?* 15. *In welken leeftijd behoort dat te geſchieden?* 16. *Welk een gebruik moet men van zijne gedane belijdenis maken?* 17. *Welk eenen invloed behoort de belijdenis te maken op ons gedrag omtrent den Christelijken Godsdienst?* 18. *Welk eenen invloed behoort de belijdenis te maken op ons gedrag omtrent onze medechristenen?*

Daar

Daar bijzonder vele menſchen zich geheel verwarde en verkeerde begrippen vormen van het *doen van belijdenis*, verkiezen wij, tot eene proeve, over te ſchrijven, het gene wij hier in de *elfde Paragraaf* lezen: *Het doen van belijdenis moet op het onderwijs volgen, maar wat is dat, belijdenis te doen?* Dus ſchrijft REDDINGIUS Bladz. 49.

„ Het is reeds door ons aangemerkt, dat het niet goed is, met het ontvangen van Godsdienſtig onderwijs uit te ſcheiden, voor dat men zijne belijdenis doen wil. Neen, het is een van de voorname oogmerken van het onderwijs in den Godsdienst, om de menſchen daar toe op te leiden, dat zij kunne belijdenis kunnen afleggen. Men noemt het bijwonen der Katechiſatien van ouds her: zijne belijdenis leeren, en ſchoon die uitdrukking wel eens verkeerdelijk zoo opgevat wordt, als of derzelver eenige oogmerk ware, om daar door in ſtaat geſteld te worden, van, hoe ook, belijdenis te kunnen doen, en er zoo, gelijk men zegt, dóór te komen, zoo leert die uitdrukking toch, dat men van ouds her begrepen heeft, dat elk Leerling verpligt is om, na eenigen tijd geleerd te hebben, van het Chriſtelijk geloof belijdenis te doen. Wij zullen die verpligting ſtraks nader aantoonen. Thans zullen wij onderzoeken, wat het is zijne belijdenis te doen, daar van eene beſchrijving geven, en ook daar uit zal het blijken, hoe billijk, hoe pligtmatig het is, dat men dezelve eens aflegge."

„ Wat is het dan, belijdenis te doen? Hij die belijdenis aflegt van het Chriſtelijk geloof, voor de Opzieners eener Chriſtelijke Gemeente, zoo als dat behoort, verklaart daar door in de eerſte plaats aan God en aan zijne medemenſchen, dat hij die leere, van welke hij bekentenis doet, houdt voor de leere van den waren Godsdienst, dat hij van derzelver waarheid en Goddelijkheid volko-

men

men overtuigd is, dat hij dezelve aangenomen heeft, als behelzende den eenigen weg, langs welken men kan zalig worden. Hij geeft dus daar door te kennen, dat hij Christelijk denkt, en dat hij wil, dat men dat ook van hem gelooven, zich van zijne Christelijke denkwijze overtuigd houden zal.— Maar ook in de tweede plaats, zoo iemand verklaart daar door mede voor God en de Gemeente, dat hij gezind is, die leere voor zich zelven te behartigen, steeds voor dezelve uit te komen, overeenkomstig dezelve zijn wezenlijk en eeuwig welzijn te zoeken, en zijn geloof aan dezelve te laten blijken, door de lessen en bevelen van dezelve gaarne en aanhoudend in acht te nemen en te betrachten. — Eindelijk in de derde plaats, zoo iemand verklaart daar door insgelijks voor God en de Gemeente, dat hij zich vrijwillig en uit eigene overtuiging begeeft tot de Kerk of Gemeente van JEZUS CHRISTUS, (in dat Kerkgenootschap, welks belijdenis bij de voorkeur geeft,) in welke hij bij den Doop reeds zonder zijn weten ingelijfd was, om onder het opzigten bestuur te staan, dat in dezelve plaats heeft, in derzelver voorregten te mogen deelen, en in dezelve voorbereid te worden voor het hemelsche Koningrijk van God."

„ Het doen van belijdenis behelst dus drie stukken. Te verklaren dat men Christelijk denkt; te verklaren dat men gezind is als een Christen te leven; en zich te begeven tot de Gemeente van JEZUS CHRISTUS, om mede deel te hebben aan hare voorregten. Daarop zien ook de drie vragen, die achter het Kort Begrip der Christelijke Religie gevonden worden, en die door den Leeraar aan den Leerling worden voorgesteld, wanneer deze zijne belijdenis doet. Vooreerst: of hij ook nog eene of andere twijfeling heeft, omtrent het een of ander stuk der leere, van welke hij belijdenis aflegt? Ten tweede: of hij waarlijk het vaste voornemen heeft,

heeft, om zich aan die leere te houden, door Gods genade de zonden en verkeerdheden der wereld te vermijden, en Christelijk te leven? En ten derde: of hij zich onderwerpt aan het bestuur der Kerke, en dus ook aan de Christelijke straffen, wanneer hij naderhand in denkwijze of levenswandel mogt afwijken van de belijdenis, die hij nu doet."

„ Belijdenis te doen bestaat dan daar in, (ik zal dat nog eenmaal herhalen, om dat men daaromtrent veelal duistere, verwarde en verkeerde denkbeelden heeft,) dat men plegtig verklaart Christelijk te denken, Christelijk te willen leven, en tot het Christendom te willen behooren, om in hetzelve gelukkig te worden."

Hier bij willen wij nog, wegens het belang der zake voegen de 15de *Paragraaf* Bladz. 67. *In welken leeftijd behoort het doen der belijdenis te geschieden?* Op deze vraag lezen wij dit antwoord:

„ Maar wanneer behoort men belijdenis te doen, in zijne jeugd, of in verder gevorderden ouderdom? Wij zouden op deze vraag liefst willen antwoorden: in zijne jeugd, en zouden het niemand durven aanraden, om dat zonder gehoegzame redenen uit te stellen tot eenen verder gevorderden leeftijd. Immers ons leven is zeer onzeker, wij kunnen elk' oogenblik sterven, en hoe moeijelijk moet het iemand, die in zijne laatste uren wel denkt, het sterven maken, wanneer hij op zijn doodbed zichzelven te verwijten heeft, dat hij het doen van belijdenis moedwillig verschoven heeft! Daarenboven, kan men wel ooit te vroeg aan zijne verpligting voldoen? kan men wel ooit te vroeg zoo iets verrigten, dat zoo belangrijk is voor onze rust, voor onzen troost en voor ons geluk? Wij menschen hebben van onze kindschheid af gelegenheid, om ons tot het doen van onze belijdenis voor te bereiden, door ons te laten onderwijzen, wij kunnen, als wij ons bijveren, daar toe behoorlijk voor-

voorbereid zijn, wanneer wij tot jaren van onderscheid zijn gekomen, en dan hebben wij ook geene vrijheid meer, om ons daar van te onttrekken. God, JEZUS CHRISTUS, de Gemeente, onze Doop, en ons wezenlijk belang vorderen dat van ons. Jeugdige Lieden! overweegt dit, en laat u niet vervoeren door eene beklagelijke loszinnigheid, om dat van tijd tot tijd, tot groot gevaar voor u zelven, uit te ſtellen."

„ Dan, in een gedeelte van ons Vaderland worden er bijna geene jonge Lieden, die nog ongehuwd zijn, tot Ledematen aangenomen. Zij zijn er ook voor een groot gedeelte volſtrekt niet toe te bewegen; men verbeeldt zich daar veelal, dat het het niet te pas komt eerder belijdenis te doen, dan wanneer men door het huwelijk tot bedaardheid gekomen is. Ik zal eens nagaan of die menſchen daar voor wel genoegzame redenen hebben? Dan zou het door mij beweerde, dat men in zijne jeugd reeds belijdenis doen moet, weder geheel vervallen, waar voor ik evenwel in het minſte niet bevreesd ben."

„ Vele jonge Lieden zeggen daar: Door het doen van belijdenis neemt men eenen zwaren last op zich, men wordt daar door verbonden tot een zedig, ingetogen levensgedrag, tot het verzaken van de wereld, en daar toe kan men zich zoo ſterk niet verbinden, zoo lang men nog jong en ongetrouwd is. Men komt dan wel eens in gelegenheden en omſtandigheden, bij en in welke het wat vrolijk toegaat, en dus kan men toch de belofte niet houden, die men bij het doen van belijdenis gaflegt; derhalve is het beter dat men dezelve niet doet; men bezondigt zich toch maar, als men eene belofte doet met de gedachte, dat men dezelve niet zal kunnen houden. Welk eene verwarde en verkeerde taal. Vooreerst, door het doen van belijdenis neemt men eigenlijk geenen nieuwen last op zich.

zich. Men is reeds door den Doop verpligt tot zedigheid, ingetogenheid en matigheid. Daarenboven, het doen van belijdenis ontneemt ons de vrijheid niet, om op zijnen tijd gebruik te maken van uitſpanningen, en ons te vermaken. Maar zoo wij daar van misbruik maken, en ons bij dezelve bezondigen, dan doen wij altijd kwaad, wij benadeelen ons zelven altijd, het zij wij Ledematen zijn, het zij niet. En het is wel zonde, eene belofte te doen, met de gedachte, dat men dezelve niet houden kan, maar, waarom zou een jong mensch de beloften niet kunnen houden, die hij, bij het doen van belijdenis aflegt? Moet hij zich dan begeven in zondige gelegenheden, op ſlechte plaatſen? kan hij zich daar van niet onthouden? vordert zijn belang dat niet ten ſterkſte van hem? Die uitvlucht is dus ongegrond, en geeft eenen luſt in de zonde; eenen ſmaak in de dingen der wereld te kennen, die ten hoogſte is af te keuren. Jonge Lieden, die de gemelde taal voert, laat mij dezelve eens omkeeren, en opgeven, hoe gij eerlijk behoordet te redeneeren: Wij verkeeren in eenen gevaarlijken leeftijd, wij loopen zoo veel gevaar, om onze verpligtingen uit het oog te verliezen, door de wereld weggeſleept te worden, en daar door ons zelven ongelukkig te maken. Wij hebben het dus ten hoogſten noodig, om door nieuwe banden aan onze verpligting verbonden, en van de ijdelheid afgetrokken te worden, en om ons te begeven onder het bijzonder opzigt van het Kerkbeſtuur. Het is dus ons belang, dat wij zonder uitſtel onze belijdenis afleggen, zoo als dat onze dure pligt is. Door dat te verzuimen zouden wij ons zwaar bezondigen, ons waardig maken dat God ons geheel aan ons zelven overliet, en dan zouden wij ons gewis in het verderf ſtorten. Wij kiezen dus met ons geheele hart, ons te begeven tot de Gemeente, wij willen gaarne de be-

lof-

loften doen, die daar bij gevorderd worden, en zullen er gedurig God om bidden, dat Hij ons door zijne genade bekwaam make, om dezelve beftendig te volbrengen."

„ Anderen zeggen daar: Wij zijn nog zoo onkundig, wij moeten noodzakelijk nog wat leeren, als wij nu al onze belijdenis deden, dan zouden wij op den duur alles vergeten, en daarom kunnen wij daar toe niet komen. Maar als menfchen, die al eenige jaren lang onderwijs in den Chriftelijken Godsdienst gehad hebben, nog zoo onkundig zijn, dat zij geene belijdenis kunnen afleggen, dat ftrekt hun waarlijk niet tot eere, maar tot eene groote fchande. Dat is een teeken, dat zij er zeer los en onnadenkend onder verkeerd hebben, en het niet hebben ter harte genomen, zoo als zij konden en behoorden. En wanneer men vroeg zijne belijdenis doet, dan behoeft men naderhand niet weder te vergeten, het geen men geleerd heeft. Neen, dat hangt van ons zelven af. Al hebben wij belijdenis gedaan, daarom kunnen wij ons nog verder laten onderwijzen, daarom kunnen wij nog wel voortgaan om de waarheden te onderzoeken, ja, dat moeten wij doen, de belijdenis verpligt ons daar toe, en dus is die uitvlugt ook van geene waarde, van geene beteekenis."

„ Maar anderen zeggen daar: Wij kunnen nog geene belijdenis doen, want wij zijn nog ongefchikt tot de viering van het Avondmaal, wij hebben nog geen regt op hetzelve, en willen dus zoo lang met het afleggen van belijdenis wachten, tot dat wij daarop regt krijgen. Dit is eene zwarigheid, waar in vele menfchen in die oorden hangen blijven, zoo lang zij leven. Zij beweren, dat die alleen regt hebben op het heilig Avondmaal, die overtuigd zijn, dat zij Gods bijzondere genade ontvangen hebben, en maken zich zelven wijs, dat zij zich in het geheel niet bezondigen, maar integen-

gendeel zeer voorzigtig en verſtandig handelen, wanneer zij zich zoo lang van het doen van belijdenis en de viering van het Avondmaal te rug houden, tot dat zij verzekerd zijn, dat zij dat voorregt genieten. Het gevoel van pligt is bij zulke menſchen uitermaten zwak, en dat is wel ongelukkig. Dat gevoel behoorde boven alles te gaan; dat gevoel, dat wij het verpligt, dubbel verpligt zijn om belijdenis te doen, en op JEZUS bevel ten Avondmaal te gaan, behoorde bij ons alle zwarigheden te verdrijven, en ons aan te zetten, om met het oog op God zijnen wil te doen, zonder in bedenkingen te blijven hangen, maar dat heeft bij die menſchen geen plaats. Daar bij hebben zij een zonderling begrip van de genadige invloeden van Gods Geest, welke blijken moeten uit onze gezindheden, maar niet uit ſtrelende gewaarwordingen. En het Avondmaal beſchouwen zij veel te eenzijdig. De viering van hetzelve wordt door hun aangemerkt als eene zeer bedenkelijke, gevaarlijke onderneming, waar toe maar weinigen geregtigd zijn, en niet als een aangename pligt, als eene eere, als een voorregt, dat JEZUS ons uit liefde vergunt, en waar mede Hij ons voordeel bedoelt. Zoo leert het Evangelie ons evenwel het Avondmaal beſchouwen. Het ſpreekt van geen regt op hetzelve, maar zegt ons, dat wij alle tot hetzelve verpligt zijn. Het zegt ons niet, dat wij het betrachten van dien pligt moeten uitſtellen, tot dat wij ons zelven kunnen wijs maken, dat God iets buitengewoons en wonderlijks aan ons gedaan heeft, maar preekt ons, dat wij, wanneer wij in het algemeen met welmeenende oogmerken, en een biddend hart doen, het geen ons geboden wordt, dan verzekerd zijn kunnen, dat God dat niet ongezegend laten zal. Dus is ook deze uitvlugt nietig, zij ſteunt op verkeerde begrippen, en op eene eenzijdige beſchouwing der zaak. Verdwaalde menſchen!

schen! die in die uitvlugt hangen blijft, en u zelven gerust wijs maakt, dat het beroepen op dezelve u ontslaat van het doen van uwen pligt, ach! hoe ellendig zult gij nog eens in de eeuwigheid overtuigd worden, dat gij u zelven bedrogen hebt. Mogt gij daar voor nog bewaard blijven door na te denken, over het geen ik van uwe denkwijze gezegd heb! Mogt God dat nog aan uw hart zegenen door zijne genade! Legt uwe eigenwijsheid af, volgt nederig het Evangelie, wordt als de kinderen, en, indien gij JEZUS eenigzins lief hebt, doet dan het geen Hij u zegt."

„Dus hebben dan alle de tegenwerpingen tegen eene vroege belijdenis geene waarde. Zij blijft de voorkeur behouden, zij is ten hoogsten pligtmatig, ten uitersten belangrijk. Intusschen spreekt het van zelfs, dat hier in ook de maat moet gehouden worden. Het vloeit uit het voorheen beredeneerde zonder nader betoog voort, dat men zich met het doen van belijdenis niet moet overhaasten, dat men zich behoorlijk moet oefenen, eene genoegzame kennis opdoen, en staan naar die gemoedsgesteldheid, welke daar bij gevorderd wordt."

Dus maakt dan dit Werkje van den Eerw. REDDINGIUS, met 's mans beide voorgaande, een volkomen geheel uit, het welk zeer goede lessen in zich bevat, met betrekking tot den geheelen openbaren plegtigen eeredienst, tot welken Christenen zoo nadrukkelijk verpligt zijn, opdat dezelve als een redelijke Godsdienst, met wijsheid en kennis, in geest en waarheid, gevierd en tot stichting en bevordering der zaligheid, ter godsdienstige verheerlijking van God in JEZUS CHRISTUS worde waargenomen, waar over wij 's Hemels rijken zegen hartelijk wenschen.

SCHRIF-

SCHRIFTUURLIJK VRAAGBOEK voor Kinderen, met eene Voorrede voor Bejaarden. 1ſte Stukje. Te Zwolle *bij* M. *en* H. Tijl, 1801. *Behalve de Voorrede* 69 *Bladz. in Octavo.*

—— —— *2de Stukje*, 1807. *Behalve de Voorrede en Bladwijzers* 114 *Bladz. in Octavo. De prijs der beide Stukjes is f* — 16 —

Deze beide Stukjes hebben de naauwſte betrekking op malkanderen. De Opſteller derzelve geeft ons in de Voorrede van het eerſte Stukje hoofdzakelijk dit verſlag van zijne bedoelingen en oogmerken met hetzelve. *Vooreerst* was zijne bedoeling in het teeder hart van jonge Kinderen te planten eene menigte van zeer uitmuntende plaatſen der H. Schrift.

Ten Tweeden — om het verſtand der Kinderen te verrijken met regtmatige begrippen van hunnen Schepper — van den eenigen waarachtigen God, van deszelfs aanbiddelijke volmaaktheden, van de openbaring van zijnen heiligen wil, en van 's menſchen Lot en Beſtemming.

Ten Derden, om jonge Kinderen in ſtaat te ſtellen, om in de H. Schrift te kunnen opzoeken die Boeken en die plaatſen, welke hun of mondeling of ſchriftelijk worden opgegeven.

Ten Vierden, om aan de Ouders een Boekje in handen te geven, waaruit zij hunne Kinderen zelven zouden kunnen onderwijzen *in de eerſte beginſelen naar den eisch van hunnen weg*, en *in de kennisſe der waarheid, die naar de godzaligheid is.* —

Dit ten aanzien van het eerſte Stukje, het welk een eerſte onderwijs in den Godsdienst voor Kinderen bedoelt; het *tweede* Stukje is geſchikt voor meer gevorderden; van dit geeft de ons onbekende ongenoemde Opſteller weder een eenigzins breeder verſlag in de daar voor geplaatſte Voorrede, en hetzelve behelst nader eene ontvouwing van den rijkdom der Openbaring, welke God, ter betooning zijner goedertierenheid, en ter vervulling van zijne Beloften, aan ons geſchonken heeft door zijnen Zoon, JEZUS CHRISTUS, onzen Heer en Zaligmaker, en alles, 't geen tot dat verwonderlijk en aanbiddelijk Werk der Verloſsing van het diep in zonden gezonken menschdom betrekking heeft, in zoo verre namelijk het ons vergund is, door het licht, waarmede wij uit den Hemel omſchenen zijn, dat werk in te zien.

Overeenkomſtig deze bedoeling bevatten deze twee Stukjes *vragen*, ter welker beantwoording dan plaatſen uit de H. Schrift worden aangehaald. Tot een voorbeeld moge ſtrekken, de tweede afdeeling. *Inleiding vrage* 3, 4, 5. in het 1ſte Stukje.

„ *V.* 3. *Waar uit blijkt, dat de Heilige Schriften in zich bevatten eene Openbaring van Gods wil aan de menſchen?*

2 *Tim.* III. *vs.* 16. Alle ſchrift is van God ingegeven, en is nuttig tot Leeringe, tot Wederlegginge, tot Verbeteringe, tot Onderwijzinge, die in de regtvaardigheid is:

„ *vs.* 17. Op dat de menſche Gods volmaakt zij, tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust.

2 *Petr.* I. *vs.* 21. De Prophetie is voortijds niet voortgebragt door den wil eens menſchen, maar de heilige menſchen Gods, van den Heiligen Geest gedreven zijnde, hebben ze geſproken.

Marc. XII. *vs.* 36.

„ *V.*

V. 4. Waar wordt getuigt, dat het Woord Gods ons kan Zalig maken?

Psalm XIX. *vs.* 8. De Wet des Heeren is volmaakt, bekeerende de Ziele.

Joh. V. *vs.* 39. Onderzoekt de Schriften: want gij meent in dezelve het eeuwige leven te hebben.

2 *Tim.* III. *vs.* 14. Maar [gij Timotheus] blijft gij in het geen gij geleerd hebt, en daarvan u verzekeringe gedaan is, wetende van wien gij het geleerd hebt.

vs. 15. En dat gij van kinds af de Heilige Schriften geweten hebt, die u wijs kunnen maken tot Zaligheid.

Jac. I. *vs.* 21."

V. 5. Hoe bewijst gij, dat wij, om Zalig te worden, niet alleen moeten hooren, maar ook doen, 't geen ons in de Schrift wordt bevolen?

Matth. VII. *vs.* 21. Niet een iegelijk, die tot mij zegt: *Heere, Heere!* zal ingaan in 't Koningrijk der Hemelen; maar die daar doet den wille mijns Vaders, die in de Hemelen is.

vs. 24. Een iegelijk, die deze mijne woorden hoort, en dezelve doet, dien zal ik vergelijken bij een voorzichtig man, die zijn huis op een steenrotze gebouwd heeft.

vs. 25. En daar is slagregen nedergevallen, en de waterstromen zijn gekomen, en de winden hebben gewaaid, en zijn tegen het zelve huis aangevallen, en het is niet gevallen: want het was op de steenrotze gegrond.

vs. 26. En een iegelijk, die deze mijne woorden hoort, en dezelve niet doet, die zal bij eenen dwazen man vergeleken worden, die zijn huis op het zand gebouwd heeft.

vs. 27. En de slagregen is nedergevallen, en de waterstroomen zijn gekomen, en de winden hebben gewaaid, en zijn tegen hetzelve huis aangeslagen, en het is gevallen, en zijn val was groot.

Jac. I. *vs.* 22. Zijt Daders des Woords, en niet alleen Hoorders, u zelven met valsche overleggingen bedriegende.

vs. 23. Want zoo iemand een Hoorder is des Woords, en niet een Dader, die is een Man gelijk, welke zijn aangeboren aangezigt bemerkt in eenen spiegel.

vs. 24. Want hij heeft zich zelven bemerkt, en is weggegaan, en heeft terstond vergeten hoedanig hij was.

vs. 25. Maar die inziet in de volmaakte Wet, die der vrijheid is, en daarbij blijft; deze, geen vergetelijk Hoorder geworden zijnde, maar een Dader des werks; deze, zeg ik, zal gelukkig zijn in dit zijn doen.

Rom. II. *vs.* 13. 1 *Joh.* III: *vs.* 7."

Dit is zeker geen gemakkelijke arbeid, welken de onbekende Schrijver op zich genomen heeft, alzoo de aangehaalde Bijbelteksten volgens den regten zin en het verband derzelve dienen aangehaald te wezen, waar in de Schrijver echter over het geheel niet kwalijk geslaagd schijnt te wezen; en daar het over het geheel, bijzonder in sommige verheven Leerstukken voorai op eene bedachtzame en gegronde Bijbel-uitlegkunde aankomt; ten einde geene ineensmelting ontsta van gevoelens en uitleggingen, welke niet zamen gaan kunnen. Dit laatste schijnt den Opsteller daarom ook bijzonder bewogen te hebben, tot de volgende verklaring in zijne Voorrede voor het IIde *Stukje* § 13 en 14.

„ Meent iemand, dat ik van onzen eeuwiggezegenden Heer en Zaligmaker niet regt gesproken heb, die zij verzekerd, dat ik de Goddelijke Waardigheid van zijn Persoon, in de grootste opregtheid des harten, God is mijn getuige! zoo voorgesteld heb, als dezelve ons, naar mijne overtuiging, in de boeken des O. en N. Verbonds, die ik voor waarachtig houde, en voor de eenige re-

gel-

geimaat van mijn Geloof en Leven, geopenbaard is, — hebbende ik daar niets durven noch bijdoen noch afdoen: verzekerd, dat hij niet alleen eerlang (misschien haast) mijn Regter zal zijn, maar ook dat hij, die de *Waarheid* zelve is, niet anders kan, dan de Waarheid liefhebben, en dat hij derhalve eens het gedrag, zoo wel van hen, die hem in dit leven gevleid, als die hem gelasterd hebben, in 't openbaar zal veroordeelen. — Zoo te leven, zoo te spreken, zoo te schrijven, dat ik in alles, en nu, en ook dan, ten dage zijner Toekomste, zijne hooge goedkeuring moge wegdragen, is de groote wensch van mijn hart, die mij ook in het verzamelen en vervaardigen van dit onderwijsboek zonder ophouden bestuurd heeft."

„ § 14. Misschien worden er gevonden, wien het vreemd dunkt, in het antwoord op *Vr.* 50. geene melding te vinden van de plaatsen *Hand.* XX. *vs.* 28. *Rom.* IX. *vs.* 5. 1 *Tim.* III. *vs.* 16. en 1 *Joann.* V. *vs.* 20. — Ter wegneming van deze verwondering is mijn antwoord, dat de gegronde aanmerkingen, welke GROTIUS, de geleerdste en oordeelkundigste van alle Schriftverklaarders, met opzigt tot de drie eerste plaatsen, gemaakt heeft op den *Grondtekst*, naar zijn oordeel door de onnaauwkeurigheid der Afschrijvers verbasterd, en, met opzigt op de laatste, op den *Zin*, mij in mijn geweten geene vrijheid gegeven hebben, om door mijne aanleiding de ongeoefenden te doen denken, dat gemelde plaatsen alzoo van de Heilige Schrijvers herkomstig zijn, en in dien zin, welken de Nederduitsche vertaling oplevert, moeten verstaan worden. — Daarentegen heb ik onder die Vraag aangehaald de plaats *Hebr.* I. *vs.* 8, 9. niettegenstaande het duidelijk oogmerk van den Heiligen Schrijver daar alleen is, om te bewijzen de meerderheid van den Heere JEZUS CHRISTUS boven de Engelen. Want desniettemin schijnt mij in die

plaats, genomen uit *Psalm* XLV. *vs.* 7, &c. meer opgesloten te liggen, dan er de Apostel, schrijvende aan Joodsgezinde Christenen, ten eindelegeen aanstoot te geven, voorzigtigheidshalve geoordeeld heeft uit te moeten afleiden."

Met oordeel gebruikt, gelooven wij, dat dit Vraagboekje nut zal kunnen stichten.

Vrijmoedige en Zedekundige GEDACHTEN over eenige WAARHEDEN in den BIJBEL, door een Protestant. Eerste Stukje. - Over de waarschijnlijke gelukzaligheid der Heidenen, na dit leven. Te Leeuwarden *bij* J. W. Brouwer, 1808. 59 *Bladz. gr. Octavo. De prijs is f* — 10 —

Wij willen uit het *Voorberigt*, het welk voor dit eerste *Stukje* geplaatst is, hoofdzakelijk overnemen, wat de *Ongenoemde* Schrijver van zichzelven en van zijnen arbeid getuigt, en van zijn voornemen en oogmerken welke hij bedoelt.

Het is dan zijn voornemen, uit de Hoofdstukken der Bijbelsche Godgeleerdheid, eenige stukken uit te kippen, en daar over zijne bedenkingen voor te dragen.

Hij noemt zich een' *Protestant*, omdat hij derzelver leerstellingen, uit eene volle overtuiging is toegedaan.

Hij meent, dat de ongelukkige twisten tusschen de Protestanten meestal *vereffend*, en de hevige oneenigheden zoo verre *bijgelegd* zijn, dat ze naauwelijks meer broedergeschillen kunnen genoemd worden.

Op-

Opmerkelijk is 's mans verklaring: „ Het is geheel en al mijn oogmerk niet om eenige onregtzinnige leeringen ter bane te brengen, zeer verre ben ik verwyderd van de denk- en handelwijze der Neologen in *Duitschland* en elders, die alle verborgenheden, en alles wat verwonderlijk is, in den Bijbel, verwerpen, en naauwlijks eenen Natuurlijken godsdienst overlaten."

„ Van den anderen kant, ben ik geheel niet verslaafd aan menschelijke bepalingen in de leer van den Godsdienst; de Bijbel, volgens goede regelen van Uitlegkunde, verstaan, en de gezonde Rede, is mijn rigtsnoer in alle godsdienstige begrippen; de waarheid is mij altijd dierbaar, en even welkom, of die van eenen Socinian, of eenen regtzinnigen Lutheraan, worde voorgesteld."

Daarom noemt hij zijne bedenkingen *vrijmoedige*, en verkiest zonder naam te schrijven, tevens echter klagende over *eenige* belemmering door de *Formulieren van eenigheid*.

Wij behooren dus hier bij aan te merken, dat het woord *regtzinnigheid* al veel eene zeer onzekere beteekenis heeft, indien er geene nadere bepaling bijkomt. Maar: *Waarheid* is altijd *regtzinnig!*

Hij heeft deze gedachten *Zedekundig* genoemd, omdat hij de waarheden van den Godsdienst in een Zedekundig licht beschouwen en derzelver Zedekundig gebruik wil aanwijzen; waarbij hij als één veiligen regel aanneemt: „ dat alle gevoelens, welke voor de beoefening van deugd en godvrucht nadeelig zijn, geene waarheden zijn van den heiligen God herkomstig." Zeker een goede regel, mits met eenige bepaling, te weten, wanneer gevoelens *uit haren aart, en natuurlijke strekking* nadeelig zijn voor godsvrucht en deugd. Trouwens, de ervaring leert, dat waarheden niet zelden door menschen *misduid* en *misbruikt* worden

tot *zorgeloosheid* of *godloosheid*, welke inderdaad uit haren aard kracht oefenen tot beoefening van deugd en godzaligheid.

Een andere regel: „ dat zulke ſtellingen, welke bijna niets tot dit groote oogmerk bijdragen, van zeer weinig aanbelang zijn;" ſchijnt ons toe vrij onzeker te wezen; immers er kunnen waarheden zijn, welke hoe zeer op zich zelve niet vruchtbaar ſchijnende in zedelijke gevolgen; nogtans met andere waarheden onafſcheidbaar verbonden, en in dat opzigt van het grootſte aanbelang kunnen wezen.

De derde regel, welken de Schrijver bijbrengt: „ dat, wanneer de gevoelens der Godgeleerden, in gewigtige zaken, tegen elkander aanloopen, men doorgaans verkiezen mag, het geen meest gunſtig is voor een godvruchtig beſtaan," is insgelijks niet zeker, omdat zoo vaak *ſchijn bedriegt*, en er ligtelijk een ſchijn van godzaligheid kan vertoond worden.

Doch laat ons voortgaan tot den Inhoud van dit Stukje. Hetzelve behelst eene Verhandeling, of gelijk de Schrijver het noemt: *Iets, over de gelukzaligheid der Heidenen na dit leven.*

Het beloop van dit *iets* is dusdanig: Na opgemerkt te hebben, dat de *Natuurlijke Godsdienst* voor *ons*, *Christenen*, niet toereikende is, meent hij dat men dit veelal te algemeen uitſtrekt tot *alle* menſchen, als waar uit dan volſtrekt zon ſchijnen te volgen, dat voor alle heidenſche volken, geene zaligheid te hopen is, en ſtelt hij zich voor, om de toekomſtige zaligheid der Heidenen tot eenen grooten trap van waarſchijnlijkheid te brengen, en te toonen, dat wij geenen grond hebben, om hun de verdoemenis toe te wijzen.

Ten dien einde behandelt hij vier ſtukken:

„ *Voorteerſt*, wat wij door de heidenen, en hun toekomend geluk, te verſtaan hebben:

Ten

„ *Ten Tweeden*, dit ſtuk, zoo veel mogelijk, zoeken te bewijzen:

„ *Dan*, eenige tegenbedenkingen wegtenemen: en *eindelijk*, het gewigt en nuttigheid van dit gevoelen, om ons tot vertrouwen, tot liefde jegens God en onzen naasten aan te ſporen."

In de behandeling van het eerſte ſtuk onderzoekt hij: Wat zijn Heidenen? en dan, hoe moeten wij hunne behoudenis na dit leven begrijpen?

Op de eerſte vraag is het antwoord, na eenige beredenering *Bladz.* 8. „ De Heidenen zijn alle menſchen en volken, in alle de afgeloopene eeuwen, die buiten de Joodſche en Christelijke Openbaring leven, welke, even als de Aartsvaders, alleen het natuurlicht, en ſommige oude openbaringen, kennen en bezitten, en daarom wordt hun godsdienst door onze Godgeleerden, in tegenſtelling van dien der Joden en Christenen, de *Aartsvaderlijke* of *Patriarchale* godsdienst genoemd."

In het beantwoorden der tweede vraag merkt hij eerst iets aan „ over den aard of trap van hunnen gelukſtaat na dit leven; en ten anderen langs welken weg men dit waarſchijnlijk hopen en verwachten mag."

„ Ten aanzien van hunne gelukzaligheid zelve moet men deze twee ſtukken in het oog houden: dat er zeer vele onderſcheidene trappen van zaligheid na den dood zullen gevonden worden; en ten tweeden, dat die gelukkige ſtaat, niet op eenmaal door een enkel wonderwerk, maar trapswijze van tijd tot tijd aan dezelve zal worden medegedeeld."

Ten aanzien van de wegen of wijze, langs welke men de zaligheid der Heidenen zou mogen te gemoet zien, zegt hij Bladz. 12. „ Men kan zich hier een drieërleijen weg, of voorwaarde voorſtellen, om dit geluk te bereiken.

„ Vooreerst de verzoening van onzen grooten Middelaar, welke hun uit vrije genade naar Gods be-

beloften wordt toegerekend. Ten tweeden, de voorwaarde van geloof en deugd, volgens de maat van onderwijs en hulpmiddelen welke hun door de Goddelijke bedeeling geschonken zijn. En ten laatsten, dat zij na den dood tot verdere kennis en heiligheid worden opgeleid."

Eindelijk besluit de Schrijver deze afdeeling met eene aanhaling uit IZAAK WATS *Waarschuwing tegen het Ongeloof*, en beroept zich op de overeenstemming van sommige Kerkvaders, van ZWINGLIUS enz.

In de *tweede* afdeeling voert hij zijne bewijzen aan voor zijn gevoelen. „ Het *eerste bewijs* bestaat hierin, dat God van de zoogenaamde heidenen, nooit iets anders tot zaligheid gevorderd heeft, dan eene kennis en opregte overtuiging van het Natuurlicht der aloude Overleveringen; benevens eene opregte en aanhoudende betrachting onzer natuurlijke verpligtingen: en dat vele onder de heidenen zich hier op in waarheid hebben toegelegd."

Het *tweede* bewijs ontleent hij uit de Goddelijke volmaaktheden, voornamelijk, de wijsheid, regtvaardigheid en barmhartigheid.

Het *derde* bewijs vindt hij in vele waarheden en uitdrukkelijke betuigingen van de H. Schrift, beide des O. en N. Verbonds.

Het *vierde* en laatste bewijs, het welk, naar zijn inzien, dit vraagstuk volkomen afdoet en beslissen moet, is: „ De Heilige Geschiedenis van den Bijbel leert ons uitdrukkelijk, dat verscheidene heidensche menschen van tijd tot tijd Gode behaagd hebben en zalig zijn geworden; is dit zoo, dan behoeft men immers, aan de mogelijkheid en waarschijnelijkheid, in het minste niet te twijfelen."

In het slot van dezen *Paragraaf* geeft hij bij wijze van uitwijding zijne gedachten op nopens het vermoedelijk lot der hedendaagsche Joden.

„ De

„ De Joden gelooven nog in den eenigen waren God en eenen beloofden Messias; zij gelooven aan de Goddelijke Openbaringen van MOZES en de Profeten, zij kennen de uitmuntende zedeleer dezer H. Schriften. Het is waar, dat zij JEZUS van *Nazareth* niet voor den waren Messias erkennen, dit was voor hunne Voorvaders eene groote misdaad, die zijne groote wonderwerken hadden gezien, maar hunne Nakomelingen hebben dat voorregt niet. Het gros der Joden hebben de Schriften der Apostelen niet gelezen, en zijn met de sterkste vooroordelen bezet, welke van ouders tot kinders worden voortgeplant, zoodat er veel tot hunne verschooning kan worden bijgebragt."

„ De godsdienst der Mahomedanen schijnt uit den Aartsvaderlijken, Joodschen en Christelijken te zijn zamengesteld. Zij gelooven in den eenigen waren God, met verfoeijing van alle Afgoderij, zij houden zich veel bezig, met bidden en vasten, en prijzen oprogtheid, liefdadigheid en regtvaardigheid ten sterksten aan. Zij houden MOZES en CHRISTUS voor groote Profeten en Godsgezanten."

„ Mogen wij nu het toekomstig geluk der godsdienstige heidenen hopen, wij hebben geen genoegzamen grond; om deze laatsten hier van uitteslui-ten, maar mogen hun lot gerustelijk aanbevelen aan de Allerhoogste billijkheid en goedheid, aan onzen barmhartigen Regter *die behoorlijk kan medelijden hebben met onwetenden en dwalenden*; naar de betuiging van den Schrijver aan de Hebreën."

In de *derde* Afdeeling worden de *voornaamste* Tegenwerpingen opgelost.

En eindelijk tracht hij in de *vierde* Afdeeling aan te toonen: *Het gewigt en nuttigheid van zijn gevoelen, om vertrouwen, en liefde jegens God, en den naasten, aan te kweken.*

Wij kunnen niet ontkennen, dat de Schrijver zijn on-

onderwerp geregeld behandelt, en veel schijnbaars bijbrengt, om zijn gevoelen te staven, maar wij mogen aan den anderen kant niet ontveinzen, en dit zal niemand, onderstellen wij, ons kwalijk nemen, dat wij dit geheele onderwerp beschouwen, als moeijelijk voor ons om er iets over te bepalen, wij prijzen wel alle pogingen, om de wegen van God te regtvaardigen, maar hoe weinig zijn wij menschen, zelfs de kundigsten, daar toe geschikt en in staat! De vrienden van JOB hadden, gelijk uit hunne gezegden blijkt, geen ander oogmerk, en evenwel *spraken zij niet regt van God, gelijk zijn knecht* JOB. Men moet zich ten minsten, in dit geval, behoedzaam wachten van gewaagde onderstellingen (*Hypotheſen* en *Adſumtien*,) van zwakke bewijzen, en wij twijfelen, of de ongenoemde Schrijver zich niet al veel door soortgelijke heeft laten verrassen.

Wij voor ons gelooven, omtrent dit onderwerp, dat wij veiligst doen, wanneer wij berusten in de volgende stellingen.

I. Wij Christenen hebben de Goddelijke Openbaring, die ons wijs kan maken tot zaligheid.

II. Daar voor behooren wij dankbaar te zijn, maar er ook getrouw gebruik van te maken; met één woord, ons niet te kwellen met de vraag: zijn er velen of weinigen, die zalig worden? maar te strijden, opdat wij ingaan in het Koningrijk der Hemelen; op dat wij eersten niet de laatsten, terwijl de laatsten de eersten zouden worden.

III. Bijbel en Geschiedenis leeren ons, dat God de Heidenen heeft laten wandelen in hunne wegen, dat zij eenen onbekenden God hebben gedient, dat de besten hunner onzeker waren en vruchteloos rondtasten, of zij God mogten vinden, die toch niet ver is van een iegelijk onzer.

IV. Doch met dit alles, dat niemand over zijnen medemensch als rigter mag zitten, en dat wij

even

even min de Heidenen tot verdoemenis veroordeelen, als hun de zaligheid toewijzen mogen; wij moeten en kunnen dit oordeel veilig en gerust aan God overlaten, die rijk is in barmhartigheid, maar ook regtvaardig. Laat ons berusten in deze vraag: *Zou de Rigter der ganſche aarde geen regt doen?*

NATUURLIJKE HISTORIE van het RUNDVEE in HOLLAND, door JOANNES LE FRANCQ VAN BERKHEIJ, *Med. Doctor en Prælector in de Natuurlijke Historie aan 's Lands Univerſiteit te* Leijden, *Lid van verſcheidene zoo Uitheemſche als Vaderlandſche Maatſchappijen der Natuur- en Dichtkunde. Derde Stuk, Tweede Gedeelte. Te* Leijden *bij* P. H. Trap, 1808. *Blaaz.* 143—264. *De Prijs voor de Inteekenaren f* 5 8 -.

Deze heel belangrijke arbeid van den kundigen en door zijne Natuurlijke Historie van *Holland*; waartoe ook dit werk als een vervolg behoort, zijnde daar van het XXVI Deel II Stuk, vermaarden J. LE FRANCQ VAN BERKHEIJ, wordt dus met allen ijver voortgezet, een Werk, voor den Burger, voor den Boer, voor den Landbouwer, voor den Veeman, voor den Landheer, en voor den Geleerden, die hier allen iets zullen vinden, het gene tot vermeerdering van hunne kundigheden, en tot hun nut en voordeel strekken kan.

In dit Stuk ontmoeten wij van de *IIde Afdeeling* des Werks *het derde Hoofdſtuk*, en daar in:

Om-

Ontleed- en Natuurkundige Beschrijving van de Maag der Koeijen, hare zonderlinge plaatsing en de herkaauwing en spijsverteering.

Het *vierde Hoofdstuk* bevat de *Beschrijving van de inwendige gedaante der Koemaag.*

Waarna ons beloofd wordt door den geachten Schrijver, dat in een volgend Stuk volgen zal de Verhandeling over de teeldeelen, de bevruchting en verlossing, de huishouding en behandeling der Koeijen, de hooibouw, het boter- en kaasmaken, de ziekten enz.

Daar men van dit Werk als zoodanig geen eigenlijk gezegd Uittrekstel kan opmaken, zullen wij ons vergenoegen met het een en ander aan onze Lezeren uit dit Stuk op te dischen, van de bijzaken, met welke de Schrijver in hetzelve den Stijl heeft willen verlevendigen, en den weetgierigen Lezer eenige verpozing heeft weten te verschaffen voor de vermoeijing der diepere onderzoekingen, welke hetzelve als de hoofdzaak behelst.

De Schrijver maakt eenen aanvang met van het herkaauwen te spreken. „ Door herkaauwen (*Ruminatio*) zegt hij *Bladz.* 144. „ verstaan de Natuurkundigen, zoo oude als nieuwe, het tweemaal kaauwen of vermalen der spijze in den mond: eigenlijk is herkaauwen, de eenmaal gekaauwde spijze in de maag doorgeslokte spijze, voor de tweedemaal uit de maag wederom in den mond geparst zijnde, weder te kaauwen, dat is te herkaauwen, en hier in ligt een merkelijk verschil in het herkaauwen der Koeijen en het herkaauwen van andere dieren, die men ook als herkaauwende beschouwd. Onder de Insekten of bloedelooze dieren telt men er verscheiden. MALPIGIUS sprak van het herkaauwen der zijdewormen. Onze geleerde Vaderlander, de groote ZWAMMERDAM, heeft zeer keurig drie herkaauwende magen in de Springhanen ontdekt en beschreven. WILLIS meldt van iets dergelijks in

de

de wormen, anderen ook in de flekken: in de veenmollen of ook in de krieken, die een ſoort van ſpringhanen zijn, zijn dezelve door ULIJSSES ALDROVANDUS, JACOBAEUS, BARTHOLINUS en MURALTO beſchreven; in de Polijpen heeft TREMBLEIJ iets dergelijks vermoed. In de Water- en Rivierkreeften erkent men ook ſommige, die ſchijnen te herkaauwen. Ik zelve heb dit in de kreeften onderzocht, en in mijne openlijke leſſen dit aangetoond. Profeſſor CAMPER beſchrijft dit ook; wonderlijker maag-geſtel ken ik niet, want aan de eerſte opening zijn inwendige tanden of ſcharen, die de ſterkſte ſchelpviſchen breken: deze worden in eene holte geſtoten, hierin zijn weder tanden die andermaal vermalen, daar na in de krop van den ſlokdarm, daar zijn insgelijks kleiner tandjes, tot dat eindelijk het allerfijnſte in de laatſte maag komt, dan dit in het voorbijgaan."

„Onder de Viſchen noemt men er ook verſcheidene: onder anderen de zeewolf of de *Scarus*, hier van OVIDIUS en anderen:

At contra herboſæ piſces laxantur Arena,
Ut ſcarus, epaſtas ſolus qui ruminat eſcas.

„In de Zalmen onderſtelt men ook iets dergelijks. Ik erken insgelijks in verſcheidene kraakbeenige viſchen eene dubbele maag gevonden te hebben; maar zoo er eenige gelijkheid is, die aan de herkaauwing der Runderen nabij komt, is dit in de geſlachten der Walviſchen bekend. In onze Bruinviſchen vindt men uitdrukkelijk niet alleen eene drie en vierlededige maagholligheid, maar de holligheden hebben omtrent even als in de Koeijen, onderſcheiden rimpels en plooijen, ja de teeldeelen in deze dieren zijn omtrent als in den Stier."

Hij ſpreekt vervolgens van het herkaauwen, het welk ſommigen willen, dat ook in de vogelen plaats

zal hebben, en zegt zijne gedachten over het herkaauwen, het welk aan de konijnen en hazen wordt toegeschreven, gisfende Bladz. 152 „ of het konijn, het welk MOZES onder de herkaauwende dieren opgeeft, niet wel een ander soort is geweest, dan het onze. Ik heb (zegt hij) eene teekening in mijne verzameling gehad, door den Schilder P. HOLSTEIN geteekend, verbeeldende een soort van konijn met hartehoornen, die hij te *Amsterdam* naar het leven geteekend had. Zoude het niet eenig onderzoek waardig zijn, of het *Egyptisch* konijn, door MOZES opgegeven, een dier, nabij komende aan eenig geslacht der Geiten, Gazellen of ander geslacht der herkaauwende dieren geweest ware, verschillend van de onze? te meer, daar men in het voorbeeld van het *Guineesch* Rheetje ziet, tot welk eene kleinheid de trapsgewijze nederdaling van de groote Runderen af, vermindert: daarenboven bespeurt men in de Gazellen en Steenbokken, die ook herkaauwen, eene zamenstelling van de maag, van die der Koeijen afwijkende — dan ik stap er af, en zegge: wie zal tot den einde toe den Almagtigen kennen, wie zal die ondoorgrondelijke werkingen der magen in zoo vele duizende dieren kennen? het zij ons dan genoeg met DAVID te zeggen: „ *O Jehova! gij hebt alles met wijsheid gemaakt: de aarde is vol van uwe goedheid.*"

Bladz. 151 merkt hij aan, „ dat onze Landaard het zoogenaamd herkaauwen der konijnen door het woord *knabbelen* uitdrukt, en als zij willen te kennen geven dat iemand stil en langzaam met de tanden aan een lekker beetje leppert, zegt men: hij zit te muizen, te knabbelmuizen, en als zij van de Koeijen spreken, zeggen zij: zij herkaauwt; maar het geen nog meer licht bij zal zetten, is, dat onze ouden, het geen wij kaauwen noemen, *kuwen* noemden, en herkaauwen, *herkuwen*, verstaande door *kuwen* de kaken, zoo als men nog de kaak-

kaakbeenderen der visschen *kiewen* noemt, en bijzonder als de visschen sterven of benaauwd de kaken bewegen, zegt men *de visch kuwt*. Digt bij het *Stichtsche* en in *Friesland*, noemen sommigen nog heden herkaauwen, *herkuwen*."

Bladz. 153 onderzoekt hij, of ook de menschen en apen herkaauwen, dus schrijvende: „ Maar gij nu, o Wijsgeeren! die beweren wilt, dat de mensch herkaauwt, dat dit de apen, dat dit meer gevingerde dieren doen; dwaalt gij niet? dwaalt gij niet, als gij dit vermogen ons menschen, als natuurlijk eigen toekent, daar gij allen weet, dat wij volstrekt geen vermogen hebben om, met onzen wil, de spijze uit onze maag te kunnen doen opkomen? dat het geval, dat de spijze uit de maag al eens in den mond komt, of eene ziekte, of een gevolg van onnatuurlijk groote eet- en drinklust, en dus eene ziekte is? dat zoo al sommige apen nakaauwen, zij alleen dat gene vermalen, dat zij tusschen de wangen en de kiezen bewaard hadden, en het eens op de gulzige Menschen en Jongens, die dat doen, het welk men niet oneigen schrokken noemt, hoe vol zij de wangen oppropten, zoodat het hen de keel als uitkomt, en zij tot stikkens toe, de spijzen niet kunnende doorzwelgen, een lange poos als nakaauwen. In anderen is de maag en de flokdarm zoo opgepropt, dat de maag, de spijze niet kunnende verzwelgen, die als met braking terug zendt, doch dit is verre van natuurlijk herkaauwen: zulke vraten gewennen er zich aan. Ik weet dat FABRICIUS *ab Aquapendente*, ons twee voorbeelden opgeeft van Menschen, die uit de maag de spijze gewoon waren in den mond te brengen. SENNERTUS, JOHANNES FABER LYNCEUS, VELSCHUIS, LUDOVICUS en anderen, brengen meerder dergelijke getuigen bij. Bij REIJERUS vind men die bij een. Ik twijfel geenszins aan de verhalen en aan verscheidene omstandigheden daar van verteld, maar ik

kan niet gemakkelijk van mij verkrijgen, om dit een natuurlijk herkaauwen te noemen, maar zoo als ik gezegd heb, het is eene buitengewone gulzigheid, en dit mijn gevoelen is geenszins buiten ondervinding: gedurende mijn verblijf tot *Warmond*, werd mij iets dergelijks van een Boer en een Jongen verhaald: ik maakte er mijn werk van om den Boer te zien en te spreken: hij verzocht mij bij hem te komen als hij gegeten, en hij gewrogt, dat is gewerkt had: hij was een daglooner en moest spitten en graven, hij droeg een breden riem om den middel, dien hij los maakte als hij at, en dan kon hij wel zoo veel eten als drie andere menschen. Wanneer hij wederom begon te werken, haalde hij den riem toe, en na dat hij eenigen tijd had gespit, kwam hem het eten weder in den mond, waaruit ik besloot, dat dit door het persſen van de maag door den riem en de daarbijkomende gewoonte geschiedde, althans als hij den riem los maakte, gebeurde het niet: dit gaf mij aanleiding om bij meerder werklieden, die zwaar arbeidden en zware spijzen aten, eens te vragen, wat er van was, en meest allen stemden daar in, dat zij dikwijls, als zij zwaar gegeten, en den riem gespannen hadden, de *zoo* kregen; dit *zoo* hebben, is een oprisping der spijze uit de maag, dat een iegelijk bij geval gebeurt, vooral bij zwaar eten, en bij hen, op wier tafels men *desserten* vindt, als wanneer men veeltijds vooral taart, gebak, banket, enz. oprispt: ook is het opmerkelijk, dat meest alle Menschen groen erwten, linzen, of andere soep oprispen, zoo ook graauw erwten, peulen en meest alle peulvruchten, gelijk ook sommigen de spinagie, hoe zacht men anders die spijze keurt; zou er dus in den aard van het voedsel niet eenige oorzaken liggen van het opgenoemd gebrek. Ik ga verder en houde het daar voor, dat de moeders of minnen de kinderen, van jongs af

aan,

aan, te veel opvullen, waar door de maag gewoon wordt aan oprispen en overgeven, dat des te meer bij den gemeenen man en de werkboeren plaats krijgt, als de jongens allerlei raauwe wortelen, onrijpe vruchten, als 't ware den geheelen dag door eten, en dus de maag geen rust laten om behoorlijk te koken, en hier door wordt dan veroorzaakt dat vele grove eters, onder de boeren, zelden verzadigd zijn, en daarom een riem dragen om de maag in te houden, zoo als zij dit noemen. Dit en het een en ander bovengezegde, bewijst altans aannemelijk genoeg, dat al het gene men wegens het herkaauwen der Menschen voorgeeft, niet anders is dan een gebrek dat uit gewoonte, opvoeding, of buitenwone eet- en drinklust en slechte spijs ontstaat, en het volstrekt geene natuurlijke herkaauwing is. In de eerstgeboren kinderen ziet men ingelijks, als de maag overmatig met zog of pap is opgevuld, dat zij dan dezelve met geweld weder uitspuwen; het welk onder het zogen er nog wel door kan, maar het is voorzeker berispelijk, dat de moeders of minnen dit buiten het zuigen of na het speenen onderhouden met het onmatig opvullen der kindermagen, dat menig wicht het leven kost."

Hier mede laten wij dan berusten al het gene van de herkaauwing van andere dieren eenigzins tot ons onderwerp betrekkelijk konde gemaakt worden, en gaan over tot de eigenlijke herkaauwing der Koeijen. Het komt, volgens het betoogde, dan daar op neer, dat de allerfijnste en delicaatste kaauwing en herkaauwing, bij uitnemendheid aan de Koeijen en andere dieren met gekliefde klaauwen eigen is, even zoo als men uitmuntende Dichters en Geleerden, de fijnste en delicaatste herkaauwing der letteren, bij vergelijking van het herkaauwen van het Rundvee, toeschrijft. Immers dus vergelijkt VARRO, een *Romeinsch* Dichter,

ter, zijnen vriend, als hij zegt: *Non modo absens de te saepius cogitabitur, sed etiam ruminabitur humanitatem tuam*, dat is: *niet alleen in uw afzijn wordt er dikwijls aan u gedacht, maar uwe vriendelijkheid wordt herkaauwd.* Zoo ook zegt die zelfde Dichter ten aanzien van de *Odyssea* van HOMERUS: *Odysseam* HOMERI *ruminare incipies*, dat is: *de Odyssea van* HOMERUS *begint gij te herkaauwen.* Zeer krachtig drukt zich ook CICERO deswegen uit in een' brief aan ATTICUS: *quanto magis vidi ex tuis literis, quam ex illius sermone, quid ageretur de Ruminatione quotidiana, et de Cogitatione* PUBLII, dat is: *zoo veel meerder heb ik uit uwe brieven gezien, zoo wel als uit de redevoering, wat er verrigt wordt over de gedachten van* PUBLIUS, *die dagelijks gedacht en herkaauwd worden.* BOILEAU, FELTAMA en andere voorname Dichters vergelijken den fijnen smaak der Dicht- en Taalkunde insgelijks bij het herkaauwen der Runderen, en inderdaad, als men eene Koe of eenen Os in zijn rust ziet herkaauwen, ligt het dier als in eene zachte overpeinzing, of in een soort van sluimering: men ziet uitdrukkelijk zijn stil genoegen, zijn fijnen smaak als in eene zachte dommeling. Voortreffelijk is dat karakter in eene teekening van BERGHEM te zien, welke wij ter verlustiging hier nevens aan den Lezer in eene Afbeelding op Plaat XVIII mededeelen. Men vergunne aan mijne dichtluim dit volgende er onder te stellen:

Begaafde geesten, hoogverlichte Dichterscharen,
Die Hybla en Hymet op Pindus wilt vergaren,
En zoeten honig uit de Nectartuiltjes leekt,
Waardoor uw geest versterkt, de Dichterak'len spreekt!
Leer van de Melkkoe de Boterbloempjes kleinzen,

Her-

Herkaauw, gelijk dit dier, bij 't ſtuim'rende overpeinzen,
Gedrenkt door hengſtbron-nat, uw Dichtſpijs menigmaal,
Tot dat gij proeven kunt het merg van kunſt en taal;
Herkaauw, en weer herkaauw zoo dikwerf uw gedichten,
Tot gij de fijnſte ſmaak lokt aan uw konſtgeſichten,
Uw Room ten Godendisch, vermengd met zoeten wijn,
Uw Boter honig zij, geleekt uit rosmarijn:
't Zal dan aan oog en oor, gevoel en zielsvermaken,
Het krachtig voedſel van een zuiver Dicht doen ſmaken.

„ Dat nu wijders van dit fijne herkaauwen de naam van *Rund*, *Rint* en *Runderdier* ontſtaan is, kan men bevatten, als men begrijpt dat in de magen der Koeijen, bijzonder in de lebbe of vierde maag, eigenlijk eene ſtoltende en verbindende kracht tot zamenrunning der fijngekleinsde ſpijze is, bijzonder in de jonge Kalveren, die altoos een ſoort van ſtremſel, ja ſomtijds geronnen kaas in de maag hebben: de kaasmakende Boeren droogen en bewaren tot dat einde de lebbe: wij ſtippen dit hier in het voorbijgaan aan, om te toonen, dat de naam van *Rund* van deze runnende eigenſchap ontſtaan is, en dat door een Rund beteekend wordt eene herkaauwende Koe. Het is hierom, dat men in de oude Lands Plakaten dit woord nog vindt, en de Gaarders van den Impost, altans binnen *Leijden* en *Rhijnland*, op hun Conſentbriefjes zetten: een *Rund* of *Runt*, en wij als nog zeggen: *Rundvleesch*, het vleesch van eene Koe"

Voorts is de Heer LE FRANCQ VAN BERKHEIJ

naauwkeurig in zijne ontledingen, en alles wordt door de bestuitgevoerde Platen opgehelderd. Het beſluit des *vierden* Hoofdſtuks of van dit *Tweede Stuk* getuigt van 's Mans edele gevoelens ten aanzien van den Godsdienst. Dus luidt het Bladz. 262.

» Gij dan, mijne waarde Landgenooten! die weet, ziet en kent, welk belang, nut en voordeel dit dier aan allen, bovenal aan ons Vaderland verſchaft, legt met mij eerbiedig de hand op den boezem, ja legt uw eindig vernuft neder bij het gene wij niet verder kunnen nog mogen weten, want tot den einde toe zullen wij nooit de oorzaak aller dingen weten. Gelooft mij, hoe dieper wij in de wonderen indringen, hoe meerder de grootſte, de geeſtrijkſte, de begaafdſte Natuuronderzoekers, (zoo zij niet verhard zijn door eigen hoogmoed, door dat ingebeeld menſchelijk regt) hun onmagt erkennen moeten: de ſpreuk is onwaarachtig: *tres Medici duo Athei*, dat is: drie Medicijnmeesters, (men doelt eigenlijk op Ontleedkundigen) twee godloochenaars. Ik ontken het, zij kunnen het niet zijn, die regtſchapen arbeiden, die met eigen handen arbeiden, uit eigen oogen zien. Een Vaderlandſche NIEUWENTIJD en ZWAMMERDAM hebben CARTESIUS en SPINOSA beſchaamt; eenen PEIJERUS en zijne Zwitſers, God leeren eerbiedigen in de wonderen van het geen zijn eigen hand en oog in de Runderen ontdekt had, en wie kan aan ons Vaderland de eer van den weergaloozen ZWAMMERDAM, van RUISCH ontnemen? Wat heeft de beroemde NIEUWENTIJD terug gebragt van zijne *Spinoſtiſche* ſtellingen? immers niets dan de overtuiging door eigen onderzoek. Daarom vergeef mij, Lezer! zoo ik in dit ſtuk over de Koeijen, bijzonder in de herkaauwing, niet verder heb kunnen indringen: vergeef mij: zoo ik, om de rijkheid der ſtoffe, iets mogt overgeſlagen, iets niet vatbaar genoeg mogt heb-

hebben voorgeſteld. Vergeef mijne onmagt, mijne menſchelijkheid, die niet verder heeft kunnen treden, en laat dan anderen na mij het verbeteren."

DICHTVRUCHTEN van den VRINDENKRING, onder de Zinſpreuk: Kunst door Vrindſchap Volmaakter. *Zesde Inzameling. Te* Amſterdam *bij* P. J. Uylenbroek, 1808. 117 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-16-:

Opdat onze Boekzaal-Lezer met een' opflag zie, welke ſmakelijke Dichtvruchten de vriendenkring onder de Zinſpreuk: *Kunst door vrindſchap volmaakter*, ons bij deze zesde Inzameling aanbiedt, plaatſen wij hier den Inhoud, waar uit hij tevens die Dichters zal leeren kennen, aan welke wij de onderſchiedene Dichtſtukken te danken hebben: *De Henriade*, Negende Zang, door A. L. BARBAZ. *De Winter*, door D. A. VAN DER WART. *Aan Elize*, door D. VAN DER LOO. *Buiten Verwachting*, door J. VOORMAN. *Herinneringen aan Helzij's Levenspligten*, door P. H. A. J. STRICK VAN EN TOT LINSCHOTEN. *Skolie*, door P. G. WITSEN GEIJSBEEK. *Aan eene misdadige Moeder*, door J. VAN AKOOIJ. *Het Bloemtje*, door C. F. HAUE. *Levensverbittering*, door P. G. WITSEN GEIJSBEEK. *Onheil*, door J. PH. MEIJER. *Het Cigaartje en het korte Tabakspijpje*, door J. VOORMAN. *Schuitpraatje*, door H. DE FLINES. *De Ring*, door J. VAN AKOOIJ. *Bekommering*, door J. PH. MEIJER. *Het zesde Kruiswoord*, door D. A. VAN DER WART. *Drie Jaren*, door P. G. WITSEN GEIJSBEEK. *De Hond die zijne Lotgevallen vertelt*, door A. L. BARBAZ.

Dronkaarts Dichtvlaag, door Q. DE FLINES. *Het Vijtje en het Duifje*, door P. J. UIJLENBROEK. *Aan Jefferſon*, door P. H. A. J. STRICK VAN EN TOT LINSCHOTEN. *De Waarheid*, door P. G. WITSEN GEIJSBEEK. *Reden en Waarheid*, door J. VAN HAEFTEN. *Aan Clarinde*, door Q. DE FLINES. *Gelijkheid der Standen*, door H. DE FLINES. *Het Goede Hart*, door J. VAN HAEFTEN. *Ting-Ki-Fi-Long*, door P. G. WITSEN GEIJSBEEK. *De Mortuis Nil Niſi Bene!* door Q. DE FLINES. *De Rust des Gemoeds*, door J. VOORMAN. *Aan Fyllis*, door J. VAN HAEFTEN. *De Ananas en de Mispel*, door J. VAN AKOOIJ *Herfſtzang*, door H. DE FLINES. *De Smart en de Verveling*, door P. G. WITSEN GEIJSBEEK. *De jonge Dichter*, door A. L. BARBAZ. *Sterven*, door P. H. A. J. STRICK VAN EN TOT LINSCHOTEN. *Zedigheid*, door C. F. HAUG. *Aan Eliſe*, door P. G. WITSEN GEIJSBEEK. *Aan Leijden*, door H. MAAKMAN.

Niemand zal verwachten, dat in deze verzameling al de opgedischte Dichtvruchten even ſmakelijk zijn; elke Dichter bearbeidt zoo zijnen eigenen grond, gelijk daartegen elk Lezer veelal ook zijnen bijzonderen ſmaak heeft; zonder te ondernemen, om ons oordeel over elk dezer ſtukjes in het bijzonder te zeggen, zullen wij tot eene proeve uitkiezen een paar ſtukjes van onderſcheidene Dichters, omdat dezelve de *Jaargetijden* bezingen, *den Herfſt*, in welk Jaargetijde wij thans zijn, en *den Winter*, welke al vast nadert. Het eerſte is van den Heere Q. DE FLINES, het tweede van den Heer D. A. VAN DE WART.

HERFSTZANG.

Dat de jeugd, omkranst met bloemen,
Op het frisch bedaauwde land
Dartlend, hupplend, luchtig ſpringend,
't Lof-

't Loflied van de lente zingend,
Vrolijk 't speeltuig neem' ter hand —

Dat twee minnende echtelingen,
Op een veld van goudgeel graan,
Als hun eerstling is geboren,
Ons des zomers lof doen hooren,
En, verrukt, de snaren slaan —

Dat een afgeleefde grijsaard,
Op den rand van 't gapend graf,
Zijne zwanenzangen kweelend,
Ons door 't winterlied nog streelend,
Legg' het roestend speeltuig af —

Ik wil in dit perk mijns levens,
Onder 't onverwelkbaar groen
Van dees hooggekruinde dennen,
Herfst! uw zegening erkennen,
En op 't speeltuig hulde doen.

O! Al 't schoon is ras vervlogen,
Dat het lentebloemtje ons biedt;
En de jeugd, die wij 't zien plukken,
Breekt baldadig 't steeltje aan stukken,
Maar let op het bloemtje niet.

Zomers heldre zonnestralen
Zijn het sierstel der natuur,
Maar die glans wordt ras vervangen,
Door de kronkelende slangen
Van het flikkrend blikseminvuur.

Winter moog' het zaad bewaren,
Voor de lente, in zijnen schoot;
Maar, met sneeuw en ijs omgeven,
Doet zijn koude hand ons beven
Voor de naderende dood.

Doch

Doch 't zijn dierbre zegeningen,
Die de herfst ons minnaam ſchenkt,
Daar hij mild de gouden bollen
Uit zijn vruchtbre hand doet rollen,
En ons met zijn' nektar drenkt.

Bloemen, in den herfst ontloken,
Zijn wel ſchaars, maar lang van duur;
En de zon, nu ſlaauwer ſtralend,
Later rijzend, vroeger dalend,
Broeit geen vlammend blikſemvuur.

Somtijds moog' de ſtormwind loeijen
Door de halfverdorde blaên:
Herfst brengt, ſchoon hij 't loof doe ruiſchen,
't Zeenat tegen 't ſtrand doe bruiſchen,
Ons noch kalme dagen aan.

Even verr' van zomerhitte
Als van ſtrenge winterkou',
Zal de herfst mij vreugde ſchenken,
Als ik bij het kalm herdenken,
Mijn betreden pad beſchouw.

Ook de herfsttijd van ons leven
Schenkt ons wezenlijk genot;
Hij, wat wisſling we ook aanſchouwen,
Leert ſtandvastig ons betrouwen
Op d'onwankelbaren God.

Ô! De lente van mijn leven
Was met bloemen rijk gekroond.
'k Sloeg geen acht toen op die bloemen:
Nu kan ik haar waarde eerst roemen,
Nu de herfst haar nut mij toont.

In mijn levens zomerdagen
Scheen de zon met heldren gloed.

'k Zag

'k Zag toen onweêrswolken rijzen;
Herfst leert me ook den donder prijzen:
Donders zijn ook nut en goed.

'k Wil mijn' herfsttijd dan genieten,
'k Schrik voor ramporkanen niet;
En, bij dankbaar vruchtengaren,
Zal ik door de nevlen staren
Op een helder blij verschiet.

Laat dan vrij mijn winter nadren
Hij mij met zijn kille hand
Bevend naar den grafkuil voeren:
Zou die laatste togt me ontroeren?
't Is de reis naar 't vaderland.

DE WINTER.

De stramme winter nadert ons
Met wit besneeuwde haren;
Door stroeven blik en tragen tred
Komt hij ons huivring baren.

Wij treên, in 't donzig vacht gewoeld,
Langs glad bevrozen wegen;
Nu snerpen hagel, sneeuw en wind,
Ons, vol ontzetting, tegen.

Het dichte woud heeft al zijn schoon,
Met vrucht en blad, verloren;
Geen koddenaartje of vinkje doet
Een' enklen toon meer hooren.

Elk spoedt zich naar den warmen haard,
Als hij den storm hoort gieren,
Terwijl het kille stroomnat stolt,
En raaf en roigans tieren.

De winter, 't beeld des ouderdoms,
Maakt onzen eerbied ſterker,
Wanneer hij ons, hoe ſtreng hij ſchijn',
Verblijdt, als heilbewerker.

Hij geeft een' wenk tot ſpaarzaamheid,
Bij volle voorraadſchuren,
Opdat wij, welgemoed, zijn vuist,
Zijn ſlaande vuist verduren.

Mijn grijsaard opent ons de poort
Van wijsheids grootſchen tempel;
Hij leidt ons, met een' vasten tred,
Op dien verhoven drempel.

Daar gloeijen wij voor wetenſchap;
De kunst ontvonkt ons harte;
Aan haren voet vergeten wij
En ſtorm en leed en ſmarte.

De dagteerts, die ons naauw' beſchijnt,
Zinkt, laat ons ras in 't duiſter;
Maar de avond voert de wijsheid aan;
Bij nacht zelfs blinkt haar luister.

Natuur is even ſchoon, als zij
En ſtroom en beek doet ſtollen,
Of van 't bedauwde veldgebloemt'
De paerlen af doet rollen.

De lente is ſlechts een vlugge maagd,
Vol van bekoorlijkheden,
Maar ſtrooit geen onverwelkbaar groen
Langs 't pad, door ons betreden.

De winter ſiert met ſparrenloof
De bergen en de dalen,

En

En doet, in 's wijzen ſtil vertrek,
Der Kunsten eerloof pralen.

Beminnen wij een ſchoone maagd,
Daar wij haar gunst begeeren,
Wij moeten, met gevoel en vreugd,
Den ouderdom vereeren. —

Welaan dan, lieve vrindenſtoet!
Laat ons geen winter vreezen;
Hij komt . . . en in zijn helder oog
Staan nut en vreugd te leezen.

Wanneer wij, aan den gloënden haard,
Met volle bekers klinken,
En op den bloei van wetenſchap
En kunst, vol blijdſchap, drinken.

Waar vinden wij meer vrolijkheid
En minder zorgen tevens,
Dan in dien winter-avondſtond,
Vol waar genot des levens! —

Ja, ſtroeve winter! nader vrij;
Gij kunt ons niet ontſtellen;
Wij willen, zelfs nog eer gij komt,
Ten wijsheids tempel ſnellen;

En, (ſtaan wij dáár de dwaasheid gaê
Van 's menſchen handelingen,)
Van uwe komst, het beeld der rust,
Met zielverrukking, zingen!

Wij voegen hier nog bij van eenen ſtichtelijken inhoud

HET ZESDE KRUISWOORD.

Kerkgezang.

Op de wijze van Psalm XII. of CX.

Het is volbragt! — wat angſten Jezus prangen,
Zijn jongſte ſmart is nu welras geleên.
De Christen ziet aan 't kruis, met zielverlangen,
De zegepraal, op hel en dood beſtreên.

Het is volbragt! — verblijdt u, Christenſcharen!
Uw zondenſchuld is aan dat kruis geboet.
Wat kan uw vreugd, uw dankſtof evenaren,
Die Jezus zelf gekocht heeft met zijn bloed!

Het is volbragt! — aandoenelijk en teder
Heft' nu ons hart een ſombre lijkklagt aan!...
Maar, welk een ſtraal ſchiet van den hemel neder!..
't Is 't Vaderoog, voor onze ſchuld voldaan.

Het is volbragt! — doe, Almagt! ons gevoelen
Dien zegezang, uit Jezus achtbren mond;
Wat zondenlust dan in ons hart moog' woelen,
Het ſmeekt, belijdt, en dankt op d'eigen ſtond.

Het is volbragt! — de dood en 't graf verzinken,
En eeuwig licht vervangt de zwartſte nacht.
O! Mogt dat woord voor ons, op 't doodbed, klinken!
Dan ſaam'lenwij, bij 't ſterven: 't Is volbragt!

En ſluiten ons Uittrekſel met een voorbeeld uit de *Puntdichten* in dit ſtukje voorkomende:

SCHUITPRAATJE.

Een windrig officiertje, dat,
Niet weinig grootsch op pluim en degen,

Onlangs in zekre trekschuit zat,
En naast een' dominé een plaatsje had gekregen,
Sprak, daar hij langen tijd den leeraar had besprat,
„Wordt ik eens vader, 6! al is mijn jongen zot,
„Of al te dom om iets te leeren,
„'k Laat hem, bij die en die, tot dominé studeeren." —
„'k Zie," zegt de predikant, „als ik u wel betracht,
„Dat uw heer vader daar heel anders over dacht."

Het dichtstuk *Aan Leijden*, van den Heer HAAKMAN, heeft ons, met andere Dichtstukken, buitengemeen bevallen, maar was voor ons bestek te lang, om over te nemen, alleen worde het besluit van het zelve hier gelezen:

Heldhafte stad! rijs uit uw asschen,
Staakt, burgers! staakt dat droef geklag:
Eens zijt gij aan uw leed ontwassen;
Denkt aan der vadren fier gedrag,
Hoe zij vermoeid ter wachtplaats kropen,
Uw moeders uitgemergeld stopen,
Door ruigte en ongedierte gevoed;
Hoe grijsaards, zwak door smart en jaren,
Bij pest en honger, helden waren,
Uw' wal beschermden met hun bloed.

Hoort VAN DER WERF *mannoedig spreken,*
Met de arme burgerij begaan:
Door dreiging noch gesmeek bezweken,
Biedt hij zijn lijf tot voedsel aan.
Hun ramp heeft Nederland beveiligd;
Het hart des Belgs bleef hun geheiligd.
't Betaalt u met erkentenis.
Komt, burgers! valt dan aan het bouwen:

Gij moogt op Nederlands volk vertrouwen:
Weet dat uw ſtad ons dierbaar is.

Spoedt ijvrig en getrouw ter nering:
Komt, vat met moed het weefgouw aan;
De ſpoel verm' d' inſlag en de ſchering,
Bij 't zingen van der vadren daên;
Laat op de maat uw lade kloppen,
Terwijl de vrouwen lakens noppen,
Uw kinders dribbelen frisch en blij;
Laat weêr den twijndersmolen ſnorren,
En naast het ſpinwiel knarsend knorren,
Bij 't dobbelen van vlas en zij.

Heldhafte ſtad! ei, treur niet langer:
De ſtorm heeft uitgewoed; de lucht
Is niet altijd van donder zwanger:
Genoeg om huis en hof gezucht.
Geleerdheid dringt door 't aklig duiſter
En ſchittert weêr met nieuwen luiſter,
Met gouden glansſen rijk omſtraald.
De dag van voorſpoed is aan 't nadren,
De jeugd zal in uw ſtad vergadren,
Door 't licht gelokt, dat van haar daalt.

De Rhijn voert op zijn zilvren baren,
Waarmeê hij 't weligst land beſpoelt,
Op uwe markt zijne eêlſte waren,
Waarom een drom van koopers woelt.
Uw zijde kleedt het zoele zuiên;
Uw laken breekt de noordſche buijen;
Met oost en west ruilt gij uw' ſchat.
ô Ja! gij zult uw leed ontwaſſen,
Gij zult verrijzen uit uw aſſchen,
ô Heldenwieg en bakermat!

Vertrouwt op hem, die 't lot der ſteden,
ô Burgers! door zijn' wenk beſchikt;

Die

Die eens uw vijand heeft beſtreden,
En door zijn wonderen verſchrikt.
Vertrouwt op God: zijn mededogen
Is eindloos als zijn alvermogen;
Maakt op zijn woord, bedrukten! ſlaat t
Hoe onnavolgbaar in zijn wegen,
God blijft een bron van liefde en zegen,
Der droeven troost en toeverlaat.

BRIEVEN over het Eiland WALCHEREN, van T. SPEELEVELDT, *Lid van het Zeeuwſche Genootſchap der Wetenſchappen. Met Platen* — Luctor et Emergo — *In* den Hage *bij* Immerzeel en Comp., 1808. 176 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 2-8:

Alhoewel het doel van den Schrijver niet was, bij het opſtellen dezer Brieven, eene *Beſchrijving* van het Eiland *Walcheren* te geven, zoodat dezelve in den eigenlijken zin flechts eene verzameling van *Waarnemingen* behelzen over ſommige gedeelten van hetzelve, echter is dit Werkje der lezing waardig, zoo door deszelfs inhoud, als om den ſtijl, in welken het is opgeſteld; de Inhoud van XXVII Brieven, welke ons hier medegedeeld worden, is de volgende: I. Brief. *Naam, oorſprong en opkomst van Vliſſingen.* KAREL de V. II. *Het Lands-dok van Vliſſingen.* III. *Gebouwen te Vliſſingen. Stadhuis.* WILLEM de I. *Geſchiedenis van een Leeuw.* IV. *Opſchrift op de Middelburgſche Poort te Vliſſingen en* DON PACIECO. V. *De Draaibrug.* VI. DE RUITER. VII. *Wetenſchappen. Jufvrouw* WOLFF. BELLAMY. VIII.

De Roomſche Kerk. IX. *Zeeweringen.* X. *De Paalworm.* XI. *Afneming der Duinen.* XII. *Boeren Steekſpel.* XIII. *Middelburg.* XIV. *Slavenhandel.* XV. *Graffchrift.* XVI. *De twee Gelieven.* XVII. *Weſtkapelle. Domburg.* XVIII. *Domburg en hare Oudheden.* XIX. *Vere.* XX. *Rammekes en hare Reede.* XXI. *Arnemuiden. Geſchiedenis. Inwoners.* XXII. *Kleeding der Inwoners van Arnemuiden. St. Joosland.* XXIII. *Terpen en Wieren.* XXIV. *Luchtsgeſteldheid. Levensregel. Boomen.* XXV. *Grond. Grondbraken. Voortbrengſels van het Eiland.* XXVI. *Inwoners. Zeden.* XXVII. *Algemeene Aanmerkingen over het afnemen der duinen in het Eiland.*

Uit deze opgave ziet de Lezer, welke weetenswaardige zaken hij in deze *Brieven* vinden zal, zoo van meer als minder aanbelang.

Wij verkiezen eene bijzonderheid in den XVden Brief, tot verluſtiging van onze Lezers over te ſchrijven. De *Brief* heeft ten opſchrift: *Graffchrift*, en luidt verders dus:

„ Niet ten onregte verwijt men den hedendaagſche Geleerden, dat zij, bij het zamenſtellen der Graffchriften, in grootheid, kracht en verhevenheid van uitdrukking, ver bij de Ouden ten achter zijn. — De groote POPE zelfs heeft ſlechts in een zijner Graffchriften den geest der Ouden gevat, en hoe ſchoon zijne overige zijn, ontbreken zij de hoofdvereischten der kortheid en verhevenheid. Of onze voorvaderen voor twee eeuwen den ſmaak der Ouden getroffen hebben, laat ik U uit het volgend Graffchrift, te vinden in eene der kerken van *Middelburg*, beoordeelen:

Gij die hier gaat voorbij, om dit of dat te aanſchouwen,
Wilt bij dit droevig graf, uw treeden weederhouden:

En

En met een ſtil gejuich, verwonderd wat hij doet,
Die 't hart draagt in zijn lijf, en God in zijn gemoed.
JAN PIETERS *was de man, die dit heeft konnen leeren,*
JAN PIETERS *was de man, die God heeft konnen eeren:*
En toonen metter daad, dat hij ook was een held,
Die voor Maraans gedreig, noch wreedheid was ontſteld.
JAN PIETERS *was de man, die naar voorgaande beden,*
Zes uren achter een kloekmoedig heeft geſtreeden.
En tegen meer dan tien, die van de ſpaanſche magt,
Rondom en vast bezet, niet dan om God en dagt,
Die niet en had geleerd te konnen zijn verwonnen,
Maar harde tot de dood, in 't geen hij had begonnen.
Zet Spanjaards uit den zin het gantſche waereld rijk,
Al is JAN PIETERS *dood, daar leeft nog zijnt gelijk.*

„ Het laatſte vers ontbreekt, zoo als gij ziet, geen kracht, echter zult Gij wel willen erkennen dat dit Graffchrift eenigzins verſchilt met dat, 't welk de opoffering van LEONIDAS en zijne drie honderd medeburgers vereeuwigde."

„ Het verwondert mij zeer, in het voorbijgaan gezegd, den naam van dezen JAN-PIETERS niet gevonden te hebben in het Vaderlandsch Woordenboek van KOK. Hij ſterf in het jaar 1608."

De lof van de RUITER, ELIZABETH WOLFF en BELLAMY zal met genoegen gelezen worden, als ook de berigten van de Godin NEHALENNIA; over wier naam de Schrijver zich dus uit *Bladz.* 169.

„ Men heeft al de talen van den aardbodem genoegzaam te baat genomen om er haren naam van af te leiden. — Deze doet die afkomen van *Hel,*

wijde Hel, *Vahalis*, *Ni-helium*, dat is: *Nieuw-helium*, en eindelijk van *Mun-inne*; alle deze woorden behoorlijk zaamverbonden maken *Nehalennia*, 't welk VAN LOON in het eerste Deel zijner *Hollandsche Oudheden*, pag. 295, ten duidelijkſten bewijst."

„ Zeer eigenaardig is het ook om *Nehalennia* te doen afſtammen van het woord *Nahal*, dat is, *zacht* of *gemakkelijk leiden*, of wel van het Hebreeuwſche woord *Laitaa*, waarmede *Nehalennia* zeker eene zeer naauwe overeenkomst heeft, of wel van *alle*, *ealle*, dat is *Iſis*; namen die in het naauwſte verband met dien der Godin ſtaan."

„ Nog kan men haren naam ontleenen van *ae* en *lend*, dat is *Waterland*, of, eindelijk, *Neelhaal-inne*, 't welk ongetwijfeld de fraaſte afleiding van de wereld is."

„ Wat hare hoedanigheden betreft, hierin zijn de gevoelens niet minder uiteenwijkende. Deze noemt haar: *de Nieuwe Maan*, een ander *Pomona*, een ander weder *Iſis*, *de Godin der Nieuwe Koopſtad*, of *de Vrouw van Nepthunus*, en honderd dergelijke eigenſchappen meer."

„ Bezwaarlijk zoude het vallen dezen geleerden twist te beſlisſen, daar 'er te weinig *gegevens* zijn, waarop men een vast beſluit kan bouwen. Indien het echter geoorloofd zij, uit de overgeblevene brokken eenige giſſingen te maken, moet men opmerken, dat de Godin op geen enkelen ſteen wordt afgebeeld zonder zinnebeelden van den landbouw of van vruchten; dat zij altoos vergezeld is van honden, en dat ſomtijds het beeld van den Zeegod de zijpanden harer ſteenen verſiert (*). Hieruit ſchijnt

(*) Wat aangaat het roer, 't welk men bij eenige afbeeldingen vindt, dit heeft weinig overeenkomst met een roer der Ouden, en kan alzoo wel een werktuig tot den landbouw behoorende, verbeelden.

ſchijnt het dus, dat zij niet alleen als Gebiedſter over de voortbrengſels van het aardrijk, maar ook als Beſchermſter van de Zee is geëerd geworden, het welk ook door de haar toegewijde opſchriften blijkbaar is; doch vooral is het in hare eerſte hoedanigheid dat zij altoos wordt voorgeſteld."

„ Zal men haar nu den naam van *Ceres* geven? Waar vindt men dan eenigen ſchijn van het groote kenmerk dier Godin, namelijk de korenaren."

„ Zal men haar *Diana* noemen, uit hoofde der honden welke haar vergezellen? Waar blijft men dan met de vruchten en overige teekens van den landbouw, welke nimmer aan DIANA worden toegeheiligd?"

„ Even min kan men haar *Pomona* noemen, daar deze nooit met honden, maar ſlechts alleen met tuinvruchten is vertoond. Het vermogen, daar en boven, van alle deze Godinnen was enkel tot het aardrijk bepaald, en had geen het minſte verband met de Zee."

„ Zal men nu NEHALENNIA in deze dubbele hoedanigheid met ISIS gelijk ſtellen, waar vindt men dan in hare afbeeldingen eenig ſchaduw van dat verheven en waarlijk Goddelijk denkbeeld, 't welk, in de menigvuldige borſten, de algemeene moeder en voedſter der Natuur kenmerkt?"

„ Daar zij nu in hare eigenſchappen te zamen genomen geene overeenkomſt heeft met eenige bepaalde Godheid der Ouden, welker vermogen of meer beperkt of algemeener was, moet men noodwendig beſluiten, dat zij eene bijzondere en plaatſelijke Godheid was, haar beſtaan alleen tot deze ſtreken uitſtrekkende. En, inderdaad, uit de omſtandigheden waarin zich de oudſte Volken die dit land bewoonden bevonden hebben, zijn hare eigenſchappen gemakkelijk af te leiden."

De Luchtsgeſteldheid van *Walcheren* werd reeds van ouds voor ongezond gehouden, en is ſteeds

ten kwade berucht geweest. Onze Schrijver hier van sprekende in den XXIVsten *Brief*, en de oorzaken opsporende van deze ongezonde luchtsgesteldheid, vervolgt nogtans *Bladz.* 155 op deze wijze: „ Gij zult U zonder twijfel uit deze korte schets van de luchtsgesteldheid van het Eiland, met zoo velen onzer landgenoten, een schrikbarend denkbeeld van de ellende van deszelfs bewoonders vormen, en gij zult U dan ten hoogste bedriegen, gelijk zich EVERHARD bedrogen heeft, wanneer hij verzekert, dat men hier niet boven de vijftig jaren oud wordt; het schijnt dat er bijna niets is waaraan de menschelijke natuur zich niet zonder ongemak kan gewennen."

„ Daarenboven wordt het kwaad grootendeels weggenomen door de heilzame zeelucht, die het eiland omringt, en door de winden die het gestadig zuiveren en verfrischen, het uitwerksel daar van is zoodanig, dat die plaatsen, welke onmiddelijk aan Zee liggen, mij niet noeschijnen ongezonder dan eenig ander oord van ons land te zijn, voor hun die eenigzins aan de zeelucht gewoon zijn."

„ *Vlissingen* moet onder zoodanige plaatsen voornl gerangschikt worden, het water wordt er dagelijks door den vloed verfrischt en de lucht is er altoos, wel is waar, vochtig, maar zeer zuiver. Zoo andere meer binnenwaarts liggende Steden en Dorpen gedeeltelijk van dit voordeel zijn beroofd, is het echter niet in die mate, of het uitwerksel van de verfrischende zeelucht en winden moet ook daar heilzaam voor de bewoneren zijn, daar de omtrek van het Eiland zoo klein is."

„ Overal is men tot het behoud der gezondheid verpligt zich in acht te nemen, doch zeer zeker is men dit hier verpligt, waar de lucht zoo verschilt met die van andere landen. Indien dan de matigheid in de levenswijze een hoofdvereischte

is,

is, moet dezelve echter overeenkomstig de gesteldheid van ons land zijn; alle verslappende spijzen en dranken, het enkel water, 't welk hier niet zuiver genoeg is, het bier, de koffij, of dergelijke dranken brengen toe; om ons te gevoeliger voor de indrukfels van den vochtigen en verslappenden dampkring te maken, en geen ellendiger middel ter voorkoming van de koorts kon JONGSTAL bezigen, dan dezelve door een strenge onthouding af te willen weren. Vaste en voedzame spijzen, versterkende drank, goede zuivere roode wijn, in behoorlijke mate gedronken, versterken de veerkracht van het gestel, en maken het minder gevoelig voor de gestadige veranderingen van het weder. Doch zeer ligt drijft men ook dit behoedmiddel te ver, en door het onmatig gebruik van wijn en van verhittende dranken en spijzen, de natuurlijke gevolgen daar van ontwarende, schrijft men niet dan te dikwijls aan de het klimaat vele ongemakken toe, welke men nogtans zich zelven alleen te danken heeft."

„ Wat mij betreft, ik zoude meenen geen regt aan de luchtgesteldheid van dit Eiland te doen, indien ik U niet verhaalde dat ik mij in geene omstandigheid immer heb gewacht voor koude, vochtigheid, wind, morgen- en avondluchten, en echter bij de in achtneming van eene naar het land geschikte levenswijze, eene even goede gezondheid heb genoten als in eenig ander deel van ons vaderland."

Doch meer uit dit weigeschreven Werkje over te nemen, duidt ons bestek niet.

LETTER-NIEUWS.

Bij W. Brave, op den Nieuwendijk, te *Amſterdam*, wordt heden uitgegeven:

I. WEBER en MARTIN, over *Proceskosten*, derzelver vergoeding en compenſatie en over het regtmatig reſerveeren der Proceskosten. Uit het Hoogd. en Lat. vertaald en met Aanmerkingen en een Naſchrift vermeerderd door Prof. TIJDEMAN, in gr. 8vo. à 22 Stuiv.

II. G. B. REDDINGIUS, over den *Doop en het Avondmaal*, een Handleiding voor *Hervormden*, in 8vo. à 12 Stuiv.

III. ——— over de *Waarneming van den Openbaren Godsdienst*, in 8vo. à 9 Stuiv.

IV. ——— over het *Bijwonen van Godsdienſtig Onderwijs bij 't doen van Belijdenis*, in 8vo. à 8 Stuiv.

V. ——— over PAULUS *Brief aan de Philippenſen*, in gr. 8vo. *f* 3-5—

VI. GESSNER, *De Christen in de Boeren Woning. Een Boekje voor het lieve Landvolk*, door Ds. G. B. REDDINGIUS, in 8vo. à 8 Stuiv.

VII. *Verſjes voor Kinderen, ten dienſte der Scholen*, 2de Druk, vermeerderd en verbeterd naar de Spelling van den Hoogl. SIEGENBEEK, à 8 Stuiv. Dit Boekje is geſchikt voor *Hoogtijden*, *Verjaardagen*, *Bruiloften*, enz.

De Boekhandelaars Paddenburg en Zoon te *Utrecht*, hebben gedrukt, en is alom bij ieder Boekverkoper te bekomen: I. VAN LENNEP en SCHEIDIUS, *Etymologium ling. graecae. Editio Altera*, *cum praefatio* C. F. NAGEL. II. VAN LENNEP en SCHEIDIUS, *de Analogia ling. Graecae Editio Altera*. III. *Schoonheden uit de Natuurlijke Historie van den Heer* DE BUFFON, gr. 8vo. à *f* 2-10 — Dit uitmuntend Boek is zeer geſchikt voor Leesgezelſchappen en het Aankomend geſlacht, en zal als een compendium der Natuurlijke Historie, bij een ieder welkom zijn. De prijs is *f* 2-10— IV. STURM en TIEDE, *verkeering met God in de Morgen- en Avonduuren*, tweede Druk, 1ſte en 2de Deel. De prijs is *f* 5-:— Het 3de en 4de Deel zal ten ſpoedigſten volgen.

Bij Gartman en Holtrop, te *Amſterdam*, wordt thans afgeleverd het overſchot van de volgende *drie* kapitaale Werken, als: I. Prof. BAILE's *Woordenboek*, getijteld: *Dictionaire Hiſto-*

to-

ſerique et Critique, in vier masſive Deelen, in groot Folio, laatſte, volledigſte en korrektſte Druk, verrijkt met 's Mans eigenhandig gemaakte *Verbeteringen* en *Vermeerderingen*; zijn merkwaardig Leven en Lotgevallen ook als Hoogleeraar in de Wijsbegeerte en Geſchiedenis te *Rotterdam*; zijne verdere kleine *Wijsgeerige Verhandelingen*, en zijne *Schriftuuren* met de *Rotterdamſche Walſche Kerkenraad* gewisfeld. BAILE's Kennis, Oordeel, Genie, Geleerdheid en Soliditeit zijn door *Europa* erkend: ook zijne naauwkeurig- getrouw- en belangloosheid als *Geſchiedſchrijver*, en zijne gematigdheid, doordringendheid en oordeelkunde, als *Kritikus*: een en ander ſpreidde hij in zijne *Dictionnaire* luiſterrijk ten toon; om niet te zeggen van welk een aantal van Mannen, die, ook hier te Lande, in den Staat, in de School en in de Kerk gebloeid hebben, hij daarin de echte en onzijdige Levensbeſchrijver is. In 't kort, zijn Boek is een ſieraad der Bibliotheeken en een vraagbaak zelf voor Geleerden. In plaats van *f* 50 — voor *f* 16 — *in loſſe bladen.*

II. *De Beeldenſpraak der Ouden*, de geliefkoosde Studie onzer Oudheid- Geſchied- Taal- Reden- Dicht- Schilder- Teeken- Bouw- en Beeldhouwkundigen; die rijkdom van Studien voor elken derzelver — bijzonder voor hun, die de Beeldende Kunſten beoefenen — uit de oorſprongelijke Schriften van CESAR RIPA en andere ſchrandere Vernuften van dien tijd opgezameld, en uit den ſchoot der Taal- en Oudheidkunde hun aangeboden te zien door een Man als POOT, *Hollands* roem, kan, niet dan hoogstaangenaam wezen, zelf aan hem, die ſlechts een eenige der genoemde Kunſten aankweekt: zoodanig iet geſchied door 't aanbod van het Boek, waarin de *Zinnebeelden der Egyptenaren*, *Grieken* en *Romeinen* — kunne zoo veel beduidende Schrijfkunst in niet minder dan *Twaalfhonderd zinvolle Tafereelen*, zijn voorgeſteld met die aangename en leerrijke *Verſcheidenheid*, welken den Geletterden behaaglijk, den Onervarenen voordeelig zal wezen; en in eene orde, die, *Alphabetisch*, zich van zelven aanwijst: dit *Groot Natuur- en Zedekundig Wereldtooneel*, in één woord, ſtelt vóór, in *drie Deelen in Folio*, van 2000 *Bladzijden*, met 500 keurig gegraveerde *Afbeeldingen*, alle de deugden, ondeugden, neigingen, bedrijven, hartstogten, kunſten, leeringen en zinnelijkheden der *Aloude Volken*, met de hoofdſtoffen, hemellichten, landſchappen, rivieren en veele andere zaken: alles met uitvoerige *Aanmerkingen* en *Opheldering*, zoo uit gewijde als ongewijde Schrijvers, en een breed Register, door eene beroemde Taal- en Oudheidkundige hand, met *Zinnebeeldige Dichtkundige Toe-*

pas-

passingen van welgemelden Dichter POOT. Een Werk, in zijne soort eenig. Prijs *f* 9 — in *losse Bladen*, in plaats van *f* 30 — enz.

Dr. L. SMITS *rijkgestoffeerde Schatkamers van Geldersche, Zuid- en Noord-Hollandsche, Utrechtsche en vooral Zeeuwsche, in één woord van Nederlandsche Oudheden*, of Beschrijving van alles, wat *Holland* merkwaardig en onvergelijkelijk maakt in aloude en Ridderlijke *Heeren Huizen, Slooten, Kasteelen, Dorpen* en *Steden*; — in *Trouw-, Begravenis-* en *Dischplegtigheden* en andere *Lands- en Volksgewoonten*; aanvangende met 's Lands vroegste Bewoonders, en eindigende genoegzaam met onze Tijdgenooten — Geene Stad. Dorp, Rivier, merkwaardigheid, gebruik of Landswijze, geen Man van den *Tabbaard* of van den *Degen*, die het Vaderland tot eere of oneere geleeid heeft, welke niet hier vermeld en gekenschetst wordt; en daar de lust tot het kennen van 's *Lands Oudheden* als met den dag onder ons toeneemt, en men gaarne, zelfs Eeuwen, wil terug treden, om ook den voormaligen staat des Lands en de oude gesteldheid van zaken te aanschouwen, zal men daar toe dit Werk te gereder bij de hand nemen om de gemakkelijke *Alphabetische* orde waarin het behandeld is, en de bijzondere aangenaamheid, daarenboven, die het heeft van ons bij de beschrevene oude *Lands Grootheden* als van zelven te doen vertoeven, om dezelve te aanschouwen in 63 bevallig gestoffeerde, Kunstkundige en in den waren stand voorgestelde *Afbeeldingen* derzelven in Quarto Plaaten, naar Teekeningen van den grooten ROCHMAN: Afbeeldingen van *Gestichten*, meerendeels door geweld en door tijd verwoest en nergens dan *hier* te vinden. — Dit zoo alzins onderhoudend als leerrijk oorspronglijk *Hollandsch* Werk, voorzien van *Jaarregisters* en *Landskronijken*; vermeerderd met de *Aanteekeningen* van den beroemden Dichter P. LANGENDIJK en den Oudheidkundigen Regtsgeleerden Mr. J. J. VAN HASSELT; is *drie* malen gedrukt en beslaat 1000 Blz. in gr. 8vo. En daar hetzelve, zoo compleet als *nu*, in geene jaren is voorgekomen, zal men het ook te gereder willen bezitten, waar toe de gelegenheid thans wordt gegeven ten prijze van *f* 3-4 — in plaats van *f* 15 — of wel voor dien het te doen is om de LXVII *Afbeeldingen*, het *eerste Deel alleen*, dat op zich-zelve compleet is, voor *f* 2-4 —

NIEBUHR's *Beschrijving van en Reize naar en door Arabiën, Perssiën en omliggende Landen, en terug*; met de *Vragen door den Ridder* MICHAËLIS, *den Reiziger en zijne Togtgenooten voorgesteld*; de *Aanteekeningen* van Ds. VAN EKERS, en

en de *Opdragt* aan Profesſor S. RAU; in IV Deelen, van 1700 bladzijden in 4to. met een *Atlas van het Oosten*, en *Kunſtplaaten*, te zamen ten getale van *honderd-een-en-vijftig ſtuks*: de uitvoering van welke Werken gekost heeft de ſomma van *f* 20,000 — Op 38 exemplaren na uitverkogt, wordt elk van dat getal den begeerenden aangeboden voor *f* 12-10 — *in losſe bladen*, in plaatſe van *f* 52-10 — te *Amſterdam* bij Gartman en Holtrop; — *Arabiën*, het tooneel van de merkwaardigſte geheurtenisſen in de dagen der Hebreeuwen: *Arabiën*; waar ieder voetſtap een wonderwerk ontdekt, door de hand der Almagt gewrocht, is eenig ten opzigte van *luchtgeſteldheid* — *grond* — *landsgeſchiedenis* — *koophandel* — *volksaart*, *inborst*, *zeden*, *gewoonten*, *gebruiken*, *godsdienst* — van de *nog ongekende ſchatten* en *zeldzaamheden der natuur* die het bevat — van het *licht*, dat deszelfs geſchiedenis verſpreidt over het *oudſte Boek*, dat wij bezitten, den *Bijbel*; — en waar door het voor de *Heilige Uitlegkunde* van het uiterſte gewigt is; in de talloos veelerleie *Handſchriften*, die het bevat over *Natuurlijke Hiſtorie*, *Aardrijkskunde*, *Geſchiedenis*, *Oudheidkennis*, *Geneeskunde*, *Opſchriften*, *Schoone Kunſten*, enz. enz., ten opzigte van alle welke NIEBUHR in een woord alles is: — Hoedanige dienst derhalven der Wetenſchappen bewezen zij met het *doen* en het *beſchrijven* dezer *Reize*, zal betoogd zijn door het getuigenis van de *Franſche Akademisten* alleen; zeggende, *in dit Werk berigten te ontvangen*, *voor hun van grootere waarde*, *dan alle de ſchatten zelven van Arabiën*. En geen wonder! waar is het land — waar het volk, te noemen, in *merkwaardigheid* gelijk aan het *Oosten* en aan de *Oosterlingen*? —

De Gezichtkunde gemeenzaam, *ten dienſte van allen*; *wiskundig*, *werktuiglijk en natuurkundig ontvouwd* en begeleid van een uitvoerig ſtuk over het *duidelijk en onduidelijk zien*: dit volledig zamenſtel van *Optika* van de Hooggel. HH. SMITH en JURIN, het eenig Boek, over deze gewigtige tak van Wetenſchap; vermeerderd met zoo veele *Bijvoegſels* en *Aanteekeningen* zoo der Schrijvers zelven, als uit HUIGENS, NEWTON, enz. en opgehelderd met LXXXIV uitſlaande *Plaaten*, honderden van Oplosſingen voorſtellende, in II Deelen van 800 bladz. in gr. 4to. *op 70 exempl. na uitverkogt*, wordt den Bemin- en Beoefenaren van Natuur- Wis- en Stelkunde; den Makers van Astronomiſche en Optiſche Inſtrumenten aangeboden voor *f* 3-15; in plaats van *f* 15: — te *Amſterdam* bij Gartman en Holtrop. — Zoo aangenaam en gewigtig als is de kennis van het eerſte, het verrukkelijkſte en onontbeerbaarſte onzer *Zintuigen*, het *Gezicht*, zoo doelmatig ook

is

is dit Boek, ter *volledige verkrijging* derzelve: het beſchrijft de *oorzaken* en ook de *wijze* van ons *zien*; onderſcheidene *voggebreken*; die van het *ſcheel-* het *bij-* en het *dubbelzien*; en hoe dit alles te voorkomen; het onderwijst de kunst van *Mikro-* en *Teleskoopen*, en *Chambres-Obſcures*; van *Verrekijkers*, ook voor twee oogen, en van *Brillen* zoo voor gebrekkelijke oogen als voor Duikelaars te maken; de ſpiegels en glaſen voor dezelve te gieten, te ſlijpen en te Polijſten; welk glas tot *verrekijker-glaſen* te kiezen: een en ander zoo nuttig voor het menschdom en zoo gewigtig in Natuur- Starre- Zeevaart- en Meetkunde. Bij dit alles vindt men regelen opgegeven, waar door *Blindgeboorenen tot zien gebragt*: *met voorbeelden geſtaafd*, *en even daar door te aanprijzens waardiger bij het Onderwijs aan Blinden*, welligt eerlang in *Amſterdam* te geven. — Onder de bijzonderheden rekent men ook de opgave van het zamenſtel van een *Oorlogs Kijkertje*, *om de bewegingen van een vijand te beſpieden*; de *conſtructie* van *Jalouzij* en *Tooneelkijkers van een bijzonder maakſel*; de Kunst om *Brillenden* en *Bijzienden* de kleinſt gedrukte boeken, zelfs op een afſtand, leesbaar te maken; het *bedriegelijke in het zien*, vooral *bij avond*, te voorkomen; *redenen waarom oude lieden*, *beter dan jongen*, op verren afſtand, *zien* en *lezen*, dan van *naarbij*; kunſtregelen om *naar het verſchiet te teekenen*; — *dag- en maanlichten*; *ſchijnbare kromten der kanten van lange wandelwegen* en *beploegde landen*; hoedanig *voorwerpen in het Mikroskoop te meeten*, enz. enz. enz. Men houdt dit Werk te regt voor een *vierde* Deel van DESAGULIERS *Natuurkunde*.

LECTURE VOOR ROMANLEZERS.

Onder alle klaſſen van menſchen, die gewoon zijn in ledige uren een Boek in de hand te nemen, en zich alzoo na den afloop hunner bezigheden eene nuttige en geeſtverkwikkende uitſpanning te verſchaffen, zijn altoos ook de Romans bij uitſtek welkom geweest, zoodanig zelfs, dat eenige als het ware tot algemeene Volksboeken geworden zijn. En geen wonder! niets is ook geſchikter om den geest aangenaam te onderhouden, het verſtand op te ſcherpen en het gemoed krachtige voorſchriften van deugd en zedelijkheid in te prenten, dan goedgeſchreven Romans, waarin onder het kleed der verdichting zoo veele treffende voorbeelden ter navolging en zoo veele afſchuwelijke ondeugden ter vermijding voorgeſteld worden, dat het ſchrijven van een goede Roman waarlijk geen geringe verdienſten in de Letterkundige wereld is. Een der algemeen geachte Romans, die duizenden, oud

en

en jong, ſedert jaren reeds aan het lezen gebragt en van andere tijd- en geldverkwistende uitſpanningen afkeerig gemaakt hebben, is onbetwistbaar de zoo algemeen graaggelezen *Aſiatiſche Banize*; een Werk, het welk wel door de ſmakeloze Duitſche Spookridder en Roverromans voor eenigen tijd verdrongen is, doch bij alle Lezers van ſmaak en Liefhebbers van leerzame Geſchiedenisſen in duurzame achting blijft. De geachte Schrijvers van de *Hed. Vad. Bibliotheek* nog onlangs (1808. No. VII. bladz. 326.) eene opſelling doende van lezenswaardige Romans, vergeten ook geenszins de beroemde *Aſiatiſche Baniſe* te vermelden; en inderdaad, dit Werk is met regt aan te merken als een der fraaiſte voortbrengſelen van het vindingrijk vernuft, daar in het zelve de zeldzaamſte gevallen op de aangenaamſte wijze beſchreven worden, met de wonderbaarlijkſte ontknoping in omſtandigheden, waar zelfs geen hoop meer was. Trouwens, ieder die bekend is met de kracht en het vuur der *Oosterſche Geſchiedenisſen*, de hevige werking der hartstogten bij de *Aſianen*, en de groote en hagchelijke ondernemingen in hunne minnarijen, hunne jalouzij en onbepaarbare wraakzucht, kan zich licht een denkbeeld maken van de belangrijkheid der Geſchiedenis van de zoo zeer vervolgde en eindelijk zoo heerlijk gegevierende *Baniſe*, en zal ongetwijfeld de gelegenheid waarnemen om zich dit overlezenswaardig Werk aantescbaffen. *Drie Deelen* in 8vo. 900 bladz. voor den geringen prijs van 30 Stuiv. in plaats van *drie* guldens, en is te krijgen te *Amſterdam* bij P. G. en N. Geijsbeek, op de Lelijgragt, No. 21. en in de Buitenſteden in de voornaamſte Boekwinkels.

SYNODE VAN GELDERLAND.

Gehouden te Arnhem, *den 17den Auguſtus 1808. en volgende dagen.*

Deze hooge Kerkvergadering is door D. J. NOORDINE, Pred. te *Zutphen*, als Praeſes der laatstgehou-

houdene Synodus, met een gepast gebed geopend.

De Credentien door D. J. C. BOOT, als Pastor loci, opgehaald zijnde, bleek het dat uit de Classen als Gecommitteerden aanwezig waren:

Uit de Eerw. Classis van *Nijmegen*.

DD. F. J. VAN HARINGCARSPEL en J. M. VAN HULSTEIN, Predd. te *Nijmegen* en *Maasbommel* en *Alphen*, en Mr. J. W. PELS en M. SCHELKES, Ouderll. te *Nijmegen* en *Lenth*.

Uit de Eerw. Classis van *Thiel*.

DD. A. DE ROOIJ en A. KOPPEN, Predd. te *Maurik* en *Hien en Doodewaard*, en B. J. VAN DER VEN en RIJK VAN AS, Ouderll. te *Thiel* en *Ravenswaaij*.

Uit de Eerw. Classis van *Bommel*.

DD. W. A. VAN EEDEN en D. SNETHLAGE, Predd. te *Opijnen en Heesfelt* en te *Deil en Ensptijk*, en D. PRILLEWITS en A. DE KLEIN, Ouderll. te *Bommel* en *Waardenburg*.

Uit de Eerw. Classis van *Zutphen*.

DD. J. B. GRIMMELIUS en C. WARNSINCK, Predd. te *Genderingen* en te *Zetdam*, en H. KOOPS en J. W. BAANEN, Ouderll. te *Doetichem* en *Doesburg*.

Uit de Eerw. Classis van *Overyselwe*.

DD. J. C. BOOT en J. W. GREVE, Predd. te *Arnhem* en *Tsum*, en G. J. KOLFSCHOOTEN en G. J. VAN GRIETHUIZEN, Ouderll. te *Arnhem* en *Wageningen*.

Uit de Eerw. Classis van *Nedenvelwe*.

DD. L. BOUMAN en H. BOCHT, Predd. te *Harderwijk* en *Doornspijk*, en W. F. VAN DRAAD en W. JAGER, Ouderll. te *Harderwijk* en *Putten*.

Uit de Eerw. Classis van *'s Bosch*.

DD. R. SCHOUTEN en J. H. ROSS, Predd. te *Alem, Maren Kesfel* en *Boxtel en Es*, en P. H. VAN GALEN, J. VRIESEKOLK en N. J. STEP, Ouderll. te *'s Bosch*, te *Lith* en te *Boxtel*.

Uit

Uit de Eerw. Classis van *Peel en Kempeland*.

DD. H. H. WALKART en C. JANSSEN, Predd. te *Eindhoven* en te *Asten*, en D. REDERT en A. LOSECAAT, Ouderll. te *Helmond* en *Eindhoven*.

Als Deputati Synodi verschenen:

DD. J. A. VAN WIJCK, A. HANSSEN DE ROOIJ, G. W. BECKING, J. NOORDINK, J. VELTMAN, J. W. VAN GORNS, P. HAACK FORSBORG, A. H. ROSS en A. M. DE ROUVILLE.

Tot Moderatoren zijn verkoren:

DD. J. C. BOOTH, tot *Praeses*.
J. B. GRIMMELIUS, tot *Adsessor*.
W. A. VAN EEDEN, tot *Scriba*.

Met de gewone plegtigheid werd als Commissaris Politiek binnen geleid de Hoog Welgeb. Heer A. P. L. C. Baron VAN DER BORCH, van *Verwolde*, Ridder van de Koninklijke orde van *Holland*, en Adsessor van den Landdrost van *Gelderland*.

Als Correspondenten werden ingehaald:

Uit *Zuid-Holland*. D. P. J. LANDSKNEGT, Pred. te *Sleuwijk*.

Uit *Noord-Holland*. D. J. LOW, Eng. Pred. te *Amsterdam*.

Uit *Utrecht*. D. J. VAN DOESBURG, Pred. te *Wijk bij Duurstede*.

Uit *Friesland*. D. TH. ADAMA, Pred. te *Kowdum*.

Uit *Over-Tsel*. D. W. SANDERS, Pred. te *Vollenhove*.

Uit *Groningen*. D. G. ALBERING, Pred. te *Woltendorp*.

Kort voor het eindigen van de Synodus, deelde de Heer Commissaris Politiek aan de Vergadering mede, dat zijne Majesteit de Koning van *Holland* op het *Loo* was terug gekomen, en stelde voor eene Commissie te benoemen, om uit naam dezer Synodus eene opwachting bij zijne Majesteit den Koning te maken. De Vergadering benoemde tot deze Commissie de Heeren *Moderatoren*, die op

den 25ſten Aug. aan den last der Hooge Kerkvergadering hebben voldaan, en den volgenden dag aan hunne Committenten konden rapporteeren, dat zij op eene zeer vereerende wijze op het Koninklijk Paleis waren ontvangen; dat zijne Majeſteit zich zeer te vrede betoond had over deze attentie van de Gelderſche Synode, en verklaard had, (op de Aanſpraak door den Præſes gedaan) dat Hoogstdezelve bijzondere beſcherming zou verleenen aan een Genootſchap, welks Leer eene zoo edele ſtrekking heeft.

Tot Deputaten werden aangeſteld:

DD. VAN HARINGCARSPEL, KOPPEN, SNETHLAGE, NOORDINK, BOOT, BOUMAN, SCHOUTEN, WALKART en VERLOREN.

Tot Correspondenten zijn benoemd:

Naar *Zuid-Holland*. D. J. C. BOOT. Sec. J. W. GREVE.

Naar *Noord-Holland*. D. W. A. VAN EEDEN. Sec. D. SNETHLAGE.

Naar *Utrecht*. D. J. A. ROSS. Sec. R. SCHOUTEN.

Naar *Friesland*. D. L. BOUWMAN. Sec. H. BOCHT.

Naar *Over-Yſel*. D. A. DE ROOIJ. Sec. A. KOPPEN.

Naar *Groningen*. D. F. J. VAN HARINGCARSPEL. Sec. J. M. VAN HULSTEIN.

Aan *Zeeland* zal een affchrift der Synodale acte worden gezonden.

De Vergadering is op den 26ſten Aug. in liefde, met dankzegging aan, en gebeden tot God, door den Præſes geſloten.

SCHOOL.

SCHOOL-NIEUWS.

NIJMEGEN.

Den 6den Sept. Heden morgen werd in de Fransche Kerk alhier, de Promotie der Schooljeugd, met de gewone plegtigheid gevierd.

Na eene Voorafspraak des Rectors, over *de Nuttigheid der Weetenschappen*, oreerden twee wakkere Leerlingen der bovenste Classe, D. J. PRESBURG en M. DOLLEMAN, oefeningshalve, de eerste *over de afschuwelijkheid en rampen des Oorlogs*, de tweede, *over de bronnen der weldadigheid, welke van de Opzienders der scholen tot de Leerlingen afstroomen*; en werden met fraaije Prijzen van naarstigheid beschonken.

Hier op volgde de uitdeeling der behaalde Overwinningsteekenen aan de Leerlingen van lagere Classen, namelijk aan J. J. NIJBAKKER, L. M. GROTTWOLL, P. A. COENEN, E. F. VISSER, D. PAS, B. ROOS, J. J. P. MANDERS, F. SCHEERS VAN HARENCARSPEL, L. BEIJERING en J. STOLK; wordende op één na de laatstgenoemde, om zijne uitmuntendheid boven anderen in de Schrijfkunst met een tweede Lettergeschenk vereerd.

Alle deze uitmuntende Leerlingen droegen, door de bevallige uitoefening hunner dankbetuiging, aan Heeren Opzieneren der Latijnsche Scholen, de goedkeuring van een aanzienlijk aantal geleerde Toehoorders weg, één echter uitgezonderd, namelijk L. M. GROTTWOLL, welke deugdzame en vlijtige Jongeling, weinige dagen voor deze plegtigheid, door eene teering, aan dit oefenperk ontrukt werd.

Hier op eindigde de Rector deze plegtigheid met een Nederduitsch vers, in het welk de Leerlingen

tot verdere vlijt en ijver in het beoefenen der Talen werden aangemoedigd, en de Toehoorders voor de vereerende bijwoning van dit schoolfeest, minzaam bedankt.

De geheele actus werd door fraai Instrumentaal Muziek geopend, gedurig vervangen en besloten.

THIEL.

Het gewoon Zomer Examen der Latijnsche Schooljeugd is op den eersten Julij l. l. tot bijzonder groot genoegen van Curatoren gehouden, en er werd door dezelve besloten twee voortreffelijke Jongelingen, M. VAN METEREN en R. DE ROUVILLE, naar de Akademie te Promoveeren; en aan twee andere uitmuntende Jongelingen, PH. C. MOLHUISEN en G. H. NAGEL, welke geen minder schoone vorderingen in de Latijnsche en Griekſche Talen gemaakt hadden, eenen buitengewonen prijs van naarstigheid toeteleggen, daar zij nog niet verkoren naar de Akademische lesſen gepromoveerd te worden.

Voorts werd besloten naar de Correctors Schole te bevorderen de veelbelovende Jongelingen A. C. VAN GORT, J. M. MARSMAN, P. G. ROOTBEEN, A. J. VAN DER LEEDEN, J. H. R. LOBBERECT en B. VAN DEN BOSCH, aan welke alle aanzienelijke prijzen werden toegelegd, terwijl met eevens vastgeſtelde W. S. G. T. POST en J. C. NAGEL, welke in zedigheid en vlijt hadden uitgemunt, met buitengewone prijzen van naarstigheid te begunstigen.

Deze Promotie is den 9den Sept. l. l. geschied, de Rector C. P. NAGEL, opende de plegtigheid met eene voortreffelijke en zeer belangrijke Redevoering *de Cajo Julio Caesare*, welke de volkomendste goedkeuring wegdroeg, en bij velen den wensch deed oprijzen, om dezelve door den druk algemeen te zien; vervolgens reciteerden M. VAN METEREN en R. DE ROUVILLE met veel bevalligheid de door hen zelve opgestelde Redevoeringen, de een-

eerste *de morte voluntaria*, de andere, *de intellectu humano*, en bedankten Curatoren voor de kostbare hun toegelegde prijzen. Hier op hield PH. C. MOLHUISEN, met veel vlugheid, en op een zeer bevallige wijze eene voortreffelijke Declamatie: *in Pigritiam*, en bedankte Curatoren voor den hem toegelegden buitengewonen eereprijs, gelijk zulks na hem met algemeene goedkeuring geschiedde door G. H. NAGEL, met eene uitgewerkte Gratiarum actio *de vitio animi ingrati*.

Eindelijk bedankten de andere Leerlingen, die naar hoogere Classen bevorderd, of met prijzen van naarstigheid beschonken waren, de Curatoren op eene zeer gepaste wijze, en droegen hier in derzelver goedkeuring, gelijk ook die van alle de Hoorders, weg; welke zich verblijdden in zoo vele wakkere en veel belovende Jongelingen, waar onder meer dan een' hope gaven van eenmaal een sieraad van Vaderland of Kerk te zullen worden.

Een talrijk aantal aanzienelijke en geleerde Toehoorders zeutede aan deze plegtigheid niet weinig luister bij, gelijk dezelve ook door een voortreffelijk Orgelmuziek verangenaamd werd.

ARNHEM.

Den 5den Sept. heeft hier wederom de plegtige bevordering en uitdeeling der Prijzen aan de Latijnsche Schooljeugd plaats gehad, als wanneer de twee veelbelovende Jongelingen, J. A. ENGELEN en J. NIJHOFF, (die wegens hunne jonkheid op verzoek hunner Ouderen nog een halfjaar op de School zullen blijven) met belooningen van naarstigheid vereerd, hunne Redevoeringen hielden, de eerste over *de voortreffelijkheid der deugd*, de tweede over *de gramschap, en derzelver verderfelijke gevolgen.* Vervolgens werden nog veertien Leerlingen, met Eereprijzen beloond, naar hoogere Classen gepromoveerd; welke actus tot groot genoegen der Toehoorderen afgeloopen zijnde, werd

deze plegtigheid, door den Rector J. v. VANDE, met een kort Carmen over *de onbeſtendigheid der ondermaanſche zaken*, beſloten; bij welke gelegenheid hij den Wethouder, den Wel Ed. Hoog Welgeb. Heer Baron AL. VAN HUGENPOTH, door het ſterfgeval van den Groot Achtb. Heer R. J. H. STARING, tot Curator der Latijnſche School aangeſteld; begroette, en de Zanggodinnen met dezen haren nieuwen en zeer geleerden Voorſtander naar verdienſten heeft geluk gewenscht.

HATTEM.

Den 20ſten Junij dezes jaars was alhier het Examen van het bloeijend Inſtitut van Opvoeding, beſtaande uit het gecombineerde Latijnſche en Franſche School, bij welke gelegenheid de Jongelingen der onderſcheidene Claſſen aan Heeren Scholarchen de meestvoldoende blijken hunner vorderingen in onderſcheide vakken van Talen en Wetenſchappen gegeven hebben.

De 23ſte Junij was bepaald tot den dag der Promotie, welke plegtigheid geopend werd door eene Redevoering van de Heer Rector RAPIN DE THOIRAS — *de disciplina morali, inprimis cultura artium et literarum conjungenda*, dat is: *over de zedekundige Opvoeding, welke vooral met de beoefening der Kunſten en Wetenſchappen moet verbonden worden.* Voorts werden aan de volgende veelbelovende Jongelingen praemia victoriæ uitgereikt, als in het Grieksch, aan P. J. SLOET: in het Latijn aan AB. L. BRUHEAU, die met zijn broeder L. J. BRUHEAU het geheele jaar gewedijverd hebbende, van de vierde tot de derde Claſſe bevorderd werden; een præmium victoriæ aan R. W. VAN HEMERT, en præmia diligentiæ aan J. J. CREMER en J. P. GREVE, die van de vijfde tot de vierde bevorderd werden.

Insgelijks een præmium victoriæ aan J. REVIUS, die met J. RUTTEN, H. L. M. KÖRNLEIN en J. SLOET, van de zesde tot de vijfde bevorderd werden.

Daar

Daarna geſchiedde de uitdeeling der prijzen aan de meestgevorderde Jongelingen in de Franſche en Hoogduitſche Talen, en de andere vakken op volgende wijze: als, in de Franſche Taalkunde, aan L. J. BRUNEAU en R. W. VAN HEMERT in de eerſte Claſſe; aan H. L. TIJDEMAN in de tweede, en aan C. J. DAENDELS, door het lot tegen J. SELS, in de derde.

In de Hoogduitſche Taalkunde, aan R. J. DAENDELS en H. L. M. KÖRNLEIN; in de Arithmetica aan W. M. J. VAN BARNEVELD en J. C. SCHMIEDEMAN; in 't Schrijven aan J. P. GREVEN, eerſte Claſſe, H. J. DAENDELS, 2de Claſſe en J. SELS, derde Claſſe.

In de Geographie aan L. J. BRUNEAU, in de Geſchiedenis aan J. F. RUTTEN, in de Phyſica aan P. J. SLOET.

Alle deze jonge Lieden betuigden aan Heeren Curatoren voor de ontvangene prijzen hunnen dank zoo in Latijnſche en Franſche dichtmaat als onrijm, en deze plegtigheid werd door eene korte Redevoering in 't Fransch, door den Heer Rector, *over den oorſprong der Talen*, beſloten.

LEIJDEN,

Op den 13den Sept. 1808, heeft alhier de Promotie der Latijnſche Schooljeugd plaats gehad, en wel in de Vrouwe of Franſche Kerk, 't welk ſedert eenigen tijd is goedgevonden, vermits men aldaar meer luiſter en aangenaamheid aan deze plegtigheid kon bijzetten, dan in het locaal, 't welk voorheen daartoe werd gebezigd.

De Rector L. WENINCK VAN ROUVEROIJ, deed eene gepaste Redevoering, ter gelegenheid, dat het Rectoraat der Scholen nu vijf en twintig jaren door hem was waargenomen. Waarna de verdienſtelijke Jongeling G. A. DE JONGH, die tot de Akademiſche leſſen bevorderd, de School verliet, op het Spreekgeſtoelte trad, en eene Redevoering in dichtmaat, *in laudem Poëſios*, met veel beval-

ligheid uitſprak, ontvangende voorts den hem toegedachte Eereprijs uit handen der Heeren Scholarchen.

Vervolgens werden een aantal naarſtige en veelbelovende Jongelingen uit lagere naar hoogere Claſſen bevorderd, en met Eereprijzen beſchonken.

Uit de lagere tot de hoogere orde der tweede School, O. HAILLES, J. F. G. MOLESCHOT en J. C. FISSCHER.

Uit de hoogere orde der derde tot de lagere orde der tweede School G. H. DOZIJ en C. A. KLUIT.

Uit de lagere tot de hoogere orde der derde School J. C. FAURE.

Uit de vierde tot de derde School J. P. VAN HEUKELOM, J. VAN HOORN CZ. en J. C. SLEURS.

Uit de vijfde tot de vierde School J. C. SWART en P. M. CALIS.

Uit de zesde tot de vijfde School P. STEENMEIJER en IJ. ROGGE.

Eindelijk hebben op de zesde School prijzen van naarſtigheid ontvangen J. M. SWART en J. J. TER LAAG.

GORINCHEM.

Den 6den Sept. werd hier weder de jaarlijkſche Promotie der Schooljeugd gehouden.

Onze kundige Rector G. W. BOOT, opende deze plegtigheid met eene ongemeen gepaste Prolusio.

Vervolgens werden vier naarſtige Jongelingen tot de Akademiſche leſſen bevorderd en met aanzienelijke eereprijzen begiftigd, zijnde J. L. G. MEKERN, H. DENON VERSCHOOR, W. H. SPIERING en P. J. MERSTERS MILIUS, die met veel bevalligheid hunne Redevoeringen hielden.

De eerſte: *de bonis Cauſidici requiſitis*. De tweede: *de dicto Ennii Amicus Certus in re incerta cernitur*. De derde: *de Theologia Omnium doctrinarum principe*. De vierde: *de Priscis Batavis*.

Wijders zijn van lagere tot hoogere Claſſen bevor-

derd en met prijzen beschonken J. B. ROLSE, H. E. VERSCHOOR, J. G. ROOSENBURG en H. M. ALDERWERELD DE GROOT, voor welke zij aan Heeren Curatoren op eene bevallige wijze hunnen dank betuigden.

DEN HAAG.

Den 12den Sept. 1808. Door toevallige oorzaken is tot nog toe verzuimd, te berigten: dat de gewoone halfjarige promotie onzer Latijnsche Schooljeugd alhier, in tegenwoordigheid van vele aanzienlijke hoorderen, den 29sten Febr. l. l. met vereischte plegtigheden is volbragt.

Wanneer twee uitmuntende Jongelingen, D. W. KRAIJENBRINCK en J. A. VAN DEN BOSCH, de eere en het genoegen hadden van dit Gijmnasium naar de Akademie bevorderd te worden: welker eerste heeft gedreerd, *de magno honore Aesculapio quondam habito*; en de tweede carmine Elegiaco, door hem zelven opgesteld, *de eo, quod laudandum est in C. J. Caesare*: terwijl aan die beide Praemia Promotionis, en aan den laatsten daar te boven een Praemium Graecum, zijn toegewezen, waar na de veel belovende L. VAN MEERTEN een welverdiend Praemium Diligentiae ontvangen heeft.

Ter zelfder tijd zijn drie voortreflijke Discipelen van de tweede tot de eerste Classe opgeklommen, en met Oratiora Promotionis praemia begiftigd: onder welken de eerste C. J. C. REUVENS heeft uitgemunt, en in het openbaar met uitbondigen lof geprezen is; terwijl de volijverige J. C. VAN DEVENTER en J. A. HOLLING die zelfde voetstappen met goeden uitslag volgen.

En onder zodanigen, die van de derde naar de tweede Classe stapten, werden C. P. LAMMERS VAN TOORENBURG en P. R. VAN DER MEULEN met Promotionis Praemia begunstigd.

Gelijk ook aan den wakkeren A. BOGAERS, en den verdienstelijken C. U. J. HUBER, onder-hen,

die van de vierde naar de derde Klasse overgingen, Praemia Promotionis geschonken zijn. Waar na de uitmuntende W. ROËL een Praemium Diligentiae ornatius, en J. A. VAN DER WERVE een gewoon Diligentiae Praemium verworven hebben. Terwijl M. J. SALOMONS, R. CUMPBELL, J. OLIVIER JOSSET, H. IN DE WEY en J. C. VAN DER KEMP, die onder de aankomelingen gelukkige vorderingen maken, met aanmoedigende prijzen zijn vereerd.

Alle deeze geprezene en bekroonde Jongelingen hebben hunne Gratiarum Actiones zeer bevallig uitgesproken: en die geheele plegtigheid heeft aan de te zamen gevloeide menigte groot genoegen gegeven, en is door den Rector besloten met gepasten zegenwensch.

Doch geen geringer genoegen verwekte onze halfjarige Promotie der Latijnsche Schooljeugd, die hier heden, den 12den Sept. plaats had, en door eene talrijke schaare van aanzienlijke hoorderen is bijgewoond, welke gestreeld werden door keurig muziek.

J. R. VAN DE KASTEELE, wiens loffelijk gedrag en uitgebreide kunde den toegang tot hooger Scholen voor hem geopend hebben, is met een welverdiend Praemium Promotionis bekroond, en heeft op eenen zeer aangenaamen en deftigen trant gecreerd, de Dicto Horatiano: *omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.* Waar na de overgelijkelijke C. J. C. REUVENS met een Praemium Diligentiae ornatius, en de verdienstelijke J. A. MOLLING en J. C. VAN DEVENTER met gewoone Diligentiae Praemia begunstigd zijn.

Onder zodanigen, die van de tweede naar de eerste Klasse mogen opklimmen, heeft de uitmuntende J. A. DE LUSSANET DE LA SABLONIERE aan de verwachtingen van hem opgevat ten vollen beandwoord, en daarom ook een Praemium Promotionis

nis ornatius ontvangen, waar na aan de lofwaardige C. P. LAMMERS VAN TOORENBURG en B. R. VAN DER MEULEN, Praemia Diligentiae zijn toegewezen.

Onder de genen, die van de derde tot de tweede Klasse bevorderd zijn, hebben drie voortreffelijke Leerlingen, D. DONKER CURTIUS, A. ROELOFFS en C. C. RAVEN, Promotionis Praemia behaald, waar na de véél goeds belovende A. BOGAERS en C. U. J. HUBER, Diligentiae Praemia verkregen hebben.

En onder zulken, die van de vierde naar de derde Klasse overgingen, hebben de brave J. A. VAN DER WERVE en J. M. WERVE Praemia Promotionis verworven, waar na de prijswaardige M. J. SALOMONS, M. J. VITRINGA, H. J. IN DE WEIJ en R. CAMPBELL, met Praemia Diligentiae zijn geëerd, en aan A. HOITINK, J. C. A. VAN MEURS en P. VAN DER MIER, die onder de menigvuldige nieuwelingen den voorrang hadden, aanmoedigende eereprijzen werden verleend.

Alle deze met zoo veel roem bekroonde Jongelingen hebben, door bevallig uitgesprokene Gratiarum Actiones, groote toejuichingen behaald; en deze aangename plechtigheid is wederom tot algemeene vreugde der aanwezenden zeer gelukkig afgeloopen, waardoor onzen Réctor met gepaste heilwenschen besloten.

AMSTERDAM.

Den 19den dezer is hier weder de gewone najaars Promotie, en uitdeeling van Prijzen, onder de Leerlingen der Latijnsche Scholen, in het Koor der Nieuwe Kerk, voor eene aanzienlijke schare van toehoorders, met de gewone plegtigheid geschied. De Hoogleeraar en Rector BOSCHA hield vooraf, in betrekking als Leermeester en Vader, in Latijnsche Dichtmaat eene korte vermaningstede tot die zijner Leerlingen, welke tot het

het hooger onderwijs bevorderd wierden. Van dezen deeden vervolgens de vier eerſten in rang, tot genoegen der Toehoorders, eene Latijnſche Redevoering. De eerſte, W. BAARSLAG meldde in Dichtmaat *den Lof der Vriendſchap*; de tweede, W. A. VAN HALL vierde, insgelijks in Dichtmaat, *de gedachtenis van Petrarcha, door zijne liefde tot Laura Dichter geworden*; de derde H. BOSSCHA roemde *de waardij van een' goeden naam*; de vierde, A. HOFFMAN toonde het *Nut der vriendſchap* aan, *voor lieden van Letteren*. Alle vier bedankten daarop in Dichtmaat voor de aanzienlijke Prijzen waarmede zij vereerd werden.

Voorts werden mede met fraaije Prijzen, van lager tot hooger Klaſſen bevorderd de volgende veel belovende Jongelingen. Van de tweede Klaſſe tot de eerſte, J. J. SIEGRIED, J. C. LOMAN en J. W. VAN REENEN. Van de derde tot de tweede, J. J. ROOZEBOOM, G. H. ELIAS, A. J. D'AILLY en H. DWARS. Van de vierde tot de derde, H. IDSIG BERLIN, J. M. DE KEMPENAAR, C. ENGELHARDT en J. F. WARNER. Van de vijfde tot de vierde, W. C. AMERSFOORDT, J. J. VAN HOUTEN, J. DAVIDS en IS. DA COSTA. Van de oude zesde Klaſſe tot de vijfde, R. SLIJPEN TEN HARMSEN, H. AMERSFOORDT en C. HUIJSER VAN REENEN. Van de nieuwe zesde tot de vijfde, T. LA KOCK, CAS. G. BIBEN en E. O. VAN IJSENDIJK: als mede meteenen buitengewoonen Prijs W. ROELL. Welke allen, uitgenomen de laatſte, als zijnde te korten tijd aan de School geweest om den gewonen Prijs te ontvangen, deels in Dichtmaat, deels in Proſa, voor de hun geſchonken Prijzen bedankten.

Nog werden Diligentiae Praemia uitgedeeld, in de eerſte Klaſſe aan J. H. BROUWER en J. L. DE IJSELAAR; in de tweede aan J. J. VAN VALKENBURG en Z. H. VAN DER PEEN; in de derde, aan N. HENDRIKS; in de vierde, aan C. ROLFF; in de vijfde,

aan

aan J. BRAVE; in de oude zesde Klasse, aan H. E. VINKE, E. H. BRASÉ, N. J. TOL en F. J. SEM; in de nieuwe zesde, aan PH. J. DE BORDES, P. J. BAKKER en A. G. VAN CAPPELLE. De Prijzen in 't Grieksch werden behaald, in de eerste Klasse door W. BAARSLAG; in de tweede door J. J. SIEGFRIED; in de derde door J. J. ROOZEBOOM en G. H. ELIAS; in de vierde door H. J. BERLIN, door het lot tegen D. MOREAU; in de vijfde door J. BRAVE. Prijzen van Dichtkunst ontvingen W. BAARSLAG en F. A. VAN HALL.

Eindelijk werden nog met Praemia Assiduitatis et Modestiae in de onderscheidene Klassen beschonken H. BOSSCHA, R. ALBERTHOMA CHEVALLIER, J. PH. EGERDING, J. STAPPER, L. J. VAN TOLL, A. G. C. EVERTS, J. J. SIEGFRIED, J. W. VAN REENEN, A. VERWEIJ, J. J. ROOZEBOOM, G. H. ELIAS, A. J. D'AILLIJ, H. DWARS, N. HENDRIKS, D. DUIJKENS, C. A. HOLLINGHAUSEN, N. NATHANS, H. J. BERLIN, J. M. DE KEMPENAER, J. F. WAKKER, A. SMIT, H. E. VAN IJSENDIJK, D. MOREAU, G. TEMMINK, W. STROÉS JANSEN, F. MICHELSEN, J. VAN SCHUIJLENBURG, W. F. OVERHOF, P. F. H. CHEVALLIER, J. BRAVE, N. SCHRANT, J. SPIJKER, J. G. CLANT, J. A. BOEJENK, J. H. BLEKKING, M. VAN DE POLL, E. S. TEN HARMSEN, C. H. VAN REENEN, H. E. VINKE, J. H. SCHIOTLING, A. L. C. FABRICIUS, J. LANGENBERG, M. J. TOL, L. ELIX, W. A. DWARS, J. H. EENHUIJS, F. J. SEM, T. L. KOCK, J. G. BIBEN, E. G. VAN IJSENDIJK, W. ROËLL, P. J. DE BORDES, J. G. RINGELING, J. G. MASSOP, N. BEHR HARTOG, W. G. VAN PERSIJN, J. J. TER MAAT, H. BITTER, P. J. BAKKER, S. J. PHILIPPEAU, J. OPPENHEIM, B. T. REKKER, A. G. VAN CAPPELLE, J. SPIERING WALRAVEN.

Waar na deze plegtigheid door den Rector, met een kort woord van dankzegging aan de Toehoorders, voor derzelver vereerende tegenwoordigheid, werd besloten.

DOK-

DOKKUM.

Heden den 8sten Aug. had hier in de groote Kerk de plegtige uitdeeling der prijzen en bevordering der Leerlingen van de Latijnsche Scholen plaats. Na dat de Rector deze plegtigheid met eene toepasselijke Aanspraak geopend had, hield de veelbelovende Jongeling S. TALMA, eene door hem zelven opgestelde Redevoering: *de Gulielmo Primo libertatis Hollandæ auctore*, en werd tot de Akademische lessen bevorderd. Hier na werden de volgende Leerlingen met Eereprijzen beschonken, als: van des Rectors School, S. TALMA, R. ADRIANI, J. F. DE LANG, V. J. WITTEVEEN, S. T. HIEMSTRA, J. FOKKEMA en K. HAIJEMA, welke hunnen dank betuigden in door hun zelven vervaardigde Aanspraken. Van des Conrectors School, F. X. J. A. SCHMELTZ, G. DE VRIES, N. POSTHUMUS en D. S. SUIDERBAAN DE VRIES. Met testimonium diligentiæ werd vereerd J. H. VAN DER WERF.

HARLINGEN.

Vrijdag den 26 Aug. had hier in de Lutherſche Kerk het gewoon groot Zomer-Examen onzer Latijnsche Schooljeugd, dat wegens zekere omstandigheden, tot dus verre was uitgesteld, met den besten uitslag, plaats, in de tegenwoordigheid van Heeren Burgemeester, Wethouderen en Scholarchen, en na dat het zelve des voormiddags was afgeloopen, werden des namiddags de Eereprijzen aan de in naarstigheid en vorderingen uitgemunt hebbende Leerlingen uitgedeeld. Ter opening van deze plegtigheid hield de Heer Rector P. ORLIJDANUS vooraf eene korte *Prolusie*, *de Publii Ovidii Nasonis*, *dicto: Non parvas animo dat gloria Vires*, *et fœcunda facit pectora laudis amor.*

Hier na hielden de twee volgende uitmuntende Leerlingen van des Rectors School, (welke zij nu stonden vaarwel te zeggen) op eene bevallige wijze eene Redevoering: de eerste, P. TJALLINGII,

P. F. *de Quinti Horatii Flacci dicto: Græcis ingenium, Grajis dedit ore rotundo Musa loqui.*

De tweede, P. POPTA S. F. *de ejusdem dicto: Græcia Capta ferum Victorem cepit, et artes intulit agresti Latio.*

Hier op werden, behalve aan deze twee, ook aan de volgende Jongelingen de bepaalde Præmien, door den Heer Rector, onder gepaste aanſpraken, ter hand geſteld, als aan P. J. OLINJUS, H. H. VAN WIJCKEL METZLAR, J. GREIJDANUS, D. GREIJDANUS, A. DEKETH, A. JANS en F. KAMSMA; welke allen, met eene gepaste vrijmoedigheid, daar voor hunne gratiarum actiones reciteerden, terwijl eindelijk nog van lagere naar hoogere Claſſen bevorderd werden.

Op des Rectors School P. J. OLINJUS, van de tweede tot eerſte orde. Op des Conrectors School H. H. VAN WIJCKEL METZLAR; van de eerſte orde des Conrectors tot de tweede orde van den Rector, J GREIJDANUS, van de tweede tot de eerſte orde van den Conrector. Op des Præceptors School D. GREIJDANUS en E. BLOMBERG, van de eerſte orde des Præceptors tot de tweede van den Conrector. A. DEKETH en B. DORHOUT, van de tweede tot de eerſte orde van den Præceptor. A. JANS, C. J. VAN DER STRATEN en E. FRIESEMAN, van de derde tot de tweede orde van den Præceptor. F. KAMSMA, P. HOUTTUIN en A. G. METZLAR, van de vierde tot de derde orde van den Præceptor.

Zijnde het werk van dezen dag tot algemeen genoegen afgeloopen.

OOTMARSUM.

Den 17den Aug. 1808 werd hier door P. IMMINK, Rector der Latijnſche School te dezer ſtede, het gewone jaarlijkſche Examen gehouden. De Leerlingen die het zelve ondergingen en van hunne gemaakte vorderingen in de Latijnſche en Griekſche Taalkunde blijken gaven, waren F. RUMMEL, L. REIJ-

KEIJLER, A. J. GODSZEN en G. VAN KERSBERGEN. — De gemelde verrigting werd door den Rector geopend met het uitſpreken van eene Redevoering: *over de nuttigheid en hoege waardij van het Latijnſche Schoolonderwijs.*

ALMELO.

Den 29ſten Julij werd alhier door den Rector J. C. ERLER, het gewoon jaarlijksch examen onzer bloeijende Latijnſche en Franſche Scholen, in tegenwoordigheid der Regeering, Predikanten, en van een aantal Lettervrienden gehouden. Na het onderzoek in de Hebreeuwſche, Griekſche en Latijnſche talen, deed de Rector een gepaste aanſpraak aan de Regering en Toehoorders, waarin de vier uitmuntende Jongelingen I. STEENMEIJER, van *Amſterdam*, J. SWAM, Zoon van den Wel Eerw. Heer SWAM, Pred. in *Almelo*, J. L. TEN BRUGGENKATE, van *Amſterdam* en A. VAN DER LEEUW, van *Dordrecht*, naar verdienſten geprezen, en met veel lof naar de Akademie bevorderd werden. Waar op de vier gepromoveerde den Rector voor het genoten onderwijs bedankten; I. STEENMEIJER in Nederduitſche verzen; J. SWAM, in het Latijn; J. L. TEN BRUGGENKATE, in het Hoogduitsch en A. VAN DER LEEUW, in het Latijn. Voorts ſpraken J. SWAM en TEN BRUGGENKATE hunne Vaders, die bij de Promotie tegenwoordig waren, aan, en bedankten voor de van hun tot hiertoe genotene vele weldaden, met zoo veel gevoel en aandoening, dat zij beide, gelijk ook STEENMEIJER en VAN DER LEEUW, welke laatſte de Regering en Toehoorders, voor de eer aan hun, door hunne tegenwoordigheid bewezen, in het Fransch bedankte, met veel deelneming toegejuicht werden. Dit gedaan zijnde werden SCHELTUS, A. VAN LAAR, G. ENGBERTS, G. TEN BRUGGENKATE, A. PUTMAN CRAMER, E. W. ENGBERTS, J. C. WERNDLEIJ, G. SCHIMMELPENNINCK, J. DE WOLF, L. LENTFRINCK, J. COSTER, H. HOF-

KES

KES, DANNENBORGH, en S. A. COSTER, (welke drie laatstgenoemde ook voornamelijk in de Algebra uitmunten) en C. TEN CATE, tot hoogere Classen bevorderd.

APPINGEDAM.

Heden den 22sten Aug. voormiddag ten 10 uren, werd de bevordering onzer Latijnsche Schooljeugd, in het Koor van St. Nicolai Kerk alhier plegtig gevierd, na dat het gewoon halfjarig Schoolonderzoek eenige weken te voren was gehouden.

Onze Rector G. VAN DEN BROEK, opende deze plegtigheid met eene zeer gepaste Voorafspraak, waar na de veelbelovende Jongeling C. C. C. WARMOLTS, met eenen welverdienden prijs naar de Hooge School bevorderd werd, en met eene weluitgevoerde Redevoering, afscheid van deze Scholen nam.

Voorts werden nog van de tweede tot des Rectors School bevorderd de naarstige Jongelingen S. F. KLEVERINGA, L. WARMOLTS en J. H. SMIT. — Van de eerste tot de tweede School T. EVERS, S. A. DE JONGE en W. E. UCHTMAN; zijnde de eerstgenoemde met een aanzienlijk præmium begiftigd geworden.

De ganesche plegtigheid werd met keurig Orgelmuziek begonnen, afgewisseld en geëindigd.

LINGEN.

Den 10den Sept. Na dat de jaarlijksche plegtigheid van het Examen en de Promotie der Latijnsche schooljeugd alhier door den Wel Ed. Hooggel. Heer G. T SURINGAR, *J. U. D. Antiq. et Philol. Professor ordin.*, als Rector der Latijnsche Scholen, met het uitgeven eener *prolusie: Exhibens observationem ad Properti locum de Clitumno*, was aangekondigd, werd er op den 19den Julij dezes jaars, in de Akademische Hoorzaal onderzoek gedaan naar de vorderingen, welke de Jongelingen der onderscheidene Classen gemaakt hadden, zoo wel in de Griekssche, Latijnsche en Fransche taal,

ook in de onderſcheidene Wetenſchappen, aan welker behandeling bijzondere uren van onderwijs zijn toegewijd, en daar de Schoolleeraren hier bij van hunne goede leermethode, en de jeugd van hare vlijt en gemaakte vorderingen vele blijken gaven, zoo werd deze des voordemiddags begonnen en 's nademiddags voortgezette actus met het uiterst genoegen aangehoord. Voorts is op den 5den Sept. l. l. de jaarlijkſche Promotie door den voornoemden Rector en Profeſſor geopend, met het reciteren van eene Latijnſche Ode Sapphica, behelzende: *Vota ad Deum pro pace*, en daarop zijn de navolgende Jongelingen van lagere tot hoogere Claſſen bevorderd: van de benedenſte tot de derde F. G. J. STRUCKER, uit *Lingen*, A. W. LAMPING, uit *Baccum*, C. F. J. H. J. SCHMIDT, L. G. D. MAUVE, T. E. CAPPENBERG, en R. H. C. G. LEESEMAN, alle uit *Lingen*, H. A. LANGEWORTH, uit *Tecklenburg*, C. GRAUERT, uit *Lengerich*. Van de derde tot de tweede Claſſe: M. H. ZIMMERMANN, L. H. RUIJDT, J. G. W. SCHNEEBECK en E. C. MARZILGER, alle uit *Lingen*. Van de tweede tot de eerſte Claſſe: J. F. ZIMMERMANN, uit *Lingen*, F. W. SCHROEDER, uit *Meurs*, F. H. C. LUCASSEN, uit *Lingen*. Van de eerſte Claſſe zijn tot de Akademiſche leſſen bevorderd: H. C. C. F. HORKEL, C. H. P. MAUVE, beide uit *Lingen*. C. P. LOHMEIJER, uit *Freeren*, P. MANDEN, uit *Dwingelo*, E. A. J. TAMLING, uit *Wagenburg*, H. G. C. CASSA, uit *Coevorden*, H. ERPENBECK, uit *Tecklenburg*, J. T. H. SCHARFF, van het adelijk huis *Landfort*. Voorts werden de twee bovenſte van elke Claſſe met prijzen van naarſtigheid beſchonken.

Na het eindigen der Promotie hielden de Primus en Secundus van des Rectors School ieder eene Latijnſche Redevoering. De eerſte: *de graecis litteris, maximo ad veram ſolidamque eruditionem comparandam adjumento*. De tweede: *de*

ex-

exemplis ex antiquis annalibus petitis ad animum nostrum et ingenium excolendum egregie accommodatis.

BEKENDMAKINGEN.

De Classis van *Breda* maakt bij deze, bij herhaling, aan alle hare Leden, welke zulks mogt aangaan, bekend, dat de Buitenleden, die hun verschuldigd fournissement voor de Weduwenbeurs tot 31 Decemb. 1807 niet inbrengen voor 31 Dec. 1808; en tot 31 Dec. 1808 voor de Paasch Classis, vervallen zullen van hun regt en aanspraak op voorsz. Weduwenbeurs; en dat de Binnenleden der Classis, welke die hunne schuld op 31 Dec. 1808 en op Paasch Classis 1809 niet betalen, niet alleen van hun aandeel aan de voorsz. Beurs, maar ook van alle Classicale Commissien en Emolumenten voor altoos zullen verstoken zijn.

In de Classic. Vergad. den 6 Sept. 1808.

G. WUIJSTER,
Quaest. Viduarum.

De Quaestor van de Weduwenbeurs der Eerw. Classis van *Zuidbeveland*, D. W. H. OUDKERK, Pred. te *Wemeldingen*, maakt bekend, dat de Weduwen tot gemelde Beurs behoorende, hare Contingenten over het jaar vervallen met October dezes jaars, kunnen ontvangen of laten ontvangen ten huize van D. J. DE KANTER, Pred. te *Goes*.

In de Boekzaal van Aug. is bij de opgave der Correspondenten van *Friesland* naar de andere Synoden, een kleine misslag ingeslopen, D. R. M. CLOPPEN-

PENBURGH wordt genoemd als Correspondent naar *Gelderland* 1809: — moet zijn D. P. J. KNOLL, Pred. te *Sexbierum*; die, als Secundus van den eerstgemelden, die Correspondentie, Volente Deo, staat waar te nemen.

KERK-NIEUWS.

GELDERLAND.

NIJMEGEN.

NIJMEGEN den 5, 6 en 7den Sept. l. l. In onze gewone post Synodale Classis verkreeg stem en zitting, p. p. de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. N. VAN DER ZANDT, als bevestigd Pred. te *Wamel en Dreumel.*

Voorts werd ingeleverd eene Kerkelijke Beroeping, uitgebragt na voorafgegaande Collatie van zijne Hoog Graafelijke Excellentie den Heere LODEWIJK Graaf van *Bentheim*, Heere tot *Batenburg*, enz. enz. enz. door den Eerw. Kerkenraad van *Batenburg* op den persoon van GERHARDUS HOOGKLIMMER, S. S. Min. Cand. onder de Classis van *Bentheim.*

Alle de stukken en getuigenissen, hiertoe betrekkelijk, in orde bevonden zijnde, is deze beroeping met zegenbede Classicaliter geapprobeerd. Het perempt. Examen is vastgesteld op den 26sten October aanstaande in een extrord. Classis te *Nijmegen* te houden; zullende dit D. V. geschieden door de Wel Eerw. zeer gel. Heer A. BOONEBAKKER, waardig Pred. te *Hemmen.*

BATENBURGH. Zie Julij 1808. en hier boven onder *Nijmegen.*

RESSEN. Zie Meij 1808.

HORSSEN Vakant. Zie April 1807.

HERVELE Vakant. Zie Aug. 1808.

HUISSEN. Deze Gemeente is op haar verzoek, met

met kennisgeving en goedkeuring van de Hoog Eerw. Synodus van *Gelderland* en van zijne Excellentie den Minister van Eeredienst, ingelijfd in Eerw. Classis van *Nijmegen*, en haar waardige Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer D. RODDE, heeft dienvolgens stem en zitting in die Classis verkregen, præstitis præstandis; — dan! heden verneemt men, dat zijn Wel Eerw. eene collatie en beroeping ontvangen heeft tot Pred. te *Heesbliet*, onder de Eerw. Classis van *Voorne en Putten*, welke hij in de vreeze des Heeren heeft aangenomen, niettegenstaande onzen liefdedrang en wij ons korten tijd in zijnen nuttigen Evangeliedienst hebben mogen verblijden. — Zijn Wel Eerw. zal eerlang van deze gemeente en van de cl. van Nijmegen, worden lof gemaakt en ons vaarwel zeggen; — de Heer der gemeente zorge in zijne liefde voor ons!

THIEL.

RAVENSWAIJ Vakant. *Zie Julij 1808.*

OMMEREN staat Vakant te worden. *Zie Aug. 1808.*

ZALT-BOMMEL.

ZALT-BOMMEL den 26sten Julij. De Heer Studiosus G. J. ROIJENS, is na ingeleverde behoorlijke zoo Akademische als Kerkelijke getuigschriften, alhier præparatoir geëxamineerd door P. Q. VAN TRICHT, Pred. te *Wel en Ammerzode*, en na een kort voorstel over den opgegeven tekst naauwkeurig onderzocht in de Hebreeuwsche en Grieksche talen en in de voornaamste stukken der H. Godgeleerdheid; met dat gevolg, dat dezelve na voldoening aan Kerkenorde en Wetten, met algemeen genoegen en ruime zegenbede tot den openbaren Predikdienst is toegelaten, en onder het getal der Proponenten aangenomen, wordende de Heer Examinator voor zijn welingerigt onderzoek bedankt.

POEDEROIJEN den 8sten Aug. Heden is alhier, ten overstaan der Deputaten en Vicini, Kerkelijk beroepen de Wel Eerw. Heer G. J. ROIJENS,

Prop. onder deze Classis, welke deze beroeping in de vreeze des Heeren heeft aangenomen, welk beroep door de Classis is gesupprobeerd en het Examen peremptoir vastgesteld op den 21sten Sept. eerstkomende.

GAMEREN den 28sten Aug. Tot onze blijdschap kunnen wij van hier melden dat onze waardige en geliefde Leeraar D. C. HEIJSTEK, voor de Collatie van de Gemeente te *Rossum* beleefdelijk heeft bedankt en zich wederom hartelijk aan ons verbonden heeft. Wij hebben groote reden om ons over deze keus te verheugen, en wenschen hartelijk, dat het verder verblijf van onzen Leeraar onder ons, voor ons tot eenen rijken zegen zij!

EST Vakant. Zie Junij 1808.

ZUILICHEM EN NIEUWAAL Vakant. Zie Dec. 1805.

GELLICUM EN RHENOIJ Vakant. Zie Oct. 1807.

ROSSUM Vakant. Zie Nov. 1807.

WADENOIJEN Vakant. Zie April 1808.

NEDER-VELUWE.

BARNEVELD. Onze waardige en algemeen bij ons geliefde Leeraar de Wel Eerw. zeer gel. Heer W. VAN VLOTEN, die gedurende den tijd van negen jaren in de Gemeente van *Noordeloos*, en ruim zeventien jaren in deze Gemeente, met alle getrouwheid, ernst en ijver het Evangelie der zaligheid verkondigde, werd heden namiddag den 5den Sept. ten half twee uuren onverwagt door den dood aan ons ontrukt.

Offschoon de overledene afkeerig was van allen lof van menschen, dien hij steeds zijnen Heer alleen wilde gegeven hebben van allen zegen op zijnen arbeid en ootmoed het eieraad zijner teedere Godvrucht was, zijn wij het echter aan zijne nagedachtenis verschuldigd te melden, dat wij in hem eenen Leeraar missen, die aller hoogachting en liefde

liefde door zijne minzaamheid en belangstelling in aller welzijn, zonder onderscheid van kleinen en grooten, van aanzienlijken en geringen, tot zich had getrokken, waar van het gedenkteeken voor hem in de plaats van onzen openbaren Godsdienst op te rigten tot een blijvend aandenken zal verstrekken, eenen Leeraar die ook door den ruimen zegen op zijnen Evangelisarbeid, waar mede het den Heer der Gemeente behaagde zijne getrouwheid te bekronen, ons dierbaar geworden was, zoo dat een aanzienlijk aantal in den grooten dag zijne kroon en blijdschap zijn zal. — En wie zou het dan kunnen wraken, dat wij wegens zulk een gemis diep verslagen en bedroefd zijn?

Wij betreuren met heete tranen, met deszelfs hem waardige weduwe en eenigen zoon, ons zeer groot verlies, alleen de bewustheid, dat, zoo immer een Leeraar den loon van eenen gaarn getrouwen dienstknegt is deelachtig geworden, onze brave VAN VLOTEN die zeker bij aanvang geniet; terwijl wij bidden, dat de volbragte arbeid van onzen overledenen voorganger nog voor velen gezegend zijn zal, en dat de Heer zijner duur gekochte Gemeente ons op zijnen tijd eenen Leeraar geve, die onder ons met dezelfde getrouwheid en ijver het Evangelie der verzoening verkondige, en de gedachtenis van onzen bij ons geliefden en ons liefhebbenden Leeraar steeds in zegening zijn zal.

Het annus gratiæ zal voor deszelfs weduwe worden waargenomen.

Op den naastvolgenden Zondag den 11den Sept. is door den Wel Eerw. Heer P. A. J. MOEREL, Pred. te *Voorhuizen*, zijner gedagt in eene Leerrede over *Hebr.* XIII: 7. *Gedenkt uwer Voorgangeren, die u het woord Gods gesproken hebben:* [*ende*] *volgt haar geloove na, aanschouwende de uitkomste* [*harer*] *wandelinge.* Die als bijzondere vriend van onzen Leeraar in plaats van

den inſpector den Wel Eerw. Heer L. BOUMAN, Pred. te *Harderwijk*, deze beurt wel op zig had willen nemen.

HATTEM. Zie Aug. 1808. en ſtaat weder Vakant te worden. Zie insgelijks Aug. 1808.

'S HERTOGENBOSCH.

BERLICUM Vakant. Zie Jan. 1808.

PEEL- EN KEMPELAND.

SCHIJNDEL. Zie Meij 1808.

MAASTRICHT.

VALKENBURG Vakant. Zie Aug. 1795.

EIJSDEN Vakant. Zie Nov. 1795.

MAASTRICHT drie Predikantsplaatſen Vakant. Zie April 1797.

VAALS Walſche Kerk Vakant. Zie Aug. 1797.

WILRE' IN DEN VROENHOVEN Vakant. Zie April 1798.

MEERSSEM EN SCHIMMERT Vakant. Zie Junij 1799.

KLIMMEN Vakant. Zie Aug. 1800.

MAASTRICHT Walſche Kerk Vakant. Zie Jan. 1796. en Dec. 1806.

ZUID-HOLLAND.

DORDRECHT.

ZWIJNDREGT Vakant. Alzoo D. D. STORM, van *'s Gravemande*, op zijn verzoek, na eenen vijf en twintig jarigen Evangeliedienst, door den Kerkenraad, en de Klasſis, van zijne bedieninge, als gewoon Herder en Leeraar losgemaakt, en, Salvo honore, Emeritus verklaard is, hebbende zijn Wel Eerw. den 11den Sept. 's namiddags een liefderijk affcheid genomen met *Philip.* I: 27. *Alleenlijk wandelt waardiglijk den Evangelio van Christus, op dat het zij ik kome ende u zie, het zij ik afwezig ben, ik van uwe zaken mag hooren, dat gij ſtaat in eenen geest, met een gemoed ge-*

zamentlijk ſtrijdende door het geloove des Evangeliums.

DORDRECHT Walſche Kerk Vakant. Zie April 1808.

DORDRECHT Schotſche Kerk Vakant. Zie Maart 1808.

SLIEDRECHT. Zie Julij 1808. Ook ſtaan denkelijk.

LEKKERLAND en

WASPIK Vakant te worden.

LEIJDEN EN NEDER-RHIJNLAND.

LEIJDEN Walſche Kerk. Een tweede ſlag heeft onze Kerk getroffen; — onze oudſte Leeraar de Wel Eerw. Heer J. CHARLES SOUCHAIJ werd den 1ſten Sept. na eene ziekte van negen weken in den ouderdom van 55 jaren en 5 maanden aan zijne Gemeente, zijne wederhelft, magen en vrienden ontrukt; — eene en anderen treuren en met reden over dit groot verlies; — zijne nagedachtenis, die bij ons in zegening bijven zal, verdient deze tranen; — als Leeraar was hij 5 jaren in de Gemeente van *Naarden* en 25 in de onze van eene voorbeeldig ijverige en getrouwe werkzaamheid met betrekking tot alle de deelen van zijnen dienst; — als mensch en lid der maatſchappij maakten hem vele zeer goede hoedanigheden ten hoogſte belangrijk, noodig en nuttig voor zijnen evenmensch; — aan dit droevig ſterfgeval hebben verſcheidene Leeraars van deze ſtad op den predikſtoel met aandoening en lof gedacht; — in 't bijzonder zijn eenige thans overgebleven ambtgenoot deed 11 den dezer in eene opzettelijke Lijkrede des Voormiddags uitgeſproken over 2 *Tim.* IV: 7, 8. *Ik hebbe den goeden ſtrijd geſtreden, ik hebbe den loop geeindigt, ik hebbe het geloove behouden. Voorts is mij weggelegt de kroone der rechtvaardigheid, welke mij de Heere, de rechtvaardige rechter, in dien dag geven zal: ende niet alleen mij,*

maar ook allen die zijne verſchijninge lief gehad hebben. Ook heeft de Wel Eerw. Heer KRONENBERG, Pred. bij de Walſche Gemeente te *Arnhem*, in de namiddagbeurt den overledenen de gerege hulde toegebragt.

NOORDWIJK AAN ZEE Vak. Zie Nov. 1805.

LEIJDEN Walſche Kerk Vakant. Zie Jan. 1808.

GOUDA EN SCHOONHOVEN.

HAASTRECHT den 14den Aug. Heden maakte onze geliefde Leeraar, D. H. DE HEER, met veel aandoening, ons bekend, dat onze en zijn Vriend, de Wel Eerw. zeer gel. Heer A. LEDEBOER, A. L. M. en Phil. Doct. en rustend Leeraar der Gemeente den 13den, even voor den Rustdag, in den ouderdom van bijna 73 jaren, in de eeuwige rust was ingegaan. Zijn Wel Eerw. bepaalde ons bij *Pred.* III: 2*b*. *Daar is een tijd om te ſterven*; en heeft den volgenden Rustdag opzettelijk eene Lijkrede gedaan, ten grondſlag leggende *Hebr.* XIII: 7. *Gedenkt uwer Voorgangeren, die u het woord Gods geſproken hebben*: [*ende*] *volgt haar geloove na, aanſchouwende de uitkomst* [*harder*] *wandelinge*.

Wij werden in de eerſte plaats ſtil gehouden bij de voornaamſte levensbijzonderheden van onzen dierbaren afgeſtorvenen.

Zijn Wel Eerw. was geboren te *Weerſelo*, een dorp in *Overijſſel*, den 17den Oct. 1735, uit den Wel Eerw. zeer gel. Heer B. LEDEBOER en Mejufv. ANNA SIBILLA LIPPINKHOF, uit een ſedert de gezegende Kerkhervorming onafgebroken Priesterlijk geſlacht. Hij genoot de beste opvoeding, en bekeerende genade werd in zijn vroege jeugd aan hem geſchonken. — Hij had een brandende lust om eenmaal het Ambt van Voorganger te bekleeden; en onder de vroeg rijpe verſtanden behoorende, onwing hij te *Lingen*, nog maar 9 jaren oud zijnde, onderwijs in de Latijnſche en Griekſche talen, en, nog geen 16 jaren bereikt hebbende, werd hij met

met veel lof onder de Studenten te *Groningen* genoemd. In alle vakken, waar in een Voorganger dient ervaren te zijn, ſtudeerde hij met zulk een vlijt, dat hij in 1756 tot A. L. M. Phil. Doct. bevorderd werd; en in 1757 de Akademie met de loffelijkſte getuigſchriften verlaten hebbende, werd hij te *Groningen*, met algemeene toejuiching, onder het getal der Proponenten aangenomen. — Ao. 1758 beriep men zijn Eerw. tot Voorganger te *Renswoude*; met vreugde gaf de Claſſis van *Rhenen* hem aan die Gemeente, den 10den Sept. werd hij door zijnen zeer geachten Vader bevestigd, en oordeelkundig verbond hij zich tot een Voorganger aan haar. In Gods Kerk met lof bekend, werd hij 1760 te *Cortgene* in *Zeeland* beroepen, en bedankte tot algemeene blijdſchap; maar in dat zelfde jaar *Haaſtrechts* roepſtem opvolgende, nam hij het hartelijkſte affcheid van zijn dierbare *Renswouders*, en, door zijnen waardigen Vader den 14den Sept. 1760 alhier ook bevestigd zijnde, deed hij, tot een zigtbaar genoegen zijne Intrede in de Gemeente. Als Voorganger ſprak hij het woord van God zoo voortreffelijk en gezegend, dat men met rede vreesde hem niet lang te zullen houden; maar 1768 kreeg hij eene belemmering in zijn ſpraak, waar door hij voor grootere Gemeenten ongeſchikt was. In het jaar 1766 begaf hij zich in het Huwelijk met Mejufvr. ELISABETH VAN RIJN, dochter van den Heer C. VAN RIJN, Oud Burgemeester en Koopman alhier, en Mejufvr. ELISABETH VAN FERIE, bij wien hij een Zoon en twee Dochters verwekte, die met zijn twee aangetrouwde Kinderen, (zijn derde, de veelwaardige *Frieſſche* Leeraar D. A. VAN DER GOES, leefde niet meer) den braafſten Vader betreuren. Alle pogingen tot herſtel vruchteloos zijnde, werd hij 1777 Emeritus, behoudens eer en belooning, en op den 8ſten Junij hoorde zijn geliefde Gemeente hem voor het laatst als Voorgan-

ganger het woord van God tot haar ſpreken. — Dan in dat zelfde jaar rigtte zijn Wel Eerw. alhier een Inſtituut op, waarop hij bij tijd vervolg, aan 30 Jongelingen, in allerlei vakken een gegrond onderwijs gaf, tot een onberekenbaar nut voor JEZUS Kerk, en de Hooge School zelve. Onder dat en alles, daar hij eene gelukkige pen voerde, werden zijne Verhandelingen *over het zedelijk Gevoel* en *Spreuken* I. door het Stolpiaans Legaat en het Bijbels Genootſchap te *Amſterdam*, met Eermezaal bekroond! Ten nutte van zijn Heer Zoon verwisſelde hij PALLAS met MERKUUR, hij ging een Kompagnieſchap van Negotie aan met Mejufvr. de Weduwe VAN NOOTEN, alhier, en, als voor alle vakken berekend, was de geleerde man in weinig tijd veranderd in een bekwaam Koopman! maar zijn keurige *Biddags Leerrede*, met zoo veel dankbaarheid ontvangen, ſtrekt tot bewijs, dat hij echter rusteloos werkzaam bleef ten nutte van JEZUS Kerk. — Afgewerkt, beſloot zijn Wel. Eerw. ook als Koopman te rusten; doch zijn krachten reeds lang zigtbaar afgenomen zijnde, voelde hij dat hij de eeuwige rust naderde! Na zeer kort aan zijn leger gebonden te zijn, ſtierf hij in den geloove, zacht en zalig, den 13den Aug. en met eere onder het ſtorten van tranen, daalde zijn ſterfelijk deel neder in graf der ruste, den 17den daar aan volgende.

Ons met de voornaamſte lotgevallen van den Overledenen bekend gemaakt hebbende, ging onze Leeraar over om hem uit een zesderlei oogpunt te beſchouwen.

Als mensch getuigde hij naar waarheid van hem, dat hij nederig, edelmoedig, vriendelijk, gulhartig, liefderijk, vredelievend, medelijdend, vrolijk, een waar menſchenvriend was.

Als Christen, op zijn geloof ziende, was hij, door de genade niet minder groot! Hij was, dit

wa-

waren zijn eigen woorden: door voorkomende, Vrijmagtige en Almagtige genade bekeerd; als een arm zondaar, uit genade geregtvaardigd door het geloof en bevredigd met God door JEZUS CHRISTUS zijnen Heer, door het geloof dat zijn hart reinigde, leefde hij tegen zijn veelvuldig gebrek op het pad der deugd uit dankbaarheid; zijn geloof, door God den Heiligen Geest geſterkt, maakte hem onderworpen aan en vertrouwend op en eenswillens met zijnen Vader in allen weg, en ſchonk hem de vrolijkſte uitzigten in de Eeuwigheid. Navolgenswaardig voorwaar! ——

Als hoofd van het huisgezin was hij ook aandacht waardig. Schoon oud en grijs beminde hij zijne Echtgenoote hartelijk, en leefde geheel voor haar. Voor zijne Kinderen was hij in al den nadruk Vader, en die hem dienden, hadden aan hem geenen harden Heer.

Maar vooral als Voorganger, die het woord van God ſprak, mogt men hem kennen. Hij was een welonderwezen Schriftgeleerde, een Apollos in de ſchriften; hij predikte in een mannelijken ſtijl, beide voor het verſtand en het hart; in de leere heeft hij getoond onvervalschtheid, hij behoorde niet onder de Neologen en Nieuwheidzoekers van onzen tijd, neen, met hart, mond en pen kleefde hij getrouw en verſtandig de leer der Hervormde Kerk aan, naar waarheid mag men van hem zeggen: de regtzinnigheid verliest in hem eenen gemoedelijken voorſtander; verder maakte hij zijne bediening heerlijk door catechiſeren, zijne Gemeente, de kranken te bezoeken, en vooral ook (hoe veel inzien hij had in zijn te kort komen) door te leeren met zijnen wandel.

En wat heeft hij zich niet doen kennen in zijn gewigt als Leermeester op zijn zoo nuttig Instituut, daar hij in Talen, Geſchiedenisſen, Wijsbegeerte en Godgeleerdheid, en dat wel gegrond, met het beste gevolg, lee-

lesſen gaf; ook had hij een bijzonder vermogen, om de ſtudeerende jeugd te leiden, zoo dat zij eerbied voor hem hadden als Leermeester, en hem lief hadden als een Vader.

Maar als rustend Leeraar had hij voor zijne Opvolgers de grootſte waarde, zijn VIERVANT, zijn DE ROO, en onze Leeraar, die meer dan 25 jaren in eene onafgebrokene vriendſchap met hem geleefd heeft, zullen gaarne erkennen, dat hij voor een Opvolger zeer begeerlijk was.

Het is dan ook niet te verwonderen, dat zijn Wel Eerw. zoo algemeen geacht en bemind was, maar ook nu algemeen betreurd wordt.

Dan, om ons te vertroosten bij zulk een gemis, gaf onze Leeraar ons gelegenheid om de uitkomst van zijne wandeling te aanſchouwen.

Hoe nuttig was zijn ziek- en ſterfbedde, hoe veel, van het uiterſt belang, hoorden wij tot onzen troost uit den mond van onzen Leeraar; het is genoeg! Wij miſſen hem, maar hij is in den geloove, zacht en zalig geſtorven, en dient God, ook met zijne geeſtelijke Kinderen, nu volmaakt voor den troon.

Ten beſluite werden wij hartelijk opgewekt, om aan onzen waardigen Afgeſtorvenen in liefde te blijven gedenken; bij aan en voortgang naar genade te ſtaan, om hem in den geloove na te volgen; met verzekering dat de uitkomſt onzer wandelingen dan ook heerlijk en zalig zijn zal.

Onze geachte Leeraar verrigte dit werk zoo treffend, dat de zeer talrijke Vergadering van alle kanten zamengekomen, enkel aandacht, eerbied en gevoel was, en de aanzienelijke Collecte beantwoordde ook aan zijne verwachting.

Abrahams God zegene verder, voor Leeraar en Toehoorders, deze roerende plegtigheid, en blijve de man der Weduwe, de Vader der Weezen!

Het

Het Graffchrift van den Heer s. c. VAN NOOTEN, alhier, is waardig bij dit berigt een flot gevoegd te worden:

Vraagt gij, ô Wandelaar! wie rust hier in het ſtof?
Hier rust een LEDEBOER, *wiens zoo verdiende lof,*
Elk die de godsvrucht mind, en Wetenſchap blijft eeren;
Om 't nut van JEZUS *Kerk, nooit kan naar eisch waardeeren;*
Meer dan een Maatſchappij juichte om zijn zegepraal,
En ſchonk aan zijn verdienſte het blinkende eermetaal.
Hij was de vroegbaak van de nijvre Jongling-ſchap,
Door zijne hand geleid ten ſteilſten glorietrap!
Hij was der Weeuwen troost, den Wezen hulp en Rader,
Voor eeuwig leeft hij nu bij zijnen God en Vader.

OUDEWATER den 28ſten Aug. Voorleden Zondag den 21ſten dezer des avonds ten 5 uuren, is deze Gemeente in de diepſte rouwe gedompeld, door het afſterven van haren geliefden en oudſten Leeraar den Wel Eerw. Heere J. BEKKING, in den ouderdom van twee en vijftig en een half jaren. — Genoegzaam zes en twintig jaren heeft hij in vier Gemeenten, te weten van *Limmen*, *Landsmeer*, *Schipluiden*, en nu de laatſte zeventien jaren alhier in *Oudewater* het Evangelie van Jezus Christus met eenen voorbeeldigen ijver en getrouwheid gepredikt, en door zijne uitmeemende talenten zeer veel nut geſticht voor het rijk van waarheid, geloof en Godsvrucht: zoo dat men veel tot zijnen lof zou kunnen zeggen, indien hij op zijn

zijn sterfbed niet stellig verzogt had dit alles volstrekt te verzwijgen, waarom de geëerde Boekzaallezer behalven deze aankondiging geene verdere berigten van zijn Wel Eerw. te verwagten heeft. — Eenigen tijd had men reeds voor zijn sterven gevreesd. — Vooral zinds hij op den eersten Paaschdag van dit jaar ons voor het laatst het Evangelie van zijnen grooten meester predikte, en het H. Avondmaal onder ons bedienде en de uitkomst heeft onze vreeze bevestigd. — Zinds dien tijd heeft eene langzame uitteerende ziekte een einde gemaakt aan zijn voor ons zoo dierbaar en nuttig leven. — In de laatste dagen van zijn leven waren de benaauwdheden van de ziekte zeer hooggaande, den hij verdroeg dezelve met eene volkomene onderwerping aan den wil van zijnen hemelschen vader, terwijl hij op zijn doodsbed de kracht van dat Evangelie tot zijnen troost en bemoediging gevoelde, 't welk hij zoo vele jaren aan anderen gepredikt had, en alleen op grond van de borggeregtigheid van zijnen Verlosser en Zaligmaker Jezus Christus de eeuwigheid geloovig en vertrouwend als het vaderland van rust en zaligheid ook voor hem te gemoete zag. — Zoo sterf onze waardste vriend en algemeen beminde Leeraar; en laat eene bitter bedroefde weduwe mejufvrouw MARIA HALDER en twee onmondige kinderen in bittere rouwe na, voor wie de ring genegen en bereid is den tijd van gratie waartenemen. — Onze jongste Leeraar J. ROELOFFS, die zinds zeven jaren zijn bijzondere vriend en ambtgenoot was, en tot het oogenblik van zijnen dood bij hem geweest is, heeft heden morgen eene plegtige rouwe voor hem gevierd, en ons opgewekt om steeds in liefde en in zegen aan den gestorvenen te gedenken, — ons zijne lessen te herinneren, en zijn geloof en Godsvrucht naar te volgen, en eene opzettelijke Lijkreden over het sterven van den Aartsvader

der Jacob, en de rouwe van zijne kinderen over hem, uit *Gen.* XLIX: 33 en L: vs. 10. het middenſte gedeelte. *Als Jacob volaindigd had zyne zoonen bevelen te geven, zoo legde hij zijne voeten te zamen op het bedde, en hij gaf den geest, en werd verzameld tot zijne volkeren. — Zij hielden aldaar eene groote en zeer zwdre rouwklage.* Wat wij gevoelen kunnen en mogen wij niet uitdrukken. Wij willen derhalven liever in ſtilheid weenen, doch tevens naar het voorbeeld van onzen geſtorvenen vriend en Leeraar den Heere zwijgen, en ons aan zijn beſtuur met ſtille aanbidding onderwerpen. Wenſchende en biddende dat God door den troost van het bemoedigend Evangelie onze droefheid, de droefheid van de bedrukte weduwe en vaderlooze kinderen verzachten, onze breuke op zijn tijd gunſtig genezen, en den weg banen zal, dat wij eerlang eenen tweeden Predikant zullen mogen beroepen, en derhalven zullen kunnen ſchrijven

OUDEWATER is Vakant.

SCHIELAND.

SCHIEDAM. Ter vervulling van de Vakature, veroorzaakt door het overlijden van D. J. C. SCHOORN, is alhier na verkregen handopening, op den 8ſten dezer door den Kerkenraad gemaakt het volgende twaalftal:

DD. G. ELIAS, S. S. Theol. Doct. Predd. te *Loenen.* 2. J. H. VAN HENGHEL, te *Noordwijk Binnen.* P. LIETAERT, te *Gouderak.* H. VAN BLOKHUIZEN, te *Kethel.* H. J. SCHREGARDUS, te *Nieuw Loosdrecht.* G. VROOM, te *Rijswijk.* M. J. VAN NIMWEGEN, op 't *Blankenburg* en *Roſenburg.* J. BURGERHOUD, te *Stavenisſe.* R. ZWIJGHOLT, te *Zierikzee.* J. STERK, te *Moordrecht.* J. P. SPRENGER VAN EIJK, te *Vlaardingen*, en G. J. VAN GRIETHUIZEN, te *Voorburg.*

Op het zestal werden genomineerd ten zelven dage:

DD. ELIAS, VAN HENGHEL, LIETAERT, VAN NIMWEGEN, BURGERHOUD en BLOKHUIZEN; de laatste met het lot tegen SCHREGARDUS en VROOM.

En insgelijks op het drietal:

DD. ELIAS, VAN HENGHEL en VAN NIMWEGEN.

Dit drietal op den 12den dezer, ter approbatie aan den Heer Burgemeester en Heeren Wethouderen aangeboden en door denzelven aanstonds gunstig geapprobeerd zijnde, is daar op onmiddelijk door den breeden Kerkenraad met volle eenparigheid beroepen D. G. ELIAS, S. S. Theol. Doct. en Pred. te *Loenen*. Welk beroep aanstonds mede gunstig geapprobeerd, en den beroepenen toegezonden is, die het zelve eenigen tijd in beraad genomen heeft.

PERNIS. Onze geliefde Leeraar D. A. G. BRINKHOF BEUSEKAMP, van hier naar *Eesthen* en *Drongelen* beroepen zijnde, heeft, niet tegenstaande onzen liefdedrang, na eenige dagen van beraad, zich verpligt gevonden die beroepinge aan te nemen.

HILLEGERSBERG. Den 18den dezer is alhier bevestigd D. A. F. VAN DER SCHEER, door deszelfs vader D. A. F. VAN DER SCHEER, Pred. te *Amstelдam*, met 3 *Joh.* 4—6. *Ik en hebbe geen meerder blijdschap dan hier in, dat ik hoore dat mijne kinderen in de waarheid wandelen. Geliefde, gij doet trouwelijk, in al het geene gij doet aan de broederen, ende aan de vreemdelingen. Die getuigt hebben van uwe liefde, in de tegenwoordigheid der Gemeente: welke indien gij geleide doet, gelijk het Gode waardig is, zoo zult gij wel doen.* Waar op de Bevestigde 's namiddags zijne Intrede gedaan heeft met *Ps.* XC: 15—17. *Verblijd ons na de dagen [in dewelke] gij ons gedrukt hebt: [ná] de jaren [in de-*

dewelke] wij het kwaad gezien hebben. Laat uw werk aan uwe knechten gezien worden, ende uwe heerlijkheid over hare kinderen. Ende de lieflijkheid des HEEREN onzes Gods zij over ons: ende bevestigt gij het werk onzer handen over ons: ja het werk onzer handen bevestigt dat.

GORINCHEM.

GORINCHEM. Ter vervullinge van onze openstaande Leeraarsplaats is alhier door den breeden Kerkenraad den 26sten Aug. het volgend twaalftal van Predikanten geformeerd.

DD. G. ELIAS, Predd. te *Loenen*. W. OVERDUIN, te *Elst*. P. H. NAHUIJS, te *Zeijst*. J. H. PLUIGERS, te *Thiel*. P. VERHAGEN METMAN, te *Waalwijk*. J. STERK, te *Moordrecht*. R. VAN DER KLOES, te *Vuure* en *Dalem*. J. E. VOET VAN CAMPEN, te *Bolswerd*. D. BOOT, te *Heusden*. P. VAN DER HAGEN SPEELMAN, te *Varik*. J. VAN HARDERWIJK, te *Vinkeveen*, en A. LENS, te *Beetsterzwaag*.

Uit dit twaalftal is den 31sten dit zestal gekozen.

DD. OVERDUIN, PLUIGERS, BOOT, METMAN, STERK en VOET VAN CAMPEN, de twee laatste met het lot tegen DD. ELIAS, NAHUIJS en LENS.

En den 3den Sept. vervolgens dit drietal:

DD. OVERDUIN, PLUIGERS en VOET VAN CAMPEN.

Uit welk drietal den 13den daaraanvolgende met eenparige stemmen beroepen is D. W. OVERDUIN, Pred. te *Elst*.

HOORNAAR. Onze Leeraar D. H. DIEPERINK, te *Bunschoten* beroepen zijnde, heeft die beroeping aangenomen.

Uit naam van den Kerkenraad worden HH. Predikanten buiten vaste bediening en Proponenten verzocht, hunne gaven aldaar te laaten hooren, alzoo men voornemens is zoo spoedig mogelijk een beroep te doen.

HEUSDEN Walsche Kerk Vak. Zie Jan. 1807.

EETHEN en DRONGELEN Vakant. Zie Meij 1808.

SPIJK Vakant. Zie Julij 1808.

VOORNE en PUTTEN.

HEENVLIET den 30sten Julij. Ter vervulling van de aanstaande Vakature in deze Gemeente is heden alhier door den Eerw. Kerkenraad gemaakt de volgende Nominatie.

DD. J. P WERNINK, in den *Oudenhoorn*. D. BODDE, te *Huisfen*. P. J. VAILLANT, te *Spijkenis*. D. VAN LEEUWEN, te *Nieuw Helvoet*. J. VAN DER WILLIGEN, te *Heer*, *Simonshaven* en *Biert*. J. B. VAN DEN BERG, te *Andijk*.

Uit welke Nominatie ten zelven dage door den Wel Ed. Geb. Heer J. LAMAISON, Vrijheer van *Heenvliet* en *Koolwijks Polder* gedespicieerd is, de Wel Eerw. Heer D. BODDE, Pred. te *Huisfen*, welke despectie in een Kerklijk beroep veranderd zijnde, den beroepenen toegezonden, door zijn Wel Eerw. in de vreeze des Heeren aangenomen, en Clasficaliter goedgekeurd is. De beroepene zal D. V. den 16den Octob. in den dienst alhier bevestigd worden door den Wel Eerw. Heer H. PAUW, Pred. te *Brielle*, bij vrijwillige afstand van D. B. GABRIJ, die den 9den Octob. van hier zijn afscheid predikeu zal, om dan zijne ruste als Emeritus te *Gouda* te gaan genieten.

BRIELLE Walsche Kerk den 17den Julij. Heden hadden wij het genoegen, dat de openstaande Leeraarsplaatze bij onze Gemeente gelukkig vervuld wierd. De Wel Eerw. Heer S. T. HUËT, van *Vlissingen* herwaards geroepen, en tot onze Gemeente overgekomen zijnde, werd bij dezelve plegtig ingezegend door den Wel Eerw. Heer L. PORTE, Pred. bij de Walsche Gemeente te *Rotterdam*, met eene Leerrede over *Rom.* X: 15*b*. *Hoe lieflijk zijn de voeten der gene die vrede verkon-*

di-

zigen, der gene die het goede verkondigen. Waar op de Bevestigde nadenmiddag zijne Intrede deed met eene Leerrede over *Openb* II: 10. *En vreest geen der dingen die gij lijden zult. Ziet, de duivel zal [eenige] van ulieden in de gevangenisse werpen, op dat gij verzocht word: ende gij zult een verdrukkinge hebben van tien dagen. Zijt getrouw tot den dood, ende ik zal u geven de kroone des levens* En wel die woorden: *Zijt getrouw tot den dood.*

OOLTGENSPLAAT den 17den Julij. De Wel Eerw. Heer C. GUTTELING, door het Consistorie der Consistoriale Kerk van *Axel*, eene beroeping tot Leeraar ontvangen hebbende naar de Gemeente van *Zaamslag*, heeft na eenige dagen beraads voor dezelve bedankt, en zig den 7den Aug. op nieuw aan onze Gemeente verbonden met eene Leerreden over *Philipp.* I: 25, 26. *Ende dit vertrouwe ende weet ik, dat ik zal blijven, ende met u alle zal verblijven tot uwer bevorderinge; ende blijdschap des geloofs. Op dat uwen roem in Christo Jezu overvloedig zij aan mij, door mijne tegenwoordigheid wederom bij u.* Op den 21sten Aug. maakte zijn Eerw. ons bekend, andermaal de beroeping te *Zaamslag* ontvangen, doch voor dezelve daadlijk bedankt te hebben.

ZUIDLAND den 14den Aug. Heden hadden wij het genoegen, dat onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. A DU BOIS plegtige gedachtenis vierde van zijnen vijftigjarigen Evangeliedienst in vier Gemeenten, te *'s Heer Arendskerke*, *Ouddorp*, *Bommel*, en gedurende bijna 20 jaren alhier. Zijn Eerw. predikte bij die gelegenheid over *Ps.* LXXI: 17, 18. *O God, gij hebt mij geleerd van mijner jeugd aan: ende tot noch toe verkondige ik uwe wonderen. Daarom ook, terwijlen de ouderdom ende grijzigheid daar is, en verlaat mij niet, O God; tot dat ik [dezen] geslachte ver-*

kendige uwen arm; allen nakomelingen uwe macht. God ſterke zijn Eerw. in den ouderdom en ſtelle hem nog lang tot eenen zegen onder ons.

BRIELS NIEUWLAND. Zie Julij 1808.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVEZANDE. De Beroeping, alhier uitgebragt op D. A. LEDEBOER, Pred. te *Hellum*, is door zijn Wel Eerw. aangenomen, en den 12den Aug. in eene Claſſis Contracta in *'s Gravenhage* geapprobeerd.

'S GRAVENHAGE Walſche Kerk Vakant. Zie Aug. 1808.

BUUREN.

ZIJDERVELD. Zie Julij 1808.

BREDA.

BREDA Vakant. Zie Meij 1807.

BREDA Walſche Kerk Vakant. Zie Sept. 1807.

LEUR Vakant. Zie Junij 1808.

TER HEIJDE. D. P. BROEKMAN, van hier begoepen zijnde naar *Willige Langerak en Zevender*, heeft die beroeping aangenomen.

Op deze beide vakante plaatſen *Leur* en *Ter Heijde*, is reeds berigt ingekomen, dat dezelve zullen vervuld worden.

NOORD-HOLLAND.

ALKMAAR.

PETTEN Vakant. Zie Nov. 1807. en Meij 1808.

CALLANTSOOG. Zie Meij 1808.

OUDE SCHILD ſtaat Vakant te worden. Zie Julij 1808.

BURG OP TEXEL. Zie Aug. 1808.

KOEDIJK. Zie Aug. 1808.

HAARLEM.

UITGEEST den 17den Aug. Alzoo door het bedanken voor de beroeping in deze Gemeente te wooren uitgebragt op D. D. P. FARRET, Pred. te *Beunebroek*, deze plaats Vakant gebleven was, is

is door den Eerw. Kerkenraad wederom geformeerd een twaalftal ter vervulling dezer vakature, en zijn daar op gebragt:

DD. W. VAN VLOTEN, Predd. te *Katwijk aan Zee.* G. VAN DUGTEREN, te *Oostvoorn.* M. VEENSTRA, te *Warder.* A. DE KONING, te *Langerak over de Lecq.* J. LA LAU, te *Oegstgeest.* C. N. LAMPINK, te *Rhijnsaterwoude.* W. F. VISCH, te *Wilsum* in 't Graafschap *Bentheim.* J. VAN WARMELO, te *Vlissingen,* S. TIMMERMAN HUBERT, te *Watergang.* S. LETTE, te *Vlissingen.* B. KONING, te *Akersloot* en T. VERWEEL, te *Limmen.*

Waaruit ten zelven dage de zes eersten op een zestal gebragt zijn, en vervolgens den 2den Sept. dit drietal is gemaakt:

DD. G. VAN DUGTEREN, M. VEENSTRA en A. DE KONING.

Uit welk drietal op den 6den daaraan volgende door eene groote meerderheid van stemmen der Ledematen, mannen zijnde, verkoren is tot gewoon Herder en Leeraar dezer Gemeente, de Wel Eerw. zeer gel. Heer M. VEENSTRA, Pred. te *Warder.* Alles ten overstaan van den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. WIGERI, A. L. M. Phil. Doct. Pred. in de *Beverwijk*, als Consulent.

ZANDVOORT den 23den Aug. 1808. Na het bedanken, in de vorige Boekzaal gemeld, is het werk der beroeping van eenen anderen Leeraar voor deze Gemeente, heden door ons hervat, en zijn, wederom onder het bestuur van D. J. C. BERRANGÉ, Pred. te *Bloemendaal*, als Consulent, de volgende Nominatien gemaakt:

Zestal.

DD. S. TIMMERMAN HUBERT, Predd. te *Watergang.* G. J. LETTE, te *Westzaanburg.* G. VAN DUGTEREN, te *Oostvoorn.* W. A. VAN HENGEL, te *Driehuizen en Zuidschermer.* J. STOLK, te

Nistrik, *Balgoi en Keent* en J. H. MEILINK, te *Brummen*.

Drietal.

DD. S. TIMMERMAN HUBERT, G. J. LETTE en G. VAN DUGTEREN.

Waar over de approbatie van den Heer van *Zandvoort* gegaan zijnde, is daaruit met eenparige ſtemmen beroepen, en als zoodanig door denzelven Heer goedgekeurd S. TIMMERMAN HUBERT, doch die ook na eenige dagen van beraad, tot ons leedwezen, hier voor bedankt heeft.

AMSTERDAM.

MUIDERBERG den 23ſten Sept. Onze Gemeente is geheel onverwacht in de diepſte rouw gedompeld, door het allertreurigſt afſterven van onzen waardigen en veelgeachten Leeraar D. J. J. VRIJMOED PLOENIS. Weinige dagen te voren had hij nog, in bloeijende gezondheid, met luſt en opgewektheid, onder ons gepredikt. Eene zeer korte ziekte, gepaard met een allerongelukkigſt toeval, nam hem van ons weg, in den ouderdom van bijkans 35 jaren. Hij heeft het Evangelie der heerlijkheid van den zaligen God, ruim zes jaren te *Scharwoude*, en ſlechts tien maanden onder ons verkondigd. Hij laat eene bitterlijk bedroefde Weduwe na, DEBORA JACOBA THOMSON, met welke hij ruim één en een half jaar, in eenen gewenſchten echt geleeft heeft.

AMSTERDAM Walſche Kerk. Zie Dec. 1807.

HOORN.

OOSTER- EN WESTERBLOKKER den 7den Sept. Ter vervulling van de Predikantsplaats alhier, heeft de Eerw. Kerkenraad eene Nominatie gemaakt van Predikanten en Proponenten, en zijn op het gros geplaatst:

DD. M. J. ROMER, Predd. te *Wognum en Wadwaij*. J. P. WERNINK Guil. Fil., te *Oudenhoorn*. E. RALAND, te *Wijk te Duurſtede*. J. M. VEENSTRA,

STRA, te *Warder*. P. VAN LAREN, te *Brandwijck en Gijbeland*. W. DUL, te *Geesteren*. R. VAN DER KLOES, te *Vuren en Dalem*. J. SOBLET, te *Vleuten*. B. LOOSE, te *Urſem*. J. NIKKEL, te *Midwoude*. A. VAN REUVEN, Prop. te *Edam*. H. MENSMA VAN WILLIS, Prop. te *Bolsward en Workum*.

Uit dit gros is dit zestal geformeerd, waarop geplaatst waren:

DD. RÖMER, VEENSTRA, VAN DER KLOES, SOBLET, WERNINK en NIKKEL.

Waaruit op het drietal zijn gesteld:

DD. RÖMER, VEENSTRA en WERNINK.

Uit welken den 16den Sept. een beroeping staat te geschieden,

OOSTER- EN WESTERBLOKKER den 16den Sept. Alhier is ten overstaan van D. F. O. VENDERBOSCH, V. D. M. te *Schellinkhout*, uit het voorheen gemelde drietal, met meerderheid van stemmen beroepen de Wel Eerw. Heer J. P. WERNINK, V. D. M. te *Oudenhoorn*.

HOORN Vakant. Zie April 1808.

GROSTHUIZEN EN AVENHORN. Zie Aug. 1808.

SCHARWOUDE. Zie Aug. 1808.

ENKHUIZEN.

BOVENKARSPEL. Met innig leedwezen moet men van hier berigten: dat onze hartelijk geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer T. A. VISCH, eene beroeping naar *Haselt* ontvangen, en dezelve, na eenige dagen van beraad, in de vreeze des Heeren aangenomen heeft. Dus zijn de pogingen van de Leden des Kerkenraads en der Gemeente, om zijn Eerw. tot een langer verblijf ons te bewegen, ten eenemaal vruchteloos geweest. Wij zijn verpligt ons aan den wil van den vrijmagtigen Hemelheer te onderwerpen, en wenschen dat onze breuk, door het beroep van eenen anderen bekwamen Herder spoedig moge geheeld worden.

OOST-TERSCHELLING den 13den Aug. Heden is onze waardige Leeraar, de Wel Eerw. en zeer gel. Heer J. J. VAN WESTINGEN, in den ouderdom van 67 jaren, zijnde zijn Eerw. geboortedag, aan de gevolgen van een Accident aan het been, overleden.

Zijn Wel Eerw. laat na eene bitterbedroefde Weduwe, Mejufvr. RIJKJEN BROUWER, die in de treurigſte omſtandigheden met hare tien Kinderen, dit zwaar verlies beweent: het Annus Gratiæ zal, als naar gewoonte, voor haar worden waargenomen. D. J. O. VAN KAMMEN, Pred. te *West-Terſchelling*, gaf den 21ſten Aug. van dit ſterfgeval aan de Gemeente kennis, in eene opzettelijke Leerrede over 1 *Theſſ.* IV. 13. *Doch, broeders, ik en wil niet dat gij onwetende zijt van de gene die ontſlapen zijn, opdat gij niet bedroeft en zijt, gelijk als de andere die geen hope en hebben.*

URK. Zie Julij 1808.

EDAM.

BEETS. Daar onze Leeraar, D. J. VAN JUCHEM, ons eerlang zal verlaten, hebben de voormalige en thans in dienſt zijnde Leden van den Kerkenraad, den eerſten dezer, onder het beſtuur van D. J. H. DE WOLFF, Pred. te *Oosthuizen*, dit zestal van Predikanten gemaakt:

DD. J. SOBLET, Predd. te *Vleuten*. J. P. WERNINK, te *Oudenhoorn*. P. W. PRINS, te *Landsmeer*. C. HACKE, te *Heilo*. L. VALK, te *Hoogvliet* en B. MORRES, te *Vuurſche*.

Den 4den zijn op dezelfde wijze op het drietal gebragt:

DD. J. SOBLET, J. P. WERNINK en C. HACKE.

En daar uit is op den 6den door de ſtemhebbende Leden eenpariig beroepen D. J. SOBLET, die eenigen tijd van beraad verzocht heeft. Wij hopen dat zijn Eerw. ons eerlang door een gunſtig berigt zal verblijden.

OUDENDIJK. Onze geliefde Leeraar, D. S.

LA-

LA LAU, maakte ons op Zondag den 7den Aug. 1808. des voormiddags, na geëindigde Leerrede, bekend, dat zijn Eerw. des maandags te voren in de grootere Gemeente van *Ouddorp*, onder de Eerw. Classis van *Voorne en Putten*, beroepen was, ons tevens berigtende, dat deze beroeping door zijn Eerw. voor eenen onbepaalden tijd was in beraad genomen: de bekendmaking dezer ontvangene beroeping vervulde ons met vreeze. Gaarn wilden wij onzen geliefden Leeraar behouden, en gaven zijn Eerw. deze onze begeerte te kennen, met verzoek, om ook ditmaal, gelijk voorheen, bij ons te willen verblijven. Dan, op Zondag den 21sten Aug. gaf ons onze Leeraar in de eerste toepaselijke aanmerking zijner Leerrede over *Joan.* IX: 4. *Ik moet werken de werken des genen die mij gezonden heeft, zoo lang het dag is: de nacht komt, wanneer niemand werken kan.* Met veel aandoening kennis, dat zijn Eerw. zich verpligt gevonden had de beroeping te moeten aannemen. Hoe gaarn wij onzen Leeraar bij ons wilden houden, berusten wij echter in zijne keuze, onder bede, dat onze Hemelsche Vader zelf onzen vertrekkenden Leeraar vergezelle, zijnen dienst in de roepende Gemeente tot eenen uitgebreiden zegen stelle en in liefde ons gemis vergoeden wil door eenen anderen Evangelieverkondiger.

OUDENDIJK staat derhalven Vakant te worden.

KWADIJK. Tot ons leedwezen moeten wij berigten, dat onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. MOOIJEN, door eene beroerte en daar bij komende ziekte, die niet langer dan vier dagen duurde, ons den 31sten Aug. door den dood ontnomen is, in den ouderdom van ruim zeventig jaren, zijnen Evangeliedienst getrouwelijk onder ons vervuld hebbende gedurende den tijd van drie en veertig jaren, en eene bedroefde Weduwe nalatende. De Wel Eerw. Heer H. VAN TOLL, S. S. Th. Doct., Pred. te *Edam*, den 4den Sept. de eerste Vakatpurbeurt hier waarnemende, bepaalde de Gemeen-

meente zeer nadrukkelijk bij dit ons smertend sterfgeval in eene daartoe opzettelijk ingerigte Leerrede over *Psalm* CXLIV: 3, 4. *o HEERE, wat is de menſche, dat gij hem kent? het kind des menſchen dat gij het achtet? De menſche is de ijdelheid gelijk: zijne dagen zijn als een voorbijgaande ſchaduwe.*

WATERGANG den 28ſten Aug. Heden werden wy zeer getroffen, door dien onze algemeen geliefde Leeraar S. TIMMERMAN HUBERT, bij den aanvang van den Godsdienst ons berigte, dat zijn Eerw. met eenparigheid van ſtemmen op den 23ſten l. l. tot Herder en Leeraar in de groote en Leerzaarlievende Gemeente te *Zandvoort*, onder de Eerw. Claſſis van *Haarlem* was beroepen geworden; zoo zeer ons heden deze bekendmaking verontruste, zoo zeer werden wij verblijd, den volgenden Zondag van onzen Leeraar te vernemen, dat zijn Eerw. op verzoek van de hem roepende Gemeente, na een korter beraad dan zijn Eerw. wel genomen had, doch tevens na rijpe overweging, de keuze gedaan had, om voor deze beroeping vriendelijk te bedanken en voor als nog ons niet te verlaten, maar in het midden van deze hem beminnende en van hem beminde Gemeente te blijven. De groote Koning zijner Kerke bekrachtige de keuze van onzen geliefden Leeraar met de blijken zijner Goddelijke goedkeuring, en voorzie op zijnen tijd de Herderlooze Gemeente van *Zandvoort* met eenen anderen getrouwen Herder en Leeraar.

ILPENDAM. Den 11den Sept. is alhier door den Hoog Eerw. Hooggel. Heer J. VAN NUIS KLINKENBERG, Prof. en Pred. te *Amſterdam*, bij vrijwilligen afſtand van den Wel Eerw. zeer gel. Heer LA LAU, Pred. aan den *Oudendijk*, onder ons bevestigd, onze van *Leerſum* tot ons overgekomen Leeraar, D. J. P. WIJS. De Bevestigingstekst was *Marc.* XVI: 15 en 16. *Ende hij zeide tot haar,*

gaat

gaat heenen in de geheele wereld, predikt het Evangelium allen creaturen. Die gelooft zal hebben, ende gedoopt zal zijn, zal zalig worden; Maar die niet en zal gelooft hebben, zal verdoemt worden. En die der Intree Leerrede *Matth.* XIII: 24—30. en *vs.* 37—43*a Een andere gelijkenisse heeft hij haar voorgesteld, zeggende: het Koninkrijk der hemelen is gelijk een menschе, die goed zaat zaaide in zijnen akker.* —— *Dan zullen de regtvaardigen blinken gelijk de zonne, in 't Koningrijk haars Vaders.*

HOLLSLOOT. Deze Gemeente, thans gedeeltelijk gecombineerd met die van *Uitdam*, werd op den 14den dezer maand door een gevoeligen slag getroffen en zeer bedroefd; 't behaagde der Voorzienigheid, den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. W. SCHOONEVELT, door den dood van ons weg te nemen, in den ouderdom van 58 jaren en 8 maanden.

Ons verlies is groot. Wij misten in hem, die ons gedurende 33 jaren met leer en wandel zoo zeer stichtte, eenen voortreffelijken Leeraar, die te gelijk onder ons een tederzorgend Herder en onzer aller achtingwaardige en hartelijk geliefde Vriend was.

Hoe diep en algemeen getroffen over dit ons verlies, betaamd 't ons te berusten in des Heeren wil, die hem van zijn werk onder ons deed rusten, om den genadeloon door JEZUS aan zijne getrouwe Knechten toegezegd, eeuwig te genieten.

De Overledene, tot wiens lof zeer veel naar waarheid zou kunnen gezegd worden, altoos wars van loftuitingen zijnde, vergenoege de geëerde Boekzaallezer zich met dit gegevene berigt.

Intusschen wenschen wij, dat wij spoedig wederom mogen voorzien worden van eenen Herder en Leeraar, die de kudde Gods alhier weide met wetenschap en met verstand.

RANS-

RANSDORF staat Vakant te worden. Zie Febr. 1808.

SCHELLINGWOUDE Vakant. Zie Julij 1808.

ZEELAND.

WALCHEREN.

MIDDELBURG den 24sten Aug. 1808. Heden werden wij in grooten rouw gedompeld. Een onzer geliefde Leeraars, F. W. HUGENHOLTZ werd op 't onverwachtst door den dood van ons weggenomen. Sedert den jare 1794 hebben wij hem in onzen dienst gekregen en bevonden te zijn een man van grondige kunde in al de dingen die 't Koningrijk Gods aangaan, een opregt liefhebber van waarheid en Godsvrucht, vol van ijver en onvermoeid werkzaam in den dienst van zijnen Heer, en zijn geheel karakter en wandel beminnelijk en voorbeeldig. Hij was ons uit hoofde van dit alles zeer dierbaar geworden en wij streelden ons met de hoop, om hem nog een geruimen tijd te genieten, want hij was gezond en niet meer dan 50 jaren oud, maar hij had den raad zijnes Heere uitgediend, en bezweek op 't onverwachts onder 't geweld van eene koorts, die met den eersten niets deed vreezen. Zijne gedachtenis is en blijve onder ons nog lang in zegeninge en de geest des vaders dale en ruste op zijne drie bij ons nagelatene ouderlooze kinderen.

VLISSINGEN den 21sten Aug. 1808. De Wel Eerw. Heer S. LETTÉ, om gewigtige redenen, zijn ontslag van zijnen dienst salvo honore alhier gevraagd hebbende, zoo heeft de groote Kerkenraad der Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier, in aanmerking nemende zijne dringende verzoeken, zijn Wel Eerw., zoo veel 't haar betrof, hoewel ongaarne op heden ontslagen van zijnen dienst en betrekking in deze Gemeente, met den wensch

wensch, dat zijn Eerw. nog voor andere Gemeenten moge nuttig wezen; waar door dan nu reeds drie Predikantsplaatzen in deze Gemeente Vakant zijn.

SAS VAN GENT Walsche Kerk Vakant. Zie Meij 1793.

SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793.

OOSTBURG Walsche Kerk Vakant. Zie Jan. 1796.

PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.

AARDENBURG Walsche Kerk Vakant. Zie Nov. 1796.

WATERLAND Vakant. Zie Junij 1797.

RETRANCHEMENT Vakant. Zie Sept. 1797.

EEDE Vakant. Zie Maart 1798.

CADZAND Walsche Kerk Vakant. Zie Maart 1798.

VLISSINGEN Walsche Kerk, twee Predikantsplaatzen en dus geheel Vakant. Zie Dec. 1803. en Aug. 1808.

VLISSINGEN twee Predikantsplaatsen Vakant. Zie Junij 1807. en Julij 1808.

BEKERKE. Zie Maart 1808.

HOOFDPLAAT Vakant. Zie Meij 1808.

CADSAND staat Vakant te worden. Zie Meij 1808.

NIEUWVLIET. Zie Julij 1808.

ZOUTELANDE Vakant. Zie Aug. 1808.

SCHOUWEN EN DUIVELAND.

NOORDGOUWE Vakant. Zie Junij 1808.

ZUID-BEVELAND.

IJERSIKKE Vakant. Zie April 1808.

SCHORE EN VLAKE. Zie April 1808.

BAARLAND. Zie April 1808.

THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

SCHERPENISSE den 23sten Aug. Onze zeer geliefde Leeraar G. J. POLS, wederom eene wettige beroeping naar de Gemeente van de stede *ter*

Nem-

Neuſe ontvangen hebbende, waar zijn Eerw. in vorige jaren nog tweemaal was beroepen geweest, heeft ook nu voor die beroeping tot onze groote blijdſchap bedankt en zich op nieuw op den voornoemden dag plechtig aan deze Gemeente verbonden, predikende over *Spr.* XVI: 9. *Het hert des menſchen overdenkt zijnen weg: maar de HEERE ſtiert zijnen gang.*

POORTVLIET den 24ſten Julij. Wij vernamen op den 3den dezer, bij afweziglheid van onze veel geachten Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer D. O. J. TER BRAAK, uit den mond van zijnen nabuur den Wel Eerw. zeer gel. Heer C. J. POLS, V. D. M. te *Scherpenisſe*, dat gemelde onze Predikant op den 27ſten Junij, door den Eerw. Kerkenraad te *Hattem* tot Herder en Leeraar aldaar beroepen was, en deze beroeping door zijn Wel Eerw. drie weken in beraad genomen was; en nu heden namiddag hoorden wij uit den mond van onzen Leeraar zelven, dat zijn Eerw. beſloten had, die beroepinge in des Heeren vreeze te aanvaarden. Dus deze Gemeente eerlang zal Vakant worden. Wij wenſchen Gode te zwijgen, en bidden den grooten Koning der Kerke, dat het Hem behage de keuze van onzen Leeraar met zijne goedkeuring en met zijnen zegen te achtervolgen, en in liefde voor deze Gemeente te zorgen.

UTRECHT.

UTRECHT.

ZEGVELD den 4den Sept. Heden nam onze Leeraar A. F. VAN DER SCHEER, na één jaar ſlechts onder ons gearbeid te hebben, van ons een liefderijk afſcheid, met de woorden van David uit *Pſ.* CXXXVIII: 8. *De HEERE zal het voor mij voleinden: uwe goedertierenheid, HEERE, is in eeuwigheid: En laat niet varen de werken uwer*

zwer handen. De Heere trekke met dezen zijnen knecht op en ſtelle hem ook tot zegen in de Gemeente te *Hillegersberg.* Dus is

ZEGVELD Vakant.

KAMERIK. Zie Aug. 1808.

WILLIGE LANGERAK EN ZEVENDER. Zie Aug. 1808.

NB. In de Boekzaal van Aug. ſtaat onder *Utrecht* de naam van den præparatoir geëxamineerden PETRUS RUDOLPHUS AREND *ſaltet Veſalienſis*, maar moet zijn PIETER RUDOLPH AREND SALTET, *Veſalienſis.*

AMERSFOORT.

BUNSCHOTEN den 26ſten Aug. 1808. De beroeping van D. MOORRERS (zie Boekz. van Julij 1808.) door zijn Wel Eerw. tot ons leedwezen bedankt zijnde, kwam de Kerkenraad heden wederbij elkander, om het beroepingswerk te hervatten, ten overſtaan en bijwezen van DD. S. J. LAAN en P. H. NAHUIS, Predd. te *Amersfoort* en *Zeiſt*, als Conſulenten, en maakte voprecrst het volgende zestal.

DD. A. DIEPERING, Predd. te *Hoornaar*, J. MANGEL, te *Zijbekarſpel*, G. J. POST, te *Kallagen*, J. J. VAN BLUNINGEN, te *Maartensdijk*, G. SCHOONDERBEEK te *Nunſpeet* en ... BODIJMAN, Prop. te *Leijden.*

De drie eerſten vervolgens op het drietal geplaatst zijnde, is daar uit eenparig beroepen D. A. DIEPERING, Pred. te *Hoornaar*, welke beroeping zijn Eerw. is toegezonden, in hope van een gunſtigen uitſlag.

BUNSCHOTEN den 2den Sept. 1808. Tot onze groote blijdſchap heeft de beroepen Pred. het beroep tot ons aangenomen, en zal zoo ſpoedig mogelijk tot ons trachten over te komen; zijnde dit beroep ter beſpoediging van deze overkomst, den

6den Sept. reeds door DD. Claſis geapprobeerd geworden:

BAARN EN EEMBRUGGE. Op Zondag den 31ſten Julij dezes jaars werd op te voren afgelegde Geloofsbelijdenis, in de tegenwoordigheid van eene aanzienelijke Vergadering gedoopt eene Jodin, genaamd WILHELMINA CHRISTINA, predikende bij die gelegenheid D. S. H. PETERSE NOBBE, over *Hand* VIII: 36*b*, en 37. *Zie daar water: wat verhindert mij gedoopt te worden. Ende Philippus zeide: indien gij van ganſcher herten gelooft, zoo is het geoorlooft. Ende hij zeide: Ik geloove dat Jezus Christus de Zoone Gods is.*

AMERSFOORT Vakant. Zie Maart 1808.

WOUDENBURG. Zie Aug. 1808.

RHENEN EN WIJK.

LEERSUM den 28ſten Aug Heden heeft onze zeer geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. P. WIJS, beroepen naar *Ilpendam*, onder veel aandoening van Spreker en Hoorders, een zeer liefderijk afſcheid van ons genomen, met eene zeer treffende Leerrede over *Hand.* XX: 32. *Ende nu, braeders, ik beveele u Gode, ende den woorde zijner genade: die machtig is [u] op te bouwen, ende u een erfdeel te geven onder alle de geheiligden.* Zoo dat

LEERSUM Vakant is.

ODIJK. Zie Julij 1808.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN Vakant. Zie Octob. 1796.

LEEUWARDEN Walſche Kerk Vakant. Zie April 1808.

MENALDUM Vakant. Zie Dec. 1807.

VROUWEN PAROCHIE Vakant. Zie Dec. 1807.

ENGELUM Vakant. Zie Maart 1808.

LEEUWARDEN den 6den Sept. In de Claſis Ver-

Vergadering van heden, verzocht de Wel Eerw. Heer H. HEPPENER, als zijnen dienst in de Gemeente van *Dragten* reeds aanvaard hebbende, ſtem en zitting in deze Vergadering, 't welk zijn Eerw. vergund werd. — Voorts ſtonden binnen Gecommitteerden uit de Gemeente van *Hallum*, welke approbatie verzochten op de aldaar gedane beroeping, en leverden daartoe de noodige ſtukken over, welke alle in de vereischte orde bevonden werden, en werd dus, overeenkomſtig het verzoek, de beroeping te *Hallum*, van den Wel Eerw. Heer A. VAN VELDEN, thans nog Pred. op de *Gordijk*, Claſſikaal goedgekeurd.

FRANEKER.

FRANEKER Walſche Kerk Vak. Zie Dec. 1796.

SNEEK.

IJSBRECHTUM, TJALHUIZEN en TIRKS, den 5den Sept. Heden trof ons een gevoelige ſlag, daar het den Alregeerder heeft goedgedacht door den dood van ons weg te nemen, na eene hevige galziekte van 10 dagen, onzen achtenswaardigen hartelijk geliefden vriend en Leeraar W. BEKKERING, in den ouderdom van 52 jaren en ruim 8 maanden.

Ware het niet, dat de Overledene uitdrukkelijk had begeerd, dat niets dan de treurige tijding van zijnen dood, door dit Maandſchrift wereldkundig moest worden gemaakt, het zoude ons aan geen ſtof ontbreken, om 's Mans welverdienden lof in het breede te ontvouwen.

Dan dit weinige meent men echter hier vrijelijk te mogen melden, dat hij een man was, die bij zijne uitgebreide geleerdheid, waarin hij door zijnen werkzamen en en onderzoeklievenden geest, reeds voortging in allerlei ſoort van zaken ook te gelijk eene groote mate van wijsheid, bedaardheid van geest, ſchrander doorzigt, zachtmoedigheid, dienſtvaardigheid, vriendelijkheid en als het

vereischt werd, mannelijken ernst bezat; door alle welke hoedanigheden hij zoo volkomen berekend was, voor alle die betrekkingen, waarin hij geplaatst was, dat het gemis van zijne verstandige raadgevingen en onvermoeiden arbeid door ons, de Maatschappij en de Eerw. Classis van *Sneek* nog lange met droefheid zal gevoeld worden.

Tweemaal is onze Leeraar gehuwd geweest. Na zulkdanige eene bedroefde Weduwe, Mejufvrouw CATHRA CLASINA MENSONIDES, die dien doodelijken slag in hare krankheid met de diepste smart gevoelt; terwijl zy kinderen van denen liefderijken, zorgdragenden Vader en Behuwdvader zijn beroofd geworden, die hun verlies nog lang betreuren zullen.

De Overledene begon zijnen Evangeliedienst in de Gemeente te *Wirdum* in *Groningerland*, den 15den Aug. 1779. daar hij slechts 11 maanden arbeidde, wanneer hij herwaards geroepen, en onder ons het Leeraarambt aanvaardde den 16den Julij 1780.

Wij bidden en wenschen vurig, dat God zelve voor de behoeften van Weduwe en Kinderen, zoo wel als die voor onze Gemeente in den meesten nadruk zorgen zal.

De Wel Eerw. Heer J. F. DE BOOR, Pred. te *Sneek*, alhier den eersten Predikdienst waarnemende den 18den Sept. gedacht met zeer hartelijkheid aan dit sterfgeval, en wel naar aanleiding van Paulus vermaning aan de *Hebreen*, het XIIIde kap. vs. 7, 8, 19e. *Gedenkt uwer voorgangeren, die u het woord Gods gesproken hebben*, enz.

Zullende het aanus gratiae voor de Weduwe, door de Classis worden waargenomen.

GOINGA, GAUW EN OFFINGAWIER den 7den Sept. In den vroegen morgenstond werd onze Gemeente in eene diepe rouw gedompeld, daar wij met eene diepe verslagenheid en aandoening ver-

namen, dat het den Heere van leven en dood behaagd hadde, ons op het alleronverwachtst door den dood te beroven van onzen zeer geliefden Leeraar, den Wel Eerw. Heer R. BEKKERING, in den ouderdom van 48 jaren en ruim 5 maanden. Zijn Eerw. bezweek onder eene doodelijke gal-ziekte van weinige dagen, en is zijnen Broeder spoedig naar de eeuwigheid gevolgd.

Ruim 24 jaren heeft hij het dierbaar Evangelie der verzoening met aanhoudenden ijver onder ons gepredikt, niettegenstaande zijn Eerw. meermalen te vergeefs van andere Gemeenten begeerd werd, en had zich daar door zoo wel, als door zijn liefderijk en opregt karakter, onze genegenheid verworven.

Zijn Vriend en Nabuur, de Wel Eerw. Heer N. GRAANSTRA, Pred. te *Schaarsbergen*, heeft op den 18den Sept: in eene opzeteelijke Leerrede, over *Openb.* XIV: 13*b*. *Zalig zijn de doode, die in den Heere sterven, enz.* bij dit sterfgeval ons bepaald, en uit hetzelve aanleiding genomen om ons op eene aandoenelijke wijze aan onze vergankelijkheid te herinneren. Daar de Overledene ongehuwd gestorven is, zoo hopen wij dat ons verlies spoedig vergoed wordt. Dus is

GOINGA, GAUW EN OFFINGAWIER Vakant.

OUDEGA EN KOLDERWOLDE. Den 5den Aug. l. l. is ten overstaan van de Consulenten DD. P. CRAMER en H. MUNTINGH, Predd. te *Bolsward* en *Harig*, met volkomene eenparigheid, door de Gereformeerde Floreenplegtigen, tot Predikant dezer Gemeente beroepen de Wel Eerw. Heer E. IJPMA, S. S. Min. Cand. onder de Eerw. Classis van *Franeker*, welke ook deze beroeping heeft aangenomen.

SNEEK den 6den Sept. In onze Classicale Vergadering, heden alhier gehouden, werd goedgekeurd

keurd en Kerkelijk bekrachtigd de beroeping te *Oudega en Kolderwolde*, en zijn tot Bevestigers benoemd DD. P. CRAMER en H. MUNTING, Predd. te *Balk* en *Harig*.

't OPPENHUIZEN EN UITWELLINGERGA. Zie Jan. 1808.

GAASMEER EN NIEUWHUIJZEN Vakant. Zie April 1808.

NIJEGA EN ELAHUIZEN Vakant. Zie April 1808.

BOLSWARD EN WORKUM.

WITMAARSUM. De Wel Eerw. zeer gel. Heer W. G. SMIDT is op den 26sten Julij van hier naar *Menaldum* beroepen, en heeft die beroeping, na eenigen tijd van beraad aangenomen.

HINDELOPEN. Na dat het Stadsbestuur aan den Kerkenraad wederom gunstige handopening verleend, en tevens kennis gegeven had van hun voornemen, om aan den beroepenen Predikant tevens het Rectoraat op te dragen, heeft de Kerkenraad den 21sten Aug. het navolgend zestal van Predikanten gemaakt:

DD. J. H. DE ROODE, Predd. te *Grave*. P. SPECHT GRIJP, te *Lienden* in *de Betuwe*. R. RODENBURG, te *Nijehaske en Haskerdijken*. DE VOS, te *Haringkarspel*. VAN BEUNINGEN HELSDINGEN, te *Zwartsluis* en VAN VLOTEN, te *Katwijk aan Zee*.

En op den volgenden dag dit drietal:

DD. SPECHT GRIJP, DE ROODE EN VAN BEUNINGEN HELSDINGEN.

Uit welk drietal, door Baljuw en Gemeentebestuur geapprobeerd zijnde, den 28sten dito, door Mans Ledematen is beroepen D. P. SPECHT GRIJP, Pred. te *Lienden* in de *Betuwe*, aan wien dan ook Baljuw, benevens het Gemeentebestuur, met ratificatie van de gedane stemming, het Rectoraat hebben aanbevolen op eene Instructie, nevens den beroepsbrief aan den Beroepenen toegezonden.

ZE-

ZEVENWOUDEN.

NIEUWBRONGERGA (DE KNIJPE). Onze geliefde Leeraar en vriend D. HENRICUS BRAUNIUS, is, na eene langzame verzwakking, ons, op den 19 Augustus l. l. door den dood ontrukt, in den ouderdom van bijna 65 jaren. Zes en dertig jaren had hij het Leeraarambt in drie verschillende gemeenten waargenomen. Eerst 4½ jaren te *Nes* op *Ameland*: toen 5½ jaar te *St. Jonge* en *Delfstrahuizen* onder deze Classis en eindelijk 26 jaren en 2 maanden onder ons. Op zijn uitdrukkelijk verzoek, dat van zijn overlijden geen uitvoerig berigt zoude gegeven worden, kunnen wij alleen van hem zeggen, dat wij aan zijn Eerw. eenen braven en getrouwen Leeraar en Vriend missen, die, gelijk wij vertrouwen, in den Heere JEZUS CHRISTUS, die onze hoop is, en op wien hij, als zoodanig, ons in zijne laatste Leerrede nog gewezen heeft, ontslapen is.

Zijn Eerw. laat gene weduwe na, maar 4 kinderen, welke echter vrijwillig afstand gedaan hebben, van de voorregten van het annus gratiæ.

De Wel Eerw. heer A. VAN VELDEN, toen nog Pred. op de *Gorredijk*, thans te *Hallum*, heeft op den eersten Zondag na het overlijden, in eene gepaste voorafspraak over *Ps.* LXXXIX: 49. ons van dit sterfgeval kennis gegeven, terwijl 's Zondags daar aan volgende den 28sten Aug. door den Wel Eerw. Heer J. PRINS, Pred. te *Lange* en *Korte Zwaag*, daar toe verzocht zijnde, opzettelijk aan den overledenen is gedacht door het houden van eene Lijkreden over *Joan.* XI: 11. het middelste gedeelte. *Onze vriend slaapt.*

HEERENVEEN den 7den Sept. In eene op heden gehoudene Vergadering der Classis contracta werd, na vertooning van een getuigschrift des Kerkenraads van *Oosterzee* en *Echten*, op verzoek van D. H. M. TER VEHN, tot dus verre Pred.

aldaar, aan zijn Eerw. Classikale dimissie verleend en zijn Eerw. als beroepen naar *Lutetsborg* en *Norden* in *Oost Friesland*, ontslagen van zijne betrekking op deze Classis en de Gemeente van OOSTERZEE en ECHTEN, welke hier door staat Vakant te worden.

In dezelfde Vergadering werd insgelijks op deszelfs verzoek Classikale dimissie verleend aan D. A. VAN VELDEN, Pred. op de *Gorredijk*, als beroepen naar *Hallum*, onder de Eerw. Classis van *Leeuwarden*, en zijn Eerw. alzoo, na vertooning van den geapprobeerden beroepsbrief en een loffelijk getuigschrift van den Kerkenraad van de *Gorredijk* van zijne betrekkingen op die Gemeente en deze Classis ontslagen; waarop beide Heeren, bij monde van D. TERVEHN een zegenend afscheid namen van deze Vergadering, 't welk door den Praeses, den Wel Eerw. Heer H. KUIJPER, Pred. te *Noordwolde*, minzaam en zegenend werd beantwoord.

GORREDIJK den 11den Sept. D. A. VAN VELDEN, te *Hallum*, onder de Eerw. Classis van *Leeuwarden*, beroepen zijnde en die beroeping aangenomen hebbende, heeft, na bekomene dimissie (zie Art. *Heerenveen* hier boven) op heden van hier zijn affcheid gepredikt en nam daar toe den tekst *Openb.* III: 3*a*. *Gedenkt dan hoe gij het ontvangen ende gehoort hebt, ende bewaart het, ende bekeert u.*

GORREDIJK. Ter vervulling van de nu invallende Vakature is echter op den dag des affscheids van D. A. VAN VELDEN door den Kerkenraad dezer Gemeente in tegenwoordigheid van DD. P. T. VON KLEFFENS, Predd. te *Nijeharne*, en J. PRINS, te *Langezwaag*, gemaakt dit drietal.

DD. J. A. VON BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, PH. TH. SCHULTZ, beide Predd. te *Zwartsluis*, en J. SCHOONDERBEEK, te *Nijkerk op de Veluwe*.

Uit welk drietal den 19den Sept. door de Mans

Le-

Ledematen, in tegenwoordigheid der Heeren Conſulenten DD. TH. LIESTINCK en J. PRINS, Predd. te *Lippenhuizen* en *Langezwaag*, c. aa. met eene groote meerderheid van ſtemmen beroepen is de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. A. VON BRUNINGEN VAN HELSDINGEN, Pred. te *Zwartſluis*.

TERKAPLE EN AKMARIJP Vakant. Zie Nov. 1804. Dec. 1805. en Aug. 1807.

DONKERBROEK EN HAULE Vakant. Zie Junij 1808.

TJERKGAAST, IDSKENHUIZEN, ST. NIKLAASGA, DONIAGA EN LEGEMEER Vakant. Zie Julij en Aug. 1808.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

DEVENTER Walſche Kerk Vak. Zie Junij 1808.

ALMELO Vakant. Zie Maart 1807.

CAMPEN.

IJSSELMUIDEN Vakant. Zie Aug. 1808.

ZWOLLE.

HASSELT den 15den Sept. 1808. De Wel Eerw. en zeer gel. Heer T. A. VISCH, geliefde Pred. te *Bovenkarſpel*, alhier op den 1ſten dezer met eenparige ſtemmen tot tweeden Herder en Leeraar beroepen, heeft tot innige vreugd dezer Gemeente, dit beroep in 's Heeren vrees aangenomen.

VOLLENHOVEN EN STEENWIJK.

CUINRE. Zie Aug. 1808.

BLOKZIJL. Zie Aug. 1808.

STAD en LANDE.

GRONINGEN EN 'T GORECHT.

NOORDLAREN Vakant. Zie April 1808.

APPINGEDAM.

APPINGEDAM. Den 5den Sept. l. l. is door ſtemgeregtigde Ledematen dezer Gemeente, na dat alvorens D H. TEN CAMP EN SINCK, Pred. in de *Zeerijp*, verzocht had geene verdere aandacht op

zijn Eerw. te vestigen, alhier beroepen D. R. IJPEIJ, Pred. te *Haringhuizen in Noord Holland*, aan den welken dit beroep is toegezonden, in hope van eenen gunstigen uitslag.

APPINGEDAM. Den 6den Sept. is in onze Classicale Vergadering op verzoek van D. H. W. HEMMES, Pred te *Slochteren*, daar toe behoorlijk gequalificeerd, van zijne betrekking op deze vergadering ontslagen D. AB. LEDEBOER, als nog Pred. te *Hellum*, doch beroepen te *'s Gravenzande* en *Zand Ambagt*; waar op zijn Eerw. een zegenend affscheid van deze vergadering genomen heeft.

HELLUM den 11den Sept. Maakte onze zeer geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer AB. LEDEBOER, op den 14den der vorige maand Aug. ons van den predikstoel bekend, dat zijn Eerw. eene wettige en eenparige beroeping had ontvangen tot Pred. in de Gemeente van *'s Gravenzande* en *Zand-Ambagt*. Wij lieten hier op niets onbeproefd, maar stelden alle pogingen in het werk, om zijn Eerw. die ons wegens zijnen getrouwen dienst en vriendelijk verkeer zeer lief geworden was, langer bij ons te houden. Dan, na eenige dagen van beraad, vond zijn Eerw. zich, tot ons hartelijk leedwezen verpligt, om deze beroeping in des Heeren vreeze aan te nemen. Ten gevolge daar van, nam zijn Eerw onder veel aandoening van spreker en hoorders, die ook van naburige Gemeenten in eene groote menigte hier waren zamengekomen, op heden een liefderijk en zegenend affscheid van ons, ten tekst verkozen hebbende *Pred.* XII: 13, 14. *Van alles, dat gehoord is, is het einde van de zaak ens.* De Heere vergezelle zijn Eerw. naar zijne nieuwe Gemeente, hij doe hem aldaar met veel vrucht en zegen arbeiden, en verwisfele eerlang onze tegenwoordige regtmatige droefheid met eene hartelijke

blijd-

blijdſchap, door het ſchenken van eenen nieuwen waardigen Leeraar.

APPINGEDAM den 13den Sept. In eene buitengewone Vergadering verzocht de Wel Eerw. Heer W. PALMER, als nog Pred. te *Solwert* en *Marsſum*, doch beroepen te *Termunten* en *Borgsweer*, om van zijne verbindtenis op deze Vergadering ontſlagen te worden. Welk verzoek, alle ſtukken tot gemelde beroep behoorende, in debita forma bevonden zijnde, geredelijk werd toegeſtaan, waar op zijn Eerw. die met heilbede aan zijne roepende Gemeente werd toegewezen, van deze Vergadering een zegenend afſcheid nam.

Bij deze gelegenheid heeft de Wel Eerw. Heer B. BREDÉÉ, Prop. onder de Claſſis van *'t Westerkwartier*, overhandigd eenen beroepingsbrief, door den Hoog Welgeb. Heer D. G. RENGERS, van *Farmſum*, op zijn Eerw. uitgebragt, tot Pred. in de vaceerende Gemeente te *Oterdum*, met verzoek, dat dezelve door de Claſſis werd goedgekeurd, en zijn Eerw. tot het peremptoir examen toegelaten. De Vergadering, alle ſtukken wel bevonden hebbende, heeft gaarne het een zoo wel als het ander verzoek ingewilligd, zijnde de dag van het onderzoek bepaald op Woensdag den 26ſten October aanſtaande.

SOLWERT EN MARSSUM ſtaat Vakant te worden. In de volgende maand verwachte men hier van nader berigt, als mede van de afſcheidsrede des van hier vertrekkenden Leeraars.

OTERDUM. Door den Hoog Welgeb. Heer D. G. RENGERS, Heer van *Farmſum* enz. is onlangs tot Pred. dezer Gemeente beroepen de Wel Eerw. Heer B. BREDÉÉ, Prop. onder de Claſſis van *'t Westerkwartier*, welke deze beroeping heeft aangenomen.

COLHAM Vakant Zie Maart 1805.

SCHILDWOLDE Vakant. Zie Julij 1807.

LOP-

LOPPERSUM.

TEN BOER den 24ſten Julij 1808. Heden hadden wij het genoegen dat onze beroepene Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. LIMBURG OOSTERHUIS, in het heilig dienſtwerk onder ons Bevestigd, werd door de Wel Eerw. Heeren T. H. ANTONIDES, te *Loſdorp* P. FRIMA te *Garrelweer*, en O. HAIJKENS, te *Theſinge*, reſp. Predd. waar van de laatſte de Bevestigingsrede hield over *Ezech.* III: 17. *Menſchen kind ik heb u tot een wachter geſteld enz.* Onze Leeraar maakte des nademiddags een aanvang van zijn Evangeliewerk, ten tekst nemende het bevel van onzen Heer bij *Mark.* XVI: 15, 16. *Gaat henen predikt het Evangelie enz.*

Alles is tot groot genoegen der hoorders afgelopen.

LOPPERSUM Vakant. Zie Febr. 1807.

OOSTERWIJTWERT. Zie Meij 1807.

MIDDELSTUM.

OLDENZIJL Vakant. Zie April 1805.

DE MARNE.

WESTER-NIELAND EN SAAXUMHUIZEN Vakant. Zie Febr. 1806.

'T WESTER-KWARTIER.

ZUIDHORN. Den 30ſten Aug. is de Wel Eerw. Heer H. R. WARMOLTS, Pred. te *Aduard*, van daar beroepen naar de *Nieuwe Pekel A*, na van zijne Gemeente, ten overſtaan van de Wel Eerw. Heeren J. C. THEMMEN en TH. VAN RHEE, Predd. te *Wierum* en *Oostwold* als Vicini, los gemaakt te zijn, op vertoning van zijne dimiſſie en beroeping, geapprobeerd in de Eerw. Claſſis van 't *Oldambt* en *Wester Woldingerland*, van zijne bedrekking op deze Claſſicale Vergadering ontſlagen, onder hartelijke dankbetuiging voor zijne nuttige en aangename verkeering onder haar en zegenwenſchingen over zijn perſoon in zijne nieuwe be-

betrekkingen: waar op de Wel Eerw. Heer H. R. WARMOLTS, met geen minder gevoel van broederliefde, van deze Vergadering een zegenend afscheid nam. Zijne Wel Eerw. zal waarschijnlijk op Zondag den 18den Sept. van zijne Gemeente afscheid nemen: dus zal *Adorp* eerlang Vakant zijn.

Op onze Classicale Vergadering van heden, bragt de Wel Eerw. Heer N. N. SERINGER, Pred. te *Niehove*, voor en in naam van den Heer Stud. D. A. EICHER, het treurig berigt in, dat deszelfs examen op heden vastgesteld geen voortgang konde hebben, wegens eene zware ziekte, waar in hij met zijn ouderlijk huisgezin gestort was; verzoekende eene buitengewone Classicale Vergadering tot het afleggen van zijn examen na zijne herstelling, 't welk hem onder hartelijke toewenschingderzelve, geredelijk werd toegestaan.

FEERWERD. Deze plaats zal waarschijnlijk eerlang van eenen nieuwen Leeraar weder voorzien worden; zijnde er reeds eene Nominatie van vier persoonen gemaakt, die vermogt zijn voor de Gemeente te prediken: doch van het een of ander is geen berigt aan den Correspondens gegeven.

OLDEHOVE Vakant. Zie Mei 1808.

VISVLIET Vakant. Zie Aug. 1808.

OLDAMBT en WESTERWOLDINGERLAND.

OUDE PEKEL A Vakant. Den 17den Julij is onze hartelijk geliefde Leeraar D. E. MEURS, na eene ziekte van slechts vier dagen overleden. Zijn Eerw. was den 12den Julij 1746 geboren te *Wapserveen* in *Drenthe*, uit den Echt van wijlen de Wel Eerw. Heer W. MEURS, toen aldaar, en naderhand te *Beilen*, Leeraar der Hervormden, en Mejufvr. JOHANNA BRENDERS. Onze Overledene, van zijne vroege jeugd af, toegewijd aan de Studien, beoefende zich met lust en vlijt, aan de Hooge Scholen van *Groningen* en *Utrecht*, in alle die Weten-

schap

ſchappen, welke eenen Godgeleerden uitmaken en verſieren. Op deze wijze toegerust en voorzien met de uitmuntendſte getuigſchriften zijner hoog-geachte Leermeesters, werd zijn Eerw. den 23ſten Junij 1767 præparatoir geëxamineerd, en onder het getal der Proponenten aangenomen door de E. Clasſis van *Meppel*. Die Eerw. Vergadering verklaarde, dat de gegevene proeven van kennis in de oorſpronkelijke talen en in de ſtellige en wederleggende Godgeleerdheid, niet alleen beantwoordede aan, maar zelfs de gegevene getuigſchriften te boven gingen. Kort daarna werd zijn Wel Eerw. geroepen tot den Evangeliedienst in de aanzienelijke Gemeente van *Dronrijp*. Na in de Clasſis van *Franeker* gene mindere blijken van grondige kennis gegeven te hebben, werd zijn Wel Eerw. bevestigd den 5den Junij 1768 door de Heeren J. HERFST en P. NOTA, geachte Predd. te *Schingen* en te *Peins*. De oplegging der handen geſchiedde onder uitboezemen der dierbaarſte en tederhartigſte zegenwenſchingen door zijnen Wel Eerw. Vader. Op den volgenden dag des Heeren, zijnde den 12den Junij, aanvaardde zijn Eerw. het dienstwerk aldaar, met eene weldoorwrochte Leerrede, over *Col.* II: 3. Hier heeft het den Overledenen mogen gebeuren den tijd van achttien jaren zijnen Heer te dienen. Hij had niet alleen het genoegen, dat zijn werk bij een ieder aangenaam was, maar vooral, dat hetzelve met de blijken der Goddelijke goedkeuring achtervolgd werd. — Het verſtrekte deze Gemeente tot ware blijdſchap, dat de Heeren Burgemeesteren en Raad der ſtad *Groningen*, als Unici Collatores dezer plaats, zijn Wel Eerw. herwaards riepen, en dat zijn Eerw. niettegenſtaande den ſterkſten liefdedrang der hem beminnende *Dronrijpers*, bewogen werd om die roepſtem op te volgen. Tot ons overgekomen zijnde, werd hij bevestigd op den 7den Meij 1786. door de Heeren

G. OOM-

O. OOMKENS en L. VAN HOLTEN, waardige Leeraren te *Blijhem* en het *Clooster ter Apel*. Des nademiddags van den zelfden dag verbond hij zich aan ons met een zeer ongemeen en treffend voorſtel, over *Col.* I: 28. Twee en twintig jaren lang hebben wij ons mogen verblijden in den dienst van onzen geliefden MEURS, en hadden hope, dat wij dit voorregt noglanger zouden hebben mogen genieten. Dan, helaas! het behaagde anders Hem in wiens hand onze tijden zijn. Een hevige pleurisziekte maakte op het onverwachts een einde aan zijn nuttig en werkzaam leven, in den ouderdom van 62 jaren en ruim éene maand. Zijn dood wordt onder ons algemeen betreurd, vooral ook, door zijne waardige Huisvrouwe, Mejufvr. CATHARINA SMIT, bij dewelke zijn Eerw. tien Kinderen in echt verwekt heeft, drie Zonen en zeven Dochteren. Deze, uitgezonderd één, die ſlechts ruim één jaar oud werd, groeiden voorſpoedig op. Dan, tot bittere ſmart der Ouderen, werden in de laatſte jaren, drie derzelve in hunne bloeijende jeugd weggerukt, waar onder de jongſte Zoon HERMANNUS CATHARINUS, een Jongeling van de meeste verwachting, die genoegzaam zijnen loop aan de Hooge School te *Groningen* met roem volbragt had, aangenomen ſtond te worden onder het getal der Proponenten. Hoe zeer dit het kinderlievend hart van onzen Overledenen en van zijne Echtgenoote doorſneed, eerbiedigde hij daarin de beſtelling des Allerhoogſten, en betuigde: *Uw wil, o Hemelſche Vader! geſchiedde.* Bij het overlijden van onzen geachten Leeraar, waren er nog overgebleven zes Kinderen, vier Dochters, waar van twee gehuwd en twee ongehuwd, benevens twee Zonen. De oudſte is de Wel Ed. Geſtr. Heer en Mr. W. MEURS, thans Secretaris in *Wijn Britzeradeel* in *Friesland*, en de jongſte, G. J. MEURS, is werkzaam ter Secretarie

van

van het Landdrost-Ambt van *Groningen*. Dan tot vermeerdering der ſmarte van de Vrouwe Weduwe, is eene harer gehuwde Dochters, op den zelfden dag dat het dierbaar overſchot van haren geliefden man, rouwſtadig ter aarde beſteld werd, overleden. Onder deze treffende omſtandigheden betoont zij, hoewel bitter bedroefd, de kracht van onzen gezegenden Godsdienst te genieten.

Veel zoude er in waarheid kunnen gezegd worden van 's mans onbezweken ijver in de verkondiging van het H. Evangelie, van zijnen voorbeeldigen vlijt in het onderwijs onzer Godsdienstleere aan ouden en jongen, in deze uitgeſtrekte en talrijke Gemeente, van zijn nuttig leven in de maatſchappij, daar bij een ieder tot raad en daad was, van zijne broederlijke vredelievendheid, van zijn bijzonder Christelijk beſtaan. Dan, daar in uit te weiden, zoude inloopen tegen de meermalen gedane betuiging des Overledenen, dat hij zulks nimmer verlangde.

Dit weinige echter dachten wij verpligt te zijn te melden, ten bewijze onzer ware genegenheid voor den Overledene, wiens gedachtenis in zegening zal blijven bij allen, die hem in zijne waarde gekend hebben.

Den 31ſten Julij is de Lijkrede over zijn Eerw. in de tegenwoordigheid van eene talrijke ſchare gehouden, door de Wel Eerw. Heer O. J. OOMKENS, veelgeachte Leeraar in de *Bellingwouder Schans*, nemende ten onderwerp zijner weldoorwrochte Redevoering *Psalm* XXXIX: 6. *Ziet, gij hebt mijne dagen een handbreed geſteld enz.*

TERMUNTEN EN BORGSWEER. Uit de voorheen gemelde Nominatie, na dat de Heeren W. J. KOPPIUS, J. MULDER, F. L. ABRESCH en W. R. J. DE SITTER, verzocht hadden, dat op hunne perſoonen geene verdere aanmerking mogt genomen worden, is den 3den Aug. onder het beſtuur van den

den Heer Baljuw der beide *Oldambten*, uit het overgeblevene viertal, met volle eenparigheid van stemmen, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen de Wel Eerw. Heer W. PALMER, die deze beroeping 12 dagen in beraad genomen heeft.

BELLINGWOLDA. Na dat den 26sten Febr. l. l. onze tot hiertoe jongste Leeraar, D. J. G. BORGESIUS, met eenparigheid van stemmen, en tot volkomen genoegen dezer Gemeente, tot oudsten Predikant, was verkoren, is op den 9den Aug. ter vervulling der tweede Predikantsplaats alhier, door de Heeren Collatoren en Stemgeregtigden, in het bijwezen, en onder het bestuur van den Heer Baljuw dezer Jurisdictie van *Wedda en Westerwolddingerland*, eene Nominatie gemaakt der volgende Predikanten:

DD. R. ENGELS, Predd. te *Nieuwolda*. R. J. HUISINGA, te *Engelbert*. A. J. ADRIANI, te *Engwierden*. W. R. J. DE SITTER, te *Lutkegast*. C. BROUWER, te *Rolde*. J. CANNEGIETER, te *Langakkerschans*. D. HARTMAN, te *Gasselt* en J. MULDER, te *Vlagtwedde*.

Om daar uit eerlang eenen nieuwen Leeraar te verkiezen.

FINSTERWOLD den 14den Aug. Heden had deze Gemeente het genoegen, het nieuw vervaardigd Orgel, Gode en zijnen dienst plegtig te hooren opdragen. Onze geliefde Leeraar D. J. H. DE SITTER, nam aanleiding uit den CL. *Psalm*: *Hallelujah. Looft God in zijn heiligdom*, enz. dien hij kort, doch zaakrijk opende, om ons te bepalen bij den pligt van een ieder redelijk schepsel, en vooral van eenen Christen, om God met hart, mond en daden te vereeren. Hij toonde aan, dat de uitoefening van den openbaren Godsdienst een gepast middel is, om denzelven daartoe te bekwamen. — Daaruit leide hij de verpligting, om alles in het werk te moeten stellen, was den openbaren Gods-

dienst kan verangenamen en denzelven vuur en leven bijzetten. Genoot dan nu deze Gemeente het voorregt, dat ter opwekking en tot verangenaming van hare openbare Godsvereering, een fierlijk Orgel vervaardigd was, zoo werd daaruit aanleiding genomen om aan te wijzen, hoe zij die bijzondere weldaad dankbaar te ontvangen, en op de regte wijze te gebruiken had. Telkens werd er na afloop van ieder deel gezongen uit de Psalmen en uit de Evangelische Liederen, waar door gelegenheid gegeven werd, om het aangenaam geluid van dit Speeltuig te hooren. Dit werk, 't welk voor eene groote en van alle kanten te zamengevloeide menigte; waar onder drie Predikanten, bijzondere vrienden van onzen Leeraar, verrigt is, liep gelukkig en ten algemeen genoegen af. De Heer gebiede over dit, en al het werk van onzen Leeraar, zijnen milden zegen en spare hem, die door leer en wandel ons reeds meer dan een vierde van eene eeuw, zoo voorbeeldig stichtte, nog lange in zijne gunste, om aan onze wezenlijke belangens met lust te arbeiden.

Het Orgel is vervaardigd door den Heer H. H. FREIJTAG, zeer beroemd Orgelmaker te *Groningen*. Het zelve is behoorlijk onderzocht en goedgekeurd door den Heer P. M. NIEBORGH, vermaard Organist aldaar, die ook een allerloffelijkst getuigenis aan den Maker gegeven heeft. Het Kunststuk heeft een handclavier, verdeeld van groot C tot drie gestreepte F, en een aangehangen Pedaal, loopende van groot C tot een gestreepte D. en heeft de volgende 15 sprekende stemmen:

1 Præstant	8	vt. Engelsch Tin.
2 Præstant discant	16	—
3 Bourdon	16	—
4 Baarpijp	8	—
5 Fluit travers	8	— discant.
6 Holpijp	8	—

Oc-

7	Octaaf	4	vt.
8	Speelfluit	4	—
9	Nasfat	3	—
10	Gedekte Fluit	4	—
11	Octaaf	2	—
12	Mixtuur uit	1½	— 3, 4, 5, 6 fterk en gehalv.
13	Woudfluit	2	—
14	Fagot	16	— gehalveerd.
15	Trompet	8	—

Voorts eene afsluiting, tremulant, ventiel en windlozing. De benedenfte toetfen zijn met wit Ivoor belegd, en de verheven toetfen of halve toonen van massief zwart Ebbenhout, alle proper en wel bewerkt.

Tot dit werk zijn drie blaasbalgen, lang 9, en breed 4½ voeten van 1½ duims wagenschot. De orgelkast benevens de versierselen daar aan gehorig, als ook de Lambriseering en de Colommen, alle gemaakt naar eene goedgekeurde Teekening, geven een schoon gezigt, en strekken tot eer van den Maker. De aanzienelijke Bestierders onzer Kerk hebben, ten bewijze van hun welgevallen in dit werk, daarom een douceur aan den Maker geschonken.

NIEUWE PEKEL-AA. Onze beroepene Leeraar H. R. WARMOLTS, wiens overkomst wij zoo hartelijk verlangen, zal D. V. den 2den Oct. alhier bevestigd worden.

NIEUW SCHEEMDA. Zie Junij 1808.

BOURTANGE Vakant. Zie Junij 1808.

TERMUNTEN EN BORGSWEER. Het beroep in deze Gemeente uitgebragt op D. W. RALMER, is door zijn Wel Eerw. in 's Heeren vreeze aangenomen. De Bevestiging staat D. V. te geschieden den 9den Oct. door de Heeren G. ALBRINK en N. BAKKER, veelgeachte Leeraaren te *Woldendorp* en te *Wagenbergen*.

DRENTHE.

EMMEN.

EMMEN Vakant. Zie Julij 1808.

MEPPEL.

HOOGEVEEN den 4den Sept. Onze tweede Predikant D. J. LULOFS, andermaal naar *Havelte* beroepen, heeft deze tweede beroeping aanſtonds aangenomen, en ſchoon wij ons ſlegts 17 maanden in zijnen dienst mogten verblijden, nu reeds vaarwel gezegd: met de woorden van den Zaligmaker *Math.* 28 *Ende ziet, ik ben met ulieden alle de dagen tot de voleindinge der wereld.*

Dan, even ſpoedig is ook weder in de behoefte der Gemeente voorzien, daar door de gunſtige diſpoſitie van den Heer Landdrost in dit Departement, tot vervulling der Vakante plaatſe beroepen is D. A. S. BRESSER, thans nog Pred. in de Hervormde Gemeente te *Meenkerk*; die ook deze beroeping, na eenigen tijd van beraad in de vreeze des Heeren heeft aangenomen: wordende ondertuſſchen, de tijd der Bevestiginge en Intrede op den 16 Oct. bepaald, met verlangen te gemoet gezien.

HAVELTE den 11den Sept. Heden is D. J. LULOFS, alhier Bevestigd door D. J. P. DOORNBOSCH, Pred. te *Beilen*, met *Math.* V: 14*a*. *Gij zijt het licht der wereld.*

HAVELTE den 18den Sept. Heden voordemiddag deed onze Bevestigde Leeraar zijne Intrede met de woorden van Paulus: *Gal.* VI: 14. *Maar het zij verre van mij dat ik zoude raemen anders dan in het kruice onzes Heeren Jezu Christi, door welken de wereld mij gekruicigt is, ende ik der wereld.*

MEPPEL den 14den Sept. Heden is in onze Clasſicale Vergadering door de jongſte Leden der Claſſis de Wel Eerw. Heeren J. CAMPING, te *Ruinen*, O. J. VAN DEN BROEK, te *Wapserveen*, en G. VAN DUIJL, te *Hoogeveen*, reſp. Predd. ten overſtaan van de Heeren Viſitatoren peremptoir

toir geëxamineerd, en met eenparige ſtemmen aan de Gemeente van *Dwingeloo* toegewezen D. w. H. FOLCKERS CRAMSSEN, Prop. bij de Theol. Faculteit te *Groningen*.

ROLDE.

ASSEN. Op den 17den Julij l. l. heeft de Wel Eerw. zeer gel. Heer S. BEGEMANN, Pred. te *Narch*, de eerſte predikbeurt in de vakatuur alhier waarnemende, voor eene talrijke ſchaar, niet zonder aandoening van ſpreker en hoorderen plegtig gedachtenis gevierd van het ſmertelijk afſterven van onzen waardigen Leeraar L. AARTZEN, met eene naar tijdsomſtandigheden gepaste en doeltreffende Leerrede over de woorden *Pſ.* XC: 12. *Leer ons alzoo onze dagen tellen enz.*

PEIJZE. De beroeping onlangs alhier met meerderheid van ſtemmen uitgebragt op den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. LOS, Pred. te *Sloten*, en door den beroepenen in 's Heeren vreeze aangenomen, is na ingekomene approbatie van den Heer Landdrost van het Dep. *Drenthe*, door de Eerw. Claſſis van *Rolde* op den 8ſten Sept. l. l. met Kerkelijke goedkeuring bekragtigd; zullende dus onze beroepene Leeraar D. V. eerlang door de Dep. van het Claſſis in zijnen dienst alhier worden bevestigd.

ASSEN Vakant. Zie Julij 1808.

OOST-FRIESLAND.

EMDEN Vakant. Zie Julij 1804.
PILSUM Vakant. Zie Jan. 1806.
LOPPERSUM Vakant. Zie Maart 1807.
ESKELUM Vakant. Zie Nov. 1807.
BEDEKASPEL Vakant. Zie Jan. 1808.
GREETSIJL Vakant. Zie Maart 1808.
BONDA Vakant. Zie April 1808.
GROOT MIDLUM Vakant. Zie April 1808.
KLEIN MIDLUM Vakant. Zie April 1808.
BARGERBUUR. Zie Junij 1808.

'T GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIENHUIS den 27ſten Julij. Heden is de Hoogloffelijke Overkerkenraad met de Kerkenraad dezer plaatſe om een tweeden Pred. in plaats van wijlen den Wel Eerw. Heer J. N. BUCHLER te beroepen alhier vergaderd geweest.

Op het zestal wierden gebragt:

DD, G. KUIPER, Predd. te *Emlenkamp*. H. M. KAPPENBERG, te *Ulſen*. W. F. VISCH, te *Wilſum*. G. HOOGKLIMMER, H. J. HOMBERING en J. LAMBERTS, Propp. onder de Eerw. Clasſis van *Bentheim* en *Dokkum*.

En daar uit met eenparige ſtemmen beroepen G. KUIPER, die zig dan ook in gemoede verpligt geacht heeft dit beroep, niet tegenſtaande de ſterke liefdedrang van zijne Gemeente om bij haar te blijven, naveertien dagen beraad in de vreeze des Heeren heeft aangenomen.

BENTHEIM. In eene buitengewone Clasſicaale Vergadering, den 13den Julij alhier gehouden, werden na vertooning van zeer loffelijke, zoo Kerkelijke als Akademieſche getuigenisſen, præparatoir geëxamineerd, de Heeren Studenten J. G. HOOGKLIMMER, van *Bentheim*, en H. J. HOMBRING, van *Nienhuis*. Na een kort voorſtel, de eerſte over *Joh.* III: 36 de tweede over *Hand.* IV: 12, tot genoegen der Vergadering gedaan te hebben, geſchiedde het onderzoek in 't Hebreeuwsch over *Pſ.* 15. en *Pſ.* 8. in het Grieksch over *Joh.* III. en *Hand.* IV. door den Præſes Clasſis D. TOPPELMAN, Pred. te *Ohne*, terwijl het Examen in de H. Godgeleerdheid verrigt werd door D. LINDEMAN, Pred. te *Bentheim*.

Gelijk aan de Vergadering genoegzaame blijken van kunde gegeven werden in de oorſpronkelijke talen; zóo werden de wel ingerigte vragen over de Godgeleerde waarheden niet minder met veel waardigheid en bondigheid beantwoord: zoo dat

voor-

voorgemelde Heeren; met algemeen genoegen en hartelijken zegenwensch onder het getal der Proponenten aangenomen werden.

WILSUM. Onze hartelijk geliefde Leeraar D. W. F. VISCH, ontving den 14den Julij eene eenparige, door den Magistraat, politiek geapprobeerde beroeping naar *Hasselt*. Waar voor zijn Eerw. echter, na eenige dagen van beraad, vriendelijk bedankt heeft. Wij zijn verblijd over de keuze van onzen Leeraar en wenschen hartelijk dat God zijne hooge goedkeuring daar over gebieden moge.

KLEEVE.

KRANENBURG. Zie Dec. 1804.

WEZEL.

WEERTH Vakant. Zie Dec. 1807.

DUISBURG AAN DEN RHIJN.

DUISBURG Vakant. Zie Octob. 1800.

BREMEN.

ANSGARIE KERK Vakant. Zie Junij 1804.

MARIENKERK tweede en derde Leeraarsplaats Vakant. Zie Dec. 1804.

NA-BERIGT.

SCHOOL-NIEUWS.

ZIERIKZEE.

Den 12den Sept. geschiedde alhier in de Walsche Kerk de openlijke uitdeeling der Prijzen aan eenige Leerlingen der Latijnsche School. De brave Jongeling L. DE LIGNIJ tot hooger Letteroefeningen bevorderd, hield eene Redevoering *tegen het zich bemoeijen met dingen, die ons niet aangaan.* Nevens hem werden zeven Leerlingen met aanzienelijke Boekgeschenken vereerd, met namen: G. A. SEVENHUIJSEN, G. HOLTIUS, B. MOOR-

GE

GE. POUS, IM. BOEISE, J. GROENEIJK, G. J. DE WIT en H. JANSEN, welke, behalven J. GROENEIJK, die wegens ziekte afwezig was, vrijmoedig en bevallig hunne dankbetuigingen aan Heeren Curatoren afleiden. Een aanzienlijk getal van hoorders vereerde deze plegtigheid, welke door een fraai Orgelmuziek vertaangenaamd werd, met hunne tegenwoordigheid.

I N H O U D.

W. E. DE PERPONCHER, de eerste Brief van PAULUS aan TIMOTHEUS, enz. Bladz. 235
G. B. REDDINGIUS, over het bijwonen van Godsdienstig Onderwijs, enz. 241
Schriftuurlijk Vraagboek voor Kinderen. Twee Stukjes. 251
Vrijmoedige en Zedekundige Gedachten over eenige Waarheden in den Bijbel. 256
J. LE FRANCQ VAN BERKHEIJ, Natuurlijke Historie van het Rundvee, 3de St. 2de Ged. 263
Dichtvruchten van den Vrindenkring: *Kunst door Vrindschap volmaakter*, 6de Inzam. 275
T. SPEELVELDT, Brieven over het Eiland *Walcheren*. Met Platen. 283
Letter-Nieuws. 290
Synode van *Gelderland*. 295
School-Nieuws. 299
Bekendmakingen. 315
Kerk-Nieuws. 316
Naberigt School-Nieuws. 367

VOOR-

VOORDELIG

BERIGT,

wegens eenige nuttige

WERKEN,

WAAR VAN SOMMIGEN, OM DEZELVEN ALGEMEEN VERKRIJGBAAR TE DOEN ZIJN, TOT VERMINDERDE PRIJZEN WORDEN AFGELEVERD,

in den Boekwinkel

VAN

WILLEM VAN VLIET,

op den Heiligen Weg

TE AMSTERDAM.

BEDENKINGEN

van eenen

WIJSGEER

over den

GODSDIENST,

door

MATTHIAS VAN SCHÖNBERG,

S. Theol. Doctor *en Geestlijke Raad van den Keurvorst van* Beijeren.

Uit het Hoogduitsch,

door den Hoogleeraar

IJSBRAND VAN HAMELSVELD.

VIER DEELEN. In gr. 8vo.

Dit voor alle Christenen belangrijk Werk, waar van den Schrijver, in de daad, den Christelijken Godsdienst eenen voortreflijken dienst bewezen heeft, aanhoudend met goedkeuring ontvangen zijnde, en het welk voortdurend door beroemde Hoog- en Kerkleeraaren ter leezing wordt aangeprezen, *zal gedurende dit Jaar*, zoo de voorhanden zijnde Kompleete Exemplaren, zoo lang toereiken, in plaats van *Elf Gulden*, voor *Vijf Gulden* verkrijgbaar zijn.

„ Dit Werk, (zegt den Hoogleeraar VAN HAMELSVELD, in zijn Voorberigt voor het EERSTE DEEL,) heeft de verhevenſte en ingewikkeldſte onderwerpen; God, deszelfs beſtaan, eigenſchappen en volmaaktheden; de ſchepping en beſtuuring der wereld — den Mensch — de onſtoflijkheid en onſterflijkheid der ziel — met een woord, alle de waarheden van den natuurlijken, en de noodzaaklijkheid van den geöpenbaarden Godsdienst; mitsgaders de waarheid van dezen laatſten, zoo als hij in den Bijbel vervat is, op zulk een duidelijke, bevatbare, levendige, en bevallige wijze, in eenen aandachtwekkenden ſtijl behandeld en betoogd, dat hij vermaak aanbrengt, terwijl het zelve het verſtand verlicht en het hart verbeterd."

„ De Wijsgeerte vertoont zich in dit Werk, niet als eene vermagerde, haveloze ſlavin, maar als eene ſchoone, bevalliggekleede, en lieftallige zuster en vriendin van den Godsdienst; welke, terwijl zij de overtuiging aan zich onderwerpt, tevens het hart niet min dan het verſtand aan den Godsdienst verbindt; en — deszelfs openbare of heimlijke vijanden doet bloozen, om dat zij de weldadige invloeden van denzelven, door hem te bedillen, voor zoo veelen onnut gemaakt en verijdeld hebben." — De Onderwerpen in gemelde Werk voorkomende, zijn de volgende: *Het beſtaan van God; De Republiek der Atheïsten; Anecdoten van Atheïsten; Van het echte denkbeeld van God; Van Gods eenheid; Van Gods goedheid; Van Gods goedheid in de toelating van het natuurlijk kwaad;*

kwaad; Van Gods goedheid in de toelating van het zedelijk kwaad; Van Gods goedheid in het bepaalen der eeuwige ſtraffen; Van Gods gerechtigheid; Van Gods Voorzienigheid; Wat hebben de menſchen van ouds af van de onſterflijkheid van hunne ziel geloofd? Hebben zij wel gedacht? Het denken is geene beweeging der ſtoffe; Het ſaamgeſtelde kan niet denken; Oplosſing van eene twijfeling; Het denken is geen eigenſchap van het ligchaam; Het denkend weezen is noodzaaklijk eenvouwig; Van de menſchelijke ziel; Voorbereiding tot het geen volgt; Geen geſchapen vermogen is in ſtaat, om de menſchelijke ziel van haar beſtaan, of van het leven te berooven; De ongeſchapen kracht zal nooit de menſchelijke ziel van haar beſtaan, willen berooven; Gevolgen van die ſtelling, welke de onſterflijkheid der ziel ontkent; Van het oorſpronglijk onderſcheid tuſſchen het zedelijk goed en zedelijk kwaad; Korte ſchets der natuurlijke pligten van den mensch; Van den natuurlijken Godsdienst; De Godsdienst van den eerlijken man; De Godsdienst van den ſtaatkundigen; Toevallige gedachten over de ſpreuk van HENRIK *den Grooten, Koning van* Frankrijk. „Men behoort de Staat nooit afteſcheiden van den Godsdienst." *De Godsdienst van den fraaijen geest; Van de algemeene verdorvenheid der menſchelijke natuur; Is de rede, aan zich zelven overgelaten, in ſtaat, om een volledig ſamenſtel van Godsdienst uit te denken? Zijn 'er in den natuurlijken Godsdienst hulpmiddelen genoeg, om ſteeds te handelen overeenkomſtig de erkende waarheden? Van de*

ongenoegzaamheid van den natuurlijken Godsdienst; Verdediging der rede; Voorafgaande aanmerkingen over de Godlijke Openbaring; Van de openbaring van Verborgenheden; Over de geopenbaarden Godsdienst in 't gemeen; De Christelijke Godsdienst; Van den Stichter van den Christelijken Godsdienst; Van de echtheid en zuiverheid der Euangelische Schriften; Van de geloofwaardigheid der Euangelieschriften; Mengelgedachten ter bevestiging van het voorgaande; Van de Godlijkheid der Euangelie-Schriften; Ware bronnen van het ongeloof; Verzameling van wijsgeerige brieven over de wonderwerken aan eenen Jongeling; Iet over de eerste voortplanting van het Christendom; De Christelijke Godsdienst heeft zich, in weerwil van alle menschlijke vooroordeelen en neigingen voortgeplant; Van de middelen, door welke het Christendom is voortgeplant; Van den wasdom van den Christelijken Godsdienst, onder de vervolgingen; Het Christelijke Martelaarsschap; Over de zedenverändering, welke de Christelijke Godsdienst, bij de eerste gelovigen, heeft uitgewerkt; Over de onverschilligheid in eenen ruimen zin; PRO MEMORIA *der Godsdienstige Wijsbegeerte aan de Heeren Verlichters; Philosophischastrognostischastrologische Droom;* MOZES *geen Romandichter;* MOZES *een godlijk gezant; Afgeperste Verdediging van den Heere* JEZUS; *Eerste vervolg:* JEZUS *de Zedenleeraar; Tweede vervolg:* JEZUS *de Wonderdoener; Derde vervolg:* JEZUS *de Koning der Jooden; Vierde vervolg: Kenmerken van Godheid, in den lijdenden* JEZUS

Van het Tweede, Derde en Vierde Deel zijn eenige Exempl. apart te bekomen, elk Deel, à *f* 1: 5-

II. BEKNOPTE OPHELDERING *van eenige plaatſen van het* NIEUWE TESTAMENT; voornamelijk geſchikt om eenige donkerheden, misvattingen, en verkeerde werkzaamheden van mingeoefende Christenen te verbeteren; door wijlen den Godvruchtigen Leeraar CORNELIS BRINKMAN, *in leven* Bedienaar van 't H. Euangelie, te *Dirks-Land* en *Melis-Zand*. VIJF DEELEN. In gr. 8°. Het *Eerſte Deel* bevat opheldering over de Vier Euangelisten. Het *Tweede Deel*, over de Handelingen der Apostelen. Het *Derde Deel*, over de drie eerſte Brieven van Paulus. Het *Vierde Deel*, van aan de Galatiers af, tot aan Philemon toe. Het *Vijfde* en *Laatſte Deel* over eenige plaatſen van den Brief aan de Hebreen af, tot de Openbaring van Johannes toe. —— Van dit Werk, het welk bij de uitgave met zeer veel genoegen ontvangen is, zijn maar een matig getal Kompleete Exemplaren nog voor handen, welke in plaats van *f* 8: 8: voor *f* 3: 15: aan de eerſtkomenden zullen worden afgegeven.

III. Leerredenen over de geſchiedenis van Ruth, door wijlen den godvruchtigen Leeraar F. SERRURIER, (*in leven*) Predikant te Amſterdam. VIER DEELEN. In gr. 8°. In plaats van *f* 7: 12: voor *f* 3: 16:

IV. G. DE HAAS en G. J. NANNINGA, verklaring over den Brief van Paulus aan de Philippenſen. DRIE DEELEN. In gr. 8°. In plaats van *f* 11: 10: voor *f* 5:-

V. Zes Leerredenen, de beoefening van den Chriſtelijken Godsdienſt betreffende, door wijlen P. BONNET, *laast Predikant te Rotterdam.* In gr. 8°. In plaats van *f* 2: 8: voor *f* 1: 5:

NB. Bij dit Zestal belangrijke Leerredenen, is onmisbaar, de Leerreden van 's Mans Zoon G. W. J. BONNET, (*in leven*) *mede Evangeliedienaar te Rotterdam*, over *Hebr.* XIII: 7 en 8, behelzende, de laatſte Evangelieraad van zijnen Vader P. BONNET, op zijn ſterfbed aan zijne geliefde Rotterdamſche Gemeente, benevens eenige gewigtige aanteekeningen, betreffende 's Mans godvruchtig uiteinde. De prijs van dezelve is 11 ſtuiv.

VI. Leerredenen, over den Heidelbergſchen Katechismus, door wijlen den Hoogleeraar P. CURTENIUS, *laast Profesor in de H. Godgeleerdheid, en Predikant te Amſterdam.* Vier Deelen. In gr. 8°. In plaats van *f* 14:- voor *f* 9:-

VII. Verzameling van Leerredenen, door wijlen den Hoogleeraar G. BONNET, (in leven) *Profesor der H. Godgeleerdheid te Utrecht.* VIER DEELEN. In gr. 8°. In plaats van *f* 9:- voor *f* 4:-

VIII. Praktiſaal Vertoog aangaande de uitneemendheid van de Leere der Verzoeninge, vervat in

in eene Verhandelinge over den XXXII Psalm, door G. de Haas, *Doctor der H. Godgeleerdheid, en Predikant te Amsterdam.* Derde Druk. In gr. 8°. In plaats van *f* 2:13: voor *f* 1:16:

Voorts zijn bij bovengemelden, ook de volgende Werken gedrukt, of te bekomen, als:

De Geschiedenis, Lotgevallen en het Karakter van David, door J. L. Ewald. *Uit het Hoogduitsch, door den Hoog Leeraar* E. Tinga, *te Groningen.* Twee Deelen. In gr. 8vo. De Prijs is . . . . . *f* 4:-

Den Inhoud van dit belangrijk Werk, bevat *Davids afkomst; Talenten; Opvoeding; Zalving door Samuël; en aankomst aan Sauls Hof; David verlaat het Hof; overwint Goliath; Verkrijgt eenen Vriend; Wordt van Saul benijd; 's Konings Schoonzoon; en moet vluchten; David vlucht tot Samuël naar Rama; Wordt van Saul vergeefsch vervolgd; begeeft zich onder Jonathans bescherming; dezer zoekt zijnen Vader te bevredigen; Saul veinst, maar zijn boos oogmerk komt aan den dag; David vlucht uit het land; Vlucht naar Achis; Keert weder in zijn Vaderland te rugge; Voert krijg tegen de Filistijnen; Wordt daarover van Saul vervolgd; Hij verschoont Sauls leeven; Samuël sterft; David wordt verhinderd zich aan Nabal te wreeken; Hij verschoont nog eens Sauls leeven; Vlucht ten tweedenmaale tot Achis; Komt bij hem in ver-*

legenheid, doch wordt daar uit geholpen; Sauls Dood; Invloed van de tijding van Sauls Dood op David; Hij wordt Koning over Juda; Abner voert krijg tegen hem; vereenigt zich met hem; Isboseth, Koning over Israël, wordt omgebragt; David wordt Koning over Israël; Davids grondregelen van regeering; Verplaatzing van den Rijkszetel; Inrichting van het Hof; Overwinning over de nabuurige Volkeren; Voorbereidingen, om gerust en doelmaatig te regeeren; De heilige Kist afgehaald; Overwinning over saam verbondene en machtige vijanden; Voorneemen om God eenen Tempel te bouwen; Gewichtige belofte van God; Menschvriendelijk gedrag, omtrent Sauls Familie; Oorlog met de Ammonieten; Rust en volkomen geluk van David; David verleidt Bathseba, en laat haaren man ombrengen; Nathan houdt hem zulks voor oogen op Gods bevel; David toont berouw; Huislijk Lijden, 't gevolg van zijn misdrijf; Begin, voortgang en einde van Absaloms opstand; David wendt door Godsdienstige middelen den hongersnood van zijn land af, Voert gelukkige oorlogen met de Filistijnen, en maakt spoedig daar op oorlogzuchtige inrichtingen ten nadeele des lands; Wordt daar voor gestraft; David maakt menigerlei schikkingen, met opzicht tot den openbaaren Godsdienst; Adoniäs plan wordt verijdeld; Laatste rijksdag en Davids dood. — Voorts bijzondere Aanmerkingen over Davids Geschiedenis, als: Iets over Gods plan van opvoeding; over de Vriendschap: of *David en Jonathan; Vergelijking tusschen Davids gerecht met Goliath, en een paar soortgelijke gevallen; Vertrouwen op God:* of *David in gevecht met Goliäth; Saul:* of *eenige trekken van Nijd en Tverzucht; Vrouwen-Vermogen; David van Nabal be-*

leer

leedigd; Waarſchuwing en voorbeeld voor ons; Joäb: of de *Eerzucht; Waarom moeten voortreffelijke, bijzonder Godsdienſtige Menſchen zoo menigmaal onder Menſchen van een geheel verſchillend karakter leeven? Hoe wierd God door Urim en Thummim (Licht en Recht) gevraagd? Davids grootmoedigheid en derzelver bron; Vertrouwen op God, deszelfs natuur en uitkomst; Koele Beöordeelaars van vuurige menſchen; Iets over het vergezicht in de voorzeggingen; Hoe wordt men meester over de gebreken van zijne eeuw en van zijnen ſtand? De ſchaadelijke gevolgen van gekoesterde Zinlijkheid; Eene voornaame bron van fijner en grovere onmenschlijkheid; Eene weinig bekende oorzaak van Huislijk Lijden; Een woord over de gevolgen der Oproeren; Zucht tot vergrooten van macht, bederft de beste Karakters; En nog eenige bijzondere aanmerkingen.* 1. *Doëg of de Verraader.* 2. *Vergelijking van Saul met David.* 3. *David gered in den oogenblik, in welken hem Saul gevangen neemen wil.* 4. *Nog eene bijzondere reden van Davids langduurigen druk.* 5. *Gevolgen van een' verkeerden ſtap.* 6. *Betuiging van onzen afkeer van de Boosheid.* 7. *Toetsſteen onzer Godsdienſtigheid.* 8. *God doet alle driften dienen tot zijn oogmerk.* 9. *Eenzijdig oordeel over Menſchen.*

Verzameling van agttien eenvoudige Lerredenen, aan de Gemeente van de Hoofdplaats van Cabo de Goede Hoop, ter gedachtenis toegewijd door haaren Mede-leeraar HELPERUS RITZEMA VAN LIER. Uitgegeven en vermeerdert met eene nieuwe Voorrede voor de tweede uitgaaf, door CORNELIS VAN DER LEEUW, *Predikant te Utrecht.* In gr 8vo. *f* 1-16.

„ Hartelijk verblijde ik mij, (ſchrijft D°. v. d. LEEUW, onder anderen in zijn Voorberigt voor de eerste uitgave) intusſchen; dat wij, hier, onze waare natuurlijke geſteldheid, de noodzaaklijkheid en dierbaarheid van *Jeſus Chriſtus*, den inhoud van de leer der verzoening, den aart en het onontbeerlijke der Geloofsvereening met *Jeſus*, van den geestelijken en bevindelijken Godsdienst en andere belangrijke waarheden vinden voorgeſteld door eenen man, wiens ſchrander vernuft, diepe geleerdheid en voorbeeldig leven en ſterven aan elk het gunſtigſte voordeel voor zijn werk moeten inboezemen."

Dagboek, gemeenzame brieven en eenzame overdenkingen, van L. C. geſchreeven door Mejufvrouw CATHARINA ALLEGONDA VAN LIER, *aan Cabo de goede hoop*; uitgegeven door D°. J. J. KICHERER, Leeraar bij de Hervormde Kerke en Zendeling onder de Heidenen in Afrika. TWEEDE DRUK. In gr. 8vo. *f* 1-16:-

Theophilus op het Kers-, Paasch-, Hemelvaart- en Pinkſterfeest, door wijlen den Godvruchtigen Leeraar J. VAN LOO, (in leven,) *Predikant te Ootmarſum*. In gr. 8vo. *f* 1-16:-

Overdenkingen bij de Lijdensgeſchiedenis des Heilands, ter bevordering van Christelijke Levenswijsheid; door G. J. PETSCHE, *Vroegprediker in de St. Pieter Kerk te Freyberg*. Uit het Hoogduitsch, naar de tweede verbeterde Uitgave. In gr. 8vo, *f* 1:12:-

Het Christendom eene Rijksregeling. Een woord voor

voor onze tijden, door J. N. F. BRAUER, *Geheimraad van den Groot Hertog van Baden.* Uit het Hoogduitsch. In gr. 8vo. *f* 1:16.

Het karakter van den Christen, Tien Redenvoeringen voor Christenen, door G. GESZNER, *Hoog Leeraar en Predikant te Zurich.* Uit het Hoogduitsch. In gr. 8vo. *f* 1-16:- Den Inhoud der Redevoeringen bevat de volgende Onderwerpen: I. *De Christen onderscheidt zich zeer kennelijk door zijn Geloof in* CHRISTUS. II. *Wat het geloof in Christus, als den eenigen Heiland, allereerst werkt.* III. *De liefde van den Christen tot* CHRISTUS. IV. *De menschenliefde, welke den Christen bezielt.* V. *De Christen overwint door zijn geloof de wereld.* VI. *De Christen in lijden.* VII. *Hoe onderscheidt zich de Christen in zijne blijdschap?* VIII. *Hoe onderscheidt zich de Christen in zijn gebed? Nog iets over het bidden in den naam van* JEZUS. IX. *De Hope van den Christen.* X. *De Vereeniging des Christens met* CHRISTUS.

De Vraag: *Wie is een Christen?* beandwoord door D. J. KOPPEN, *Predikant te Zettemin*, in *Pruisisch Pommeren.* Uit het Hoogduitsch. In gr. 8vo. *f* 1-4:- „ Al wie op den naam van Christen eenigen prijs ſtelt, en weeten wil, of hij dien naam met recht draagen kan, of niet — al wie het om waarheid des harten, om waare verlichting in het binnenſte, op dat hij zich, in zijne Godsdienſtige betrekking, regt leere kennen, te doen is, — die leze dit klein geſchrift!"

Leerredenen van den Godvruchtigen J. NEWTON, (in

(in leven) *Predikánt te Londen.* DRIE DEELEN. In gr. 8vo. *f* 6-14:-

Leerredenen over eenige Onderwerpen, betreffende de beoeffening van den Christelijken Godsdienst, door R. WALKER, (in leven) *Bedienaar van het H. Euangelie, in de Hoofdkerk te Edenburg.* DRIE DEELEN. In gr. 8vo. *f* 6:-

H. C. BERGEN, Onderwijs in de Christelijke Geloofs- en Zedeleer. Uit het Hoogduitsch, door den Hoogleeraar E. TINGA, *te Groningen.* In gr. 8vo. *f* 1-16:-

Nieuwe Stichtelijke Liederen, voor de Huisgezinnen en Gezelschappen der Christenen, door JOHANNES HAZEU, C. ZOON. *met nieuw Gecomponeerde Zangwijzen, die, even zoo gemaklijk als de Psalmen, gezongen en gespeeld kunnen worden,* door D. VAN DER REIJDEN, Ns. ZOON. Met 54 Muziek-Platen. In gr. 8vo. *f* 2:-

Dit Boek, zoo belangrijk voor de Godsdienstige Huisgezinnen en Gezelschappen der Christenen, verdient alle aanprijzing; men oordeele slechts over de belangrijke Onderwerpen, welke dichtmaatig in hetzelve behandeld, en die de volgende zijn: *Aan het Opperwezen; Gods Voorzienigheid, Schuldbezef; Zielrust; Oorspronglijk bederf, Kracht in zwakheid; De waare Vrijheid; Onze beſtemming; God is liefde; Gods Albeſtuur; Gods grootheid; Gods rechtvaardigheid; Gods wijsheid; Gods goedheid; Troost in Gods beſtuur; Gods heiligheid; Gods alwetendheid; De welgemoede Christen; Troost voor eene vermoeide ziel;* JEZUS *de waa-*

waare Middelaar; *Heilig zwijgen*; *De verheerlijkte Heiland*; *De verheerlijkte Heiland, tweede Lied*; JEZUS *in Gethzemané*; *De veraderlijke kusch*; *De wegleiding van* JEZUS; JEZUS *voor den Joodschen Raad*; JEZUS *lijden voor Pilatus* JEZUS *geleid naar Golgotha*; *Golgotha*; JEZUS *eerste Kruiswoord*; JEZUS *tweede Kruiswoord*; JEZUS *derde Kruiswoord*; JEZUS *vierde Kruiswoord*; JEZUS *vijfde Kruiswoord*; JEZUS *zesde Kruiswoord*; JEZUS *laatste Kruiswoord*; *Danklied aan* JEZUS; *Eerste Kerszang*; *Tweede Kerszang*; *Derde Kerszang*; *Paaschzang*; JEZUS *Opstanding*; JEZUS *Hemelvaart*; *Pinksterzang*; *Morgen Avondmaal*; *Heden Avondmaal*; *De dankende Dischgenoot*; *Boetzang voor den Biddag*; *Biddags-Lied*; *Zondags-Lied*; *Morgenzang*; *Avondzang en Hemelsche opwekking*.

De Godvruchtige Avondmaalganger, door Wijlen P. IMMENS, (in leven) *Predikant te Middelburg*. TIENDE DRUK. Vermeerdert met veertien Gezangen, door J. HAZEU, C.ZOON. In 8vo. *f* 1:16:-

Handleiding tot het recht Verstand en gebruik van 's Heeren Heilig Avondmaal, door H. LUSSING, *Matthijs Zoon*. Tweede Druk. In 8vo. à 12 St.

Pelgrims Reis te Water en te Lande, of merkwaardige leevensbijzonderheden van J. C. STAHLSCHMIDT, op zijne Reizen, door de Vier Gedeelten der Wereld, in onderscheiden betrekkingen, door hem zelven beschreeven. Met eene Voorrede van den Hoogleeraar J. H. JUNG, (bekend onder den naam van H. STILLING.) Met eene juiste afbeelding van

van den Autheur, fraai in het koper gegraveert, door L. PORTMAN. In gr. 8vo. *f* 3-12:-

Over de waarde der kleinigheden in de Zedekunde, door F. v. REINHARD. Met eene Voorrede van D°. E. KIST, Predikant te Dordrecht. In gr. 8vo. *f* 2:- „ De Schrijver (zegt den Eerw. KIST in zijn Voorberícht) verdient den grootſten lof in de uitvoering van zijn Plan. Bijzonder is onze aandagt gevallen op zijne belezenheid in de Schriften der Ouden, van welker opmerkingen hij het gelukkigst gebruik weet te maken, en op zijne uitgebreide menſchenkennis. In de daad van de zijde der menschkunde beſchouwd, is dit Werk allervoortreflijkst. Het bevat een ſchat van waarnemingen in zich, die door de ondervinding van elken dag bewaarheid worden. Het veronderſtelt in den Schrijver eene verwonderlijke opmerkzaamheid op alles, wat binnen in ons hart en buiten ons voorvalt. Wie zich zelven en anderen wil leren kennen (en hoe nodig is deze kennis niet!) zal hier, meer dan ergens, handleiding en voldoening vinden."

D. WILLIAM HENRY, CHEMIE voor beginnende Liefhebbers. *Tweede Druk*, In gr. 8°. *f* 1 : 18 —

Sijstematisch Handboek, der beſchouwende en Werkdaadige Scheikunde, door ADOLPHUS YPEY, *Hoogleeraar in de geneeskunde te Franeker*, &c. &c. vijf Deelen. In gr. 8°. *f* 19:10 —

UITTREKSELS.

LEERREDENEN van MARTINUS RUMMERINK, *Rustend Predikant te* Dordrecht. *Te* Dordrecht *bij* P. van Braam, 1808. 452 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 2-16-:

——— *Tweede Deel*, 1808. 324 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 2-:-:

De Eerw. Vader M. RUMMERINK, reeds ſedert eenige jaren rustend Predikant te *Dordrecht*, deelt thans in het eerſte Deel XVIII Leerredenen, en in het tweede Deel VIII Leerredenen aan zijne Gemeente en aan het Publiek, daar toe zelfs met aandrang aangezocht zijnde, in druk mede, zijnde achter het tweede Deel nog gevoegd: Bedenkingen *over het bidden van den Heere* JEZUS *in Gethſemane* en over deszelfs *onder eede, afgelegde belijdenis voor het gerigt.*

De *Tekſten*, welke in deze *Leerredenen* behandeld worden zijn I. Afſcheids-reden te *Leeuwarden*, over 1 *Petr.* I: 25. II. Intree-rede te *Dordrecht*, over *Joh.* XVI: 14*a*. III. *Jerem.* X: 16. IV. V. *Luk.* VI: 47—49. VI. *Matth.* XIX: 25, 26. VII. *Matth.* XIX: 27—29. VIII. *Hand.* XVI: 14. IX. *Rom.* V: 21. X. *Mark.* VIII: 17*e*. XI. *Pſalm* CXIX: 25. XII. *Pſalm* CXIX: 176. XIII. *Gal.* III: 13*a*. XIV. *Jeſ.* LV: 3*c*. XV.

Hand. III: 36. XVI. *Hebr.* VII: 25. XVII. *Hebr.* XI: 6*b*. XVIII. 1 *Joann.* V: 4. In het Tweede Deel, I. *Psalm* LXXXIX: 16*a*. II. *Ps.* LXXXIX: 16*b*. III. *Psalm* LXXXIX: 17. IV. *Ps.* LXXXIX: 18, 19. V. *Efeze* III: 13. VI. *Jes.* VIII: 13. VII. *Psalm* XVIII. 2. en VIII. 1 *Petr.* V: 10, 11.

De behandeling der Teksten in deze *Leerredenen* is ja wel geheel in den ouden smaak, maar tevens naauwkeurig, ernstig, gemoedelijk, stichtelijk, blijken opleverende van des Eerw. Mans welmeenenden lust en ijver, om ook in zijnen ouderdom nog goeds te stichten en voor zijne Gemeente nuttig te wezen.

Tot eene proeve zullen wij een kort Uittrekſel geven uit de eerſte Leerrede van het Tweede Deel, over *Psalm* LXXXIX: 16*a*. *Welgelukzalig is het volk, 't welk het geklank kent.*

Het opſchrift van dezen *Psalm* noemt ons ETHAN *den Ezrahiter*, als deszelfs maker. Het is onzeker wie deze geweest is. Wij vinden eenen ETHAN en HEMAN, zonen van ZERAD, uit den Stam van *Juda*, 1 *Chron.* II: 16. vergel. IV: 31. Van dezen hebben wij te onderſcheiden eenen anderen ETHAN, uit de Stam *Levi*, onder de Zangers, die DAVID aangeſteld had, 1 *Chron.* VI: 44—47. Liefst zou de Leerzaar aan den eerstgenoemden denken, doch het zou ook kunnen zijn, dat de *Psalm* in latere tijden gedicht was, en dan zou men denken aan eenen ETHAN uit hetzelfde geſlacht, maar van eenen lateren leeftijd.

Te weten men is het niet eens, wat *aanleiding* tot het maken van dezen *Psalm* hebbe gegeven, het welk beſlist zou moeten worden uit deszelfs tweede gedeelte *vs.* 39—42. terwijl daar ſommigen denken aan de ontheiliging van DAVIDS kroon door den opſtand van zijnen zoon ABSALOM, anderen aan den dood van den vromen Koning JOSIA. Doch, hoe men ook hier over denke, het *eerſte*

Deel

Deel van den *Psalm* kan op zich zelve gevoeglijk worden uitgelegd. —

„ Het is uit het nalezen kennelijk, dat in dit eerste Deel gesproken wordt van *de beloften Gods aan* DAVID *aangaande de bestendigheid van zijnen rijkstroon* — 2 *Sam.* VII: 12—16. en 1 *Chron.* XVII: 11—14. — De dichter begint met, in 't gemeen het groote stuk, waar van hij zingen zal op te geven *vs.* 2—4. *Hij zou 's Heeren goedertierenheden eeuwiglijk zingen* — liever: *'s Heeren eeuwigdurende goedertierenheden*, blijkbaar het oog hebbende, ja wel, ook, op de opvolging van DAVID in de koninklijke regering, door nazaten van hem, door kinderen uit zijn geslacht, enkel naar den vleesche: maar tevens, en vooral, daarop, dat op DAVIDS rijkstroon zou worden geplaatst die DAVIDS *Zoon*, te gelijk, en DAVIDS *Heer* zou zijn; overzulks, op het Koninkrijk van den Messias, als waarin de belofte, aan DAVID gedaan, hare vervulling, hare uiterste en volkomene vervulling zoude erlangen. — Dit op het oog houdende, gewaagt de Dichter, vooreerst, van de onwankelbare zekerheid der vervulling van die beloften, *vs.* 6—19. en dan, ten tweeden, zingt hij verder van den inhoud derzelve." De *zekerheid van de vervulling der beloften* leidt hij af uit 's Heeren deugden en volmaaktheden *vs.* 6—15, en besluit dit met eene *vermelding van het geluk der genen*, welke den Heere tot hun God en Koning hebben, welke *onderdanen zijn van dat Koninkrijk*, in het welk alle Gods beloften worden gemaakt ja en amen, *vs.* 16—19. Immers, het is handtastelijk, dat het oog in die gezegden niet is, of ook kan zijn, op de voordeelen van de uitwendige regering van DAVID, of van volgende Koningen uit zijn stamhuis: maar op gansch andere zaken; en, zoo het ons, om redenen, welke uit het reeds gezegde vloeijen, voorkomt, op de zege-

ningen in 's Messias heilrijk. *Welgelukzalig*, zegt de Dichter, *welgelukzalig is het volk, het welk het geklank kent: O Heere,* — en 't geen daar volgt.

De Tekstwoorden behelzen dan in zich eene verheffing van 't geluk der onderdanen van Sions, toen nog te verwachten, maar nu reeds in heerlijkheid verhoogden Eerevorst. —

Twee zaken komen in de verklaring in aanmerking; I. De beschrijving van hen, welke hij gelukkig roemt, 't is, *een volk, het welk het geklank kent.* En dan II. met een kort woord, de hen verheffende, uitspraak over het zelve.

Door dit volk verstaat de Dichter, in gevolge de gelegde gronden: *de onderdanen in het geestelijk Koningrijk van vorst Messias.*

Een *volk*, is eene menigte menschen, tot één ligchaam vereenigd enz. Dit woord wordt op zeer vele plaatsen genomen van *het oude volk van Israel* — dan alle de leden van dat volk deelden niet in de zegeningen van het genade-verbond. — De onderdanen van het geestelijk Koninkrijk komen hier voor onder de gedaante van *een volk*, van *'s Heeren bijzonder volk* enz.

Zij worden hier omschreven, als het volk, *het welk het geklank kent* — het schijnt kennelijk, dat het oog hier is op *het geklank der zilveren trompetten*, welke de Heere onder Israel had ververordend, *Num.* X. 1—11. welke trompetten onderscheiden gebruik hadden, en welker geklank moet worden aangemerkt als eene afbeelding van de Evangeliepredikinge onder den dag van het Nieuwe Testament.

Maar wat brengt nu deze zinnebeeldige benoeming, onder welke ons dus het Evangelie en deszelfs verkondiging wordt voorgesteld, al mede? Deze vraag beantwoordt de Leeraar Bladz. 10 op deze wijze: „ Vooreerst, wij mogen, in 't gemeen,

meen, aanmerken, dat de inſtelling der zilveren trompetten, en van derzelver verordend gebruik, niet van *menſchelijke* herkomst was, maar van *den hoogen God*. Het Evangelie is van Hemelſchen oorſprong; deszelfs verkondiging geſchiedt op Goddelijken last. — Dan, ten tweeden, ook, letten wij op *het maakſel* der trompetten, zij waren *van zilver*, *van digt werk*, van gegoten zilver, niet uit- en ingeſchroefd. Het kan ons opleiden tot de kostelijkheid, en dierbaarheid van het Evangelie, dat, naar het zeggen van DAVID, *Pſ.* XII: 7. *de redenen des Heeren zijn reine redenen, zilver, geloutert in een aarden ſmeltkroes, gezuiverd zevenmaal*; tevens tot de vastheid, en duurzaamheid van hetzelve: *het woord onzes Gods blijft in der eeuwigheid*.— Intusſchen hebben wij, ten derden, hier, vooral, acht te geven op *het geklank* van die trompetten; en *het einde*, waartoe er op dezelve werd geblazen. Wij mogen veilig veronderſtellen, dat ze van *een helklinkend en doordringend geluid* zullen zijn geweest. De verkondiging van het Evangelie is eene, zich wijd uitſtrekkende, en zeer duidelijk ſprekende verkondiging, welke veler boren raakt; en, onder de medewerking van den Geest der genade, treft zij de harten, en verwekt in dezelve de heilzaamſte en heuchelijkſte gewaarwordingen. En, vraagtge naar *de einden*, waar toe er op die trompetten geblazen werd, die waren vele. Zij leverden, 't geen wij reeds hebben aangemerkt, een bewijs van *de tegenwoordigheid* Gods, hunnes konings, in het midden van hen; voorts dienden zij tot *te zamenroeping* van het volk, of om bijzondere bevelen te ontvangen, of tot vrolijkheid; of ook tot vernootmoediging; ter *aankondiging* van vele hunner gezette feest- en hoogtijden, en van zekere, wel in acht te nemen, tijd- en jaarperken: om dit alles niet meer te bijzonderen; noem ik alleen nog,

dat zij *mede dienden* ter verzameling van het volk *ten ſtrijde*, en ter aanmoediging van hetzelve; zijnde, daar bij, eene levendige herinnering, dat het heil des Heeren was, en hun beginſel zijn moest, in den name hunnes Konings. Wilde ik nu, in de overbrenging dezer zaken, uitwijden, welk een breed veld deed zich hier voor mijne voeten op! Dan ik bepaal mij tot het volgende. Voor eerst, daar de Heere het geklank des Evangeliums geeft, daar toont Hij, op eene bijzondere wijze, zijne *tegenwoordigheid*. Door hetzelve, gelijk ook in volgende tijden bij de inhuldiging van Koningen op de trompetten werd geblazen, wordt de naam des grooten Konings uitgeroepen; het genoegzame van zijne eens volbragte zoen-offerande, als de grond van alle zaligend heil; en de heerlijkheid Zijner Majeſteit, in welke Hij thans ten troon zit, als verhoogd tot een Vorst en Zaligmaker, om aan zondaars te geven bekeering en vergeving der zonden. Deze liefelijke boodſchap doet den vrede hooren, 't heet hier; *heft uwe hoofden op gij poorten*, (mag ik het in dezen zin nemen?) doet de poorten uwer harten open, *verheft u, gij* geſlotene *deuren, opdat de Koning der eere ingae*; 't heet hier, *kusſet den Zoon, opdat Hij niet en toorne; dewijl Hij uw Heer is, zoo buigt u voor Hem neder.* — Dus ziet gij, ten tweeden, werd Israëls volk, door 't geklank der trompetten, *opgeroepen:* door het Evangelie worden zondaars opgeroepen om zich met God te laten verzoenen; om in erkentenis van ſchuld en van vloekwaardigheid, den Heere te voet te vallen, en het gebod des geloofs met eerbied te gehoorzamen; om dien weg van behoudenis volhartelijk in te ſtemmen, en zich dus in den Heere, als een God van zaligheid, volvroolijk te verblijden. — Ten derden, werden vele van Israëls *feeſttijden, en ſommige jaarperken*, door het geklank der trompetten, aangekondigd:

digd: door dit geklank worden menſchen genodigd tot den feesttijd van het Evangelie der Vervulling; het jaar van 's Heeren welbehagen, deze welaangename tijd en dag van zaligheid wordt hun bekend gemaakt; gevangenen vrijheid gepredigt, en gebondenen opening der gevangenis. — „Eindelijk, ten vierden, ſtrekten de trompetten ook ter *verzameling en ter aanmoediging ten ſtrijde*: door het Evangelie wordt ook het Geeſtelijk Israël opgewekt, om te ſtaan in het geloove, om mannelijk en ſterk te zijn; om ſatan, zonde en wereld, die erfvijanden van hen, welke hen telkens belagen en zoeken te beſpringen, niets toe te geven; maar, met een oog op, en in afhanging van, hunnen grooten Heervorst, dezelven wederſtand te bieden, tot dat ze, op 's Heeren tijd, de volkomene overwinning volzeker behalen."

„Is nu het *geklank van het Evangelie* van dien aard, en dient het tot zulke einden: 's Meſſias volk wordt hier omſchreven, als *het welk het zelve kent*; en wat zegt dit *kennen?* — Het zegt niet ſlechts, met het Evangelie, en deszelfs verkondiging bevoorregt te zijn: maar hetzelve ook als zoodanig te erkennen; de voorſchriften van hetzelve onderſcheiden op te merken; en zich dadelijk naar dezelve te gedragen. — Dus is het met de onderdanen van dit zijn Geeſtelijk Koninkrijk, zij kennen dit geklank. Het Evangelie der genade is niet alleen, tot hunne ooren gekomen, maar, daar zij, door de levendmakende werking van den Geest, daar voor vatbaar werden gemaakt, is het ook in hunne harten ingedrongen: des, erkennen zij het in deszelfs Goddelijk gezag, niet als eenes menſchen, maar, gelijk het waarlijk is, als Gods woord; zij achten hetzelve hoog, en beminnen het, in den grond, boven allen rijkdom. En waarom dat? Dat Evangelie ontdekt hun Gods genadigen wille aangaande de behoudenis van zulken als zij zijn; maakt

hun bekend, welk heil er in den Middelaar is; nodigt hen daar toe; en onderrigt hen, wat zij, tot dat groote doelwit, om in Gods gunste en gemeenschap te deelen, en Hem welbehagelijk te dienen, te doen en te laten hebben: die voorschriften, die genegene en alles in zich vervattende voorschriften, merken zij onderscheiden op, zoeken dezelve regt, en meer en meer te verstaan. En, gelijk hunne ziele met dezelve vereenigd is, zoo keuren zij ze volkomen goed, gedragen er zich dadelijk naar, en wenschen zich meer en meer naar dezelve te gedragen: ja, gelijk de verordende Middelaar, de groote inhoud van het Evangelie, Hij alleen, en Hij geheel, noodzakelijk en dierbaar in hunne oogen is geworden, zoo zijn de voorschriften van geloof en bekeering voor hunne zielen zeer begeerlijk. Zij doen Sions Koning hulde, en willen niet anders dan hun Koning wil; zij geven zich ter zaliging en ten dienste aan Hem over, en om door Hem langs zulke wegen te worden geleid, als het Hem belieft: in Hem willen zij gevonden worden; Hem willen zij steeds achteraankleven; Hem gehoorzamen; Hem volgen langs bezaaide en onbezaaide landen. Vinden zij zoo veel kracht van ongeloof, van afkeerigheid, en zonde, in zich, niets zouden zij meer wenschen, dan dat dezelve door de genade van hunnen Koning, meer werd te ondergebragt, en gehouden: dat zij zulk een ontaard en verdoemelijk bestaan hebben, dat maakt niet zelden de stoffe van hunne klagten uit, en waarom zij zich voor zijn aangezigte schuldig verklaren: mogten ze eens van dat beginsel, van dien ligchaam der zonde ontdaan wezen! Hun zucht is, en de lust hunnes harten zou het zijn, op het woord hunnes Konings en zijne bevelen meer te letten, en, in zijnen naam, den goeden strijd des geloofs te strijden. — Welk een voorregt, dus dit geklank te kennen! Dezen, en dezen alleen, behooren tot

het

het echte volk van Sions Koning; dezen deelen, en zullen deelen, in de door Hem aangebragte zaligheden; dezen mogen ſtaat maken, dat het opzigt van den Koning hen zal behoeden en eeuwig behouden!"

Nu dit volk, het welk het geklank kent, is *welgelukzalig* —— De dichter zingt hier van in het vervolg: *O Heere! zij zullen in het licht uwes aanſchijns wandelen enz.*

Ter toepaſſing overgaande, merkt de Leeraar in de eerſte plaats het voorregt op, dat wij ons verblijden mogen in de Evangeprediking. Het ongelukkige van hen, die tot dat *welgelukzalig volk* niet behooren, die de verkondiging van het Evangelie verwaarloozen, daar aan geen gehoor geven — zij worden beſtraft, gewaarſchuwd, vermaand.

„ Dit zult ge ook voor u," zoo vervolgt de Redenaar Bladz. 20. „ graag inſtemmen, gij Volk, het welk door genade het geklank, hebt leeren kennen."

„ Bevorens, misſchien, even belangeloos omtrent dit groote ſtuk, gelijk vele anderen, hebt gij er belang in mogen ſtellen, om onder het volk, het eigen volk van Sions Koning, te behooren, en het Evangelie der genade, van harten te gehoorzamen. Immers is uw hart niet met dat volk, en met den Evangelieweg vereenigd; ſtelt ge er uwe zaligheid niet in, in dezen Koning te eerbiedigen, naar de ſtemme zijnes woords te luiſteren, en van zijne bevelen af te hangen?"

„ O groote, o vrije genade, die aan u te beurte viel! Waarom aan u? Het was zoo het welbehagen! — Uit dezen grond ontſpruit uw geluk; en, zoo heeft de groote Koning uw hart voor zich willen innemen! Toen maakte Hij zijn woord van kracht, en Hij gaf het u, dat gij het graag, vrijwillig, voor Hem wildet opendoen, en gij u gaarne

ne op het hartelijkſte voor eeuwig aan Hem verpligttet."

„ Mogt ge er veel naar ſtaan, om Hem in zijne heerlijkheid meer te leeren kennen, om meer acht te geven op den inhoud van het Evangelie. Daar in maakt Hij zich zelven, en de volheid zijner genade bekend; daar in ſchrijft hij zijne wetten voor, en doet hij de rijkſte beloften, van dezelve in 't verſtand en in het hart in te willen ſchrijven."

„ Hoe groot is dan 't belang, het welk gij in het Evangelie hebt, in dat regt te kennen; in het meer en onderſcheiden te verſtaan; in het te gehoorzamen; in er u in alles naar te ſchikken. — Zoekt u naauw aan hetzelve te houden, en meer opmerkzaam te zijn op dat geklank, hetwelk de eenige regel van al uw doen en denken moet wezen."

„ Uwe ziel heeft er luſt aan, en uw Koning wil er genade toe ſchenken. — Gaat het niet zonder ſtrijden; is er zoo veel tegenſtand, en zoo veel, 't welk u daar van aftrekt, van binnen en van buiten; o! volg maar uwes Konings ſtemme, wanneer Hij aan de ſpitſe is, uwe vijanden zullen niet vermogen; en, nimmer zullen ze u geheel overmogen."

„ Neen, *welgelukzalig is het volk, hetwelk het geklank kent!* Gij ſtaat voor rekening van Hem, die meerder is dan allen die tegen u zijn.— Hebt ge het ſoms bang, door kracht van ongeloof en van zonde: wat al zaligheden levert u, aan de andere zijde, 's Konings dienst ook op! En, haast zullen de dagen uwes ſtrijds ten einde weezen; haast dit traanendal doorworsteld. Dan zult gij daar komen, daar gij het einde uwes geloofs zult verkrijgen, namelijk, de zaligheid uwer ziele! Amen.

Hartelijk wenſchen wij, dat de Heere ſchijnſel geve over dit werk van zijnen ouden dienstknecht, en dat deze zich verblijde over de vrucht van zijnen arbeid!

VER-

VERKLARING van PAULUS BRIEF aan de KOLOSSEERS, door PAULUS BOSVELD, *rustend Predikant te* Dordrecht. *Te* Dordrecht *bij* P. van Braam, 1808. 206 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-10-:

Wij ontvangen dus weder eenen Brief van PAULUS, dien namelijk aan de Christenen te *Kolosse*, vertaald en uitgelegd door den achtingswaardigen BOSVELD, die ook in de opheldering van dezen Brief met eene verwonderlijke beknoptheid den zin van den Apostel naauwkeurig en oordeelkundig naarspoort en denzelven allerduidelijkst voor zijne lezeren openlegt.

In zijn *Voorberigt* voor de verklaring van dezen Brief geplaatst, merkt de oordeelkundige Man met regt aan, dat, schoon wij al toegeven, dat PAULUS in denzelven nu en dan het oog heeft op de Philosophie of Bovennatuurkunde, welke, te dien tijde, geleerd werd, en eenen schadelijken invloed in de Christelijke Leer zocht te verkrijgen, of zelfs ook reeds min of meer verkregen had, het echter voor ons niet duidelijk te bepalen is, welk leerstelsel der Philosophie door hem bepaaldelijk bedoeld, noch hoe het met hetzelve eigenlijk gesteld geweest zij. Maar op goede gronden voegt hij er *Voorber. Bladz.* 5 bij: „ ondertusschen verheug ik mij, bij de overdenking van alle deze zaken, en bij het nalezen van PAULUS Brieven aan de Aziatische Gemeenten, dat ons, om dezelve zoo te verstaan, als wij voor ons zelven noodig hebben, aan deze bijzonderheden zeer weinig gelegen ligt.

ligt. Het is toch openbaar, dat wij menſchen zijn van anderen aanleg, en geheel andere kundigheden hebben, dan de Christenen in *Azie*, ten tijde van PAULUS waren, of hadden; en dat wij derhalven de Brieven, en redeneringen van den Apostel, met een geheel ander oog, en zelfs eenigzins met een ander oogmerk, lezen moeten, dan de genoemde *Azianen* hebben moeten doen. Wij behoeven tegen de metaphijſiſche dwaasheden der Apostoliſche Eeuw niet meer gewaarſchuwd, te worden; en, daar wij de Christelijke leer volkomen beſchreven in onze handen hebben, welk geluk de *Kolosſeërs*, en hunne Tijdgenooten niet bezaten, daar behoeft een Christen zich over geene Metaphijſiſche wijsheid (of dwaasheid?) te bekommeren; Elke Eeuw brengt een nieuw Philoſophisch, of Metaphijſisch, Leerſtelſel voor den dag; wat heeft een Christen, als Christen, daar mede van nooden? Wil iemand Philoſopheren, hij volge zijnen ſmaak! Doch hij gebruike daar toe toch de gewijde Schriften niet, noch zoeke dezelve daar door tegen te werken, noch ook te verklaren! Die zijn toch alleen geſchreven, om ons in de kennis van den éénen waren God, als onzen barmhartigen Vader, en van JEZUS CHRISTUS, dien hij gezonden heeft, het eeuwig leven te doen vinden. Dit, dit alleen is het, dat wij in den Bijbel naſporen moeten, maar de denkbeeldige begrippen der Metaphijſica, komen daar bij even weinig te pas: als de Matheſis, of de Werktuigkunde."

„ Ons geval derhalve is, in het lezen der Apoſtoliſche Schriften, geheel anders, dan dat der *Kolosſeërs*, of der overige *Azianen*. Deze moesten weten, wat het eigenlijk was, waar PAULUS tegen waarſchuwde, of dat hij tegenſprak; omdat zij zich daar voor moesten wachten, aangezien zij deswegens in gevaar, of reeds werkelijk ingewikkeld waren, of worden konden. Zoo is het met ons

ons niet gelegen. Wij hebben, voor ons gebruik, alleen noodig, op te merken, en te verſtaan, wat het is, dat PAULUS als eene *ſtellige waarheid* verzekert, omtrent het geen we, met het verſtand te weten, met het hart toe te ſtemmen, en met woorden en daden in acht te nemen hebben. Al het overige, dat daar, naar de geſteldheid van dien tijd, bijkomt, kunnen we gerustelijk ter zijde zetten, zonder ons hoofd te breken met naſporingen, welke we nooit tot zekerheid brengen kunnen; en die, als men ze al eens tot zekerheid kon brengen, ons dan nog, de moeite van het onderzoek niet beloonen zouden; als niets, of ongemeen weinig toebrengende, om ons te doen verſtaan, wat we eigenlijk weten moeten. Men kan, indien men het goed vindt, de proef daar van nemen, gelijk ik gedaan heb, en overwegen, welke opheldering de uitleggers aan onze geloofsleer toegebragt hebben, uit hunne naſporingen der oude Philoſophie, of door derzelver toepaſſing op des Apostels gezegden? Ten minſten ik heb bij de genen, die daar van hun werk gemaakt hebben, niet gevonden, dat zij uit dezen hoek veel lichts ontleend hebben; maar ſomtijds wel eens, dat men dezen grond misbruikt heeft, om iets te beweren, 't welk men op geene andere wijze goedmaken kon."

Ten bewijze van de regtmatigheid van den lof, welke wij ook aan dezen arbeid van onzen BOSVELD verpligt zijn, toe te kennen, zullen wij eene en andere proeve uit dit Boekje overnemen.

Hoofdſt. I: 15—18. vinden wij eene beſchrijving van JEZUS CHRISTUS, den geliefden Zoon van God, in welke onze Uitlegger *drie artikelen* opmerkt. Het *eerſte* is *vs.* 15*a*. *Die een beeld des onzienlijken Gods is.* Het *tweede* is *vs.* 15*b*—17. *Een Eerstgeboren der gansche Schepping enz.* en het *derde vs.* 18. *En hij is het hoofd enz.* Het gene over dit

dit *tweede* artikel hier gezegd wordt, verdient eene plaats. Dus schrijft BOSVELD.

„ Het *tweede Artikel* van PAULUS hier opgegevene geloofsbelijdenis, aangaande den Persoon van onzen Heere JEZUS CHRISTUS, is *vs.* 15*b*—17. wat uitvoeriger gesteld, doch heeft het ongeluk, van door de *Systematici*, of Schrijvers van Leerstelsels, met veel ijver genaast te worden, 't welk, omdat zij in hunne leerstellige begrippen zeer ver van malkander afwijken, maakt, dat aan deze plaats allerlei kunstige verklaringen worden gegeven, om haar te doen zeggen, 't geen men gaarne had; alle welke verklaringen duidelijk voor te dragen, en grondig te beoordeelen, eene Verhandeling zou vereischen, grooter, dan de Verklaring van dezen geheelen brief behoeft te wezen."

„ Ik zal mij daarom wachten van in dezen Doolhof te treden, en eenvoudig eene letterlijke Verklaring geven van den zin van PAULUS woorden; de grenzen van 't Leerstellige, zoo veel doenelijk, vermijdende."

„ Van 's Heilands *Persoon* zegt PAULUS, dat hij is *een Eerstgeboorne der ganssche Schepping*.

„ En van *zijn werk*: *Want door hem is alles geschapen, wat in den hemel en op de aarde is*, — enz.

„ De woorden: *Een Eerstgeboorne der ganssche Schepping*, zijn de letterlijke vertaling van PAULUS woorden. Wil men het afgetrokken woord *Schepping* met het zamengestelde denkbeeld van *Schepselen* verwisselen, men kan dit doen; dit geeft geene verandering in den zakelijken zin; want, of men van *al het geschapene*, of van *alle schepselen* spreke, de zaak is dezelfde. Waar bij ik ook nog dit voege, dat men, bij deze bewoording, wel met eenige schijnbaarheid, denken kan aan eene *geestelijke schepping*, dat is, aan de invoering van de *Nieuwe Huishouding*; of de daarstel-

ſtelling van de Kerk des N. Testaments, door de goddelijke en ſcheppende kracht van den gezegenden Verlosser. Doch alles nagedacht hebbende, komt het mij, uit alle bijzonderheden, aannemelijker voor; aan *de ligchamelijke ſchepping*, of de voortbrenging der natuurlijke dingen te denken; en naar die onderſtelling zal ik mijne verklaring geven."

„ Aangaande de benaming van *Eerſtgeboorne*, kan ik mijne toeſtemming aan Vader MICHAËLIS en andere uitleggers niet geven, die dit woord willen nemen in den zin, van eene voor *de eerſtemaal barende Vrouw*; welke opvatting mij voorkomt, als kunſtig, doch zeer ongegrond, uitgedacht, ten dienſte van 't Sijstema. Ik blijf bij de eenvoudige, en in 't N. T. altijd gebruikelijke beteekenis van het woord; het welk dan tweederlei denkbeeld aan de hand geeft; te weten: of van *de eerſte*; of van *de voornaamſte* van velen te zijn.

„ Naar deze opvatting beſchouwde dan PAULUS den geliefden Zoon van God, of als *den eerſten*, of als *den Voornaamſten der gantſche Schepping*; even gelijk hij hem *vs.* 18 beſchouwt, als *den Eerſten*, of, als *den Voornaamſten*, van de Opſtanding uit de dooden; *opdat*, voegt hij er bij, *hij in alles de eerſte zijn*, of *den voorrang hebben zoude*, *Rom.* VIII: 29."

„ Het werk, 't welk de Apostel den Heere CHRISTUS toeſchrijft, ſtelt hij *vs.* 16. aldus voor: *Want door hem zijn alle dingen geſchapen, in den Hemel en op de Aarde, de zienelijke en onzienelijke, het zij Troonen, het zij Heerſchappijen, het zij Overheden, het zij Magten.*

„ In plaats van *door hem* kon men ook vertalen, *in hem*; een ander vertaalt, *met betrekking tot hem*. Ik blijf bij *door hem*, om dat PAULUS zich, zoo aanſtonds, nader verklaart: *Alle dingen zijn door hem en tot hem geſchapen.* Waar voor hij

Efez. III: 9. ſchijft: *Dat God alle dingen geſchapen heeft, door* JEZUS CHRISTUS."

„ *Door* CHRISTUS dan, zijn *geſchapen alle dingen in Hemel en op Aarde, de zienelijke en onzienelijke, het zij Troonen* — enz."

„ Het heeft in der daad allen ſchijn, dat PAULUS hier zekere begrippen in het oog heeft, welke te *Koloſſe*, en in *Klein Azie*, dies tijds, gang hadden; en door de Natuur- en Bovennatuurkundige Wijsgeeren, als beſtaande zaken, voorgedragen werden. En 't komt mij zoo voor, dat hij, zonder over het *al* of *niet* beſtaan van deze dingen uitſpraak te doen; en zonder zich over derzelver optelling en rangſchikking te willen uitlaten, zich alleen heeft toegelegd, om den Chriſtenen te beduiden, en te verzekeren, wat ook van alle deze dingen zijn mogte, dat de Heere JEZUS CHRISTUS, Gods geliefde Zoon, oneindig grooter, hooger, en voortreffelijker was, dan alles wat in Hemel en op Aarde was, of daar in onderſteld kon worden; en dat hij alzoo ook al hunnen eerbied, al hun vertrouwen, en eene volkomene onderdanigheid, waardig was; zonder dat eenige, 't zij hemelſche, 't zij aardſche Troonen, Heerſchappijen, Overheden, Magten; of wat men al meer in de zienelijke en onzienelijke wereld onderſtellen konde, met hem in vergelijking konde komen. Hij was de Eerſte, de voornaamſte van de ganſche Schepping, door wien al wat aanwezen had, was daargeſteld; of door wien God alles had geſchapen, hoe veel, hoe groot ook deze dingen mogten zijn, of bij de verbeelding kunnen onderſteld worden."

„ Doch om dat de wijsgeerige Stelſels, betrekkelijk tot de bovennatuurkunde van dien tijd, ons niet zeer klaar bekend zijn; en zelfs ook, naar alle waarſchijnelijkheid, zeer ver uit malkander liepen, zoo dat zelfs plaatſelijke denkbeelden daar omtrent in aanmerking hebben moeten komen; zoo

is

is het, naar mijn inzien, voor ons niet meer doenbaar, daar van met eenige zekerheid verslag te geven, immers niet zóó, dat men gronds genoeg zou hebben, om, daar op, eene verklaring te vestigen van des Apostels eigenlijke meening, in elke bijzonderheid, door hem opgenoemd. Waarom ik het, voor de waarheid, veiliger oordeele, bij dit algemeene te blijven, dan, door al te veel te willen verklaren, 's Mans geheele redenering onzeker te maken. Ook zou ik het niet minder ongegrond achten, indien men de hedendaagsche onderstellingen, of vermoedens, eener veelheid van bewoonde werelden in aanmerking wilde nemen, of daar op toepasselijk maken de gezegden van een Man, die wel zeer zeker daar aan in 't geheel niet gedacht heeft."

„ In de daad, de algemeene opvatting, waarin ik berust, is ons volkomen genoeg, om ons, op het gezag van onzen grooten Apostel, het allerverhevenste, en eerbiedigste denkbeeld, aangaande onzen goddelijken Heiland en Zaligmaker in te boezemen, die, met alle magt in hemel en op aarde bekleed zijnde, volkomen zalig maken kan de genen, die door hem tot God gaan."

„ Mij dunkt, dat PAULUS zelf genoegzaam aanwijst, dat hij aldus alleen in 't algemeen wil verstaan worden, als hij al het gene hij gezegd heeft, met deze algemeene woorden schijnt te hebben willen herhalen: *Alle dingen zijn door hem, en tot hem geschapen; en hij is vóór alle dingen, en alle dingen bestaan door hem.* Ik kan niet anders zien, dan dat dit eene herhaling is van al het voorgaande, alleenlijk met algemeener woorden uitgedrukt; woorden, die toonen, dat het enkel het algemeene is, dat PAULUS eigenlijk heeft willen verzekeren. De bijzondere optelling van eenige wezens, doet niets tot den grond der zake; wat men ook noemen mogt, met één woord gezegd:

Alle dingen zijn door hem, en tot hem geſchapen."

„ De woorden, *en tot hem*, welke PAULUS hier nog bijvoegt, duiden aan, dat het ook *om zijnent wil* is, tot zijne eer, tot zijnen dienst, en als een deel van het Rijk, dat hij beheerscht, dat alle dingen geſchapen zijn. *Door hem; en voor* of *tot hem, is alles geſchapen.*"

„ *En hij is vóór alle dingen*, want hij is de *Eerstgeboren* van al het geſchapene, *het begin der ſchepping Gods*, (*Openb.* III: 14.) *En alle dingen beſtaan door hem.* Gelijk hij *de Eerſte* is, die beſtaat, en alles heeft daargeſteld, zoo onderhoudt en bewaart hij ook nog tegenwoordig alles bij het *zijn*, en bij het *wezen*. Hij is en blijft de Handhaver, de Regeerder, de Behouder van de Wereld; en wat men ook van andere dingen of perſoonen denken mogt, als zulk een Opperbeſtierder moest hij van elk erkend en geëerbiedigd worden."

„ Deze zijn de redenen, waarom PAULUS zijnen Heer den *Eerstgeboornen der ganſche Schepping* nbemde; dit aantoonende door het woordje *want*. Hij is *de Eerſte*, *de Voornaamſte* van al 't geſchapene, van al wat beſtaat, *Want*, of: *Doordien dat* door hem alles geſchapen, — en ook nog onder zijn beſtier en bewaring is."

„ Zoo onderwees PAULUS de Gemeente te *Koloſſe*. En wij, daar dit onderwijs ons ook ter hand gekomen is, zien daar uit, welk een verheven denkbeeld wij ons van den Perſoon van JEZUS CHRISTUS, Gods geliefden Zoon, te maken hebben; en hoe wij omtrent hem, met allen eerbied, vertrouwen, en afhanging, te verkeeren hebben."

De woorden van PAULUS Hoofdſt. I: 24. worden als eene moeijelijke plaats door de Uitleggers aangemerkt. Onze Uitlegger ſchrijft er over: „ Men kan *vs.* 24. aanmerken, als het algemeene Voorſtel,

stel, 't welk dan nader uitgebreid en verklaard wordt. *Thans verblijde ik mij*, zegt hij, *in mijne veelvuldige lijden voor u lieden; en 't geen van Christus verdrukkingen overgeschoten is, vulle ik in mijn vleesch aan voor zijn lichaam, welk zijne Gemeente is.*"

„ *Thans*, tegenwoordig, nu hij al dit goede van hun vernomen had? waar van hij *vs.* 3—9. had gesproken; *nu* zij uit de magt der Duisternis overgezet waren in het Koninkrijk van CHRISTUS; *nu* zij, die eertijds van God vervreemd waren door de booze werken, door CHRISTUS Kruisbloed Gode verzoend waren, om voortaan heilig en schuldeloos te leven: *nu* had PAULUS geen smart meer van al het lijden, dat hij voor hun onderging, maar hij verblijdde zich veel eer daar in."

„ Letterlijk staat er wel in 't Grieksch *in de lijdingen*, doch dit zegt, naar 't gebruik, zoo veel als *in mijne lijdingen*, gelijk ook de oudste Handschriften en vertalingen, dit woordje *mijn* bewaard hebben, en in onze Nederl. Vert. mede uitgedrukt wordt; en om dat het woord *lijdingen*, in onze taal, niet gebruikelijk is, heb ik in mijne vertaling geschreven *in mijn veelvuldig lijden*, om alzoo het denkbeeld te bewaren, van *de menigte* der verdrietelijkheden, welke PAULUS onderging, en dat hij, door het meervoudig woord *lijdingen*, kennelijk heeft willen uitdrukken."

„ Ik zal hier geen verhaal behoeven te geven van alle de moeijelijkheden, vervolgingen, slagen en gevangenissen, welke deze Dienaar van het Evangelie zich, in den loop zijner prediking, moest getroosten; zijne tegenwoordige banden waren daar van geen gering bewijs: Doch leed PAULUS dit alles *voor de Kolossenaars?* Zekerlijk konden zij dit niet ontkennen. Als de Apostel der Heidenen, dat is, die bepaaldelijk geroepen was om de Heidenen tot God te bekeeren, onderging hij alle de-

ze zware onaangenaamheden; en onder die Heidenen waren ook de *Kolosseërs*. Want *voor*, dat is niet in de plaats, maar ten nutte en ten voordeele, of voor 't belang, van deze menschen, offerde hij zich, om zoo te spreken, op; en, daar hij de goede uitwerking zijner pogingen bij die Heidenen, en onder anderen bij de *Kolosseërs*, zag, zoo verheugde hij zich in zijn lijden, voor hen, hoe veel, en hoe zwaar het ook zou mogen wezen."

„ *En*, voegt hij er bij, *het geen van* CHRISTUS *verdrukkingen overgeschoten is, vulle ik in mijn vleesch aan, voor zijn ligchaam, welk zijne Gemeente is.*"

„ Het is mij voorgekomen, dat men, uit verscheidene oorzaken, in de verklaring van deze plaats, veel te veel partijdigheid toont, ter verdediging van, of verwering tegen, onderstellingen, om welke de Apostel in deze woorden niet eens gedacht heeft. Terwijl de een daar uit beweren wil, dat de verdiensten der Heiligen bij de verdiensten van CHRISTUS moeten gevoegd worden, om volkomen aflaat van zonden te hebben; zoo wil de ander niet eens erkennen, dat PAULUS hier betuigt, dat hij voor CHRISTUS gemeente leed. Men kan in de Kantteekening onzer Nederl. Overz. in de aanmerkingen van MICHAËLIS, en in de vertaling van HAMELSVELD zien, welke wendingen men daar aan al geeft. Om alle ergernis te vermijden, heb ik mijne vertaling zoo zacht gemaakt, als de Griekſche tekst mij eenigzins scheen te gedogen; want anders moet ik erkennen, dat MICHAËLIS volkomen regt vertaald heeft; *want wat nog aan de maat van* CHRISTUS *lijden mangelt, dat maak ik, in mijn eigen ligchaam, voor zijn ligchaam, de Gemeente, vol.* Dit geloof ik, was eigenlijk PAULUS meening."

„ Doch, in dit alles zie ik geene de minſte moei-

moeijelijkheid, maar, integendeel, de helderste waarheid, met den ſtaat der zaken volmaakt overeenkomende; mits men, met ter zijde ſtelling van vooraf aangenomen begrippen, eenvoudig durve lezen, 't geen er ſtaat, en nadenke 't geen er gebeurd is. Heeft niet CHRISTUS ontelbare verdrukkingen moeten ondergaan, om eene Gemeente hier op aarde te ſtichten, en zich een eigen volk te verkrijgen? Heeft hij die Gemeente niet moeten koopen met zijn eigen bloed, met het bloed zijnes kruiſes? Maar was nu die Gemeente daar door werkelijk daargeſteld? Hebben niet de Apoſtelen, heeft niet PAULUS nog een veelvuldig lijden voor die Gemeente moeten ondergaan, om dezelve te ſtichten, te beſtieren, uit te breiden, enz.? Is dat niet al verder het geval der Evangeliedienaren in alle Eeuwen geweest, vooral in benaauwdheid der tijden? Moet men niet hetzelfde van onze dagen zeggen, ten minſten met betrekking tot de *Zendelingen*, die zich voor die Gemeente, welke CHRISTUS ligchaam is, wezenlijk gaan opofferen aan een veelvuldig lijden? — Dit zijn geen onderſtellingen, maar daadzaken. Doch ziet men dan ook in dezelve niet, dat het eene dadelijke waarheid zij, dat deze getrouwe Evangeliedienaars, de verdrukkingen, die CHRISTUS voor zijne Gemeente ondergaan heeft, aanvullen? Dat zij het werk vervolgen, daar CHRISTUS het gelaten heeft? Buiten twijfel, zeker! in een mindere maat en trap; en dan nog niet zonder het beſtier, en den zegen van Hem, wien alleen, daar toe, alle magt in Hemel en op Aarde gegeven is, wien dus ook alleen de eer van alles toekomt; doch des niet tegenſtaande zijn zij zijne *Dienaars*, die zijn werk vervolgen, zijne *Medeärbeiders* in dit akkerwerk, *de Gezanten*, die het gezantſchap voor hem waarnemen, en alzoo zijn lijden voor de Gemeente *in hun ligchaam*,

dat is in hun ligchamelijk lijden, aanvullen, en vervolgen 't geen daar aan ontbreekt."

Bladz. 107. lezen wij eene verklaring van het getuigenis van PAULUS aangaande JEZUS: dat *in hem al de volheid der Godheid ligchamelijk woont*, *Hoofdst.* II: 9. „De bewoording", dus schrijft BOSVELD, *in hem woont al de volheid der Godheid ligchamelijk*, is in de daad van een zeer zonderlingen aart, en eischt daarom, in de uitlegging, de grootste bedachtzaamheid. Ik geef daarom van PAULUS woorden, even als onze Nederl. Overzetting, eene letterlijke vertaling, kunnende ik met MICHAËLIS niet instemmen, die de vrijheid neemt aldus te vertalen: *Want in hem woont de hem vervullende God ganschelijk, gelijk de ziel in het ligchaam.* Nóch zou ik ook met HAMELSVELD durven overzetten: *In wien nogtans dadelijk al, wat Goddelijk is, zich als in een middenpunt vereenigt.* Want wat zijn dit anders dan verklaringen van PAULUS woorden, rustende op het vooraf aangenomen denkbeeld des Vertaalders? Men onderstelle, wat mij betreft, CHRISTUS eenwige Godheid, en zijne eenswezenheid met den Vader; waar uit zal men dan nog bewijzen, dat PAULUS woorden dezen zin hebben: *In hem*, die God was, *woont de volheid van God ligchamelijk?* De bewoording *volheid van God*, zegt immers iets anders, dan *God zelf?* of zoo dit al voor 't zelfde genomen wordt, hoe woont dan *God in God*; en wel *ligchamelijk?* Hoe kon men in des Heilands *ligchamelijk bestaan*, zien, dat hij *God zelf* was? Wie toch zijner Discipelen heeft dit gezien? Om kort te gaan; waar toch is ergens van CHRISTUS aldus gesproken? CHRISTUS zelf zegt elders wel, *die mij gezien heeft, heeft den Vader gezien*; doch ik zou wel eens willen weten, of dit anders kan verstaan worden, dan van zekere *deugden* of *eigenschappen des Vaders.* Men leze slechts *Joh.* XIV.

XIV: 7—20. met oplettendheid na, en men zie, of zulke woorden met mogelijkheid anders kunnen verstaan worden, dan van de Goddelijke hoedanigheden en werken, welken de Apostelen in JEZUS hadden kunnen zien, als die zoodanig waren, dat niemand dezelven toonen of doen konde, zoo God niet op eene zeer bijzondere wijze met hem was. Hoe sterk daar en boven alle deze uitdrukkingen ook zijn, zij zijn nogtans in verre na zoo sterk niet, als die is, welke PETRUS van de Christenen gebruikt, zeggende, 2 *Petr.* I: 4. *dat hun de grootste belofte geschonken zijn, op dat zij, door dezelve, der Goddelijke Nature deelachtig zouden worden*; hoedanig iets ik van CHRISTUS nog nergens gelezen heb."

„ Laten we dan zien, welke de beteekenis, in PAULUS stijl, van deze woorden *de volheid Gods* zij. *Efez.* III: 19. wenscht hij den Christenen, dat zij de alles te bovengaande liefde van CHRISTUS mogten erkennen, *opdat gij vervuld wordet, tot alle de volheid Gods.* En *Hoofdst.* IV: 13. Dat zij mogten worden tot een volwassen Man, *tót de mate der stature der volheid van* CHRISTUS. Die *volheid Gods* nu, die *volheid van* CHRISTUS, kan immers in PAULUS denkbeeld niets anders beteekend hebben, dan eene *goddelijke* of *christelijke volkomenheid*, bestaande in zekere hoedanigheden, die naar het beeld van God, of van CHRISTUS, gevormd waren, en voor zoo ver iets goddelijks, iets christelijks vertoonden? In dien zelfden zin hebben we ook hier voor, *Hoofd.* I: 19. gelezen: *Dat het Gode behaagd had, dat in* CHRISTUS *alle volheid wonen zoude.* Ik heb § 19. over deze plaats gesproken, en getoond, dat daardoor verstaan moet worden, die alle menschen te boven gaande grootheid en volkomenheid, welke *naar Gods welbehagen*, dat is naar zijne vrijmagtige schikking, aan onzen Heere JEZUS CHRISTUS zou-

den eigen zijn; hebbende hij hem gezalfd met den Heiligen Geest, en met kracht; want hij gaf hem den Geest niet met mate. Dus was hij vol van God, vol des Geestes; *de volheid van God*, eene Goddelijke volheid, woonde in hem; hij was, naar Gods welbehagen, vervuld met Goddelijke wijsheid, gaven, krachten; het was *ligchamelijk*, in al zijn handel en wandel, aan hem te zien, in al zijne woorden en daden aan hem te merken, *niet* dat hij God zelf ware, *maar* dat Gods wijsheid, Gods kracht, Gods goedheid, genade en menschenliefde, in hem woonden; dat de heerlijkheid des Heeren hem vervulde, gelijk de Schechina weleer den Tempel; en dat men *uit zijne volheid ook genade voor genade ontvangt*, Joh. I: 16."

„ Zoodanig schijnt mij, naar den Apostolischen stijl, de beteekenis dezer woorden te wezen; en in dezen zin bewijzen zij volmaakt, 't geen PAULUS bewijzen wilde. Want was er in CHRISTUS zulk eene volheid; was dit *ligchamelijk*, bij zijne omwandeling op aarde, ondervindelijk in hem gebleken; dan was er geen de minste reden, dat de *Kolosseërs* zich *naar een ander beginsel* lieten leiden, dan *naar* CHRISTUS, dat is, naar de leer en het voorschrift van dezen Gezalfden des Heeren; welke leer de Apostelen aan de menschen verkondigden, en die, in hunne schriften bewaard zijnde, ook voor ons, nog tot op dit heden toe, genoeg is."

Doch wij moeten ons bekorten, alleenlijk nog de verklaring van *Hoofdst.* II: 14. volgens BOSVELD:

„ PAULUS woorden *vs.* 14. luiden, naar mijn inzien, aldus: *Uitwischende het door instellingen tegen ons zijnde geschrift, 't welk ons een* [obstakel] *tegenstand was; en 't welk hij uit het midden heeft opgeheven, het aan het kruis nagelende.*"

„ Schoon

„ Schoon in de laatſte woorden van *vs.* 13. in vele oude bewijsſtukken gelezen wordt *ons*, in plaats van *u lieden*, en ſchoon ik echter heb blijven lezen: *u lieden alle de overtredingen vergevende*; omdat de redenering aldaar mij dit ſcheen te vorderen; zoo vindt men toch hier het woord *ons*, 't welk niet wel op *de Heidenen alleen* toegepast kan worden, zoo als 't woord *u lieden*; doch of we nu door *ons* aan *de Joden*, of aan *de Joden en Heidenen* te zamen denken moeten, zal afhangen van den zin, welken men bevinden zal, dat deze geheele zinſnede heeft."

„ Veel zal hier afhangen van het denkbeeld, dat we hechten moeten aan het woord *Geſchrift*, of *Handſchrift*, 't welk gezegd wordt, *door inſtellingen tegen ons* geweest te zijn. Men onderſtelt wel algemeen, dat het in den zin van eene *ſchuldbekentenis* moet genomen worden; doch het is er zoo ver van af dat dit noodzakelijk zou zijn, als het er ver af is, dat ons woord *Handſchrift*, of het Latijnſche *Manuſcript*, dit zou moeten beteekenen. Het Griekſche woord *Chirographum* zegt niets meer, dan een *met de hand geſchreven ſtuk*, van welken aard het ook zij. In het N. T. komt het nergens meer voor, want *Luk* XVI: 6, 7. waar van eene eigenlijke ſchuldbekentenis geſproken wordt, wordt een ander woord gebruikt. Bij de LXX. komt het, mijns weetens, ook niet voor; doch in het *Boek van* TOBIAS vind ik het, in dien zin tweemalen gebruikt, t. w. *Hoofdſt.* V: 3. en IX: 5. in 't Nederduitsch *vs.* 6. De Geleerde H. STEPHANUS echter, oordeelt, dat deze beteekenis, niet oorſpronkelijk, maar van latere afkomst zij; in zijn *Lex. T.* IV. *Col.* 420. Wat daar van zij, dit woord ſchijnt wel niet ongeſchikt, om eene *ſchuldbekentenis* te kunnen beteekenen, maar of een Schrijver het in dien zin gebruikt, hangt af

van

van het begrip, dat men van zijne redenering te maken heeft.

„ Zien we dan, wat PAULUS *van het Handschrift*, waar aan wij hier moeten denken, zegt. *Door inſtellingen* zegt hij, *was het tegen ons, en het was ons een tegenſtand*, (een obſtakel.) Men ziet, hoe onze Nederl. Overzetting gepoogd heeft, dit laatſte te verzachten, ſchrijvende: *Het welk* [zegge ik] *eeniger wijze tegen ons was*; daar in FISCATOR en BEZA navolgende; ſchoon het zeker is, dat deze verzachting geenen anderen grond heeft, dan dat men deze plaats niet al te wel verſtond; want mijn Leermeester, ALBERTI, heeft in zijn *Obſervationes* over deze plaats, en over *Hebr.* X: 27. bewezen, dat het woord, 't welk ik door *tegenſtand* of *obſtakel* uitgedrukt heb, wel degelijk *een volkomen*, en zelfs *vijandigen tegenſtand* beteekent, gelijk onze Nederl. Overzetters het ook zeer goed door *Tegenſtanders* vertalen, *Hebr.* X: 27."

„ Deze letterlijke verklaring moest voorafgaan, om nu den zakelijken zin, met grond, te kunnen bepalen. Het *Handſchrift* met zijne *inzettingen* is niets anders, dan MOZES *beſchreven Wet*, vervattende, gelijk men weet, eene menigte *inzettingen*, *wetten* en *geboden* van allerlei aard en natuur, zoo omtrent den *Goddelijken eerdienst*, als omtrent *burgerlijke* en *huiſelijke*, of *perſonele* zaken. Dit Geſchrift nu was, *door deze geboden tegen ons*, ja een *volſtrekte tegenſtand*, en obſtakel; eene volkomene hindernis. Men onderſtelle nu eens, dat men, bij het woord *ons*, aan de *Joden* te denken hebbe, die onder deze Wet waren; in welken zin of opzigt, was dan deze hun voorgeſchreven Wet *hun tegen*, een obſtakel, een hinderpaal?"

„ Men neemt hier wel, te geefs, aan, dat er bepaaldelijk, en alleen, op den *offerdienst* gezien

wordt;

wordt; 't welk echter ongegrond is, want PAULUS ſpreekt van de geheele Wet, zoo als zij den Joden in geſchrift gegeven was. — Men onderſtelt al verder, dat de offeranden der Joden niets anders waren, dan eene *bloote ſchuldbekentenis* eener openblijvende ſchuld; 't welk ſtrijdt met den ganſchen geest des Ouden Verbonds, waar in elk met eigen oogen zien kan, dat ze een middel waren, ter verkrijging eener genadige vergeving bij God; waartegen men vruchteloos inbrengt de figuurlijke redenering van den Schrijver van den Brief aan de Hebreën, *Hoofdſt.* X. wiens figuren en zinſpelingen den aard der zaken niet veranderen kunnen; en die evenwel ook nog niet zeggen, 't geen men hier hebben wil. — En, eindelijk, men bedenkt niet, dat men door deze Leerſtellige opvatting aan deze woorden eenen zin geeft, die in des Apoſtels redenering in 't geheel niet te pas komt, die geen aanleiding, noch in 't voorgaande, noch in 't volgende, heeft, en waar in de minſte zamenhang niet is, met het geen PAULUS hier aan de *Koloſſenſen* wilde inboezemen. Het zij dan met het Leerſtuk, 't welk men hier wil invoeren, zoo als het is, waar over mij hier niet te ſpreken ſtaat; dit ſchijnt mij klaar, dat het hier, ter opheldering van PAULUS redenering, van geenen anderen, dan van eenen willekeurigen dienst kan wezen."

Maar in welken zin was dan MOZES *Wet*, of *Schrift*, *den Joden tegen*, hun een volkomen hinderpaal, en ſtrijdig beletſel? Het is eene geſchiedkundige waarheid, dat deze Wet de Joden verhinderde, zich met de Heidenen te vereenigen, en de kennis van de genadige vergeving der zonden, om niet, en zonder de werken der Wet, voor zichzelven aan te nemen, en tot de Heidenen over te brengen. Men leze *Efez.* II: 14—18. daar deze zelfde zaak, die hier *een Geſchrift van tegenſtand* genoemd wordt, voorgeſteld wordt als een *Mid-*

del-

delmuur des afscheidsels; en als een Bron van vijandschap tusschen deze twee soorten van menschen, *welke gestoopt*, en weggedaan moesten worden, *om die beiden Gode in één ligchaam te verzoenen.*"

„ Hier uit ziet men, dat men onder het woord *ons*, ook de Heidenen mede begrijpen kan, want de Schriften van MOZES waren den Heidenen zoo wel tegen, zoo wel een obstakel en hinderpaal, als den Joden, als waar door zij ganschelijk van God en zijne gemeenschap uitgesloten waren. Ondertusschen had God evenwel de *Kolossers*, toen zij, als Heidenen, dood waren door de overtredingen, met CHRISTUS mede levendig gemaakt, hun alle hunne overtredingen vergevende. Doch hoe had dit kunnen geschieden, daar MOZES Handschrift, *en* den Joden, *en* den Heidenen, zoo beslissend tegenstond? Het *Handschrift*, zegt PAULUS, dat *ons allen* zoo tegen was, *uitwischende*, of *uitgewischt hebbende!* Heeft hij het woord *ons* zoo weinig bepaald, dat men uit de omstandigheden moet opmaken, aan welke personen hij daar bij dacht? Die zelfde onnaauwkeurigheid zien we, in het woord *uitwischende*. Want wie is de Persoon, die dit gedaan heeft? PAULUS wist wel wien hij meende, maar hij denkt er niet aan, dat hij van *vs.* 12 af, van *God* gesproken heeft, en van 't geen die aan de *Kolossers* gedaan heeft; en dat hij nu van *een ander* zal gaan spreken, en deszelfs daad gaan verhalen, zonder dat hij uitdrukkelijk zegt, wien hij in 't oog heeft. In zulke kleine opopletenheden van stijl moet men 's Mans schriften wat te hulp komen, gelijk in dit geval zeer ligt te doen is; want het is klaar, dat hij hier van onzen Heer JEZUS CHRISTUS spreekt, en verhalen wil, hoe die de vereeniging van Joden en Heidenen, waar door de laatste ook vergeving der zonden bekomen hadden, had uitgewerkt, namelijk: *Uitwischende*,

of

of *uitgewischt hebbende, het Handschrift, dat, door allerlei geboden, allen tegen was*, 't welk zulk een tegenstand bood, dat dit goede volstrekt onmogelijk moest gerekend worden, zoo lang dit geschrift in werking bleef. Daarom moest het *uitgewischt* worden; welke figuur van spreken, de vernietiging van MOZES Wet, en van al haar gezag, zeer fraai en schilderachtig voor oogen stelt."

Bij herhaling wenschen wij zegen over den arbeid van den waardigen Man, en hem den blijvenden invloed van Gods genade, om zijne ziel in lijdzaamheid te bezitten, onder zijne omstandigheden, tot dat het God behage aan dezelve eene gelukkige uitkomst te geven!

Vrijmoedige en Zedekundige GEDACHTEN over eenige WAARHEDEN in den BIJBEL, door een PROTESTANT. *Tweede Stukje. — Over den Oosterschen Stijl, en het Lokale, in den Bijbel. — Te* Leeuwarden *bij* J. W. Brouwer, 1808. *Bladz.* 61—126. *gr. Octavo. De prijs is f*—10-:

In onze *Boekzaal* der vorige maand *September* gaven wij een Uittrekfel van het *eerste Stukje* dezer *Vrijmoedige en Zedekundige Bedenkingen*, thans willen wij kortelijk verslag geven van het *tweede Stukje*, het welk handelt *over den Oosterschen Stijl, en het lokale in den Bijbel.* Ten aanzien van het *eerste*, of den *Oosterschen Stijl*, schrijft de ongenoemde Schrijver Bladzijde 64. „ Wijl de Schriften des O. Verbonds bijna geheel in het Hebreeuwsch zijn geschreven, volgt het van zelfs, dat daarin overal, die bijzondere stijl en spreek-

ſpreekwijzen voorkomen, welke dier tale eigen zijn, dewelke zeer veel van onzen Weſterſchen ſchrijftrant afwijken. De Schriften des N. Verbonds zijn wel in het Grieksch opgeſteld; maar nogtans is derzelver ſtijl gedurig vol Hebreeuwſche Spreekmanieren, welke men *Hebraïsmen* noemt."

„ De Schrijvers toch waren Joodſche mannen, zij waren van jongs af gewoon, die ſchriften van MOZES en de Profeten te lezen, en deswegens in godsdienſtige zaken aan die wijze van uitdrukkingen gewoon. Het O. Verbond was wel in het Grieksch vertaald; doch wederom in eenen Hebreeuwſchen ſtijl, men had die Hebreeuwſche ſpreekmanieren letterlijk overgenomen; het was bijna Hebreeuwsch, met Grieksche letteren geſchreven. In dien zelfden trant ſchreven ook de Evangeliſten en Apoſtelen, zoodat in deze Schriften meer dan duizend Hebreeuwſche zegswijzen voorkomen."

Waar op hij vervolgens verſcheidene voorbeelden bijbrengt, van het gebruik van de woorden *kind*, *kinderen*, *zoon*, *dochter*, *vrede*, *ziele*, *vleesch*, *ſcheppen*, *ſchepſel*, *baren*, *geboren*, *wedergeboren*; *roepen*, *roepinge*, *gerechtigheid* enz.

Eindelijk zegt hij Bladz. 73. „ Ten laatſten moet men, ten opzigt van den Oosterſchen ſtijl des Bijbels, opmerken, dat dezelve vol is van verbloemde, oneigenlijke en overdragtelijke ſpreekwijzen."

„ Dit ontſtond in de oudſte tijden, deels uit de armoede of bekrompenheid der taal, men had in het eerst meest woorden, die zinnelijke en ligchamelijke dingen beduidden, en was dus genoodzaakt, om geeſtelijke en afgetrokkene denkbeelden met figuurlijke ſpreekwijzen uit te drukken. Deels was toen ook de denkwijze zeer zinnelijk, men had weinige duidelijke begrippen van geeſtelijke en onzigtbare dingen. Misſchien is dit ook eenig-

eenigzins van de aloude beeldſpraak af te leiden, eer het letterſchrift in gebruik was."

„ Bij alle Volken, en in allerlei talen, is dit zeer gewoon in den Dichterlijken ſtijl, om de zaken te ſchilderen, en met grooter levendigheid voor te ſtellen. Het is dan geen wonder, dat men dit zeer menigvuldig in de H. Schriften aantreft, en veel ſtouter, voor ons ongewoner leenſpreuken, dan hedendaags gebruikelijk zijn."

„ Uit hoofde van mijn kort beſtek, zal ik maar één en ander voorbeeld met een woord aanſtippen, in de woorden *licht* en *duisternis*, *leven* en *dood*. Licht en duisternis beteekenen doorgaans, *kennis* en *onwetendheid*, of ook *voor* en *tegenſpoed*. Men zie *Matth.* IV: 16. *Het volk dat in de duisternis zat, heeft een groot licht gezien: en de gene die zaten in den lande en ſchaduwe des doods, denzelven is een licht opgegaan.* Insgelijks *Luc.* I: 79. en II: 32. *Een licht tot verlichting der Heidenen.* Jezus wordt meermalen *het licht der wereld* genoemd, verlichtende een iegelijk mensch. Duisternis is, in een zinnebeeldigen zin, onkunde, dwaling, en daar mede verbonden zedeloosheid. *Verlichten*, is zoo veel als onderwijzen, kennis geven, en dus tot deugd op te leiden. Nademaal het leven boven alles dierbaar is, en de dood verſchrikkelijk, zijn dit de gewone zinnebeelden, van blijden voorſpoed en verlossing; en van treurige ellenden of ſtraffen. Elk Bijbellezer zal hier van geſtadige voorbeelden aantreffen. *Levendmaken*, zegt dan veelmalen, van rampſpoeden en onheilen te verlossen, met uitredding en troost verblijden. *Opdat ik levendig make het hart des verbrijzelden; uwe inzettingen hebben mij levendig gemaakt*, dat is vertroost en verheugd. Men vind hier van een zeer treffend voorbeeld *Ezech.* XXXVII: 1—14."

„ Het volk van Israël in de Babiloniſche ge-

vangenis, wordt daar in een Gezigt verbeeld als een vallei vol doodsbeenderen, deze werden met zenuwen, vleesch en vel overkleed, de geest blaast denzelven het leven in. Hier door werd afgebeeld, hunne verlossing uit de treurige ballingschap, en blijde herstelling in hun vaderland. Dus wordt het verklaard in het 12de vs. *Zoo zegt de Heere* HEERE: *Ziet ik zal uwe graven openen, en zal u lieden uit uwe graven doen opkomen, ô mijn Volk; en ik zal u brengen in het land Israels.* Wederom vindt men dit zeer treffend, in dat zelfde *Boek* Hoofdst. XVI. daar is het *vs.* 2. *Menschen kind! maakt Jeruzalem hare gruwelen bekend.* Dan wordt Israëls Volk eerst bij een kind vergeleken, geworpen op het veld, in doodelijk gevaar; de Heer zeide tot het zelve *vs.* 6. *Leef*, in uwen bloede zeide ik tot u, leef. God had dit kind opwassende zeer verfierd, gezegend, in een huwelijksverbond aangenomen. Maar zij had schandelijk gehoereerd, dat is allerlei afgoderij bedreven.— Daarom wordt aan dit trouwloos volk de zwaarste straf en verwoesting gedreigd. Men ziet ligtelijk, hoe allerongerijmst, sommige Godgeleerden, deze Hoofdstukken, en de spreekwijzen van *levendmaken*, nopens de bekeering van den zondaar hebben opgevat, en daarop toegepast. Hier wordt toch, zeer kenbaar van een geheel volk gesproken, hun zeer treurige toestand, bij den *dood*, hunne verlossing bij een levendmaken vergeleken. Behalven dat in het XXXVIIste Hoofdd. alles in een Profetisch Gezigt vertoond wordt. Het zou boven alle maat zijn, dit eigenlijk op te vatten, en eene tijdelijke verlossing van een geheel volk, van de zedelijke verbetering eens menschen te verklaren. Even zoo figuurlijk en oneigenlijk vindt men meermaals in het N. Verbond: *Hij heeft u mede levend gemaakt, daar gij dood waart door de misdaden en zonden:* om daar mede dien overgang

gang van het ongelukkig Heidendom tot den zaligen staat der Christenen, met veel nadruk te toekennen.

„ Van die zelfde oorzaken, en voornamelijk de zinnelijke denkwijze dier vroege tijden, is het ook af te leiden, dat Góddelijke, geestelijke en eenwige dingen, doorgaans met oneigenlijke spreekwijzen, en zinnebeelden van ligchamelijke zaken ontleend worden voorgesteld. Aan God worden meest alle de deelen van een menschelijk ligchaam, de werkzaamheden en aandoeningen van onze zielen toegeschreven. Een aangezigt, oogen, ooren, neus, mond en lippen; adem, stem, armen, handen, voeten, ingewanden; achterste deelen, *Exod.* XXXIII: 23. Even gelijk aan eene menschelijke ziel, gedachten, overleggingen, raadslagen, besluiten; haat, toorn, wraakzucht, jaloezij, enz. Niet alleen in Poëtische stukken, maar ook in eenvoudige verhalen. Aan onzen geest worden oogen en dergelijken toegeëigend: den *steenen* en *vleeschen hart*, voor eene hartnekkige of gedwee en gehoorzame gemoedsgesteldheid."

„ Het is niet onwaarschijnlijk, dat men deze uitdrukkingen, in de oudste tijden, ten grooten deele eigenlijk heeft opgevat. Van hier is het ook, dat de beloóningen en straffen des toekomstigen levens, insgelijks door zulke zinnebeeldige woorden worden afgeschetst: een vuur, een worm die niet sterft, eene buitenste duisternis, en wat van dien aard meer is. De zalige toestand na dit leven, als bruiloften, maaltijden, in den schoot ABRAHAMS aan te zitten, te eten van den boom des levens, bekende wellusten, en meer soortgelijken."

In het *Tweede* gedeelte van dit Stukje wordt gehandeld: *over het lijkaal en temporeele, in de H. Schrift;* in het algemeen zegt de Schrijver vooraf, Bladz. 80. „ Voor mingeoefenden meet ik deze woorden eenigzins duidelijker maken. Men

ſtaat hier door zulke ſtukken, dewelke regtſtreeks en in den eigentijken zin en bedoeling op ſommige bepaalde tijden en omſtandigheden, toepaſſelijk zijn, in tegenſtelling van zulke waarheden en voorſchriften, welke algemeen voor alle tijden en allerlei menſchen geſchikt zijn. Dit zal aanſtonds duidelijker uit de voorbeelden blijken. Hier onder behoort ook al het geen zich tot bijzondere perſonen of rangen van menſchen bepaalt; bij voorb. tot de Prieſteren, Leviten, Profeten, Apoſtelen, of dezen of genen bijzonderen perſoon, het welk dus *perſoneel* kan genoemd worden. Naardien de Bijbelſchriften op zeer verſchillende tijden, en voor zeer onderſcheidene menſchen, beſchreven werden, zal elk ligt begrijpen, dat er vele zulke dingen voorkomen, welke in hare eerſte bedoeling juist tot zulke tijden, menſchen van dien leeftijd, en ſomtijds alleen tot bijzondere perſonen betrekkelijk zijn."

„ Het is zeer verkeerd, zoodanige ſtukken op alle menſchen en alle tijden toe te paſſen. Maar des niet te min hebben die zelfde leeringen, doorgaans nog iets leerzaams en nuttigs, voor volgende tijden en allerlei menſchen."

„ Men kan dienvolgens hier van een groot misbruik maken, wanneer men dit zonder bepaling op alle tijden en perſonen toepaſt; maar van den anderen kant ook eenige nuttigheden in het algemeen daar uit afleiden."

Vervolgens tot bijzonderheden overgaande, merkt hij aan: I. *Het Oude Verbond is bijna geheel, als lokaal en temporeel aan te merken.* —

Dewijl ondertuſſchen deze ſtelling vrij onbepaald, en dus ligtelijk aan misbruik onderhevig is, voegt de Schrijver er bij Bladz. 89. „ Wij moeſten niet denken, dat wij aan het Evangelie genoeg hebben, en dus de Oude Schriften niet noodig of nuttig voor ons zijn."

„ De

„ De beroemde MICHAËLIS zegt ergens, dat het O. Verbond ons niet verder verbindt, dan in zoo verre die voorſchriften, of door het natuurregt, of door CHRISTUS en zijne Gezanten aan ons bevolen zijn. Dit ſchijnt een weinig ver gedreven, dan toch zoude het O. Verbond bijna overtollig zijn."

„ Die Profetiſche Schriften hebben nog voor ons geen geringe nuttigheid. Namelijk tot een volledeger begrip van den oorſprong der wereld, en van het zedelijk kwaad. Van Gods Eénheid, en voortreffelijke Volmaaktheden. Van zijne Voorzienigheid, inzonderheid over zijne Kerk en godvruchtige menſchen. Voornamelijk wegens de voorſpellingen van den grooten Verlosſer, van tijd tot tijd meer ontwikkeld. Deze voorſpellingen in JEZUS naauwkeurig vervuld, nevens de groote wonderen door MOZES en andere Profeten verrigt, zijn zeer krachtige bewijsredenen voor de waarheid en Goddelijkheid der H. Schriften in het algemeen."

„ En dit gewigtig gebruik moeten wij bovenal niet vergeten, dat wij in het Christendom, met veel hooger voorregten begunſtigd, de godvruchtigen van den ouden tijd behooren voorbij te ſtreven, in kennis, in geloof en godzaligheid."

„ Hoe oneindig groot is toch het onderſcheid, tuſſchen den godsdienst, het onderwijs en hulpmiddel des O. en N. Verbonds. Vooreerst, in het veel grooter licht en klaarheid, welke wij boven de oude Israëliten genieten."

„ Even als het verſchil van een kaarslicht, ſchijnende in een duiſtere plaats, en van de zon aan eenen onbewolkten hemel, of de ſchemerende dageraad, en den hellen middag."

„ Ten opzigt van het geheele Verlosſingswerk, en het toekomend leven, is voor ons een veel ſterker licht opgegaan. De Christelijke Openbaring is met veel grooter wonderen, en andere bewijzen

bevestigd. De godsdienst der Joden was daarbeneven, zeer veel zwaarder en moeijelijker, een bijna ondragelijk juk, in vergelijking van het Christendom, waar slechts geloof en liefde de hoofdzaken uitmaken."

„ En hoe veel grooter en sterker zijn de beweegredenen en hulpmiddelen, aan den Christen ter hand gesteld. In plaats van tijdelijke, meest geestelijke en eeuwige beloften en bedreigingen; de oneindige liefde van CHRISTUS hier op aarde, en nog in den hemel ten toon gespreid. Veel grooter gaven van den H. Geest: sommige Godgeleerden denken, dat die onder de O. Bedeeling, niet algemeen, maar meest den Profeten en eenige uitmuntende mannen zijn beloofd en medegedeeld. Vinden wij nu in de gewijde geschiedenissen; dat in dien ouden tijd, vele vrome menschen vrij uitmuntende voorbeelden zijn geweest, van een onwankelbaar geloof en vertrouwen, van godvrucht en lijdzaamheid, hoe zeer zijn wij dan verpligt, hoe moest ons dit aanwakkeren, om met tienmaal grooter voorregten en middelen tot heiligheid verwaardigd, met dubbelden ijver waardig onze hemelsche roeping en verheven Godsdienst te leven. Onze pligten zijn oneindig ligter, onze verlichting en aanmoediging onberekenbaar grooter, onze verwaarloozing zal dus uitermate onverschoonlijker zijn."

„ Wij bezitten alles, wat God door de Natuur en Openbaring nopens den waren Godsdienst heeft bekend gemaakt."

„ In onzen Bijbel vinden wij een drieërlei Godsdienst of Bedeeling, den Godsdienst der Aardsvaderen, of der Heidenen, dien der Joden, en eindelijk den Christelijken. Wij mogen hooren, het geen zoo vele Profeten en Koningen onder het uitverkoren Israel zoo zeer verlangd hebben, maar nimmer hooren mogten. De Heer wil nu

den

den Geest uitstorten op alle vleesch, wat zou ons dan ontbreken, om met onbezweken moed eenen hoogen trap van kennis en deugd na te jagen!"

Ten *tweeden*: *Tot het lokale behooren ook, de Wondergaven des H. Geests, in het begin des N. Verbonds.*

Ten *derden*: *Verdrukking en vervolging om den Christelijken Godsdienst, waren insgelijks in vele opzigten, lokaal. Bladz.* 99. enz. Het gene de ongenoemde Schrijver in deze paragraaf aanvoert, wenschen wij, met ons geheele hart, dat bevestigd moge worden, evenwel, men vergete niet de les van JEZUS, welke *allen* aangaat: *Waakt!* en wij herinneren ons bij dezen aan het geen PAULUS schrijft 1 *Thessal.* V: 3. enz.

Ten *vierden*: *Onder dit tijd- en plaatselijke is ook begrepen, dat de wereld toen uit Joden en Heidenen bestond, die door eene groote omkeering tot het Christendom meesten overgaan.* Hier schrijft hij onder anderen Bladz. 114. „ Het is waar, ook in onzen tijd kunnen onkundigen tot kennis geraken, of het reeds gekende klaarder nevens het noodige en heilzame voor zich zelven leeren inzien; het geloof der waarheid kan zuiverder, en meer bevestigd worden; men kan een ongodsdienstig en slecht leven verlaten, een beter gedrag, ware deugdsbetrachting aanvangen, maar dit is van het straksgemelde zeer verschillende, het is op verre na dat stuk niet, het geen de Apostelen in hunne brieven van alle toenmalige Christenen verzekeren, die alle nog onlangs Joden of Heidenen waren, en eenen geheel anderen Godsdienst hadden aangenomen. Die zelfde voorafgaande staat, die overgang tot den gemaden staat, wordt in de meeste Protestantsche Belijdenissen, Godgeleerde en stichtelijke boeken, in vorige dagen, tot onze tijden overgebragt; dit is in der daad daar uit ont-

ſtaan, dat men op het lokale geen acht gaf, en het onderſcheid der tijden uit het oog verloor."

„ Laat ons wel opmerken, het groot nadeel, het welk deze misſlag heeft toegebragt, beide voor zoogenaamde bekeerden, en onbekeerden."

„ Wat de eerſten betreft, menſchen die nog in zorgelooze onverſchilligheid leven omtrent JEZUS en den Godsdienst, of in de heerſchende ongeregtigheid, dezen zoekt men met alle kracht te overtuigen van hunnen ellendigen natuurſtaat, dat zij in duisternis en dood verkeeren, zij zoeken zich zelven dit op te dringen, dat zij in dien zelfden toeſtand zijn als de toenmalige Heidenen, ja in eene ergere geſteldheid, door die verbloemde woorden eigenlijk op te vatten; dat hun verſtand, geheel verblind, het Evangelie niet begrijpen kan, en zoo min een doode, iets verrigten, of tot zijne opwekking toebrengen kan, zij niets tot hunne bekeering verrigten kunnen."

„ Hoe ongerijmd is deze handelwijze! de Heidenen, zoo lang hun het Evangelie niet verkondigd was, konden dat onmogelijk kennen en gelooven; maar zoo ras zij Christenen geworden waren, werd dit alles omgekeerd, zij waren nu licht in den Heere, vermogten alle dingen door JEZUS CHRISTUS; dit laatſte moest men nu op ons als Christenen toepaſſen. Hoe zeer moeten nu deze menſchen ontmoedigd worden, dewijl zij niets in het geeſtelijke verrigten kunnen. Het is wel waar, men geeft hun als middelen aan de hand, om Gods woord te hooren en te onderzoeken, en om den Geest der bekeering te bidden. Maar men denkt natuurlijk, dat het woord weinig nut doet, als dit niet met het geloof vermengd is, hoe zullen geheel verblinde dit verſtaan? en het gebed der goddeloozen is den Heere een gruwel. Nu wachten deze menſchen op die groote Staatsverandering,

wel-

welke wij ſtraks zagen, dat op die wijze en in die mate onmogelijk kan plaats hebben."

„ En veeltijds gaan zij in het bidden voort, tot dat hen de dood en eeuwigheid overvalt."

„ Bij de Lutherſchen is dit alles zoo nadeelig niet, nadien zij ſtellen, dat wij van natuur geheel ellendig en onmagtig zijn, maar te gelijk, dat God ons allen genoegzame genade verleent en ſchenken wil ter bekeering en verloſſing. Maar bij de Gereformeerden wordt deze zwarigheid zeer veel grooter door die ſtelling, dat het volſtrekt onzeker, en niet zeer waarſchijnlijk is, dat wij die genade verwachten mogen, dewelke aan een groot aantal, volgens Gods vrijmagt, geweigerd wordt. Ik twijfele geenszins, of zulke menſchen, wanneer zij het Evangelie gelooven en belijden, en daarbij onergerlijk leven, met een biddend onderzoek der Schriften, zullen, in dien ſtaat ſtervende, zekerlijk zalig worden. Maar is het dan niet zeer af te keuren en liefdeloos gehandeld, als men langs dezen weg hen van allen moed en troost ontzet, zoo dat zij troosteloos leven en ſterven. Wij zijn buitendien traag en lusteloos genoeg, veel zorg en ijver is er noodig tot geloof en heiligmaking, wij hebben den krachtigſten aandrang en beweegredenen van noden; maar wat kracht en uitwerking zullen alle de drangredenen, welke de Rede en de ganſche Bijbel zoo overvloedig oplevert, ooit kunnen hebben op eenen menſch, die gelooft dat alle onze poogingen vruchteloos zijn tot een werk, dat alleen door wonderdadige almagt geſchieden kan."

„ Wij hebben, als Chriſtenen, niet alleen heerlijke zielsvermogens, wij hebben alle hemelſche Openbaringen, welke God aan het menschdom ſchonk, wij hebben de zekerſte beloften van eene groote genade en bijſtand, en zou het met dit alles onmogelijk zijn, het Evangelie te gelooven, en

het juk van den Heere JEZUS, dat zacht en ligt is, met volvaardigheid op ons nemen!"

„ Van 's gelijken is deze verkeerde uitleg van de nadeeligſte gevolgen voor opregte geloovige en verbeterde Christenen, en wel meest voor de zulken, die Godsdienſtig opgevoed, van de jeugd af aan, nevens de kennis en geloof der waarheid, onberispelijk geleefd hebben."

„ Men ontmoet eene menigte zoodanige Christenen, dewelke in gedurige bekommernis leven, en van zich zelven ten naasten bij denken, dat ze nog onbekeerd zijn, uit dien hoofde, dat ze zich niet herinneren kunnen, ooit in zulk eenen ellendigen natuurſtaat geweest te zijn, en door eene geheele omkeering tot het Christendom te zijn overgebragt. Is het nu niet zeer te beklagen, dat deze van allen troost beroofd worden, en hunne wakkerheid en ijver verflaauwd wordt, door zulke moedelooze gedachten? Zij hadden in der daad, de grootſte ſtof van blijde dankzegging, den besten grond om eenen grooten trap van zaligheid te gemoet te zien, dewijl zij voor groote ergernisſen bewaard; altoos den Heer getrouw bleven, en hunne beste jaren niet aan de ondeugd hebben opgeoffrd; jammer is het voorzeker, dat juist deze, boven anderen zoo gezegende en uitſtekende, tusſchen vrees en hope, den dood en eeuwigheid al bevinde te gemoet gaan. Ik zal hier over het algemeen deze aanmerking bijvoegen, welke mij zeer gewigtig voorkomt. Men heeft dikmalen de menſchen zeer zorgvuldig gewaarſchuwd voor zelfbedrog, zich zelven naauwkeurig te beproeven, en niet op losſen grond zich voor ware Christenen te houden; dit kan ook ſomtijds nuttig en noodig zijn."

„ Maar het komt mij niet min nadeelig voor, dat geloovige Christenen zich zelve voor onbekeerd aanzien, onder den Goddelijken vloek en toorn, zonder eene gunſtige betrekking tot God en CHRISTUS,

tus, zonder hope op een beter leven. Hoe zal men in dit geval op God als eenen Vader vertrouwen? Hem liefde en dankbaarheid bewijzen? hoe vertrouwende op den bijstand van zijnen goeden Geest, de zonde bestrijden en overwinnen? hoe zal zulk een door de hope der zaligheid, alle rampen lijdzaam verduren, en tot den dood toe getrouw zijn? Maar zoo haast hij gunstig van zich zelven, en Gods genade denkt, dan zal dit alles, de gelukkigste uitwerkingen voortbrengen."

„ Het geloof in den barmhartigen en getrouwen Vader, zal de opregte liefde, en kinderlijke onderwerping veroorzaken, gelooft hij dat CHRISTUS voor hem gestorven is en leeft, dit is de krachtigste drijfveêr om voor hem te leven; is hij des Geests deelachtig, dit zal zijnen moed opwakkeren en staande houden; door de hope van eeuwige zaligheden, kan hij alle zwarigheden te boven streven, en in alle rampspoeden, zelfs in den dood gemoedigd zijn."

„ Het is derhalve van het hoogste aanbelang, dat wij het Evangelie niet slechts in het gemeen, en met betrekking tot anderen, gelooven, maar met toepassing op ons zelven."

„ Kan men dus die wonderbare bekeering van Joden en Heidenen zeer verkeerd toepassen en misbruiken, wij kunnen van de andere zijde, hier uit deze nuttigheid trekken, dat wij de gevoeligste dankbaarheid in ons aankweken, vermits wij nooit in dien beklaagelijken staat der toenmalige Heidenen waren, dat wij met die hardnekkige vooroordeelen nimmer bezet waren, noch geroepen werden tot eenen geheel anderen Godsdienst, met ijselijke verdrukkingen bezwaard. Wij zouden nu zeer onverschoonlijk zijn, bij aldien wij den beminnelijken Godsdienst onzer Vorvaderen, ons van kinds af ingescherpt, door onze Christelijke Overheden beveiligd, niet met ons gansch hart omhelzen, en getrouwelijk beoefenen zouden."

Ten

Ten *vijfden*: *Onder dit plaatſelijk en tempoſaire mag men ook brengen, verſcheidene geſchillen van dien tijd.*

Ten *zesden*: *Hier toe behooren nog, verſcheidene bijzondere gedeelten in de Geſchriften des N. Verbonds.* Het ſlot is: Bladz. 125. „ Ik zal beſluiten met dezen raad te geven, vooral aan mingeoefende Christenen, om meer gebruik te maken van de latere en nieuwe Overzettingen en Uitleggingen des Bijbels, en Godgeleerde Schriften; welke doorgaans verre de voorkeur boven de oudere verdienen, welke voor een honderd jaar en daaromtrent zijn opgeſteld. Dit kunnen eenvoudigen niet ligt begrijpen, zij denken: de Bijbel en de Godsdienst moet altoos het zelfde blijven."

„ Hoe gemakkelijk valt dit aan te toonen."

„ Onze godgeleerde zamenſtellen rusten geheel op de Uitlegging der H. Schriften; is de uitleg van de meeste Schriftplaatſen verkeerd, dan wordt ons zamenſtel verkeerd en tegen den Bijbel ſtrijdig. Nu was de kennis der Oosterſche talen, tot verſtand der Bijbelſchriften volſtrekt noodzakelijk, in die tijden zeer gebrekkig."

„ Men heeft destijds de Hebreeuwſche zegswijzen, en het lokale, weinig in acht genomen, en daar uit zijn zeer vele verkeerde ſtellingen ontſtaan."

„ Waar nog bijkwam, dat de Protestanten ſomtijds hunne geſchillen niet door verſtandige Bijbelverklaring, maar door openbaar gezag en geweld hebben beſlist. — De Overzettingen van MICHAËLIS, van HAMELSVELD en VAN VLOTEN, zijn veel beter uitgevallen dan de gewone Nederduitſche Vertaling. De Godgeleerde zamenſtelſels van DOEDERLEIN, MORUS, STATIUS MULLER, VAN BRINK, MUNTINGHE, MEDER, en ſoortgelijke, zijn ver boven de oudere te verkiezen."

„ Ik kan ongeſtudeerden niet genoeg aanprijzen het

het *Weekblad over den Bijbel*, te *Groningen* bij ZUIDEMA uitgekomen, juist geschikt voor ongeletterden, en de behoeften van onzen tijd."

Men zal in dit Stukje veel waarheids vinden, maar een ervaren Christen zal er ook in ontmoeten, het gene hij te oppervlakkig en niet genoeg bekookt en overdacht zal oordeelen. Een iegelijk beproeve dus alles, en behoude het Goede!

Bekroonde VERHANDELING over de Ongevoeligheid in onze Dagen, zelfs onder Gods Oordeelen en Tuchtigingen. Uitgegeven door het Gezelschap, onder de Zinspreuk: Tot vermeerdering van Kunde op Godsdienst gegrond te Amsteldam. *Te* Amsteldam *bij* W. Brave. 60 *Bladz. in Octavo. De prijs is f — 5 —*

De aanleiding, het doel en oogmerk van deze Verhandeling, door den Eerw. C. A. VAN DEN BROEK, Predikant te *Rotterdam*, geschreven, en door het Gezelschap, onder de Zinspreuk: *Tot vermeerdering van kunde, op Godsdienst gegrond*, bekroond en in het licht gegeven, kunnen wij niet beter aanprijzen, dan door den Schrijver zelven te laten spreken.

„ Reeds zints vele jaren is het de algemeene klaagtoon der menschen, dat er zware oordeelen op ons Vaderland rusten; — hoe verschillend men ook denke over de gebeurtenissen van onzen tijd, hier in echter is men het met elkander eens, dat de inwoners van dit land onder droevige rampen zuchten; en die slechts eenig gevoel van Godsdienst heeft, erkent gereedelijk, dat God ons bezoekt om onze

onze zonden, en Nederland hard kastijdt, om het te verbeteren, en tot inkeer te brengen. Billijk zou men verwachten, dat met zulk eene algemeene erkentenis ook gepaard ging een algemeene toeleg, om God niet langer te vertoornen, maar met bezeffen van schuld, alle volkszonden te keer te gaan; billijk zou men verwachten, dat elk zich zou beijveren, om die ondeugden te laten, die een volk bederven, en zich op die deugden toe te leggen, die eene natie tot eer verstrekken, en den Goddelijken zegen ten gevolge hebben."

„ Het tegendeel echter is onder de inwoners van Nederland voor ieder zigtbaar, die de zedelijke gesteldheid onzer tijden aandachtig beschouwt, en ze met vroegere dagen vergelijkt: men laat het bij eene algemeene bekentenis berusten, de indrukkeloosheid is algemeen en in het oogloopend; men verledigt zich naauwlijks, Gods oordeelen gade te slaan, veel min aan hartelijke schuldbelijdenis, of aan dadelijke verbetering te arbeiden."

„ Deze ongevoeligheid, mijne Landgenooten! wordt echter door sommige vrienden van den Godsdienst en het Vaderland opgemerkt, en ernstig betreurd — zij wenschten wel, zoo veel in hun vermogen waar, hierin eenige verandering te weeg te brengen, en dit heeft aanleiding gegeven, dat zij deze vraag ter beantwoording voorstelden: *Hoe komt het, dat in onze donkere en verwitzende kommervolle tijden, de ongevoeligheid zoo groot, en eene regte opmerkzaamheid op Gods oordeelen en tuchtigingen zoo weinig kenbaar is? en welke middelen zijn het geschiktst, om zoodanig eene verregaande ongevoeligheid tegen te gaan?*"

„ Deze vraag is zeker van het grootste gewigt, en in den tijd, waarin wij leven, van een algemeen belang: — Ik zal beproeven, wat ik ter voldoening dezer vrage vermag, en daartoe *eerst* de redenen der algemeene indrukkeloosheid en ongevoe-

lig-

ligheid naſpooren; *dan* na middelen ter betengeling en verbetering rondzien."

In het *eerſte Deel* onderzoek doende naar de redenen der algemeene ongevoeligheid in onze kommervolle tijden, onderſcheidt onze Schrijver die in *algemeene* en *bijzondere*. De *algemeene* zijn, volgens zijne aanmerking 1. *Gebrek aan Godsdienſtige kennis en godsdienſtig gevoel.* 2. *Gebrek aan liefde voor het Vaderland.* 3. *Flaauwheid en verzuim in het nemen van ruſtige maatregelen tot volksverbetering en tegenkanting tegen dezelve*, en eindelijk 4. *Onze natuurlijke afkeerigheid, om in oordeelen en bezoekingen ons zelven verwijt te geven, en verbetering te beginnen.*

Tot de *bijzondere* oorzaken der algemeene *ongevoeligheid* overgaande, meldt hij 1. *De ſchadelijke gewoonte der menſchen om te blijven hangen aan tweede oorzaken.* Hier ſchrijft hij: *Bladz.* 13: „Ik vertrouw, Lezers! dat gij deze uitdrukking verſtaat; er wordt door aangeduid, dat wij onze aandacht alleen vestigen op de middelen, die God in zijne hand gebruikt, om ons te tuchtigen, en uit het oog verliezen het wijs en heilig beſtuur, dat God zelf in dit alles heeft. — Gij kent het ſpreekwoord, de hond bijt op den ſteen, en vergeet dien, die den ſteen werpt. — In het redeloos dier merken wij dit op, en wij belagchen het; maar wij vergeten ons te ſchamen, dat wij zoo menigmaal aan hetzelve gelijk zijn. — Ik weet wel, dat de reden dezer dwaasheid, dikwerf hierin voornamelijk moet gezocht worden, omdat zij, die ons benadeelen, zelve redelijke menſchen zijn, die niet uit gehoorzaamheid aan God, maar ter voldoening der ongeregelde driften en neigingen van hun hart, ons kwaad berokkenen. — Wij behoeven ook deze middel-oorzaken niet voorbij te zien, of de noodige maatregelen daar tegen te verzuimen. — Intuſſchen onder dit alles moeten wij niet vergeten, dat

dat God ook invloed heeft op de redelijke daden der menschen, en ze eene roede zijn in zijne hand, wanneer hij hun toelaat ons te benadeelen. B. v. wij worden door een ander volk beoorloogd, zoo mogen wij ons wel herinneren, welke de plannen en bedoelingen zijn van onzen vijand; wij mogen en moeten wel rondzien naar middelen, om dezelve te verijdelen; maar wij moeten niet verzuimen, Gods vinger in dit alles op te merken en te eerbiedigen. — Op dezelfde wijze moesten wij te werk gaan, onder alle oordeelen, die ons treffen. Maar doen wij dit? — O ik bid u, denkt eens aan een groot deel der schriften, die in ons Vaderland, over de gebeurtenissen van onze dagen, uitkomen; let eens op de gewone gesprekken van den grootsten hoop der menschen over de gedurige rampen en vernederingen, die wij ondergaan; ja raadpleegt slechts de gesteldheid van uw eigen hart; en ik geloof, dat gij mij weldra zult toestemmen, dat men wel overweegt, wat onheilen ons al drukken; wie wij al voor de bewerkers daar van houden; maar dat men zeldzaam tot de eerste oorzaak opklimt, tot het wijs en heilig bestuur, dat God in dit alles heeft, om langs dezen weg ons over onze zonden te kastijden en tot verbetering te bewegen. — Het gevolg van zulk een beslaan moet immers noodwendig zijn, dat ons hart met niets anders vervuld is, dan met wrevel en verbittering tegen die genen, die door God, als werktuigen in onze rampen gebruikt worden; — dat men ook, zonder aan Gods bestuur, of aan zijnen volstrekt noodzakelijken zegen te denken, middelen beraamt om dit oordeel af te weeren; en dus verwijderd blijft van die eerbiedige aanbidding van Gods bestellingen over ons, en ootmoedige gevoeligheid onder zijne tuchtigingen."

„ Zulk eene handelwijs berispte God ten sterksten

ften in de Joden (*), en Hij gaf het als eene reden op, dat hunne verbetering achter bleef, en dat Hij ook zou voortgaan te blijven tuchtigen: — want schoon God een bijzonder bestuur omtrent de Joden had, zoo gebruikte Hij echter dezelfde uitwendige middelen, om hen te kastijden, als Hij omtrent andere volken, en ook omtrent ons gebruikt; en dus mogen wij in vele opzigten hunne lotgevallen met de onze vergelijken. — Helaas! hoe duidelijk blijkt het, dat wij hierin naar hen gelijken, dat wij aan tweede oorzaken blijven hangen, God vergeten, en daar door indrukkeloos blijven in deze rampspoedige en kommervolle dagen."

„ Doch ik zie hier, mijne vrienden! eene aanmerking te gemoet, — de verkeerdheid, die wij daar zoo even opgaven, zult gij erkennen, dat eene meer bijzondere oorzaak der indrukkeloosheid is: maar wij zien niet, zult gij er welligt bijvoegen, dat dit in dezen tijd meer zou plaats hebben, dan in vroeger dagen, en dus aanleiding zou geven tot te grootere ongevoeligheid, waar over men thans klaagt. — In den eersten opslag moogt gij dit niet zien, bij eene oplettende beschouwing echter, zal u dit zoo vreemd niet voorkomen. — Wanneer wij de tweede oorzaken ligtelijk ontdekken kunnen; wanneer ons het kwaad door menschen wordt aangedaan, die met redelijke bewustheid handelen, het geen in pest, hongersnood en dergelijke niet zoo plaats heeft; wanneer wij hunne pogingen en woelingen ten onzen nadeele kunnen nagaan, en gedurig voor oogen hebben; wanneer wij duidelijk bemerken, en dagelijks gevoelen, hoe vele rampspoedige gevolgen dit voor ons heeft; dan blijft zich onze aandacht daarop veel meer vestigen, en wij vergeten, in die gevallen, tot den grooten Bestuurder van alles op te klimmen.

(*) Zie b. v. *Jes.* XXII: 9—14.

men. Passen wij dit nu toe op den tijd, waarin wij leven; — ik zou hier niet gaarne in bijzonderheden treden, maar zoo veel zal elk mij gereedelijk toestemmen, dat onze tegenwoordige rampen, met een aantal groote gebeurtenissen, en met de plannen en verrigtingen van onderscheidene menschen en volken, in een naauw verband staan, en dat daar door het gevaar voor ons te grooter is geworden, om met onze opmerking aan de tweede oorzaken te blijven hangen, naar mate men in denkbeelden verschilt, aan dezen of genen de schuld te geven; en zoo onder Gods tuchtigingen indrukkeloos voortleven: — gelijk helaas de ondervinding bevestigd heeft."

Vervolgens telt de Schrijver, als bijzondere oorzaken op: 2. *De duisterheid, die er voor ons sterfelingen altijd overblijft, wanneer wij de wegen nadenken, die het Opperwezen met het menschdom houdt.* 3. *Den partijgeest*, en eindelijk 4. *Eene zekere gewoonte van zondigen, of beginselen van verharding.*

Alvorens over te gaan tot het *tweede Deel*, toont de Eerw. VAN DEN BROEK, hoe *beleedigend* voor God, en hoe *nadeelig* voor ons zelven zoodanige indrukkeloosheid zij.

In het *tweede Deel* worden de *middelen* aangewezen, welke, onder Gods zegen ter hand genomen, zullen kunnen dienen, om deze ongevoeligheid tegen te gaan. Deze zijn *regtstreeksche*: 1. Een ernstig nadenken en gedurig herinneren van de *oorzaken* en *bedoelingen* der rampen, waaronder wij zuchten 2. Eene opzettelijke overweging, hoe wij onder Gods oordeelen verkeeren moeten, wat de ware *Christelijke gevoeligheid zij*. en eindelijk 3. Een toeleg op *dadelijke verbetering*. Maar ook eenige *aanleidende* middelen, om de *ongevoeligheid* tegen te gaan 1. Den Godsdienst dierbaar achten en hoog schatten. 2. In alle om-

stan-

ſtandigheden veel aan God en zijn beſtuur te denken. 3. De partijſchap laten varen. 4. Telkens zich herinneren, dat elk voor zich zelven verantwoordelijk is, en eenmaal rekenſchap zal moeten geven. 5. Zich nimmer aankanten tegen eenige goede maatregelen tot verootmoediging of verbetering. Dit alles wordt met verſcheidene redenen aangedrongen, en eindelijk dus beſloten Bladz. 56.

„ Ik heb genoeg gezegd, vertrouw ik, om u mijne Lezers! te doen gevoelen, hoe pligtmatig het zij, dat gij gebruik maakt, van de middelen, welke wij u opgaven, tot het te keer gaan der ongevoeligheid, die in deze rampvolle dagen zoo jammerlijk groot is, en die uit zulke treurige oorzaken voortvloeit. Ik heb met opzet alleen geſproken van onze ongevoeligheid, als inwoners van dit Gemeenebest, onder Gods oordeelen en tuchtigingen, en in het midden der donkere vooruitzigten: — De voorgeſtelde vraag ſpreekt in het algemeen van de ongevoeligheid onzer tijden, en laat dus eene vrije keus. — En waarlijk daar de gerigten van God zoo zigtbaar zijn op aarde, verdient het wel onze opmerking en ons leedwezen, dat onder de woelingen der volken Gods roede niet wordt geëerbiedigd: — Even gelijk het wel onze opmerking en ons leedwezen verdient, dat in tuchtigingen en rampen, die den Godsdienst, den koophandel, den landbouw, bijzondere plaatſen of perſonen enz. raken, dezelfde ongevoeligheid ſchijnt te heerſchen. Doch nog eens, met opzet gewaagde ik van de algemeene oordeelen, die ons Vaderland drukken, omdat ik voor u, mijne Land- en Geloofsgenooten, ſchreef; omdat mij dit de bedoeling ſcheen van hun, die langs dezen weg onze ongevoeligheid willen tegengaan; omdat ik op deze wijze u. allen, zonder al te breedvoerig te worden, het best kon nuttig zijn;

en omdat het verhandelde u aanleiding genoeg geven kan, om uwe verpligting onder allerlei oordeelen en tuchtigingen van God te leeren kennen." —

„Ten beſluite raad ik u nogmaals, dat gij al het voorgeſtelde ernſtig overweegt, en dat gij ſteeds waakt en bidt tegen de ongevoeligheid onzer tijden, die zoo ligtelijk in eene volledige verharding zou kunnen uitloopen: — Elk onderzoeke zijn eigen hart. — Elk neme voor zichzelven gepaste middelen bij de hand ter verbetering. — Elk zoeke ook in zijnen kring daartoe mede te werken, en anderen nuttig te zijn." —

„Ik bid, dat de God onzer Vaderen, die volken verhoogt en vernedert, ons zal bewaren, dat wij ons tegen zijne tuchtigingen zouden verharden, en zijne roepſtem verſmaden: maar dat Hij alle pogingen ter veredelmoediging en verbetering van Neerlands Inwoners in het gemeen, en van u mijne Geloofsgenooten in het bijzonder, met zijnen zegen zal achtervolgen en om JEZUS wil ons genadig zal zijn. Amen. ———

Zie daar Lezer! het beloop en de ſtrekking van deze wel en in eenen goeden volksſtijl geſchrevene Verhandeling: Moge dezelve ter bereiking van het doel des Amſterdamſchen Gezelſchaps en des Eerw. Schrijvers, met zegen bekroond worden!

Over

Over PROCESKOSTEN, derzelver Vergoeding en Compenſatie; door ADOLF DIEDERIK WEBER, *Openlijk Hoogleeraar der Regtsgeleerdheid aan de Univerſiteit te* Rostok *En, over het regtmatig Reſerveren der Proceskosten; door* CHRISTOF. REINH. MARTIN, *Advokaat te* Göttingen. *Uit het Hoogduitsch en Latijn vertaald, met eenige Aanmerkingen en een Naſchrift vermeerderd, door* HENR. WILLEM TIJDEMAN, *Hoogleeraar in de Burgerlijke Hedendaagſche Regtsgeleerdheid aan de Univerſiteit te* Franeker. *Te* Amſterdam *bij* W. Brave, 1808 170 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 2-2-:

De *Franeker* Hoogleeraar TIJDEMAN deelt aan het Publiek in dit Werkje mede twee uitmuntende Verhandelingen: de eerſte van A. D. WEBER, *over Proceskosten, derzelver Vergoeding en Compenſatie*, waar in het leerſtuk der *Proceskosten* op nieuw behoorlijk in onzen tijd onderzocht is, in dezelve ſtelt WEBER den grond der veroordeeling tot vergoeding der kosten, niet in den aard van ſtraf, maar des herſtels van onwettig aangedane ſchade (*damnum injuria illatum.*) De andere Verhandeling van CHR. R. D. MARTIN, handelt over het *regtmatig reſerveren der Proceskosten*, dat is, volgens zijne bepaling Bladz. 114. *die verklaring van den Regter, waardoor hij te kennen geeft; dat de beſliſſing over de vergoeding der Proceskosten, nóg*

tot eene volgende regterlijke uitspraak moet worden uitgesteld.

In een *Nafchrift* geeft de Hoogleeraar TIJDEMAN nadere opheldering over dit onderwerp, gelijk ook in zijne Aanmerkingen, welke hij bij deze Verhandelingen gemaakt en onder aan den voet der Bladzijden geplaatst heeft.

Veel zullen Regtskundigen in het een en ander hier ontmoeten, het welk hunne aandacht overwaardig zal zijn; het Werkje behoefr onze aanprijzing geheel niet, en daar het niet wel geschikt is, om in een Uittrekfel breeder aan onze Boekzaallezers ontvouwd te worden, zullen wij hier alleen overnemen, het geen de Hoogleeraar TIJDEMAN Bladz. 168. over de *Proceskosten* in het gemeen heeft aangeteekend.

„ Er valt ten aanzien der proceskosten vrij meer te reformeren; ook andere gebreken maken, dat „ 't meenigh nutter waer geweest, de helft van haer gerechtigheijdt in den aenvangh overgegeeven, ja haere faecke geheel en al verlaeten of verlooren te hebben, dan die eijndelijck genoegsaem fonder vrucht te winnen" (HEEMSKERCK, *Batav. Arcad.* p. m. 538.) Gelukkig dat wij eindelijk, zoo lang na die openlijke klagten en berisping, de hervorming van nabij mogen voorzien. Reeds die uitmuntende Raadsheer in den Hoogen Raad van *Holland* berispte die „ verdrietige lanckwijligheijdt van de Rechtspleeginge," en deed er voorslagen tegen; en de Hoogleer PESTEL, in zijne *Comment. de Republ. Bat.* (§. 97. p. 89. ed. 1782.) bij de vermelding der Nederlandsche regtspleging, de waarachtige algemeene aanmerking latende voorafgaan: *Perfectio judiciorum civilium* (*) *ubique tribus rebus æstimatur; ſi* prompte, *ſi* ſine ſumti-

(*) Doch tot de *perfectio judiciorum publicorum* behooren deze dingen ook.

tibus immodicis; *jus cuique suum tribuatur*; kon alleen het middelſte derde gedeelte van dien lof aan onze regtspleging toekennen (*). — En maar al te waar en treffend is nog in 't jaar 1784 die geweldig kostbare en chicaneuſe rekenkunst gegispt, door een *Hollandsch* Schrijver, die, toen gelukkig navolger van de voortreffelijke geestigheid en 't gevoel, wier ſchoone vereeniging STERNE's *Sentimenteele Reis* ten meesterſtuk maakt, thans, wanneer ik mij niet bedrieg, na andere Staatsbedieningen met ijver en lof bekleed te hebben, in 't hoogſte Regterlijk Collegie dezes Rijks met vol regt en verdienſten geplaatst is." (†)

„ En toch waren de beide voornaamſte remedien, tegen de menigte en moeijelijkheid der processen, — dezelfde remedien, op welke onze leeftijd voornamelijk uit is, (commisſien tot accoord, bij welke alle ſtrijdige partijen zich eerst zouden moeten vervoegen; en verzameling der regterlijke deciſien van zaken welke in regte twijfelachtig geweest waren, om zoo 't Werboek te kunnen aanvullen en volmaken) — reeds in het midden der zeventiende eeuw aan onze Natie voorgeſteld door den Raadsheer HEEMSKERCK, en deze had ze reeds bij ANTH. FABER, en andere voorname Regtsgeleerden der zestiende eeuw gevonden." (§)

Te

(*) „ De onberekenbare ſommen, met welke Regters en „ Regtsgeleerden, in groote en kleene zaken, voor groote „ en kleene Regtbanken, aan ſtrijken, overtreffen over het „ gebeel de waarde der dingen, over welke men twist-, on„ tegenzeggelijk; terwijl de Procesbeminnaars, zoowel hij, „ die, zoo als men het noemt, het wint, als die het ver„ liest, voor hun geld niets anders dan verdriet en berouw, „ van zich dus te hebben laten bedriegen en in den ſtrik lei„ den, koopen," enz. — dit is de niet ongegronde aanmerking des *Holl.* Vertalers der *Luimen van Neef* JAKOB, *Rotterdam* 1791.

(†) *Legaat van* CILLIS ELASIUS STERN, bl. 84—88.

(§) *Holl. Arcad.* p. 580, 594. edit. 1678.

„ Te noodiger wordt nu bij ons voorzorg in dezen, daar de Staat het gebruik der middelen door hem zelven, ter handhaving van bewist regt of eigendom ingesteld, — welke instelling, en derzelver mogelijkste volmaking een der eerste Staatspligten is — en elke regtelijke daad onderwerpt aan belasting, welke oploopende, zeer hoog kan worden. Even hier door, immers verpligt zich van zelf de Staat, om aan den anderen kant te zorgen, dat de weg van regten veelal vermijd kunne worden, dat hij zoo effen en zoo kort, en, voor 't overige, zoo min kostbaar als mogelijk zij, en vooral dan ook, dat hij, die dezen weg door een ander wederregtelijk wordt ingedreven, op denzelven door hem worde vrijgehouden." —

„ Ik eindig, ook algemeen op de manier en de kosten van procederen toepasselijke, den gulden regel des Romeinschen, maar ook des algemeenen Regts: *Nulla Juris ratio aut æquitatis benignitas patitur, ut quæ salubriter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos contra ipsorum commodum producamus ad severitatem.* L. 25. D. de Legib."

Eenige Vragen over den GODSDIENST Te Leeuwarden *bij* J. W. Brouwer, 1808 35 *Bladz. Octavo.*

Eenige Vragen over den GODSDIENST voor MEERGEVORDERDEN. Te Leeuwarden *bij* J. W. Brouwer, 1808. 36 *Bladz. Octavo. De prijs van elk is f — 3 —*

Deze Vragen zijn opgesteld, blijkens de eigenhandige onderteekening achter het Voorberigt, door

door den Wel Eerw. en door zijne oordeelkundige Schriften met roem in de Hervormde Kerk van *Nederland* bekenden BRINK, die het opgeven van eenige vragen aan de onderwijzelingen, te regt, als zeer noodzakelijk beschouwt. „ Sommigen," zegt hij, naar waarheid, „ zijn te vreden, wanneer zij de opgegevene les in hun geheugen hebben ingeprent, en bekommeren zich weinig, om den waren zin van het gene zij geleerd hebben regt te verstaan. Door het opgeven van vragen wordt hun eenige meerdere moeite verschaft, doch welke naderhand rijkelijk beloond wordt: zij krijgen daar door de zaken niet alleen beter in hun geheugen, maar gewennen zich ook na te denken op het geen zij leeren."

De antwoorden op deze Vragen zullen in 's Mans *Leerboekje*, of *Handleiding voor zijne Leerlingen*, kunnen opgezocht en daar uit beantwoord worden. Zeer geschikt dus zijn deze Vragen, om vlijt en naarstigheid op te wekken, en het oordeel te scherpen, opdat men leere, met verstand, het geen men leert, te begrijpen en te verstaan.

Ten aanzien van de Vragen *voor meergevorderden*, schrijft hij in 't *Voorberigt* op dezelve; „ Eenige van deze Vragen vindt men in de *Handleiding voor mijne Leerlingen* niet beantwoord. Zij zijn geschikt voor zulken, die meer de zaken kunnen doordenken, en reeds het vorige onderrigt genoten hebben."

Zeer voldoet ons 's Mans aanmerking, omtrent de bewijzen der Leere uit Bijbelplaatsen, waarover hij in het *Voorberigt* op het tweede Stukje dus schrijft: „ Doorgaans vervallen de menschen van het eene uiterste tot het andere. In vorige tijden maakte men dikwerf het meeste werk, om een aantal van Bijbel-plaatsen op een te stapelen, zonder zich te bekommeren, of dezelve al of niet voldoende waren, om dat gene te bewijzen, waar

toe zij worden aangehaald, en men rekende eene schoone belijdenis te hebben afgelegd, wanneer men eene ganſche reeks van zulke plaatſen in zijn geheugen had geprent, en van buiten konde opzeggen. Thans meenen velen zich hier van geheel te kunnen ontſlaan: men heeft ſlechts, naar zijn gedachte, de zaken te beredeneren, zonder zich omtrent bewijsplaatſen te bekommeren. Zulk eene handelwijze is zeer verkeerd en allernadeeligst: Al het geen wij van onzen Christen-Godsdienst-belijden, moet toch gegrond zijn op het Goddelijk getuigenis, daar anders alles los en wankelbaar wordt. Wanneer men zich vroeg gewent, om den zin van aangehaalde plaatſen op te ſpeuren, en in zijn verband na te gaan, dan zal men ongevoelig tot overtuiging der waarheid gebragt, en in ſtaat geſteld worden, om goede rekenſchap te geven van het geen men belijdt: doet men dit niet, dan kunnen wij ligt tot wanken gebragt worden. Sommigen ſtemmen dit toe, en bevlijtigen zich hier op, terwijl zij hunne belijdenis leeren; maar wenden geene moeite aan, om de plaatſen, waar eene zekere waarheid geleerd wordt, in hun geheugen in te prenten. Van hier dat men naderhand zich wel derzelver inhoud kan te binnen brengen, maar, niet wetende, waar hier van geſproken wordt, zich niet zelden verlegen vindt. De moeite is doorgaans zeer gering, wanneer men ſlechts vroeg hier van zijn werk maakt, daar het geen men in zijne eerſte jeugd leert lang in het geheugen blijft, en naderhand zeer veel gemaks aanbrengt."

Ten einde voorts onzen Boekzaallezer eenigzins in ſtaat te ſtellen, om zich een denkbeeld van de inrigting dezer Vragen te vormen, zullen wij uit elk dezer Boekjes de eerſte les overſchrijven.

In het eerſte Boekje beſtaat deze eerſte les uit de volgende Vragen:

„ 1. Is het niet van zeer veel belang, dat wij ons

ons beſtaan, en het oogmerk, waar toe wij zijn voortgebragt, regt kennen.

2. In wat opzigt kan men aan het ligchaam van den mensch, boven dat van andere ſchepſelen, eene zekere ſchoonheid toeſchrijven?

3. Hoe is zijne waarde vooral zigtbaar in de verſtandvermogens, welke hij bezit?

4. Maar redelooze dieren kunnen immers ook groote kunſtſtukken voortbrengen?

5. Hoe kunnen wij door de beſchouwing van alles, wat beſtaat, tot eene eerſte oorzaak worden opgeleid?

6. Welk eene gedachte moet vooral de beſchouwing der ſchoone orde op deze wereld in u verwekken?

7. Moet God in de voortbrenging van den mensch niet hoogere bedoelingen, dan in die van andere ſchepſelen gehad hebben?

8. Wat moet dan de voorname toeleg van den mensch zijn?

9. In welke dingen zoeken de meeste menſchen hun geluk.

10. Is dit niet zeer verkeerd?

11. Maar kan mogelijk eene uitgebreide kennis van belangrijke zaken, op zich zelve beſchouwd, den mensch gelukkig maken?

12. Mag men nogtans hier omtrent wel onverſchillig zijn?

13. Wat heeft een mensch dan noodig te weten en te betrachten, om gelukkig te worden?

14. Welk een onderrigt kan men omtrent den Godsdienst door de rede verkrijgen.

15. Hebben wij nog geen duidelijker en zekerder onderwijs hier omtrent ontvangen.

16. Wat verſtaat men dan door den natuurlijken, wat door den geopenbaarden Godsdienst?"

In het *tweede Boekje* voor meergevorderden, beſtaat *de eerſte Les* uit de volgende Vragen:

" Waar

1. Waar in is de mensch boven andere schepselen op deze aarde verheven?

2. Waartoe moeten wij onze verstandvermogens vooral gebruiken?

3. Wat kunnen wij leeren door de beschouwing van al het geschapene?

4. Hoe kunnen, en behooren wij ons zelven, met opzigt tot ons verstand, meer te volmaken?

5. Waar door kan de mensch vooral eene hooge waarde verkrijgen?

6. Welke bewijzen geeft de rede voor de onsterfelijkheid der ziele aan de hand?

7. Wordt zijne voortreffelijkheid door zulk eene voortduring niet merkelijk vergroot?

8. Wat invloed moet het geloof aan deze waarheid maken op de beschaving van ons verstand?

9. Is dezelve niet zeer bevorderlijk aan de uitoefening van ware godzaligheid?

10. Is het onderwijs door de rede omtrent den Godsdienst niet zeer onvolledig?

11. Kan het zelve ons wel tot volkomene zekerheid brengen?

12. Zoude het ook voor velen niet zeer moeijelijk zijn, om langs dien weg alleen onderrigt omtrent den Godsdienst te verkrijgen?

13. Welk een besluit trekt gij hier uit?

14. Is het nu niet zeer moeijelijk om juist te bepalen, wat wij door de rede, en wat wij door de Openbaring van den Godsdienst weten?

15. Waar toe moet de beschouwing van het onvoldoende van den natuurlijken Godsdienst u opleiden?

Wij wenschen dat het oogmerk van den waardigen BRINK met het opstellen en uitgeven dezer vragen bij velen bereikt moge worden!

LET-

LETTER-NIEUWS.

AAN DEN BEMINNAAR VAN HET GODDELIJK. EVANGELIE.

P. van Oort, Boekverkooper te *Utrecht*, berigt aan het geëerd Publiek, dat het zoo zeer geacht en intreſſant Werkje, getiteld: *Overdenkingen over den aard, de bewaring, de opheldering en uitbreiding van het Evangelie voor de geboorte van JEZUS CHRISTUS*, door CORNELIS V. D. LEEUW, zeer geacht Predikant te *Utrecht*, 2 Deelen, 6 Stukken, in gr. 8vo. te zamen 1030 bladzijden, gedrukt te *Utrecht*, in 1802, en bij de uitgave in prijs was *f* 7-2— nu zedert het extra lage aanbod van *f* 2-10— zie *Boekzaal* December 1807 dit Werk breeder omſchreven; dus in den korten tijd van acht maanden genoegzaam uitverkogt zal zijn. Bovengemelde zal nu voortgaan met de aflevering aan de Eerstontbiedende voor *f* 2-16- met des Schrijvers *Portrait*, zoo lang het nog overig gering getal zal ſtrekken, en volgens den datum der Ontbied-Brieven afzenden zonder oogluiking, vermits dit Werk niet weder zal herdrukt worden en langs dien weg onverkrijgbaar zal wezen.

Ook levert bovengemelde nog af: S. VAN EMDRE, *Catechismus, vergeleken met de oorſpronkelijke Hoogduitſche en Latijnſche uitgaven*, *f* — 11 — S. VAN EMDRE, *Beginſelen der Aardklootkunde voor de Jeugd*. met 3 *Landkaarten*, *f* 1-2— zonder Landkaarten *f* — 12— G. MASMAN, *De Brieven van den Heere JEZUS aan de Gemeenten van Azie*, verklaard, *f* — 14—

Te *Rotterdam* bij J. Pols, is gedrukt, en wordt alom uitgegeven ten voordeele van de Gemeente Armen te *Haamſtede*: *De verpligting der Christenen, om zulken, die over het verlies van hunne Echtgenooten, Nabeſtaanden en Vrienden treuren, te vertroosten, en de gronden, welke het Evangelie daar toe oplevert*. Voorgeſteld in eene Leerrede over 1 *Theſſ.* IV. 18. door H. W. LE SAGE TEN BROEK, Evangeliedienaar te *Haamſtede*, na het verlies van zijne geliefde Echtgenoote MARIA CLASINA DE BRIEDER, overleden den 15den Junij 1808.

De *Tweede Druk* van de *Geſchiedenis der Joden, zedert de verwoesting van de Stad en Tempel van* Jeruzalem *tot den te-*

tegenwoordigen tijd, door IJSBRAND VAN HAMELSVELD, is thans bij den Boekverkooper Joh. van der Heij, te *Amſterdam*, van de pers gekomen en alom verzonden: Een Werk geſchreven voor de behoefte van onzen tijd, in welken algemeen de oogen gevestigd zijn op de *Joden* en derzelver Lotgevallen en toeſtand; daar wij in onze Moedertaal geene beknopte en geleidelijdelijke Geſchiedenis van dit Volk zedert het gemelde tijdſtip hebben, word in dit Werk dezelve onpartijdig beſchreven tot den afloop van het laatſte *Sanhedrin te Parijs*. Ook wil de Schrijver, wiens naam algemeen genoeg ten voordeele bekend is, hetzelve aangemerkt hebben als een *Vervolg* van zijne voorheen uitgegevene en met zoo veel goedkeuring door onze Landgenooten ontvangene *Bijbel-Geſchiedenis*, in *Twee Deelen*, voor welks Bezitters dit tegenwoordig Stuk gevolgelijk onontbeerlijk is.

Bij bovengemelden Boekverkooper wordt heden uitgegeven:

I. *Godsdienſtig Handboekje, bijzonder voor de Jeugd, met Overdenkingen op elken morgen- en avond van al de dagen der Week, ook op Feestdagen en bij het aannemen tot Lidmaat, bij het H. Avondmaal en voor het Krankbed*, aan alle welgezinde Kinderen toegewijd, door J. L. RWALD. Uit het Hoogduitsch, met een gegraveerde Tijtel en Vignet, door J. E. MARCUS, gr. 8vo.

II. *Het Elfde Hoofdſtuk van Paulus Brief aan de Romeinen*, in zeven Leerredenen, door BERN. VAN MARKEN, Predikant te *Hoorn*, gr. 8vo. Van des Autheurs Leerredenen *over het Leven van* JOSEPH, 2 Deelen, zijn mede nog eenige Exemplaren te bekomen.

III. *De Boerenvriend, of Geſprekken tusſchen eenen Koopman en onderſcheidene Landlieden, over ſommige hunner pligten en belangen*, door G. B. REDDINGIUS, kl. 8vo. met pl.

IV. *Beſchrijving van het Opvoedings-Inſtituut te Schnepfenthal*, door derzelfs tegenwoordigen Beſtuurder C. G SALZMANN, met eenen Platte-grond van het Landgoed. Uit het Hoogduitsch vertaald. Met het welgelijkend Afbeeldſel en eene korte Levensbeſchrijving van den Schrijver vermeerderd, door J. VAN WIJK ROELANDSZ. kl. 8vo.

V. *De verſtandige Christen in booze tijden; of Pligten en Troost van eenen Christen in verbaſterde, gevaarvolle en droevige dagen.* In eenige Leerredenen met betrekking tot de tegenwoordige Eeuw, voorgeſteld door JAKOB GLATZ, K. K. Konſiſtoriaal-Raad en Prediker in *Weenen*. Uit het Hoogduitsch, gr. 8vo.

Heden is gedrukt bij N. Cornel, te *Rotterdam*, en alom à 18 Stuivers te bekomen:

Dichtproeven door J. C. LE SAGE TEN BROEK. Gedrukt op best Schrijfpapier, in gr. 8vo. In dit Werkje vind men onder anderen de volgende onderwerpen, als: JEZUS *Geboorte* — *Waar Geluk* — *Genoegen* — *Het zien van een open Graf* — *Het afsterven van* J. P. LANOVELD — *Aan de Lente* — *Liefde en Vriendschap* — *Den Avond* — *Vooruitzicht* — *Ferdinant en Constantia* — *Rooze Knopje* — *Het overreiken van eenige Bloemen* — *Het Goud* — *Bij 't Graf van een gevallen Meisje* — *Avondzang aan de Zee*. Als ook Vertellingen: *De Abkumblaadjes* — *De Rok* — *De oude Tante en Lotje* — *De Tijtel* — *Onderwetsche Onnozelheid* — *De Dichter* JOHNSON en de *Billijke Straf*.

Uylenbroek, te *Amsterdam*, geeft uit: *Dichtvruchten van den Vrindenkring: Kunst door Vtindschap volmaakter*. Zesde Inzameling, à 36 St. *Gedichten van den Vrijheer* STRICK VAN LINSCHOTEN, à 85 St. *Tien Lierzangen van* HORATIUS, door denzelfden, à 18 St. *Scheeps- en Zeemans Woordenboek*, Nederduitsch en Fransch, door Mr. Q. DE FLINES, à 25 St. *De Slavin in 't verlichte Noorden*, Tooneelspel, à 16 St. *Edele harten door drijven gaslingerd*, Tooneelspel, à 14 St. beiden door J. F. D. EBERSTEIN. Ter persse zijn: *Handschriften*, 20ste *Schakeering*, en BIGLANDS *Geschiedkundige Brieven*, 2de *Deel*.

EEN WINTER IN LONDEN

Of *Tafereelen der Groote Wereld*. In *Drie Deelen*, door T. S. SURR, naar den vijfden Druk uit het Engelsch, door H. POTTER. Van dit fraai en onderhoudend Boek ziet thans het *Eerste Deel* het licht. Veel zoude men tot aanprijsing van dit Werk kunnen zeggen, dan het zal genoeg zijn te herinneren, dat het zelve in *Engeland* met zoo veel graagte ontvangen is, dat binnen drie maanden tijds reeds vijf oplagen noodig waren. Het zelve is in onze Moedertaal, met een fraaije Plaat en bevallig Vignet op den gegraveerden Titel voorzien, en te *Amsterdam* bij G. L. Schleijter en verder alom te bekomen.

Te *Amsterdam* bij P. G. en N. Geijsbeek, Boekverkoopers op de Lelijgragt, bij de Keizersgragt No. 21. is op nieuw in het licht verschenen, een allerbevalligst *Teekenboekje voor de Jeugd*. Bestaande in meer dan *twee honderd* stuks Voorwerpen, op *twaalf Platen*, door den beroemden J. CALLOT.

Dit

Dit geestig Werkje is bijzonder geschikt tot Handlelding ter zelf-oefening; de naam van den beroemden CALLOT is de beste waarborg voor deszelfs bruikbaarheid. De prijs is 9 Stuiv. Is mede te krijgen te *Rotterd.* bij D. Vis; *Dordt* Blussé; *'s Hage* Thierrij en Mensing, Leeweſtijn en de Groot; *Leijden* Cijfveer; *Utrecht* Terveen; *Middelburg* van Benthem; *Deventer* Karsſenberg; *Zutphen* Wansleben, en verder alom.

PROGRAMMA

Voor het Jaar 1808.

Het Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, opgerigt in *'s Gravenhage*, heeft deszelfs Algemeene Vergadering gehouden op Donderdag den 8sten Sept. 1808. De Aanspraak is gedaan door den Heer H. MENTES, Pred. te *Amsterdam*, handelende over *den krachtigen en heilzaamen invloed der Godzaligheid op de erkentenis der Waarheid, in de leer van Geloof en Godsdienst, ter beveiliging tegen alle verleiding tot eenige schadelijke dwaling.*

Na dat deze Aanspraak geëindigd was, deed de Secretaris verslag van de beoordeeling der ingekomene Verhandelingen, welke hier op nederkwam:

I. Dat op de Vraag, welk denkbeeld heeft men van de Uitstorting des H. Geestes op den eersten Pinksterdag te vormen, en hoe strekt dezelve ten bewijze van de Waarheid en Goddelijkheid der Evangelieleer? wederom geene voldoende Antwoorden zijn ingekomen; welke Vraag eerstis opgegeven in 't jaar 1804, en herhaald in 't jaar 1806, met berigt, dat daar op wel verscheidene Antwoorden zijn ingekomen, maar geene voldoende, om dezelve eenen Eerepriis toe te wijzen, waarom de Vraag toen wederom op nieuw werd voorgedragen, om beantwoord te worden voor den 1sten Nov. 1807

1807, waarom het Genootschap zich bevreemdt, dat deze en geene der publieke Schrijvers op dit duidelijk berigt geen acht geslagen hebben: weshalven 't Genootschap deze Vraag openlaat ter beantwoording tegen eenen onbepaalden tijd.

II. Dat ook de Vraag, eischende een Betoog, dat de ware Bijbelleer aangaande de genadewerkingen des H. Geestes noch met onze redelijkheid, noch met onze vrije werkzaamheden strijdig, maar in tegendeel Gode waardig, en uit hoofde onzer behoeften, hoogst belangrijk is; weshalven dit Voorstel voor eenen onbepaalden tijd wordt opengelaten, schoon het insgelijks in 't jaar 1804 uitgeschreven en 1806 herhaald was.

III. Op 't Voorstel van 't jaar 1806, vorderende eene nadere bevestiging van de Verborgenheid der Godzaligheid van den Vader, den Zoon en den H. Geest, door eene schriftmatige aanwijzinge van derzelver naauw verband met de geloofswaarheden van 't Evangelie, en den heilzamen invloed op de beoefening eener Evangelische Godvrugt en op de hope des eeuwigen levens; is onder anderen, in eene Latijnsche Verhandeling geantwoord, waarin eenig goeds gevonden werd, maar niet genoeg voldoende aan het oogmerk der uitschrijving; waarom die Vraag wederom wordt voorgedragen, om beantwoord te worden voor den laatsten Dec. 1809.

IV. Over het Locaale en Temporeele is dit jaar weder eene verhandeling ingekomen, onder de spreuk: *Niemand kan een ander fundament leggen, dan 't geen gelegd is 't welk is Jezus Christus*, PAULUS. Doch het te rug houden der menigvuldige aantekeningen, waar op de Schrijver zig beroept, maakt de beoordeeling van dit stuk, als niet volledig zijnde, voor als nog onmogelijk.

V. Ook is over de vraag, in 't jaar 1806 voorgesteld, vorderende een opzettelijk betoog, dat de

zoenoffers des O. V. geene enkele ſtaatkundige inſtellingen, veel min loutere navolgingen der gewoonte van andere volken zijn geweest, maar voornamelyk ingerigt om het zoenlijden van den toekomſtigen Verlosſer af te ſchaduwen, geen voldoend antwoord ingekomen, met oplosſing van de tegenbedenkingen der hedendaagſche beſtrijderen; waarom dit Veorſtel weer wordt opgegeven, om beantwoord te worden voor den laatſten Maart 1810.

VI. Nog ook een Betoog en verdediging der geloofwaardigheid van Mozes in 't verhalen der geſchiedenisſen van de Hebreeuwſche Natie, die gedurende zijn leven zijn voorgevallen, waarom die Vraag wederom wordt opgegeven, ter beantwoording op den laatſten December 1809.

VII. Er is bij het Genootſchap ingezonden eene Verdediging der geſchiedenis van den wonderdadig opgewekten Lazarus, getekend met de ſpreuk: *Lazarus onze Vriend ſlaapt, maar ik gaa heenen, om hem uit de ſlaap op te wekken*, JEZUS CHRISTUS. Uit het geopend briefje, bleek dat deze Verhandeling was opgeſteld door W. A. VAN HENGEL, Pred. te *Driehuizen* en *Zuid Schermeer*.

Het Genootſchap nodigt op nieuw alle kundige Liefhebbers en Voorſtanders van waarheid en godvrucht, met aanbieding van een Gouden Medaille of de waarde van vijftig Ducaten, ter beantwoording der Vragen en Voorſtellen, voorheen reeds opgegeven, en nog niet beantwoord, en voegt er voor het tegenwoordige deze bij, verwagtende de beantwoordinge der eerſte voor den laatſten December des jaars 1809. en der laatſten voor den eerſten April 1810.

I. Welk gebruik kan en moet men maken van de Boeken des Ouden Verbonds ter bevestiging der Leer-

Leerſtukken, die in de Schriften des Nieuwen duidelijker worden voorgedragen.

II. Dewijl men de onverſchilligheid in Godsdienſtige begrippen tracht te bevorderen, door voor te geven, dat elke Godsdienst-leere een genoegzaam onderrigt tot 's menſchen geluk bevat, het welk zoo wel in de ſtelſels der Wijsgeeren, die geen Christenen waren, als bij de Christenen, zou te vinden zijn, en dat men derhalven niet nodig heeft, den Christelijken Godsdienst, bij uitſluiting van andere, de voorkeur te geven: zoo vordert het Genootſchap eene aanwijzing, dat al 't goede, daar toe betrekkelijk, in de ſtelſels der Wijsgeeren, zoo voor als na jezus tijd te vinden, op eene veel meer volkomene wijze, en zonder de minſte dwaling, door CHRISTUS en de Apoſtelen geleerd is.

En daar het Genootſchap ook Verhandelingen verwagt, meer ten nutte van mingeoefenden ingerigt, nodigt het Genootſchap, met aanbieding van een Zilveren Medaille, kundige Voorſtanders van het waare Christendom uit, om voor den eerſten Sept. 1809. Verhandelingen te zenden, of ter hunne keuze, of die reeds opgegeven en nog niet beantwoord zijn of ook wel.

De voortreffelijkheid en 't nuttig gebruik van het Gebed des Heere.

Ook belooft het Genootſchap, even als voorheen, eene Zilveren Medaille aan elken Schrijver, die voor den eerſten Sept. 1809. aan het zelve zal gezonden hebben.

1. Eene wel bewerkte Verhandeling over eenig voornaam Leerſtuk, welk in onze dagen door de zoo genoemde nieuwe Hervormers beſtreden wordt.

2. Eene bondige wederlegging van eene der dwalingen, welke door die zelfde lieden thans verbreid worden.

3. Eene oordeelkundige opheldering en handha-

ving van eene of meer voorname bewijsplaatzen uit het O. of N. T., bekend onder den naam van loca Classica, *tegen de nieuwer aanvallen of verdraijingen der hedendaagsche Bestrijderen.*

4. Eene beschеidene en duchtig wederleggende Recensie van eenig nieuwlings uitgekomen waarheid ondermijnend of Godsdienst hoonend Geschrift.

5. Of een wel gepast Vertoog over een gewigtig stuk van de beoefenende Godgeleerdheid.

Het Genootschap verwagt voor den eersten Januarij 1809:

1. Een Betoog van de waarheid en godheid der Evangelieleer uit de behoorlijk gestaafde lotgevallen der Joodsche Natie, na den dood en verheerlijking van onzen Heere JEZUS CHRISTUS.

2. Een Betoog, dat de berigten des N. T. aangaande JEZUS Hemelvaart, en den daar op volgenden verhoogden staat geenzins als opgesierde fabelen (μυθοι) aangemerkt, maar eigenlijk moeten verstaan worden.

3. Een Verhandeling over den waaren oorsprong en echtheid der Historieschе Boeken van 't N. T.

4. Een naauwkeurig onderzoek, wat wij, naar de leere des Bijbels, van den staat tusschen den dood en wederopstanding der ligchaamen, te denken hebben.

De Schrijvers, die door het beantwoorden van alle de gemelde Voorstellen, naar den prijs dingen, worden verzogt, zig der kortheid en klaarheid te bevlijtigen, en hunne Verhandelingen, *in leesbaar Schrift*, liefst in de Nederduitsche of Latijnsche, of des noods in de Hoogduitsche Taale, met Romeinsche letters, (alzoo het met Hoogduitsche characters en onduidelijk geschrevene niet in aanmerking gebragt wordt) vragt vrij, en zoo veel mogelijk, met eene bij het Genootschap onbekende hand geschreven, te zenden aan den Secre-

ta-

ters des Genootschaps, D. A. VAN ASSENDELFT, Pred. te *Leiden*, en zig te schikken naar de voorwaarden, in vorige Programmata opgegeven.

Het Genootschap herinnert de meermaal herhaalde waarschouwing, in vorige Programmata gedaan, dat men zijne bekroonde Verhandelingen noch afzonderlijk, noch in een ander werk zal mogen uitgeven, zonder bewilliging der Maatschappije.

Het Genootschap behoudt aan zig het recht, om naar goedvinden, en ten algemeenen nutte, gebruik te maken van alle de inkomende Verhandelingen, en dezelve, schoon er de Prijs niet aan is toegewezen, geheel of ten deele gemeen te maken, 't zij met bijvoeging der Zinspreuken, door de Schrijvers gebruikt, 't zij met uitdrukking van hunne namen, indien zij, daar toe verzogt wordende, dezelve gelieven te openbaren.

SYNODE VAN UTRECHT.

UTRECHT. Den 6den Sept. en volgende dagen is alhier de Christelijke Synodus gehouden.

Na dat deze Hooge Kerkvergadering door den Hoog Eerw. Heer S. M. PETERSE NOBBE, Pred. te *Baaren en Eembrug*, als oudste Dep. Syn. in plaats van den Hoog Eerw. Heer J. VAN MARIENHOF, Pred. te *Utrecht*, Præses van de laatstgehoudene Syn. om ziekte afwezig, met een zeer gepast gebed geopend was, zijn de Credentien der afgevaardigden uit de respective Classes opgehaald en

daar uit gebleken dat tot bijwoning van dezelve te genwoordig waren, wegens de

Eerw. Classis van *Utrecht*.

De Wel Eerw. Heeren W. L. VOORDUIN, J. DE GAAR, (als Sec. van D. R. VAN OOSTERNOUT, Pred. te *Abcoude*) en D. VAN DER LOO, resp. Predd. te *Utrecht* en *Montfoort*, en de Eerw. Broederen A. F. BLANCHÉ en J. F. GONIUS, resp. Onderlingen te *Utrecht* en *Montfoort*.

Eerw. Classis van *Amersfoort*.

De Wel Eerw. Heeren A. G. WAKKER, P. J. LAAN en P. N. NAHUIS, resp. Predd. te *Emenes buitendijks*, *Amersfoort* en *Zeist*; en de Eerw. Broederen C. COUSIJNSE en B. DOMSELAAR, (als Sec. van W. PAS, Ouderl. te *Emenes buitendijks*) resp. Onderlingen te *Amersfoort* en *Emenes buitendijks*.

Eerw. Classis van *Rheenen en Wijk*.

De Wel Eerw. Heeren J. F. DEKKER, (als Sec. van D. B. TAAIJ, Pred. te *Rheenen*) J. RENSEN en G. J. COOLHAAS, resp. Predd. te *Hagestein*, *Houten* en *Amerongen*; en de Eerw. Broederen H. VAN OMMEREN en W. DE BRUIN, resp. Onderlingen te *Rheenen* en *Werkhoven*.

Uit welke Heeren tot Moderatoren zijn verkozen

DD. W. L. VOORDUIN, *Præses*.
A. G. WAKKER, *Adsessor*.
G. J. COOLHAAS, *Scriba*.

Als Gedeputeerden van de voorgaande Syn. zaten in deze Vergadering DD. PETERSEN NOBEL, VAN DEN HONERT (als Sec. van wijlen D. PHILIPPO, Pred. te *Amersfoort*) en VAN LIL, resp. Predd. te *Baaren en Eembrug*, *Nichtevecht* en *Schalkwijk*.

Dep. VAN LIL overhandigde der Vergadering twee Missiven van zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken, speciaal van den Eeredienst, van dato 18 April 1808, uit welker Inhoud bleek, dat van wegen zijne Majesteit den Koning van Holland, tot het houden dezer Synodus permissie verleend

leend en door Hoogstdenzelven ter bijwoning van deze Hooge Kerkvergadering tot Commissaris Politiek benoemd was, de Hoog Ed. Gestrenge Heer Staatsraad J. HINLOPEN; welke Heer, na gepaste aanspraak en zegeningen over deze hooge Vergadering ontboezemd te hebben, door D. Præses zegenend verwelkomd werd.

Ter onderhouding van den nodige en loffelijke Correspondentie, waren tot deze Vergadering afgezonden en door DD. Depp. ingeleid de Hoog Eerw. zeer. gel. Heeren,

Uit *Gelderland.*

D. J. H. ROSS, Pred. te *Boxtel en Esch.*

Uit *Zuid-Holland.*

D. P. BUIT, Pred. te *Woerden.*

Uit *Noord-Holland.*

D. J. VAN SLOGTEREN, Pred. te *Heern.*

Uit *Friesland.*

D. J. F. KORFF, Pred. te *Oldeberkoop.*

Uit *Overijssel.*

D. J. P. RÖSKEN, Pred. te *Colmschaten.*

Uit *Stad en Lande.*

D. J. BEGEMAN, Pred. te *Westerbroek.*

Welke Heeren na eene gepaste en zegenende aanspraak door D. Corresp. Gelriæ en overlevering hunner Credentien, door D. Præses hartelijk verwelkomt zijn. —

Bij de Vergadering werd eene Commissie benoemd, bestaande uit de Heeren Moderatoren, om namens dezer hooge Vergadering, stante Synodo, hunne opwachting te maken niet alleen bij zijne Excellentie den Minister van den Eeredienst, en den Heer Landdrost van dit Departement, en eerstgenoemden met hoogstdeszelfs nieuwen Post geluk te wenschen, maar ook bij zijne Majesteit den Koning van Holland, daar Hoogstdezelve zich thans binnen dit Departement en wel te *Soestdijk* bevond, om allen de eerbiedige hulde dezer hooge

Vergadering te betuigen, en de belangen van het Hervormd Kerkgenootschap hartelijk aan te bevelen — en is deze aanbevolen last door de Gecommitteerden met het uitersten genoegen volvoerd.

Als Dep. zal dit jaar continueeren:

D. VAN LIL, Sec. DEKKER.

Tot Depp. zijn voor dit jaar verkoren uit de Eerw. Classis van

Utrecht. D. VOORDUIN, Sec. SEGAAR.

Amersfoort. D. LAAN, Sec. WAKKER.

Rheenen en Wijk. D. DEKKER, Sec. COOLHAAS.

Tot waarneming van de loffelijke Correspondentie zijn gecommitteerd.

Naar *Gelderland.*

D. SEGAAR, Sec. VAN DER LOO.

Naar *Zuid-Holland.*

D. NAHUIS, Sec. LAAN.

Naar *Noord-Holland.*

D. WAKKER, Sec. NAHUIS.

Naar *Vriesland.*

D. VAN DER LOO, Sec. RENSEN.

Naar *Overijssel.*

D. COOLHAAS, Sec. DEKKER.

Naar *Stad en Lande.*

D. RENSEN, Sec. VOORDUIN.

Waarna deze Synodus met dankzegging en gebed door D. Præses den 9den Sept. geëindigd is.

AKADEMIE-NIEUWS.

GRONINGEN.

Tot Doctoren in de Regtsgeleerdheid zijn bevorderd:

Den 14den Sept. de Heer J. FRIMA, *Garrelswera Omlandus*, na gegeven *Specimen, quo exponuntur effectus impetrati inventarii beneficii.*

Den

Den 21sten dito, de Heer s. GRATAMA, *Harlinga Frisius*, na in 't openbaar verdedigd te hebben zijne *Dissertatio de Jure ac Iniuria qua primae praecipuaeque Iurisprudentiae proponuntur atque illustrantur regulae.*

Den 28sten dito, de Heer G. DE WAL, *Leovardia Frisius*, na openbare verdeding van zijne *Disputatio Philosophico-Juridica, de Conjuratione populorum ad Pacem Perpetuam.*

Den 1sten Oct. de Heer B. A. VAN HIJLCKAMA, *Leovardia Frisius*, na gegeven *Specimen, quo ad examen revocatur sententiae V. Cl. Thibauts de L. 2. C. de resc. Vend. ad transactionem producenda.*

Den 5den dito, de Heer s. P. VAN IDSINGA, *Groninganus*, na openbare verdediging van zijne *Disputatio, de iure Praescriptionis, inprimis in Causis Criminalibus.*

Den 8sten dito, de Heer E. GELDERMAN, *Zwolla Transisalanus*, na verdediging van zijn *Specimen, ad Titulum Tertium Libri Primi Institutionum; inprimis ad eius tituli principium.*

Den 13den dito heeft de Hoog Eerw. Heer H. MUNTINGHE, de Magistratuur van het volgende Akademische jaar, door het houden eener plegtige Redevoering, *de recto studio doctrinae Christianae ad nativam simplicitatem reducendae, per ipsam temporis nostri rationem, necessario*, opgedragen aan den Wel Ed. Hooggel. Heer A. J. DUIJMAER VAN TWIST.

SCHOOL-NIEUWS.

PURMERENDE.

De Wel Eerw. zeer gel. Heer H. C. MILLIES, A. L. L. Mag. et Ph. Doct. Pred. bij de Evang.

Luth. Gemeente alhier, die aan jonge lieden, die van zijne Lessen begeeren gebruik te maken, onderwijs geeft zoo in de Talen, als in het geen verder onder de Wetenschappen, ter voorbereiding tot de Akademische Studien behoort, reeds eenigen tijd een aantal Discipelen hebbende, zoo van elders, (waar onder ook zulke, die dezen hunnen Leermeester van zijne vorige Standplaats herwaarts gevolgd zijn) als uit deze Stad, gaf op Woensdag den 21sten Sept. gelegenheid, om in 't openbaar in de Luthersche Kerk eenige proeven te hooren van gemaakte vorderingen, door de aan dit zijn onderwijs en opzigt toevertrouwde Jeugd. — Zijn Wel Eerw. zelf opende deze plegtigheid met eene zeer uitgewerkte Redevoering in de Nederduitsche taal, waarin 1. de Vraag beantwoord werd: *wat er behoore tot het vak der oude Griekſche en Romeinſche Letterkunde.* 2. De *oorzaken* werden nagespoord *van het verval van die Studie in ons Vaderland.* waar op 3. volgde *eene opgaaf der middelen tot herſtel daar van.* Vervolgens was het aan de beurt van vijf veelbelovende Jongelingen, ieder een door hem zelf bewerkt voorstel te houden in het Latijn. De eerste daar van moest geweest zijn G. WIJNEN, die gekozen had te handelen *de Amicitia*, dan deze was ditmaal, om wettige redenen, afwezig. Dus beklom nu eerst den predikstoel J. KORTEBOS, sprekende *de teterrima belli calamitate*; daarop P. H. GILQUIN, die den vorigen verving, met eene uitwijding *in laudem Pacis.* De derde, M. RADEMAKER, handelde *de Modestia*, en eindelijk bepaalde R. DE CLOVER, de aandacht, bij de woorden van ZENO den Wijsgeer: *audi multa, loquere pauca.* Was het dus ver verrigte werk tot algemeen genoegen, niet minder aangenaam was het, dankzeggingen vrijmoedig en bevallig te hooren uitspreken, van elk naar zijne jeugd en begaafdheden, toen aan deze volgende Kinderen, ter beloo-

ning

ping van hunne naarſtigheid, en tot verdere aanmoediging Boekprijzen waren uitgedeeld, met name W. VAN VIERHOUTEN, F. M. MULLER VAN DER VOORN, J. GORS VAN DER VOORN, H. GROOT, W. DINKELA, J. HOOP, J. SWITSER, J. ARENDS en J. SELLEGER, als mede aan een nog zeer jong, eerstbeginnend Kind, D. BROEDELET.

De Regering dezer Stad, Leeraars der andere Gemeenten en eene aanzienelijke menigte Toehoorders van allerlei rang, woonden deze aangename plegtigheid bij, die onder een fraai Inſtrumentaal Concert, 't welk zich bij afwisſeling hooren liet, begonnen en beſloten werd.

BEKENDMAKING.

De Deputaten van de Synode der Hervormden in *Friesland*, hebben in hunne eerſte gewone vergadering, gehouden den 13den en 14den Sept. dezer jaars, tot Beſtuurders van hun Collegie verkoren:

Tot *Præſes* P. BROUWER PZ., V. D. M. te *Blija*.

Tot *Scriba* W. G. REDDINGIUS, V. D. M. te *Dronrijp* en

Tot *Fiscus* G. ROORDA, V. D. M. te *Britzum*.

In deze Vergadering is hun gebleken, dat de reſp. Claſſen in *Friesland* tot Quæstor Synodalis hebben aangeteld J. WESSELIUS, V. D. M. te *Tdaard*, aan wien aldus de Administratie der *Vidualia* is opgedragen.

Van deze benoemingen aan de belanghebbenden kennis gevende, verzoeken de Deputaten tevens, dat men alle de brieven en andere ſtukken, aan de *Frieſche* Synode of hun Collegie gerigt, onder het adres van den Præſes gelieve te zenden aan de Kosterij der groote Kerk te *Leeuwarden*.

Leeuwarden, den 14 Sept. 1808.

Op last van Depp. voorn.
W. G. REDDINGIUS.

KERK-

KERK-NIEUWS.

GELDERLAND.

NIJMEGEN.

BATENBURGH. Het perempt. Examen van onzen beroepen Predikant blijft bepaald op den 26ſten dezer maand te *Nijmegen*. Zie de vorige Boekzaal.

RESSEN. Zie Meij 1808.

HORSSEN Vakant. Zie April 1807.

HERVELT Vakant. Zie Aug. 1808.

HUISSEN Vakant. Zie Sept. l. l. Zijn Excellentie den Minister van Eere-dienst, aan de Claſſis van *Nijmegen* en aan den Kerkenraad alhier kennis gegeven hebbende, om, op de gewone wijze voort te gaan ter vervulling van de aanſtaande vacerende Predikantsplaats, zoo heeft de Kerkenraad der Hervormde Gemeente, op den 27ſten Sept. het navolgende twaalftal van Predikanten uitgebragt: (ten overſtaan van Viſit. en Deput. Claſſis in dezen ring:)

DD. COX, Predd. te *Venlo*. ROSENDAAL, te *Dalfzen*. FELDMAN, te *Voorst*. DIBBETZ, te *Raalte*. DE ROOIJ, te *Westerwoud*. EX ALTO D'ALMARAS, *Beek, en Ubbergen*. LAMBRECHTS, te *Angerlo*. DE KONING, te *Akerſloot*. VAN DER VEUR, te *Nede*. WOLDRINGH, te *Ruurlo*. BUSCHMAN, te *Elden en Driel* en OOSTERZEE, A. L. M. et Phil. Doct. te *Brakel*.

Waar uit terſtond de zes eerſte op het zestal zijn geplaatst en vervolgens dit drietal is geformeerd geworden:

DD. COX, ROOZENDAAL en DIBBETZ.

Zijnde vervolgens met eenparigheid van ſtemmen en

en tot groot genoegen beroepen de Wel Eerw. zeer geh Heer J. P. N. COX, waardig Leeraar te *Venlo*.

Alle de ſtukken zijn aan zijn Wel Eerw. in debita forma en met krachtigen aandrang toegezonden, dan, zijn Wel Eerw. heeft deze beroeping eenigen tijd in beraad genomen, zoodat wij tuſſchen hope en vree te hier zijn.

VENLO. De Hervormde Gemeente alhier zit in groote droefheid en verlegenheid ter neder, zedert zij vernomen heeft dat hare waardige Leeraar D. COX, wettig en geheel eenparig beroepen is te *Huiſſen*.— JEZUS CHRISTUS, de Heer der Gemeente, doe ook thans zijn aangezigt over haar en dezen zijnen Knecht lichten.

HUISSEN den 9den Octob. l. l. Na dat onze waardige en veelgeliefde Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer D. BODDE, eerst van de Kerkenraad en Gemeente alhier, en vervolgens van de Clasſis van *Nijmegen* behoorlijk was losgemaakt, heeft zijn Wel Eerw. heden namiddag een vriendbroederlijk en zegenend afſcheid van ons genomen, predikende met hartelijke opgewektheid, vermaning en vertroosting, over 2 *Cor.* VII: 1. *Dewijl wij dan deze beloften hebben, geliefde, laat ons ons zelven reinigen van alle beſmettinge des vleeschs ende des geests, voleindigende de heiligmakinge in de vreeze Gods.*

THIEL.

LIENDEN. Onze hartelijk geliefde Leeraar D. SPECHT GRIJP, ontving onlangs, juist toen hij vijf jaren onder ons had verkeerd, eene wettige beroeping tot Predikant en Rector te *Hindelopen*, en gaf ons daarvan kennis. Wij werden daardoor in de onaangename omſtandigheid gebragt van te vreezen dat hij ons welligt verlaten zoude, en ſchoon wij op 't welmeenendst en dringendst hem tot de keuze om bij ons te blijven, zochten over te halen, is ons dit niet gelukt. — Hij gaf ons het

treurig berigt, dat hij zich verpligt vond om de gemelde beroeping aan te nemen; wij zullen dus eerlang van hem ſcheiden moeten. Dit denkbeeld ſmart ons; echter leven wij in de hoop, dat de Heer zijner Gemeente, die tot dus verre voor ons zorge droeg, ons nu ook eenen anderen Herder en Leeraar in de plaats van onzen vertrekkenden Vriend geven zal, en het dus beſtieren dat het hem en ons welga.

OMMEREN staat eerlang Vakant te worden, daar onze geliefde Leeraar D. J. VAN TROOSTENBURG DE BRUIN, welke de Beroepinge naar de *Cuinre* heeft aangenomen, eerlang van zijne Gemeente, en van de *Tielſche* Claſſis zal worden losgemaakt, en voornemens is den 30ſten Oct. zijne affcheidsrede te houden.

RAVENSWAIJ Vakant. Zie Julij 1808.

En daar wij zoo ſpoedig mogelijk eene beroeping wenſchen te doen, verzoeken wij vriendelijk de Eerw. H. H. Proponenten en Predikanten buiten vaste bediening, dat zij zich ten ſpoedigſten bij ons aanmelden, en hunne gaven voor de Gemeente laten hooren.

ZALT-BOMMEL.

ZALT-BOMMEL den 21ſten Sept. De Wel Eerw. Heer C. J. ROIJENS, Prop. onder de Eerw. Claſſis van *Zalt-Bommel*, is alhier naar een kort Voorſtel over 1 *Joh.* IV: 9. door D. J. DE BOUTER, Pred. te *Aalſt*, perempt. geëxamineerd en naauwkeurig onderzocht in de Hebreeuwſche en Griekſche talen, als ook in de voornaamſte ſtukken van de H. Godgeleerdheid, met dat gevolg, dat dezelve met algemeene goedkeuring en ruime zegenbede aan de Gemeente te *Poederoijen* werd toegewezen, wordende de Heer Examinator voor zijn welingerigt Examen bedankt.

De Bevestiging is bepaald op den 16den Oct. eerstkomende, en zal geſchieden door D. O. VAN TRICHT,

TRICHT, Pred. te *Wel en Ammerzode*; aan wien de Heeren Deputaten deze beurt wel hebben willen overgeven.

VUUREN EN DALEM den 18den Sept. Tot onze groote blijdschap kunnen wij van hier melden dat onze waardige Leeraar D. VAN DER KLOES, voor de aan hem opgedragene Collatien van de Gemeenten van *Spijk* en *Gellikum en Rhenoij* beleefdelijk heeft bedankt, en op onzen liefdedrang zich wederom aan ons heeft verbonden. Hartelijk wenschen wij dat de Heer deze keuze met zijne goedkeuring achtervolge en in zijne wijsheid en liefde ook zorge voor de herderlooze Gemeenten van *Spijk* en *Gellikum en Rhenooij*.

GELLIKUM EN RHENOOIJ. Op den 27sten Julij 1808. werd dit drietal van Predikanten door den Kerkenraad gemaakt:

DD. VAN MEURS, Predd. te *Zoelmond*. VAN DER KLOES, te *Vuren en Dalem* en J. J. BUIN, te *Rijswijk* onder het Classis van *Gorinchem*.

Welk drietal aan den Collator is gepresenteerd, om daar uit, volgens aangegaan contract, eene keuze te doen, dewelke daaruit verkoren en met de Collatie begiftigd heeft D. J. J. BUIN, Pred. te *Rijswijk*, doch die na eenigen tijd van beraad, daar voor beleefdelijk heeft bedankt.

Op den 5den Sept. werd door den Kerkenraad wederom dit drietal geformeerd:

DD. VAN MEURS, Predd. te *Zoelmond*. VAN DER KLOES, te *Vuuren en Dalem* en CROL, te *Drumpt*.

Uit welk drietal als voren met de Collatie begiftigd is D. VAN DER KLOES, Pred. te *Vuuren*, dewelke ook na eenigen tijd zijn beraad genomen te hebben, voor deze plaatsen bedankt heeft.

Op den 5den Octob. 1808. is door den Kerkenraad wederom dit drietal gemaakt:

DD. W. VAN GENDT DE LEEUW, Predd. te *Rumpt*.

IN-

INDEWEIJ, te *Nederhemert*, en MASSELBACH, te *Haaften*.

Uit welk drietal op voorſchrevene wijze benoemd is, D. INDEWEIJ, Pred. te *Nederhemert*, dewelke dit ook eenigen tijd in beraad heeft genomen, en waar van de Gemeente hoopt dat zijn Eerw. deeze roepſtem zal opvolgen.

ZUILICHEM EN NIEUWAAL Vakant. Zie Dec. 1805.

ROSSUM Vakant. Zie Nov. 1807.

WADENOIJEN Vakant. Zie April 1808.

EST Vakant. Zie Junij 1808.

POEDEROIJEN. Zie Sept. 1808.

NEDER-VELUWE.

HATTEM. Zie Aug. 1808.

HATTEM den 2den Oct. Na dat onze waarde en veel geliefde Leeraar D. L. BAKKER, op den 28ſten der laatſtvoorgaande maand, op inſtantelijk verzoek van den Wel Eerw. Heer J. LOHSE, Pred. te *Vorchten*, als expreſſelijk in dezen gevolmagtigd, bij den Eerw. Kerkenraad alhier, nevens de Eerw. Claſſis van *Nederveluwe*, deszelfs verëérend ontſlag had bekomen en aan de Gemeente van *Urk*, na welke hij verroepen was, ware overgegeven, heeft zijn Wel Eerw. heden namiddag, ten aanhooren van eene talrijke ſchare, een hartelijk en zegenend afſcheid van ons genomen, met de woorden, inſluitende het biddend verlangen, waar mede het hart van den grooten Apoſtel over zijne geliefde Corintheren was uitgebreid, te vinden in deszelfs II. Brief aan die Gemeente, *Cap.* VI: 1. *Ende wij [als] mede arbeidende bidden [u] ook dat gij de genade Gods niet te vergeefs-en moogt ontvangen hebben.*

De Heere trekke in zijne gunſte met hem op, en geve, dat, zoo de nabetrachting dezes laatſte Leerreden, als de ganſche vervulling van het H. dienſtwerk gedurende een bijna vijfjarig verblijf

van

van zijn Wel Eerw. onder ons, door eene verdere genaderijke zegen moge worden achtervolgd, en zich voorts bij zijne nieuwe Gemeente in dat zelve voorregt mag verheugen.

Ook wenschen wij hartelijk in het reeds bij handen genomene beroepingswerk ter plaatsvervulling van zijn Wel Eerw. spoedig te mogen slagen, tot aan welken tijd het dus moet gehouden worden, als:

HATTEM weder Vakant.

BARNEVELD Vakant. Zie Sept. 1808.

'S HERTOGENBOSCH.

BERLICUM Vakant. Zie Jan. 1808.

PEEL- EN KEMPELAND.

LOMMEL. Onze waardige Leeraar J. L. T. cox, zich in de noodzakelijke verpligting bevonden hebbende, om de, op hem eenparig uitgebragte beroeping naar *Schijndel* aan te nemen, nam op den 18den Sept. van ons een liefderijk, vermanend en aandoenlijk afscheid, met de woorden 1 *Joh.* II: 28. *Ende nu, kinderkens, blijft in hem: op dat wanneer hij zal geopenbaard zijn, wij vrijmoedigheid hebben, ende wij van hem niet beschaamd gemaakt en worden in zijne toekomste.* Wij betreuren met reden ons zwaar verlies, bidden dat God met zijnen knecht optrekke, en hem in de Gemeente te *Schijndel* tot eenen zegen stelle en die achting en liefde doe genieten, welke hij onder ons in zulk eene ruime maat genoot, terwijl wij ons in onze kommerlijke omstandigheden aan de bijzondere voorziening van den getrouwen Heer zijner Kerk aanbevelen. Dus is

LOMMEL Vakant.

SCHIJNDEL. Den 25sten Sept. is D. J. L. T. cox, alhier Bevestigd door D. T. ROSS, Pred. te *Vechel* enz. met 2 *Cor.* V: 20. *Zoo zijn wij dan gezanten van Christi wege, als of God door ons*

bede: wij bidden van Christi wege, laat u met God verzoenen. Waar op de Bevestigde 's namiddags zijne Intrede gedaan heeft met 1 *Cor.* Is 18. *Want het woord des kruices is wel, dengenen die verloren gaan, dwaasheid: maar ons die behouden worden is het een kracht Gods.*

MAASTRICHT.

VALKENBURG Vakant. Zie Aug. 1795.

EIJSDEN Vakant. Zie Nov. 1795.

MAASTRICHT drie Predikantsplaatsen Vakant. Zie April 1797.

VAALS Walsche Kerk Vakant. Zie Aug. 1797.

WILRE' IN DEN VROENHOVEN Vakant. Zie April 1798.

MEERSSEM EN SCHIMMERT Vakant. Zie Junij 1799.

KLIMMEN Vakant. Zie Aug. 1800.

MAASTRICHT Walsche Kerk Vakant. Zie Jan. 1796, en Dec. 1806.

ZUID-HOLLAND.

DORDRECHT.

ZWIJNDREGT den 27sten Sept. Na dat onze geliefde Leeraar de Wel Eerw. Heer D. STORM VAN 'S GRAVESANDE, van zijnen dienst onder ons selvo honore heeft afgestaan, zoo heeft het gecombineerd Collegie, zoo van Schout en Magistraat als van den Eerw. Kerkenraad, ten overstaan der Consulenten de Wel Eerw. Heeren D. CAMMEGIETER en J. LA LAU, resp. Predd. te *Hendrik Ido-Ambacht* en *Dubbeldam*, ter vervulling der vakature geformeerd een groe van Predikanten, waarop geplaatst waren:

DD. P. W. MARI, Predd. te *Zuidbeijerland*, gezegd *den Hitzert*. B. U. MASMAN, te *Korendijk*. P. VAN DER WOLK, te *Groetammers*. J. MARTIJN, te *Bergambacht*. H. WESSELS, te *Standdaar buiten*. J. A. P. MONREMUS, te *Nieuwland in Zeeland*. A. J. VAN HOUTEN, te *Oosterwijk*.

wijk. J. G. VORSTMAN, te *Dreiſcher.* A. SCHIM VAN DER LOEFF, te *Spaarnwoude* en *Spaarndam.* W. R. VAN IJSSELSTEIN, te *Cillershoek.* C. VAN DIEST, te *Alblasſerdam.* P. VAN LAREN, te *Brandwijk en Cijfeland.* J. SPAAN, te *Piershil.* A. DE KONING, te *Langerak over de Leck.* W. J. CROL, te *Drumpt.* J. SJORNIS, te *Meeuwen* en *Hagoort.* H. VAN BLOKHUIZEN, te *Ketel.* S. J. EVERAARS, te *Stad aan 't Haringvliet.* R. VAN DEN BROEK, te *Benaijen.* A. N. VAN PELLECOM, te *Kortenhoef.* W. S. DE VISSER, te *Werkhoven.*

Uit welk gros aanſtonds geformeerd is het twaalftal, beſtaande uit de twaalf eerstgenoemden daar uit het zestal, beſtaande uit de zes eerstgenoemden, en daar uit het drietal bevattende de drie eerstgenoemde Predikanten.

Uit welk drietal aanſtonds met eenparigheid van ſtemmen beroepen is D. P. W. MARI, Pred. te *Zuidbeijerland*, gezegd *den Hitzert*, terwijl deze beroeping ten zelfden dage de goedkeuring ontving van den Wel Edel Geſtr. Heer Mr. A. POMPE VAN MEERDERVOORT, Heere van *Zwijndrecht*, en den beroepenen toegezonden is, die deeze beroeping tot onze blijdſchap in 's Heeren vreeze heeft aangenomen.

SLIEDRECHT. Ten overſtaan van de gewone HH. HH. Conſulenten, de Wel Eerw. H. H. N. LANGERAK en A. SCHOTSMAN, reſp. Predd. te *Wijngaarden* en *Cieſſen-Oudkerk*, is op den 5den Oct. dit navolgende drietal gemaakt.

DD. A. DE KONING, Predd. te *Langerak aan de Lek.* J. MARTIJN, te *Berg-Ambacht*, en R. SPEELMAN, te *Hardinxveld.*

Uit welke Nominatie den 8ſten Oct. met algemeene ſtemmen tot Herder en Leeraar deezer Gemeente beroepen is, A. DE KONING, Pred. te *Langerak aan de Lek*, die op den 15den Oct. die roeping in 's Heeren vreeze heeft aangenomen, en

door den Ambachtsheer, den Hoog Ed. Welgeb. Heer Baron COLLOT D'ESCURY, Heer van *Sliedrecht* en *Naaldwijke* enz. gunſtig geapprobeerd is.

DORDRECHT Walſche Kerk Vakant. Zie April 1808.

DORDRECHT Schotſche Kerk Vakant. Zie Maart 1808.

LEKKERLAND. Ziet Sept. 1808.

WASPIK. Zie Sept. 1808.

ZUID-BEIJERLAND (HITSERT.) Onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. G. MARI van hier naar *Zwijndrecht* beroepen zijnde, heeft na een eerbiedig beraad van 14 dagen die beroeping aangenomen.

LEIJDEN EN NEDER-RHIJNLAND.

NOORDWIJK AAN ZEE Vak. Zie Nov. 1805.

LEIJDEN Walſche Kerk twee Predikantsplaatſen Vakant. Zie Jan. 1808. en Sept. 1808.

GOUDA EN SCHOONHOVEN.

MEERKERK den 9den Oct. Met innig leedwezen moet men van hier berigten, dat onze hartelijk geliefde Leeraar A. S. BRESSER, eene beroeping van de zeer volkrijke en aanzienlijke Gemeente van *Hoogeveen* in *Drenthe* ontvangen, en dezelve, na eenige dagen van beraad, in de vreeze des Heeren aangenomen heeft.

Zijn Wel Eerw. werd den 3den dezer op verzoek van D. M. S. VAN HEIJNSBERGEN, Pred. te *Ameiden*, daar toe door den Eerw. Kerkenraad van *Hoogeveen* gevolmagtigd van zijne betrekking tot deze Gemeente ontſlagen: gelijk ook den volgenden dag in de Claſſis gehouden te *Gouda*, door gemelden Heer gemagtigde zijn Wel Eerw. ontſlag van die Vergadering verzocht en verkregen is, wordende door dezelve met heilbede aan de roepende Gemeente van *Hoogeveen*, en aan de Claſſis van *Meppel* toegewezen, met last aan den ſcriba om zijn Wel Eerw. een loflijk testimonium di-

dimissionis te bezorgen: waar op zijn Wel Eerw. dadelijk een liefderijk zegenend afscheid nam, het geen door D. præses met dankzegging en zegenbeden beantwoord werd.

Het gevolg daar van was, dat zijn Wel Eerw. heden zijnen bijna twaalfjarigen dienst in deze Gemeente besloot en zijn afscheid predikte met de vermaning van Paulus *Phil.* IV: 8, 9. *Voorts, broeders, al wat waarachtig is, al wat eerlijk is, al wat rechtvaardig is, al wat rein is, al wat lieflijk is, al wat wel luid, zoo daar eenige deugd is, ende zoo daar eenigen lof is, dat zelve bedenkt. 't Geene gij ook geleert, ende ontvangen, ende gehoord, ende in mij gezien hebt, dat doet: ende de God des vredes zal met u zijn.* Bij het berigt der tegenwoordige Vakature, door het vertrek van den Eerw. Heer BRESSER veroorzaakt, kunnen wij voegen, dat wij reeds in het vleijend uitzigt leven, dat deeze breuke eerlang wederom zal geheeld worden, door zoodanig eenen nieuwen Leeraar, welke hem zal vervolgen, en het werk, dat hij onder ons verrigt heeft, verder voortzetten. Als nog echter is

MEERKERK Vakant.

OUDEWATER Vakant. Zie Sept. 1808.

SCHIELAND.

SCHIEDAM. Zie Sept. 1808.

PERNIS staat Vakant te worden. Zie Sept. 1808.

GORINCHEM.

GORINCHEM. D. OVERDUIN voor de op hem uitgebragte beroeping alhier vriendelijk bedankt hebbende, is op den 8sten deezer door den breeden Kerkenraad het volgend twaalftal van Predikanten geformeerd.

DD. P. VAN DER HAGEN SPEELMAN, Predd. te *Varik*. P. VERHAGEN METMAN, te *Waalwijk*. P. ZILVERGIETER HOOGSTAD, te *Zwammerdam*. D. BOOT, te *Heusden*. J. E. VOET VAN CAMPEN, te

Bolsward. D. SCHIFF, te *Wiesp*. R. VAN DER KLOES, te *Vuuren* en *Dalem*. M. J. RÖMER, te *Wegnum* en *Wadwaij*. J. C. FABIUS, te *Leerdam*. C. LE FEVRE, te *St. Antonie Polder*. J. G. COOLHAAS, te *Amerongen*. W. H. VAN EEDEN, te *Opijnen* en *Heesselt*.

En daar uit den 11den dit zestal:

DD. ZILVERGIETER HOOGSTAD, BOOT, SCHIFF, VERHAGEN METMAN, VOET VAN CAMPEN EN VAN DER KLOES.

Zijnde daar uit weder den 14den het volgend drietal genomineerd:

DD. ZILVERGIETER HOOGSTAD, SCHIFF EN VOET VAN CAMPEN.

Uit welk drietal, buiten wettige verhindering, den 25sten deezer een beroep zal gedaan worden.

HOOGNAAR. Den 2den Oct. heeft D. DIEPERINK, beroepen van hier naar *Bunschoten*, zijne afscheidsreden gedaan met *Rom*. XVI: 25, 26, 27. *Hem nu die machtig is u te bevestigen, na mijn Evangelium, ende de predikinge Jezu Christi, na de openbaringe der verborgenheid, die* [*van*] *de tijden der eeuwen verzwegen is geweest: Maar nu geopenbaard is, ende door de Prophetische Schriften, na het bevel des eeuwigen Gods, tot gehoorzaamheid des geloofs, onder alle de Heidenen bekend is gemaakt: Den* [*zelven*] *alleen wijzen God* [*zij*] *door Jezum Christum de heerlijkheid in der eeuwigheid Amen.*

HEUSDEN Waalsche Kerk Vak. Zie Jan. 1807.

EETHEN EN DRONGELEN Vakant. Zie Meij 1808.

SPIJK Vakant. Zie Julij 1808.

VOORNE EN PUTTEN.

BRIELLE den 20sten Sept. In eene buitengewone Classicale Vergadering, is door D. W. VAN VOLKOM, Pred. in den *Nieuwenhoorn*, ten overstaan van den Deput. Synodi *Zuidhollandiæ*, J. VAN PELLEKOM, Pred. te *Schiedam*, peremptoir ge-

geëxamineerd, en aan de Gemeente van *Briels-Nieuwland* toegewezen D. W. M. VOOIJ, Prop. onder de Eerw. Classis van *Voorne en Putten*.

OUDENHOORN. Onze Leeraar D. J. P. WERNINK Guil. Fil., van hier naar *Oester- en Westerblokker* beroepen zijnde, heeft na eenige dagen beraad voor die beroeping bedankt, en zich op den 2 Oct. aan onze Gemeente op nieuw verbonden met eene Leerrede over *Rom.* XII: 11c. *Dient den Heere.*

HEENVLIET. Den 16den Oct. is D. D. BONDT, alhier bevestigd door D. H. BAUW, Pred. in den *Brielle*, met de woorden *Joh.* III: 30*a*. *Hij moet wassen.* Waarop de Bevestigde des nademiddags zijn Intrede heeft gedaan met *Marc.* XVI: 15. *Ende hij zeide tot haar: gaat henen in de geheele wereld, predikt het Evangelium allen creaturen.*

BRIELS NIEUWLAND. Zie Julij 1808.

BRIELLE. Walsche Kerk. In de Boekzaal van Sept. 1808 is gemeld dat de Wel Eerw. Heer S. F. HUET, zijn Intrede deed met *Openb.* II: 10. het geheele vers, dit is abusief, zijnde de tekst geweest *Openb.* II: 10. en daar uit alleen deze woorden: *Zijt getrouw tot den dood.*

'S GRAVENHAGE.

WASSENAAR den 4den Sept. 1808. Onze geachte Leeraar D. J. C. VAN TRICHT, maakte ons heden in eene Voorafspraak, ontleend uit *Hebr.* XIII: 7. den dood bekend van eenen zijner waardigen Voorgangers, den Wel Eerw. zeer gel. Heer F. W. HUGENHOLTZ, laatst Pred. te *Middelburg*, en wekte ons op, om te staan naar die genade, welke wij noodig hebben, om door de beoefening van dat Evangelie, het welk de waardige Overledene (wiens nagedachtenis bij ons in zegening zal blijven) onder ons verkondigd en beleefd heeft, en ook nog onder ons gepredikt wordt, op de regte wijze voor eenen naderenden dood te worden toebereid.

'S GRAVENHAGE. Zie Sept. 1808.

'S GRAVENHAGE Waalsche Kerk Vakant. Zie Aug. 1808.

WOERDEN EN OVER-RHIJNLAND.

BODEGRAVEN. Van hier wordt met leedwezen vermeld, dat wij heden den 16den Sept. 1808 op het onverwachtst van onzen geachten Vriend en waardigen Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer L. VAN MAAS, (die, na dat zijn Wel Eerw. ruim 7 jaren in de Gemeente te *Zunderdorp*, 1 en een half jaar te *Poortvliet* 5 en een half jaar te *Dirksland*, en zedert Octob. 1795 tot heden, ook onder ons 't Evangelie van onzen dierbaren Heiland JEZUS, met veel vrucht en tot veler heil heeft verkondigd) door een plotseling overlijden (wegens verplaatsing der ziektestof op de borst) in den ouderdom van ruim 50 jaren, zijn beroofd geworden; — Wij betreuren ons treffend verlies nevens zijne Wel Eerw. nagelaten zeer bedroefde Weduwe en éénig Zoontje, om dat wij aan zijn Wel Eerw. missen eenen getrouwen Dienstknecht in 't werk des Heeren, eenen ijveraar in 't bouwen en planten van 't Rijk van Koning JEZUS, en in burgerlijken omgang een zachtaardig, bescheiden, jegens alle menschen vriendelijk en in raad en daad hulpvaardig Man. — De Wel Eerw. zeer gel. Heer J. A. VAN WAENEN, gecht Leeraar te *Woerden*, de eerste Predikbeurt na 't overlijden van onzen waardigen en bij ons in zegening blijvende Leeraar, op den 18den Sept. 1808 waarnemende, predikte uit *Psalm* XC: 12. *Leert* [*ons*] *alzoo onze dagen tellen, dat wij een wijs harte bekomen.* En de Wel Eerw. zeer geleerde Heer J. NEDERHOUW, geliefd Pred. te *Waarder*, de tweede Predikbeurt op den 25sten Sept. vervullende, predikte uit *Hebr.* XIII: 14. *Want wij en hebben hier geen blijvende stad, maar wij zoeken de toekomende.* Beide die Heeren hebben hun dienst-

werk

werk voor een talrijk godsdienstig gezelschap verrigt, in liefde aan hunne bij hen en zijne Medebroeders in alle achting geweest zijnde Ambtgenoot, Vriend en Classis-Broeder gedacht, den Gemeente van dit onverwacht afsterven kennis gegeven, haar opgewekt aan hunne sterfelijkheid te denken, zich tot eene zalige eeuwigheid te bereiden, zich nog gedurig aan den geest te verlevendigen dat alles, wat hun Leeraar ten dien einde zoo vaak tot haar gesproken heeft, en dat zij ook onder anderen daartoe des Overledenens deugden en godsdienstigen wandel ten gidse van navolging stellen zouden. — De geëerde Boekzaallezer verwachte na dit berigt aangaande den Overledene niets meer, daar zijn Wel Eerw. bij zijn leven altijd heeft getoond van ras verwelkende en uitgebreide Bekendmakingen een afkeer te hebben. — Het annus gratiæ zal voor de Weduwe worden waargenomen, en daar na staat

BODEGRAVE Vakant te worden.

BUUREN.

ZOELMOND den 27sten Sept. 1808. D. W. L. VAN MEURS, te *Rossum*, onder de Eerw. Classis van *Zalt-Bommel* beroepen zijnde, heeft daarvoor bedankt.

ZIJDERVELD. Zie Julij 1808.

CULENBORG den 18den Octob. 1808. Na dat op de laatstgehoudene September Classis te *Buuren*, de beroeping van de Gemeente van *Zijderveld*, uitgebragt op den Proponent N. S. HOEK, met de Classikale goedkeuring was bekrachtigd, en de tijd van het Examen perempt. bepaald op den 18den Octob. aanstaande, is ingevolge daarvan op den bestemden dag door D. FABIUS, Pred. te *Leerdam*, ten overstaan van den Deputaat, D. MARTIJN, Pred. te *Bergambacht*, perempt. geëxamineerd, en aan de Gemeente van *Zijderveld* toe-

gewezen D. N. S. HOEK, zullende aldaar op den 20sten Nov. aanſtaande bevestigd worden.

B R E D A.

BREDA Vakant. Zie Meij 1807.

BREDA Walſche Kerk Vakant. Zie Sept. 1807.

LEUR Vakant. Zie Junij 1808.

TER HEIJDEN den 11den Octob. 1808. Na dat onze waardige Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. BROEKMAN, de beroeping naar de Gemeente van *Willige Langerak* had aangenomen, en van zijne verbintenis aan onze Gemeente ontſlagen was heeft de Eerw. Kerkenraad, ten overſtaan van de Wel Eerw. Heeren DD. J. C. HIRSCHIG, Conſulent, Pred. te *Ginniken en Bavel*, en P. VAN RADEN, Vicinus, Pred. te *Breda*, het volgende achtal van Predikanten gemaakt:

DD. H. WESSELS, Predd. te *Stand daar Buiten*. A. CHRISTIAANSE, te *Spankeren*. C. HAEKE, te *Heiſlo*. J. T. PFANNEBECKER, te *Vlijmen en Heidkhuizen*. D. VAN LEEUWEN, te *Brandwijk en Giſbeland*. J. BURGERHOUT, te *Staveniſſe* en J. SPAAN, te *Piershil*.

Waaruit dit viertal geformeerd werd:

DD. H. WESSELS, A. CHRISTIAANSEN, J. BURGERHOUT en J. SPAAN.

En is daar uit met eenpaarigheid van ſtemmen beroepen de Wel Eerw. Heer H. WESSELS, Pred. te *Stand daar Buiten*, onder de Eerw. Claſſis van *Tholen en Bergen op Zoom*, die dezelve ook heeft aangenomen.

Op den volgenden Zondag, den 16den October 1808. heeft de Wel Eerw. Heer P. BROEKMAN, een ernſtig en liefderijk affcheid genomen, met de woorden uit de *Openb.* van Joannes cap. III. *vs.* 3*a*. *Gedenkt dan hoe gij het ontvangen ende gehoord hebt, ende bewaart het, ende bekeert u.*

NOORD-

NOORD-HOLLAND.

ALKMAAR.

PETTEN den 14den Sept. Na verzochte en verkregene handopening van den Hoog Welgeb. Heer N. VAN FOREEST, Heer van *Petten en Nolmerban*, is alhier onder beſtuur van den Wel Eerw. Heer A. GERIDANUS, Pred. in de *Zuidzijde en Eemgenburg*, als Conſulent, ter vervulling der vacerende Predikantsplaats, het volgende viertal gemaakt:

DD. A. CONRADI, Predd. te *Oostwoud*. D. IJPEIJ, te *Haringhuizen*. H. SCHUTTE, te *Hoorn* op *Texel* en A. VAN RUIVEN, Prop. onder de Eerw. Claſſis van *Edam*.

Waaruit onder voorzitting van genoemden Conſulent, den 29ſten September door de ſtemmende Mans Ledematen eenparig beroepen is de Prop. A. VAN RUIVEN, welke beroeping door bovengemelden Heer van *Petten* geapprobeerd en den Beroepenen toegezonden zijnde, door denzelven per misſive in de vreeze des Heeren is aangenomen.

OUDE SCHILD OP TEXEL. Den 25ſten Sept. heeft onze geachte Leeraar D. E. G. PEESCH, van hier beroepen naar *Callantsoog*, zijne affcheidsrede gedaan, met 's Heilands woorden, *Joh.* XVII: 4*b*. *Ik heb voleindigd het werk, dat gij mij gegeven hebt om te doen.* Dus

OUDE SCHILD OP TEXEL Vakant is.

CALLANTSOOG. D. E. G. PEESCH, de beroeping, alhier op zijn Wel Eerw. uitgebragt, aangenomen hebbende, en dezelve door Claſſicale goedkeurig bekrachtigd zijnde, is den 2den Octob. onder ons bevestigd door onzen voormaligen Leeraar D. R. HERMANIDES, Pred. te *Aardswoude*, (aan wien deze beurt vriendelijk was afgeſtaan) met de woorden van JEZUS, *Joh.* XXI: 15 en 16.

op

op het einde: *Weidt mijne lammeren, hoedt mijne ſchapen.* Waarop de Beveſtigde 's namiddags zijne Intrede gedaan heeft met *Epheſ.* II: 17. *En de komende heeft hij door het Evangelium vrede verkondigd u die verre waart, ende dien die nabij waren.*

HARINGHUIZEN. Den 11den Sept. werden wij zeer bedroefd, toen onze geliefde Leeraar, D. D. IJPEIJ, ons bij 't ſlot zijner Leerrede bekend maakte, dat zijn Wel Eerw. eene eenparige beroeping ontvangen had als tweede Leeraar in de Gemeente der ſtede *Appingedam* in *Gooningerland.* — Onze pogingen, daar zijn Wel Eerw. ſlechts ruim één jaar onder ons het Evangelie predikte, om zijn Wel Eerw. bij ons te doen blijven, waren vruchteloos. Den 2den Octob. vernamen wij van zijn Wel Eerw. dat hij zich verpligt gevonden had, die roepſtem op te volgen. Zoo dat

HARINGHUIZEN eerlang ſtaat Vakant te worden.

BURG op TEXEL. Zie Aug. 1808.

KOEDIJK. Zie Aug. 1808.

HAARLEM.

HAARLEM den 30ſten Sept. Heden is in een Coetus Kerkelijk goedgekeurd de beroeping te

UITGEEST. Uitgebragt op D. M. VEENSTRA, Pred. te *Warder*, met zegenbede.

ZANDVOORT Vakant. Zie Sept. 1808.

UITGEEST. Zie Sept. 1808. en hier boven onder *Haarlem.*

AMSTERDAM.

LOENEN ſtaat eerlang Vakant te worden.

Alzo onze zeer geliefde Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer G. ELIAS, Theol. Doct. die maar ruim een jaar met veel genoegen en zegen onder ons arbeidde, met eenparige ſtemmen in de Gemeente van *Schiedam* beroepen is, en na ernſtig beraad zich verpligt gevonden heeft, die roep-

ſtem

stemme in de vreeze des Heeren op te volgen, waar van zijn Eerw. ons den 18den Sept. in eene gepaste voorafrede, naar aanleiding van 2 *Cor.* XI: 11. *Waaromme? Is 't om dat ik u niet lief en hebbe? God weet het.* Onder veel aandoening van spreker en hoorders het voor ons zoo treurig berigt gaf.

Hoe hartelijk wij dan ook gewenscht hadden, ons nog langer in het licht van dezen waardigen Evangeliedienaar te mogen verheugen, zoo moeten wij echter zijne keuze billijken, en in den wille des Heeren berustende, bidden wij dat zijn dienst in de aanzienelijke Gemeente van *Schiedam* met eenen ruimen Evangeliezegen bekroond worden.

MUIDERBERG den 20sten Oct. De Kerkenraad alhier, heeft ter vervulling van de vakatuur, veroorzaakt door het overlijden van D. VRIJMOED PLOENIS, dit viertal van Predikanten geformeert.

DD. SCHIM VAN DER LOEF, Predd. te *Spaarndam.* SCHOLTEN, te *Ophemert.* HAZELAAR, te *Ter Aa*, en ARNTZEN, te *Ermelo.*

AMSTERDAM Walsche Kerk. Zie Dec. 1807.

HOORN.

OPDAM den 16den Oct. 1808. Wanneer onze waardige Evangeliedienaar de Wel Eerw. en zeer gel. Heer J. VAN OTTERLO, voor eenigen tijd eene beroeping ontving bij de Gemeente te *Scharwoude*, (waar omtrent een vroeger berigt van hier verzuimd is,) werden wij zeer verontrust en legden ons verlangen aan den dag, dat zijn Wel Eerw. ook nu, gelijk voorheen reeds een en andermaal, besluiten mogt, om bij ons te blijven. Thans intusschen hebben wij onzen wensch niet mogen vervuld zien, daar zijn Wel Eerw. te rade werd, om nu deze roeping te volgen. Op dezen dag moesten wij dan zijne afscheidsrede hooren over *Hebr.* XIII: 8. *Jezus Christus is gisteren en*

ende

ende heden dezelve ende in der eeuwigheid. De verheerlijkte Verlosser make het werk van dezen zijnen dienaar in zijne nieuwe Gemeente voorspoedig, doe hem bij dezelve alle behoorlijke achting en liefde ondervinden, verblijde hem zoo hier in en in alle opzigten door zijne beschikkingen, en zorge genadig voor onze nu herderlooze Gemeente!

HOORN den 4den Oct. 1808. In onze Classicale bijeenkomst van heden zijn de beroepingen uitgebragt te *Scharwoude* op D. J. VAN OTTERLOO, Pred. te *Obdam* en te *Grosthuizen* en *Avenhorn* op den Prop. A. MENSMA VAN WILLIS, goedgekeurd; zullende D. VAN OTTERLOO den 23sten deezer in zijne nieuwe Gemeente D. V. door D. RUPPEL, Pred. te *Hensbroek*, worden ingezegend, en het examen peremptoir van den Prop. VAN WILLIS in de aanstaande Paaschclassis geschieden door D. VAN WIJHE, Pred. te *Hoogwoud*.

OOSTER- EN WESTERBLOKKER. Zie Sept. 1808.

HOORN Vakant. Zie April 1808.

GROSTHUIZEN EN AVENHORN. Zie Aug. 1808.

SCHARWOUDE. Zie Aug. 1808.

ENKHUIZEN.

URK. Zie Julij 1808.

BOVENKARSPEL staat Vakant te worden. Zie Sept. 1808.

OOSTERSCHELLING Vakant. Zie Sept. 1808.

EDAM.

BEETS. Onze welbeminde Leeraar J. VAN JUCHEM, door ziekte buiten staat gesteld zijnde, den 9den dezer zijn dienstwerk onder ons te besluiten, deed dit den volgenden Zondag, zijne Tekstwoorden genomen uit *Hebr.* II: 3. *Hoe zullen wij ontvlieden, indien wij op zoo groote zaligheid geen acht en nemen? dewelke begonnen zijnde ver-*

verkondigt te worden door den Heere, aan ons bevestigt is geworden van de geene die [hem] gehoord hebben, opgehelderd hebbende, betoogde zijn Eerw. de dringende noodzakelijkheid, om op de zalige Evangelieleer het hart te zetten, en nam van ons een teeder vermanend en zegenend afscheid. Het doet ons wel gevoelig leed, dat wij de troostvolle leer der zaligheid uit zijnen gulden mond, sithans in de betrekking, welke hij tot hier toe op ons had, niet meer zullen hooren, wel bewust echter, dat alleen bezef van pligt en van belang hem noopte, zijn Evangeliedienst onder ons te staken, berusten wij eerbiedig in den wil van God en wenschen de Gemeente die hem riep, van harte geluk met dezen ervaren en voorbeeldigen Leeraar. Onze beroepen Leeraar de Wel Eerw. Heer J. SOBLET, zal niet alleen tot ons overkomen; maar zelfs reeds zoo God wil, den 20sten der volgende maand onder ons Bevestigd worden. Dit werk is door de Classis aan den Wel Eerw. Heer P. C. ALTA, Predikant te *Purmerland*, aanbevolen.

OUDENDIJK. Den 9den dezer nam onze veel geliefde Leeraar S. LA LAU, van ons een aandoenelijk en zegenend afscheid, boezemende over ons den wensch uit van den Apostel Petrus 1 *Brief* V: 10. *De God nu aller genade, die ons geroepen heeft tot zijne eeuwige heerlijkheid in Christo Jezu, na dat wij een weinig [tijds] zullen geleden hebben, dezelve volmake, bevestige, versterke, [ende] fondeere ulieden.* Zoo scheidde onze vriend van ons, God scheide niet van hem en ons, hij beschikke ons eerlang wederom zulk eenen bekwamen en regtgeaarten Evangeliedienaar. De Kerkenraad verpligt de daar toe verordende middelen te gebruiken, nodigt de Heeren Proponenten uit, om proeven van hunne bekwaamheid aan de Gemeente te geven.

RANSDORP EN SCHELLINGWOUDE. De-

ze

ze Gemeenten, volgens besluit van zijne Excellentie, den Minister van den Eeredienst, gecombineerd zijnde, hebben de Leden der beide Kerkenraden, onder het bestuur van de Wel Eerw. Heeren H. BRUMMEL en C. J. DE BEER, Predikanten te *Durgerdam* en *Zunderdorp*, als Consulenten, den 26sten Sept. l. l. uit een voorgemaakt gros, het navolgend zestal geformeerd.

DD. S. M. DE BRUIN, Predd. te *Marken*. P. W. PRINS, te *Landsmeer*. S. TIMMERMAN HUBERT, te *Watergang*. C. J. DE BEER, te *Zunderdorp*. J. C. KIRCHHOFF, te *Schuttorf*, met het lot tegen D. TEN NAPEL, te *Hauwert*, en A. VAN REUVEN, Propp. onder de Classis van *Edam*. De drie eerstgenoemden werden op het drietal gebragt.

Waar uit op den volgenden dag, met het lot tegen D. P. W. PRINS, beroepen wierd de Wel Eerw. Heer S. M. DE BRUIN, Pred. te *Marken*, doch die, na een kort beraad, voor deze beroeping bedankt heeft, dus de beide gecombineerde Gemeenten Vakant blijven.

EDAM den 3den Octob. Op heden hebben in onze Classikale Vergadering te *Purmerende* gehouden, de Wel Eerw. Heeren C. J. VAN DER KUIJP en J. P. WIJS, bevestigde Predikanten in de *Beemster* en *Ilpendam*, zitting en stem verzocht, en met heilbede verkregen. — Ook verzochten de Wel Eerw. Heeren J. H. DE WOLFF en F. POTTER, Predd. te *Oosthuizen* en *Etershem en Schardam*, als daar toe gequalificeerd door de Kerkenraden van den *Burg* op *Texel*, *Ouddorp en Uitgeest*, het Classikaal ontslag der Wel Eerw. Heeren J. VAN IJCHEM, beroepen van de *Beets* naar den *Burg* op *Texel*. S. LA LAU, beroepen van den *Oudendijk* naar *Oudorp*, M. VEENSTRA, beroepen van *Warder* naar *Uitgeest*: — welk verzoek aan hun Eerws. schoon ongaarne, werd toegestaan, onder wederzijdsche zegenbeden. — In deze zelve vergadering, is

de

de beroeping van den Wel Eerw. Heer J. SABLET, als nog Pred. te *Vleuten*, maar beroepen aan de *Beets*, goedgekeurd, zullende zijn Eerw. aldaar D. V. op den 30sten November bevestigd worden.

MARKEN. Onzen waardige Leeraar, D. A. MARTIJN DE BRUIJN, in de gecombineerde Gemeentens van *Ransdorp* en *Schellingwoude* beroepen zijnde, heeft, na eenige dagen van beraad, zich laten bewegen, om noch ditmaal bij ons te blijven en voor die beroeping te bedanken Sion's Koning doe het verblijf van zijn Wel Eerw. steeds met de zigtbaarste blijken zijner goedkeuring achtervolgd, en zijn voor ons zoo aangename Evangeliedienst, rijkelijk gezegend worden.

KWADIJK Vakant. Zie Sept. 1808.

HOLYSLOOT Vakant. Zie Sept. 1808.

ZEELAND.

WALCHEREN.

VLISSINGEN den 18den Sept. 1808. Heden nam onze naar *Blokzijl* beroepen Leeraar C. VAN KPAN een zeer ernstig en vermanend maar tevens bemoedigend en zegenend affcheid van deze Gemeente, dezelve bepalende bij hare verantwoording voor den Heere JEZUS CHRISTUS ten genen dage, naar aanleiding van 2 *Petr.* I: 16a. *Want wij en zijn geen konstelijk verdichte fabelen nagevolgt, als wij u bekend gemaakt hebben de kracht ende toekomste onzes Heeren Jezu Christi.*

De Heere trekke op met zijnen Knecht, en stelle hem ook te *Blokzijl* tot eenen rijken zegen. Zoo dat nu hierdoor 4 Predikantsplaatsen in deze Gemeente Vakant zijn.

SAS VAN GENT Walsche Kerk Vakant. Zie Meij 1793.

SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793.

OOSTBURG Walsche Kerk Vakant. Zie Jan. 1796.

PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.

AARDENBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1796.

CADZAND Walſche Kerk Vakant. Zie Maart 1798.

VLISSINGEN Walſche Kerk, twee Predikantsplaatzen en dus geheel Vakant. Zie Dec. 1803. en Aug. 1808.

BEKERKE. Zie Maart 1808.

HOOFDPLAAT Vakant. Zie Meij 1808.

CADSAND ſtaat Vakant te worden. Zie Meij 1808.

NIEUWVLIET. Zie Julij 1808.

ZOUTELANDE Vakant. Zie Aug. 1808.

MIDDELBURG Vakant. Zie Sept. 1808.

SCHOUWEN EN DUIVELAND.

NOORDGOUWE Vakant. Zie Junij 1808.

ZUID-BEVELAND.

SCHORE EN VLAKE. Den 9den Octob. is door D. J. GRIMS, Pred. te *Kappelle*, bij vrijwillige afſtand van D. J. L. LOTICHIUS, Pred. te *Goes*, alhier bevestigd G. TRESLING, met 2 *Tim.* IV: 5. *Maar gij weest wakker in alles, lijd verdrukkingen, enz.*

Nadenmiddag heeft de Bevestigde zijne Intrede gedaan met *Coloſ.* IV: 3. *Biddende met eenen ook voor ons enz.*

GOES. In de Clasſicale Vergadering, den 11den Octob. alhier gehouden, heeft D. G. TRESLING, bevestigd Pred. te *Schoore en Vlake*, met wederzijdſche heilbede, zitting en ſtem verkregen.

IJERSIKKE Vakant. Zie April 1808.

BAARLAND. Zie April 1808.

THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

POORTVLIET ſtaat Vakant te worden. Zie Sept. 1808.

UTRECHT.

UTRECHT.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK den 16den Oct. 1808. Onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. DE KONING, den 8sten dezer met algemeene ſtemmen beroepen in de Gemeente te *Sliedrecht*, deelde ons deze morgen het treurig berigt mede, dat hij deze beroeping had aangenomen. Bij deze gelegenheid predikte hij voor ons over *Matth.* IX: 36—38. *Ende hij de ſchare ziende enz.* Hoe zeer wij ons over zijne verdiende bevordering verblijden, en zijn beſluit billijken, zal ons zijn gemis zeer ſmarten. — Bijna 3 jaren heeft hij onder ons het Evangelie getrouw gepredikt, en was door zijne leer en wandel voor ons zeer nuttig en dierbaar. Gods liefde zegene onzen Vriend in zijnen uitgebreiden werkkring, en ſchenke ons op zijnen tijd, eenen anderen Leeraar, die, door verſtandig onderrigt in de reine leer des Christendoms, en door eenen goeden wandel verder voltooije, het geen onze geliefde Leeraar gebouwd heeft.

VLEUTEN den 25ſten Sept. 1808. Heden voor 14 dagen, maakte onze hartelijk geliefde Leeraar, D. J. SOBLET, ons bekend, dat zijn Eerw. eene wettige en eenparige beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *Beets*, onder de Claſſis van *Edam*. Hartelijk hadden wij gewenscht, dat zijn Eerw. ook ditmaal aan onze eenparige en dringende aanzoeken had gehoor gegeven; doch heden hebben wij tot onze innige ſmarte vernomen, dat zijn Eerw. zich na rijp beraad verpligt had gevonden die beroeping aan te nemen. Ongaarne berusten wij in deze zijne keuze, en wenſchen dat dezelve met Gods goedkeuring zal bekroond, en zijn arbeid ook voor de *Beetſche* Gemeente zal gezegend worden, terwijl wij hopen dat eerlang onze Gemeente van eenen anderen Leeraar mag worden voorzien.

KAMERIK. Zie Aug. 1808.

WILLIGE LANGERAK EN ZEVENDER. Zie Aug. 1808.

ZEGVELD Vakant. Zie Sept. 1808.

AMERSFOORT.

BUNSCHOTEN den 9den Octob. Heden was voor ons de blijde dag, dat wij onze bruike, door den dood van onze vorigen Leeraar veroorzaakt, mogten geheeld zien, daar onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer A. DIEPERINK, van *Hoornaar* tot ons overgekomen, onder ons in den H. dienst werd ingezegend, bij vrijwilligen affland van D. P. H. NARUIS, Pred. te *Zeist*, welke dit werk ex officio had moeten verrigten, door zijnen boezemvriend en vorigen naburr, den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. DAGEVOS, Pred. te *Hoogblokland*, met de woorden van JEZUS tot THOMAS, *Joh.* XIV: 6. *Jezus zeide tot hem: ik ben de weg, ende de waarheid, ende het leven, niemand en komt tot den Vader dan door mij.* Waarop de Bevestigde des nademiddags zijn dienstwerk onder ons aanvaardde, met de betuiging van DAVID, *Ps.* XXXII: 8, 9. *Ik zal u onderwijzen, ende u leeren van den weg dien gij gaan zult; ik zal raad geven, mijn' oogen zal op u zijn. Weest niet gelijk een paart, gelijk een muil-ezel, welk geen verstand en heeft, welkers muil men breidels met toom en gebit, opdat het tot u niet genake.*

Zijnde het werk van den ganschen dag tot genoegen afgeloopen.

AMERSFOORT Vakant. Zie Maart 1808.

WOUDENBURG. Zie Aug. 1808.

RHENEN EN WIJK.

ODIJK. Zie Julij 1808.

LEERSUM Vakant. Zie Sept. 1808.

FRIES-

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN Vakant. Zie Octob. 1796. Op nieuw is deze Gemeente Vakant geworden, door het onverwagt afsterven van haren jongsten Leeraar den Wel Eerw. zeer gel. Heer A. VAN VELDEN, die den 27sten Sept. na het ondergaan van hevige koortzen, tot bittere droefheid zijner echtgenoote, zijner kinderen, ambtgenooten, ja der geheele Gemeente, in den ouderdom van bijna 46 jaren alhier is overleden, veel, zeer veel waren er zonder vleijerij tot lof van dezen overledenen Leeraar te zeggen, waar van ieder die zijn Eerw. gekend heeft getuignis dragen konde; maar de Boekzaallezer moet zich vergenoegen met dit volgend berigt; dat zijn Eerw. den openlijken dienst des Evang. heeft waargenomen den tijd van 10 maanden te *Akersloot*, 4 jaar en 4 maanden te *Oosterland*, en 15 jaar en ruim 3 maanden alhier, dat zijn Eerw. 20 jaar en 4 maanden in een' gelukkigen en gezegenden echt heeft geleefd met mejufvr. M. C. KRANTZ, bij welke, nu hartelijk bedroefde weduwe, zijn Eerw. nalaat 7 kinderen, waar van de oudste ruim 17 jaar en het jongste 13 maanden oud is.

LEEUWARDEN Walsche Kerk Vakant, doch hier is reeds eene beroeping gedaan, waar van en den uitslag, waarschijnlijk in een volgende nader.

LEEUWARDEN. In de gewone Vergadering dezer Classis, werd bij dezelve ter approbatie ingeleverd het beroep in de Gemeente van *Menaldum*, gevallen op den Wel Eerw. Heer W. G. SMIDT, tot nog toe Pred. te *Witmaarsum*, alles hier toe behoorende overgelegd en in orde bevonden zijnde, heeft de Vergadering het zelve met zegenbede geapprobeerd, nog werd in naam van den Wel Eerw. Heer A. VAN VELDEN, reeds dienst-

doend Leeraar te *Hallum*, stem en zitting verzocht, en aan zijn Eerw. toegestaan.

MENALDUM. Zie hier boven onder *Leeuwarden*.

VROUWEN PAROCHIE Vakant. Zie Dec. 1807.

ENGELUM Vakant. Zie Maart 1808.

BERLIKUM. Onze zeer waardige en geliefde Leeraar D. P. NOTA, sedert den jare 1754 het Leeraarambt hebbende bekleed, waar van de laatste 23 jaren alhier, is den 23sten Sept. na eene korte ziekte en verval van kragten in een 79 jarigen ouderdom door den dood, dezer Gemeente en den zijnen ontrukt, of de Boekzaallezer iets naders van dezen waardigen man te wachten hebben, is bij de correspondens onzeker. Dus is

BERLIKUM Vakant.

FRANEKER.

FRANEKER. De volvoering van het aangekondigd Examen van den Heer Student J. DE JONG, (zie Boekzaal Mei 1808. bladz. 526.) door zekere omstandigheden tot hier toe verhinderd geweest zijnde, heeft nu, in onze Classicale Vergadering, den 3den Oct. zijn vol beslag gekregen, met dat gevolg, dat de Heer J. DE JONG onder het getal der Friesche Candidaten is aangenomen, en de Heeren Examinatoren voor hunnen aanhoudenden loffelijken ijver en wel verrigt werk zijn bedankt geworden.

FRANEKER Walsche Kerk Vak. Zie Dec. 1796.

SNEEK.

SLOTEN den 10den Julij. Onze hartelijk geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. LOS, maakte ons heden in den voormiddag Godsdienst, het voor ons zoo treffend berigt, niet zonder aandoening bekend, dat zijn Wel Eerw. in de afgelopen week op het alleronverwachtst twee op hem uitgebragte beroepingen, de eene naar de Gemeente

te

te van *Emmen*, de andere naar die van *Peize*, beide in het Departement *Drenthe*, ontvangen en eenige dagen van beraad genomen had. Wij werden door deze tijding zeer ontrust, daar wij ons nog maar den tijd van ruim drie jaren in zijne aangename Evangelieprediking, gul verkeer onder ons en ſtichtend voorbeeld mogten verblijden, waar door zijn Eerw. ons lief geworden was. In vrees en hoop verkeerende, wenden velen zoo in als buiten de ſtad, van de naburige Gemeenten, de ſterkſte pogingen aan, om onzen Leeraar te bewegen, bij ons te blijven. Dan wij werden te leur geſteld, daar zijn Eerw. ons in eene daar toe leidende Leerrede, naar *Hand.* XXI: 14. *Ende als hij hem niet en liet afraden, hielden wij ons te vreden, zeggende, de wille des Heeren geſchiede*, op den volgenden rustdag kennis gaf, dat hij voor de beroeping naar *Emmen* direktelijk bedankt, maar die van *Peize*, bij *Groningen*, in 's Heeren vrees had aangenomen. De Koning der Kerk bekrone zijne keus met het ſtempel zijner hooge goedkeuring, en zorge ook weder gunſtig voor ons. Zoo dat

SLOTEN Vakant word.

NIJEGA EN ELAHUIZEN. Den 19den Sept. l. l. is ten overſtaan van de Conſulenten DD. P. CRAMER EN H. MUNTINGH. Predd. te *Balk* en *Harig*, met volkomene eenparigheid, door de Gereformeerde Floreenpligtigen, tot Predikant dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer P. M. KESSLER, Pred. buiten vaste bediening, welke deze beroeping ook volvaardig heeft aangenomen.

'T OPPENHUIZEN EN UITWELLINGERGA. Den 22ſten Sept. l. l. is hier door de Floreenpligtigen, met eene groote meerderheid van ſtemmen beroepen, de Wel Eerw. Heer W. FERWERDA, S. S Min. Cand. onder de Eerw. Claſſis van *Bolsward* en *Workum*, welke ook deze

beroeping heeft aangenomen. De Conſulenten zijn geweest, DD. P. GULDENARM en L. FOKKENS, Predd. te *IJlst* en *Sneek*.

SNEEK. De Wel Eerw. Heer J. LOS, is op den 4den Oct. in de Claſſicale Vergadering van zijne betrekking op deze Claſſis, en tot de Gemeente van *Sloten*, onder hartelijke zegenwenſchingen ontſlagen, als mede zijn de beroepingen te *Nijega* en *Elahuizen*, *'t Oppenhuizen* en *Uitwellingerga* goedgekeurd en Kerkelijk bekrachtigd, en zijn tot Bevestigers van den Wel Eerw. Heer W. FERWERDA benoemd, DD. H. WILHELMI en L. FOKKENS, Predd. te *Jutrijp* en *Hommerts* en *Sneek*.

GAASMEER EN NIEUWHUIJZEN Vakant. Zie April 1808.

IJSBRECHTUM, TJALHUIZEN EN TIRKS Vakant. Zie Sept. 1808.

GOINGA, GAUW EN OFFINGAWIER Vakant. Zie Sept. 1808.

OUDEGA EN KOLDERWOLDE. Zie Sept. 1808.

BOLSWARD EN WORKUM.

HINDELOPEN. De Wel Eerw. zeer gel. Heer P. SPECHT GRIJP, Pred. te *Lienden* in de *Betuwe*, alhier beroepen zijnde, heeft die beroeping, na eenigen tijd van beraad, aangenomen.

BOLSWARD EN WORKUM. In onze Claſſicale Vergadering, den 7den Oct. te *Bolswardgehouden*, werd geapprobeerd de beroeping te *Hindelopen*. Ter zelfder tijd werd de Wel Eerw. zeer gel. Heer W. G. SMIDT, met zegenbede ontſlagen van zijne betrekking op deze Vergadering, en zijne Gemeente.

WITMAARSUM is Vakant, dewijl D. W. G. SMIDT, beroepen te *Menaldum*, alhier den 9den Oct. zijn affcheid gepredikt heeft.

ZE-

ZEVENWOUDEN.

OOSTERZEE EN ECHTEN. D. H. H. TERVEEN de beroeping naar *Norden en Lutetsberg* in *Oostfriesland* aangenomen en Classicale dimissie bekomen hebbende (zie Boekzaal voor Sept. l. l.) predikte van hier zijn afscheid den 18den Sept. en nam daar toe den tekst uit *Openb.* III: 2, 3. *Zijt waakende enz.* Dus

OOSTERZEE EN ECHTEN als nu Vak. is.

TJERKGAAST, IDSKENHUIZEN, ST. NIKLAASGA, DONIAGA EN LEGEMEER. Alhier is op den 26sten Sept. in tegenwoordigheid der Heeren Consulenten DD. H. SCHLIKKER en J. J. LORGION, Predd. te *Langeweer* en *Lemmer*, door de Floreenpligtigen van den Hervormden Godsdienst met eenparige stemmen beroepen de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. VAN DER SLUIJS, S. S. Min. Cand. te *Leeuwarden*, welke ook deze beroeping volvaardig heeft aangenomen.

TE DONKERBROEK EN HAULE is al mede eene beroeping gedaan (zie Art. *Heerenveen* hier onder) waar van echter aan den Correspondens geen berigt is gegeven.

HEERENVEEN den 5den Oct. In onze Classicale Vergadering stonden binnen Gecommitteerden van de *Corredijk*, verzoekende approbatie op eene beroeping, aldaar uitgebragt op den Wel Eerw. zeer gel. Heer D. J. A. VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN. Pred. te *Zwartsluis*, onder de Eerw. Classis van *Vollenhoven* en *Steenwijk*.

Ook stonden binnen Gecommitteerden van *Donkerbroek* en *Haule*, ten zelfden einde presenterende eene beroeping, uitgebragt op den Wel Eerw. zeer geleerde Heer D. J. A. LEMKE, S. S. Min. Cand. onder de Eerw. Classis van *Leeuwarden*.

Nog stonden binnen Gecommitteerden van *Tjerkgaast*, cum suis, het zelfde verzoek doende no-

pens eene beroeping aldaar uitgebragt op den S. S. Min. Cand. D. J. VAN DER SLUIJS (zie Art. *Tjerkgaast* hier boven.)

De Vergadering alle ſtukken betrekkelijk die drie beroepingen in orde bevonden en uit de daar bij overgelegde Miſſives van gemelde Heeren gezien hebbende, dat H. Eerw. reſpectivelijk de op hen uitgebragte beroepingen in de vreeze des Heeren hadden aangenomen, heeft volvaardig aan de gedane verzoeken beantwoord en alzoo die beroepingen geapprobeerd met zegenbede, zoo over de beroepenen als beroepers, zijnde tot Bevestigers van D. LEMKE benoemd, de Wel Eerw. zeer gel. Heeren DD. J. C. WIERSMA SWALUE en E. F. ROST, Predd. te *Makkinga* en *Oosterwolde*, en van D. VAN DER SLUIJS de Wel Eerw. zeer gel. Heeren DD. H. SCHLIKKER en J. J. LORGION, Predd. te *Langweer* en *Lemmer*.

TERKAPLE EN AKMARIJP. Deze Gemeente treurt billijk over het afſterven van haren voormaligen zeer geliefden Leeraar den Wel Eerw. zeer gel. Heer D. R. EDEMA, rustend Predikant van deze Gemeente, in wiens nuttigen en verſtandigen dienst en minzamen omgang wij ons den geruimen tijd van 55 jaren mogten verblijden, zijnde zijn Eerw. in den jare 1742 alhier Predikant geworden; den dienst onafgebroken onder ons waargenomen hebbende, heeft hij in een 80 jarigen ouderdom eerst de welverdiende rust gezocht en is in den jare 1797 door het toenmalig Departementaal Beſtuur van *Vriesland* Emeritus verklaard. Elf jaren heeft hij nog deze rust genoten van zijn gewoon dienstwerk, hoewel hij nog lang, gelijk hij altijd geweest was, de vraagbaak bleef in Kerkelijke zaken, zoo lang zijne ligchaamskrachten toelieten, de Claſſicale Vergaderingen bijwoonde en met zijne uitgebreide kennis voorlichtte, zijne Eerw. is op den 9den Oct. te *Wolvega* (waar hij

ſe-

sedert zijn Emeritusschap was gaan wonen) overleden aan een langzaam verval van krachten in een hoogen en meest gezegenden ouderdom van bijkans 91 jaren, nalatende één enen kleinzoon, zijnde de eenige zoon van zijn Eerw. Mr. J. EDEMA, Advocaat voor den Hove van *Friesland*, reeds eenige jaren vroeger overleden, waar tegen zijn Eerw. het zeldzaam genoegen genoot van tot in den ouderdom van bijna 90 jaren met zijne waardige insgelijks hoog bejaarde Echtgenoote verbonden te mogen blijven. 's Mans nagedachtenis blijft niet alleen bij deze Gemeente en bij allen welke zijn Eerw. van nabij gekend hebben, maar vooral ook bij de Classis van *Zevenwouden* in zegening, zoo wegens zijne uitgebreide kunde, kiesch oordeel en gezuiverden smaak, als wegens zijne tedere maar blijmoedige godsvrucht, zachtmoedigen aard en de beminlijkste hoedanigheden zijner edele ziel, waar door zijn omgang altijd aangenaam en leerzaam was.

TERKAPLE EN AKMARIJP Vakant. Zie Nov. 1804. Dec. 1805. en Aug. 1807.

NIEUWBRONGERGA (DE KNIJPE) Vakant. Zie Sept. 1808.

GORREDIJK. In de Boekzaal der vorige maand is gemeld, dat het drietal is gemaakt in tegenwoordigheid van D. P. T. VAN KLEFFENS; terwijl de naam van de beroepene Predikant is gesteld J. A. VON BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, in plaats van J. A. VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, zie verder Sept. 1808. en hier boven onder *Heerenveen*.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

DEVENTER Walsche Kerk Vak. Zie Junij 1803.

ALMELO Vakant. Zie Maart 1807.

CAM-

CAMPEN.

IJSSELMUIDEN. Den 3den Oct. wierd door daar toe geregtigde erfgenamen of gewaardens, gemaakt het navolgende drietal:

DD. A. EVERAARS, Pred. te *Amsterdam*. J. VAN WARMELO, Pred. te *Vlissingen*, en J. R. IMMINK, Prop. onder de Eerw. Classis van *Neder-Veluwe*, welk drietal door eene Commissie uit genoemde gewaardens aan den Eerw. Kerkenraad overgegeven zijnde, is door den breeden Kerkenraad met meerderheid van stemmen den 11den daar na, beroepen D. A. EVERAARS, Pred. te *Amsterdam*, welke beroeping politiek geapprobeerd zijnde, aan zijn Wel Eerw. is toegezonden.

ZWOLLE.

HASSELT den 23sten Sept. Heden is alhier in eene Classis Contracta, de Beroeping van D. T. A. VISCH, als nog Pred. te *Bovenkarspel*, met zegenbede goedgekeurd.

HASSELT. Zie Sept. 1808. en hier boven.

VOLLENHOVEN EN STEENWIJK.

BLOKZIJL. Den 16den Oct. werd alhier door zijnen Ambtgenoot D. DONKERMAN, in den H. dienst Bevestigt onze beroepene Leeraar D. VAN EPEN, met de woorden van Paulus, 1 *Thess.* V: 12, 13. *Ende wij bidden u broeders, erkent de gene die onder u arbeiden, ende uwe voorstanders zijn in den Heere, ende u vermanen. Ende achtze zeer veel in liefde, om hares werks wille. Zijt vreedzaam onder malkanderen.*

De Bevestigde begon zijn openbaar werk onder ons met eene Leerrede over 1 *Cor.* I: 9, 10. *God is getrouw, door welken gij geroepen zijn tot de gemeenschap zijns Zoons Jezu Christi onzes Heeren. Maar ik bidde u broeders, door den name onzes Heeren Jezu Christi, dat gij alle het zelve spreekt, ende [dat] onder u geene scheuringen en zijn, maar [dat] gij te zamen gevoegd zijt in*

in denen zelven zin, ende in een zelve gevoelen.

ZWARTSLUIS. Onze jongste Leeraar D. J. A. VAN BRUNINGEN VAN HELSDINGEN, den 20 Sept. wettig beroepen naar de Gemeente van *Gorredijk*, heeft zich niettegenstaande ons dringend aanzoek verpligt gevonden die beroeping aan te nemen, en ons daarvan op den 2den Octob. kennis gegeven.

CUINRE. Zie Aug. 1808.

STAD en LANDE.

GRONINGEN EN 't GORECHT.

GRONINGEN den 22sten Sept. 1808. Heden overleed onze Eerw. en nu reeds zedert 16 jaren rustende Leeraar D. H. FRIESWIJK, in het 74ste jaar zijns ouderdoms. Dit, hoe lang ook voorzien, verwekte gepaste aandoeningen van deelneming, wegens de braafheid des mans, bij Kinderen en Gemeente. — Geboren den 14den Aug. 1735 uit W. H. FRIESWIJK en RINSKE VAN DER HOLPE, te *Leeuwarden*, waar de Vader Pensionaris was, en op *Friesland's* Hooge School met de noodige kundigheden toegerust, begon hij zijnen Evangeliedienst te *Tdaard*, onder de Eerw. Classis van *Leeuwarden* in het jaar 1757. Verplaatst in 1763 naar *Sluis in Vlaanderen*, in 1770 naar *Ter Veer*, en 1772 naar *Hoorn*, werd hij in 1773 tot ons geroepen, en diende onze Gemeente tot 1792, wanneer toenemde zwakheid hem noodzaakte om zijn ontslag te verzoeken, het welk hij ook met eer, en een aanzienlijk pensioen van stadswege verkreeg.

44 Jaren lang gehuwd geweest zijnde met de Edele JAIKE VEGELIN VAN CLAARBERGEN, die reeds voor ruim een jaar gestorven is, laat hij uit haar na drie Zoons en drie Dochters, waar van de eene reeds Weduwe is. — Nu rust hij dan, volkomen van allen zijnen arbeid, en is ontslagen van een ligchaam van zwakheid en smarte, het welk hij ze-

der-

dert langen tijd zoo lijdzaam en gemoedigd in den Heere, steeds omdroeg. Nu mag hij, gelijk wij vertrouwen, zijnen God en Verlosser, volkomen verheerlijken, het welk hier reeds aanvangelijk zijn lust en leven was; en nu mag hij genieten het loon van getrouwe Knechten. — Hij blijft intusschen wegens zijn openhartig en vrijmoedig karakter, wegens zijnen godvruchtigen wandel, wegens zijnen ernstigen en getrouwen Evangeliedienst, waar in hij velen tot eenen zegen was, in de harten der Gemeente leven; en alle onze Leeraars gedachten openlijk, in hunne eerstvolgende Leerredenen, aan dit afsterven; en bepaalden ons bij onze voorregten en verpligtingen.

NOORDLAREN Vakant. Zie April 1808.

APPINGEDAM.

APPINGEDAM den 4den Octob. In een buitengewone Vergadering der Classis Contracta, verzocht de Wel Eerw. Heer E. A. BOERMAN, Pred. te *Meethuizen*, van zijne betrekking op deze Vergadering salvo honore ontslagen te worden, aangezien zijn Eerw. eenen geruimen tijd met eene borstongesteldheid bezocht, zich buiten staat bevond, om den Evangeliedienst, zoo als vereischt werd, langer te kunnen waarnemen. Welk verzoek de Vergadering, hoe ongaarne ook, zich echter verpligt vond in te willigen, terwijl intusschen de beste zegeningen over onzer zwakken Medebroeder, door den Præses werden uitgebezemd, welke ook op eene gepaste wijze door zijn Eerw. werden beantwoord.

APPINGEDAM den 14den Octob. In eene op heden gehouden Vergadering der Winter Deputaten, werd D. U. E. VAN DER SWAAGH, tot dus ver Pred. te *Heveskes*, doch beroepen te *Nieuw Schoemdo*, op deszelfs verzoek, van zijne verbindtenis op deze Vergadering ontslagen, van welke zijn Eerw. een zegenend afscheid nam.

SOL-

SOLWERT EN MARSSUM den 2den Octob. Onze waardige Leeraar, D. W. PALMER, maakte ons den 7den der vorige maand Aug. bekend, dat zijn Eerw. te *Termunten en Borgsweer* beroepen, en den 14den daar op volgende, dat die beroeping door hem aangenomen was. Ten gevolge hier van, nam zijn Eerw. onder veel aandoening van Spreker en Hoorders, op heden een liefderijk en zegenend affcheid van ons, met de woorden van Paulus, *Phil.* IV: 9. *Het gene gij ook geleerd, ende ontvangen ende gehoort, ende in mij gezien hebt, dat doet: ende de God des vredes zal met u zijn.*

MEETHUIZEN den 16den Octob. Onze geliefde Leeraar D. R. A. BOERMAN, zints eenigen tijd met eene borstongeftelheid bezocht, die hem nu en dan reeds noodzaakte, zich van den predikftoel te onthouden, is eindelijk na rijp beraad, tot den voor hem moeijelijken, en voor de Gemeente van van *Meethuizen* grievenden ftap gekomen, om den Predikdienst, zijne geliefkoosde bezigheid, vaarwel te zeggen. Zijn Eerw. nam van ons een teeder affcheid, met de woorden van Paulus, *Hand.* XX 31, 32. *Daarom waakt, ende gedenkt dat ik drie jaren [lang] nacht en dag niet opgehouden en hebbe een iegelijk met tranen te vermanen. Ende nu, broeders, ik bevele u Gode, ende den woorde zijner genade: die magtig is [u] op te bouwen, ende u een erfdeel te geven onder alle de geheiligde.*

God zij met hem, herftelle fpoedig zijne wankelende gezondheid, doe hem nog eens wederom nuttig zijn in zijne Kerk, of in andere betrekkingen, en geve aan ons, dat het zaad des Evangeliums, door hem hier, ruim drie jaren gezaaid in onze harten, voor de eeuwigheid rijpe vruchten moge voortbrengen.

Dus is

MEETHUIZEN Vakant.

HEVESKES ftaat Vakant te worden.

COL.

COLHAM Vakant. Zie Maart 1805.
SCHILDWOLDE Vakant. Zie Julij 1807.
HELLUM Vakant. Zie Sept. 1808.
OTERDUM. Zie Sept. 1808.
APPINGEDAM. Zie Sept. 1808.

LOPPERSUM.

LOPPERSUM Vakant. Zie Febr. 1807.
OOSTERWIJTWERT. Zie Meij 1807.

MIDDELSTUM.

OLDENZIJL Vakant. Zie April 1805.

DE MARNE.

MENSINGEWEER EN MAARSLAG Vakant door het overlijden van onzen waardigen Leeraar, de Wel Eerw, zeer gel. Heer H. VAN DER TUUK.— Zijn Wel Eerw. werd geboren te *Appingedam*, den 11den Nov. 1722, uit brave en aanzienelijke Ouders, J. VAN DER TUUK, Bouwmeester aldaar, en KLAASKE WIERSEMA, doch welke hij reeds vroeg, nog in zijne kindsche jaren, verloor. — Na het doorloopen der Latijnsche Scholen in zijne geboortestad, begaf hij zich eerst naar *Friesland's* Hooge School, alwaar hij zijne Letteroefeningen, gedurende den tijd van twee jaren in de Oostersche, Griekſche en Latijnsche talen voortzette. Toen naar de Hooge School te *Groningen* zich hebbende begeven, maakte hij daar een naarstig gebruik van het onderwijs der toenmalige Hoogleeraren, L. OFFERHAUS, in de Geschiedenissen; N. ENGELHARD, in de Wijsbegeerte; C. VAN VELZEN en A. DRIESSEN in de Godgeleerdheid. — Vier jaren aan die Hooge School hebbende vertoefd, werd hij, den 25sten Junij 1748, met lof onder het getal der Proponenten, bij de Eerw. Classis van *Middelstum* aangenomen. — Tot Leeraar hier beroepen, begon hij onder ons zijnen dienst den 3den Octob. 1751, met eene Leerrede over *Jes.* LXII: 1. — Onvermoeid was hij steeds met ijver werkzaam in alle de deelen, welke tot het Leeraarambt behoo-

ren.

ren. Hij hield hier in aan, zoo lang zijne krachten het eenigzins toelieten, zich, wegens toenemende zwakheid des ouderdoms, in het begin dezes jaars, genoodzaakt zijnde de hulp zijner Medebroederen in deze Classe te verzoeken, waren die terstond daartoe vaardig uit achting voor eenen Man, die zich zoo verdienstelijk bij deze zijne Gemeente en de ganſche Classis gemaakt had. — Na eene kortſtondige ziekte, welke hem het overſchot zijner krachten benam, ſtierf hij op zaturdag den 1ſten dezer maand Octob. in den hoogen ouderdom van bijna 86 jaren, en na dat hij genoegzaam 57 jaren hier het Leeraarambt bediend had, Vrijdag den 7den is het ontzielde ligchaam rouwſtatig in de Kerk te *Menſingeweer* ter aarde beſteld, terwijl op Zondag daaraanvolgende de Wel Eerw. Heer E. W. LUBBERS, Pred. te *Wehe en Zuurdijk*, hier predikende ons naar aanleiding van Jacobs godvruchtige betuiging, *Gen.* XLIX: 18. *Op uwe zaligheid wacht ik Heere!* opwekte, om ons in tijds te bereiden tegen den dood en de eeuwigheid, en daar toe van achteren ons nog gedurig te herinneren de leſſen en vermaningen van onzen ouden waardigen Leeraar en voorganger, die zulk eenen langen tijd ons het Evangelie der zaligheid had verkondigd, en door zijn woord en wandel geſticht.

Onze nu overleden Leeraar is tweemaal gehuwd geweest, eerst begaf hij zich in het huwelijk den 1ſten Dec. 1756. met JOHANNA BRUGMA, uit welk huwelijk hem 8 kinderen werden geboren, van welke nog 3 in leven zijn, J. DIETERT VAN DER TUUK, huisman te *Maarhuizen*, G. VAN DER TUUK, waardig Leeraar bij de Gemeente te *Goutum en Zwichum* in *Friesland*, bekend door zijne voortreffelijke en nuttige, door de Maatſchappij tot Nut van 't Algemeen, met goud bekroonde geſchriften, en S. VAN DER TUUK, J. U. D. en Ad-

vokaat te *Groningen*. Na het verlies dezer deugdzame vrouw, die door den dood van hem werd genomen den 24ſten Julij 1784. trad hij andermaal in het huwelijk met GIJSSELINA EBBINGEIJER, den 20ſten Aug. 1788. Deze was hem in zijne hoogejaren allezins tot ſteun, en beweent thans, neevens 's mans gemelde zonen, drie ſchoondochters en verſcheidene kleinkinderen, het verlies van eenen echtgenoot, dien zij zoo hartelijk bemindde.

WESTER-NIELAND EN SAAXUMHUIZEN Vakant. Zie Febr. 1806.

'T WESTER-KWARTIER.

LUTKEGAST. Onze waardige en zeer geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. R. J. DE SITTER, ontving op den 17den Sept. l. l. eene beroeping in de Gemeente te *Noordlaren*, en nu kwamen wij in de ontruſtende vreeze, hem, die ons door zijn dienſtwerk en verkeering lief geworden is, wederom zoo ſpoedig, gelijk vorige Leeraaren, te zullen verliezen. Onze vereenigde pogingen om hem te behouden, hebben echter zoo veel op zijn Eerw. vermogt, dat hij, hoe veel voordeeliger ook de aanbieding was, die hem door het beroep naar *Noordlaren* gedaan werd, na een kort beraad beſloten heeft, nog dit maal verder bij ons te blijven, en voor het beroep van *Noordlaren* te bedanken; waar van hij ons op Zondag den 21den Sept. het verblijdend berigt gaf, in eene daar toe opzettelijk aangewende vooraſſpraak. De geheele Gemeente dankt de goede Gods voorzienigheid over haar, voor deze zoo gunſtige uitkomst, en haren Leeraar, voor zijne reeds bij herhaling in gelijkſoortige gevallen betoonde liefde en genegenheid jegens haar.

ADUARD. De lang gevreesde dag voor deze Gemeente is eindelijk gekomen, dat hare waardige Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. R. WARMOLTS, reeds in het voorleden jaar door de Heeren Burgemeesteren en Raad der ſtad *Groningen*, als Uni-

ci

ei Collatores, van hier beroepen naar de *Nieuwe Pekel A*, maar wiens vertrek, om den herbouw van des Predikants woning aldaar, moest blijven uitgesteld, haar verhaten moest. Het was op Zondag den 18den Sept. dat zijn Eerw. van deze zijne Gemeente, niet zonder zeer groote aandoeningen van den spreker en de hoorderen, een hartelijk, teder, pligtvermanend en zegenend affcheid nam, predikende voor eene zeer talrijke schare uit *Spreuk.* III: 21*b*. 22, 23. *Mijn zoon! bewaar de beftendige wijsheid en bedachtzaamheid enz.* Zoo dat

ADUARD nu Vakant is.

FEERWERD. Naar men verneemt, zal deze Gemeente ook eerlang wederom met eenen gewonen Herder en Leeraar voorzien worden; zijnde uit een viertal benoemd en tot Predikant beroepen, de Wel Eerw. Heer . . KRAMER VAN BAUMGARTEN, Prop te *Groningen*, doch ook hier van is nog geen berigt aan den Correspondens gegeven.

OLDEHOVE Vakant. Zie Mej 1808.

VISVLIET Vakant. Zie Aug. 1808.

OLDAMBT EN WESTERWOLDINGERLAND.

WINSCHOTEN den 11den Octob. In onze Classicale Vergadering, op heden alhier buitengewoon gehouden, werd ingeleverd een beroepingsbrief van de Gemeente van *Nieuw Scheemda*, uitgebragt op den Wel Eerw. zeer gel. Heer U. E. VAN DER SWAAGH, thans Leeraar te *Heveskes*, onder de Eerw. Classis van *Appingedam*, met verzoek van approbatie. De Vergadering alles wel bevonden hebbende, maakte niet de minste zwarigheid, hare goedkeuring op dezelve te verleenen, onder toebiddinge van des Heeren zegeningen over den Beroepenen en Beroepers. Tot Bevestigers zijn benoemd de Broeders DD. R. ENGELS en J. PEELINCK, veelgeachte Leeraars te *Nieuwolde* en te *Scheemda*.

Bij deze zelfde gelegenheid ſtond op zijn verzoek binnen de Wel Eerw. Heer H. W. CUP, Leeraar te *Vellage* in *Oostfriesland*, als zijnde daartoe behoorlijk gevolmagtigd door den Eerw. Heer A. P. STERRENBERGH, Candidatus onder de Eerw. Coetus *Oostfriesland*, dewelke, wijl de beroepene Leeraar door ziekte verhinderd werd, in perſoon alhier te verſchijnen, te kennen gaf, dat gemelde A. P. STERRENBERGH, als gewoon Herder en Leeraar geroepen was in de Gemeente der Fortreſſe *Bourtange*, en deze beroepinge in des Heeren vreeze had aangenomen, verzoekende approbatie en benoeming van Examinatoren. De Vergadering, de ſtukken hier toe dienende, wel bevonden hebbende, heeft ook deze beroeping Kerkelijk goedgekeurd. Tot Examinatoren van den Heer STERRENBERGH zijn benoemd de Broeders DD. W. L. HANENBERGER, J. H. MENSINGHA en R. ENGELS, geachte Leeraren te *Beerta*, *Nieuw Beerta* en *Nieuwwolda*. Deze Heeren hebben aan den Examinandus tot een proefteksst opgegeven *Joh.* III: 16. in het Hebr. *Ps.* III. in het Griekſch het Tekstkap. Het Examen zal, D. V. geſchieden op de eerstgewone Clasſis des volgenden jaars 1809, dewelke ſtaat gehouden te worden op den laatſten Dingsdag in April.

NIEUW SCHEEMDA. Op den 9 Sept. dezes jaars is, onder het Beſtuur van den Heer Baljuw der beide *Oldambten*, met meerderheid van ſtemmen der Heeren Collatoren en verdere Stemgeregtigden tot Leeraar dezer Gemeente beroepen de Wel Eerw. zeer gel. U. E. VAN DER SWAAGH, thans Pred. te *Heveskes*, die deze beroeping, na eenige dagen van beraad, in des Heeren vreeze heeft aangenomen. Zoo dra mogelijk, zal zijn Eerw. hier bevestigd worden.

BOURTANGE. Den 19den Sept. is alhier tot Leeraar beroepen de Eerw. Heer A. P. STERRENBERGH,

BRIGH, Candidatus onder de Eerw. Coetus van *Oostfriesland*.

Tot blijdschap dezer Gemeente is deze beroepinge, onder inwachting van den Goddelijken zegen aangenomen.

NIEUWE PEKEL AA den 2den Octob. Op heden had deze Gemeente het genoegen, dat de Wel Eerw. Heer H. R. WARMOLTS, van *Adduard* in *'t Westerkwartier* tot haar overgekomen, in het H. Dienstwerk bevestigd werd. D. H. CANNEGIETER, oudste Leeraar te *Winschoten*, deed bij deze plegtige gelegenheid eene treffende Leerrede over 2 *Cor.* V: 11*a*. *Wij dan, wetende den schrik des Heeren, bewegen de menschen tot het geloove.* De hand van broederschap werd onder het uitboezemen der dierbaarste zegeningen toegereikt door D. A. ZUIDEMA, Pred. te *Westerlee*. Des nademiddags van dezen zelfden dag, aanvaardde onze Leeraar zijn werk in deze Gemeente, met eene uitmuntende Leerrede over *Psalm* CXXII: 9. *Om des huises des HEEREN onzes Gods wille, zal ik het goede voor u zoeken.*

Alles liep af tot algemeen genoegen der van alle kanten zaamgevloeide menigte. Niet weinig werd deze plegtigheid veraangenaamd, daar, na het eindigen van den nademiddag Godsdienst, een uitmuntend Dichtstuk, reeds in druk uitgegeven, opgesteld door H. W. vierstemmig gezongen werd door een Zanggezelschap ter dezer plaats.

Het zelve diende ter blijde verwelkoming van onzen Leeraar en ter opwekking dezer Gemeente, om van zijnen dienst ten haren nutte, een wezenlijk gebruik te maken.

TERMUNTEN EN BORGSWEER. Van de Bevestiging van den Wel Eerw. Heer W. PALMER, welke bepaald was op de 9den Octob. dezer jaars, is geen berigt aan den Correspondens gezonden.

OUDE PEKEL-AA Vakant. Zie Sept. 1808.

BELLINGWOLDE. Vakant. Zie Sept. 1808.

DRENTHE.

EMMEN.

EMMEN Vakant. Zie Julij 1808.

MEPPEL.

HOOGEVEEN den 16den Octob. Heden werd onze nieuwberoepene Leeraar, D. A. S. BRESSER, bevestigd door zijnen Ambtgenoot en Behuwdbroeder, D. G. VAN DUIJL. De Bevestiger had ten tekst *Marc.* XIII: 37. *Ende het geen ik u zeg, dat zeg ik tot allen: waakt;* terwijl de Bevestigde, des achtermiddags zijne Intrede deed met de woorden van Paulus, *Col.* I: 28. *Denwelken wij verkondigen, vermanende een iegelijk enz.*

ROLDE.

ASSEN Vakant. Zie Julij 1808.
PEIJZE. Zie Sept. 1808.

OOST-FRIESLAND.

EMDEN Vakant. Zie Julij 1804.
PILSUM Vakant. Zie Jan. 1806.
LOPPERSUM Vakant. Zie Maart 1807.
ESKELUM Vakant. Zie Nov. 1807.
BEDEKASPEL Vakant. Zie Jan. 1808.
GREETSIJL Vakant. Zie Maart 1808.
BONDA Vakant. Zie April 1808.
GROOT MIDLUM Vakant. Zie April 1808.
KLEIN MIDLUM Vakant. Zie April 1808.
BARGERBUUR. Zie Junij 1808.

'T GRAAFSCHAP BENTHEIM.

ULSEN. Den 31sten Julij maakte onze waardige oudste Leeraar D. J. P. AMSHOFF, ons bekend, dat zijn Wel Eerw. eene wettige en eenparige beroeping naar de Gemeente van *Emmen* in *Drenthe* ontvangen, en dezelve eenige dagen in beraad genomen had.

Door dit berigt getroffen, vereenigden wij dadelijk onze pogingen, om zijn Wel Eerw. in wiens aangenamen en nuttigen Evangeliedienst wij ons reeds

reeds ruim 19 jaren verblijden mogten, tot een langer verblijf onder ons te bewegen.

Maar helaas! onze ijverige en aanhoudende pogingen waren te vergeefs, den 7den Aug. gaf zijn Wel Eerw. in eene voorafspraak uit 2 *Cor.* XI: 11. onder veel aandoening van spreker en hoorders te kennen, dat hij ons eerlang verlaten zou.

Hoe smertelijk ons het vertrek van zijn Wel Eerw. ook vallen zal, wenschen wij echter in deze beschikking van den grooten Koning der Kerk te berusten; biddende: dat hij verder met zijnen knecht moge zijn, zijnen dienst in *Emmens* Gemeente heilrijk make en voor ons zorge!

NIENHUIS. Zie Sept. 1808.

K L E E V E.

KLEEF den 2den Octob. 1808. Van hier is vergeten te melden dat de Studiosus Theologiæ, de Heer D. J. JANSSEN, van *Pfalzdorf*, na vertooning van de loffelijkste Testimonia, van de Hoog Eerw. Heeren Professoren der *Utrechtsche* Akademie, tot het Examen is toegelaten; het welk plaats gehad heeft op de gewone jaarlijksche Consistorial Vergadering, gehouden in de Consistoriaal Kerk te *Kleef*, den 14den Junij tot Examinator was benoemd den Wel Eerw. Heer WULFING, Pred. te *Udem*. Na een loffelijk Examen over de Talen, in het Hebreeuwsch over *Ps.* XVI. in 't Grieksch over *Rom.* I. en ad aperturam, ging de Heer Examinator over tot het onderzoek over alle de waarheden van den Christelijken Godsdienst, met dat gewenscht gevolg dat zijn E. met volle ruimte tot den Predikdienst is toegelaten, en onder het getal der Proponenten opgeschreven, waar op zijn Wel Eerw. den 15den daar op volgende, volgens den wensch van de Gemeente van *Pfaltzdorf*, aan zijnen vader den Wel Eerw. Heere J. W. JANSSEN, als adjunct beroepen is, behoudens de Ratificatie van den Keizer.

Zijn-

Zijnde verder zijn Wel Eerw. wegens de vele Vakaturen in dit Arondisſement, door den Hoog Eerw. Hooggel. Heer NEUMAN, Preſident der Conſiſtorial Kerk, en Predikant te *Kleef*, benevens de daar toe gedeputeerden, præmisſis præmittendis, in de Conſiſtoriaale Kerk te *Kleef* met oplegging der handen, op het plegtigſte tot het Herder en Leeraarsambt, en de bediening der Sacramenten ingewijd, de Heer Bevestiger hield bij deze gelegenheid eene zeer gepaste Redevoering over 1 *Petri* V: 2—4. *Weidet de kudde Gods die onder u is, enz.* Terwijl de Wel Eerw. JANSSEN, over *Rom.* I: 16. *Want ik en ſchame mij des Evangeliums Chriſti niet, enz.* eene keurige Leerrede hield, wegens zijne verpligting tot het Herder en Leeraarambt, voor eene buitengewone ſchare van toehoorders, zijnde het geheele werk met het grootſte genoegen onder Gods zegen afgelopen.

De Vakante Plaatſen van *Duisburg aan den Rhijn* en *Bremen*, zijn als in de voorgaande Maand.

INHOUD.

M. RUMMERINK, Leerredenen, 1ſte en 2de Deel. Bl. 371
P. BOSVELD, Verklaring van PAULUS Brief aan de *Kolosſeërs*. 381
Vrijmoedige en Zedekundige Gedachten over eenige Waarheden in den Bijbel. 2de Stukje. 399
Bekroonde Verhandeling over de Ongevoeligheid in onze Dagen. 413
WEBER en MARTIN, over Proceskosten, enz. 421
Eenige Vragen over den Godsdienst. 424
——— ——— voor Meergevorderde.
Letter-Nieuws. 429
Programma. 432
Synode van *Utrecht*. 437
Akademie-Nieuws. 440
School-Nieuws. 441
Bekendmaking. 443
Kerk-Nieuws. 444

MAANDELIJKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WEREL D; HONDERD EN ZEVEN-EN-TACHTIGSTE DEEL.

Voor NOVEMBER 1808.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op de Heerengragt, over de Warmoesgragt, N°. 413.
MDCCCVIII.
Met Privilegie.

De Prijs is 6 Stuivers.

UITTREKSELS.

GODSDIENSTIG HANDBOEKJE bijzonder voor de JEUGD, met Overdenkingen op elken Morgen en Avond van al de Dagen der Week, ook op Feestdagen en bij het Aannemen tot Lidmaat, bij het H. Avondmaal en voor het Krankbed.— Aan alle welgezinde Kinderen toegewijd door JOAN LODEWIJK EWALD. *Uit het Hoogduitsch. Te* Amsterdam *bij* J. van der Heij, 1808. 168 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-16-:

Wij ontvangen dus op nieuw (*) weder een belangrijk en waardig geschenk van den voor Godsdienst en deugd bestendig ijverenden EWALD: Een *Godsdienstig Handboekje voor de Jeugd*, van het welk hij ons in de *Voorrede* of liever Opdragt *aan de Jongelingen en jonge Dochters in Brieven* zelve zegt: „ Doch, niet alleen aan dezé weinigen, maar aan ulieden allen, wordt dit Boekje op-

(*) In onze *Boekzaal* voor *November* des verleden Jaars 1807. kondigden wij insgelijks een belangrijk Werkje van dezen Schrijver, met aanprijzing, aan: *De Christen bij de groote Wereldveranderingen. Een Nood- Troost- en Hulp-Boekje voor Christenen.* Bij J. v. D. HEIJ.

opgedragen, die langs den weg van het Christendom eerst goed en vervolgens zalig wilt worden. Het is beſtemd, dat uwe Ouders het voor ulieden koopen, zoo dra gij in het Christendom onderwezen wordt door uwe Predikanten, en voorbereid wordt tot het Lidmaatſchap. Leest in hetzelve alle Morgen en alle Avonden eene Overdenking, welke die dag met zich brengt, of welke gij in den *Inhoud* opzoekt. Er zal niet ligt een geval of gelegenheid plaats hebben, bij welke gij iets ſtichtelijks wenscht te lezen, waar over gij hier niet iets vinden zult. Het zal u bijzonder dienſtig zijn bij het aannemen en bij het gebruik van het Heilig Avondmaal; en het meeste in hetzelve door uw geheele leven. Als gij het eens hebt, zoo laat geen dag voorbij gaan, op welken gij er niet iets in leest. De goede gezindheid heeft haar dagelijks voedſel noodig, zoo goed, als het ligchaam! Eerst dan, wanneer gij dit een jaar gedaan hebt, zult gij ondervinden, wat de leere van het Christendom geeft en werkt, het welk gij zeker door elk Christelijk godsdienſtig en ſtichtelijk Boek, maar allerbest door den Bijbel zelven, ondervinden kunt."

Ten bewijze dat de waardige Schrijver niet te veel zegt van dit zijn werk, zullen wij aan onze Boekzaallezeren den *Inhoud* mededeelen, en in de tweede plaats, om hen in ſtaat te ſtellen, om ook over de *uitvoering* te oordeelen, eene proeve uit hetzelve overnemen.

De *Inhoud* beſtaat in *Overdenkingen*, *Opwekkingen*, *vermaningen* bij velerhande gelegenheden, en over vele hoogstgewigtige en belangwekkende onderwerpen. Zie hier den geheelen *Inhoud*:

I. *Opwekking op Zondag Morgen.* De voordeelen van den Zondag; der rust van de aardſche bezigheden; van het Kerkgaan. II. *Nog eene Opwekking op Zondag Morgen.* Hoe men zich in de Kerk

Kerk te gedragen heeft; hoe men dan geſteld behoort te zijn. III. *Overdenking op Zondag Avond.* Herdenking aan zijne aanneming tot Lidmaat. Opwekking aan zichzelven, om dezen goeden indruk te behouden. IV. *Nog eene Overdenking op Zondag Avond.* Vergelijking van den toeſtand, wanneer men den Zondag ſtil en bedaard doorgebragt, of zich in gedruismakende uitſpanningen verloren heeft. V. *Stichtelijke Overdenkingen op Maandag Morgen.* Wat heeft een kind te arbeiden? Natuur- en waarde van echte gehoorzaamheid. VI. *Gebed van een goed Kind op Maandag Morgen.* VII. *Op Maandag Avond.* De avond is gelijk aan het einde eener reize, gelijk aan het einde des levens. Gebruik van den avond. VIII. *De Avond in verſchillende Jaargetijden.* De Lente avond. De Zomer avond. De Herfst avond. De Winter avond. IX. *Overdenking op Dingsdag Morgen.* Over de pligten der Dienstboden. X. *Voor den Dingsdag Morgen.* Men behoort alle menſchen te dienen; dus is elke dag een *Dienstdag.* XI. *Opwekking op Dingsdag Avond.* Herinnering, hoe ouders hunne kinderen gediend hebben. XII. *Nog eene Opwekking op Dingsdag Avond.* Van het gebed. XIII. *Opwekking op Woensdag Morgen.* Vergenoegdheid in middelmatige geluks-omſtandigheden. XIV. *Eene andere Opwekking op Woensdag Avond.* Matigheid in eten en drinken. Matigheid van zijne begeerten. XV. *Opwekking op Woensdag Avond.* Broeder- en Zusterliefde; geduld met broeders en zusters. XVI. *Nog eene aanſporing op Woensdag Avond.* Schaamte; reinheid; kuisheid. XVII. *Vermaning op Donderdag Morgen.* Waarſchuwing voor drift; twistziekte; wraakzucht. XVIII. *Nog eene Overdenking op Donderdag Morgen,* Godvruchtige Overdenkingen over den Donder. XIX. *Opwekking op Donderdag Avond.* Waarſchuwing voor verleidelijk ge-

zelfschap. XX. *Nog eene Opwekking op Donderdag Avond.* Vermaning tot vertrouwen op God. XXI. *Overdenking op Vrijdag Morgen.* Over de zucht der jeugd naar vrijheid. Waar door wordt men vrij? XXII. *Nog eene Overdenking op den Vrijdag Morgen.* Waarvan moet men zich vrij maken? En hoe? XXIII. *Voor den Vrijdag Avond.* God ziet en kent alles. XXIV. *Nog eene Overdenking op Vrijdag Avond.* Verhaal van JEZUS dood. XXV. *Overdenking op Zaturdag Morgen.* Wat is gewigtig, als de Zaturdag des levens komt? XXVI. *Nog eene Overdenking voor den Zaturdag Morgen.* Herinnering aan Gods weldaden. XXVII. *Overdenking op Zaturdag Avond.* Onderzoek van zijn gedrag in de week. XXVIII. *Nog eene Overdenking op Zaturdag Avond.* Grondregels, om zich voor nieuwe overtredingen te hoeden. XXIX. *Het Gebed van* JEZUS *en wat het leert.* XXX. *Vermaning voor een Kind, dat tot Lidmaat der Kerk voorbereid wordt.* XXXI. *Aanspraak van eenen Leeraar aan zijne aankomende Ledematen.* Om 's morgens voor het aannemen, en alle maanden, op denzelfden dag der maand te legen. XXXII. *Vermaning tot vlijtig Bijbellezen, en hoe men den Bijbel behoort te lezen.* XXXIII. *Overdenking op het Kersfeest.* Met een Lied. XXXIV. *Op Goeden Vrijdag.* XXXV. *Op het Feest van* JEZUS *Opstanding.* XXXVI. *Op den Hemelvaartsdag van* JEZUS. XXXVII. *Op den Pinksterdag.* XXXVIII. *Daags voor het gebruik van het Heilig Avondmaal.* XXXIX. *Des Morgens voor het Avondmaal van* JEZUS. XL. *Na het gebruik des Avondmaals.* XLI. *In ziekte, om voor te lezen.* XLII. *Eenige Gezangen voor Kranken.* XLIII. *Bij den dood van Ouders.* Met een Lied. XLIV. *Voor Weeskinder.* XLV. *Op eenen Verjaar- of Nieuwjaarsdag.* XLVI. *Eene andere Overden-*

king

king op dezen dag. XLVII. *Kinderzin.* Een Lied. XLVIII. *Het goede Kind.* Een Lied.

Tot eene proeve ter aanwijzing, hoe voortreffelijk de behandeling en uitvoering van dezen *Inhoud* zij, en hoe naauwkeurig berekend voor het doel, opwekking, vermaning, ſtichting en vertroosting van Christelijke Lezers, verkiezen wij, de VIIIſte Overdenking: *De Avond in verſchillende Jaargetijden:*

DE LENTE-AVOND.

Natuurs vernieuwde leven,
Verwekt ons nieuwen luſt;
Daar Zefirs lieflijke adem
't Ontluikend bloemtje kuscht.
Het graan zijn vruchtbre halmen
Volvrolijk opwaarts ſchiet,
En d'achtbre ſtilt' der basſchen
Bezielt der voglen lied.

Het veld, getooid met bloemen
Is, Vader! uw altaar.
Het reine vreugden-offer
Wijdt u 't verjongde jaar.
De mensch verheft, ó Vader!
Eerbiedig ook uw' lof;
En vindt in al uw werken
Een ruime dankenſtof.

En ook *mijn* lofzang verheft u, die gij de aarde zoo verſierd en verheerlijkt hebt. Thans ziet men regt, dat gij de menſchen lief hebt. Van alle aardſche ſchepſelen geniet niet één deze heerlijkheid zoo geheel, als de menſch. Geen één weet, dat dit eene gave van U is. Dus hebt gij het dan voor ons, ook voor mijne ouderen, broeders en zusters, ook voor mij zoo ſchoon gemaakt! Hier is

eene zaal opgefierd, zoo als geen Koning ze hebben kan! Hier is eene geur, zoo als geene kunst verweekt! Ja, gij bemint ook *mij*, Vader! gij wilt ook *mij*, uit liefde, weldoen! Want ook *mij* hebt gij oogen gegeven, om al deze fchoonheden te zien; en een hart, om al deze heerlijkheden te voelen! Deze jonge bloefem is mijn voorbeeld. Zij bloeit niet alleen, maar ook zet zich de vrucht in haar! Alles op aarde fpoedt zich, om te groeijen, te rijpen, en zijne beftemming te bereiken. Zou ik het dan niet doen? Ook het doode zal weder leven! dit verkondigt mij de geheele aarde. Ik wil met deze gedachten uitgaan en den avond nog genieten. Ik wil danken en aanbidden. Mijne ftille vreugd zal dank en gebed zijn."

DE ZOMER-AVOND.

„ Hoe aangenaam is de koelte van den avond, na den warmen dag! Het verkwikkend luchtje na de drukkende hitte! Heden heb ik in het zweet mijnes aangezigts mijn brood gegeten; maar thans verkwikt men zich weder. Hoe goed heeft God voor alles gezorgd! Indien de middaghitte dag en nacht voortduurde, wie zou ze kunnen verdragen? En evenwel is zij noodig, indien koren en ooft en wijn rijp zullen worden. Maar nu is er een koele avondftond, menfchen en vee halen adem, en ook de planten der aarde worden als 't ware, tegen morgen óp nieuw gefchapen. En zulk een zomerregen na lange droogte! Wie zou alle planten op alle velden begieten kunnen? Wie de harde, uitgedroogde aarde drenken? Maar nu trekken zich wolken zamen, het regent een paar uren, en alles is verfrischt, verkwikt, en herleeft. Kan het duidelijker gezegd worden: „ De rivier van God is vol water!" Hier zie ik toch, in weinige uren, kan God *alles* verkwikken, *alles* doen herleven!

Al

Al ſchijnt het ook voor den mensch onmogelijk, voor God is het zoo ligt mogelijk. Het geen hij doet voor de planten der aarde, dat zal hij ook voor menſchen doen. Zij zijn toch meer dan de planten. En wat heeft mij de donder geleerd? God zegent, ook wanneer hij verſchrikt! Wanneer hij ſchijnt te toornen, zegent hij juist allermeest! O God! geef mij geopende oogen, dat ik in het groote Boek der Natuur leze, waar gij u zelven geopenbaard hebt."

In 't open veld ſpreekt gij, ô Vader!
Tot mij, gemeenzaam, t'aller uur;
Daar ik, als kind, u biddend nader
In dezen tempel der Natuur.
Hier leer ik, wat gij zijt en waart;
En mijn beſtemming op deze aard.

DE HERFST-AVOND.

„ Ja, daar komt een tijd van rijpheid! Dan heeft alles zijn doel bereikt; dan is alles, wat het worden moest! Het halmpje op het veld, de wortel in de aarde, het ooft op den boom, de druif aan den wijnſtok, en — de Mensch. En wat de mensch zaait, zal hij ook maaijen. De één heeft onzuiver zaad gezaaid, en zijn koren ſtaat bijkans verſtikt van onkruid. De ander zaait zuiver zaad, en zijn akker draagt enkel goede tarwe. „ God verzadigt al wat leeft, naar zijn welbehagen." Ja zeker, daar is niet ſlechts *één* gewas tot voedſel, maar eene menigte; niet eene ooftſoort tot verkwikking, maar twintig! Daar is niet voor eenerleijen ſmaak gezorgd, maar voor den verſchillendſten ſmaak! God geeft niet karig, maar mild! Niet alleen zorgt hij voor ons voedſel, maar ook voor ons vergenoegen. Hij brengt niet alleen het brood uit de aarde voort, hetwelk ons leven onderhoudt;

maar ook wijn, die het hart des menſchen verheugt. Dit alles zie ik thans overal. Dit predikt mij elke akker en elke ooftboom, en elke wijnſtok. En ik wil het mij laten prediken en wil het ter harte nemen. Ik wil iets goeds in mijn hart planten, opdat ik iets goeds oogſte, wanneer de tijd komt. Ik wil alles goeds, niet alleen voor den hoogſten nood, maar in overvloed, van God verwachten. Hij, die zoo mild was voor het ligchaam, zal niet karig zijn omtrent de ziel. Om zelve rijp te worden, zoo als ik behoor te worden, wil ik alles doen, wat ik kan, zoo als de landman met zijnen akker doen moet: maar ik wil niet denken, dat ik *alleen* alles zou kunnen doen, neen, ik wil op zijnen bijſtand wachten, zoo als de landman wachten moet op regen en zonneſchijn. Wanneer ik dat doe, ſtaat er een Herfſt voor mij te hopen, rijker dan de rijkſten, die de aarde vermag te geven."

DE WINTER-AVOND.

„ Dat ik ook in de koude mij zoo gemakkelijk verwarmen kan, dat ik door een veilig dak voor alle ſtormen des Winters beſchut ben; dat ik iets voor voedſel heb, ook thans, daar niets buiten groeit: hoe behoorde ik daarvoor elken avond te danken! En hoe dikwijls geniet ik dit, terwijl ik Hem, die het mij gegeven heeft, vergete! Ook een winter-avond is ons behagelijk, ook deze, en deze inzonderheid kan gebruikt worden tot wasdom in het goede. Men zit dan zoo gemeenzaam bij elkander, men heeft dan elkander zoo lief! Men kan zamen wat goeds praten, malkander zoo veel vertellen, zijn hart jegens malkander uitſtorten. Men is en wordt dan zijnen ouderen, broeders en zusters nader. Het is, als of men zamen eene lange reis in een rijtuig deed. Men moet digt bij malkander blijven, en dit is eene groote opwek-

king

king tot gemeenzaamheid. Hoe veel rust heb ik thans ook tot stil overpeinzen, tot lezen, tot stille overdenking! De Natuur bereidt zich thans voor, om in de volgende Lente op nieuw te leven: zij verzamelt en zuivert de aardsche vochten in haar binnenste, die vervolgens in de stengels der planten en kruiden opklimmen, en een nieuw gewas voortbrengen, het welk vruchten levert op zijnen tijd. Dit is een wenk van God voor mij. Ook ik behoor dezen tijd te besteden, om mij voor te bereiden, tegen den tijd, waar op ik iets goeds werken kan. Ook ik behoor in stilte te verzamelen en te leeren, waar van zich de vruchten ter regter tijd vertoonen zullen. Mijn ouderlijk huis, het opzigt van mijne ouderen en leermeesteren, behoort mij voor de gevaren der jeugd te beschermen, gelijk de sneeuw de kiempjes in de aarde voor het bevriezen beschermt. Zucht en bescheiden zal ik het goede leeren, zoo als de Natuur in den winter ook stil en goed werkt. Dankbaar zal ik op Hem zien, die mij onder beschaafde menschen heeft laten leven, bij welken de winter geen winter is: Ja

Wat dank zijn w' u verschuldigd, Heer!
Zelfs in het barre winterweêr,
Daar g' ons voor allen nood beschermt,
Ons leert, ons dekt, ons voedt, ons warmt.

De wisf'ling van elk jaargetij
Maak' elk regt dankbaar, vrolijk, blij,
Die uwen wil met ijver doet:
Gij zijt ook in den winter goed.

Tot eene proeve, hoe gelukkig de Vertaler, gelijk over het geheel, dus bijzonder in het overbrengen der *Dichtstukjes*, welke aan dit werkje eene aangename verscheidenheid bijzetten, uit de Hoog-

Hoogduitſche in onze Moedertaal, geſlaagd zij, een werk, hetwelk anders niet gemakkelijk geoordeeld wordt, bepalen wij ons tot deze regelen, met welke de XLIIIſte Overdenking aanvangt:

BIJ DEN DOOD VAN OUDEREN.

Helaas! ik zie u hier niet meer,
Ik mis u, waar 'k mij wend of keer,
Mijn lieve dierbre Moeder! (Vader!)
Vergeefs mijne armen uitgebreid!
Gij zijt het dal der ſterflijkheid,
Ontvloden, dierbre Moeder! (Vader!)

De kinderblijdſchap is daar heen,
Uw troost, die, daar 'k nu eenzaam ween,
Weleer mij moed kon geven.
Ik mis't geleid der Moeder- (Vader-) hand,
Op reis naar beter vaderland;
Ik mis de vreugd van 't leven.

Mijn JEZUS! *ach! uw liefdehart,*
Kent toch het drukkend leed en ſmart,
Die mij den boezem griefden:
Gij hebt uw ouders ook bemind,
Uw teeder hart beweende uw vrind
Bij 't graf van dien geliefden.

Doch zij mijn ſmart ook nog zoo groot,
Mijn Moeder (Vader) rust in JEZUS *ſchoot,*
Ik buig voor God mij neder.
Gij zalige! bevrijd van druk,
Geniet thans ſtooreloos geluk,
En keert tot mij niet weder.

Het lijk rust in het ſtille graf,
God nam het alle ſmarten af,
En allen last van lijden

De

De geest, geleid tot zijnen God
En Heiland, mag zich in 't genot
Der zaligheid verblijden.

O hooge troost in diepe smart,
Hervat den moed mijn treurig hart,
Wil niet geheel vertsagen.
De ziel, verlost van alle kwaad,
Leeft nog in een volmaakten staat,
En zou ik troostloos klagen?

'k Vertrouw op God, bedaard en stil;
'k Berust in zijnen wijzen wil;
Ik wandel in zijn' wegen.
Eens vaart mijn geest ook op omhoog,
Dan komt zij (hij) die (dien) 'k hier uit 't oog
Verloor, mij daar weêr tegen.

Dan zult gij, zaal'ge, voor mij staan;
Ik zie u met verrukking aan,
Vlieg in uw arm; en beiden,
Onsterflijk ik, onsterflijk gij,
Vereenigen, van jamm'ren vrij,
Wij ons, om nooit te scheiden.

Dan één van hart, en één van geest,
Aanbidden wij, en vieren feest;
En prijzen al Gods wegen.
Reeds dank ik hier, en voel met vreugd
Het loon van waar geloof en deugd,
En noem het lijden zegen.

Gedachte der onsterflijkheid,
Verdrijf mij alle duisterheid,
Dat ik geloovig wachte
Op 't aan ons toegezegde goed;
Vervul mij steeds met kracht en moed,
O hemelsche gedachte!

Uit

Uit deze bijgebragte ſtukjes, die zonder angſtvallige moeite voor 's hands uitgekozen zijn, oordeele de Lezer tot de voortreffelijkheid van dit Werkje, het welk wij ten ſterkſten ten gebruike aan de jeugd, en in de huisgezinnen der Christenen aanprijzen; terwijl wij over het gebruik van hetzelve eenen ruimen zegen wenſchen.

De Onſchadelijkheid van de LEER der ONMAGT aangewezen: of een Betoog, dat er in de Leer van ons Zedelijk Onvermogen tot Geloof en Bekeering, geen voorwendſel ligge voor Ongeloof en Onbekeerlijkheid, noch aanleiding tot Ontmoediging. Door R. SPEELMAN, *Predikant te* Hardinxveld *Te* Dordrecht *bij* A. Blusſé en Zoon, 1808. 290 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 2-:-:

De leer der Hervormde Kerk omtrent 's menſchen onmagt, of onbekwaamheid tot eenig goed en geneigdheid tot alle kwaad, van nature, dat is, zoo als de mensch door de zonde geworden is, is ten allen tijde voor dezen zedelijk bedorven mensch eene harde rede geweest, die het ongeloof niet heeft kunnen verdragen, en welke men met beſchuldigingen van ongerijmdheid en redeloosheid overladen, of misbruikt heeft tot een voorwendſel van ongeloovigheid of moedeloosheid; te meer, om dat men zich dikwijls geheel verwarde en duiſtere denkbeelden maakte van de werking der Goddelijke genade en des Heiligen Geestes in den mensch tot geloof en bekeering, van 's menſchen wederge-

geboorte uit water en geest, en van zijne opwekking en verandering tot een geestelijk leven, waar in de Christen weder werkzaam is tot verheerlijking van God en tot zijne zaligheid. Met één woord, men dwaalt omtrent deze leere, veelal van den regten weg der waarheid, of ter linker of ter regter zijde af.

De Leeraars der Hervormde Kerk zijn ondertusschen niet in gebreke gebleve, om deze leer van tijd tot tijd door woorden en geschriften, duidelijk te ontvouwen, en met de H. Schriften te staven, met aantooning, dat dezelve *niet strijdig is* met de rede, maar veel meer door het menschenverstand, nu verlicht zijnde door den Heiligen Geest, moet erkend en gebillijkt worden, gelijk elk waar Christen ze ook door zijne eigene ondervinding bevestigd ziet, naar mate hij meer en meer leert inzien: *hoe groot* zijne zonde en ellende zij, en naar mate hij zijnen zondelijken aard meer en meer leert kennen, waar omtrent hij ook zoo gaarn met het diepst gevoel van dankbaarheid belijdt, dat het God, God alleen is, die, ten dezen, in hem werkt *het willen en het werken.*

De Eerw. SPEELMAN, Pred. te *Hardinxveld*, heeft dus ook, met een loffelijk oogmerk ondernomen, deze *leer der onmagt* te handhaven tegen de wanbegrippen en misbruiken omtrent dezelve, in de Verhandeling, welke wij thans voor ons hebben liggen, en wier hoofdinhoud en doel reeds uit den opgegeven titel kenbaar is; of, gelijk hij zich, §. 3, na eene gepaste inleiding ter zake komende, deze hoofdzaak opgeeft als: „ een betoog, dat de leer van 's menschen zedelijk onvermogen tot geloof en bekeering, met de hier mede in verband staande noodzakelijkheid der Goddelijke genadewerking, hoe zeker ook, geen voorwendsel voor ongeloof en onbekeerlijkheid, geene aanleiding tot ont-

ontmoediging of zorgeloosheid regt verſtaan worden de, kan opleveren."

In vier onderdeelen wordt door den Schrijver deze Verhandeling verdeeld. In het *eerſte* §. 4—17. verklaart hij, wat hij door het hier bedoeld *geloof* en de daar uit voorvloeijende bekeering, verſtaan wil hebben. „ *Geloven tot zaligheid*, zegt, volgens hem §. 6. Bladz. 16. „ dat alles, wat God, als hebbende ook ten onzen aanzien alle zekeheid, ons, in zijn woord, geopenbaard heeft, en nog gedurig, door de Evangelie-prediking, laat voorhouden, op grond zijner hooge onfeilbaarheid en der weldadige blijkbaarheid, die Hij zelve aan de dingen geeft, zoo voor waarachtig te houden, dat wij hetzelve ons aantrekken — overeenkomſtig deszelfs geaardheid werkzaam zijn — en — ons, met alle onze behoeften, aan den eenigen Verloſſer, als zijnde daar toe van God, niet alleen aan anderen, maar ook aan ons geſchonken, toevertrouwen — op Gods verklaarde genade, in Hem, bereid en geſchonken, rekenen — daar op ſtaat maken, en er in berusten."

Deze beſchrijving ontwikkeld hebbende, vervolgt de Eerw. Schrijver *Bladz.* 40. §. 13. dus:

„ Dit geloove nu is bij hem, die het beoefent, en naar mate hetzelve volkomen en ſterk is, in de twee volgende dingen vruchtbaar:

„ Voor eerst, daar door is hij, naar Gods eigene verklaringen, en tot zijne wezentlijke vertroosting, bewust van de vergeving aller zijner zonden; of, met andere woorden, daar van, dat zijne zonden hem voor de eeuwigheid geene verderfelijke gevolgen zullen hebben — derzelver gevolgen, in dit leven, door Gods ontfermende genade zullen gelenigd, en ten zijnen beste beſtuurd worden. Als mede van zijn deelgenootſchap aan eene eindelooze gelukzaligheid — aan die eeuwige vreugde, waar van hij gedurende dit leven, in

den

den weg eener levendige geloofsoefening, en ijverige deugdbetrachting, zoo, dikwijls het beginsel, in zijn hart gevoelt!"

„ En niet alleen dit, maar, in de tweede plaats, openbaart zich dat geloove bij hem, ook daar in krachtig, dat hij zich waarachtig bekeere — of, in beſtaan en gedrag, voor God en menſchen, in der waarheid verbetere."

Op deze wijze komt hij tot de behandeling van de bekeering, §. 14. (verkeert ſtaat hier §. 11. gedrukt) waar omtrent hij aanwijst *a.*) waar in des zondaars waarachtige bekeering beſta. *b.*) waaruit ze voortvloeije. *c.*) en eindelijk, hoe ze eenen aanvang neme en voortga."

Het werk der bekeering beſtaat eigenlijk, (zoo lezen wij Bladz. 42.) „ in eene verandering van denkwijze over — en gezindheid jegens God, vruchtbaar in eene opregte wederkeering tot zijne gehoorzaamheid, met nederige en vrijmoedige onderwerping aan Hem — aan zijn heilig welbehagen, en billijk beſtuur." Het vloeit voort *uit het geloov e der waarheid*, en ten aanzien van deszelfs *aanvang* en *voortgang* wordt gezegd. „ Het is, door het verſtandig en gezet beſchouwen van de geloofswaarheden, dat de zondaar tot nadenken, tot eene andere keuze, en beter beſluit komt, dan hij tot nog toe volgde, Bladz. 50. ook is het geen werk dat op eens is afgedaan, enz. het welk nader ontvouwd wordt tot §. 17. alwaar alles zamengetrokken wordt, en de hoofdzaak hier op nederkomt: „ door de kennis en overtuiging der waarheid bepeefent een Zondaar, die tot Zaligheid gelooft en zich bekeert, een vrijmoedig en nederig vertrouwen, door CHRISTUS, op den Hemelſchen Vader; 't welk, bij hem, van zelve daarin vruchtbaar is, dat hij zich bereidwillig en opregt aan dien Vader onderwerpt, om, in verlating van zijne weleer gevolgde verkeerdheden, Hem, in het betrachten zijner heilige

bevelen, alleen, en in alle gevallen, welbehagelyk te zijn."

Met de 18 §. (weder verkeerd gedrukt 17) komt de Schrijver tot zijne tweede Afdeeling: „ om ons zedelijk onvermogen tot geloof en bekeering, met bewijzen uit Gods woord, als waarheid, te staven, en tevens na te gaan, waarin wel eigenlijk dit onvermogen gelegen is.

Men handelt hier niet van 's menschen onvermogen om het middel der zaligheid uit te vinden, of om Gods Wet volkomen te gehoorzamen, maar tot de beoefening van geloof en bekeering, §. 18.

Tot dit bewijs overgaande §. 19. erkent de Schrijver, dat men, in den geheelen Bijbel, zoo het hem toeschijnt, geen, of zeer schaars, regtstreeksche bewijzen voor deze waarheid zal aantreffen, maar hij bewijst het leerstuk *a*) uit de gebeden van vele godvruchtigen ons in den Bijbel voorkomende — *b*) uit die gemeenschappen der Schriften van het N. Verbond, waarin God, als door zijnen Geest geloof en bekeering werkende, stellig verklaard wordt — *c*) uit de beloften, zopens deze genade werking, reeds voorgedragen in de voorzeggingen van het O. Verbond" en gaat eindelijk na, welk de zin en het oogmerk zij van des Verlossers gezegden, *Joh.* VI: 44, 45. en of die ook bewijs voor de onderhanden zijnde waarheid, in zich behelzen. Dit wordt ontvouwd §. 20—30.

§. 31. wordt onderzocht, waar in wel eigenlijk het nu betoogde onvermogen tot geloof en bekeering gelegen zij; eerst ontkennender wijze, waar in niet, dan stellig, waar in al, en wel volgens §. 33 volgg. 1. In de, bij het gevallen menschdom overwegende kracht der zinnelijkheid boven de rede. 2. In eene daardoor veroorzaakte smakeloosheid voor geestelijke en bovenzinnelijke dingen. 3. En in vele door die smakeloosheid krachtdoende, en heerschende vooroordeelen. De ontwik-

wikkeling dezer ſtukken loopt tot §. 37.

§. 38. gaat de Schrijver over tot zijn derde ſtuk, zeggende, Bladz. 117. „ Het geen ik nu, in de derde plaats, moet aanwijzen is „ dat de waarheid nu, zoo ik vertrouwe, genoegzaam ontwikkeld en geſtaafd, geen voorwendſel voor ongeloof en onbekeerlijkheid — geene aanleiding tot ontmoediging of zorgeloosheid, regt verſtaan wordende, kan opleveren; om dan tevens de bedenkingen, die men tegen 't geen ik daartoe zal voordragen, maken zoude, uit den weg te ruimen."

Ter bereiking van zijn doel in dezen, behandelt hij de volgende ſtellingen Bladz. 118. 1. Het geen Gods Geest aan den zondaar, dien hij tot geloof en bekeering bekwaam maakt, eigenlijk doet, is „ *dat Hij hem het verſtand verlicht*, en zoo het oorſpronkelijk evenwigt tusſchen zijne rede en zinnelijkheid aanvankelijk bij hem herſtelt — zijnen ſmaak, ter juiſte onderſcheiding van Geestelijke dingen, vormt — en zijne vooroordeelen, met derzelver misleidende kracht, ten onderbrengt; zoodat hij de genade van God, in het groot belang 't welk hij daar aan heeft, nu gezettelijk en verſtandig leert beoordeelen, en vrijwillig verkiezen — zich aan den Verloſſer toe te vertrouwen — en — door Hem tot den Hemelſchen Vader weder te keeren."

„ II. Doch de Geest verlicht het verſtand des zondaars *niet onmiddelijk*, maar op een geheel *middelijke* wijze."

„ III. En — deze zijne Genadewerking wordt aan niemand *onthouden* — die ze, in der waarheid, *zoekt*, die *vindt* ze; en waren er vaak velen, die door dezelve, niet dadelijk tot geloof en bekeering werden opgeleid, dan hadden deze zich zeker altijd *het eerst* aan den Geest en zijne Genade onttrokken."

„ IV. Ook is zijne Genade, bij den eenen, in

vergelijking bij den anderen, *in natuur en werking, nooit onderscheiden*; het eenige — maar ook ware — onderscheid, 't welk in dezelve is op te merken, bestaat daar in, dat ze onder zijn wijs bestuur — bij dezen haar weldadig doel, opregt geloove namelijk en waarachtige bekeering, *bereikt* — terwijl ze, bij anderen, door eigene boosheid en vrijwilligen tegenstand, dadelijk *geheel zonder bedoelde uitwerking blijft*."

„ V. Verder de genadewerking des Geestes is wel noodzakelijk, om ons tot geloof en bekeering *bekwaam* te maken, en daar in steeds *te doen* voortgaan, doch niet, om daartoe *vrijheid* en *verpligting* te geven."

„ VI Eindelijk, te gelooven en zich te bekeeren is geene wonderwerken te doen; — ook is daar toe zoo min eene groote geleerdheid noodig, als een fijngeslepen vernuft."

Deze stellingen worden breedvoerig ontwikkeld en de bedenkingen daar tegen ingebragt opgelost tot §. 74.— Doch wij zien, dat ons Uittrekſel al te zeer zou uitdijen, indien wij den Schrijver in deze breedvoerige behandeling op den voet zonden volgen; wij zeggen dan nog alleen, dat hij Bladz. 252. §. 75 tot zijne *vierde* Afdeeling komt, „ om met eenige vermaningen, opwekkingen en onderrigtingen deze Verhandeling te besluiten. Zij bevatten de volgende bijzonderheden. „ 1. Voor eerst — alleen door eene waarachtige bekeering kunnen wij *nu* aan het verheven en weldadig einde, 't welk God met onze schepping beoogmerkt, beantwoorden; en tot zulk eene bekeering is ons het opregt geloove onontbeerlijk."

„ 2. Ten tweede — gelijk wij, door dit geloove, alle de aan ons bekendgemaakte deugden Gods erkennen; zoo worden wij, door hetzelve, ook opgewekt, en bekwaam gemaakt, om Hem, in alles, te verheerlijken."

„ 3. Ten

„ 3. Ten derde, — door het geloove deelen wij in de dierbaarſte zegeningen."

„ 4. Ten vierde — het verwaarloozen van geloof en bekeering is, *voor ons*, eene zonde van zeer verzwarende omſtandigheden."

„ 5. Ten vijfde — indien wij ongeloovig en onbekeerd voortleven, en zoo gaan ſterven, zal er, bij JEZUS verſchijninge, geen voorwendſel voor deze dwaasheid te vinden zijn."

„ 6. Ten zesde — de weg van geloof en bekeering heeft niets, 't welk er niemand, met reden, van af kan ſchrikken; maar, integendeel alles, wat ons, bij de liefde tot ons wezenlijk geluk en waargenoegen, voor denzelven moet innemen."

„ 7. Eindelijk ten zevende — die het daarvoor houden, dat zij, door de genade des Geestes, op den weg van geloof en bekeering gebragt werden, moeten het daar op toeleggen, dat ze ook anderen hiertoe opwekken en aanmoedigen."

Zie daar, waarde Lezer! het beloop van deze gewigtige en belangrijke Verhandeling, waarin de Eerw. SPEELMAN zeer veel goeds gezegd, en ook in de *Aanteekeningen* nog andere Leerſtukken der Hervormde Kerk behandeld en in overweging genomen heeft. Jammer, dat het werk met zoo vele drukfouten overladen, dat de ſtijl ſtroef en over het geheel de ſchrijfwijze omſlagtig is; doch met dit al kunnen wij niet anders, maar moeten de lezing van hetzelve ten ſterkſten aanprijzen, tevens met die opwekking, dat men het met den Bijbel gedaadig vergelijke, als ook met de Schriften van voorgaande Leeraren der Hervormde Kerk, altijd in het oog houdende, dat men toch van zichzelve niet hooggevoelende zij, dewijl de regte kennis: *hoe groot* mijne zonde en ellende zij! toch één gewigtig ſtuk is, om den troost van het Evangelie te dierbaarder te ſchatten en daar naar te begeeriger te zijn; als mede, dat wij hier alle behoed-

zaamheid noodig hebben, dewijl wij ook hier in dit *werk van God*, ons geloof en bekeering, den Oneindigen niet tot de volmaaktheid toe begrijpen kunnen, want, gelijk onze Schrijver te regt aanmerkt Bladz. 131. wij kunnen niet nagaan de wijze, op welke Gods Geest het geloof en bekeering te wege brengt, door die zelfde middelen, welke voorheen bij den zondaar zoo vaak zonder gewenschten invloed of uitwerking waren. Zoo waarachtig is het gezegde van JEZUS tot NICODEMUS, *Joann.* III: 8. *De wind blaast waarheen hij wil, en gij hoort zijn geluid, maar gij en weet niet, van waar hij komt en waar hij henen gaat, alzoo is een iegelijk, die uit den Geest geboren is!*

BIJBEL-SPREUKEN, opgehelderd door Leerzame Voorbeelden of Zedelijke Verhalen, bij welke plaatsen uit de H. Schrift tot een grondslag gelegd zijn. Door W. G. REDDINGIUS, *Predikant te* Dronrijp *Te* Groningen *bij* W. Zuidema, 1808 188 *Bladz. in Octavo. De prijs is f* 1-5-:

Niemand zal ligtelijk het nut en de kracht van voorbeelden tot opheldering van voorgeschrevene pligten of waarschuwende vermaningen ontkennen; de Eerw. Predikant van *Dronrijp*, door overtuiging van deze waarheid opgewekt, en met lofflijken ijver bezield, om zijnen medemenschen, ten dienste te zijn, deelt ons eene verzameling van zulke voorbeelden in eenen vloeijenden en bevalligen stijl mede, welke tot opheldering en aansporing ter opvolging van uitgekozene Bijbel-Spreuken strekken kunnen, en welke zich met genoegen lezen laten, waar-

waarom wij dit boekje in handen van vele eenvoudige menschen, voor welken het eigenlijk geschreven is, wenschen te zien, waartoe wij hopen, dat het verzoek van den Schrijver veel ingang vinde bij meervermogenden, dat zij voor de weinige stuivers, die hun dit zal kosten, van hetzelve een klein geschenk gelieven te maken voor arme natuurgenooten en medechristenen.

Wij geven dus de Bijbelspreuken op, welke bij ieder Verhaal ten grondslag gelegd worden, en tevens van de Hoofdzaken, in elke afdeeling vervat.

I. *Matth.* VI: 33. *Aan een Godsdienstig leven zijn ook tijdelijke zegeningen verbonden.* II. 1 *Timoth.* VI: 9, 10*a*. *De hebzucht in haren aard en treurige gevolgen.* III. *Spreuk.* XV: 17. *In het huwelijk is armoede met liefde beter, dan rijkdom met haat.* IV. 1 *Petr.* V: 5*b*. *Het verderfelijke van den hoogmoed, in tegenoverstelling met de nederigheid.* V. *Pred.* VII: 1*a*. *Een goede naam is voor elk, vooral voor jonge lieden, van zeer veel belang.* VI. *Matth.* V: 7. *De barmhartige vindt toegenegenheid en hulpe bij zijne medemenschen.* VII. *Spreuk.* XIII: 20. *Het nut van goed, en het nadeel van slecht gezelschap.* VIII. *Jak.* III: 6. *Welk een onheil kan niet door kwaadsprekendheid gesticht worden.* IX. *Spreuk.* XVIII: 23. *Een ontaarde zoon doet zijne ouders het bitterst leed ondervinden.* X. *Rom.* XII 20. *Door verzoenlijkheid en vergevensgezindheid kan men een' vijand tot zijn' vriend maken.* XI. *Ps.* CXXVII: 4. *Brave zonen strekken hunne ouders tot hulp en vreugde.* XII. *Spreuk.* XI: 28*a*. *Vertrouwen op rijkdom is ijdel, en kan geheel beschaamd worden.* XIII. 1 *Petr.* V: 7. *Vertrouwen op God beschaamt niet, maar wordt van zijnen zegen achtervolgd.* XIV. *Hebr.* XIII: 5. *Waarom, en hoe, behoort men vergenoegdheid aan te kweeken, en te bewijzen.* XV. *Spreuk.*

XIII: 9. *Het ſchadelijke van traagheid en ſlapheid in den arbeid.* XVI. *Rom.* XII: 18. *Schets van een vredelievend karakter.* XVII. *Spreuk.* XXVI: 12. *Het nadeelige der eigenwijsheid.* XVIII. *Spreuk.* XIX: 14. *Eene verſtandige vrouw, van veel meer belang, dan een rijkelijk erfgoed.* XIX. *Efez.* V: 18*a*. *De dronkenſchap, in derzelver aanvang, toeneming, en treurige uitwerkſelen.* XX. *Spreuk.* XXI: 13. *Onbarmhartigheid jegens anderen, ſtelt ons aan onbarmhartigheid van hun bloot.* XXI. *Jak.* V: 11*a*. *Het nut der tegenſpoeden, en voeral van geduld onder dezelve.* XXII *Spreuk.* XXI: 19. *Eene kijfachtige en toornige vrouw is de grootſte huisplaag.* XXIII. *Jerem.* IV: 3*a*. *Waarom, en hoe, moet men zich op verbetering toeleggen.* XXIV. *Ps.* CIII: 15, 16. *De kortſtondigheid en vergankelijkheid van het menſchelijk leven.* XXV. *Ps.* XXXVII: 37. *Het gerust en gelaten afſterven van eenen Christen.*

Tot eene proeve verſtrekke het Vde Verhaal, omdat het kort is.

Pred. VII: 1*a*.

Beter is een goede naam, dan goede olie.

In de Oosterſche landen, waar de *Prediker* woonde, hield men zeer veel van olie of balſem, vooral van zulk eene, die welriekende was. Aanzienlijke gebruikten die gewonelijk, en in het bijzonder bij hunne gastmalen, om daar door een liefelijke geur in hun huis te verſpreiden. De *Prediker*, daar op doelende, geeft hier aan eenen goeden naam boven zulk eene olie de voorkeur: dewijl de balzem-geur, van welke ik ſprak, ſlechts voor eene korte poos de zinnen ſtreelde, maar eene goede reuk, van ons uitgegaan, ons de achting en genegenheid van anderen bezorgende, voor ons

ons wezenlijker voordeelen oplevert. Daar hij dus den goeden naam in zulk een belangrijk licht plaatst, als overtreffende die in waarde, dat gene, hetwelk anders hoog geschat werd onder zijne landgenooten: beveelt hij hier mede krachtig aan, dat men zich beijveren moet, om een goeden naam te verwerven, of, dien verkregen hebbende, voor deszelfs bewaring zorge te dragen. Tot het aanprijzen van zulk een gedrag, lieve Lezers! zal ook de beschouwing van die voorbeelden kunnen strekken, welke ik thans zal bijbrengen."

„ Baas CORNRAAD, een timmerman, had twee knechten, JAN en WILLEM genaamd, welke op den zelfden tijd zich in het huwelijk begaven, en tevens aanvangen zouden, om zelve als meesters met knechten te werken. Beide intusschen hadden daar toe geld noodig, het welke zij van anderen moesten opnemen; beide ook goede voorspraak, om werk te krijgen, dat hun een behoorlijk bestaan konde geven. Dit nu viel voor JAN veel gemakkelijker, dan voor zijn' kameraad, offschoon deze trouwen ging met de dochter van meester KORNRAAD, en JAN zich met een gering dienstmeisjen zoude verbinden: zoodat, zeer natuurlijk, WILLEMS aanstaande schoonvader voor hem om geld en werk werfde, en deze in dit opzigt veel boven JAN vooruit had. En hier voor was geene andere reden, dan deze, dat JAN zich een goeden naam verkregen had, terwijl WILLEM daarentegen bij elk voor een slecht persoon te boek stond."

„ Niemand namelijk die WILLEM kende, had voor hem achting, dan misschien, behalven zijne bruid, ook haar vader, dewijl hij den een zoo wel als de andere door mooi praten voor zich had ingenomen; het was trouwens aan zulken niet onbekend, hoe hij in het werken geen lust had, maar liever verkoos, onder een vrolijk gezelschap in eene kroeg te zitten; hoe hij, door zijne geduri-

ge verkwistingen, altijd geldeloos was, en even min zuinig op den tijd, dien hij bij anderen in arbeid moest doorbrengen, als op het geld, dat hij verdiend had, ten minste, als de week ten einde was, ontving; hoe hem dus twee voorname deugden ontbraken, die eenen werkman behooren eigen te zijn, namelijk naarstigheid en spaarzaamheid. Maar JAN werd altijd voor de beste knecht van KOENRAADS winkel gehouden, en dit juist, om dat hij deze twee deugden getrouw beoefende; altijd met vlijt werkte, — op zijnen tijd altijd aan den arbeid ging, en denzelven, om geen nietig voorwendsel, verliet, — zeer zuinig en oppassend leefde, — en niet dan bij eene enkele gelegenheid, bij voorbeeld op kermis, in de herberg gevonden werd. Gelijk, door dit verschil ten opzigte van WILLEM en JAN, een ieder van KOENRAADS kalanten, zoo lang zij onder hem werkten, veel liever JAN tot zijnen dienst had, dan WILLEM, — ja bij de komst van berstgemelden zeer vergenoegd was, maar over die des anderen zuur zag: even alzoo was ook elk, die daar toe werd aangezocht, veel meer gereed om JAN voort te helpen, dan om iets voor WILLEM te doen."

„ JAN slaagde dan zoo gelukkig, dat men hem meer geld op *Intrest* aanbood, dan hij behoefde, en de handen vol werk kreeg; maar WILLEMS vlieger ging zoo slecht op, dat hij, bij gebrek aan de noodige ondersteuning en arbeid, na een half jaar zelf meester geweest te zijn, zich gedrongen zag, om weder, als voorheen, knecht bij zijnen schoonvader te worden."

„ Twee andere jongelingen leveren een ander treffend voorbeeld op, hoe veel een goede naam kan uitwerken, offschoon ten hunnen aanzien niet zulk eene erkentenis van verdiensten plaats had, als bij de beide timmerknechten van KOENRAAD; maar veeleer ware verdiensten miskend werden, en die

die gene, alleen om dat hij een' goeden naam had, werd voorgetrokken, welke zulks het minst waardig was."

„ MANGEL en POOLHOF (zoo zal ik hen maar noemen) verlieten op denzelfden tijd de hooge school, na tot Doctoren in de Geneeskunde bevorderd te zijn, en begaven zich ter woon naar dezelfde ſtad, in welke MANGEL, als aldaar geboren en opgetogen, en vele vrienden hebbende, de praktijk wenschte te oefenen, terwijl POOLHOF zich met hetzelfde oogmerk in die plaats nederzettede, offchoon hij daar geene kennisſen had, alleen omdat hem ter oore was gekomen, dat deze aanzienelijke ſtad niet voorzien was van bekwame geneesheeren, vlijende hij zich, aldaar dan zeer wel aan den gang te zullen komen. POOLHOF werd echter in deze hoop deerlijk te leur geſteld: het eerſte jaar van zijn verblijf te dier ſtede, kon hij door zijne kunst naauwelijks droog brood verdienen, en het tweede ging het weinig beter. Zijn Akademie-genoot MANGEL, daarentegen, had de handen vol werks, en won weldra zoo veel, dat hij daar door in ſtaat geſteld werd, om met koets en paarden naar zijne *patienten* te kunnen rijden."

„ Van waar nu kwam dit onderſcheid? Was MANGEL zoo geleerd en kundig, en POOLHOF zoo van kundigheden ontbloot, dat de een verdiende, den anderen zoo ſterk voorgetrokken te worden? Dit, mijne Lezers! zou men natuurlijk denken moeten; maar was echter geenszins het geval. Een van hunne Leermeesters toch, onder wiens geleide zij zich op de Geneeskunde hadden toegelegd, gaf daaromtrent een getuigenis, het welk geheel iets anders behelsde. In het derde jaar, dat beide Doctoren te *B**** woonden, kwam deze aldaar, ontboden zijnde bij een zeer voornaam man, die hem over eene gevarelijke kwaal wenschte te raadplegen. Bij die gelegenheid vernam hij, hoe zijne

bei-

beide leerlingen een zoo verschillend lot hadden, en kon hij niet nalaten, in verwondering uit te roepen: „ hoe is het mogelijk, dat men MANGEL veel meer als Doctor gebruikt, dan POOLHOF! Ik ken hen, zoo als men begrijpen kan, van nabij; maar zij zijn waarlijk op éénen dag niet te noemen. POOLHOF heeft, voor zulk een jong mensch, uitgebreide kundigheden in zijn vak, en die van MANGEL zijn slechts matig. POOLHOF studeerde nacht en dag; maar MANGEL mogt een groot gedeelte van zijnen tijd wel wat beter besteed hebben. Ik verzoek daarom, mijn heer!" voegde hij er tot zijnen aanzienelijken *patient* bij, „ voor POOLHOF uwe gunst en aanbeveling, daar het mij echter tevens aangenaam zal zijn, zoo men verzwijgt, wat ik van MANGEL gezegd hebbe."

„ Dit getuigenis van den Professor, ten voordeele van POOLHOF gegeven, had die goede uitwerking, dat hij van nu af gelukkiger slagen mogt in zijne wenschen naar meerder werk, en een beter bestaan; en zij, die voortaan door hem bediend werden, vonden in zijne behandeling zoo veel genoegen, dat zij met den grootsten lof van hem spraken, en alles ter uitbreiding van zijne praktijk in het werk stelden. Langs dezen weg werd hij, van tijd tot tijd, meer geraadpleegd, en eindelijk de meestberoemde Geneesheer in de gansche stad."

„ Maar nu is het raadsel nog niet opgelost, hoe toch MANGEL in het begin zoo zeer boven hem verheven werd. En dit, Lezers! wenscht gij zeker ontknoopt te zien. De groote reden dan van dit onderscheid, dat men tusschen hen beiden maakte, was eenvoudig deze: MANGEL *had een' goeden naam; terwijl men van* POOLHOF *goed noch kwaad wist te zeggen.* POOLHOF trouwens was in die stad geheel vreemd, en men had niets van hem gehoord, het welk achting voor hem verwekken konde; maar de vrienden van MANGEL hadden over-

overal verſpreid, dat deze een doorkundig mensch was, aan wien men zich ter genezing veilig kon toevertrouwen. Daarenboven had ook MANGEL zich, als jongeling, in zijne geboorteplaats altijd zeer zedig gedragen, en daar door velen een gunſtig vooroordeel omtrent zijn' perſoon en kundigheden ingeboezemd. Nu en dan had hij, in de *vakantien*, des avonds van huis, en in een vrolijk gezelſchap zijnde, op zijne kamer, die aan de ſtraat was, eene lamp laten branden, opdat de voorbijgangers denken mogten, dat hij druk bezig was met ſtudeeren, zeggende hij dan lagchende: *een goede naam is beter dan goede olie*; en ook dit had werkelijk de goede gedachten, welke men omtrent hem koesterde, niet weinig verſterkt en vermeerderd."

„ Gelijk het dus hier ging, gebeurt het niet zelden, dat zulken, die anders niet zoo vele verdienſten hebben, als andere lieden van het zelfde beroep, evenwel meer het vertrouwen van hunne medemenſchen wegdragen, dan deze, alleen maar, door dien zij een' goeden naam hebben, waar van deze verſtoken zijn, of dewijl zij althans boven dezelve geëerd en geacht worden. Het is voor hun, welke, op die wijze, voor menſchen van mindere bekwaamheid moeten achterſtaan, dikwijls zeer hard, zulk een lot te moeten ondervinden; maar evenwel zijn zij ſomtijds ook niet vrij te pleiten van achteloosheid omtrent het aanwenden van gepaste middelen, die hun een' goeden naam zouden kunnen bezorgen. Het bijgebragte voorbeeld leere ons dan, aangaande dit ſtuk zorgvuldig te werk te gaan, zoodat wij niet ſlechts kundig en braaf zoeken te *zijn*, maar ook te *ſchijnen* bij anderen. Intuſſchen verfoeije ons hart dat alles, het welk Rede en Godsdienst ons verbieden, ter verkrijging van eer en achting in het werk te ſtellen. Liever toch moeten wij verkiezen, bij velen geen' goe-

goeden naam te hebben, met de bewustheid echter, dat wij dien wel verdienen; dan dat wij, langs slinksche wegen, eene algemeene toejuiching zouden willen wegdragen."

„ Jonge lieden, welke in eenig beroep wenschen te treden, behooren in het bijzonder de aangelegenheid van eenen goeden naam steeds onder het oog te houden, en daar naar ernstig te streven, dat men over hen gunstig moge denken en oordeelen. De onverschilligheid, welke zij daaromtrent wel eens betoonen, en die hen spreken doet: „ wat ligt er mij aan gelegen, wat de menschen van mij zeggen? over hun oordeel moet ik mij niet bekreunen, en mijnen gang gaan, als ik maar wel handele!"— Die onverschilligheid is waarlijk zeer te misprijzen, en kan voor hun de treurigste gevolgen na zich slepen, zoodat hunne ijverigste pogingen zelfs, om eenigen voorspoed in de wereld te genieten, ten eenemale mislukken, juist daarom, dewijl zij van een' goeden naam, en dus ook van het vertrouwen hunner medemenschen, ontbloot zijn."

VERHANDELINGEN uitgegeven door de MAATSCHAPPIJ ter bevordering van den LANDBOUW te Amsterdam. *Vijftiende Deels Eerste Stuk. Te* Amsterdam *bij* W. Brave, 1808. 185 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-4-:

Drie Verhandelingen op de voorgestelde Vraag der nuttige *Maatschappij ter bevordering van den Landbouw te Amsterdam* opgerigt:

„ *Daar de prijs van de Honig en het Was, in de*

de laatſte jaren, zeer aanmerkelijk vermeerderd is, en echter de Bijenteelt, in ons vaderland, geenszins, naar evenredigheid is toegenomen, ja veelligt, op ſommige plaatſen eer verminderd en achteruit gegaan is;

Zoo vraagt de Maatſchappij: „ Welke zijn „ de middelen, om de zoo nuttige Bijenteelt, in „ ons vaderland, meer en meer te doen aanwas„ ſen? — Op welke wijze kan men de hinder„ niſſen, die derzelver bloei in den weg ſtaan, „ het beſte uit den weg ruimen, of te boven ko„ men?"

De eerſte Verhandeling, welke den prijs eener gouden Medaille waardig geoordeeld is, heeft tot Schrijver CORNELIS DE VOS, te *Hamburg*, en beſlaat 52 Bladzijden.

De Tweede is geſchreven door RIJKERD JACOB BROUWER, *Honorair. Lid der Maatſchappij*; aan welke Verhandeling de prijs eener tweede gouden Medaille is toegekend, deze gaat tot Bladz. 124.

De Derde, van DENIJS DE MONTFORT VAN DEN VOSHOL, te *Antwerpen*, is uit het *Fransch* vertaald, en als een Accesſit met de zilveren Medaille bekroond.

Bladz. 170 volgen nog als een *Aanhangſel: Bijvoegſels* en *Verbeteringen* op de Eerſte en Tweede Verhandeling; en het Boekdeeltje is verrijkt met een drietal noodige platen tot opheldering.

Vele goede aanmerkingen worden hier gevonden zoo over de oorzaken van het verval van den Bijenteelt in ons Vaderland, als over de middelen, om dezelve te herſtellen.

Daar alle drie de Verhandelingen eenparig het *doodmaken* der Bijen in den Herfst, ten einde de honig en 't was uit de korven te krijgen, aanmerken als eene voorname oorzaak van het verval der Bijenteelt, zullen wij uit de eerſte Verhandeling over-

overſchrijven het geen hier toe behoort. Bladz. 46 lezen wij: „ Het is onnoodig te betoogen, welk een hindernis het doodmaken van twee derden, of de helft der ſtokken voor den bloei der Bijenteelt is; ik zal mij dus bepalen, om, naar mijne gedachten, de geſchiktſte middelen op te geven, om den honig en 't was te krijgen, zonder onze nijvere bijen, door zwavelrook te doen ſtikken; eene zaak, die bijzonder door de Wet moest verboden worden. De middelen dan zoo even bedoeld, om *het ſchaap te ſcheren zonder hetzelve te ſlagten*, of om *de vruchten te plukken zonder den boom om te houwen*, beſtaan eensdeels in de *inrigting der korven.*" Deze inrigting wordt vervolgens beſchreven, en moet, als voor ons oogmerk te wijdloopig om over te ſchrijven, in de Verhandeling nagelezen worden, waarna de Schrijver dus vervolgt Bladz. 50.

„ Een ander middel om honig en was te oogſten, zonder de bijen om te brengen, is het *afjagen.* Dit is inzonderheid toepaſſelijk op zulke ſtokken, daar men niets van afnemen kan; men doet het ook met zulken, die reeds te ligt zijn, of met zwaarderen, waar van men begeert den geheelen voorraad tot zich te nemen. Het beſtaat hier in: men neemt de ſtokken van hunnen ſtand, legt dezelven, voor, of bij de ſchuur, plat op den grond, men zweept met een tak van een' boom, of een hand vol ſtroo, op, in, en tegens den korf, aanhoudend, en jaagt op deze wijze, 't volk er uit. Heeft men dan te voren, een' anderen wigtigen ſtok op de plaats van den eerſten gezet (waartoe men den minst volkrijken neemt) zoo zullen de afgejaagden, mits men het in den morgenſtond of in 't middaguur doe, daarop vliegen, en als buren op- en aangenomen worden."

„ Nog eenen algemeenen regel moet ik allen Bijenhouders aanraden, namelijk: *dat men, in goede*

goede jaren, er zoo veel voordeel van neem, als geene ſchadelijke gevolgen voor de Teelt hebben kan; en dat men in ſlechte jaren van alle voordeel afzie; om maar te zorgen, dat men, met zijn getal, op dezelfde hoogte blijft, als men zijne Teelt niet wil doen afnemen."

Verdere aanprijzing zullen deze bekroonde Verhandelingen over een zoo belangrijk onderwerp niet noodig hebben. Wenſchelijk zal het zijn, dat de voorgeſlagene middelen niet blootelijk op het papier eene vertooning blijven maken, gelijk zoo vaak gebeurt, maar dat zij dadelijk beproefd en in het werk geſteld worden.

Het volgende uit de *Bijvoegſels* op *Bladz.* 172 verdient hier nog gemeld te worden.

„ De lust tot de zoo leerrijke Bijenteelt is echter niet algemeen, waarſchijnelijk omdat men te zeer de angels der bijen vreest: dezelve zijn echter nooit gevaarelijk. Daar ik dagelijks met de bijen omga, ben ik er vrij driest bij, en bedek mij niet altoos genoegzaam, waardoor ik dan ook niet zelden angels bekome. Misſchien heeft zulks mij het beste middel daar tegen doen uitvinden, daar de gewone raad van er koude aarde op te houden; honig- of laauw-warme olie er op te ſmeeren; met zout, azijn en water te wasſchen, mij niet genoegzaam is voorgekomen. Daar en tegen heeft een doorgeſneden komkommer er aangehouden, en waar van ik telkens een ſchijfje afſneed, om altijd het koude ſap op 't wondje te hebben, mij ſpoedig van ſmart en zwelling bevrijd. Is het buiten den komkommertijd, zoo neme men een aardappel of geele wortel, op dezelfde wijze gebruikt. Natuurlijk moet men eerst den angel, en dat wel oogenblikkelijk, er uithalen." — Ik heb deze mededeeling hier noodig geoordeeld; want, wordt de weinige lust tot de Bijenteelt uit vrees gebo-

ren, zoo moet die vrees grootelijks verdwijnen, als men een ſpecifiek middel tegen het euvel kent."

GODSDIENSTIGE BESCHOUWINGEN, gevolgd naar het Fransch van FENELON, *Schrijver van den* TELEMACHUS. *voorafgegaan van de Levensſchets van dien Auteur. Te* Leijden *bij* D. du Saar; 1808. *Behalve de Voorrede* 194 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-2-:

FRANÇOIS DE SALIGNAC DE LA MOTTE-FENELON, Aartsbisſchop van *Kamerik*, is onder onze *Nederlanders* meer bekend door zijn uitmuntend Werk, TELEMACHUS, in het welke hij ten behoeve van zijnen Kweekeling, den Hertog van *Bourgondie*, Kleinzoon van LODEWIJK XIV. de uitmuntendſte regeeringslesſen voor eenen Vorst zoo meesterlijk, zoo welſprekend voordroeg, dan wel door zijne *Oeuvres Spirituelles* of *Geestelijke Geſchriften*; ook zijn zijne bijzondere gevoelens over de *reine liefde*, gelijk zij in de taal der *Mijſtiken* genoemd wordt, en zijne lotgevallen, bijzonder zijne verſchillen met BOSSUET, bij onze Landgenooten, ten minſten van den Hervormden Godsdienst, min bekend.

Thans hebben wij gelegenheid eene en andere nader te leeren kennen, daar men ons eene vertaling aanbiedt van 's mans Godsdienſtige beſchouwingen, doch met vele vrijheid, zoodat vele Hoofdſtukken geheel, andere gedeeltelijk zijn weggelaten; ook heeft de Vertaler, gelijk hij ons in de *Voorrede* berigt, zich aan de ſchikking der denkbeelden,

den, zoo als zij in de *Fransche* uitgave voorkomen, ook niet gebonden. Om echter eene proeve te geven van des Schrijvers lievelings denkbeeld aangaande het gene hij *reine liefde* noemde, behield hij de eerste § van het tweede Hoofdstuk, waar op hij de aanmerkingen van de Hoogduitsche Vertaler der *Oeuvres Spirituelles* mededeelt, welke vertaling in 1743. te *Frankfort aan den Main* het licht zag. Dit gevoelen komt hier op neder, dat men God beminne eenig en alleen *om zijns zelfs wille*, uit hoofde van zijne volmaaktheden, zoodanig dat men Hem even zeer beminnen zoude, al wilde Hij ook (het onmogelijke gesteld zijnde) ons nimmer zalig maken — Bladz. 64.

Dit waarlijk buitensporig gevoelen ter zijde gesteld, komen er vele goede en stichtelijke zaken in dit boekdeel voor, welke van den gemoedelijken zin van FENELON getuigenis dragen, en welke met oordeel des onderscheids, ten nutte kunnen aangewend worden.

Men zal uit de volgende opgave van den Inhoud zien, wat men hier vinden kan. Vooreerst *Godsdienstige Beschouwingen* in 14 Hoofdstukken. 1. *God beschouwd als Schepper en Weldoener der Menschen.* 2. *Over de liefde tot, de dankbaarheid aan, en het vertrouwen op God.* 3. *Waar in bestaat de Christelijke volkomenheid?* 4. *Hoe vordert men het spoedigst op den weg naar den Hemel.* 5. *Over het wandelen in Gods tegenwoordigheid.* 6. *God onderwijst ons door zijnen Geest.* 7. *Wat zegt het, eenvoudig te zijn?* 8. *Over de verfijnde eigenliefde.* 9. *Over de zelfsverloochening.* 10. *Over den ootmoed.* 11. *Over den aard en het doel van het lijden.* 12. *Over de noodzakelijkheid en korten duur des lijdens, en aansporing om er ons behoorlijk onder te gedragen.* 13. *Over het lijden van den rijken en aanzienelijken.* 14. *Over het beslaan van den tijd,*

en het genot der vermaken, bijzonder in aanzienelijke ſtanden.

II. *Korte Overdenkingen over onderſcheiden onderwerpen, naar aanleiding van eenige plaatſen der Heilige Schrift.* 1. *Over de ware kennis van het Evangelie.* 2. *Over de verandering van het licht in duisternis.* 3. *Over de verloochening der wereld.* 4. *Over de liefde tot den naasten.* 5. *Over de ware grootheid.* 6. *Wij zijn gekomen om anderen te dienen.* 7. *Voor lijdenden.*

III. *Overdenkingen voor elken dag der Maand.* 1. *Wat is Farizeeuwſche geregtigheid.* 2. *Wat is het ware wezen van den Godsdienst.* 3. *Vervolg van het voorgaande.* 4. *Over de onvoldoende wederkeering tot God.* 5. *Over den Geest van God.* 6. *Over de onderwerping aan God.* 7. *Over de voordeelen van het gebed.* 8. *Over het volvaardig volgen van Gods ſtem.* 9. *Over de nederigheid en zachtmoedigheid.* 10. *Over het geduldig dragen van de gebreken onzer medemenſchen.* 11. *Eén ding is noodig.* 12. *Over de getrouwheid in kleinigheden.* 13. *Vervolg van het voorgaande.* 14. *Vervolg van het voorgaande.* 15. *Over onze dagelijkſche behoefte.* 16. *Over de droefheid naar God.* 17. *Over de voorzigtigheid van de kinderen dezer eeuw.* 18. *Over het vertrouwen op God.* 19. *God, de bron van alle heil.* 20. *Wat is de ware vrijheid?* 21. *De goede wil, de bron van alle deugden.* 22. *Men kan geen twee Heeren dienen.* 23. *Over de mismoedigheid.* 24. *Over onze dagelijkſche gebreken.* 25. *Over het beſteden van den tijd.* 26. JEZUS, *het licht der wereld.* 27. *Hoe heeft men zich in verzoekingen te gedragen?* 28. *Menſchelijke deugd en ondeugd moeten op geene menſchelijke weegſchaal gewogen worden.* 29. *De kennis van God, de bron der liefde tot God.* 30. *Het*

is

in den menſche gezet eenmaal te ſterven. 31. *Over de hoop des eeuwigen levens.*

Wij willen onzen Boekzaallezer op een ſtukje uit elke dezer drie afdeelingen onthalen. Uit de *Geestelijke Beſchouwingen* verkiezen wij daar toe het 10de *Hoofdſtuk: Over den ootmoed*, Bladz. 102.

„ Die een Christen zijn wil, moet CHRISTUS ook willen navolgen; en waarin? Als almagtig, alwetend en alomtegenwoordig, moeten wij Hem aanbidden; als regtvaardig, goed en barmhartig, moeten en willen wij ook nog wel eens gaarne zijne voetſtappen drukken; maar als ootmoedig, onderworpen, nederig en lijdend, moeten wij Hem niet minder navolgen. Intusſchen hoe beeft al, wat in ons is, voor dezen eisch terug! Gelukkig dus, dat wij eenen medelijdenden Hoogepriester hebben, die in alles, gelijk wij, is verzocht geweest; roepen wij Hem, bij dezen moeijelijken ſtrijd, om hulp aan, dan moeten wij ook blijmoedig zeggen: „ Ik vermag alle dingen door CHRISTUS, die mij kracht geeft (*)."

„ Ootmoed, die voortreffelijke deugd, van welke al de overige haren glans ontleenen, is de bron van duizend zegeningen, zoo voor ons zelven als voor anderen; voor ons zelven, want God, die den hovaardigen wederſtaat, ſchenkt den nederigen genade; maar ook voor anderen; de ootmoed toch doet ons onze eigene gebreken en zwakheden zien, en even hierdoor, geduld oefenen met die van onze medemenſchen. Twee middelen zijn er om den waren ootmoed te bevorderen: het eerſte is de overweging van de uitgeſtrektheid der ellende, waaruit Gods krachtige hand ons gered heeft, en van den ſchrikkelijken toeſtand, waarin wij zouden verkeeren, zoo dra deze hand ons los liet: het tweede middel is het denken aan de tegenwoordig-

(*) *Phil.* IV: 13.

digheid Gods; wat zijn wij, in vergelijking van Hem? Immers oneindig minder nog dan een enkele droppel is in vergelijking van den oceaan."

„ Onze grootſte gebreken dienen ons ten beste, wanneer zij onzen ootmoed bevorderen, zonder daarom toch den ijver ter verbetering te doen verſlaauwen: moedeloosheid is tot niets nut; zij is de wanhoop der vergramde eigenliefde; maar dit is nuttig, dat wij, door ootmoed geleid, onze gebreken, in al derzelver hatelijkheid, leeren kennen. O! het is zoo noodig, dikwerf door onze gebreken vernederd te worden: onze hoogmoed, onze ingebeelde wijsheid kunnen door niets beter tot ſchande gemaakt worden. Wanneer God ons nu, op deze wijze, al de ſterkte, die wij nog in ons zelven meenden te hebben, ontnomen heeft, dan eerst heeft Hij ons dáár gebragt, waar wij wezen moeten, om ons, met ons ganſche hart, aan zijne vorming overtegeven."

„ Het is ook te dezen opzigte moeijelijk den waren middenweg te vinden: men belooft zich te veel van zich zelven en zijne goede bedoelingen, of men wanhoopt aan alles; wantrouwen aan ons zelven, en onbegrensd vertrouwen op God, zie daar de grondſlagen onzer volmaking. De valſche ootmoed houdt zich Gods goedheid onwaardig, en wacht die ook niet van Hem: de ware ootmoed beſchouwt zich ook wel als dezer goedheid onwaardig: maar geeft zich geheel aan God over, niet twijfelende aan zijne genade; daar toch de oorzaak derzelve *buiten ons* is: moest dezelve *in ons* gezocht worden, ja, dan mogten wij billijk vreezen, dat onze zonden alles vruchteloos zouden maken; maar juist deze zonden, gepaard met onze volſtrekte hulpeloosheid, maken ons, zoo dra wij boetvaardig tot Hem treden, de geſchiktſte voorwerpen zijner barmhartigheid. Dat dan de uitgeſtrektheid onzer ellende ons den moed niet doe ver-

liezen: Gods Zoon kwam op aarde, niet om regtvaardigen, maar om zondaren tot bekeering te roepen; om te zoeken het geen, zonder Hem, verloren zou geweest zijn; volgen wij ſlechts de ſtem der liefde:

Ons hart, dat meer den hoogmoed kent,
Dan zich aan needrigheid gewent,
Ga heen tot Hem, die ootmoed leert,
En door vertrouwen wordt vereerd.

Uit de *Korte Overdenkingen* nemen wij de 5de *Overdenking: Over de ware Grootheid, Matth.* XX: 27, 28. *Zoo wie onder u zal willen de eerſte zijn, die zij uw dienſtknecht. Gelijk de Zoon des menſchen niet is gekomen om gedient te worden, maar om te dienen.*

„ Daar wij de hoogheid zoo zeer beminnen, moesten wij ze dan toch dáár zoeken, waar zij waarlijk te vinden is. Het mag eene bewonderenswaardige, edele eerzucht heeten, eenwig met Gods Zoon te willen heerſchen; maar regt belagchelijk is die, welke haken doet naar eenen naam onder de menſchen, naar eenen roem, die nog ſpoediger vervliegt dan de rook, welke een ſpel der winden is! God beſchaamt den trotſche reeds in dit leven, en belaadt hem met den nijd, de beriſping en den laster; Hij doet hem duizende hinderpalen ontmoeten, en eens wacht hem, in de eeuwigheid, de allerdiepſte vernedering. De weg van den nederige, integendeel, loopt op hoogheid uit. Hij, die zich verbergt, die vergeten wil zijn, die vreest door de wereld opgezocht en aangehaald te worden, dien zal doorgaans, reeds in dit leven, de eer en achting bewezen worden, welke de hoogmoedige te vergeefs vordert; en eene eeuwige, boven alle menſchelijke bevatting verhevene, heerlijkheid zal het loon zijn van de edele verachting,

met welke hij op alle ijdele, wereldſche grootheid nederzag. „ God wederſtaat den hovaardigen, maar den nederigen ſchenkt Hij genade."

En eindelijk uit de *Overdenkingen voor elken dag der Maand*, de 20ſte dag: *Wat is de ware vrijheid?*

„ De liefde tot de vrijheid is eene der gevaarlijkſte hartstogten, en, even als alle andere driften, bedriegt zij hen, die haar volgen; in ſtede van vrijheid, doet zij hun de hardſte en ſchandelijkſte ſlavernij ondergaan. Gij, die ter prooi zijt aan dit bedrog, hoe veel hebt gij niet te lijden, om u de achting te verzekeren!... van wie? Van hen, die gij zelve veracht! Hoe veel kost het u, dan eens om uwe driften te beteugelen, als zij te verre gaan; dan weder om aan dezelven voldoening te bezorgen, wanneer gij die inwilligt! hoe moeijelijk zijn vaak de pogingen, om uw leed te verbergen, hoe ſtreng de eisſchen eener laſtige etiquette! En dit is dan die vrijheid, welke gij zoo lief hebt, en die gij zoo ongaarne aan God opoffert? Ik bemerk van rondom niets dan dwang, dan lage, onwaardige dienſtbaarheid, dan droeve noodzaak om te veinzen. Men weigert het hart aan God, die het alleen vraagt, om het gelukkig te maken, en gaarne geeft men het aan de wereld, die het alleen verlangt, om er als een dwingeland in te heerſchen, en het te doen verloren gaan."

„ De liefhebber der wereld verbeeldt zich alles te doen wat hem luſt, niet te doen dan het geen hij wil, omdat hij ſmaak vindt in de opvolging der driften, die hem vervoeren; maar rekent hij dan voor niets de akelige walging, welke onafſcheidbaar is van een onafgebroken genot; voor niets de teleurſtellingen, de vernederingen, welke men, zelfs in de hoogſte rangen, moet ondergaan?"

„ Van buiten lacht alles ons aan; maar van binnen vindt men niets dan kwellingen en onrust.

Men

Men gelooft vrij te zijn, wanneer men van niemand dan van zich zelven heet af te hangen: dwaze waan! is er eenige ſtand in de wereld, in welken wij niet van zoo vele meesters afhangen, als er menſchen zijn, tot welke wij in betrekking ſtaan? is er een ſtand, in welken wij niet zoo wel van de luimen van anderen, als van de onzen afhankelijk zijn?"

„ Maar geene grooter, geene wreeder tijrannen worden er op aarde gevonden dan onze driften. Zij verſcheuren het hart, vertrappen de wetten der eer en der rede, en zeggen nimmer: *het is genoeg!*"

„ Blinde wereld, tijran die vleit om te verraden, die lacht en lagchen doet, die de weenende veracht! ik vrees voor uwe gunſten, en diep veracht ik uwen hoon; Hij, die geducht is in zijnen toorn, zal eenmaal lagchen, als uwe vreeze komt!"

„ Geef, o mijn God! dat ik nimmer naar eene andere vrijheid trachte, dan naar die, welke uw Zoon ons ſchenken wil; dan toch zal ik waarlijk vrij, waarlijk gelukkig zijn: U te dienen is te heerſchen"

De levensſchets van FENELON, die voor deze *Godsdienſtige Beſchouwingen* geplaatst is, verdient gelezen te worden. In dezelve vertoont zich het gedrag van den bekenden BOSSUET, Biſchop van *Meaux*, in een zeer ongunſtig licht, terwijl wij ons verwonderen moeten, over de lijdelijke gehoorzaamheid van een' man als FÉNELON, aan den Paus, zoodat hij zijn eigen werk in zijn Aartsbisdom verbood te lezen, niet uit overtuiging van dwaling, maar uit bloote gehoorzaamheid aan den Paus, die hetzelve afgekeurd had.

De LOSBOL. Door AUGUST LAFONTAINE. *Tweede Deel. Met Platen. Te* Haarlem *bij* Fr. Bohn, 1808. 388 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 2-16-:

Wij hebben in onze *Boekzaal* voor *Meij* dezes jaars, *Bladz.* 494. het eerſte deel van dit Werkje van LAFONTAINE aangekondigd. In dit *Tweede Deel* loopt de geſchiedenis af, en de knoop wordt opgelost. Het blijkt, bij ſlot, dat EDUARD een goed deugdzaam jongeling, zijn broeder ADOLF *de Losbol* is, hoe veel losheid men ook in het karakter van den eerſten meende beſpeurd te hebben, en hoe zedig en ingetogen de andere zich voor het uiterlijke plag te gedragen. Ook wordt, bij ſlot, de deugd gelukkig en beloond, en de ondeugd geſtraft. Men zal dus, aan het lezen van dezen Roman weder een ledig uurtje met vermaak, en zoo men goed leest, niet zonder nut, kunnen beſteden.

Tot eene proeve uit dit *Tweede Deel* ſtrekke een en ander voorbeeld van het overedel karakter van EDUARD, het welk ADOLF zelve genoodzaakt is te bekennen. Zie hier een' Brief van ADOLF, Bl. 173.

„ Alle dingen in de wereld hebben twee zijden, zeide mijn Oom eens, bij gelegenheid, dat mijn Broeder EDUARD van eene weidſche, zeer rijke bloedverwante had kunnen erven. Deze oude, rijke Dame, aan welke EDUARD — de hemel mag weten, welken liefdedienst bewezen had; want hij zoekt toch, als een poedelhond, uit vuur en water alles op — dit oude, rijke moedertje dan was op haren jongen ridder zoo verzot, dat zij hem, geloof ik, liever zelve getrouwd zou hebben. Zij

gaf

gaf ons een bezoek, en kon zich niet verzadigen, met hem te prijzen, ook liet zij een woordje van een Testament vallen, en zoo voorts. Mijn vader wist, drie dagen daarna, hoe veel zij had, ook, dat alles zeker stond, en riep, als in verrukking, elk kwartier uit: Broeder, ik geloof, dat wij EDUARD ongelijk gedaan hebben. Hij zal! Hij zal!

„ Deze oude, rijke Dame heeft eenen stiefbroeder gehad, die zij, met al de hevigheid van een door hem lang getergd, geplaagd en getijrannizeerd hart, haat. Eindelijk voelt zij moed, om zich van de dwingelandij van haren broeder los te scheuren, en nu berst haar zoo lang onderdrukte haat met geweld los. Haar stiefbroeder sterft en laat eene dochter na in heel benarde omstandigheden. Deze doet schriftelijke pogingen, om het hart van hare Tante te winnen; maar volstrekt vergeefs. Dit wordt bekend; en natuurlijker wijze, komen er van nabij en van verre jagtmakers op erfenissen te hoop. Ook vergeefs: want de oude is eene schrandere vrouw, die zich niet bij de neus laat leiden; tot dat eindelijk het geluk haar mijnen broeder in de armen werpt. Nu gaat hij bij haar uit en in, en moedertje noemt hem: mijn EDUARD, mijn zoon. Nicht ZUZANNA zegt, het hoofd al lagchende wiegende: daar zien wij het immers! Geld maakt ook den wildsten tam. Mijn vader nam een' bediende meer aan, en gaf in een jaar drie Feesten meer; want het Testament was gemaakt, nedergelegd, en mijn broeder, dat troetelkind des geluks, was verklaarde erfgenaam."

„ EDUARD leidt een jong meisje als gezelschapsjuffer bij de oude Mevrouw in; en dit meisje is haar nichtje, onder eenen anderen naam: te weten, zoodra hij den haat der oude Dame tegen hare bloedverwante verneemt, zoekt hij het meisje op, (aan het ander einde van *Duitschland*, geloof

loof ik,) brengt haar behoorlijk naar *Hamburg*, en in het hart der rijke Dame, die hem na eenige maanden zeer ernſtig vraagt: of hij het wel gaarn zien zal, als zij het lieve meisje een legaat maakt. Met al mijn hart, antwoordt hij. Het meisje is listig, zoo als zij allen zijn, als haar voordeel zulks medebrengt, en neſtelt zich regt diep in het hart der Tante. Eindelijk, na een tooneel, waar in zij beiden het hart der oude week gemaakt hebben, werpt zich Nichtje aan hare voeten, bekent wie zij is, en wil voort; want EDUARD had haar niet gezegd, dat hij zelve de erfgenaam zijn zou. De Duivel weet, SLAGHORST, of dit alles, wat ik u hier vertel, eene komedie mag geweest zijn, of list boven list, of grootmoedigheid boven grootmoedigheid. Genoeg, Tante drukt den edelen jongeling aan hare borst, het edele meisje ook, en EDUARD zegt lagchende: dit is uwe erfgename! Dat heeft mij moeite gekost!"

„ Goed, mijne erfgename; maar uwe vrouw, EDUARD, zegt de Mevrouw. Zij bedankten beiden, want Nichtje had reeds eene ſoort van verbindtenis. — Nu deelt dan mijn vermogen! — Geen éénen ſchelling neem ik aan, zegt EDUARD; want dit is uwe erfgename, van Gods- van regts- en van 's harten wege. Kortom, men neemt het Testament te rug, en maakt heel in ſtilte een ander. Vier weken daarna, komt eene beroerte, en het meisje is erfgename. Mijn vader verſtijft van ſchrik, omhelst zijnen ongelukkigen zoon, en beklaagt hem; EDUARD zwijgt, en blijft gelaten. Eindelijk kwam de zamenhang uit. Mijn Vader had lust om zijnen Zoon voor *Prodigus* te doen verklaren, en EDUARD ging naar *Frankrijk*, tot dat de ſtorm overgewaaid was."

„ Die Duivel!" met deze woorden kwam mijn Vader zes maanden lang elken morgen in de kamer: „ die verſchrikkelijke gek! Ik wou toch wel éénsmaal we-

weten, wat hij daar bijgedacht heeft. Hij moet razend geweest zijn."

„Bij deze gelegenheid zeide mijn Oom: alle dingen in de wereld hebben hare twee zijden, Broeder: de bezigheids- of beurs-, of de vaste getallen zijde; en de — ja, hoe zal ik die andere noemen, bij welke niets te tellen is, dan de vrolijke slagen van een juichend hart? Broeder, dat moet ook *gij* begrijpen, dat het grooter blijdschap zijn moet, honddertduizend Mark weg te geven, dan te verkrijgen. Zie, Broeder, en wie daar aan gewend, of daartoe geboren is, om de dingen van deze zijde aan te zien — want bijna geloof ik, dat men daar toe gepredestineerd moet zijn; wie dus, wilde ik zeggen, zoo een *élu*, zulk een uitverkorene is — geroepen, lieve Broeder, dat hoop ik met onzen lieven Heer, die het harde koude geld heeft laten groeijen in den donkeren nacht des dooden afgronds, maar het weeke warme menschenhart in eene levende, menschenborst ... geroepen, dat hoop ik met onzen lieven Heer, zijn wij er allen toe. — Mijn Vader zette de hand op de heup, keek Oom zegevierend aan, en zeide: gij wederspreekt u zelven; want zelfs om wel te doen, moet men rijk zijn. Oom kwamen de tranen in de oogen, en hij zeide zoetjes: neen, Broeder; tot liefde behoort, God dank! alleen een hart, geen goud!"

„Wat was het dan, SLAGHORST, dat mij zoo aandeed? dat zoo diep in mijn hart zonk? Zie SLAGHORST, deze tweede zijde, op welke, zoo als mijn Oom zegt, niets te tellen is, dan vrolijke kloppingen van het hart, deze tweede zijde — ik wilde er het goud der wereld daar voor geven, als ik weten mogt, of ooit anderen dan gekken de wereld van deze tweede zijde aangezien hebben. Mij dunkt ik had een uitverkorene kunnen worden, zoo als mijn Broeder, indien — ik heb uren ge-

gehad — ach! de geheele tijd van mijne verkeering met EMMA heeft daartoe behoord, — in welke *ik het* leven alleen van deze ſchitterende zijde gezien heb, in welke ik — Daar ſta ik weder voor die bedroefde grens, waar niets licht, en niets ſchaduw is. Ik wilde u, op mijne eer! alleen die eenvoudige aanmerking zeggen, dat alle dingen twee zijden hebben, en dat het welgedaan is, als iemand zich, wanneer hem anders de keuze vrijſtaat, aan de beste houdt. Daar vielen mij mijn Oom, de erfenis, mijn Broeder in; en ik wilde juist het tegendeel van dit alles zeggen. Thans mogt ik liever zwijgen. Goed, dat gij in *Hannover* zijt. Vaarwel. Ik heb u noodig.

Zie hier nog een ander ſtaaltje van EDUARDS edel hart, door denzelfden ADOLF vermeldt, Bl. 157.

„Den avond voor mijn vertrek naar herwaards kwam ik uit de komedie. Het was donker. Mijn Broeder, dien ik aan zijne ſtem kende, alzoo hij tegen iemand ſprak, ging eene naauwe ſtraat in: Ik volgde hem. Zoo als wij het ſtraatje ingingen, werden de paarden voor een rijtuig ſchichtig, doordien een domme kerel brandend pek van eene flambouw op een der paarden liet vallen. Zoo als ik mijn broeder inhaalde, vliegt de wagen het ſtraatje in, dat enkel achterdeuren heeft, maar juist zoo breed is als een rijtuig, en dat nooit bereden wordt. Ik drong mij zelven in eene deur. Voor ons ging eene vrouw met een kind, die overluid ſchreeuwende redding zocht, zonder ze te vinden. Mijn broeder ſprong in een venſter, en was veilig. Dit alles duurde maar een oogenblik, een ijſelijk oogenblik. Maar op éénz vloog mijn broeder naar beneden, den paarden tegen, grijpt het ééne bij den kop, en wordt een paar ſchreden medegeſleept. Doch op eens ſcheurt hij de paarden om; zoodat de diſſelboom tegen een' muur opſtuitend en krakend

kend aan ſtukken vloog. Door zijne koenheid waren de vrouw, haar kind, en ik gered."

„ Nu kwam er hulp. De vrouw viel voor hem neder, en zeide op een' heel aandoenelijken toon: o Engel Gods! Hij nam het kind op, kuste het, leide het de moeder aan de borst, en ging heen."

De laatſte Brief is van den braven EDUARD aan zijnen vriend LEHMANN, en beſluit dus deze Geſchiedenis Bladz. 337.

„ Zij is mijne! EMILIA is mijne! Ik kan mij ſlechts eenige oogenblikken uitſnipperen, om u te ſchrijven, hoe gelukkig ik ben. Al ſedert twee dagen is zij mijn' vrouw. Hoe dat alles is toegegaan? Mijn Broeder is ſlechter dan ik geloofde, en evenwel niet *zoo* ſlecht, als hij, zoo als mij tot mijn grooten ſchrik inviel, zijn *zou kunnen*, dewijl hij met HUNTER, onder eenen doek ſcheen te liggen. Maar zoo erg is het niet. Want er zijn bij SLAGHORST papieren gevonden, die dezen HUNTER van eene verſchrikkelijke bedriegerij in de Wisſelgeſchiedenis met ... beſchuldigen."

„ Mijn Broeder bevindt zich thans waarſchijnelijk in *Koppenhagen*. Hij ontmoet bij geval SLAGHORST. Deze twee lafhartige menſchen hebben den moed, om op Piſtoolen te duelleren, en ADOLF ſchiet den anderen den ſchouder in ſtukken. Ten zelfden tijd had men, van *Hannover*, eene beſchuldiging tegen SLAGHORST over bedriegerij ingebragt. Daar vond men toen HUNTERS papieren betreffende die Wisſelhiſtorie. Daar ging een Courier af, en HUNTER werd ingedaagd. Men gelooft, dat hij ligt voor zijn ganſche leven op de veſting kan raken. SLAGHORST ligt in groot gebrek, in diepe ellende zonder hulp, onder de handen der Wondheelers, die eenpaſig verzekeren, dat zijne wond hem een langdurig ziekbed kan veroorzaken. Wij hebben in ſtilte voor zijn onderhoud gezorgd."

„ Mijn

„ Mijn Oom, die onbeschrijfelijk gelukkig is, wil naar *Koppenhagen*, om ADOLF op te zoeken; maar die zal zich wel aandienen, als hij geen geld meer heeft. Mijn vader heeft mij verzocht, dat ik EMMA toch zou aanspreken, om hem hare hand te geven, maar daar is geen denken aan. Mijn Vader begrijpt dat niet. Die arme man!"

„ Zij moest onzen Lieven Heer danken, zeide hij, als zij in *hare* omstandigheden nog aan den man kwam."

„ In *hare* omstandigheden, zeide Oom lagchende; met meer dan eene millioen? Zij komt wel aan tien mannen voor eenen. — Zij wil in onze buurt een Landgoed koopen: dat is te zeggen, bij *Bruchdorf*, waar ik voor eerst met EMILIA en den Kapitein henen trek."

„ O, LEHMANN! nog eens: Zij is mijne! EMILIA is mijne! Binnen veertien dagen ben ik bij u, eer de *Elbe* met ijs bezet raakt. EMILIA wil gaarn mijne Brieven aan u zien. Zend ze mij toch, lieve LEHMANN! O, hoe gelukkig ben ik!"

Verders wijzen wij onze Lezers naar het Werk zelve, trouwens, zoo wij het beloop der Geschiedenis wilden opgeven, zouden wij de palen, die ons voorgeschreven zijn, te ver overschreden.

ISIDOOR, de Boer van Ried. Eene Geſchiedenis voor het Landvolk en ook voor de Burgers onzer Steden. Door JOSEPH HUBER, *Doctor der H. Godgeleerdheid, en Paſtoor te* Ebersbach. *Met eene Voorrede van* JOHANN MICHAEL SAILER, *Doctor der H. Godgeleerdheid, en Keurpaltsb. Werkel. Geestel. Raad. Uit het Hoogduitsch. In twee Deelen. Eerſte Deel. Te* Haarlem *bij* J. L. Augustini, 1808. 307 *Bladz. in Octavo. De prijs is f* 1-5-:

De Drukpers van den *Haarlemſchen* Boekhandelaar AUGUSTINI levert ons van tijd tot tijd nuttige en ſtichtelijke Werken; dit Boekje, ſchoon uit de pen van eenen Roomsch-Katholijken Pastoor gevloeid, en door eenen R. K. Doctor der H. Godgeleerdheid met eene aanprijzende Voorrede voorzien, mag met regt desniettemin onder de nuttige werkjes gerekend worden, bijzonder voor den Boerenſtand; terwijl het tevens eene bijlage oplevert, tot de aanmerking, hoe zeer ook in die Kerk de kennis vermeerdert en toeneemt. De ongenoemde maar nette Vertaler van het zelve zegt in de *Voorrede*: „ dat hij het, wegens het vele voortreffelijke, dat daarin voorkomt, zijne landgenooten niet heeft willen onthouden. Hij moet, daar hij zich aan de eene zijde geene aanmerkingen op dit werk veroorloven zal, echter aan den anderen kant met een enkel woord den Lezer zeggen: dat hij deze en gene uitdrukkingen en begrippen, daarin voorkomende, voor des

Schrijvers rekening laat, of voor die van het Kerkgenootschap, waartoe hij behoort; voor het overige hartelijk wenschende, dat de moeite, door hem aan de vertaling van dit in vele opzigten zoo uitmuntend werk besteed, zijne Landgenooten, Roomschen en Onroomschen, ten wezenlijken zegen en ter uitbreiding strekken moge, van het Koningrijk van onzen gezegenden Heer en Zaligmaker JEZUS CHRISTUS, opdat velen door zijne genade het sterfbed van Moeder MARGARETH, van eenen MEIDOOR, en CHRISTINE hebben mogen!"

'Deze woorden des Vertalers mogen wij gerust overnemen, en onder die zelfde voorwaarde dit werkje aan onze Boekzaallezers bekend maken en aanprijzen.

De aanprijzende Voorrede van den Heere SAILER prijst hetzelve zeer sterk, en verdient, wegens het fraaije en naïve opstel, gelezen te worden. De redenen van aanprijzing in die *Voorrede* bijgebragt, zijn

„ *Vooreerst* mag ik u dit boek reeds uit dien hoofde aanbevelen, dat het de zaken die het bevat op eene kiesche en onaanstotelijke wijze voordraagt. Gij kunt het gerust en zonder eenig bedenken in handen nemen, gij loopt geen 't geringste gevaar om er door te worden afgeleid van 't regte spoor. — Ook de onschuld die het leest, behoeft niet te blozen, het is met bijzonderen eerbied voor jeugd en onschuld geschreven, en dat is bij boeken van dezen aard al iet zeldzaams."

„ Er staan, *ten anderen*, nuttige waarheden voor u in dit boek; want gij leert er in, hoe gij de belangen van uw huis, en van uwen landbouw wijzelijk zult voorstaan — uwe kinderen Christelijk opvoeden — u en den uwen troost en raad verschaffen in het lijden, — den naasten weldoen — schuldeloozе vreugde onschuldig genieten, of gelijk gij het noemt: met ecte vrolijk zijn, en na

een

een vroom en gelukzalig leven getroost sterven kunt. Zijn dat geene nuttige zaken? en dat alles kunt gij uit dit boek leeren, zoo gij slechts wilt, want dat alles staat er in. — 't Geen u echter boven alles nuttig en aangenaam wezen zal: is de leere des geloofs aan eene Voorzienigheid, die van de eerste bladzijde des boeks tot aan de laatste op eene klare en aanminnige wijze wordt voorgedragen. Ach lieve menschen! wat zou toch ons leven zonder dit geloof anders wezen dan leugen en bedrog, en een onzalig loopen en draven zonder doel, en zonder hulp of troost? — Zalig daarentegen het huis, waar Vader en Moeder, Kinderen en Huisgenooten nu met vreugde hun dagwerk opnemen, na dat zij om den noodigen zegen uit de hand van God gebeden hebben, en er moedig op aan gaan dat Hij 't hun wel zal doen gelukken! — Zalig het huis, waar Vader en Moeder, Kinderen en Huisgenooten elke vreugde aan de hand des grooten Gevers dankweten, en ook onder het lijden tot Hem opzien — van Hem sterkte afsmeeken, en in geduld en hope zijnen heiligen wil volbrengen. Zalig het huis, waar Vader en Moeder, Kinderen en Huisgenooten steeds als onder het oog van God arbeiden, hunnen arbeid tot gebed maken, en zoo met hunnen God in de Kerk of op het veld, in het somber vertrek te huis, of in de vrije en wijde schepping daar buiten biddend verkeeren!"

Ten derden: De lessen en besturingen aangaande het huiselijk wezen, ten aanzien van het opvoeden der Kinderen — omtrent het geduld in lijden, van het geloof aan de Voorzienigheid, zijn in dit boek niet koud en droog, als wel anders — noch kort en in 't voorbijgaan — maar in eene geschiedenis gekleed.

Wat *ten vierde* de wijze van voordragt betreft, zoo laat de Schrijver dan eens de personen

onder elkander ſpreken, dan eens verhaalt hij zelve. Nu kan ik niet ontkennen, dat ik hem gaarne hoore vertellen, maar nog aangenaamer en aantrekkelijker wordt hij mij, als hij zijne lieden ſpreken laat, want dan rolt het hem van de lippen *als* of het zoo wezen moest. — Van waar dit nu kome, dat zijne geſprekken nog bevalliger en vloeijender zijn dan zijne verhalen, wete ik niet regt, wijl ik zelve nooit zulk een boek geſchreven hebbe. *Ik* denk het zal wel zoo wezen moeten."

Daar wij geen doorloopend verſlag van deze geſchiedenis van ISIDOOR, welke de *held* derzelve is, geven kunnen zonder omſlagtig te worden, en des lezers nieuwsgierigheid voor uit te loopen; geven wij hem liever tot eene proeve een geheel *Hoofdſtuk* en wel het IVde van het *eerſte Boek*, hebbende tot opſchrift:

ISIDOOR'S OPVOEDING, EEN SPIEGEL VOOR MOEDERS.

„ De louwmaand liep ten einde, en ISIDOOR trad nu in zijn elfde jaar. Naar zijne jaren was hij tamelijk kloek; zijne beenen en zijn gelaatstrekken teekenden eene gezonde, ſterke ligchaamsgeſteldheid. Van natuur was hij zoo luſtig, als ooit een knaap zijn kan, en had te voren eenen levendigen gang; doch de vele ſlagen, die hij en zijne moeder van den vader hadden moeten ondergaan, en de verdere indrukken, die eerst het verſtokte hart, toen de verandering en het berouw, en eindelijk de dood des vaders op het hart van den zoon maken moesten, veranderden zijne levendigheid allengskens in eene zachte droefgeestigheid, welke echter niet altijd de overhand behield, en nu geheellijk zou geweken zijn, indien niet de vrees om den hof te verliezen tusſchen beide ware gekomen. Om zijn hart, dat week en voor *de* goe-

de

de open was, wel te vormen, droegen de voorbeelden van MARGARRET en haar onderwijs, waar toe zij van de huisselijke omstandigheden een treffelijk gebruik maakte, onder den zegen des Hemels wel het meeste bij. Zij wendde alles aan, om hem van den lediggang en het gezelschap van ondeugende kinderen te rug te houden. Geen dienstbode mogt zich verstouten, om in zijne tegenwoordigheid iets onbetamelijks te spreken, en nog veel minder iets onbehoorelijks te doen. Zij wist zelfs het ergerlijke gedrag van den vader het kind ten nutte te maken, want als dezelve zeer beschonken te huis kwam, aan 't braken geraakte, en in zijn spreken, doen en gebaren meer naar een beest, dan naar een mensch geleek, nam zij deze gelegenheid waar, om bij den jongen afkeer tegen het onmatige drinken te verwekken of te bevestigen. Ziet gij, mijn ISIDOOR! zeide zij, wat voor eene schandelijke zaak de onmatigheid in 't drinken is? Als ik wist, dat gij uwen vader in deze afschuwelijke zonde zoudt navolgen, zoo zou ik mij reeds nu ter dood toe bedroeven.— Kwam hij met een bebloed hoofd naar huis, dan zeide zij: uw vader heeft voorzeker zijn' bijtenden spot weer duur moeten betalen, zoo gaat het, mijn kind! als men zijne tong niet in toom houdt, zijne buren met woorden of daden beleedigt, of hun anders doet, dan men wenschte dat zij ons deden. Niet waar, ISIDOOR? gij wilt mij niet slaan, als gij eens groot wordt, zoo min als iemand anders? Maar zie, als gij niet gehoorzaam wilt zijn, noch geduldig, of u niet van den drank onthouden; als gij u niet vroeg gewent een hard woord en eene onregtvaardige behandeling, uit liefde tot God en JEZUS, geduldig te verdragen, oploopendheid en drift te onderdrukken, en voor slechte lieden uit den weg te gaan, zoo zult ge ook eenmaal de menschen slaan, en eindelijk zelfs uwe Moeder. — Toen zijn vader op het

krankbed lag, de vreesselijkste smarten leed, er geene hoop van herstelling meer overig was, en hij echter nog geen teeken van eenig berouw liet blijken, zoo boezemde zij den opmerkzamen zoon eene kinderlijke vrees in voor de straffende gerechtigheid van God, en vermaande hem, om toch door een aanhoudend gebed voor zijnen vader de genade der bekeering af te smeken. Het deed zekerlijk der moeder een dubbeld hartzeer, dat zij de gebreken van den vader noemen moest, om den zoon daar voor te waarschuwen, maar, daar de zoon zoo dikwijls ooggetuige van 's vaders wangedragingen zijn moest, zoo kon de moeder dit niet ontgaan, indien zij anders aan den indruk dier ondeugden op het kind eene heilzame rigting geven zoude."

„ Toen de kranke door de tranen en gebeden van vrouw en zoon allengs vermurwd werd, zyne zonden zoo aanhoudend en zoo bitterlijk beweenden, zijne MARGARETE zoo nadrukkelijk herhaalde malen om vergeving bad, en eindelijk ten natuurlijken en regtvaardigen gevolge van zijn onmatig leven vroegtijdig sterven, en den hof te gelijk bezwaard en vervallen achterlaten moest, zoo zocht zij in haren gevoeligen zoon het vertrouwen op Gods goedheid, en den reeds gezetten afkeer van zwelgerijen en een liederlijk leven, maar te gelijk ook de liefde, het medelijden, en de achting jegens zijnen berouw hebbenden vader te versterken en te bevestigen. Deze waardige handelwijze van de moeder deed eene ongemeene werking op het buitendien teedere en voor al het goede open hart van JSINOON. De liefde voor haar vervulde zijne geheele ziel; in haar afwezen greep hij iedere gelegenheid aan, om van haar te spreken, en hield het voor zijn grootste genoegen haar de ééne vreugde na de andere te verschaffen, en haren wil of voor te komen, of immers denzelven, zoodra zij dien had uitgedrukt, verstond en op 't naauwkeurigst

zigt te volvoeren. Zoo als hij ook niets meer vreesde, dan om haar te bedroeven, of op de eene of andere wijze hare liefde te verliezen. Hij nam al het kwaad, dat haar overkwam, niet anders op, dan of het hem zelven bejegend ware; van daar, dat als hij zien moest, het geen niet zelden gebeurde, hoe zij geheel buiten hare schuld, en zonder den minsten misslag begaan te hebben, door zijn vader geslagen werd, hoe zij alles willig voor hem deed, hem naar de oogen zag om hem voor te komen in 't geen hij gaarne had, en toch van hem verachtet en mishandeld werd, hij dan uren lang in zijne eenzaamheid zat te weenen en God smeekte, dat hij het hart van zijnen vader veranderen, en zijne moeder betere dagen verleenen mogt."

„ Doch de voornaamste en eenvoudigste kunstgreep, waardoor MARGARETA van haren ISIDOOR maken konde wat zij maar wilde, en met welke vele andere brave ouders niet genoegzaam schijnen bekend te wezen, die zij immers niet regt weten aan te wenden, bestond in het volgende: eerstelijk verzuimde zij geene gelegenheid, om hem van kindsbeen af *te gewennen aan eene willige en stipte gehoorzaamheid.* Om dit te bewerken, nam zij hare toevlugt noch tot onmatige loftuitingen en geschenken, noch tot het onophoudelijk slaan, noch tot het gedurig schreeuwen, tieren en bulderen, maar tot eene kleine *roede*, die zij zeer matig en schaars gebruikte; zoo ras de rede zich begon te ontwikkelen, nam zij het onderrigt te baat, waarmede zij het *vóórdoen* van het goede zeer schoon wist te verbinden. Hoe meer ISIDOOR in jaren en verstand toenam, des te minder werd de roede gebruikt, en des te vlijtiger het onderrigt voortgezet. Zij verklaarde hem namelijk, dat gehoorzaamheid het grootste sieraad der jeugd was, zeide ook wel in bijzondere gevallen, waarom hij dit doen, en het andere moest nalaten, en hoe hij

zich zelven door ongehoorzaamheid ondeugend en ellendig maken zou. Wilde hij eens niet terſtond gehoorzamen, maar vooraf de reden weten, zoo wist de ſchrandere moeder wel eens nu en dan de reden van het bevel duidelijk te doen gevoelen; maar ook menigmaal drong zij op eene ſnelle gehoorzaamheid aan, zonder hem te zeggen, waarom zij dit gebood. Op dit laatſte ſtond zij dan bijzonder met allen ernst, wanneer zij eenen tegenzin tegen het bevolene, of wel weêrſtrevigheid bij den knaap bemerkt had. Maar dan haalde zij op eenen anderen tijd bij hem de verzwegene oorzaak op, en gaf hem daar bij te verſtaan, dat hij aan de zijde van zijne moeder bij alle hare vermaningen gegronde redenen, gelijk ook een liefderijk oogmerk veronderſtellen moest, en dat de willige gehoorzaamheid jegens zijne opvienders, ook dáár, waar de gronden hunner bevelen niet zoo klaar voor hem open lagen, tot zijn toekomend geluk onvermijdelijk noodzakelijk was."

„Ten tweeden zocht de moeder den *eerbied* en *liefde*, welke de kinderen natuurlijk jegens hunne ouders voeden, ook te verdienen. De mensch eert en bemint niets, dan het geen hij voor eer- en beminnenswaardig houdt; van daar moet de liefde en achting der kinderen jegens hunne ouders afnemen, naar die mate, in welke zij de gebreken hunner ouderen meer leeren kennen, en derzelver onſtuimigen aart zelfs aan hunne teedere ligchamen door ſlagen en eene ruwe behandeling ondervinden. Allengskens verdwijnen alle achting en liefde uit de harten der kinderen, en maken plaats voor haat en minachting. Hoe meer eer- en beminnenswaardig daarentegen zich de ouders jegens hunne kinderen vertoonen, des te meer eerbied en liefde ervaren zij van dezelven. Dit wist MARGARET; hierom vermeerderde zij hare opmerkzaamheid op haar eigen leven en verkeer, zij leide alle hare woor-

den,

den, gebaren en handelingen met naauwgezetheid op de weegschaal, vermijdde alles waar aan haar kind zich stoten kon, en deed alles wat in staat was eerbied en liefde bij hem te verwekken. Zoo maakte zij zich nooit schuldig aan liegen, ook zelfs niet uit scherts, en kon daarom ook nooit op eenen leugen betrapt worden. Zij dreigde met geene straf, of beloofde geene belooning, wanneer zij de bedreiging of belofte of niet wilde, of niet kon, of niet durfde vervullen. Zij strafte niet alle overtredingen, bijzonder als de geen, die misdeed, over zijnen misslag zelfs bekommerd was, en berouw betoonde. Maar als dezelfde persoon den ouden misslag herhaalde, of ook nieuwe fouten beging, dan hield ze denzelven alle de sedert eenige weken begane misstappen gelijkelijk voor oogen, om den overtreder tot kennis van zich zelven te brengen; doch zij keef en bulderde nooit, veel minder liet zij onbetamelijke woorden, bitse redenen, of dwaze verwenschingen hooren, waardoor de gemoederen der aan kunnen pligt te kort komenden, niet verbeterd, maar verbitterd en meer bedorven worden. Haare berispingen waren nadrukkelijk, ernstig en kort. Zij was vriendelijk jegens ieder, maar stoelde nooit, en offchoon zij somtijds met de dienstboden speelde, maakte zij toch nooit zulk een spel mede, waar de verliezende partij geslagen, of belagchelijk gemaakt werd. Zij ontveinsde het wel niet, dat zij door de dienstboden haar voordeel zocht, maar zij overtuigde deze te gelijk, dat zij door vlijt en trouw, door een goed gedrag en eenen christelijken levenswandel den grond tot hun eigen geluk leiden; daar zij op deze wijze voor zich zelven zich konden oefenen in een goed huishoudelijk bestuur, en in overleg, en spaarzaamheid, zoo zouden zij in de wereld ligter voortkomen, en zoo wel van God allen zegen, als van haar alle hulp verwachten mogen. En uw heil,

zeide zij dikwijls tot de huisgenooten, is mij zoo lief als mijn eigen voordeel, als mijn eigen heil. Daar nu ISIDOOR in zijne Moeder niets dan liefde en ernst, niets dan 't geene goed was zag en hoorde, zoo kon het ook niet anders zijn, of zijne liefde en eerbied voor zijne Moeder moesten bij hem vrijwillig, en door haar gedrag te weeg gebragte *goedheid des harten* worden."

Wij twijfelen niet, of de Lezer die de Geschiedenis van ISIDOOR in dit *eerste Deel* met genoegen en nut gelezen heeft, zal verlangend zijn naar het *tweede Deel*.

LETTER-NIEUWS.

Bij den Boekverkoper J. van Thoir, te *Leijden*, wordt thans en alom in de Boekwinkels uitgegeven: *Het nieuw Gebedenboek*, op begeerte van een Gezelschap Christenen van den Hervormden Godsdienst, uit de bekroonde Verhandelingen van D°. H. OUDENHOFF, Predikant te *Barsingerhorn* en anderen; tot een volledigen bundel bij een gezameld, ten dienste der Huisgezinnen van de Hervormden, met een Voorrede om dit Werk tot een nuttig Huisboek, tot een stichtelijk Aandachtsboek, en ter overdenkingen te doen dienen, door D°. W. D. GROMME. Een genoegzame voorraad van Gebeden levert ons deze Bundel, om dezelve voor alle Standen te doen dienen, zoo in het huiselijk leven als voor Godshuizen, Gasthuizen, Gevangenhuizen, op de Zeevaart enz.; daar het de leerrijkste aanleiding geeft om den mensch te verbeteren en zegen van God te verkrijgen, terwijl het tevens tot opwekking verstrekken zal voor geoefende Christenen, in donkere en moedeloozе oogenblikken. Dit Boek, hoe volledig, compres gedrukt, beslaande 464 bladzijden in groot Octavo, is echter op den matigen prijs van 48 Stuivers gesteld.

VOOR ALLE BEMINNAAREN VAN WARE GODSVRUCHT.

De Weg des Levens door Christus geopend voor Zondaren, in eenige Leerredenen door C. L. M. BESSERER, met een aan-

aanprijzende Voorrede door C. MOLTZER, Predikant te *Montfoort*, in 2 Deelen.— Dit geachte Werk is zoo lang een klein getal Exemplaren ſtrekken zal, voor den zeer verminderden prijs van 24 Stuivers bij den Boekverkoper C. L. Schleijer, te *Amſterdam*, en alom te bekomen. Er zal tot verdere aanprijzing van dit Werk niets meer behoeven dan een klein gedeelte van de Voorreden, van den Eerw. MOLTZER hier bij te plaatzen, welke van den Schrijver dit zegt. — „Gezegend Christendom waar in wij in deze dagen nog Leeraaren „ vinden, die hunne Gemeenten op allerlei wijzen trachten nut„ tig te zijn — hier van is een doorſlaand bewijs in den Wel „ Eerw. BESSERER. — Deze Godvrugtige Leeraar ſpant al„ le zijne kragten en vermogens in om zijne hem toever„ trouwde Gemeente de liefde van God tot het menschdom „ bekend te maken:" — en verder. „ Hoe wijzen ons de „ Toepaſſingen van deze Leerredenen ſprekende aan, hoe „ zijn Wel Eerw. in de School van Jezus onderwezen is, „ en onderſcheid kent tusſchen natuur en genade, en tus„ ſchen een mondbeleider en een waar Christen. Hoe weet „ hij natuurlijke menſchen met kracht van redenen te over„ tuigen, en tot eene waarachtige bekeering en geloof in „ Christus op te wekken. Hoe verſtandig weet zijn Wel „ Eerw. de verlegenen raad te geven, de moedeloozen te „ troosten, de nedergebogenen op te beuren, en de beves„ tigden in de genade hunnen pligt voor te houden, en de „ middelen ter betrachtinge van denzelven aan te wijzen. Ziet „ het zelve beſchreiden lezer in de Leerredenen van zijn Wel „ Eerw. die u thans ter lezing worden aangeboden." — Bij deze woorden van den Wel Eerw. MOLTZER zal niets meer behoeven dan dat dezelve Kerkelijk zijn geapprobeerd, en door de Clasſis van *Utrecht* met genoegen gelezen.

Bij W. Brave, op den Nieuwendijk, te *Amſterdam*, word heden uitgegeven: De 104e Pſalm in eenige Leerredenen, door B. RALAND, in gr. 8vo. a f 1-4-, dezelve geeft ook nog uit, *Nuttige en Onderhoudende Verhalen voor Kinderen*, die zig in het lezen oefenen, met Plaatjes, a 8 Stuivers, voorts vele Werkjes geſchikt tot preſentjes voor de Jeugd, op St. Nicolaas of bij andere gelegenheden.

Bij W. Zuidema, te *Groningen*, is gedrukt en bij W. Brave te *Amſterdam* en alom te bekomen: *Bijdragen ter bevordering van Huisſelijk Geluk*, naar het Hoogduitsch van C. C. STURM, door W. G. REDDINGIUS, Predikant te *Dronrijp*,

rijp, de inhoud van dit Werk is van zeer veel waarde voor ieder die belang ſtelt in huiſelijk geluk, behalven het nuttige levert het tevens een aangename lecture.

Bij denzelven zijn ook nog te bekomen: *Bijdragen ter bevordering van eene verſtandige opvoeding der Kinderen*, in een viertal Redevoeringen, naar het Hoogduitsch van G. J. PETSCHE, door W. G. REDDINGIUS, Predikant te *Dronrijp*, voor een ieder, welke met de opvoeding zoo van eigene als aanvertrouwde Kinderen belast is, is dit Werk van eene onſchatbare waarde, de onderwerpen, welke hier in behandeld worden, zijn de gewigtigſte, die men in de opvoeding te betrachten heeft.

Het Leven van BENJAMIN FRANKLIN, door hem zelven beſchreven, benevens deszelfs *Zede-*, *Staat-*, *Letterkundige en Geeſtige Schriften*, uit het Engelsch, Hoogduitsch en Fransch vertaald, door Mr. J. R. VAN EERDE, Prof. te *Groningen*, in 2 Deelen, waar van het 1ſte Deel de Levensbeſchrijving bevat, en het 2de Deel behelst onderſcheidene kleine Verhandelingen en Opſtellen, waar in deze groote Amerikaan overal gezond verſtand, overleg, algemeene regtvaardigheid en wederkerige orde in de grootſte en kleinſte bezigheden der menſchen zoekt in te voeren, den geest van onverdraagzaamheid, wreedheid en traagheid uit hun midden te verbannen, hen opmerkzaam op hun beroep, en op eene zagte, ongedwongene wijze werkzaam, vlijtig en voorzigtig te maken; terwijl hij toont, dat elk dezer oefeningen zig zelve beloont, elke verwaarloozing zig zelve ſtraft.

Bij W. Zuidema, te *Groningen*, is gedrukt en bij W. Brave te *Amſterdam* en alomme te bekomen: *Kleine Schriften*, meestal ſtrekkende ter uitlegging der H. Schrift; bij een verzameld en uitgegeven door W. G. REDDINGIUS, Predikant te *Dronrijp*, derde Bundel, waar mede het 1ſte Deel compleet is. Behalven de uitgever hebben tot vervaardiging der uitlegkundige Stukken van dezen derden Bundel medegewerkt de Heeren J. C. METZLAR, Predikant te *Harlingen*, A. ADRIANI, Predikant te *Dockum*, en T. RADSMA, Predikant te *Hempens*. Bij elken Bundel vind men behalven het uitlegkundige nog eenig Mengelwerk, waar van deze Bundel de volgende Stukken bevat: *Redevoering*, bij gelegenheid van den Jaardag des Konings van Holland, uitgeſproken te *Dockum*, den 2 September 1807. door A. ADRIANI, Predikant aldaar. — *Verklaring van* P. CHEVALLIER, in leven Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Groningen*, kort voor zijn dood, omtrent de leer der waarheid afgelegd, medegedeeld door denzelfden. — *Voorbeelden van eene meer plegtige be-*

ëi-

diening des Doops, in de Hervormde Kerk. — Zegen op eene Preek. — Beſpiegelingen in Dichtmaat op Evangeliſche Tafereelen, door T. C. K. BEILANUS, Predikant te *Paeſens*. — *Dichtſtukjens over verſchillende onderwerpen.*

MAGAZIJN VAN FEESTSTOFFEN.

De Chriſtelijke Feestvieting in Ontwerpen van Leerredenen, voor het Kersch-, Paasch-, Hemelvaart en Pinksterfeest. Een Magazijn voor jonge Leeraars en Leesboek voor Chriſten Huisgezinnen, is gedrukt te *Groningen*, bij W. Zuidema, en te *Amſterdam*, bij W. Brave en alom te bekomen.

Joh. van der Heij, Boekverkoper te *Amſterdam*, geeft uit en heeft alom verzonden:

I. *Beſchrijving van het Opvoedings-Inſtitut te Schnepfenthal*, door deszelfs tegenwoordigen Beſtuurder C. G. SALZMANN, met eenen Platte grond van het Landgoed, uit het Hoogduitſch vertaald, met het welgelijkend afbeeldſel en eene korte Levensbeſchrijving van den Schrijver vermeerderd, door J. VAN WIJK ROELANDSZ., kl. 8vo. een Werkje, onmisbaar voor alle Schoolopzieners, onderwijzers der Jeugd en allen, die tot het vak van Opvoeding en Onderwijs eenige betrekking hebben.

II. *De verſtandige Chriſten in booze Tijden; of Pligten en Troost van eenen Chriſten in verbasterde, gevaarvolle en droevige dagen*, in eenige Leerredenen met betrekking tot de tegenwoordige Eeuw, voorgeſteld door JAKOB GLATZ, K. K. Conſiſtoriaal Raad en Prediker in *Weenen*, uit het Hoogduitsch, gr. 8vo. De Schrijver van dit Werkje, weleer mede Onderwijzer in het Opvoedings Inſtitut van SALZMANN, thans Predikant bij de Lutherſchen te *Weenen*, levert hier een Werkje, geheel berekend voor de behoefte van onze Tijden, en het welk voegzaam ſtrekken kan tot een Pendant van het onlangs uitgegeven Boek van J. L. EWALD, *de Chriſten bij de groote Wereldveranderingen enz.*, waar van nog eenige weinige Exemplaren te bekomen zijn.

III. *Godsdienſtig Handboekje*, bijzonder voor de Jeugd, met Overdenkingen op elken morgen en avond van de dagen der Week, ook op Feestdagen en bij het aannemen tot Lidmaat, bij het H. Avondmaal en voor het Krankbed, aan alle welgezinde Kinderen toegewijd, door J. L. EWALD, uit het Hoogduitsch, met een gegraveerde Tijtel en Vignet, door J. E. MARCUS, gr. 8vo.

IV. *Het elfde Hoofdſtuk van Paulus Brief aan de Romeinen*, in 7 Leerredenen, door E. VAN MARKEN, Predikant te

Hoorn

Hoofn, gr. 8vo. Van des Autheurs Leerredenen **over** *het Leven van Joſeph*, 2 Deelen, zijn mede nog eenige te bekomen.

V. *De Boerenvriend of Geſprekken tusſchen eenen Koopman en onderſcheidene Landlieden, over ſommige hunner pligten en belangen*, door G. BENTHEM REDDINGIUS, kl. 8vo. met Platen.

VI. *Pieter en Aagje of de voorbeeldige Landlieden*, een Schoolboek voor de verſtgevorderde in de Landſcholen, door G. BENTHEM REDDINGIUS, kl 8vo.

VII. *Anekdoten en Karaktertrekken uit de merkwaardige Oorlogen, tusſchen de Franſchen, Pruiſſen en Ruſſen, in de jaren* 1805. 1806 *en* 1807. eerſte Stukje, kl. 8vo. met Platen, het tweede Stukje is ter Perſſe, en zal eerſtdaags worden uitgegeven.

Bij W. van Vliet, Boekverkoper te *Amſterdam*, is van de Pers gekomen en alom verzonden:

I. *Uitvoerige Wiskundige Aardrijksbeſchrijving*, voor de beſchaafde Jeugd, en voor allen, die zich, zonder mondeling onderwijs, hier omtrent nader wenſchen te onderrigten, uit het Hoogduitsch, van A. G. WALCH, Hoogleeraar en Rector van het Gijmnaſium te *Schleuſingen*, overgezet naar den derden zeer vermeerderden en verbeterden Druk, met Platen, in gr. 8vo. a *f* 2-18-

II. *Verbeteringen en Bijvoegſels tot het Sijstematisch Handboek der beſchouwende en werkdaadige Scheikunde*, door A. IJPEIJ, A. L M. Phil. et Med. Doct. gewoon Hoogleeraar in de Geneeskunde, voornaamelijk in de Ziektekunde en Praktijk, aan de Hollandſche Hooge Schole te *Franeker*, eerſte Deel, met Platen, in gr. 8vo. a *f* 5-

III. *Weervoorſpellende Tafel*, voor het jaar 1809. opgeſteld en uitgegeven ter bevordering van den Landbouw, Koophandel, Zeevaart enz. in Plano a 4 Stuivers.

IV. *De Beoefening der Teekenkunde*, door de eerſte gronden der Meetkunde gemakkelijk gemaakt, door H. NUMAN, eerſte en tweede Stukjen, met Platen, in 4to. a *f* 1-10 ieder Stukjen, zijnde het derde en laatſte reeds op de Pers.

Bij den Boekverkoper J. ten Brink Gz. te *Amſterdam* en verder alom, word met ſucces uitgegeven: I. *Gedichten* van A. SIMONS, met Vignetten, a *f* 2-4. II. *Sofia van Norman*, door AMALIA BERG, a *f* 2-6. III. *Edwin en Julia*, door J. D. PASTEUR, 2 Deelen, met Platen, a *f* 2-4. IV. *Pa-*

Pamela, *Clarisse en Grandison* verkort, met Platen, a *f* 2-4. V. *Robinson Crusoe*, 3 Deelen, in gr. 8vo. met Platen, a *f* 4-10. VI. SALTSMAN, *Boode uit Thuningen*, 5 Deelen, compl. a *f* 5-12. En *'t Leven van Constants*, 2 Deelen, *f* 2-18. VII. MERIAN, *Gods Grootheid in 't oneindig getal der Werelden*, met een Voorreden, van J. A. UILKENS, a *f* 1. VIII. *De Volksliedjes der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen*, met 24 Platen, a *f* 2-18. IX. *Vaderlandsche kindervreugd*, met Platen, a 12 Stuivers. X. *Korte Aardrijkskundige Beschrijving van 't Koninkrijk Holland*, met een genommerde Kaart, a 8 Stuivers.

REIS- EN LEVENSBESCHRIJVINGEN.

Welke voor de daar bij gestelde buitengewoon geringe Prijzen worden afgeleverd:

1. Voor *f* 1-10 in plaats van *f* 3. *Zee- en Landreizen van den Heer* DE PAGES, (Kapitein, Ridder van St. Lodewijk, Correspondent van de Akademie der Wetenschappen van *Parijs*,) van *St. Domingo*, door het onbekendste binnen gedeelte van *Noord* en *Zuid Amerika*, de *Zuidzee*, den *Chineesschen Archipel*, den *Indischen Oceaan*, het *Land der Maratten*, *Gelukkig* en *Woest Arabien*, *Persien*, naar den *Berg Libanon*, het *Land der Druzen* en *Griekenland* naar *Frankrijk*, een Boekdeel in 4to. omtrent 300 bladz.

2. Voor *f* 3-15 in plaats van *f* 8. *Reize rondom de Weereld*, in den jaare 1766 tot 1769. op bevel des Konings van *Frankrijk*, door den Heer DE BOUGAINVILLE, Opperbevelhebber van dien Togt, uit het Fransch vertaald en met Aanmerkingen verrijkt, door PIETER LEATER, omtrent 400 bladz. in gr. 4to. met 22 uitslaande Platen. — Deze Reis strekt zeer tot opheldering van vele zaken, door COOK ter loops aangehaald.

3. Voor *f* 3-15 in plaats van *f* 6-10. *Verzameling van uitgezogte nieuwe Reizen*, als: van *Columbus*, *Drake*, *Rusbigh James*, *Gemelli*, *Anson*, *Walles Cook*, *Dixon*, *Portlock Wilson*, *Hauwer Brisson*, *Paterson*, *Macartney* en veele andere, bevattende de merkwaardigste zaken en belangrijkste Gebeurtenissen, betrekkelijk de gedane togten en ontdekkingen rondom de Wereld, nevens de zeden en gebruiken der Volken, door JOHN ADAMS, 2 Deelen, in gr. 8vo. met een nieuwe groote Wereldkaart, waar op alle de nieuwe ontdekkingen zijn aangewezen.

4. Voor *f* 3-In plaats van *f* 7-10. *Dertigjaarige Zee- en Landreizen van* H. VOGEL, nevens zijn Leven, gaande van *Jena* door de voornaamste streken van *Duitschland*, over *Ham-*

Hamburg door *Holland*, *Engeland*, *Portugal*, de *Kaap de Goede Hoop*, de *Oostindische Eilanden*, *Isle de France*, te rug naar *Ierland*, naar *Spanje*, Slavernij onder de *Marokkanen* enz., doormengd met vele lotgevallen den Reiziger ontmoet, en vele bijzonderheden aangaande de *zeden*, gewoonten en voortbrengzels der door hem bezogte Volkeren, Landen en Steden, 3 Deelen, gr. 8vo. ruim 1000 bladz.

5. Voor *f* 1-16 in plaats van *f* 3. *De verbazende Geschiedenis van den onlangs overledenen Heer* HENRIK MAZERS DE LATUDE, welke door de onverzoenlijke wraakzucht van de Marquisin de Pompadour, gedurende 35 jaren in verscheiden gevangenissen van *Vrankrijk*, als de *Bastille*, *Vincennes*, *Charenton* en *Bicetre*, gekwijnd heeft, bevattende dit Boek de ontzettendste Tafrelen van politieke listen en vervolgingen, van de ontmenschtheid der hoofden en bedienden dier gevangenissen, van onlijdelijke ellende en diepe vernedering der menschheid, van bovenmenschelijke kracht in nood, van voorbeeldeloos geduld, dat die vervolgden in staat stelde om zelfs rotten en spinnen tot zijn gezelschap tam te maken; zijnde de waarheid dezer Geschiedenis door vele nog levende getuigen bevestigd, 2 Deelen, gr. 8vo. met het Portrait.

6. Voor *f* 1- in plaats van *f* 1-16. *Levensbeschrijving van de voornaamste Personen, die ten tijde der Revolutie in Vrankrijk zijn geguillottineerd geworden*, behelzende: schetzen van hun karakter, en opgaven hunner misdaden, onder welke men onder anderen vindt: *Lodewijk de XVI.*, *Maria Antoinette*, de Hertogin *Nouilles*, Madame *Elisabeth*, *le Bon*, *Robespierre*, *Foulon*, *Condorcet*, *Lavoisier*, *Buffon*, *de Moucheij*, *Salome*, *Bergeon*, *Tainoille*, *Chamcon*, *Custine*, *Berthier*, *Kersaint*, *Santerre*, *Verquineau*, *de Barrij*, *Bailje*, *Barbaroux* enz., een Boekdeel in gr. 8vo. Deze Werken zijn te bekomen: te *Amsterdam*, bij A. Meijer; Schalenkamp en van de Grampel; *den Haag*, Thierrij en Mensing; *Rotterdam*, van den Dries; *Dord*, Roosa; *Middelburg*, van Benthem; *'s Bosch*, Palier; *Utrecht*, Wed. Terveen en Zoon; *Zwol*, de Vrie; *Groningen*, Oomkens; *Leeuwarden*, Brouwer; en voorts in de meeste Boekwinkels in het Koningrijk.

De volgende *Stichtelijke Huisboeken* worden aan de eerstkomenden, zoo lang de weinige overig zijnde Exemplaren toereiken, tot de daar bij gestelde zeer geringe Prijzen afgeleverd.

1. *De vier laatste dingen: Dood, Oordeel, Hemel en Hel*, door

door WILLEM BATES, Doctor der Godgeleerdheid, uit het Engelsch vertaald, door ENGELBERT NOTEBOOM, 2 Deelen, gr. 8vo. voor *f* 1-8 in plaats van *f* 2-16.

2. *De gekruisigde Christus*, of 35 *Tekſten van het Lijden en Sterven van Jezus Christus*, zoo verre die jaarlijks in de Nederlandſche Gereformeerde Kerken gepredikt worden, met bijgevoegde ontledende Tafelen, verklarende Catechiſatien, Betrachtingen en toepaſſelijke Gebeden, door JOHANNES MARTINIUS, Dienaar des gekruisigden Christus te *Groningen*, zesde druk, 2 Deelen 8vo. voor *f* 1-4 in plaats van *f* 2-10.

3. *Het Hooge Prieſterlijk Gebed van Christus*, of Verklaring over het 17 Capittel van het Evangelium van Johannes, in 33 Leerredenen, door JOHANNES TEMMINK, W. T. in leven bedienaar des Godlijken Woords te *Amſterdam*, met een Voorreden, door JOHANNES BOSKOOP, des overledens ambtgenoot, derde druk, een Boekdeel in 4to. voor *f* 1-8 in plaats van *f* 2-16.

4. *De Begenadigde Zondaars*, beſchouwd in 10 Leerredenen, over *Luc.* VII: 36—50. met 2 Leeredenen over de Parabel der twee na den Wijngaard gezonden Zoonen, *Matth.* XXI: 28—32. door JOHANNES BOSKOOP, bedienaar des H. Evangeliums te *Amſterdam*, een Boekdeel in 4to. voor *f* 1-8 in plaats van *f* 2-16.

5. *De aandagtige Christen* of *Gebeden voor Chriſtelijke Huisgezinnen en bijzondere Perſoonen*, behelzende een aantal van 165 zoo morgen als avond Gebeden voor elke bijzondere dag der Weeke, als bij bijzondere gelegenheden, en in alle voorkomende gevallen des levens, door SIMON PATRIK, naar den zestienden druk uit het Engelsch vertaald, 8vo. voor 16 Stuivers in plaats van *f* 1-10.

6. *Brieven*, betreffende de beoefening der Godgeleerdheid, door den beroemden HERDER, uit het Hoogduitsch, door W. VAN HAMELSVELD, 4 Deelen, gr. 8vo. voor *f* 1-16 in plaats van *f* 4-10.

De aflevering geſchiedt te *Amſterdam*, bij A. Meijer; Schalekamp en van den Grampel; *in den Haag*, bij Thierrij en Menſing; *Rotterdam*, bij Tuinſing; *Dord*, Blusſé en Zoon; *Utrecht*, Wed. Terveen en Zoon; *Delft*, C. Poelman; *Gouda*, Verblaauw, *Schiedam*, Sweber; *Leiden*, du Saar; *Haarlem*, Kampman; *Hoorn*, J. Brebaart; *Middelburg*, van Benthem; *Groningen*, Oomkens; *Leeuwarden*, Brouwer; *Zwol*, de Vri; *Zutphen*, Thieme; *Arnhem*, Nijhof; *Nijmegen*, Vieweg; *Harderwijk*, Kasteele; en voorts in alle andere Boekwinkels in het Koningrijk.

Bij P. H. Trap, Boekverkoper te *Leijden*; is gedrukt en door dezelve alom verzonden:

I. *Natuurlijke Hiſtorie van het Rundvee in Holland*, door J. LE FRANCQ VAN BERKHEIJ, in gr. 8vo. derde Stuk, derde Gedeelte, met twee uitſlaande Platen, de prijs is bij Intekening *f* 4-7. Van de vorige Stukken zijn nog eenige te bekomen. De reeds uitgegevene Stukken zijn ook te bekomen onder den Tijtel: *Natuurlijke Hiſtorie van Holland*, door J. LE FRANCQ VAN BERKHEIJ, vierde Deel, tweede Stuk, vijfde en zesde Deel, en ſtrekken dus onder dezen Tijtel ten verdere kompletering van dit Werk.

II. N. KARAMSIN, *Reize door Rusland*, *Duitschland*, *Zwitzerland*, *Vrankrijk en Engeland*, uit het Hoogduitsch vertaald, in gr. 8vo. derde en laatſte Deel, met Platen, de prijs is *f* 2-5. Van de vorige twee Deelen zijn nog eenige weinige te bekomen.

III. N. KARAMSIN, *Verhalen*, uit het Hoogduitsch vertaald, in gr. 8vo. met een in het Koper gegraveerde Tijtel en Vignet, de prijs is *f* 1-8.

IV. D. ONDERWATER, *de Vriend der Kinderen* of *een Bundeltje Gedichten voor het opkomend Geſlacht*, in 12vo. met 6 gecouleurde Plaatjes, de prijs is 12 Stuivers.

Hoveniers Zakboekje of *nieuwe volmaakte Bloemtuin in de Winter*, bevattende om met geringe moeite en weinig kosten een volmaakte Bloemtuin te hebben, even als in de Zomer. Voor eerst alles op een beknopte en gemakkelijke wijze, het toeſtellen der aarde voor ieder Bloem, van het Zaad, wat beter in de Winter als in de Zomer is, wat in Potten of in de Grond moet, van het afſcheuren of afzetten der Looten, over 't Inënten der Vrugtbomen, over de Ziektens der Vrugten andere Bomen, mitsgaders de Geneesmiddelen daar voor, een geheim om Appelen en Peeren een heele Winter goed en verſch te houden. Een *Beſchrijving der Kachels*, *Broei- en Trekkasſen* enz., tweede druk, a 8 Stuivers, word uitgegeven te *Amſterdam*, bij P. G. en N. Geijsbeek, Boekverkopers op de Lelijgracht, N°. 21.

BERIGT.

De Algemeene Vergadering van het Nederlandsch Zendeling Genootſchap, is den 11den Aug. 1808.

te

te *Rotterdam* gehouden, bij welke gelegenheid eene gepaste Redevoering gedaan is door den Wel Eerw. Heer J. L. VERSTER, Pred. te *Rotterdam*, over *de ſteeds toenemende Heerlijkheid van den Heere* JEZUS CHRISTUS, *door de trapswijze uitbreiding en ſtaving van zijn gezag op aarde, eenen grond van verpligting voor de Christenen, zijne onderdanen ter voortplanting van zijnen Godsdienst door de Evangelieprediking, en de gegronde verwachting op zijne aanſtaande onbepaalde Heerſchappij over de Menſchen, eene ſterke aanmoediging om in deze edele bezigheid niet te verſlappen*, naar aanleiding van *Psalm* CX: 1, 2 en 3.

Ook is de buitengewone Vergadering van Beſtuurderen in die week gehouden, en zijn in plaats der aftredende Leden, voor den tijd van vier jaren tot Beſtuurderen aangeſteld:

Te *Rotterdam*.

De Heeren A. DE VRIES, Predikant, B. LEDEBOER, J. FONTEIN JZ., D. ELLINKHUIZEN, G. VAN GENNEP, P. MARONIER, K. REMBGENS en P. DE SEL.

Te *Haarlem*.

De Heeren W. PLUIM en R. J. VAN DER MEULEN, Predikant.

Te *Leijden*.

De Heeren M. TIJDEMAN, Profeſſor, D. R. WIJNBERHELD BISDOM en L. EGELING, Predikant.

Te *Amſterdam*.

De Heeren D. TEN DALL, Predikant en A. J. BOON.

Te *Utrecht*.

De Heeren C. VAN DER LEEUW, Predikant en P. HUSENHOLTZ, Predikant.

Te *Zwol*.

De Heeren W. TIENEKENS, Predikant en M. SMIT, Predikant.

Te *Groningen*.

De Heeren H. MUNTINGHE, Profesſor en E. TIN-GA, Profeſſor.

Te *Gouda*.

De Heer J. H. KROM, Predikant.

Te *Gorinchem*.

De Heer E. H. THOOFT, Predikant.

Te *Delfshaven*.

De Heer A. HOEK.

Te *Kampen*.

De Heer J. J. RAUWERTZ TICHLER, Predikant.

Te *Meppel*.

De Heer TIMON SLOT.

Te *Purmerend*.

De Heer G. HABBEMA, Predikant.

Bij welken, als mede bij de aanblijvende Beſtuurderen zich alle de genen kunnen vervoegen, welke met dit Genootſchap willen medewerken, of daar aan iets gelieven te Contribueren.

AKADEMIE-NIEUWS.

LEIJDEN.

Den 8ſten Octob. De Hoog Eerw. Hooggel. Heer D. VAN DE WIJNPERSSE, *A. L. M. Phil. et Theol. Doct. Phil. Math. et Astron. Prof.* aan de Koninklijke Univerſiteit alhier, als mede Lid van verſcheidene geleerde Genootſchappen, wierd ons heden, door eenen zachten dood ontrukt, in den hoogen ouderdom van 84 jaren en bijkans 7 maanden, na omtrent 57 jaren als Hoogleeraar zich ten nutte der Jeugd gewijd te hebben, eerst 17 jaren lang aan de Hooge School te *Groningen*, daar na aan de Koninklijke Univerſiteit den tijd van ruim 39 jaren; zijnde echter gedurende de 3 laatſten door de H. H. Curatoren derzelve, op eene vereerende

wijs

wijs van alle lasten aan dezen zijnen post geheeht, ontslagen.

SCHOOL-NIEUWS.

DOETICHEM.

Den 17den Octob. 1808. Heden heeft hier de jaarlijksche Promotie der Latijnsche Schooljeugd plaats gehad. Bij welke gelegenheid drie zeer verdienstelijke Jongelingen, J. G. BECKING, A. A. STUMMELINCK en J. B. LOOPS, welke tot den hoogsten rang bevorderd werden, georeerd hebben. De eerste over de woorden van ISOCRATES: *Sapientia sola inter ea, quæ possidentur, immortalis est.* dat is: *De wijsheid is alleen onder die dingen, welke bezeten worden, onsterfelijk.* De tweede, *de Præstantia studii Theologici.* dat is: *Over de voortreffelijkheid der Godgeleerdheid.* De derde, welke wegens zijne uitmuntende vorderingen in een jaar tijds van de derde tot den bovensten rang bevorderd werd, over de Spreuk: *nosce te ipsum.* dat is: *Ken u zelven.* Verder werden de veel belovende jongelingen G. H. HUENDER en H. G. BECKING, van lagere tot hoogere rangen bevorderd. In den laagsten rang ontvingen de wakkere Jongelingen E. G. PLANTEN en T. H. RENSSEN, de eerstgenoemde een præmium excellentiæ, de laatstgenoemde een præmium diligentiæ; welke allen hunne dankzeggingen in dichtmaat tot groot genoegen van Heeren Curatoren en Toehoorders gereciteerd hebben.

Deze plegtigheid, bij welke vele aanzienelijke Toehoorders tegenwoordig waren, en welke door een fraai Orgelmuziek verlevendigd werd, heeft de Rector met een toepasselijk Carmen trogicum, waarin hij zijne Leerlingen met hunne ontvangene belooningen geluk wenschte, en tot verdere naarstig-

ſtigheid aanſpoorde, tot genoegen van Heeren Scholarchen en de Toehoorders beſloten.

WAGENINGEN.

Na het openbaar gehouden Examen, in bijzijn van een aanzienlijk aantal Toehoorders, waarin de Jongelingen der onderſcheidene Claſſen de treffelijkſte blijken van vorderingen in de Latijnſche en Griekſche talen, ten genoegen van Heeren Curatoren en verdere Toehoorders, aan den dag leiden, hadden wij het genoegen de jaarlijkſche Promotie der Latijnſche Schooljeugd te vieren. Deze plegtigheid werd geopend door den Rector M. WUBBELS, met eene treffende en toepaſſelijke Redevoering: *De Eloquentia Romana*, waar na de veelbelovende Jongeling R. VERWEIJ de Predikſtoel beklom, die met eene wel uitgewerkte Redevoering: *De Theologiae Neceſſitate*, zijn affcheid van de Scholen genomen, en met een aanzienelijke eereprijs beſchonken, tot de Akademiſche leſſen bevorderd werd. Ook werden de Jongelingen der overige Claſſen met Eereprijzen beſchonken, en tot hoogere Claſſen bevorderd, als: van de tweede tot de eerſte Claſſe C. KLEIN en W. KOOIJ; van de derde tot de vierde H. VAN RENNES en W. BREEKPOT; van de vijfde tot de vierde Claſſe P. C. VAN EMDRE; hebbende de Jongeling P. BARREVELD, uit hoofde eener aanhoudende ziekte verzocht, nog eenigen tijd op de vierde Claſſe te mogen blijven, daar hij anders zeker tot de derde Claſſe zou bevorderd geweest zijn. Ook werd van de vijfde tot de vierde Claſſe bevorderd de veel belovende Jongeling C. VAN ZADELHOFF, die de vijfde Claſſe, welke alhier in drie rangen verdeeld is, in een jaar heeft afgedaan, en om zijne aanhoudende vlijt met een Eereprijs beſchonken; ook werd van de derde tot de tweede gang bevorderd de veelbelovende Jongeling W. VAN TOLL, die alle gegronde hoop geeft, van binnen korten tijd de vijfde Claſſe te zullen afdoen. Bij

het

het ontvangen der Eereprijzen reciteerden de Jongelingen ten genoegen van Heeren Curatoren en verdere Toehoorders hunne Gratiarum Actiones, met zeer veel bevalligheid, en deze plegtigheid werd met een fraai Orgelmuziek besloten.

CULENBORG.

Na dat op den 16den Sept. jongstl. door de Magistraat dezer stad, op gunstige voordragt van Curatoren der Latijnsche Schoolen, de verdienstelijke Conrector J. S. SWAAN zints drie jaren alhier als zoodanig met den grootsten lof, gesungeerd hebbende, tot Rector was aangesteld, heeft hij op den 11den Nov. dien post aanvaard met eene ter zake dienende Redevoering: *de Michaele Ruitero nonnullis Epaminondae aequiparando.* Bij welke gelegenheid de gewone promotie zijner Scholieren plaats had; en werden van de eene naar de andere School bevorderd de navolgende veel belovende Jongelingen: C. J. A. DE GROOT van *Culenborg*, van de vierde naar de vijfde met eene Prijs; J. T. H. NEDERMEIJER VON ROSENTHAL en C. VAN LAKERVELDT, beide van *Culenborg*, van de derde naar de vierde met Prijzen; W. W. BRACK van *Zwammerdam*, en P. C. GRAAFLAND van *IJsselstein*, van de tweede naar de derde met Prijzen, SWAAN uit *den Haag*, en F. VAN ROSENTHAL van *Culenborg*, van de eerste naar de tweede School met Prijzen. Welke Jongelingen met alle bevalligheid Heeren Curatoren en hunnen braven en verdienstelijken Leermeester, in zeer gepaste Latijnsche Verzen, dank betuigden; terwijl deze plegtigheid luister en aangenaamheid werd bijgezet, door eenige Leden van het Concert die zich gaarn hadden laten vinden, om door het doen hooren van doelmatig Muziek het genoegen der aanschouwers te vermeerderen.

MIDDELBURG.

Op heden den 16den Sept. werd alhier in de ge-

wone gehoorzaal van het Athenæum wederom de halfjarige Promotie der Latijnſche Schooljeugd, onder eene talrijke menigte van de aanzienlijkſte toehoorders gevierd. Vijf uitmuntende Jongelingen, welke tot de Akademiſche Leſſen bevorderd waren, hielden met veel bevalligheid, ieder eene door hem zelfs opgeſtelde Redevoering: M. P. M. VAN VISVLIET, *de Fabulis Mileſiis vulgo Romanicis*, over de Romans; J. EVERA, *de dicto Statii: cur ſaeva vice magna non ſenescunt?* over het gezegde van Statius: waarom wordt, volgens eene wrede lotbeſchikking, al wat groot is niet oud? J. F. LANTSHEER, *de ingenio et moribus Horatii*, over het karakter en de zeden van den Dichter Horatius; A. A. DILLIÉ, *de dicto: nosce te*, over de Spreuk: Ken u zelven; A. P. VAN DOORN, *de C. Mario in Carthaginis ruinis ſedente*, over C. Marius zittende op de puinhoopen van Carthago. Hier na deden vier voortreflijke Jongelingen, welke van de hoogſte Orde der eerſte Klaſſe, tot de Orde der Candidaten waren bevorderd, ieder een door hem bewerkte Declamatie: A. MOENS, *de morte Montezumae*, over den dood van Montezuma; J. J. VAN DEINSE, *de ſpeciminibus curae divinae in genus humanum*, over de blijken der Goddelijke zorg jegens het menſchelijk geſlacht; JAC. JOAN. VAN DEINSE, *de Chriſtophoro Columbo*, over Christophorus Columbus; J. L. LIBERT, *de dicto Horatii: nil admirari*, over het gezegde van Horatius: Niets te bewonderen. Vervolgens werden aan de gezegde Jongelingen ſchoone Prijzen toegereikt, en voorts ook aan eenige anderen, als aan H. J. VAN ZENNEP, S. DE WIND, C. J. ACKERMANS, welke uit de hoogſte Orde der tweede, tot de laagſte der eerſte Klaſſe werden bevorderd. Ook werd een buitengewone Prijs geſchonken aan den uitſtekenden Jongeling M. J. VAN DER KREKE, die van de laagſte

ste Orde der tweede tot de hoogste Orde dier Klasse bevorderd was, van de hoogste Orde der derde Klasse tot de laagste Orde der tweede Klasse werd bevorderd, en met een Prijs begiftigd W. N. LAMBRECHTSEN, van de laagste Orde der derde tot de hoogste Orde dier Klasse, werd met een Prijs van naarstigheid bevorderd J. P. NOIRET DE BRUIN, uit de hoogste Orde der vierde Klasse, werden met Prijzen vereerd, en tot de laagste Orde der derde bevorderd J. J. DE JONGE LUGHTEN, C. BLOM, uit de vijfde Klasse werden bevorderd tot de laagste Orde der vierde, J. G. SCHORER, J. R. VAN DER PLAS, P. N. SCHORER, uit het Tirocinium werden met Prijzen begiftigd, en tot de vijfde Klasse bevorderd F. VAN UEINSE en W. ERMERINS. Alle deze jonge Lieden betuigden aan Heeren Curatoren, voor de ontvangene Prijzen hunnen dank in Latijnsche Dichtmaat. Deze plegtigheid, die tot groot genoegen der Toehoorders is gevierd, werd door een aangenaam muzijk begonnen, afgewisseld en gesloten.

B O L S W A R D.

Heden den 31sten Julij 1808. had alhier plaats de plegtige en openlijke Promotie van den braven en veelbelovenden Jongeling H. G. CANNEGIETER, van de Latijnsche School naar de Akademie. — Onze Rector de Wel Ed. Heer P. M. KESLER, opende deze plegtigheid met eene Redevoering: *De præcipuis seculi nostri vitiis.* — Vervolgens werd aan voornoemden Jongeling een aanzienelijke Eereprijs gegeven, waar op dezelve eene korte door hem zelven bewerkte Redevoering hield, *de præstantia Religionis*, en met gepaste aanspraken van deze School afscheid nam. Welk een en ander tot bijzonder genoegen der aanwezenden afliep.

BEKENDMAKINGEN.

NB. NB. Aan de Predikanten en Weduwen van Predikanten, reſorteerende onder de Claſſis van *Alkmaar*, wordt op bekomene aanſchrijving van zijn Excell. den Minister van den Eeredienst, bekend gemaakt, dat zij, ter bekoming van Ordonnantiën voor het hun competerende Kinder-, School en Akademiegeld, van dit lopende jaar 1808. verpligt zijn zorg te dragen, dat zij de Atteſtatiën de vita en verdere Atteſten vragtvrij bezorgen, ten huize van den Koster der Groote Kerk te *Alkmaar*, uiterlijk voor of op den 3den Januarij 1809.

G. VAN DER GOOT,
F. L. DER KINDEREN,
Gecomm. der Cl. van *Alkmaar*.

Alkmaar den 15 Nov. 1808.

Men preſenteert te koop, een gebruineerd Eekenhoute Predikſtoel met deszelfs Galmbord, voorheen gebruikt in de Gasthuiskerk te *Amſterdam*, te bevragen bij den Makelaar GERRIT JANSEN, op de Heerengracht, over de Spiegelſtraat aldaar.

KERK-NIEUWS.

GELDERLAND.

NIJMEGEN.

ELST den 2den Octob. l. l. Onze waardige Leeraar W. OVERDUIN, die ons lief geworden is, na rijpe overweging bedankt hebbende voor de beroeping tot Herder en Leeraar in de Gemeente van *Gorinchem*, gaf heden hier van ons de aangename kennis, en verbond zich bij vernieuwing aan ons met eene plegtige Leerrede over 1 *Theſſ.* III: 11—13. *Doch onze God en Vader zelve, en on-*

ze

zê Heere Jezus Christus regte onzen weg tot u. Ende de Heere vermeerdere u, ende make [u] overvloedig in de liefde tegen malkanderen, ende tegen alle, gelijk wij ook zijn tegen u: Opdat hij uwe herten verſterke om onberispelijk te zijn in heiligmakinge, voor onzen God en Vader, in de toekomſte onzes Heeren Jezu Christi met alle zijne heiligen.

NIJMEGEN den 26ſten Octob. Op dezen vastgeſtelden dag is alhier, ten overſtaan van Deputaten Syn. Gelriæ, DD. F. J. VAN HARENCARSPEL en J. NOORDINK, Predd. te *Nijmegen* en *Zutphen*, perempt. geëxamineerd de Wel Eerw. Heer G. HOOGKLIMMER, beroepen Pred. te *Batenburg*. De proeftekst was *Marc.* XVI: 16. het Hebr. *Ps.* XIII. het Grieksch het tekstkap. Het onderzoek geſchiedde door den Wel Eerw. zeer gel. Heer A. BOONEBAKKER, Pred. te *Hemmen*, over de voornaamſte ſtukken van onzen Christelijken Godsdienst, met dat gewenscht gevolg, dat de geheele Vergadering in alles volkomen genoegen nam en zeer voldaan, met alle ruimte en hartelijke zegenbede D. HOOGKLIMMER, tot Herder en Leeraar aan die Gemeente heeft toegewezen, na aflegging van den eed van Purgie en de onderteekening van de formulieren van Eenigheid; zullende zijn Wel Eerw. D. V. in 't laatst van November bevestigd worden, bij vrijwilligen afſtand van den Viſitator Cl. in den ring van *Maas en Waal*, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer A. BEKENKAMP, waardig Pred. te *Druten*.

Ook is de Wel Eerw. Heer Examinator voor zijn volbragt werk, namens de Vergadering, door den Præſes vriendelijk bedankt.

BATENBURGH. Zie hier boven onder *Nijmegen*.

RESSEN. Zie Meij 1808.

HORSSEN Vakant. Zie April 1807.

HERVELT Vakant, Zie Aug. 1808. Men verlangt

langt dat deze Gemeente spoedig en op de beste wijze wederom met een waardig Leeraar zal voorzien worden, waartoe zijne Excellentie den Minister van Eeredienst reeds voor eenigen tijd vrijheid heeft gegeven.

HUISSEN. De Wel Eerw. zeer gel. Heer COX, Pred. te *Venlo*, heeft zich, na eenigen tijd van beraad, verpligt geoordeeld, onze éénparige beroeping in des Heeren vreeze aan te nemen.

VENLO. Deze Gemeente dreigt een zware slag, alzo onze waardige Herder en Leeraar de beroeping naar *Huissen* in 's Heeren vreeze heeft aangenomen.

THIEL.

THIEL den 9den Nov. Heden ontvingen wij zeer onverwacht de tijding, dat de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. POSTHUMA, voorheen Rector der Latijnsche Schole, en derde Pred. alhier, maar laatst L. M. Hum. et Antiq. Rom. Lector, en Rector der Latijnsche Schole te *Zierikzee*, in den ouderdom van 52 jaren, aan eene hevige koortsziekte, aldaar overleden was, onze veelgeliefde oudste Leeraar D. W. DE ROO, heeft op den volgenden dag in zijne avondbeurte in liefde aan den Overledenen gedacht, en naar aanleiding van zijne Voorafspraak over *Hebr.* XIII: *7a.* ons den hoofdinhoud der Leere en vermaningen, welke ons de Overledene, gedurende den tijd van omtrent 13 jaren met zulk eenen liefderijken ernst en onvermoeide vlijt gegeven had, herinnerd, en aan 's Mans zoo vaak miskende verdiensten volkomen regt gedaan; hij wekte ons vervolgens in zijne Leerrede over de vermaning van JEZUS, *Matth.* XXIV: 44. *Daarom zijt ook gij bereid, want in welke ure gij het niet en meent, zal de Zone des menschen komen.* zeer ernstig op, om ook uit dit treffend sterfgeval lessen van ware wijsheid op te zamelen.

OMMEREN. D. J. VAN TROOSTENBURG DE BRUIN, aan de *Cuinre*, onder de Eerw. Classis van

Vol-

Vollenhoven en Steenwijk beroepen zijnde, en die beroeping aangenomen hebbende, predikte den 30sten Octob. zijn afscheid van hier, en nam daar toe ten tekst *Openb.* III: 3*a*. *Gedenkt dan hoe gij het ontvangen ende gehoort hebt, ende bewaart het, ende bekeert u.*

RAVENSWAIJ Vakant. Zie Julij 1808.

LIENDEN staat Vakant te worden. Zie Octob. 1808.

ZALT-BOMMEL.

POEDEROIJEN den 16den Octob. Heden is onze beroepen Leeraar, D. G. J. ROIJERS, onder ons in den heiligen dienst bevestigd door D. O. VAN TRICHT, Pred. te *Wel en Ammerzode*, met de woorden van den Heiland, *Joh.* XII: 26. *Zoo iemand mij dient, die volge mij: ende daar ik ben, aldaar zal ook mijn dienaar zijn. Ende zoo iemand mij dient, de Vader zal hem eeren.* Terwijl de Bevestigde zinen dienst onder ons aanvaarde met het Goddelijk bevel, *Matth.* XVII: 5. *Hoord Hem.* De oplegging der handen is geschied behalven door den Bevestiger, door de Wel Eerw. Heeren NOUTMAN, VAN OOSTERZEE, VAN GEND DE LEEUW, INDEWEIJ, DE BOUTER, DE FREMERIJ en JUIN, resp. Predd. te *Driel, Brakel, Rumpt, Nederhemert, Aalst, 's Bosch* en rustend Pred. te *Engelen*. Het werk van dezen dag is tot algemeen genoegen en zoo wij hopen tot eenen waren zegen verrigt.

ZALT-BOMMEL den 9den Nov. Heden is de Wel Eerw. Heer VAN DOESBURG, Prop. onder de Eerw. Classis van *Rheenen en Wijk*, en beroepen Predikant in de Gemeente van *Est*, alhier na een kort Voorstel perempt. geëxamineerd door D. J. DE BOUTER, Pred. te *Aalst*, en naauwkeurig onderzocht in de Hebreeuwsche en Griekse talen, als ook in de voornaamste stukken van de H. Godgeleerdheid; met dat gevolg, dat dezelve met zegenbede aan de Gemeente van *Est* is toegewezen, wor-

wordende de Heer Examinator voor zijn welingerigt werk bedankt.

NEDERHEMERT den 23sten Octob. Onze waardige en veelgeliefde Leeraar D. D. INDEWEIJ, de Collatie van *Gellicum en Rhenoij*, den 15den dezer ontvangen hebbende, wendeden wij alle pogingen aan om hem, wiens dienst onder ons niet ongezegend is, en bij ons zoo zeer bemind, te bewegen bij ons te blijven. — Heden werden wij ten hoogsten verblijd, daar hij ons kennis gaf, voor de aan hem opgedragene Collatie bedankt te hebben, en voor als nog ons niet te zullen verlaten, zich aan ons op nieuw verbindende met eene gepaste Leerrede over *Zach.* VIII: 19*b*. *Hebt dan de waarheid ende den vrede lief.*

Hartelijk wenschen wij, dat God deze keuze in allerlei opzigten met zijne hooge goedkeuring achtervolge, en in liefde zorge voor de Gemeenten van *Gellicum en Rhenoij*.

HERWIJNEN. Den 3den Nov. overleed alhier in den ouderdom van ruim 82 jaren, onze waardige en veel geliefde Leeraar de Wel Eerw. zeer geleerde Heer L. VERBEET, na gedurende den tijd van 56 jaren en 7 maanden ons het Evangelie van JEZUS CHRISTUS verkondigd te hebben, hij werd onder ons Bevestigd den 9den April 1752. en wijdde alle zijne krachten van dien tijd af tot kort voor zijn dood toe aan den dienst des Heeren onder ons, en schoon beroepen als Leeraar te *Schoore* en *Vlake* in *Zuidbeveland*, te *Iperfikke* in *'t Land van Goes*, en te *Rhenoij* en *Gellicum*, onder de Classis van *Zalt-Bommel*, verbond hij zich gedurig op nieuw aan ons en den Evangelisdienst onder ons; tot slechts weinige weken voor zijn dood, heeft hij niet opgehouden in 't openbaar en bijzonder ons te stichten en zoo veel zijn krachten zulks toelieten, den openbaren Predikdienst onder ons waar te nemen, langzaam afnemende in ligchaamskrachten,

ren, bleven de vermogens van zijn ziel tot op het laatſte oogenblik toe volkomen, en hij ontſliep onverwacht zachtenzoo wij niet twijfelen zalig, den 6den Nov. gedagt D. J. H. HASSELBACH, Pred. te *Haaften*, als Dep. Cl. en vriend van den overledenen aan dit ſterfgeval, en predikte bij die gelegenheid *Hebr.* XIII: 7. *Gedenkt uwer Voorgangeren, die u het woord Gods geſproken hebben: [ende] volgt haar geloove na, aanſchouwende de uitkomſte [harer] wandelinge.* Wij betreuren zijn dood en verliezen in hem een Leeraar, vader en vriend, nederigheid, opregtheid, beſcheidenheid, ware kunde en zucht voor het Evangelie dat hij verkondigde, vereenigde zich in dezen vader in Christus, naar het oordeel van allen die hem kenden en wisten te waarderen, en daar hij warsch was van alle ijdele loftuitingen, willen wij van hem niets meer zeggen, maar dragen biddende de belangens dezer herderlooze Gemeente aan den grooten beſtuurder der Kerk op, en wenſchen dat van achteren zijn dienst nog bij velen tot opbouw van geloof en godzaligheid mag vruchtbaar zijn.

OPHEMERT den 12den van Slachtmaand. Den 27ſten der vorige maand werd op uitdrukkelijke begeerte des overledenen, van den huize *Blitterswijk* herwaards overgebragt, en in het voorvaderlijk graf begraven, het lijk van den Hoog Welgeboren Heer BARTHOLD, Baron de Cocq van *Haeften*, Heer van *Blitterswijk* en *Wanſum*, Voogd van de Hoog Welgeborene Freules van *Haeften van Ophemert*, en Lieutenant Colonel bij de Guardes du Corps van wijlen Z. D. H. Prins WILLEM DEN VIJFDEN, van *Orange en Naſſau*; en den daar op volgenden Zondag avond, wierden wij door onzen Leeraars J. J. SCHOLTEN, aan dit treurig en onverwacht afſterven herinnerd en opgewekt, om de gedachtenis van dezen deugdzamen afgeſtorvenen, in zegenend aandenken te be-

bewaren. Het onderwerp zijner overdenking genomen uit *Spreuk.* X: 7a. „*De gedachtenis des regtvaardigen zal tot zegening zijn.*" gaf aanleiding, om het aandenken aan den dood des Edelen van *Haeften* voor te ſtellen als bedroevend: uit hoofde dat aan het huisgezin een dierbaar echtgenoot en vader; aan zijne naastbeſtaanden en vrienden een edel bloedverwant en vriend, en aan het vaderland een aanzienlijk geſlacht ontnomen is; maar ook, om het zelve als vertroostend voor te dragen: daar hij leeft in de gewesten der onſterflijkheid; in zegenende nagedachtenis bij de zijnen; en in dankbaar aandenken van ons allen.

Dankbare herinnering aan de weldaden, door dit aanzienlijk geſlacht in vorige dagen aan deze plaats bewezen, verhoogde de aandoening der Gemeente, welke in groote getale was opgekomen, om deze Godsdienstoefening bij te wonen; terwijl de tegenwoordigheid van alle de Leden des Dorpsbeſtuurs, welke in rouwgewaad verſchenen waren, derzelver plegtigheid vermeerderde.

ZUILICHEM EN NIEUWAAL Vakant. Zie Dec. 1805.

ROSSUM Vakant. Zie Nov. 1807.

WADENOIJEN Vakant. Zie April 1808.

EST Vakant. Zie Junij 1808.

GELLICUM EN RHENOIJ. Zie Octob. 1808.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN den 27ſten Octob. De Hervormde Gemeente van *Zevenaar* en het Ambt *Lijmers* is na gedaan verzoek in de Eerw. Claſſis van *Zutphen* ingelijfd.

NEDER-VELUWE.

HATTEM. Op Zondag den 23ſten Octob. l.l. werd alhier onze nieuwberoepene Leeraar, D. G. J. TER BRAAK, van *Poortvliet* tot ons overgekomen, in zijn heilig Dienstwerk onder ons plegtig ingezegend door den Heer Inſpector van het Diſtrict,

stict, D. L. MEENDERINK, Pred. te *Oene*. De Bevestiger predikte bij die gelegenheid 's voormiddags over 2 *Tim.* IV: 1 tot 5 ingesloten: *Ik betuige dan voor God ende den Heere Jezu Christo, die de levende ende doode oordeelen zal in zijne verschijninge ende* [*in*] *zijn Koninkrijke.* —— *Maar gij weest wakker in alles, lijdt verdrukkingen: doet het werk van een Evangelist, maakt dat men van uwen dienst ten volken verzekert zij.* 's Namiddags maakte onze bevestigde Leeraar een aanvang van zijnen Evangeliedienst, door het houden van eene Intrerede over de woorden van den Apostel Petrus, *Hand.* X. 29*b*. *Zoo vraag ik dan, om wat reden gijlieden mij hebt ontboden?*

BARNEVELD Vakant. Zie Sept. 1808.

HATTEM Vakant. Zie Octob. 1808.

'S HERTOGENBOSCH.

BERLICUM Vakant. Zie Jan. 1808.

PEEL- EN KEMPELAND.

NUNEN, GERWEN EN WETTEN. Mogten wij in het begin van dit jaar met blijdschap en dankzegging berigten, dat onze waardige en getrouwe Leeraar, D. U. C. HANEWINCKEL, op den 31sten Jan. den dag, die juist zijnen vijftigjarigen predikdienst besloot, met veel opgewektheid en stichting voor ons, hier van eene plegtige gedachtenis gehouden had, en besloten wij dat berigt met dezen uitgedrukten wensch: dat God zijnen Knecht verder sterken en sparen wilde, om in zijnen voor ons zoo nuttigen dienst nog lang te kunnen volharden. Thans moeten wij treurende berigten, dat het den Albestuurder niet behaagd heeft deszelfs dagen langer te rekken, dan tot den 31sten Octob. l. l. Zijn Eerw. werd overvallen van eene beroerte, die in weinige dagen een einde van zijn arbeidzaam, nuttig en voorbeeldig leven maakte, in den ouderdom van bijna 78 jaren

Zijn Eerw. werd geboren te *Bakel*, den 15den

Dec. 1730. en werd door zijnen Vader, D. A. HANEWINCKEL, toen aldaar Predikant zijnde, tot den heiligen dienst opgeleid. Hij volbragt zijne Studien op de Hooge School te *Groningen*, en genoot aldaar het onderwys van de beroemde Hoogleeraren OFFERHAUS, SCHROEDER, ENGELHARD, GERDES, CHEVALLIER en HOLLEBEEK, wel toegerust met alle kundigheden die een Godgeleerde verſieren, werd hij den 1ſten Octob. 1755. onder het getal der Proponenten aangenomen, en beroepen tot Adj. Pred. bij zijnen Vader, in de Gemeente te *Geldrop en Riel*, alwaar hij bevestigd is den 5den Febr. 1758. Alhier den tijd van 5 jaren het Leeraarambt vervuld hebbende, werd zijn Eerw. beroepen in deze Gemeente, en in zijnen dienst bevestigd den 13den Febr. 1763. en heeft denzelven den tijd van ruim 45 jaren met allen ijver en getrouwheid vervuld.— Hij laat na eene bitter bedroefde Weduwe, Mejufvr. CATHARINA ELISABETH SLUITER, Dochter van wijlen den Eerw. Heer H. SLUITER, Pred. te *Deurne*, met welke hij zich den 5den Maart 1764 in den Echt verbond. Uit dit Huwelijk zijn nog over negen Kinderen, vijf Zonen en vier Dochters, van welke de oudſte Zoon S. HANEWINCKEL, het Evangelium in de Gemeente te *Vierlingsbeek en Zambeek* verkondigt.

D. W. VAN DRONGELEN, Pred. te *Mierlo*, heeft op Zondag den 6den Nov. een gepaste Lijkrede over den Overledenen gehouden, leggende tot een grondſlag van dezelve *Phil.* I: 21. *Want het leven is mij Christus, ende het ſterven is* [*mij*] *gewin.* Zijn Eerw. ſtelde ons den Overledenen voor in deszelfs getrouwheid als Leeraar, en als een navolgenswaardig Voorganger op den weg van geloof en deugd, en beſloot zijne Leerrede met treffende, bemoedigende en vertroostende aanſpraken, zoo aan de Weduwe en Kinderen van den

Over-

Overledenen, als aan de ganſche Gemeente. Dus is

NUNEN, GERWEN EN WETTEN Vakant.

LOMMEL Vakant. Zie Octob. 1808.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT den 4den Octob. Heden is in onze Conſiſtoriale Vergadering, na zich met loffelijke getuigſchriften der Hooge Schole en Kerkenraad van *Harderwijk* behoorlijk aangegeven te hebben, præparat. geëxamineerd de Heer C. VAN HEIJCOP TEN HAM, waarin de Geëxamineerde zoo vele blijken van kunde en bekwaamheid gegeven heeft, dat de Eerw. Vergadering zijn Eerw. na onderteekening der Formulieren van Eenigheid der Nederlandſche Kerk, met volle ruimte tot den Predikdienst toegelaten heeft.

Het Examen is verrigt door den Wel Eerw. Heer COX, Pred. te *Venlo*, de opgegeven en verhandelde proeftekst was 1 *Joh.* IV: 9. in het Grieksch is zijn Eerw. ondervraagd over het tekstkap. in het Hebreeuwsch over *Jeſ.* I. De Wel Eerw. Heer Examinator is voor zijn welingerigt Examen bedankt

MAASTRICHT den 23ſten Octob. Heden over 8 dagen ontving men alhier in den avond het treurig berigt, dat onze waardige oudſte Leeraar, de Hoog Eerw. zeer gel. Heer A. M. DE ROUVILLE, Prof. in de H. Godgeleerdheid en Pred. bij deze Gemeente, ten huize van zijnen Zoon, den Heer J. DE ROUVILLE, te *Sommelsdijk*, den 9den Oct. overleden is na eene korte ongeſteldheid van 5 dagen en bezerting op de borst.

Zijn Eerw. bereikte den ouderdom van 63 jaren en bijna 5 maanden.— 6 jaren heeft hij te *Namur*, en ſedert den jare 1778 onder ons het Evangelium van Gods genade zuiver en met veel bevalligheid verkondigd, zoo hier door als door zijnen Christelijken, voorzigtigen, vredelievenden wandel en de trouwe, die de Overledene ons bewees in alle

treurige omſtandigheden, in welke onze Gemeente in de laatſte jaren gedompeld is, was ons hart ten naauwſten aan zijn Eerw. verbonden en grieft dan zijn onverwacht verlies ons op het ſterkst.

Zijn Eerw. laat na eene bitter bedroefde Weduwe met 5 Kinderen, die met deze en de Gemeente, haar zielgrievend verlies betreurt, doch zich ook met die ſterkt, in de blijde hope, dat de Overledene is ingegaan in de zalige ruste voor Gods gaarn getrouwe Knechten weggelegd.

Des Overledenen Ambtgenoot, de Hoog Eerw. Heer J. VERLOREN, onze eenig overgebleven Leeraar, heeft den volgenden Zondag aan den waardigen Man met veel aandoening van Spreker en Hoorders, in liefde gedacht, in eene opzettelijke Lijkrede over *Gen.* XXV: 8. *Ende Araham gaf den geest, ende ſtierf in goeden ouderdom, oud, ende* [*des levens*] *zat: ende hij werd tot zijne volken verzameld.* Dus

MAASTRICHT vier Predikantsplaatſen Vakant.

MAASTRICHT den 28ſten Octob. Op Voorſtel der Nederd. Kerkenraad, heeft de Conſiſtoriale Vergadering de openſtaande Predikantsplaats in de Nederduitſche Gemeente alhier overeenkomſtig de Reſolutie van de Gelderſe Synode van den Jare 1665, op heden opgedragen aan den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. SNETHLAGE, die in den Jare 1796, door het gemis van alle traktement, zich genoodzaakt zag deze Gemeente tot haar innige ſmarte te verlaten, en daar na beroepen werd te *Leer* in *Oost-Friesland*, waar hij nog met veel ijver het Evangelie der verzoening verkondigt.

Hartelijk verlangt de ganſche Gemeente, dat deze haar weleer zoo geliefde Leeraar, deze herroeping in 's Heeren vreeze aannemen zal.

VALKENBURG Vakant. Zie Aug. 1795.

EIJSDEN Vakant. Zie Nov. 1795.

VAALS Walſche Kerk Vakant. Zie Aug. 1797.

WIL-

WILRE' IN DEN VROENHOVEN Vakant. Zie April 1798.

MEERSSEM EN SCHIMMERT Vakant. Zie Junij 1799.

KLIMMEN Vakant. Zie Aug. 1800.

MAASTRICHT Walſche Kerk Vakant. Zie Jan. 1796. en Dec. 1806.

ZUID-HOLLAND.

DORDRECHT.

DORDRECHT Schotſche Kerk Vakant. Zie Maart 1808.

DORDRECHT Walſche Kerk Vakant. Zie April 1808.

LEKKERLAND. Ziet Sept. 1808.

WASPIK. Zie Sept. 1808.

ZUID-BEIJERLAND (HITSERT) ſtaat Vakant te worden. Zie Octob. 1808.

ZWIJNDRECHT. Zie Octob. 1808.

SLIEDRECHT. Zie Octob. 1808.

LEIJDEN EN NEDER-RHIJNLAND.

LEIJDEN. Op den zevenden van Slachtmaand zijn twee zeer begaafde Leerlingen dezer Hooge School, de Studenten B. F. TIJDEMAN, van *Utrecht* en P. W. VAN DEN BROEK, van *Prinſenhage*, in onze Clasſicale Vergadering, door den Wel Eerw. Heer J. H. FOUACHE, Pred. te *Zoeterwoude*, præparat. geëxamineerd, en door de Claſſis tot Proponenten aangenomen.

NOORDWIJK AAN ZEE Vak. Zie Nov. 1805.

LEIJDEN Walſche Kerk twee Predikantsplaatſen Vakant. Zie Jan. 1808. en Sept. 1808.

GOUDA EN SCHOONHOVEN.

OUDEWATER Vakant. Zie Sept. 1808.

MEERKERK Vakant. Zie Octob. 1808.

SCHIELAND.

SCHIEDAM. Den 20ſten dezer maand is D. G. ELIAS, S. S. Theol. Doct. (na dat zijn Wel Eerw.

de beroeping den 12 Sept. l. l. op hem uitgebragt, na eenige dagen beraad hard aangenomen, het geen in de vorige Boekzaal was vergeten op te geven) alhier bevestigd, door deszelfs jongsten Ambtgenoot D. C. VAN HERWERDEN, met de woorden uit *Psalm* LXXII: 17, 18, 19. *Zijn naam zal zijn tot in eeuwigheid: zoo lange als er de zonne is, zal zijn naam van kind tot kind voortgeplant worden; ende zij zullen in hem gezegend worden; alle Heidenen zullen hem welgelukzalig roemen. Gelooft zij de HEERE God, de God Israels, die alleen wonderen doet. Ende gelooft zij den naam zijner heerlijkheid tot in eeuwigheid: ende de ganſche aarde worde met zijne heerlijkheid vervuld. Amen, ja Amen.* Waarop de Bevestigde des avonds zijne Intrede gedaan heeft met *Gen.* XXXI: 13*a*. *Ik ben die God van Beth-El.*

ROTTERDAM Walſche Kerk den 21ſten Sept. 1808. Heden trof deze Gemeente een allerzwaarſte ſlag door het overlijden van haren oudſte Leeraar en Herder, den Wel Eerw. en zeer geleerde Heer H. A. CERTON; na het Evangelie der genade verkondigd te hebben, gedurende 47 jaren eerst te *Maaſtricht*, vervolgens te *Schiedam*, en zedert 1774 alhier, ontſliep zijn Eerw. in den Heer zacht en zalig, na een ſchielijk verval van krachten, ruim 72 jaren oud. Zeer veel zou tot lof van den overledenen kunnen gezegd worden, ware het niet dat eerbied voor zijn bij zijn leven betoonden afkeer van alle loftuitingen zulks verbood. — Het zij genoeg te berigten, dat zijn Eerw. algemeen betreurd wordt, het geen niet onduidelijk bleek, door de groote aandoening welke men bij de Gemeente beſpeurde, op den daar aan volgenden Zondag, toen zijne ambtgenooten aan zijn Eerw. in liefde gedachten.

PERNIS ſtaat Vakant te worden. Zie Sept. 1808.

GO-

GORINCHEM.

GORINCHEM. D. SCHIFF, Pred. te *Weesp*, uit het in de vorige Boekzaal gemelde drietal den 25sten Oct. alhier beroepen zijnde, heeft na groote 8 dagen van beraad, ons vriendelijk bedankt.

Waar op de breede Kerkenraad den 11den dezer bij meerderheid van ſtemmen het volgende twaalftal gemaakt heeft.

DD. J. E. VOET VAN CAMPEN, Predd. te *Bolsward*. J. VAN DER LEEUW, te *Wageningen*. J. STERK, te *Moordrecht*. P. SILVERGIETER HOOGSTAD, te *Zwammerdam*. P. VERHAGEN METMAN, te *Waalwijk*. W. MOLENAAR, te *Maasſluis*. P. VAN DER HAGEN SPEELMAN, te *Varik*. J. SJOENIS, te *Meuwen*. M. J. VAN NIJMEGEN, *'t Eiland Roſenburg* &c. VAN RIJSSEL, te *Tholen*. R. SPEELMAN, te *Hardinxveld*, en TRESSERS, te *Loon op Zand*.

Uit dit twaalftal is den 15den het volgend zestal gemaakt.

DD. VOET VAN CAMPEN, VAN DER HAGEN SPEELMAN, R. SPEELMAN, VERHAGEN METMAN, STERK en SILVERGIETER HOOGSTAD.

Waar uit weder den 18den dit drietal is geformeert.

DD. STERK, SILVERGIETER HOOGSTAD en VOET VAN CAMPEN.

Uit welk drietal, buiten wettige verhindering, den 29ſten dezer een beroep zal gedaan worden.

HOORNAAR. Alhier is den 19den Oct. ten overſtaan van HH. Conſulenten dit drietal van Predikanten gemaakt.

DD. B. VAN VEEN, Predd. te *Aalburg en Heesbeen*. J. H. VERSCHOOR, te *Arkel*, en G. SPIJKER, te *Kedichem*.

En daar uit met eenparigheid van ſtemmen beroepen, D. B. VAN VEEN, doch die na eenige da-

gen van beraad, ons vriendelijk bedankt heeft. Dus blijft

HOORNAAR Vakant.

AALBURG EN HERSBEEN. Onze Leeraar B. VAN VEEN, is van hier naar *Hoornaar* beroepen, doch heeft voor dezelve tot onze blijdschap bedankt.

EETHEN EN DRONGELEN. Uit een na verkregene handopening van de Wel Ed. Geboren Vrouwe C. G. HAGOORT, weduwe van *Bleiswijk*, den 31sten Aug. gemaakt viertal, bestaande uit de Predd. H. G. BRINKHOF BEUSEKAMP, Pred. te *Pernis*. L. VALK, te *Hoogvliet*. H. ELSER, te *Benschem*, en den Prop. VAN DORSBURG, is daar uit ten overstaan van HH. Consulenten beroepen, D. BRINKHOF BEUSEKAMP, die deze beroeping tot onze blijdschap aangenomen heeft; en vervolgens door deszelfs zwager D. VAN SCHAGEN, Pred. te *Kapel aan den Ijssel*, den 30sten Oct. onder ons is Bevestigd met 1 *Cor.* XVI: 10. *Zoo nu Timotheus komt, ziet dat hij buiten vreze bij u zij: want hij werkt het werk des Heeren gelijk als ik.* Waar op de Bevestigde zijn dienstwerk begon met *Matth.* XVII: 5. het laatste gedeelte. *Hoort hem.*

HEUSDEN Walsche Kerk Vak. Zie Jan. 1807.

SPIJK Vakant. Zie Julij 1808.

VOORNE EN PUTTEN.

BRIELS NIEUWLAND. Den 23sten Oct. is D. W. M. KOOIJ, alhier Bevestigd door D. C. LOURON, Pred. te *Helvoetsluis*, met *Joh.* V: 39. *Onderzoekt de Schriften: want gij meent in dezelve het eeuwige leven te hebben: ende die zijn 't die van mij getuigen.* Zijnde de oplegging der handen geschied door den Wel Eerw. Heer Bevestiger, als ook door DD. F. EVERAARS en J. P. WERNINK, Guil. Fil. Predd. te *Zwartewaal* en in

WER-

den *Oudenhoorn*. Waar op de Bevestigde des namiddags zijne Intrede gedaan heeft met *Joh.* VIII: 51. *Voorwaar, voorwaar zegge ik u, zoo iemand mijn woord zal bewaard hebben, die zal den dood niet zien in der eeuwigheid.*

OUDDORP. Na dat D. M. GERSEN, door het bewind gunstig Emeritus, salvo honore et stipendio verklaard was, heeft de Kerkenraad van *Ouddorp*, op den 3den Maart 1808. ten overstaan der E. Deputaten van de Classis van *Voorne en Putten*, in den ring van *Overflakkee*. DD. L. SLOTEMAKER en L. GRENDEL, resp. Predd. te *Middelharnis* en *Dirksland*, gemaakt het volgend drietal:

DD. A. F. VAN DER SCHEER, A. F. Fil. Predd. te *Zegveld*. J. HOEK, *in de Lier*. J. STOELENDRAAIER, te *Kamerijk*.

Welk drietal door den Wel Ed. gestrengen Heer J. J. GUNWIS CZ. als Ambachtsheer van *Ouddorp*, c. a. geapprobeerd zijnde, daar uit met eenparige stemmen beroepen is, D. A. F. VAN DER SCHEER, V. D. M. te *Zegveld*, van welke beroeping den beroepenen is kennis gegeven; doch door zijn Eerw. daadlijk is afgeslagen: hier op is de Kerkenraad, ten overstaan van bovengemelde Heeren Dep. op den 4den Mei 1808. overgegaan, om een drietal van Predikanten te formeren, wordende op het zelve geplaatst:

DD. D. A. DITMAR, Predd. te *Wijk bij Heusden*. J. HOEK, *in de Lier*. P. PICKE, te *Oudvossemeer*.

Dit drietal door den Wel Ed. Ambachtsheer goedgekeurd zijnde, werd daar uit met eenparigheid van stemmen beroepen, D. D. A. DITMAR, Pred. te *Wijk bij Heusden*, welke van deze beroeping kennis gekregen hebbende, na eenige dagen van beraad, voor dezelve vriendelijk bedankt

heeft. Op den 11ften Aug. 1808. vergaderde daarom de Kerkenraad, ten overſtaan van de Heeren Depp. L. GRENDEL en G. OUTHUIS, reſp. Predd. te *Dirksland* en *Bommel*, ter formering van een ander drietal, op het welk men plaatſte:

DD. S. LA LAU, Predd. te *Oudendijk*. J. DAGEVOS, te *Hoog Blokland*. J. P. VERFF, te *Bleskensgraaf en Hofwegen*.

Dit drietal door den Wel Ed. Heer J. J. GUNWIS, als Ambachtsheer geapprobeerd zijnde, beriep men uit het zelve D. S. LA LAU, Pred. te *Oudendijk*, deze beroeping den beroepenen per Misſive toegezonden zijnde, is dezelve, na eenige dagen van beraad, door zijn Eerw. aangenomen, en zoo door den Ambachtsheer als door de Eerw. Claſſis van *Voorne en Putten* goedgekeurd.

Op Zondag den 2den Octob. 1808. nam onze oude Leeraar D. M. GERSEN, van ons afſcheid met eene Leerrede over *Hand.* XX 32. *Ende nu, broeders, ik bevele u Gode, ende den woorde zijner genade: die machtig is [u] op te bouwen, ende u een erfdeel te geven onder alle de geheiligde.*

Op Zondag den 16den Octob. 1808. werd onze van *Oudendijk* tot ons overgekomen Leeraar onder ons Bevestigd door D. L. SLOTEMAKER, als Dep. Cl. in den ring van *Overflakkee*, met eene Leerrede over *Deut.* XXXII: 2, 3. *Mijne leere druppe als een regen, mijn reden vloeije als een dauw; als een ſtofregen op de graſſcheutkens, ende als droppelen op het kruit. Want ik zal den naam des HEEREN uitroepen:* en de Bevestigde D. S. LA LAU deed zijne Intrede met eene Leerrede over 2 *Cor.* V: 21. *Want dien die geen zonde gekent en heeft, heeft hij zonde voor ons gemaakt, op dat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in hem.*

'S GRA-

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE Walsche Kerk Vakant. Zie Aug. 1808.

'S GRAVENHAGE. Zie Sept. 1808.

WOERDEN EN OVER-RHIJNLAND.

BODEGRAVE Vakant. Zie Octob. 1808.

B U U R E N.

ERICHEM den 13den Nov. Heden had hier eene gebeurtenis plaats, welke zeer zeldzaam voorvalt, onze oude Leeraar, de Wel Eerw. Heer, H. T. POST, die voor zoo ver kan worden nagegaan, de oudste dienstdoende Leeraar in dit Koninkrijk is, vierde in het 85ste jaar zijns levens plegtige gedachtenis van zijnen zestigjarigen arbeid onder ons.

Deze plegtigheid was te grooter, daar bij die gelegenheid een Jongeling na voorafgaande Belijdenis door den H. Waterdoop in ons Kerkgenootschap werd ingewijd, hebbende zijn Eerw. ten onderwerp gehad *Marc.* XVI: 15, 16. *Ende hij zeide tot haar, gaat henen in de geheele wereld, predikt het Evangelium allen creaturen. Die gelooft zal hebben, ende gedoopt zal zijn, zal zalig worden. Maar die niet en zal geloofd hebben, zal verdoemt worden.* Als eene zeldzaamheid verdient daar en boven opmerking, dat de Eerw. Grijsaard en zijne voorouderen bijna anderhalve Eeuw ter dezer plaats het Evangelie hebben verkondigd, zijnde deszelfs grootvader in den jare 1672. deszelfs vader in 1704. en onze Leeraar in 1748. alhier Bevestigd.

Bij een opgeruimd gemoed en redelijke gezondheid heeft zijn Eerw. het gezegend voorregt van het gebruik zijner zielsvermogens ten volle te genieten; zoo dat door hem ten minste de helft van den Predikdienst, benevens de Catechisatien worden waargenomen.

Wij wenschen vuriglijk dat de Heer der Kerke

'samans

's manns nuttig leven nog lange rekke tot wezenlijk nut dezer Gemeente, en doe, wanneer hij van zijnen post wordt afgelost, hem ingaan in het rijk van vreugde en rust, hier boven.

ZIJDERVELD. *Zie* Julij 1808.

B R E D A.

BREDA Vakant. Zie Meij 1807.

BREDA Walsche Kerk Vakant. Zie Sept. 1807.

LEUR Vakant. Zie Junij 1808.

TER HEIJDEN. Zie Octob. 1808.

NOORD-HOLLAND.

A L K M A A R.

ALKMAAR den 4den Octob. In onze Classicale Vergadering, heden alhier gehouden, is de Eerw. Heer N. DE GRAAFF, Prop. als beroepen Pred. te *Koedijk*, perempt. geëxamineerd door den Wel Eerw. Heer H. L. MUNNIKEBULT, Pred. te *Schagen*, en is deels in 't Latijn, deels in onze tale onderzocht in 't Hebreeuwsch, Grieksch en in de voornaamste waarheden van onzen Godsdienst, met dat gevolg, dat hij met zegenbede aan de roepende Gemeente werd toegewezen, hebbende zijn Eerw. aan onze Kerkenordening voldaan.

Nog werd de beroeping, te *Petten* uitgebragt op den Prop. A. VAN RUIJVEN, Kerkelijk geapprobeerd, en het perempt. Examen van den Beroepenen vastgesteld op de aanstaande Winter Classis, zijnde zijn Eerw. tot Proefrekst opgegeven *Joh.* III: 16. en tot Examinator ex ordine benoemd D. H. L. MUNNIKEBULT.

DEN BURG OP TEXEL den 30sten Octob. Heden werd onze beroepen Leeraar, D. J. VAN JUCHEM, in den dienst onzer Gemeente bevestigd, door D. H. SCHUTTE, Pred. aan den *Hoorn op Texel*, welke ons voorstelde den pligt van elken regtschapen Christen tot, en deh zegen, door hem te wachten op de achting en liefde jegens wettige

Leer-

Leeraars, naar aanleiding van *Joh.* XIII: 20. *Voorwaar, voorwaar zegge ik u, zoo ik iemand zende, wie* [*dien*] *ontvangt, die ontvangt mij: ende wie mij ontvangt, ontvangt hem die mij gezonden heeft.* De Bevestigde stelde zich de pligten voor, welke hij aan de Gemeente verschuldigd is, na het voorbeeld van Paulus, *Hand.* IX: 20*a*. *Ende hij predikte terstond Christus.* — Deze plegtigheden zijn met Gods zegen gelukkig volbragt, onder eene talrijke schare van toehoorders.

KOEDIJK den 13den Nov. Heden zagen wij onzen wensch vervuld! onze beroepen Leeraar D. N. DE GRAAF, werd, voormiddags in den dienst bevestigd door den Wel Eerw. Heer H. L. MUNNIKEBULT, Pred. te *Schagen*, (bij vriendelijken afstand van D. J. WESSELIUS, Pred. te *Warmenhuizen*.) Zijn Wel Eerw. leide bij deze gelegenheid ten grondslag zijner Verhandeling *Spreuk.* XIX: 16. *Die het gebod bewaart, bewaart zijne ziele: die zijne wegen veracht, zal sterven.* De oplegging der handen geschiedde, behalven door den Bevestiger, door de Wel Eerw. Heeren O. VAN DER SOOT, J. DE LEEUW, N. PRIJSHOFF, P. M. KESLER, P. P. VAN EIJKEN, J. WESSELIUS, W. ZIMMERMAN, T. VAN BERKUM, S. D. DE KEIZER, J. VOS, J. LEIDS en J. A. DE HOLLANDER, Predd. te *Noord Scharwoude, St. Pancras, Oudkarspel Bergen, Zuidscharwoude en Broek, Warmenhuizen, Ouderp en Oterleek, Schoorl, Groet en Kamp, Egmond binnen en op den Hoef, Harencarspel en Dirkshorn, St. Maarten en Valkoog* en *Egmond aan Zee*. 's Namiddags maakte onze Leeraar een aanvang van zijn dienstwerk onder ons, met een aangenaam en oordeelkundig Voorstel, ten grondslage hebbende de woorden van Filippus, *Joh.* I: 47*b*. *Komt ende ziet.*

Het werk van dezen dag liep naar wensch, en ten

ten genoegen van eene ganſche ſchare van Hoorderen af.

ALKMAAR den 15den Nov. Heden is in een Coetus alhier gehouden, dimisſie verleend aan, en zegenend van ons geſcheiden D. D. IJPEIJ, Pred. te *Haringhuizen*, beroepen naar *Appingedam*, zullende D. V. den 20ſten dezer afſcheid nemen van zijne Gemeente.

KOOG op TEXEL den 16den Nov. Van hier is verzuimd te melden, dat den 7 Octob. l. l. overleden is onze Leeraar, D. H. L. GLASVOORT, in het 70ſte jaar van zijn leven, het 37ſte van zijne Evangeliebediening in deze Gemeente. Het annus gratiæ wordt voor de Weduwe reeds waargenomen. De geëerde Boekzaallezer verwachtte aangaande den Overledenen niets nader. Zoodat

KOOG op TEXEL Vakant is.

PETTEN. Zie Octob. 1808.

OUDE SCHILD op TEXEL Vakant. Zie Octob. 1808.

HARINGHUIZEN ſtaat eerlang Vakant te worden. Zie Octob. 1808.

HAARLEM.

UITGEEST den 6den Nov. Heden is alhier de bevestiging van onzen nieuwen Leeraar D. M. VEENSTRA, geſchied door D. A. SCHIM VAN DER LOEFF, Pred. te *Spaarnwoude en Spaarndam*, met eene naar den aard dier plegtigheid en met den inhoud zijner tekstwoorden overeenkomende Redevoering over 1 *Cor.* III: 9a. *Want wij zijn Gods medearbeiders.* De Bevestigde maakte des namiddags eenen aanvang van zijn dienstwerk onder die Gemeente, en had daar toe het 7de vers van dat zelfde Hoofdſtuk tot zijn tekst uitgekozen, luidende: *Zoo is dan noch hij, die plant iet, noch die nat maakt, maar God die den wasdom geeft.* Dat de Heere dit met zijnen zegen achtervolge!

ZANDVOORT Vakant. Zie Sept. 1808.

AM-

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. Van hier moeten wij met levendige aandoening berigten, dat op den 19den Octob. laatstleden, in den ouderdom van ruim 48 jaren, na eene ziekte van weinige dagen overleden is, de Wel Eerw. zeer gel. Heer B. W. ALTMANN, zedert het jaar 1797. Hoogduitsch Pred. van onze Gemeente. Niet alleen deszelfs nagelaten Echtgenoote Mejufvrouw A. W. BUDDINGH, beide dochters en verdere aanverwandten, aan hem allerteederst verknogt, betreuren dit vroegtijdig onſchatbaar verlies, maar ook de Gemeente en zijne ambtgenooten, die alle in hunne openbare Leerredenen, zijne gedachtenis hartelijk hebben vereerd, terwijl dit door des overledenens ambtgenooten de Wel Eerw. Heeren J. M. NOOTHOVEN en C. G. S. BEGEMANN, in opzetlijk daar toe ingerigte Leerredenen geſchied is, door den eerstgenoemden den eerſten Zondag, na het overlijden, volgens Salomo's gezegde: *Spreuk.* X: 7*a*. *De gedachtenis des rechtvaardigen zal tot zegening zijn.* En door den laatstgenoemden in de Hoogduitſche taal, acht dagen later, naar aanleiding der woorden *Joann.* XI: 11*a*. *Lazarus onze vriend ſlaapt.*

Onze Gemeente verliest in den overledenen eenen man van meer dan gewone geleerdheid en uitgebreide kundigheden, die met de grootſte hartelijkheid en ijver, ook alhier, zoo wel als eertijds te *Nieuwveen*, voor zijnen Heer heeft gearbeid, terwijl hij niet minder door zijn Godvrugtig gemoedsbeſtaan, zachten en nederigen geest, gelijk ook door de beoefening van de beminnelijkſte deugden, inzonderheid die van eene vurige menſchenliefde en Christelijke weldadigheid getuigenis heeft gegeven aan den krachtigen invloed en hooge waardij van het Evangelie, dat hij verkondigde, door welk alles hij zich de hoogachting van allen verworven en vele harten teederlijk aan zich verbonden had.

Zij-

Zijne Ambtgenooten en andere Leden des Kerkenraads, nevens zijne bijzondere Vrienden, gevoelende wat men in hem als Leeraar, uitmuntend Voorbeeld, vredelievenden Broeder en opregten Vriend moet misſen, zal, terwijl zij zich vertroosten met de overtuiging, dat hij thans leeft bij zijnen Verloſſer, het aandenken van dezen hoogstwaardigen en beminnelijken Man dierbaar en onvergetelijk blijven.

AMSTERDAM. De Wel Eerw. Heer A. EVERAERTS, naar *Tſelmuiden* in *Overijſſel* beroepen, van zijne betrekkingen zoo tot den grooten Kerkenraad, als tot de Amſterdamſche Claſſis, behoorlijk ontſlagen zijnde, heeft op den 13den Nov. van deze Gemeente een liefderijk en zegenend afſcheid genomen, predikende bij die gelegenheid over *Matth.* V: 48. *Weest dan gij lieden volmaakt, gelijk uw Vader, die in de hemelen is, volmaakt is.* Wij wenſchen, dat zijn Wel Eerw. in alle opzigten, en in alle betrekkingen, ruime en beſtendige ſtof tot blijdſchap en dankzegging, hebben moge!

AMSTERDAM Engelſche Kerk den 23ſten October. Het was juist op dezen dag vijf en twintig jaren geleden, dat onze oudſte Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. LOW, A. L. M. Phil. Doct., als Pred. in de Engelſche Kerk te *Vliſſingen* in den heiligen dienst werd ingezegend. Van daar werd zijn Wel Eerw. naar *Middelburg*, vervolgens naar *Rotterdam*, en laatſtelijk herwaards beroepen. Zijn Wel Eerw. vond zich opgewekt, om, openlijk voor zijne Gemeente, met dankzegging te gedenken, aan Gods weldadigheid en trouw, gedurende al dien tijd aan hem bewezen, en predikte bij die gelegenheid, over *Spreuk.* III: 6*a*. (volgens de Engelſche Vertaling) *In alle uwe wegen erkent* Hem.

NAARDEN. De Gemeente alhier is in de diepſte rouw gedompeld, door het verlies van haren oud-

oudſten hoogstdierbaren Herder en Leeraar, den de Wel Eerw. zeer-gel. Heer C. SWAVING. — Hij ſtierf in den avond van den 21ſten October dezes jaars, na eene ongeſteldheid van weinige dagen, gansch onverwacht, zacht en zalig. — Zeer veel zouden wij kunnen zeggen tot lof van den Overledenen; dan hij is waarlijk boven onzen lof, terwijl het alom genoeg bekend is, welk een voortreffelijk Man onze dierbare SWAVING was. — Wij wenſchen Gode te zwijgen, en ons eerbiedig en kinderlijk te onderwerpen aan Hem, die niet aantwoordt van zijne daden in een ſtil vertrouwen op Hem, als die voor de Gemeente zal zorgen.

Onze jongſte Leeraar C. G. VAN ACHTER, die in den Overledenen den wenſchelijkſten Ambtgenoot mist, en met ons diep bedroefd van harte is, heeft op Zondag den 30ſten October, in eene plegtige Leerrede, naar aanleiding van *Spreuk.* X: *7a. De gedachtenisſe des regtvaardigen zal tot zegeninge zijn.* aan dit overlijden gedacht, met veel aandoening der Gemeente.

God zij de zorgende Man voor des Overledenen waardige Weduwe, Mejufvr. BARTHA KIST, en de liefderijke Vader voor zijne zes nagebleevene Kinderen! Hij gedenke in gunst aan de Gemeente, en heele genadig haare zwaare breuke! Wij moeten dus met leedwezen melden, dat

NAARDEN Vakant is.

WEESP. Naauwelijks vernamen wij, dat onze geliefde jongſte Leeraar, D. D. SCHIFF, eene wettige beroeping in de Gemeente te *Gorinchem*, den 25ſten Octob. op zijn Wel Eerw. uitgebragt, ontvangen had: of de liefde en achting, welke wij zijn Wel Eerw. die nu ruim 3 jaren het Evangelie onder ons verkondigd heeft, toedragen; deden ons geene poogingen onbeproefd laten om zijn Wel Eerw. te bewegen, dat hij bij ons blijven zoude: met dat gewenscht gevolg, dat zijn Wel Eerw. ons

den 6den Nov. berigtede, dat hij ons niet verlaten zoude; bij welke gelegenheid hij zich op nieuw aan ons verbond, naar aanleiding van Paulus woorden 2 *Cor.* IV: 15. *Want alle deze dingen zijn om uwent wille, opdat de vermenigvuldigde genade, door de dankzeggingе van vele, overvloedig werde ter heerlijkheid Gods.* Hartelijk verblijden wij ons met zijnen Ambtgenoot over deze haar onzen wensch uitgevallene keuze; biddende God, dat onze beide Leeraren in hunnen vereenigden arbeid onder ons verder veel nuts stichten zullen, ter uitbreiding van het Rijk onzes gezegenden Verlossers en ter heerlijkheid Gods!

LOENEN. Onze zeer geliefde Leeraar, D. C. ELIAS, Theol. Doct., den 24sten Octob. van den Kerkenraad, en den volgenden dag van 't Eerw. Classis, op verzoek van D. J. W. WIJNMINK, Pred. te *Oudloosdrecht*, behoorlijk en met zegenbede ontslagen en aan de Gemeente van *Schiedam* toegewezen, heeft den 13den Nov. van zijne geliefde en hem liefhebbende Gemeente, onder de teederste aandoeningen, voor eene groote schare van Hoorders, plegtig afscheid genomen, met eene zoo getrouwe als liefderijke Leerrede over 2 *Petr.* I: 10. *Daarom broeders, beneerstigt u te meer om uwe roepinge en verkiezinge vast te maken.*

God doe die laatste vermaningen van onzen waardigen Leeraar lang in een werkzaam aandenken bij ons blijven, en Hij stelle zijn Eerw. verder, onder de bevinding van zijne hulpe, tot een uitgebreid nut voor het Rijk van onzen Heere JEZUS CHRISTUS.

Zagen wij dus onzen waarden Leeraar met smarte vertrekken, wij verheugen ons echter in 't vooruitzigt van eerlang weder eenen anderen waardigen Leeraar te zullen ontvangen; alzo op vertoonde Collatie van den Welgeb. Heer Mr. D. C. VAN DER BURG, Vrijheer van *Cronenburg* en *Loenen*, enz.

Heer

Heer van *Leenen* en *Nieuwerſluis* enz. door den Kerkenraad den 27ſten Octob. ten overſtaan van D. J. W. WIEGMINK, als Conſulent, is beroepen D. P. H. NAHUIS, geliefd Leeraar te *Zeist*, die deze beroepinge in des Heeren vreeze aangenomen hebbende, en dezelve door 't Eerw. Clasſis den 1ſten Nov. goedgekeurd zijnde, van ons met verlangen wordt te gemoet gezien.

MUIJDERBERG. Uit het voorheen gemelde viertal is, op den 28ſten Octob. door den Eerw. Kerkenraad tot Herder en Leeraar verkozen D. SCHIM VAN DER LOEF, Pred te *Spaarndam*. Dan, zijn Wel Eerw. heeft voor deze beroeping bedankt. Dus

MUIJDERBERG nog Vakant.

AMSTERDAM Walſche Kerk. Zie Dec. 1807.

HOORN.

GROSTHUIZEN EN AVENHORN den 6den Sept. De Kerkenraad der gecombineerde Gemeentens van *Grosthuizen en Avenhorn*, hebben heden, ten overſtaan van D. H. H. GROET, Pred. te *Berkhout*, als Conſulent daar toe verzocht, ter vervulling der Vakature, veroorzaakt door het vertrek van D. J. J. R. WILRE naar *Laren en Blarikum*, geformeerd het volgende zestal:

DD. B. LOOZE, Predd. te *Urzem*. J. DE LEEUW, te *St. Pancras*. D. TEN NAPEL, te *Hauwert*. J. F. RUPPEL, te *Hensbroek*. D. VALKENBURG, te *Wervershoofd*. A. M. VAN WILLIS, S. S. M. Cand. onder de Eerw. Clasſis van *Bolsward en Workum*.

Uit welk zestal vervolgens op het drietal geplaatst zijn.

DD. B. LOOZE, D. TEN NAPEL en A. M. VAN WILLIS.

Voorts is ten zelfden dage door de Mans Ledematen, daar toe alvorens behoorlijk opgeroepen

zijnde, met eenparigheid van ſtemmen beroepen, D. A. M. VAN WILLIS.

Deze beroeping is, na dat zijn Eerw. dezelve in de vreeze des Heeren had aangenomen, op de Cl. post Syn. den 4den Octob. geapprobeerd geworden, zijn Eerw. wordt na volbragt Examen, 't welk tegen Paasch Cl. 1809. bepaald is, met reikhalzend verlangen door de hem roepende Gemeenten te gemoet gezien.

SIJBECARSPEL den 2den Octob. Heden was 't voor onze Gemeente één dag van groote ontroering, onze zoo hartelijk geliefde Leeraar en vriend, de Wel Eerw. Heer J. MANGEL, maakte ons na het eindigen van den namiddag Godsdienst bekend, dat hij voor eenige dagen eene wettige en eenparige beroeping naar de grootere en aanzienlijke Gemeente van *Hattem* ontvangen had, en dit beroep eenigen tijd in beraad had genomen.

Dezen tijd van beraad zochten wij ons ten nutte te maken, maar ſpoedig beving ons de vrees, dat onze pogingen om zijn Eerw. tot een langer verblijf onder ons te bewegen, dat ons weleer gelukt was, vruchteloos zouden zijn, daar een veel grootere Gemeente hem riep, met eenparigheid van ſtemmen en veel aandrang om deze roepſtem op te volgen.

Dan wij gaven den moed niet op, overtuigd van de ſterke liefdebanden, welke door eenen ongemeenen Evangeliezegen op zijn getrouwen en ijverigen Evangeliearbeid ſterker waren toegehaald.

Kerkenraad, Gemeentebeſtuur en de geheele Gemeente, groot en klein, vielden bij hem aan met verzoek om ook nog ditmaal te blijven, en het Evangelie der zaligheid onder ons te verkondigen, tot afbreuk van het rijk des ſatans en tot opbouw van het rijk van waarheid en deugd, en offchoon wij gedurende dien tijd tuſchen hoop en vrees verkeerden, zoo wierden wij intusſchen zeer verblijd,

toen

toen zijn Wel Eerw. zich op den 30sten Octob. in zijn voorafspraak ons het aangenaam nieuws bekend maakte, dat hij in gemoede zich verpligt gevonden had voor die beroeping vriendelijk te bedanken, en op onzen sterken aandrang onder ons, onder Gods zegen ditmaal zou blijven arbeiden, waar toe zijn Eerw. zich op nieuw verbond door eene gepaste Leerrede over *Rom.* I: 16. *Want ik en schame mij des Evangeliums Christi niet: want het is een kracht Gods tot zaligheid, een iegelijk die gelooft.*

Onze blijdschap is groot, en ons genoegen hebben wij niet alleen met woorden maar ook met daden betoond, biddende tevens dat de groote Koning zijner Kerk den dienst van zijnen knecht bestendig onder ons zegene, en spoedig in liefde zorge voor de Gemeente van *Hattem.*

HENSBROEK den 2den Octob. 1808. De Wel Ed. Heer Mr. A. W. BOELE, door aankoop eigenaar geworden zijnde van de Heerlijkheid *Hensbroek*, vereenigde zich heden met de Gemeente alhier voor de eerste reize in de uitoefening van den openbaren Godsdienst, en gaf haar groote reden tot dankbare blijdschap, door het uitreiken van aanzienlijke giften ter bezorging harer behoeftige medeleden en kerkelijke belangen, terwijl haar Leeraar D. J. F. RUPPEL zijne hoorderen naar tijdsgelegenheid trachtte te stichten met eene Leerrede over *Ephes.* IV: 4*a*. „*Een ligchaam is* „*het.*"

SCHARWOUDE den 23sten Oct. Heden heeft de Wel Eerw. Heer J. F. RUPPEL, Pred. te *Hensbroek*, op vriendbroederlijken afstand van D. J. A. CLOOT, Pred. te *Zwaag*, onzen geachten Leeraar J. VAN OTTERLOO, alhier in den H. Dienst bevestigd met de woorden van Paulus: 1 *Cor.* XVI: 10. *in medio.* „*Hij werkt het werk des Hee-*

„ren." De Intrede van D. OTTERLOO was *Ps.* CXXII: 1. *Ik verblijde mij in de geenen die tot mij zeggen: wij zullen in het huis des HEEREN gaan.* Beide Leerredenen waren doeltreffende, en zijn met genoegen door eene groote ſchaare aangehoord.

OOST- EN WESTERBLOKKER den 9den Nov. D. WERNINK beleefdelijk voor de beroeping in deze Gemeente bedankt hebbende, is hier wederom door den Eerw. Kerkenraad ten overſtaan van D. VENDERBOSCH, V. D. M. te *Schellingh-oudt*, eene Nominatie gemaakt van Predikanten en Proponenten, op dewelke geſteld zijn:

DD. G. CREMER, Predd. te *Vianen.* P. VAN LAREN, te *Brandwijck en Gybelandt.* F. H. VAN DER LINDEN, te *Nieuwveen.* J. R. MEURS, te *Twello.* VAN NECK, te *Kloetingen.* LOSE, te *Urſem.* P. VAN EXTER, te *Elkerſee.* J. SCHARDAM, te *Spanbroek en Opmeer.* VOS, te *Haringkarſpel.* CONRADI, te *Oostwoudt.* MOLENGRAAF, te *Wijdenes,* KALDENBACH, Prop. onder de Eerw. Clasſis van *Leijden en Neder Rhijnlandt.*

Uit dit veeltal is aanſtonds dit zestal genomineert.

DD. G. CREMER, P. VAN LAREN, F. H. VAN DER LINDEN, VAN EXTER, SCHARDAM, LOSE en KALDENBACH.

En vervolgens dit drietal:

DD. G. CREMER, VAN LAREN en KALDENBACH.

Uit dit genoemde drietal is heden op den 16den Nov. door den Kerkenraad en ſtemmende Gemeente beroepen, D. J. KALDENBACH, Prop. onder de Eerw. Clasſis van *Leijden en Neder Rhijnlandt.*

OPDAM Vakant. Zie Octob. 1808.

HOORN Vakant. Zie April 1808.

ENKHUIZEN.

ENKHUIZEN. De Wel Eerw. Heer A. JENTINK, Pred. te *Grotebroek*, als daar toe behoorlijk

lijk gevolmagtigd, heeft den 27sten Octob. van onze Classicale Vergadering verzocht het ontslag van den Wel Eerw. Heer TH. ADRIANI VISCH, van *Bovenkarspel*, beroepen na *Hasselt*, welk verzoek, schoon ongaarn, is toegestaan, zijn Eerw. die reeds te voren van den Kerkenraad te *Bovenkarspel* behoorlijk was losgemaakt, heeft van de Vergadering een liefderijk afscheid genomen, het geen door den voorzitter met zegenbede is beantwoord.

BOVENKARSPEL den 30sten Octob. Heden namiddag heeft onze hartelijk geliefde Herder en Leeraar, de Wel Eerw. Heer TH. ADRIANI VISCH, voor eene talrijke schaar, niet zonder aandoening van spreker en hoorders, zijne afscheidsreden gehouden, predikende bij die gelegenheid over *Ps.* CXXXVIII: 8. *De HEERE zal het voor mij voleinden: uwe goedertierenheid, HEERE, is in eeuwigheid: En laat niet varen de werken uwer handen.* Dus is

BOVENKARSPEL Vakant.

URK. Den 9den Octob. heeft de Wel Eerw Heer W. PETERSEN, Pred. op *Oostvlieland*, bevestigd onzen beroepen Leeraar, den Wel Eerw. Heer L. BAKKER, met eene Leerrede over 1 *Pet.* V: 2—4. *Weidet de kudde Gods die onder u is, hebbende opzicht* [*daar over*] *niet uit bedwang, maar gewilliglijk: noch om vuil gewin, maar met een volvaardig gemoed. Noch als heerschappije voerende over het erfdeel* [*des Heeren,*] *maar* [*als*] *voorbeelden der kudde geworden zijnde. Ende als de Overste Herder verschenen zal zijn, zoo zult gij de onverwelkelijke kroone der heerlijkheid behalen.* De Bevestigde deed zijne Intrede over *Matt.* XXVIII: 18—20. *Ende Jezus bij haar komende sprak tot haar, zeggende, Mij is gegeven alle macht in hemel ende op aarden. Gaat dan henen, onderwijst alle de volkeren, dezelve doopende in den name des Vaders,*

ende des Zoons, ende des Heiligen Geests: leerende haar onderhouden alles wat ik u geboden hebbe. Ende ziet, ik ben met ulieden alle de dagen tot de voleindinge der wereld. Amen.

MIDSLAND EN HOORN OP TER SCHELLING Vakant. Zie OOSTERSCHELLING Sept. 1808.

EDAM.

WARDER. Den 30sten Octob. besloot onze Leeraar M. VEENSTRA, onder ons zijnen Evangeliedienst met de vermaning van den Apostel Paulus: *Philipp.* I: 27 *Alleenlijk wandelt waardiglijk den Evangelio Christi, op dat het zij ik kome ende u zie, het zij ik afwezig ben, ik van uwe zaken mag hooren, dat gij staat in eenen geest, met een gemoed gezamentlijk strijdende door het geloove des Evangeliums.* God geve dat wij hare kracht, door ons leven naar de voorschriften van het Evangelium, dat hij ons vier jaren zo getrouw verkondigde, interigten, uitdrukken! Hij bewege daar toe ook elders velen door den dienst van hem, die ons zoo lief was geworden, en beschikke aan onze nu herderlooze Gemeente spoedig wederom eenen regt gaarden Leeraar.

KWADIJK Vakant. Zie Sept. 1808.

HOLYSLOOT Vakant. Zie Sept. 1808.

BEETS. Zie Octob. 1808.

OUDENDIJK Vakant. Zie Octob. 1808. De Kerkenraad van de Regenten der plaats insgelijks vrijheid verkregen hebbende tot het beroepen van eenen Leeraar, verzoekt de Heeren Proponenten hunne gaven alhier hoe eerder hoe liever te laten hooren.

RANSDORP EN SCHELLINGWOUDE Vakant. Zie Octob. 1808. De Kerkenraad verzoekt de Heeren Proponenten en Predikanten buiten vaste bediening, hunne gaven in derzelver gecombineerde Gemeenten zen spoedigsten te laten hooren.

ZEE-

ZEELAND.

WALCHEREN.

SAS VAN GENT Walſche Kerk Vakant. Zie Meij 1793.

SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793.

OOSTBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Jan. 1796.

PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.

AARDENBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1796.

CADZAND Walſche Kerk Vakant. Zie Maart 1798.

VLISSINGEN Walſche Kerk, twee Predikantsplaatzen en dus geheel Vakant. Zie Dec. 1803. en Aug. 1808.

BEKERKE. Zie Maart 1808.

HOOFDPLAAT Vakant. Zie Meij 1808.

CADSAND ſtaat Vakant te worden. Zie Meij 1808.

NIEUWVLIET. Zie Julij 1808.

ZOUTELANDE Vakant. Zie Aug. 1808.

MIDDELBURG Vakant. Zie Sept. 1808.

VLISSINGEN vier Predikantsplaatſen Vakant. Zie Octob. 1808.

SCHOUWEN EN DUIVELAND.

ZIERIKZEE den 1ſten Nov. Van hier is verzuimd te melden, dat in onze ordinaire Clasſikale Vergadering van Maart, op derzelver verzoek honorabel ontſlagen zijn, de Hooggel. Heer C. EKAMA, A. L. M. Phil. Doct., ruſtend Pred. te *Elkerzee*, beroepen tot Hoogleeraar in de Wijsbegeerte enz. te *Franeker*, en de Wel Eerw. Heer J. UITDENBROEK, Pred. te *Noordgouwe*, beroepen te *Sluis in Vlaanderen*.

NOORDGOUWE Vakant. Zie Junij 1808.

ZUID-BEVELAND.

CLOETINGEN den 30ſten Octob. 1808. Den 16den dezer maakte onze waardige Leeraar, de Wel

Eerw. Heer P. VAN ECK, in eene Voorafſpraak uit *Hand.* X: 19*b.* ons bekend, dat het Eerw. Conſiſtorie der Conſiſtoriale Kerk van *Axel* den 12den l. l. op de ernſtige begeerte, en herdringend aanzoek van den Eerw. Kerkenraad en de Gemeente van *Zaamſlag*, eene wettige en eenparige beroeping op zijn Wel Eerw. in die Gemeente had uitgebragt. — Gelijk bij vorige beroepingen, zoo lieten wij het ook thans niet ontbreken aan dringende verzoeken tot een langer verblijf bij ons; dan, heden werd onze hope ganſchelijk afgeſneden. In eene Leerrede over *Joh.* X: 16*a.* *Ik hebbe nog andere ſchapen, die van deze ſtal niet en zijn: deze moet ik ook toebrengen*, vernamen wij tot onze groote ſmart, dat zijn Eerw. deze Beroeping, onder inwachting der gunſtige approbatie van zijne Majeſteit den Keizer der Franſchen, in 's Heeren vreeze had aangenomen. Wij wenſchen eerbiedig te zwijgen, in deze voor ons treurige uitkomst. De Heere bekrone de keuze van onze Leeraar en Vriend met zijne hooge goedkeuring, trekke ter zijner tijd met hem op naar zijne nieuwe ſtandplaats, en doe zijn Wel Eerw. aldaar gene mindere genoegens ſmaken, en geen minderen zegen genieten op zijnen Evangelieärbeid dan onder ons! het overige werk van onzen Leeraar alhier zij tot een uitgebreid nut, en God zorge in liefde voor deze Gemeente!

IJERSIKKE Vakant. Zie April 1808.

BAARLAND. Zie April 1808.

THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

POORTVLIET ſtaat Vakant te worden. Zie Sept. 1808.

U T R E C H T.

U T R E C H T.

UTRECHT. In de Claſſicale Vergadering, alhier gehouden den 25ſten Octob. l. l. gaven Hee-

ren

ren Deputati berigt, dat hun Eerw. geapprobeerd hadden de beroepingen van A. BOOIJMAN, Prop. te *Leijden*, beroepen te *Kamerik*, en van den Wel Eerw. Heer D. P. BROEKMAN, Pred. te *ter Heiden*, beroepen te *Willige Langerak*.

Vervolgens werden geëxamineerd gemelde Heer A. BOOIJMAN, en de Heer Student J. KORTENHOEF SMITH, Zoon van den Wel Eerw. Heer D. SMITH, veel geacht Pred. te *Utrecht*. De eerste door den Wel Eerw. Heer D. D. VAN DER LOO, Pred. te *Montfoort*, in tegenwoordigheid van de Hoog Eerw. Heeren Depp. Synodi DD. J. VOORDUIN, VAN LIL en KOOLHAAS, resp. Predd. te *Utrecht*, *Schalkwijk* en *Amerongen*; de andere door den Wel Eerw. Heer D. L. J. BEVERLO BROUWER; gevende gemelde Heeren zoo wel in hunne Voorstellen, als in hunne antwoorden over de gewijde Talen en de voorname Leerstukken van den Christelijken Godsdienst, zulk een genoegen aan de Vergadering, dat zij met ruimte en onder toewensching van den besten zegen, de eene aan de Gemeente van *Kamerik* werd toegewezen, en de tweede tot den openbaren Predikdienst werd toegelaten, en de gemelde Heeren Examinatoren voor hunne genomene moeite en welingerigt Examen bedankt werden.

In deze Vergadering werd ook van zijne bedrekking op deze Classis ontslagen. De Wel Eerw. Heer J. SOBLET, tot nog Pred. te *Vlenten*, doch zullende vertrekken naar de *Beets*, zijnde ter bevordering van deze losmaking, gequalificeerd D. D. TER VEER, Pred. te *Maarsen*, die de stukken daar toe dienende overleverde, die door de Vergadering in orde bevonden zijnde, gemelde Heer en Broeder, D. SOBLET, onder wederkerige zegenbede deze Vergadering verliet.

Nog verzocht de Wel Eerw. Heer A. DE KONING, Pred. te *Langerak over de Lek*, en beroepen te

Slie-

SHedrechs, om door zijnen ring te worden los maakt, 't geen zijn Wel Eerw. toegestaan is.

VLEUTEN den 30sten Octob. Heden had voor ons zeer aandoenelijke plegtigheid plaats, onze zeer waarde en hartelijk geliefde Leeraar J. SOBLET, welke den tijd van bijna 10 jaren on zoo liefderijk vermaand en gesticht heeft, deed zijn Afscheidsrede met de troostvolle woorden onzes Za ligmakers, *Matth.* XXIV: 35. *De Hemel en de Aarde zullen voorbijgaan., maar mijne woorden en zullen geenszins voorbijgaan.* Zoo scheidde dan onze ware Vriend en Leeraar van ons. God scheidde nimmer van hem en ons, en beschikke ons eerlang weder een zoo kundig, bekwaam en regtgeaard Evangeliedienaar! Dus is

VLEUTEN Vakant.

ZEGVELD. Op den 27sten Octob. is ten overstaan van de Wel Eerw. Heeren Consulenten, w. MOILIVES en C. Æ. VAN DEN IJSSEL, Pred. te *Hoevelen* en *Linschoten*, gemaakt het navolgende drietal, waarop geplaatst zijn de Wel Eerw. Heeren:

DD. C. VAN ENGELEN, Pred. te *Waverveen*, C. BURT ANDRIESSEN, Pred. te *Charlois* en J. KORTENHOEF SMIT, Prop. onder de Eerw. Classis van *Utrecht*.

Waar uit met eenparige stemmen beroepen is J. KORTENHOEF SMIT, Prop. onder de Eerw. Classis van *Utrecht*, die deze roepstem tot onze blijdschap in de vreeze des Heeren heeft aangenomen.

KAMERIK den 13den Nov. Deze dag was voor ons een dag van blijdschap, op welken wij onzen hartelijken wensch vervuld zagen, in de bevestiging van onzen nieuwen Leeraar A. BOOIJMAN, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer N. SCHOTSMAN, waardig en geliefd Evangeliedienaar te *Leijden*, bij vriendelijken afstand van D. D. TER VEER, Pred. te *Maarssen*. De Bevestiger behandelde de woorden van den Dichter uit *Psalm* CXXVI: 5, 6. *Die met tranen*

men zaaijen, zullen met gejuich maaijen. Die het zaat draagt dat men zaaijen zal, gaat al gaande ende weenende; [maar] voorzeker zal hij met gejuich wederkomen, dragende zijne schooven. De oplegging der handen geschiedde, behalven door den Bevestiger, door de Wel Eerw. Heeren G. Æ. VAN DEN IJSSEL, W. MOILIVES, D. VAN DER LOO, P. BUIT en J. NEDERHOUW, resp. Predd. te *Linschoten*, *Harmelen*, *Montfoort*, *Woerden* en *Waarder*.

Nadenmiddag aanvaardde onze jonge Leeraar zijn H. dienstwerk, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV: 5. *Want wij en prediken niet ons zelven, maar Christum Jezum den Heere: ende ons zelven, [dat wij] uwe dienaren [zijn] om Jesus wille.* Zijnde deze plegtigheid ten aanhooren van een talrijke menigte Toehoorders, naar genoegen afgelopen, terwijl het onze vurige wensch en bede is, dat de groote Kerkkoning, den Evangeliedienst van dezen zijnen jongen Dienstknecht in een ruime mate voor ons doe gezegend zijn.

UTRECHT Walsche Kerk. Onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. TH. VAN CASTEEL, in de Walsche Gemeente te *Leijden* beroepen zijnde, vond, op den liefderijkſten drang door den Kerkenraad en Leden zijner Gemeente in het werk gesteld, volkomen vrijmoedigheid om voor die roeping, na eenige daden beraad, tot onze algemeene blijdschap te bedanken; hebbende zich op nieuw op den 13den Nov. 1808 aan ons verbonden met eene Leerrede over *Phil.* I: 25. *Ende dit vertrouwe ende weet ik, dat ik zal blijven, ende met u alle zal verblijven tot uwe bevorderinge, en blijdschap des geloofs.*

De Heere bekrone deze keuze van onzen waarden Leeraar met de zigtbaarſte blijken van zijne Goddelijke goedkeuringe, en stelle zijn Wel Eerw.

en

en zijnen waardigen Ambtgenoot nog lange in deze Gemeente tot eenen uitgebreiden zegen!

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK ſtaat Vakant te worden. Zie Octob. 1808.

WILLIGE LANGERAK EN ZEVENDER. Zie Aug. 1808.

AMERSFOORT.

AMERSFOORT den 4den Nov. In onze gewoone Vergadering op heden gehouden, is de Wel Eerw. Heer W. H. VAN GRIETHUIZEN, beroepen te *Woudenberg*, peremptoir geëxamineerd door den Wel Eerw. Heer E. J. VAN WESEL waardig Evangeliedienaar te *Westbroek en Agtienhoven*, in de tegenwoordigheid en, ten overſtaan van de Hoog Eerw. Heeren Dep. Synodi P. J. LAAN en J. O. COOLHAAS, reſp. Predikanten te *Amersfoort* en *Amerongen*, na dat zijn Wel Eerw. over den opgegevene proefteks, zijnde 2 *Cor.* V: 21. vooraf gepredikt had, met dat gevolg dat de Eerw. Vergadering over de waardige en gepaste antwoorden van zijn Eerw. volkomen voldaan, met volle ruimte en zegenbede zijn Wel Eerw. aan de roepende Gemeente van *Woudenberg* toegewezen heeft, zullende zijn Wel Eerw. in den dienst van die Gemeente door zijnen broeder D. O. J. VAN GRIETHUIZEN, V. D. M. te *Voorburg* plegtig ingezegend worden, en zulks bij vrijwilligen afſtand voor den Heer Examinator.

ZEIJST den 23ſten Octob. 1808. Op heden vernamen wij tot onze groote droefheid en leedwezen, uit den mond van onzen hartelijk geliefden Leeraar D. P. H. NAHUIJS, dat zijn Eerw. niet tegenſtaande onzen algemenen liefdedrang, zich had verpligt gevonden, om de op zijn perſoon uitgebragte Collatie en Kerkelijke beroeping naar de grootere Gemeente van *Loenen*, in gehoorzaamheid aan den wil van zijnen Heer en zender aantenemen, wij moeten dus hier in eerbiedig be-

berusten. God zelfs bekrone deze keuze met zijne goedkeuring! en hij geve, dat onze vriend en Leeraar, die tot onze blijdschap het grootste gedeelte van den winter bij ons blijven zal, gedurende dien tijd in ons midden nog vele vruchten inzamele voor het rijk van zijnen Heer, en Hij, de opperste Herder en Leeraar, zorge ook in gunst voor onze Gemeente! daar na

ZEIJST eerlang Vakant zal worden.

AMERSFOORT Vakant. Zie Maart 1808.

WOUDENBURG. Zie Aug. 1808. en hier boven onder *Amersfoort*.

RHENEN EN WIJK.

LEERSUM den 19den Octob. Heden is op vertoonde Collatie van den Hoog Ed. geboren Heer VAN NASSAU, Grave van *Rochefort*, Vrijheer dezer plaats enzi enz. in tegenwoordigheid van den Confulent D. C. J. COOLHAAS, waardigen Pred. te *Amerongen*, door den Eerw. Kerkenraad tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen de Wel Eerw. Heer P. H. A. SALTET, Prop. onder de Eerw. Classis van *Utrecht*.

Zijn Wel Eerw. heeft deze beroeping aangenomen, en dezelve is door D. D. Deput. Classis, uit haten naam geapprobeerd.

WIJK aij DUURSTEDE den 8sten Nov. In de Classicale Vergadering, heden alhier gehouden, zijn ten overstaan van D. D. Dep. Synodi H. VAN LIL, P. J. LAAN en G. J. COOLHAAS, resp. Predikanten te *Schalkwijk*, *Amersfoort* en *Amerongen*, door den Wel Eerw. Heer H. QUARTFORT, zeer geschikten Evangeliedienaar te *Doorn*, perempt. geëxamineerd, DD. J. C. HIMMELMAN en P. H. A. SALTET, beroepen Predikanten te *Odijk* en te *Leersum*, met dat gevolg dat de Heer Examinator voor zijn loffelijk verrigt werk is bedankt, en de geëxamineerden met algemeen genoegen en volle ruimte aan de hen roepende Gemeenten zijn toege-

gewezen. De proefteksten waren *Matth.* XX: 28 en *Joann.* III: 14 en 15. in 't Hebreeuwsch Ps. I en II. en in 't Grieksch *Joann.* III. D. HIMMELMAN zal (D. V.) bevestigd worden den 27sten Nov. aanstaande, en D. SALTET den 15den *Jan.* 1809.

ODIJK. Zie Julij 1808.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN Vakant. Zie Octob. *1795* en Octob. 1808.

LEEUWARDEN Walsche Kerk. De Correspondent weet hier omtrent niets anders te berigten, dan dat de Wel Eerw. Heer L. URF, bij die Gemeente in de maand Octob. l. l. als gewoon Predikant bevestigd is, door den Wel Eerw. Heer SERRURIER, Pred. bij de Walsche Gemeente te *Campen*.

HALLUM. Onze nieuw beroepen Leeraar A. VAN VELDEN, heeft alhier zijn gewoon dienstwerk aangevangen, den 18den Sept. l. l. met de woorden van Paulus: *Rom.* I: 15, 16. *Alzoo het gene in mij is enz.*

MENALDUM. Den 16den Octob. deed alhier onze van *Witmarsum* tot ons overgekomen Leeraar W. G. SMIDT, zijne Intreerede, en nam daar toe ten Tekst: 1 *Cor.* IX: 19—23. *Want daar ik van allen vrij was enz.*

BEETGUM. Deze Gemeente heeft reden van te treuren, door dien dezelve op den 23sten Oct. door den dood berooft werd, van haren achtenswaardigen en getrouwen Leeraar den Wel Eerw. zeer Wel Heer G. F. DE COCK, die op dien dag in den ouderdom van bijna 77 jaren overleed, zijn Wel Eerw. had deze Gemeente sedert den jare 1765. met ijver en naarstigheid bediend, na alvorens sedert 1758. de Gemeente te *Harig* onder de

de Eerw. Classis van *Sneek* gesticht te hebben, zijn Eerw. laat drie kinderen na, voor welken het *annus gratiæ* zal worden waargenomen. Dus is

BEETGUM Vakant.

VROUWEN PAROCHIE Vakant. Zie Dec. 1807.

ENGELUM Vakant. Zie Maart 1808.

BERLIKUM Vakant. Zie Octob. 1808.

DOKKUM.

DOKKUM den 25sten Sept: Heden werd deze Gemeente bitterlijk bedroefd, door het afsterven van haren geliefden oudsten Pred. A. DE HAAN.

Wij meenen aan 's Mans nagedachtenis verschuldigd te zijn, het volgende levensberigt, den geëerden Boekzaallezer mede te deelen.

Hij is geboren te *Leeuwarden*, den 25sten Dec. 1759, uit brave Ouders, zijnde gesproten uit een achtingswaardig geslacht; hij heeft 2 Zusters en 3 Broeders gehad, van welke laatste er nog 2 in leven zijn, beide vermogende Kooplieden, die meermalen in de stad hunner woning, aanzienelijke eeren regeringsposten hebben bekleed.

Van zijne jeugd af aan der Studien toegewijd, in onderscheiding van zijne Broederen, leerde hij de Latijnsche en Griekshe talen, op de Latijnsche Scholen in zijne Vaderstad.

Dus toegerust begaf hij zich naar de Akademie van *Franeker*, en vervolgens naar die van *Groningen*, waar hij het onderwijs genoot van beroemde Hoogleeraren, in de oorspronkelijke Bijbeltalen, Wijsbegeerte en vooral in de heilige Godgeleerdheid.

Eerst scheen het als of hij in een ander bedrijf zijn leven zoude doorbrengen, doch ras kwam de lust tot de bediening des Evangeliums weder boven; hij vatte de Studien weder op, en begaf zich vervolgens naar de Classis van *Zevenwouden*, waar hij op 't *Heerenveen* van de geleerde Heeren AF-

PELIUS EN WESENBROEK, werd geëxamineerd en met lof onder het getal der Frieſche Candidaten aangenomen.

Zijne eerſte ſtandplaats was *Oudehorn* cum annexis; hier arbeidde hij in den dienst zijns Heeren, niet zonder vrucht, 3 jaren; de Gemeente had hem lief en zag hem node vertrekken naar *Oudega*, *Nijega en Opeinde*, daar hij tot zegen van velen, het Evangelie der Zaligheid 6 jaren verkondigde.

Toen de Eerw. VAN MARUM, na meer dan een halve eeuw, in onderſcheidenen Gemeenten, als een getrouw dienstknecht gewerkt te hebben, en rust nodig had en verkoos, werd de Overledene te *Dokkum* begeerd, hij gaf die roepſtem gehoor, en begon zijn dienst aldaar 1792. Zeer was men op hem gezet, het bouwen van een nieuwe ruime Pastorie, ten zijnen behoeve, kan daar van onder anderen, tot een bewijs verſtrekken.

Zoo voor als na werden hem aanzienelijke beroepen aangeboden, b. v. van *Wapſterveen*, van *Twijzel en Kooten*, *Hoogeveen* en *Appingedam*, voor welke alle hij, na rijp beraad, beleefdelijk bedankt heeft. Dikwijls werd hij ook op Nominatien geplaatst, onder anderen in het aangenaam *Noordbroek*, het voordeelig *Nieuw Scheemda*, de bloeijende en volkrijke Kolonie van de *Wildervanck* en de aanzienelijke ſtad *Zutphen*. In de 3 eerstgemelde plaatſen, gaf hij, op begeerte der Gemeenten, proeven van zijne predikgaven.

In het jaar 1782 begaf zich zijn Wel Eerw. in den Echt, met de Wel Ed. Juſvr. MICHAËLA ELISABETH VAN DER TUUK, oudſte Dochter van den Eerw. Heer N. VAN DER TUUK, Pred. te *Groningen* en HENDRIKA EILDERS. Uit welk Huwelijk 9 Kinderen geſproten zijn, 2 jong geſtorven, 7 nog in leven, 3 Zoons en 4 Dochters, die thans met hare Moeder het zwaar verlies betreuren, 't welk zij geleden hebben.

Eene

Eene van de Dochters, HENDRIKA genaamd, trouwde in 1806. met den Heer F. FURDA, thans eerſte Officier van Gezondheid, bij het Hospitaal te *Veere*.

De oudſte Zoon NICOLAUS, werd den 7den Sept. dezes jaars, te *Franeker* tot Doctor in de Geneeskunde bevorderd, en begaf zich daarop naar *Noord-broek* in den *Oldambte*, daar hij zijn Kunst en Practijk met voorſpoed begonnen heeft.

Dan om tot den Overledenen zelven weder te keren: wat 's Mans talent betreft, zijne ſtem was helder en welluidend, zijne gaven bevallig, men hoorde hem gaarn, doorgaans was de Kerk, wanneer hij predikte, wel voorzien van Toehoorders.

Predikte hij voor een zijner Broederen, in eene liefdebeurt, daar hij zich gemakkelijk toe liet overhalen, dan verheugde men zich in het uitzigt, dat DE HAAN zoude komen, en wel eens liepen er zoo vele te zamen, dat de Kerk te klein was.

De inhoud zijner Predikatien was meest al de zekerheid des doods, de onzekerheid des levens, de verpligting tot geloof en bekering, de onmagt en onwil van een zondaar, de algenoegzaamheid en gepastheid van JEZUS verdienſten, de noodzakelijkheid van den bijſtand des heiligen Geestes, de kenmerken van het waar geloof des harten, en ſoortgelijke gewigtige zaken, die op ons eeuwig geluk een regtſtreekſchen invloed hebben.

Gebeurde er in de Gemeente iets buitengewoons, was er een treffend ſterfgeval, hij vergat niet daar van op den Predikſtoel melding te maken, en er op een ernſtige wijze de aandacht bij te bepalen.

Voorts was hij gewillig, om elk te dienen met de hem verleende gaven, in het onderwijzen van onkundigen, in het aannemen van Ledematen, in het vertroosten van bedrukten en in het bezoeken van gezonden en kranken.

Hij was zeer vredelievend, hij bezat de gave,

om door vriendelijkheid en beleefdheid, ook jegens menſchen van gering aanzien, zelfs jegens kinderen, de harten te winnen; hij was geen vijand van gezelſchap, maar bevond zich gaarn in den kring zijner vrienden, die hij wist dat hem opregt genegen waren; ſchoon drang zijner bezigheden of ligchaamskwalen hem dikwijls verpligtedn, zulk een gezelſchap ontijdig te verlaten.

Hij was niet onwillig, om, als het te pas kwam, over 's Lands oordeelen, volks zonden, treurige uitzigten, onze verpligting om onzes zelfs zaligheid uit te werken en voortgelijke ſtichtelijke onderwerpen te ſpreken.

Hij hield vast aan de gezonde leer, zoo als die begrepen is in de Formulieren van Eenigheid. In den Winter van de jaren 1794 en 1795. geraakte hij in groot gevaar, zijn leven in het ijs te verliezen; de man, die destijds zijn metgezel was op ſchaatzen, kwam er bij om; hij dacht niet dan met aandoening aan die hagchelijke oogenblikken en aan de zeldzame bewaring van de Goddelijke Voorzienigheid, destijds genoten.

In de laatſte jaren van zijn leven, droeg hij een zwak ligchaam om, klaagde veel over maag- en hoofdpijn; zijn gezigt werd zeer zwak, dikwijls verzocht hij de hulp van zijn Ambtgenoot, die zich in zulk een geval nimmer onttrok.

In den verlopenen Zomer was hij echter zoo wel, dat velen zich met blijdſchap verwonderden, over zijne volkomene herſtelling, na zulk eene langdurige ongeſteldheid; dan op Donderdag den 8ſten Sept. overviel hem die Koortsziekte, door welke thans zoo velen worden weggerukt; in het eerst ſcheen het in 't geheel niet bedenkelijk, doch tuſſchen den 18den en 19den veranderde het ten kwaden, en na onderſcheidene toevallen, ontſliep hij den 25ſten, 's morgens ten 3 uuren, in den ouder-

dom

dom van 48 jaren en 9 maanden, van welke hij ongeveer 25, en dus ruim de helft, in den dienst des Heeren heeft doorgebragt. Toen zijn Heer hem tot zich riep, vond hij hem bezig met het opstellen van eene Predikatie over *Matth.* XXV: 13.

Hij sterf, zoo wij hopen, den dood der opregten en ging over in de zalige ruste, die er voor Gods volk overblijft, genietende thans het loon van zijnen arbeid.

Het sterfelijk deel is den 27sten Sept, rouwstatig bijgezet en ligt neder, niet verre van den Leerstoel, waarop hij zoo menigmaal den weg ten leven bekend maakte.

's Mans Ambtgenoot, D. A. ADRIANI, heeft op Zondag den 2den Octob: in eene opzettelijke Lijkrede, de aandacht der Gemeente bij dit sterfgeval bepaald, predikende bij die gelegenheid over *Num.* XXIII: 10*b*. *Mijne ziele sterve den dood der opregten.* Dus is

DOKKUM Vakant. Door de Ringbroederen van de Kleijring, zal voor de Weduwe het annus gratiæ worden waargenomen.

DOKKUM den 3den Octob. D. I. SANNES, Pred. te *Burum*, beroepen naar *Noordlaren*, in de Eerw Clasis van *Groningen en het Gorecht*, is op heden van onze Clasis behoorlijk gedimitteerd; met eene hartelijke Aanspraak en zegenwensch nam hij afscheid uit onzer midden. Dus zal

BURUM EN MUNNEKEZIJL binnen kort Vakant worden.

BURUM EN MONNIKENZIJL. D. I. SANNES, Wil. Fil. heeft den 30sten Oct. zijn afscheidpreek gedaan, predikende over *Rom.* XV: 5 en 6. *Doch de God der lijdzaamheid ende der vertroostinge geve u dat gij eens gezint zijt onder malkanderen na Christum Jesum. Op dat gij eendrachtelijk met eenen monde moogt verheerlijken den God ende Vader onzes Heeren Jezu Christi.*

FRANEKER.

FRANEKER Walsche Kerk Vak. Zie Dec. 1796.

SNEEK.

GAASMEER en NIEUWHUIZEN. Den 20sten Oct. l. l. is ten overstaan van de Consulenten DD. H. MUNTINGH en M. VOS, Predd. te *Heeg*, *Oudega* en *Idzega*, met volkomene eenparigheid door de Gereformeerde Floreenpleegtigen, tot Predikant dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer J. DE JONG, S. S. Min. Cand. onder de Eerw. Classis van *Franeker*, welke deze beroeping ook volvaardig heeft aangenomen.

SLOTEN. De Wel Eerw. Heer J. LOS, heeft op Zondag den 23sten Oct. hier zijne afscheidsrede gedaan over *Phlipp.* I: 27. *Alleenlijk wandelt waardiglijk den Evangelio Christi enz.* Dus is SLOTEN Vakant.

'T OPPENHUIZEN en UITWELLINGERGA. den 30sten Oct. Heden hadden wij het genoegen, dat onze nieuw beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. FERWERDA, zijn Evangeliedienst onder ons aanvaardde, zijn Eerw. behuwdbroeder de Heer P. G. ADAMA POLLIUS, Pred. te *Lollum*, deed op vriendelijken afstand van D. L. FOKKENS, Pred. te *Sneek*, de Bevestigingsrede, ten Tekst hebbende, *Hebr.* II: 3, 4. *Hoe zullen wij ontvlieden, indien wij op zoo groote zaligheid geen acht en nemen enz.* Onze Bevestigde Leeraar had ten onderwerp de betuiging van Paulus: *Rom.* I: 16*a*. *Want ik en schame mij des Evangeliums Christi niet.* De oplegging der handen geschiedde door den behuwdvader H. POLLIUS, benevens door DD. H. WILHELMI en L. FOKKENS, Predd. te *Wanswert en Jeslum*, *Jutrijp en Hommerts*, en *Sneek*, het werk van den gehelen dag is naar genoegen afgeloopen.

NIJEGA en ELAHUIZEN. Op heden den 6den Nov. 's namiddags, maakte onze Leeraar de Wel

Wel Eerw. Heer P. M. KESSLER, tot algemeen genoegen van eene talrijke Vergadering, eenen aanvang van het H. dienstwerk in onze Gemeente, met eene uitmuntende Leerrede over 2 *Cor.* IV: 7. *Maar wij hebben dezen ſchat in aarden vaten, op dat de uitnemendheid der krachtzij Godes, ende niet uit ons.*

SNEEK den 8ſten Nov. In eene buitengewone Vergadering dezer Claſſis heden gehouden, werd de beroeping van den Wel Eerw. Heer J. DE JONG, S. S. Min. Caud. onder de Eerw. Claſſis van *Franeker*, tot Pred. te *Gaasmeer en Nieuwhuizen*, aan haar ter approbatie aangeboden, en is dezelve onder heilbede over zijn Eerw. en de roepende Gemeente, daar mede bekrachtigd, zijnde tot zijn Eerw. Bevestigers benoemd, den Wel Eerw. Heeren H. MUNTINGH en M. VOS, Predd. te *Heeg*, *Oudega en Idzaga*. — In deze zelfde Vergadering heeft de Wel Eerw. Heer W. FERWERDA, als Pred. te *'t Oppenhuizen en Uitwellingerga* zitting en ſtem in de Claſſis bekomen.

GAASMEER EN NIEUWHUIZEN den 13den Nov. Heden werd onze beroepen Leeraar D. J. DE JONG, in den H. dienst plegtig ingezegend: D. M. VOS, Pred. te *Oudega en Idzaga*, nam ten grondſlag zijner Bevestingsrede, 1 *Tim.* IV: 6. *Als gij deze dingen den broederen voorſtelt, zoo zult gij een goed dienaar Jezu Christi zijn, opgevoed in de woorden des geloofs, ende der goede leere, welke gij achtervolgd hebt.* De oplegging der handen geſchiedde door den Bevestiger, benevens door D. H. MUNTINGH, Pred. te *Heeg*, de Bevestigde Leeraar deed des namiddags zijne Intrede, nam daar toe den Tekst, *Hand.* XX: 28. *Zoo hebt dan acht op u zelven, ende op de geheele kudde, over dewelke u de Heilige Geest tot Opzienders geſtelt heeft, om enz.* Bei-

de deze Leerredenen zijn tot genoegen uitgevoerd, onder het gehoor van eene talrijke Vergadering.

IJSBRECHTUM, TJALHUIZEN EN TIRKS Vakant. Zie Sept. 1808.

GOINGA, GAUW EN OFFINGAWIER Vakant. Zie Sept. 1808.

OUDEGA EN KOLDERWOLDE. Zie Sept. 1808.

BOLSWARD EN WORKUM.

HINDELOOPEN. Zie Oct. 1808.

WITMAARSUM Vakant. Zie Oct. 1808.

ZEVENWOUDEN.

TERKAPLE EN AKMARIJP Vakant. Zie Nov. 1804. Dec. 1805 en Aug. 1807.

NIEUWBRONGERGA (DE KNIJPE) Vakant. Zie Sept. 1808.

OOSTERZEE EN ECHTEN Vakant. Zie Oct. 1808

TJERKGAAST, IDSKENHUIZEN, ST. NIKLAASGA, DONIAGA EN LEGEMEER. Zie Oct. 1808.

DONKERBROEK EN HAULE. Zie Octob. 1808.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

DEVENTER Walsche Kerk Vak. Zie Junij 1803.

ALMELO Vakant. Zie Maart 1807.

CAMPEN.

IJSSELMUIDEN. Onze beroepene Leeraar D. A. EVERAARS, heeft de beroeping herwaarts tot onze blijdschap aangenomen, en is dit beroep door de Eerw. Classis van *Campen* goedgekeurd, terwijl zijn Wel Eerw. den 20sten Nov. D. V. onder ons in den H. dienst zal bevestigd worden, door den Wel Eerw. Heer J. J. RAUWERTZ TICHLER, Pred. te *Campen*, Classis Deput.

EILAND SCHOKLAND, ENS EN EMMELOORT

OORT Vakant, door het overlijden van haren ouden Leeraar D. H. N. GILLOT, in den leeftijd van ruim 74 jaren, zederd het jaar 1775. Predikant aldaar, zijnde toen als Proponent beroepen: is gestorven aan de aldaar heerschende zinkingkoortsen, nalatende twee zonen en eene dochter, van welke twee minderjarig zijn: de Eerw. Classis van *Campen* heeft met goedkeuring van den Heer Landdrost van dit Departement provisioneele schikkinge gemaakt, ter waarneminge dier Vakature. Terwijl D. J. G. VELTMAN, Pred. te *Campen*, den 6den dezer het eerst aldaar predikende, in zijne voorafspraak behoorlijk aan den overledenen gedacht heeft — Proponenten en Predikanten buiten vaste bedieninge, die genegenheid hebben aldaar Predikant te zijn, of provisioneel den dienst waar te nemen, gelieven zich zoo spoedig mogelijk te adresseeren bij den Wel Eerw. Heer J. J. RAUWERTZ TICHLER, Dep. Classis.

ZWOLLE.

HASSELT den 13den Nov. is D. T. A. VISCH, alhier Bevestigd door zijnen ambtgenoot D. J. C. VENEMA, met de woorden van Paulus, 2 *Tim.* IV: 1 en 2. *Ik betuige dan voor God ende den Heere Jezu Christo, die de levende ende doode oordeelen zal in zijne verschijninge ende* [*in*] *zijn Koninkrijke. Predikt het woord: houd aan tijdelijk, ontijdelijk: wederlegt, bestraft, vermaant in alle lankmoedigheid, ende leere.* Waar op de Bevestigde des nademiddags zijne Intrede heeft gedaan uit *Jes.* LV: 10 en 11. *Want gelijk de regen ende de sneeuw van den hemel nederdaalt, ende derwaarts niet weder en keert; maar doorvochtigt de aarde, ende maakt dat zij voortbrenge ende uitspruite, ende zaad geve den zaaijer, ende brood den eter. Alzoo zal mijn woord, dat uit mijnen monde uitgaat,* [*ook*] *zijn, 't en zal niet ledig tot mij weder keeren:*

maar het zal doen 't gene dat mij behaagt, en de het zal voorſpoedig zijn [in] 't gene waar toe ik het zende.

VOLLENHOVEN EN STEENWIJK.

CUINRE. Zie Aug. 1808.

ZWARTSLUIJS ſtaat Vakant te worden. Zie Octob. 1808.

STAD en LANDE.

GRONINGEN EN 'T GORECHT.

NOORDDIJK den 23ſten Octob. 1808. Den 7den Octob. l. l. overleed na herhaalde aanvallen van beroerte, en daar op gevolgde langdurige verzwakking van zielsvermogens en ligchaamskrachten, eindelijk verzeld met koortzen, de Wel Eerw. Heer A. DRIESSEN, gezegt Evangeliedienaar bij deze Gemeente. — Geſproten uit een geſlacht, het welk waardige mannen voor de Kerk, voor den Staat, vóór de Regtbank, en voor de hooge School heeft opgeleverd, was hij de kleinzoon en naamgenoot van den beroemden Hoogleeraar A. DRIESSEN, en de zoon van wijlen Mr. J. P. DRIESSEN, Raad en Sijndicus van de *Ommelanden*, en A. C. ALBERTHOMA, uit welk huwelijk nog drie zusters van den overledenen in leven overig zijn, nevens drie broeders, die elk in hunnen kring als Bailluw, als Profeſſor, of als Advokaat en Fiskaal, nog nuttig werken. Geboren te *Groningen* den 17den April 1752. en vroeg opgeleid tot verkrijging van kundigheden, heeft hij zijne ſtudien aan de hooge School zijner geboorteſtad begonnen in het jaar 1766. en voortgezet tot 1775. Daar genoot hij in onderſcheidene vakken van geleerdheid het onderwijs en de leiding van beroemde mannen. In dezen ommekring van tijd waren reeds zijne vorderingen in de Oosterſche Taalkunde zoo groot, dat hij zelfs eene verhandeling ſchreef ter opheldering van eenige Bijbelplaatzen des Ouden Testaments

ents, en dezelve onder voorzitting van den groo-
n SCHROEDER, openlijk en met lof verdedigde.
a de Godgeleerdheid, zijne hoofdstudie, werd
ij gevormd door den geleerden CHEVALLIER. De
elukkige aanleg zijner geestvermogens, de uitge-
breidheid zijner kundigheden, een zucht voor al-
es, wat schoon en edel is in het vak der weten-
chappen, en eene aanhoudende oefening scheen in
et oog zijner vrienden, hem tot iets hoogs te be-
stemmen. Dan God, wiens gedachten anders wa-
ren, bepaalde, naar zijne wijsheid, en meer over-
eenkomstig den verzwakkenden staat zijner gezond-
heid, zijne werkzaamheden op deze wereld bin-
nen den kleinen kring eener Dorpsgemeente. Hier
had hij gelegenheid zijne bekwaamheid nog verder
uittebreiden, en zocht hij dezelve door leer en ver-
keer aan zijne Gemeente dienstbaar te maken: ter-
wijl zijne verhevene verbeeldingskracht hem in staat
stelde, om ook door de Hollandsche Dichtkunde,
eene gelief koosde bezigheid van hem, zich zel-
ven en anderen, bij gelegenheden aangenaam en
nuttig te verlustigen. Zijne eerste standplaats was
Rottum, onder de Classis van *Middelstum*, waar
hij in Octob. 1775. bevestigd werd. Daar trad
hij in 1776. in den echt met BERTA CLARA WICHERS,
zijnde uit een oud Groninger geslacht, dat door
eerambten en verdiensten, aanzienlijk, nog nu on-
der ons in luister verheven is. Kort daar na te
Noorddijk geroepen, deed hij den 25sten Mei
1777. hier zijne Intrede. Sedert heeft hij onder
ons geleefd. Door eenen zuiveren en ernstigen
Evangeliedienst zocht hij Godvrucht, heil en vre-
de onder zijne Gemeente te bevorderen. Zijn voor-
stel ademde eenvoudigheid, kracht en liefde. In
zijnen aard was hij opregt, zachtzinnig en vrede-
lievend. Zijn ijver was naar de mate zijner krach-
ten, die op het einde van verleden jaar meer afna-
men. Met lijdzame onderwerping aan Gods be-
stel-

ſtelling, en in vooruitzigt op een gelukkiger droeg hij langen tijd zijne zwakheid, tot de in den ouderdom van ruim 56 jaren zacht ontſ zijne echtgenoot nog in leven achterlaatende vens drie dochters, die den dood van man e der met teederheid blijven betreuren. Allen o die hem in zijn karakter, zijne kundigheden en ne werkzaamheid kenden, zullen, nevens o aan welke zijn Evangeliedienst nuttig mogt zij zijne nagedachtenis in liefde blijven zegenen. E daar toe werden wij ook heden door den nabu gen ambtgenoot D. BERTIUS, Pred. te *Middelbert*, in eene treffende en toepaſſelijke Leerrede ov *Joh.* XI: 11. *Lazarus, onze vriend, ſlaapt* aangenaam opgewekt. Waar na wij blijven bid den, dat het geen door hem gezaaid is, van ach teren, ook bij herdenking, door den Goddelijke Geest nog vruchten dragen! en op zijn tijd een waardig Leeraar deze plaats wederom vervange moge. Dus is

NOORDDIJK Vakant.

NOORDLAREN den 13den Nov. 1808. Te vervulling van de Leeraarsplaats, door het ve trek van D. H. G. BEEKHUIS naar *Stapelmoer*, bij de ze Gemeente opengevallen zijnde, is den 8ſten Junij l. l. door de ſtemgeregtigden een zestal ge nomineerd van:

DD. J. VAN DER HELM, Predd. te *Oosterhaule*. A. LEDEBOER, te *Hellum*. J. W. BECKING, te *Oud woude en Westergeast*. J. SANNES, te *Burum en Monnikenzijl*. W. R. DE SITTER, te *Lutkegast*, en J. K. LIEFSTINGH, te *Hellendoorn*.

En daar uit den 24ſten Aug. beroepen D. W. R. DE SITTER, Pred. te *Lutkegast*, doch deze heeft na 14 dagen beraad, voor deze beroeping vriendelijk bedankt.

Daar na is den 22ſten Sept. uit die zelfde Nominatie beroepen D. J. SANNES, Pred. te *Burum*

en

te *Monnikkenzijl* die deze beroeping heeft aangenomen, welk dan ook den 30sten Sept. in eene buitengewone Vergadering Classicaliter geapprobeerd is. De beroepene is reeds heden in den dienst bij deze Gemeente bevestigd door D. HOLWERDA, Pred. te *Haren*, met eene Leerrede over 1 *Petr.* V: 1—4. *De Ouderlingen die onder u zijn, vermane ik die een Medeouderling, ende getuige des lijdens Christi ben, ende deelachtig der heerlijkheid die geopenbaard zal worden. Weidet de kudde Gods die onder u is enz.* en door de inzegening van D. VAN ITTERSUM, Pred. te *Kropswolde*, waar op de bevestigde zijnen dienst aanvaardde met eene Redevoering over 2 *Cor.* I: 24*b*. *Maar wij zijn medewerkers uwer blijdschap.* En bij den uitslag werden wij reeds verblijd over den aangenamen afloop van deze plegtigheid, en bidden, dat die dienst voortaan zegenrijk voor ons zij!

APPINGEDAM.

HEVESKES den 16den Octob. 1808. Den 8sten Sept. dezes jaars werd onze hartelijk geliefde Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer U. E. VAN DER SWAAGH, door Heeren Collatoren beroepen in de Gemeente van *Nieuw Scheemda*, onder de Eerw. Classis van *Oldambt en Westerwoldingerland*. Door de tijding van deze beroeping werden wij sterk getroffen, en bevreesd dat wij nu dien waardigen Leeraar en Vriend zouden verliezen. Onze ernstige aanzoeken, om zijn Eerw. langer bij ons te behouden, waren ook vruchteloos. En op den 18den daar aan volgende, maakte zijn Eerw. ons reeds bekend, dat hij die roeping, onder eerbiedig opzien tot God, reeds had aangenomen.

15 Jaren en bijna 5 maanden mogten wij ons verheugen over eenen Leeraar, die zoo leefde als hij leerde; en dus met zijn Christelijk voorbeeld zoo wel, als met leere, zijne Gemeente stichtte.

Hij

Hij had ons hartelijk lief, en wij beminden hem wederder. Christelijke vrede en liefde bloeiden onder zijn beſtuur in deze Gemeente. Aandoenlijk was voor zijn Eerw. en ons, het afſcheid op deze dag. Zijne laatſte Leerrede, over *Openb. III:* 3. *Gedenkt dan hoe gij het ontvangen ende gehoort hebt, ende bewaart het, ende bekeert u.* en ademde herderlijke zorg en zucht voor ons waar belang. Naar zijne gewoonte, verklaarde hij ons kort en duidelijk, den zin der woorden; en meer uitvoerig ontwikkelde hij derzelver belangrijken inhoud, waar uit hij aanleiding nam tot zijne laatſte, liefderijke en ernſtige vermaningen, welke hij, als onze Leeraar, aan ons konde doen: waarop hij met hartelijke zegeningen ons vaarwel zeide. God vervulle zijn Eerw. wenſchen over ons. Hij drukke het zegel zijner hooge goedkeuring op zijn Eerw. keuze; Hij doe hem in zijne nieuwe Gemeente die hoogachting ondervinden, die liefde ſmaken, welke wij hem wenſchten en poogden te bewijzen, en haar dat nut van hem hebben, welk wij van hem hadden en hebben konden, terwijl wij Hem bidden, dat ook zijne liefdezorg over ons voor 't vervolg moge zijn uitgeſtrekt. Dus is

HEVESKES Vakant.

APPINGEDAM: Den 26ſten Octob. is in eene buitengewone Vergadering de Wel Eerw. Heer B. BREDÉE, Prop: onder de Eerw. Clasſis van *'s Westerkwartier* alhier, na eene weluitgevoerde Leerrede over *Epheſ.* II: 17. door de Heeren Winter-Deputaten perempt. geëxamineerd, en naauwkeurig onderzocht in de ſtellige en wederleggende waarheden van onzen Godsdienſt, en in de oorſpronkelijke talen, met dat gevolg, dat zijn Eerw. onder heil en zegenbede aan de roepende Gemeente van *Oterdum* is toegewezen. Tot Bevestigers zijn benoemd de Wel Eerw. Heeren J. JANSSONIUS

en

en W. WAALKENS, resp: Predd. te *Weiwert* en *Opwierda*.

APPINGEDAM den 24sten October. De Wel Eerw. Heer D. IJPEIJ, als nog Pred. te *Haringhuizen*, alhier beroepen, heeft deze beroeping na eenigen tijd van beraad, tot onze blijdschap aangenomen.

APPINGEDAM. Den 2den Nov. werd in eene Classis Contracta ter approbatie ingeleverd het beroep door de Stemgeregtigden van *Appingedam* uitgebragt op den Wel Eerw. Heer D. IJPEIJ, tot nog toe Pred. te *Haringhuizen* in *Noord Holland*. Welk beroep in debita forma bevonden zijnde, door de Vergadering is goedgekeurd. Tot bevestigers werden benoemd D. E. DU CELLIÉR, Pred. te *Farmsum* en W. WAALKENS, Pred. te *Opwierda*.

COLHAM Vakant. Zie Maart 1809.

SCHILDWOLDE Vakant. Zie Julij 1807.

HELLUM Vakant. Zie Sept. 1808.

OTERDUM. Zie Sept. 1808.

SOLWERT EN MARSSUM Vakant. Zie Octob. 1808.

MEETHUIZEN Vakant. Zie Octob. 1808.

LOPPERSUM.

LELLENS den 23sten Octob. 1808. Deze Gemeente moet thans het verlies betreuren van haren geliefden Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer H. VAN WEERDEN JANSSONIUS, na een geruimen tijd aan eene hevige borstkwaal veel geleden te hebben, welke hem reeds zedert verleden Winter den Predikdienst belette, werd hij den 3den dezer, in den jeugdigen ouderdom van ruim 30 jaren, zijne hem liefhebbende Gemeente, zijne Echtgenoote, kind, Moeder en eenigen Broeder ontrukt.

Zijn Wel Eerw. was een Zoon van wijlen den Wel Ed. Heer H. JANSSONIUS en Mejufvr. HELENA VAN WEERDEN, en is den 30sten Nov. 1777 geboren. Reeds in zijn vroege jeugd aan de Letteroefe-

oefeningen toegewijd, heeft hij de Akademische lessen gehoord aan de Hooge School van *Stad en Lande*, en is den 10den Sept. 1799. onder het Eerw. Classis van *Groningen* Proponent geworden. Te *Lellens* beroepen, is hij in die Gemeente bevestigd den 3den Aug. 1800. steeds met lust en ijver het werk der heilige bediening verrigtende, was zijn Eerw. bij allen bemind, gelijk zijn vroegtijdig afsterven thans van allen betreurd wordt.

Den 10den Nov. 1802. werd zijn Eerw. in den Echt verbonden met Mejufvr. ABELIA HENRIKA OUDEMAN, Dochter van den Wel Eerw. Heer A. OUDEMAN, in leven Pred. te *Stedum*, en Mejufvr. ALAGONDA NIEUWOLD. Van 3 Kinderen uit dit Huwelijk geboren is er slechts één in leven.

Den 16den Octob. heeft de Wel Eerw. Heer M. CORSTIUS, Pred. te *Stedum*, over zijn overleden Vriend en Nabuur de Lijkrede gedaan. Het annus gratiæ zal door de Eerw. Classis voor Mejufvrouw de Weduwe worden waargenomen. Dus

LELLENS Vakant is.

LOPPERSUM Vakant. Zie Febr. 1807.

OOSTERWIJTWERT. Zie Meij 1807.

MIDDELSTUM.

OLDENZIJL Vakant. Zie April 1805.

DE MARNE.

NIEKERK EN VLIEDORP Vakant. De Leeraar dezer Gemeente, D. E. DE GRAVE, overleed den 12den Octob. De Correspondens heeft van daar nog geen berigt hier omtrent voor de Boekzaal ontvangen, niettegenstaande hij er een en andermaal om geschreven, en ook de toezegging ontvangen heeft. Intusschen meldt hij voorlopig het volgende: DE GRAVE was een Man, van wien men in vollen nadruk zeggen kan: „Hij was Eerwaardig en geleerd. Zijne uitnemende kundigheden besteedde hij tot nut zijner evenmenschen, vooral zijner Gemeente. Hij stichte met leer en wandel. Hij stie-

a 'de kracht des levens, pas 45 jaren oud. Hähig wordt hij betreurd door de Gemeente, door de Broederschap dezer Classis, door alle zijne Vrienden en Bekenden, vooral door de ingeleefene Weduwe, Mejufvr. JOHANNA BENTHEM, Dochter van den Wel Eerw. zeer geleerde Heer R. A. BENTHEM, Pred. te *Usquert* onder de Eerw. Classis van *Middelstum*, die met drie kleine Kinderen, van welke het oudste pas vier jaren, en het jongste slechts 8 maanden oud is, haren bruven Man en trouwen Verzorger mist. Het zelve gratie zal voor de Weduwe worden waargenomen.

DEN ANDEL Vakant. Onze Gemeente werd dezer dagen in eenen diepen rouw gedompeld door het overlijden van onzen zeer geliefden, nu algemeen betreurden Leeraar, den Wel Eerw. zeer geleerden Heer F. ADRIANI. Eene kortstondige ziekte van circa 5 weken, gepaard met verval van krachten, maakten op den 3den Nov. een einde aan zijn werkzaam, nuttig en voorbeeldig leven, waarvan hij ruim eene halve eeuw besteed had in de verkondiging van het Evangelie des dierbaren Verlossers, wien hij met eenen voorbeeldigen ijver en getrouwheid, zoo in leer als door eenen godvruchtigen wandel, tot aan zijnen dood gedient heeft.

Zijn Wel Eerw. was den 23sten Meij 1730 te *Groningen* geboren, zijnde de oudste Zoon van den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. A. ADRIANI, in leven Sekretaris van de toenmalige Provincie van *Stad en Lande*, en Mevrouwe JOHANNA SIJLMAN. Zijne Studien aan de *Groninger* en *Utrechtsche* Hooge Scholen volbragt hebbende, werd zijn Wel Eerw. in 1757 onder het getal der Proponenten aangenomen, nam vervolgens eenen gerumen tijd den Predikdienst waar in de Gemeente van *Oude Tonge*, onder de Classis van *Voorne* en *Putten*, en werd in dit jare 1762. beroepen te *Oterdum*, onder de Classis van *Appingedam*, waar hij elf jaren, met allen ijver en getrouwheid

het Evangelie verkondigde; van waar hij herwaards beroepen, onder ons zijnen dienst aanvaardde den 17den October 1772, en dien gedurende ruim 36 jaren met eenen voorbeeldigen ijver en gemoedelijkheid heeft vervuld en met eenen godvruchtigen dood besloten.

Den 15den Octob. 1767 was zijn Wel Eerw. in 't Huwelijk getreden met Mejufvr. SARA BUSCH, oudste Dochter van den Wel Ed. zeer gel. Heer M. BUSCH, Med. Doct. te *Groningen*, en Mejufvr. JOHANNA VAN DELDEN; dan den 4den Febr. 1774 verloor zijn Wel Eerw. reeds door eenen vroegtijdigen en godvruchtigen dood deze zijne geliefde Echtgenoote, hem nalatende drie Kinderen, JOHANNA AITIA ADRIANI, thans gehuwd aan den Wel Ed. Hooggel. Heer J. BAART DE LA FAILLE, Hoogleeraar in de Wijsbegeerte en Wiskunde aan de Hooge School te *Groningen*; M. J. ADRIANI, Pred. te *Tjalbert enz.* onder de Eerw. Classis van *Zevenwouden* in *Friesland*, bekend wegens zijne nuttige en door de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen* met goud bekroonde werken over *het Leven van Jezus en deszelfs Apostelen*; en FENNA WUBBINA ADRIANI, welke, benevens nog eene Schoondochter, de Echtgenoote van gemelde M. J. ADRIANI, het afsterven van hunnen waardigen Vader hartelijk betreuren.

Des overledenen Vriend en Nabuur D. T. J. VAN DER LEIJ, Pred. te *Baflo-Raſquert*, hier op Zondag, den 13 Nov. den Predikdienst waarnemende, deed eene voortreffelijke Lijkrede, waarin zijn Wel Eerw. ons onder anderen, naar aanleiding van den tekst, *Jes.* LV: 6. *Zoekt den HEERE terwijle hij te vinden is, enz.* ten ernstigste opwekte, om, gelijk onze overledene Leeraar ons steeds met zoo vele getrouwheid had aangemaand, alzoo onzen bekeeringstijd in acht te nemen.

WESTER-NIELAND EN SAAXUMHUIZEN Vakant. Zie Febr. 1806.

MEN-

MENSINGAWEER EN MAARSLAG Vakant. Zie Octob. 1808.

'T WESTER-KWARTIER.

OLDEHOVE Vakant. Zie Meij 1808.

VISVLIET Vakant. Zie Aug. 1808.

ADUARD Vakant. Zie Octob. 1808.

FEERWERD. Zie Octob. 1808.

OLD MBT EN WESTERWOLDINGERLAND.

TERMUNTEN EN BORGSWEER. Den 23sten Octob. Op heden is de wensch dezer Gemeente vervuld. Onze beroepene Leeraar, D. W. PALMER, werd in den H. Dienst bevestigd, door de Wel Eerw. Heer N. BAKKER, geacht Pred. te *Wagenborgen*, die ten onderwerp zijner Leertede had 2 *Tim.* IV: 5*b*. *Doet het werk van een Evangelist* De hand van broederschap, gaf, met toebede der dierbaarste zegeningen over onzen Leeraar en het werk door hem alhier te verrigten, de Wel Eerw. Heer G. ALBRING. Des nademiddags van dezen zelfden dag, deed de Bevestigde zijne Intrerede uit *Psalm* XXXIV: 12. *Komet gij kinderen hoort na mij; ik zal u de vreeze des HEEREN leeren.*

Alles liep naar wensch af, en wij danken den grooten Koning zijner Kerk, dat Hij deze Gemeenten, die nu reeds zoo lang van eenen gewonen Herder en Leeraar verstoken zijn geweest, eenen bekwamen Opziener geschonken heeft.

NIEUW SCHEEMDA den 30sten Octob. Heden werd onze van *Heveskes* geroepene Leeraar, D. U. E. VAN DER SWAAG, in zijnen Evangeliedienst alhier bevestigd, door den Wel Eerw. Heer J. RELINK, geliefd Predikant in de *Scheemda*.

Zijn Eerw. handelde, overeenkomstig den tekst 2 *Tim* IV: 1, 2. *Ik betuige dan voor God, enz.* zoo over de pligten van eenen Christen Leeraar, en de wijze op welke hij dezelve moet uitoefenen, als over de gronden en aanmoedigingen, die toe

getrouwe en ijverige volbrenging daar van kunnen en moeten aansporen. De inzegening en toereiking van de hand van broederschap geschiedde door den Wel Eerw. Heer G. ALBERING, waardig Leeraar te *Wolderdorp*. Des nademiddags deed de Bevestigde zijne Intrede uit 1 *Joh.* III: 18. *Mijne kinderkens, laten wij niet liefhebben met den woorde, enz.* nemende daar uit aanleiding om te spreken over het edele, pligtmatige en voordeelige der Christen en Broederliefde.

BELLINGWOLDE Vakant. Zie Sept. 1808.

OUDE PEKEL-AA Vakant. Zie Sept. 1808.

BOURTANGE. Zie Octob. 1808.

DRENTHE.

EMMEN.

EMMEN. Deze Gemeente in Dec. des vorigen jaars Vakant geworden zijnde, heeft thans het voorregt van weder eenen Leeraar te hebben.

In Julij l. l. werd de Wel Eerw. Heer J. P. AMSHOFF, Pred. te *Ulsen*, eenparig beroepen, welke dan ook na eenige dagen van beraad, verklaarde tot ons te zullen overkomen.

Op den 6den Nov. l. l. had de bevestiging van den beroepen Leeraar plaats, D. w. GERELTENS, Pred. te *Oosterhesselen*, predikte volgens 1 *Cor.* XIV: 12. *Alzoo ook gij, dewijl gij enz.* doelmatig, de Wel Eerw. Heer VAN LOENEN, Pred. te *Delen*, verwelkomde den bevestigden vriendbroederlijk, terwijl D. G. B. CLEMENT, Pred. te *Coevorden*, als mede Deput. het een en ander met zijne tegenwoordigheid vereerde.

Zondag daar aan volgende, verbond zich onze Leeraar aan ons, met eene Leerrede, welke ten grondslag had 1 *Cor.* IV: 1—4. *Alzoo houde ons enz.* Beide deze plegtige Leerredenen droegen het algemeen genoegen weg van eene groote menigte menschen.

De

De Gemeente van *Emmen* verblijdt zich over de gedane keus, en over de eerstelingen van haren waardigen Leeraar.

MEPPEL.

DWINGELOO den 13den Nov. Tot onze blijdschap werd heden de openstaande Leeraarsplaats vervuld, door de bevestiging van den Wel Eerw. Heer W. H. FOLKERTS CRANSSEN, de bevestiger D. G. VAN DUIJL, V. D. M. te *Hoogeveen*, predik. te over 1 *Cor.* III: 9. *Want wij zijn Gods medearbeiders: Gods akkerwerk, Gods gebouw zijt gij.* De oplegging der handen geschiedde door den bevestiger en de Deputaten der Classis, G. SMIT, H. J. STAVERMAN en C. BUNING, resp. Predikanten te *Meppel*, *Kolderveen* en *Koekange*. Ook deed de bevestigde des achtermiddags zijne Intrede met de woorden uit *Matth.* XVII: 5. *Hoort hem.*

ROLDE.

PEIJZE den 30sten Octob. Heden was voor ons de heuchelijke dag, op welken onze beroepene Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. LOS, van *Sloten* tot ons overgekomen, in den H. dienst alhier bevestigd werd door de Wel Eerw. Heeren Deput. Classis, O. VAN GIFFEN, E. H. MECIMA en F. J. ABBRECH, Predikanten te *Vries*, *Anlo* en *Zuidlaren*, de laatste predikte bij deze plegtige gelegenheid ter bevestiging over *Jac.* I: 21*b*. en 22*a*. *Ontvangt met zachtmoedigheid het woord enz.* Terwijl de hand van broederschap onder uitboezeming van de dierbaarste zegeningen door de beide eersten werd toegereikt.

Zondags daar aan volgende begon onze nieuwe Leeraar zijnen Evangeliedienst onder ons met de woorden van Paulus, 2 *Cor.* II: 1, 2. *Ende ik Broeders, als ik tot u gekomen ben enz.* Beide deze plegtigheden zijn tot algemeen genoegen eener talrijke bijeenvergaderde schare afgeloopen.

ASSEN Vakant. Zie Julij 1808.

OOST-FRIESLAND.

ESKELUM. Ter vervulling der Vakature, veroorzaakt door het overlijden van onzen geliefden Leeraar BRECHTERENDE, is hier den 28sten Sept. gemaakt, de volgende Nominatie:

DD. J. SNETHLAGE, Predd. te *Leer*. W. UTHODEN VAN VELZEN, te *Oldendorp*. J. BEGEMAN, te *Westerbroek*, en E. H. MECIMA, te *Anlo*.

En daar uit beroepen de Wel Eerw. Heer J. SNETHLAGE, Pred. te *Leer*, die egter deze beroeping na 14 dagen beraad, beleefdelijk van de hand heeft gewezen. Dus blijft

ESKELUM Vakant.

GROOT MIDLUM. Den 14 dezer is ter vervulling der alhier ontledigde Leeraarsplaats wederom eene Nominatie gemaakt, en zijn daar op geplaatst vier Predikanten, te weten:

DD. BERENDS, Predd. te *Marienweer*. THOLEN, te *Wijbelsum*. MENNINGA, te *Sickwerum*. AISSONIUS, te *Simonswold*, en de beide Candidaten, B. J. VAN SENDEN en C. MULLER.

NORDEN. Van wegens deze Gemeente is aan den Correspondent het volgende ter plaatsing toegezonden.

Van hier is verzuimd gemeld te worden, dat de Hervormde Gemeente van de Heerlijkheid *Lutetsberg* en *Norden*, een drietal Predikanten geformeerd hebbende, door den Vrijheer dezer Heerlijkheid, Heer VON INN EN KNIPHAUZEN, groot Kruis van de Koninglijke Orde der Unie, en Lid van het Wetgevend Ligchaam, als unicus Collator, beroepen is de Wel Eerw. D. H. H. TER VEHN, Pred. te *Oosternee* in *Friesland*, onder de Eerw. Classis van *Zevenwouden*, en de beroepene, tot onzer aller genoegen deze beroeping heeft aangenomen, zijn Wel Eerw. is reeds onder ons,

door

door den Heer ambtman DITZEN, den 9den Octob. hujus plegtig ingezegend, en heeft daar op zijne Intrede gedaan met de woorden van Paulus, 1 *Cor.* I: 17-21. *Want Christus heeft mij niet gezonden om te doopen, enz.* Alles is met orde afgeloopen, en met vol genoegen der aanwezigen aangehoord, wij hopen en wenschen dat zijn dienst voor en onder ons, verder tot verſtands verlichting, tot opbouw van Christelijk geloof en eenen Evangeliſchen wandel moge verſtrekken, en de Heer in gunst voor de Gemeenten van *Oosterzee* en *Echten* gelieve te zorgen!

BEDEKASPEL. Onze, den 14den Aug. uit eene voorheen gemaakte Nominatie, waar op geplaatst waren de Heeren Candidaten TORMIN, SCHUURMAN en HOMAR, met meerderheid van ſtemmen beroepene Leeraar J. SCHUURMAN, werd den 3den Octob. in deze Gemeente bevestigd, de oplegging der handen als ook de bevestigingsrede, waar van de grondſlag was 1 *Cor.* III: 9. *Want wij zijn Gods medearbeiders: Gods akkerwerk, Gods gebouw zijt gij*, geſchiedde door D. L. HEPENON, Pred. te *Wirdum*, en de bevestigde predikte over *Col.* I: 28, 29. *Den welken wij verkondigen enz.* God zegene het dienstwerk van onzen nieuwen Leeraar in deze Gemeente.

EMDEN. Den 3den Nov. werd onze geliefde Leeraar H. H. HESSE, in de zeer aanzienlijke Landgemeente van *Bonda* in *Reiderland* met eene groote meerderheid van ſtemmen beroepen, van wegens het voordeelige dezer ſtandplaats vreesden wij aanvangelijk hem te zullen verliezen, dan door onzen ſterken liefdedrang te rug gehouden, beſloot hij na eenigen tijd van beraad tot onze groote blijdſchap bij ons te blijven, en voor de hem opgedragene beroeping beleefdelijk te bedanken, op Zondag avond den 20ſten dezer verbond hij zich hier op wederom plegtig en op het nieuw aan onze Gemeente, met eene Leerrede over *Luc.* V:

1—10. *Ende het geſchiedde als de ſchaare op hem aandrong enz.* God ſtelle nog verder zijnen e zijner ambtgenoten Evangeliedienst tot eenen al gebreiden zegen in het midden onzer, en voorzie ook ten gunſtigſten in de belangen en behoefte der *Bonder* Gemeente!

EMDEN Vakant. Zie Julij 1804.
PILSUM Vakant. Zie Jan. 1806.
LOPPERSUM Vakant. Zie Maart 1807.
GREETSIJL Vakant. Zie Maart 1808.
BONDA Vakant. Zie April 1808.
KLEIN MIDLUM Vakant. Zie April 1808.
BARGERBUUR. Zie Junij 1808.

'T GRAAFSCHAP RENTHEIM.

EMLENKAMP den 10den Aug. 1808. Deze Gemeente ſtaat eerlang Vakant te worden, daar onze geliefde Leeraar G. KUIJPER, met eenparigheid van ſtemmen beroepen zijnde naar de Gemeente van *Nienhuijs*, zich verpligt geacht heeft, die roeping op heden aan te nemen, wij zien met aandoening het vertrek van dien waardigen Leeraar, die D. V. den 30ſten Nov. aanſtaande van ons afſcheid nemen zal, te gemoet: het denkbeeld *Gods* doen is wijs en goed, doet ons in het Gods beſtuur berusten, en wij wenſchen dat het onzen vriend den waardigen KUIJPER, mogen wel gaan, en God hem tot eenen zegen ſtellen in de Gemeente van *Nienhuijs*!

ULSEN den 2den Nov. Heden, zijnde de gewone maandelijkſche Bededag, nam onze waardige oudſte Leeraar D. J. P. AMSHOFF, een liefdezijk en zegenend afſcheid van ons, tot een grondſlag zijner Leerrede leggende de woorden des Engels, *Matth.* XXVIII: *vb. Ziet, ik hebbe het u lieden gezegd;* welke woorden zijn Wel Eerw. na eene korte opheldering van dezelve, beſchouwt als een zeer gepast beſluit, waar mede Gods ge-

zan-

zaaten hunnen afgelegde boodschap eindigen te kunnen dienen ter opwekking, om over dezelve na te denken, aan het wäre en goede door hen gezegd te gelooven, en zich naar het zelve te gedragen. God zegene dit opwekkende afscheidswoord aan onze harten — verwaardige zijne Knecht om nog vele jaren de blijde Evangelieboodschap, tot wezenlijken zegen voor de Gemeente van *Emmen*, te verkondigen — en vervülle zijne plaats onder ons met eenen anderen bekwamen en getrouwen Evangeliedienaar!

OHNE. Den 26sten Octob. is alhier, in eene buitengewone Classicale Vergadering de Heer Stud. P. W. B. M. KOPPELMAN, zoon van den Wel Eerw. Heer J. O. W. KOPPELMAN, geachten Evangeliedienaar alhier, na vertooning van loffelijke getuigschriften, præparat. geëxamineerd. Na een bevallig voorstel over den opgegevenen tekst *Joh.* III: 3. werd hij over de oorspronkelijke talen uit *Psalm* XCIX, en het tekstboofdd. door den Hoog Eerw. Heer Assessor M. P. KATERBERG, Pred. te *Schuttrop* en D. F. A. LINDEMAN, Pred. te *Bentheim*, en vervolgens over de waarheden van onzen Hervormden Godsdienst, door zijnen Vader naauwkeurig onderzocht, en gaf met zijne gepaste en vaardige antwoorden, zoo veel blijken van kunde en regtzinnigheid, dat hij met eenparig genoegen, onder het getal der Proponenten is aangenomen, en tot den openbaren Predikdienst toegelaten werd, met hartelijke toebidding, dat de Heere hem verder tot het werk der H. bediening gelieve toe te rusten.

NIENHUIS. Zie Sept. 1808.

KLEEVE.

REES den 1sten Mej. Van hier is het volgende verzuimd te melden: De Heer Studiosus I. J. HIRBINE, *Amstelaedamensis*, zich tot het Examen præparatoir aangegeven hebbende, maakte de alhier verzamelde *Wezelsche* Classis, geene zwarigheid om aan dit verzoek te voldoen, nademaal de

ingeleverde zoo Akademiſche als Kerkelijke getuigſchriften in goede orde waren. Over de vorderingen van den Examinandus in de Hebreeuwſche en Griekſche talen, was men zeer voldaan; het onderzoek in't Hebreeuwsch geſchiedde voornamelijk over *Pſalm* I. en II. in het Grieksch over 1 *Tim* III. ook was men uit de opgeſtelde Leerrede over 1 *Tim*. III: 1. bij uitſtek wel te vrede. Bij de beproeving zijner kundigheden in de Godgeleerdheid, Kerkelijke Geſchiedenisſen en andere eenen Leeraar des Christendoms onontbeerlijke Wetenſchappen, bleek het, dat het loffelijk getuigenis des Hoogleeraars, wiens onderwijs hij daarin vooral genoten had, geheel overeenkomſtig de waarheid was; de Vergadering had hierom alle redenen om denzelven tot den openbaren Predikdienst toetelaten, en met algemeen genoegen en hartelijke zegenwensch, onder het getal der Proponenten aan te nemen.

REES den 24ſten Aug. Heden werd de Heer Prop. I. J. HERBINK, na vertooning zijner door den Souverain bekrachtigde Acte van beroep, tot Herder en Leeraar in de vakante Gemeente te *Weerth*, in't Latijn perempt. geëxamineerd, na een kort Voorſtel over *Matth*. X: 29—31. geſchiedde het onderzoek in 't Hebreeuwsch voornamelijk over *Jeſ*. LIII. in 't Grieksch over *Rom*. V. waar na het Examen in de Godgeleerdheid en overige Wetenſchappen door de verzamelde Heeren verrigt werd, alles ten genoegen der Clasſicale Vergadering, zoodat voorgemelde Heer met lof over zijnen voortgezetten vlijt en gegevene proeven van uitmuntende geestesgaven, onder hartelijke zegenwensch, aan de hem roepende Gemeente werd toegewezen.

WEERTH den 28ſten Aug. Heden hadden wij het genoegen, dat onze beroepene Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer I. J. HERBINK, onder ons

zijn

a openbaar Leeraarambt aanvaardde. Nadat de assistaal-Præses denzelven aan de Gemeente had ogesteld, met eene Leerrede over *Joh.* XVII: *Ende dit is het eeuwige leven, dat zij u kennen, den eenigen waarachtigen God, ende Jesum Christum dien gij gezonden hebt.* geschiedde e Bevestiging onder oplegging der handen, door e Wel Eerw. zeer gel. Heeren, MEILING, Præes der Kleefsche Provinciaal Synode en eerste Predikant te *Rees*, BRANDT, Præses der tot de Kleefsche Synode behoorende Wezelsche Classis en Predikant te *Diersfordt*; DENNIKHOF, Scriba Classis en Predd. te *Halderen*; SCHMIDT, te *Mehr*; GREBER, te *Weerderbroek*; SCHMÖLDER, te *Tsselberg* en SCHNETLAGE, te *Dinxperloo*. Hierop verbond zich onze Leeraar aan deze zijne Gemeente, met eene zeer gepaste Leerrede over *Joh.* XV: 5. *Ik ben de wijnstok, [ende] gij de ranken: die in mij blijft, ende ik in hem, die draagt veel vrucht: want zonder mij kunt gij niets doen.*

Hartelijk wenschen wij, dat de dienst van onzen Leeraar onder ons tot eenen rijken zegen zijn moge!

DUISBURG AAN DEN RHIJN.

DUISBURG Vakant. Zie Octob. 1800.

BREMEN.

ANSGARIE KERK Vakant. Zie Junij 1804.

MARIENKERK tweede en derde Leeraarplaats Vakant. Zie Dec. 1804.

NA-BERIGTEN KERK-NIEUWS

ZUID-HOLLAND.

GOUDA EN SCHOONHOVEN.

OUDEWATER. De Kerkenraad alhier v zijn Excellentie den Minister van Eeredienst vr heid verkregen hebbende, om de hier plaats he bende Vakature, veroorzaakt door het overlijd van wijlen D. J. BEKKINO te mogen vervullen, heeft op den 10den Octob. 1808. uit een te vorm gemaakt gros van Predikanten dit vierentwintigta gemaakt.

DD. I. T. DE HAAN HUGENHOLTZ, *Predd. t Driebergen.* M. J. VAN NIMWEGEN, *op het L land Rosenburg en Blankenburg.* P. LIETAART, te *Gouderak.* J. J. VAN BRUNINGEN, te *Maarsensdijk.* E. BEGERMAN, te *Koog aan de Zaan.* P. H. NAHUIS, te *Zeist.* G. H. NIBBELINK, te *Opheusden.* H. W. BENIER, te *Monster.* C. L. VAN DEN BROEK, te *Oudbeijerland.* A. W. HASELAAR, te *ter Aa.* J. HOEK, *in de Lier.* J. MARTIJN, te *Bergambacht.* J. G. VAN TRICHT, te *Wassenaar.* J. J. LORGION, *in de Lemmer.* W. L. MUNTING, te *Emenes Binnendijk.* J. LALAU, te *Dubbeldam.* W. VAN VOORTHUIZEN, te *Vreeland.* H. BONTE, te *Goederede en Stellendam.* G. VROOM, te *Rijswijk.* D. P. FABRET, te *Bennenbroek.* J. VOGEL, te *Asfendelft.* B. MORELS, *aan de Vuurfche.* J. STERK, te *Moordrecht*, en H. J. SCREGARDUS, te *Nieuw Lootdrecht.*

En daar uit ten dien zelven dage dit twaalftal:

DD. DE HAAN HUGENHOLTZ, NAHUIS, VAN NIM-

WE-

WEGEN, BEGEMAN, HIBBELINK, HASELAAR, HOEK, VAN DEN BROEK, MARTIJN, VAN BEUNINGEN, MOREES en SCHAGARDUS.

Vervolgens zijn op den 24ſten Octob. op het zestal geplaatst:

DD. DE HAAN HUGENHOLTZ, NAHUIS, VAN WIJNWEGEN, BEGEMAN, HASELAAR en VAN DEN BROEK.

En op den 31ſten Octob. op het drietal:

DD. HASELAAR, DE HAAN HUGENHOLTZ en BEGEMAN.

Uit welk drietal op den 11den Nov. ten overſtaan van Heeren Conſulenten, H. DE HEER en A. J. DIEMONT, reſp. Predikanten te *Haaſtrecht* en *Polsbroek*, met algemeene ſtemmen tot Predikant alhier beroepen is, D. A. W. HASELAAR, Pred. te *ter Aa*, aan wien door den Raad der Gemeente met genoegen de burgerlijke inwoning verleend is, hebbende zijn Eerw. deze beroeping 14 dagen in beraad genomen.

ZEELAND.

WALCHEREN.

CATS den 6den Nov. Heden nam onze geliefde Leeraar, den Wel Eerw. Heer L. P. WESTERBEEK VAN EERTEN, van hier naar *Nieuwlieſt in Cadzand* beroepen, een liefderijk en zegenend afſcheid van ons, predikende over *Hand.* XX: 32. *Ende nu, broeders, ik beveele u Gode, ende den woorde zijner genade: die machtig is [u] op te bouwen, ende u een erfdeel te geven onder alle de geheiligde.* Gaarn wenschten wij dezen ons liefhebbenden, en van ons beminden Leeraar nog langer onder ons te hebben, doch daar het de wil des allesbeſturende Voorzienigheid ſchijnt te zijn, om zijn Eerw. in de Gemeente van *Nieuwlieſt* te doen arbeiden, wenſchen wij in dit beſtuur te berusten, dat deze, bij ons geagte Leeraar, in zijne nieuwe Gemeente die zelfde achting en liefde ondervinde

als

als bij ons, dat zijn Eerw. daar met ijver arbeide tot bevordering van het heil dier Gemeente, en dat de Koning zijner Kerke zorge voor onze Gemeente van *Cats*, welke wij thans, met leedwezen melden dat Vakant is.

THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

STAND DAAR BUITEN den 21sten Nov. Daar onze algemeen beminde Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. WESSELS, voor eenigen tijd eene eenparige beroeping naar de Gemeente van *ter Heide*, onder de Classis van *Breda* ontvangen, en die beroeping na een kort beraad, in 's Heeren vreeze, tot ons groot leedwezen aangenomen had, zoo heeft laatstleden Zondag zijn Wel Eerw. van deze Gemeente een vermanend en zegenend afscheid genomen, niet zonder zeer veel aandoening van den spreker en de hoorders, predikende bij die gelegenheid over de woorden 2 *Joan. vs.* 8. *Ziet toe voor u zelven, dat wij niet en verliezen het gene wij gearbeid hebben, maar eenen vollen loon mogen ontvangen.*

Onze achting en liefde zullen dien waardigen Leeraar steeds volgen, en hartelijk bidden wij, dat de Heer den dienst van zijn Eerw. in de Gemeente van *ter Heide* alleszins voorspoedig make, en ook onzer ten goede gedenke!

Na reeds verkregene zoo politieke als Kerkelijke handopening, worden de Heeren Proponenten en Predikanten buiten vaste bediening, die zouden genegen zijn, om deze Vakante plaats te vervullen, uitgenodigd, om zich deswege te adresseren aan den Director ECOMA, Pred. te *Oud en Nieuw Gastel.*

IN-

INHOUD.

J. L. EWALD, Godsdienſtig Hankboekje, bijzonder voor de Jeugd. Bladz. 491
R. SPEELMAN, De Onſchadelijkheid van de Leer der Onmagt aangewezen. 502
W. C REDDINGIUS, Bijbel-Spreuken, opgehelderd door leerzame Voorbeelden. 510
Verhandelingen over de Bijënteelt. 15 D. 1 St. 518
FENELON, Godsdienſtige Beſchouwingen. 522
A. LAFONTAINE, De Losbol. Tweede Deel. Met Platen. 530
J. HUBER, Iſidoor, de Boer van Ried. 1ſte Deel. 537
Letter-Nieuws. 540
Berigt van het Zendelings-Genootſchap te *Rotterdam*. 554
Akademie-Nieuws. 556
School-Nieuws. 557
Bekendmakingen. 562
Kerk-Nieuws. 1
Na-Berigten Kerk-Nieuws. 628

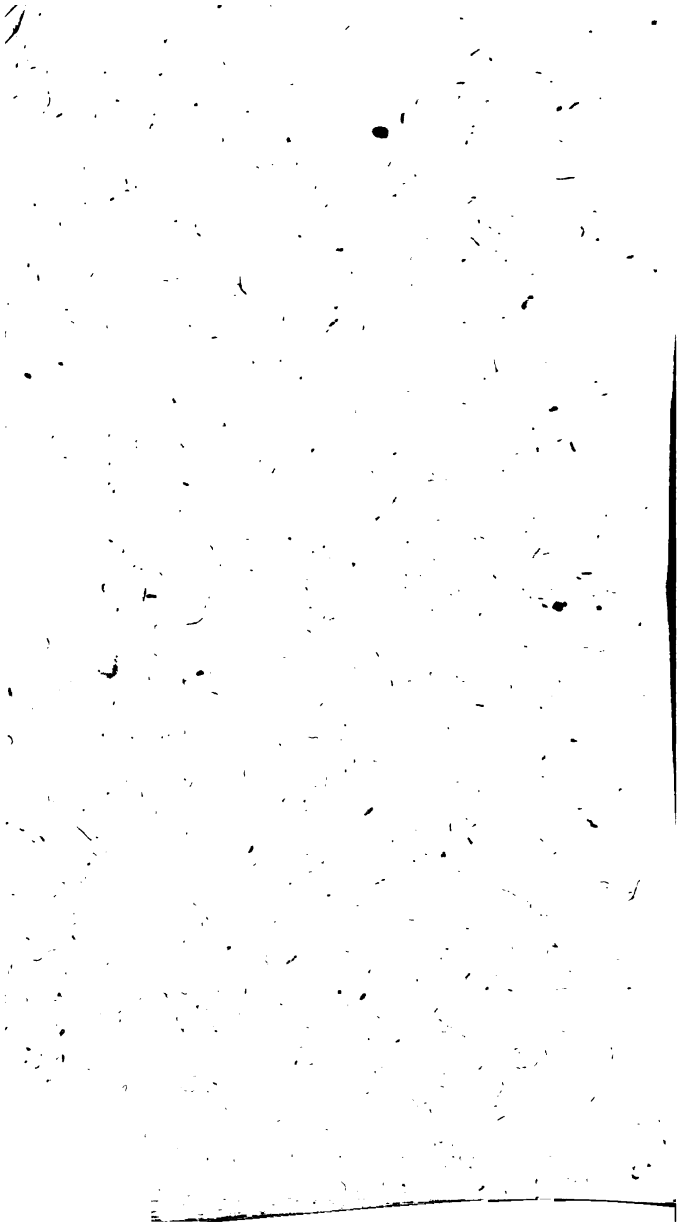

MAANDELIJKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD;

HONDERD EN ZEVEN-EN-TACHTIGSTE DEEL.

Voor DECEMBER 1808.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op de Heerengragt, over de Warmoesgragt, N°. 419.
MDCCCVIII.
Met Privilegie.

De Prijs is 6 Stuivers.

UITTREKSELS.

De VERSTANDIGE CHRISTEN in BOOZE TIJDEN; of Pligten en Troost van eenen Christen in verbasterde, gevaarvolle en droevige Dagen. In eenige Leerredenen, met betrekking tot de tegenwoordige Eeuw, voorgesteld door JAKOB GLATZ, *K. K. Konsistoriaal-Raad en Prediker te* Weenen. *Uit het Hoogduitsch. Te* Amsterdam *bij* J. van der Heij, 1808. 188 *Bladz. gr. Octavo. De prijs f* 1-16-:

Hebben wij in onze *Boekzaal* voor *November* des vorigen jaars 1807 een werkje van J. J. EWALD aangekondigd: *De Christen, bij de groote Wereldveranderingen enz.* bij den Amsterdamschen Boekhandelaar VAN DER HEIJ uitgegeven, en hetzelve als belangrijk en gewigtig in de tegenwoordige tijdsomstandigheden, welke wij beleven, aangeprezen; thans zijn wij in de gelegenheid, om een ander Werk aan te prijzen, het welk als een *Tegenhanger* gerekend kan worden, bij het gemelde te behooren, eene verzameling van Leerredenen van J. GLATZ, bij denzelfden Boekhandelaar in het licht verschenen.

JAKOB GLATZ, weleer Mede-Onderwijzer in het Opvoedings-Instituut van SALTZMAN, te *Schnep-*

fenthal, thans Predikant bij de *Lutherſchen* te *Weenen*, onder ons reeds bekend, door verſcheidene welopgeſtelde en gunſtig ontvangene geſchriften, welke in het vak der opvoeding en onderwijs van Kinderen behooren, deelt ons hier een bundeltje *Leerredenen* mede, welke eene ſtrekking hebben, om Christenen onderwijs te geven, hoe zich in alle bekommerlijke en benarde omſtandigheden, zoo als Helaas! de tijden tegenwoordig zijn, met wijsheid en verſtand te gedragen, en welke tevens een woord van bemoediging en vertroosting in zich behelzen.

Het getal der Leerredenen in dezen Bundel is *Twaalf*, en zij behandelen de volgende onderwerpen: I. *Hoe gedraagt zich de verſtandige Christen, bij groote verbazende Wereldveranderingen?* II. *Over eenige misſlagen, welke in onzen leeftijd op vele plaatſen bij de opvoeding der jeugd begaan worden.* III. *Van den misſlag van onzen leeftijd, waar door men bij betere kundigheden en overtuigingen, het beter handelen verwaarloost.* IV. *Dat, bij de grootſte en treurigſte verwarringen op de wereld, het Evangelie van* JEZUS *onze beſte en veiligſte toevlugt is.* V. *Gronden, op welken het godzalig geloof ſteunt, dat het Christendom van eeuwige duurzaamheid zeker is.* VI. *Hoe de verſtandige Christen in niet geheel gelukkige dagen aan meer gelukkige verloopene tijden gedenken moet.* VII. *Hoe nodig het, bijzonder in onze tijden, zij, bij de opvoeding der jeugd, voornamelijk op derzelver godsdienſtige vorming acht te geven.* VIII. *Over de groote waarde van eene vrolijke gemoedsſtemming.* IX. *Wat moeten wij doen, om onze ziel geſtadig blijmoedig te houden?* X. *Over eenige goederen en vreugden des levens, die wij zeer dikwijls heel onopgemerkt laten, of niet behoorlijk weten te ſchatten.* XI. *Van het Christelijk gedrag in hoo-*

ze

Booze tijden. XII. *Hoe verkrijgen wij reeds den hemel hier op aarde?*

Men vindt in deze *Leerredenen* geene uitlegkundige verklaringen der Tekſten, die veeleer enkel als *Motto's* of *Spreuken*, aan het hoofd derzelve geplaatst zijn, en uit welke ſlechts eene *hoofdſtelling* wordt afgeleid, welker ontwikkeling den hoofdinhoud der *Leerredenen* uitmaakt.

Voorts zijn deze *Leerredenen* kort en beknopt, de ſtijl derzelve is vloeijend, bevallig en tevens krachtig en nadrukkelijk. Men zal dezelve met ſtichting lezen, en daar uit leſſen van wijsheid, opwekkingen tot godzaligheid en vertrouwen op God, en gegronde vertroostinge des harte, voornamelijk in de zalige hope op de beloften van het Evangelie van JEZUS kunnen opzamelen.

Tot een voorbeeld nemen wij de *eerſte* Leerrede, welke de vraag behandelt: *Hoe gedraagt zich de verſtandige Christen bij groote, verbazende Wereldveranderingen?* En het hoofdzakelijk antwoord is: „Een verſtandig Christen mag „ bij groote verbazende wereldveranderingen niet „ onverſchillig blijven; hij moet veel meer in de„ zelve aanleiding vinden, tot nadenken; zich daar „ door van de nietigheid van het aardſche nog „ krachtiger overtuigen; tot het geen min veran„ derlijk, het geen blijvend is, zijne toevlugt „ nemen; zijnen moed en hope niet verliezen; en „ eindelijk op Hem vertrouwen, die van geen „ veranderen weet." Deze onderſcheidene ſtukken worden door den Redenaar geleidelijk ontvouwd; zie hier, hoe zulks ten aanzien der laatſte bijzonderheden geſchiedt, Bladz. 11 enz.

„ *De verſtandige Christen behoort zich door de groote en verbazende wereldveranderingen opgewekt te vinden, om zijne toevlugt te nemen tot het geen min veranderlijk, het geen blijvend is.* Is alles toevallig, wat onze zinnen rondom

ons waarnemen, is zelfs het grootste en magtigste aan zinken en vallen blootgesteld: waar zou dan de verstandige Christen, die naar het vaste en blijvende streeft, troost kunnen vinden, dan bij zulke goederen, welke aan geene veranderingen onderhevig zijn, en wier bestaan niet van de afwisseling der uitwendige dingen afhangt? Zulke goederen zijn er voor hem. Hij bezit deze duurzame juweelen en kleinodien in zich zelven. De geest, die in hem denkt, het hart, dat in hem klopt en wil, wie vermag hem derzelver bezit te ontrukken? Wie, en wat ter wereld is in staat, hem te dwingen, dat hij dwaasheid denken en onregt willen zou? Wie, en wat is in staat, hem de zaligheid te ontrooven, welke hem uit zijne kennis en uit zijn rein hart, als uit eene nooitverdroogende vreugdebron opwelt? Menschen! dit is het blijvende, dit is het eeuwige, naar het welk gij te streven, tot het welk gij uwe toevlugt te nemen hebt! Versterkt uwe geestelijke vermogens; veredelt uw hart; staat naar regte kennis; handelt naar goede grondregelen; sticht zoo veel goeds als gij vermoogt, en verzamelt u zelven schatten, welke motte noch roest verteeren kunnen. Laat dan vrij alles om u veranderen, laat vrij uw uitwendige toestand beperkt en verflimmerd worden, gij hebt uwe vrijstad in uwen boezem, welke niets in staat is te verwoesten; gij draagt alles met u om, wat van ware en blijvende waarde is. Laat de eene omwenteling de andere volgen, in uwe inwendige wereld, die gij u zelven gevormd hebt, vindt gij eene eeuwige rust, eene eeuwige toevlugtsplaats. En zou ik u daarbij kunnen vergeten, gij eeuwige onveranderlijke vriendin der gelukkigen en ongelukkigen, die ons vriendelijk aanneemt, wanneer de geheele wereld ons verstoot, die bij alle wisselingen, aan eeuwige vaste wetten gehoorzaamt. Schoone, heerelijke Natuur! Tot u zullen wij vlieden in den

drang

drang van groote wereldveranderingen, in uwen ſchoot verkwikking en verademing zoeken, wanneer ons eene onverwachte afwisſeling der dingen verſchrikt! Nooit hebt gij uwe getrouwe kinderen zonder troost en opbeuring gelaten. — Dus dan neemt bij groote wereldveranderingen, elk verſtandig Belijder van JEZUS zijne toevlugt tot het geen minder veranderlijk, het gene blijvend is, tot zijnen welgevormden geest, zijn rein hart, tot Natuur. Dan zal hij deze veranderingen onvervaard kunnen aanſchouwen. Want dit betaamt eenen verſtandigen Christen.

„ *Hij verliest zelfs bij de ongunſtige wereldveranderingen nooit zijnen moed of zijne hope.* Sidderen en vervaren behoort aan kleine zwakke zielen. Een goed Christen, opgebeurd door hoogere beſchouwingen, toont zich juist in den grootſten angst moedig en groot. Wat is er ook, het welk hem zou kunnen verſchrikken? Wat heeft hij, bij alle wisſeling der dingen, te verliezen? Aardſche goederen? Maar derzelver onwaarde, derzelver vergankelijkheid, kent hij reeds lang. Derzelver verlies zal hem niet moedeloos maken. Wat van blijvende waarde is, draagt hij in zijne borst, en dit kan geene magt der aarde hem ontrukken. Al ſtortte de hemel zelfs boven hem in; hij zal hem bedekken — maar niet verſchrikken. Ook zal voor hem — alſchoon ook alles in de wereld ten ergſte veranderde — het licht der hoop nooit geheel uitgebluscht worden. Juist omdat hij de altijddurende afwisſeling op aarde kent, verwacht hij met gelatenheid, dat het onaangename en kwade weder ten goede zal veranderen. Ook heeft hij nog eenen anderen vasten grond, op welken zijne hoop onwrikbaar rust. Dit is zijn geloof in God."

„ *Te weten, hij vertrouwt ten laatſten bij alle groote veranderingen op Hem, die van geen*

veranderen weet. Hij, bij wien geen ding onmi gelijk is, van wien de Apostel met regt uitroept *O diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en de kennisse Gods! Hoe ondoorzoekelijk zijn zijne oor deelen! hoe onnaspeurelijk zijn zijne wegen!* Hij, in wiens groote Rijk onze aardbol naauwelijks een zandkorreltje gelijk is, zal alle veranderingen der wereld zoo leiden, dat zij ten besten van het groot Geheel strekken; Hij zal alle Wanklanken in Harmonie oplossen, en onze kinderen en nakomelingen de vruchten dier veranderingen laten genieten, indien zij niet reeds ons ten deel worden. Aan dit geloof houdt zich de verstandige Christen vast, en voelt zich daardoor gerust en zalig. Aan dit geloof willen wij ook vasthouden, mijne Waarden, wanneer de tegenwoordige loop der menschelijke bedrijven, en de veelbeteekenende, gedeeltelijk ontrustende veranderingen, die aan ons geheele werelddeel eene andere, helaas! onvriendelijker gedaante dreigen te geven, ons bekommerd maken. Ware Christenen, wij willen ons eene inwendige wereld vormen, in welke wij willen leven en werkzaam zijn, en getrouwelijk alles doen, wat onze pligt is, als Burgers in den Staat, en als Menschen en Christenen in onze betrekkingen; wij willen ons geweten onbevlekt van alle schuld, en ons gevoel voor Natuurzin vasthouden; laat dan vrij buiten ons gebeuren, wat wil, het zal ons niet ontstellen. Wij gelooven in God. Als God voor ons is, wie zal tegen ons zijn? Vrolijk zullen wij, rondom beangst door de wisseling der dingen, uitroepen: Op u, o Heere! vertrouwen wij met Christelijke blijdschap en Christelijken moed, en dit geloof, dit maakt ons gerust, dit maakt ons zalig. Amen!"

Tot eene toegifte plaatsen wij nog het volgende belangrijke uit de IIde Leerrede, Bladz. 27.

„ Eindelijk kunnen wij eenen misslag niet met

stil-

ſtilzwijgen voorbijgaan, die bij de opvoeding menigvuldig begaan wordt, en aan onzen leeftijd in den hoogſten graad eigen is: *Te weten, men beſchaaft den godsdienſtigen aanleg der jeugd te weinig.* Mijne meening is niet, als of in onze tijden niet veel voor dit deel der opvoeding door onderwijs gedaan was. Ik weet, zeer vele nieuwer ſchrijvers hebben in hunne werken over dit onderwerp veel geſproken, en vele goede wenken en raadgevingen medegedeeld. Ook houden de meeste huisgezinnen het onderwijs in den godsdienst voor een hoofdbeſtanddeel der jeugdige beſchaving, zelfs kunnen velen met dit onderwijs bij hunne kinderen geen haast genoeg maken. En zoo het met het bloot onderwijs te doen was, dan zouden wij onbetwistbaar niet weinige godsdienſtige menſchen en uitmuntende Christenen hebben. Wanneer ik van dit laatſte het tegendeel beweer, wanneer ik beweer, dat inzonderheid onder onze jonge Christenen eene lauwheid, onverſchilligheid en koelheid jegens Godsdienst en Christendom dreige in te breken, welke ons in vele opzigten bekommerd moet maken; dan beweer ik iets, het welk de meesten onzer zeker reeds zelve opgemerkt, en velen niet zonder leedwezen en bekommering waargenomen hebben. Waartoe brengt dit anders, dan tot het regtmatig beſluit, dat men, bij de opvoeding der jeugd, derzelver godsdienſtigen aanleg te weinig beſchaaft. Een blik op zoo vele huisgezinnen in onze dagen geeft ons hieromtrent opheldering genoeg. Het ontbreekt in dezelve, ten aanzien der godsdienſtigheid, bijna geheel aan goede voorbeelden. En, gelooft het, mijne Waardſten! zoo het voorbeeld over het algemeen in de jeugd meer indruk maakt dan het onderwijs, zoo geldt dit inzonderheid bij hare godsdienſtige beſchaving. Laat haar het beste onderwijs in den godsdienst genieten, laat hare onderwijzers met

ser van dit Lied, alleen zegt, dat het waarschijnlijk door DAVID is opgesteld, maar ook houdt zich niet op met eenig onderzoek naar de gelegenheid bij welke, of de aanleiding tot dit gedicht noch met eenige naarspooring van den loop van 's Dichters gedachten, noch met de opheldering van deze of gene bijzonderheden, ter verklaring van het geen hier en daar duister of in de vertaling niet wel gevat moge zijn. Alleen vergenoegt de Redenaar zich met eene zakelijke uitbreiding.

Dus bij voorb. behandelt hij het 4de vers, het welk door PAULUS *Hebr.* I: 7. aangehaald wordt, zonder iets van die aanhaling te gewagen. *Blad.* 18. „ En hoe schoon vervolgt hij (de Dichter) deze zijne beschrijving van Gods grootheid, als hij zegt: *Hij maakt zijne engelen geesten: zijne dienaars tot een vlammend vuur.* — Dit gezegde kunnen wij in tweederlei zin opvatten, overeenkomstig de onderscheidene vertaling en verplaatsing der woorden, welke hetzelve duldt." —

„ De gewone plaatsing der woorden volgende, kunnen wij het dus vertalen: *Hij maakt zijne engelen tot winden, en zijne dienaars tot eenen blikfem*; terwijl de Dichter ons daar door dit grootsche denkbeeld van God wil geven: dat niet alleen de zienelijke schepselen van deze aarde, maar ook de onzienelijke hemelbewoners, de zalige engelen, hem geheel ten dienste staan, op zijne wenken als wachten — en zijne bevelen, met de vaardigheid van den wind en met de snelheid van den blikfem ten uitvoer brengen. — En welk een grootsch denkbeeld levert dit dan op van God: Hij is de Opperkoning — de engelen zijn zijne lijftrawanten, zijne dienaars!" —

„ Gelijk wij dan ook de woorden dus kunnen vertalen en verplaatsen: *Hij maakt zijne winden boden, en de blikfems tot zijne dienaars*; waar door ons dan de dichter God in zijne onbegrijpelijke

lijke grootheid vertegenwoordigt, als den Opperheer van alles, die de winden, de bulderende ſtormwinden, de loeijende orkanen als zijne gezanten, als zijne boden gebruikt om zijnen wil bekend te maken, en zijne bevelen ten uitvoer te brengen. — En hoe grootsch is dat denkbeeld aangaande God: de vreesſelijke ſtormen en orkanen zijn Gods gezanten, die zijnen raad uitvoeren, die op zijnen wenk bewaren, beſchermen, verlosſen en uit de benaauwdheid redden; of naar zijn beſtel de bitterſte rampen te weeg brengen — en met een geweld woeden, waar tegen geene diep geworteldе eiken — geene ſtevige torens — geene vaste kerkgebouwen — geene trotſche paleizen — geene welgevestigde molens in 't minst beſtand zijn; waar voor alles moet wijken, en met een vreesſelijk geweld wordt ter neder geworpen; — waar door de zeeën onſtuimig woeden — door dijken en dammen doorbreken — en alles door den vloed bedekken en wegſpoelen — en zoo doende duizende menſchen in de treurigſte ellende dompelen. — De ſtormen, de orkanen, zoo vreesſelijk in de gevolgen, waar van ook de geſchiedenis van onzen leeftijd de ontzettendſte bewijzen oplevert, zijn dan boden, gezanten van God, aan zijne magt en bevel onderworpen en uitvoerders van zijnen wil; hoe onbegrijpelijk groot, M. W.! word God, op deze gedachte, in majeſteit en heerlijkheid!"

„En gebruikt hij de winden tot zijne boden, *hij maakt ook de blikſemen tot zijne dienaars.* Die alles verlichtende blikſemen, welke aan den eenen kant, meestal, de weldadigſte uitwerkingen hebben en zegeningen verſpreiden, maar ook aan den anderen kant ſoms ontzettend zijn en verwoestingen aanrigten, de torens nederwerpende, de huizen verbrandende, de veldgewaſsen vernielende, mensch en vee doodende, die blikſemen zijn dienaars van God — vliegen en werken naar zijnen

wil

wil — met de blikſemen doet hij naar zijn w
vallen; kunt ge u grootſcher denkbeeld van
majeſteit en heerlijkheid voor den geest bren
— Is zulk een God niet het hoogstwaardigſte v
werp van onzen diepen eerbied, van onze
hoogachting, van onze onbepaalde gehoorz
heid, van onze vurige liefde en van ons hart
vertrouwen? — Dat dit dan veel onze vrol
lofzang zij ter eere van God:

Gij zoldert in de wat'ren uwen troon,
De wolken, ſteeds gereed op uw gebod'n,
Op 't hoogst verëerd dat zij haar Koning dragen,
Verſtrekken U als tot een' zegewagen.
Gij wandelt op de vleug'len van den wind,
Dien G', als 't heelal, aan uwen dienst verbind.
Een geeſtenheer maakt Gij uw afgezanten;
Een vlammend vuur uw trouwe rijksſtrawanten.

Ondertuſſchen is eene goede omſchrijving e
uitbreiding van een zoo ſchoon Dichtſtuk en practi
tige *Ode* ver of na geene gemakkelijke onderne
ming. Daar toe behoort een zuivere levendig
Dichterlijke ſmaak en gevoel, bijzonder voor de
Oosterſche Bijbelsch-Profetiſche Dichtkunde, of
men loopt ligtelijk gevaar, dat men niet juist bij
de meening, het voorſtel en de beelden des Dich
ters blijft, maar dingen aanvoert, welke, hoe zeer
waarheden op zichzelve, echter hier niet te pas
komen. In hoe verre intuſſchen onze Redenaar
in zijne onderneming geſlaagd zij, moge de Lezer
oordeelen, uit het boven bijgebragte voorbeeld,
waarbij wij nog een voorbeeld verkiezen te voegen.
vs. 2. wordt gezegd: *God bedekt zich met het licht als met een kleed.* Zie hier de omſchrijving van dit gezegde Bladz. 8.

„ Geen wonder dat onze dichter, aan Gods grootheid als formeerder van het licht denkende,

dan

dan ook dus bij verrukking zijn lied vervolgt: *hij bedekt zich met het licht als met een kleed.* — In dit gezegde vervolgt onze dichter, zoo als gij merkt, het beeld, waar van hij in het vorig vers ook gebruik maakte, om de grootheid Gods in zijne werken te teekenen. — Hoe grootsch is dan dit denkbeeld: het licht is het ſtatie-kleed van God, daar van is hij formeerder; dat licht is zijn aanwezen aan God verſchuldigd; dat is dus een treffend bewijs van zijne grootheid en majeſteit. — En hoe zeer worden wij dan van Gods grootheid in dezen overtuigd, als wij ſlechts één oogenblik over het licht, als een werk van God, nadenken. — Is toch niet, M. W.! het licht, de lichtſtof, en deszelfs uitwerking door de alles verlichtende ſtralen zoodanig door God verordend, dat wij daar in zijne grootheid, magt, wijsheid en liefde bewonderen en aanbidden moeten. — Het licht is eene ſtof van onberekenbare en onbegrijpelijke fijnheid; wij kunnen het zelve alleen met ons gezigt voelen, door ons oog de werking weten en van deszelfs beſtaan zeker zijn — Het heeft eene uitgebreidheid door het geheele onmeetbare rijk der ſchepping, gaat van de zonnen uit, en verlicht, tot verbazing van elk, die daar over aandachtig nadenkt, alle de wereldbollen. — Hoe aanbiddelijk is de verordening en werking! opdat wij daar door de voorwerpen, welke ons omringen zullen zien, verſpreidt het zich eerst in regte ſtralen, die vervolgens ſchuins worden gebogen en zoo doende eene terugkaatzing van donkere ligchamen en de onderſcheidene kleuren der voorwerpen te weeg brengen. — En welke eene ſnelheid heeft het zelve! het komt van de zon tot onze aarde met zulk eene ſnelheid, dat daar aan geene in de Natuur kan evenaren, en die alleen door de ſnelheid van onze gedachten zoude kunnen overtroffen worden. Welk eene grootheid Gods in dezen! welk een majeſteit

en

en luister van hem, die eenmaal riep: „daar zij licht — en daar was licht!" — Welk eene wijsheid en goedheid Gods moeten wij ook in de verordening, werking en invloed van het licht bewonderen. — Door het licht ontvangt de geheele natuur hare schoonheid en praeht; en geeft aan alles, op eene bewonderenswaardige wijze, groei, wasdom, leven, beweging, vrolijkheid en blijdschap. — Door de weldadige stralen des lichts wordt het aardrijk gekoesterd, verwarmd en vruchtbaar gemaakt; door de verblijdende stralen des lichts ontvangt de bloem hare schoonheid en reuk, en de vrucht haren aangenamen smaak en geur; — het licht geeft leven, beweging, vrolijkheid en blijdschap aan velen van het redeloos schepselen-heer, terwijl het vogelen-koor deszelfs inkomst 's morgens vrolijk bezingt. — vooral deelt ook de mensch in het weldadig en veelvuldig nut van het licht: het licht verspreidt den blos op de jeugdige wangen — mannelijke schoonheid op het aangezigt — en geeft levendigheid en gezondheid aan het geheele ligchaam; — het vervrolijkt den geest — doet de helderheid van ziel uit de oogen stralen — en geeft teikens aan de verstandsvermogens vernieuwde vlugheid. — Door het licht wordt de mensch in staat gesteld om in zijnen kring en betrekking op aarde werkzaam te wezen, en met vreugde te verrigten alles, wat zijne hand vindt om te doen; — door middel van het licht ziet hij de voorwerpen rondom zich — krijgt hij er kennis van — maakt hij er tot zijn nut gebruik van — en veraangenaamt daar door zijn leven op aarde; — terwijl hij daar door wordt in staat gesteld, om in al de voorwerpen gedenkstukken van goddelijke magt, wijsheid en liefde te ontdekken, en daar in Gods grootheid, majesteit en luister te bewonderen en te aanbidden. — Hoe veel reden had dan nu onze dichter, om tot lof van God, als den fon-

formeerder van het licht, waar in ook zijne pracht en luister als wereldschepper zoo aanbiddelijk schitterde, te juichen: *hij bedekt zich met het licht als met een kleed.*"

Overigens kunnen deze Leerredenen met stichting en opwekking gelezen worden; hartelijk wenschen wij daar over eenen rijken zegen!"

UITGELEZENE LEERREDENEN van Dr. FRANZ VOLKMAR REINHARD, *Keurvorstl. Saxisch Opper-Hofprediker, Kerkenraad en Opper-Consistorialis. Uit het Hoogduitsch. Vijfde Tiental. Te* Zwolle *bij* J. de Vri, 1808. 304 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-16-:

De roem van den voortreffelijken REINHARD is zoo zeer gevestigd, dat 's Mans naam reeds op zich zelven een werk of boek, het welk denzelven voert, kan en mag aanprijzen. Dit vervolg van 's Mans *Uitgelezene Leerredenen* strekt weder ten blijke van zijne bekwaamheid, om Godsdienstige en Zedekundige onderwerpen met oordeel te behandelen, en met kracht en nadruk te ontwikkelen en voor te dragen.

Dit *vijfde Tiental* van Leerredenen, niet min keurig en waardig uitgelezen dan de voorgaande, behelst de volgende: I. *Opbouwend Nadenken over de Waardij, welke de Geschiedenis van het Lijden en den Dood van* JEZUS *voor ons heeft.* Tekst *Luk.* XVIII:31—43. II. *Hoe gewigtig het voor ons zijn moet, dat de Apostelen van* JEZUS *bij alle verder nadenken en bij alle ontmoetingen van hun leven, nogtans*

tot aan hunnen dood, bij het zelfde gevoelen o
rent JEZUS *gebleven zijn.* Tekst *Joan.* XI
16—23. III. *Vervolg der voorgaande ſtof*
Tekst *Joan.* XVI: 5—15. IV. *Beſluit der voo*
gaande ſtoffe. Tekst *Joan.* XVI: 23—30. V. *De*
de aanblik der Natuur, volgens de aanwijzinge
van JEZUS, *het krachtigſte Middel tot eene red*
lijke vervrolijking is. Tekst *Matth.* VI: 25—3
VI. *Overdenkingen over de Denkwijze, welk*
JEZUS *in het Evangelie bij de genieting van h*
Vermaak aan den dag legde. Tekst *Joan.* I
1—11. VII. *Over de enſchatbare waardij va*
Godsdienſtige verwachtingen. Tekst *Matth.* VII
5—13. VIII. *Dat de Opſtanding van* JEZUS *d*
luiſtervolſte Openbaring der Goddelijke geregtig
heid is. Tekst *Marc.* XVI: 1—8. IX. *Vervolg de*
voorgaande ſtoffe. Tekst *Luc.* XXIV: 13—35. X. *Ha*
Avondmaal des Heeren, een Gedenkſtuk van d
grootſte beteekenis. Tekst 1 *Cor.* XI: 23—32.

Laat ons uit de VIde Leerrede: *Overdenkingen over de denkwijze, welke* JEZUS *in het Evangelie bij de genieting van het vermaak aan den dag legde. Evangelie Joan.* II: 1—11. het een en ander ter proeve overnemen. Na de inleiding, in welke de Redenaar opmerkt, dat met groot regt beweerd wordt: *dat de vermaken van een mensch de zekerſte verraadſters zijn van zijne denkwijze en van zijn karakter*, maakt hij den overgang tot het Evangelie, het welk hij in deze Leerrede behandelen zal, het welk, zegt hij, ons de gelegenheid aan de hand geeft, om JEZUS, onzen Heer, bij het genot des vermaaks gade te ſlaan; Hem in een groot gezelſchap, bij een bruiloftsfeest, en midden onder vrolijke menſchen te zien."

Vervolgens het gewigt van dit onderwerp en deszelfs belangrijkheid hebbende aangetoond, leidt hij in de eerſte plaats zijne Hoorders en Lezers op, om JEZUS denkwijze bij deze gelegenheid te lee-

zeren kennen, waarna hij hetgene hij gevonden heeft ter leering en opwekking aanwendt.

Het eerste wordt dus zamengetrokken: wanneer wij alle omſtandigheden, welke de Evangelist opgeeft, met elkanderen vergelijken, en behoorlijk overwegen, dan zal het ons zeer oogenſchijnlijk en klaar worden, dat zich *eene voorzigtige, reine, deelnemende, weldadige ziel, die hare verhevenſte bedoeling nimmer uit het oog verloor, hier openbaarde.* Deze bijzonderheden worden alle gepast ontwikkeld; wij zullen ons vergenoegen, met alleen de ontvouwing der eerſte bij te brengen:

„ Niet te vergeefs beweer ik," dus hooren wij den Redenaar Bladz. 164. „ dat JEZUS bij de genieting van het vermaak in ons Evangelie *eene voorzigtige ziel* heeft aan den dag gelegd. Want er was veel omzigtigheid en overleg noodig, M. T., indien de bruidegom en bruid bij het gebrek van wijn, het welk zich zoo vroegtijdig openbaarde, niet openlijk zouden beſchaamd worden. Buiten twijfel was dit gebrek door de onverwachte aankomst van JEZUS en zijne discipelen veroorzaakt geworden. Op zulk eenen talrijken aanwas der gasten was niet gerekend geworden, en het was niet mogelijk, in der haast grooten voorraad te verſchaffen. Eene ſpoedige verwijdering van JEZUS en zijne discipelen ware zeker een middel geweest, om de verlegenheid van bruidegom en bruid ten minſten te verminderen. Dit ſchijnt ook de moeder van JEZUS door de herinnering: *zij hebben geen wijn*, te willen zeggen; zij wil JEZUS te verſtaan geven, dat Hij met zijne discipelen het gezelſchap liever ſpoedig weder verlaten mogte, om den verlegenen bruidegom en de verlegene bruid te ſparen. Maar JEZUS antwoordt: *mijne ure is nog niet gekomen*, het is nog te vroeg, om afſcheid te nemen. En hoe voorzigtig was deze uiting. Zoude het geen opzien verwekt hebben, wanneer

jezus en zijne discipelen, zonder alle in het oog vallende aanleiding, zich voor den tijd verwijderd hadden? Zoude deze stap geen gelegenheid tot allerlei nadeelige gissingen gegeven hebben? Zoude daar door niet ook het overig gezelschap als het ware zijn genoodzaakt geworden, het zelfde te doen, en het brullofts-vermaak veel te vroeg af te breken? Zoude daar uit niet eene algemeene, voor de eer van bruidegom en bruid zeer nadeelige ontevredenheid ontstaan zijn? Hoe gelukkig verbeterde de voorzigtigheid van jezus den misslag, welke maria, door haar goed zorgvuldig hart verleid, op het punt stond om te begaan; met welke schranderheid, met welke teederheid van gevoel, met welke omzigtige verschooning voorzag Hij in het plaatshebbend gebrek, zonder het algemeen vermaak in het minst te verstooren? En hoe beschaamt deze schranderheid die overhaasting, die toomelooze drift, die ruwe onbuigzaamheid, waar mede wij in de gezellige verkeering dikwijls alles verderven, en somtijds zelfs die genen nadeelig worden, die wij helpen willen. In het ganssche gedrag van jezus bij deze gelegenheid is alles zoo overdacht, zoo te zamenhangend, zoo doelvol en gepast, dat zelfs de strengste toets niets daar aan berispen kan. De genieting des vermaaks, die ons zoo ligt van ons overleg berooft, belet Hem niet een oogenblik, eene voorzigtige ziel aan den dag te leggen."

In het tweede of toepasselijk gedeelte dezer Leerrede worden de leeringen opgegeven, tot welke wij in het Evangelieverhaal aanleiding vinden. I. *Het is eenen Christen niet onwaardig, aan gezellig vermaak deel te nemen.* II. *Deze genieting is echter van groot gevaar voor een ieder, die niet rein van hart is.* III. *Grondige verbetering naar de voorschriften van het Evangelie is de beste voorbereiding tot vreugde en*

tot vermaak. IV. *Het is mogelijk, deze genieting in eene ware vereering van God te veranderen.* V. *Wij moeten de genieting van vermaak door daden voor de eeuwigheid zoeken gewigtig te maken.*

Zie hier de beide eerſte leſſen door den oordeelkundigen REINHARD dus uitgewerkt *Bladz* 172—174.

„ *Het is eenen Chriſten niet onwaardig, aan gezellig vermaak deel te nemen*; dit is eene zeer gewigtige waarheid, die terſtond uit deze overdenking voortvloeit. Gij weet, welke harde oordeelen dan het bijgeloof, dan eene donkere menſchenhatende zwaarmoedigheid, dan eene geveinsde ſchijnheiligheid over gezellige vreugden en haar genot geveld hebben; het kan U niet onbekend zijn, hoe dikwijls men het Chriſtendom als eene vijandin van zulke vermaken voorgeſteld, en het ſtuurſche verachten en vlieden van dezelve wel zelfs voor het toppunt van ware vroomheid, en voor het zekerſte kenmerk daar van uitgegeven heeft. Het voorbeeld van JEZUS in het huidig Evangelie is de beſte wederlegging van dit misverſtand. Hij zelf heeft een vrolijk gezelſchap met zijne tegenwoordigheid verwaardigd; heeft dit terſtond bij de aanvaarding van zijn openlijk leeraarambt gedaan, wanneer gewigtigere zaken zijne oplettenheid ſchenen te eiſchen; heeft ook zijne Apoſtelen toegeſtaan, Hem te verzellen, en zich aan de vrolijkheid over te geven. En ons zoude het verboden zijn, het zelfde te doen? De Godsdienſt, welke zulk eenen ſtichter en, zulk een voorbeeld heeft, zoude het genot van onſchuldig vermaak verbieden? Het zoude vroomheid zijn, zich dat gene te onthouden, waar van JEZUS zulk een gebruik maakte; waarbij Hij zulk eene denkwijze aan den dag te leggen wist? Zijt gij vroom, zijt gij naar het voorbeeld van JEZUS gevormd, heeft dat ge-

voelen in U plaats, het welk in Hem was, behoeft gij de plaatsen van een gepast vermaak zoo behoeft gij de kringen van vrolijke menschen niet angstvallig te vlieden, zoo moet gij, als Hij, wijs, sterk en groot genoeg zijn, U zelven altijd magtig te blijven, met matigheid en dankbaarheid te genieten, en zelfs hier eene oefeningsplaats voor uwe deugd, en eene gelegenheid tot goede daden te vinden. Het is eenen Christen niet waardig, aan gezellige vermaken deel te nemen.

„ Doch het is juist niet noodig, ter bevestiging dezer waarheid veel woorden te gebruiken; zij is buiten dien zeer gewigtig en zeer gereed, dezelve te gelooven en te laten gelden; en ook zij, niets minder zijn, dan naauwgezette Christenen weten zich met groote onbeschaamdheid daar op te beroepen, en hunne overhellinge tot zinnelijkheid, tot levendigheid en tot buitensporigheid daar mede te verschoonen. Laat ons derhalve uit de overdenkingen over de denkwijze, welke JEZUS in het Evangelie en bij de genieting van het vermaak aan den dag legde, eene *tweede*, even zoo gewigtige waarheid als een gevolg afleiden. Het is namelijk daar uit klaarblijkelijk, *dat de genieting van groot gevaar is voor een iedereen die niet rein van hart is.* Bedenkt het zelve: waarom is JEZUS ook in de huislijke betrekkingen welke het Evangelie beschrijft, waarom is Hij niet den in het gedruisch van het brulloftsvermaak, waarom is Hij zelfs onder menschen, die door de vreugde als bedwelmd waren, zoo groot, zoo eerwaardig, zoo heilig, waarom is alles aan Hem onberispelijk en goed, waarom kan de uitwendige bekoorlijkheid, die zoo krachtig op de menschelijke zwakheid werkt, Hem tot geen misslag wegslepen? Het is het reine onschuldige hart, M. T. het is de stilte aller neigingen, het is de heilige, in zijn binnenste heerschende orde, die veroorzaakt

zaakt, dat alles onnadeelig voor Hem wordt, dat zelfs het vermaak zich voor Hem in een voedſel der deugd verandert. Aan welk gevaar ſtellen wij ons daarentegen bij de deelneeming aan openlijke vreugde bloot, indien ons dit rein onſchuldig hart vol van orde en ſtilte ontbreekt; indien zich eene menigte van onſtuimige begeerten in ons beweegt, welke wij niet weten te beheerſchen; indien wij ons in de verzameling der vrolijken wel zelfs met dat beſluit begeven, om onze luſten aldaar te voeden en te bevredigen. Onbezonnenen, die dit zwakke, voor aanprikkeling vatbare, en onreine hart in uwen boezem draagt, met welk eene vatbaarheid voor ondeugd waagt gij U aan eene plaats, waar gevaarelijke vonken aan alle kanten rondvliegen; waar gij tegen vermoeden ontſtoken en tot een vuur ontvlamd zult zijn, dat uwe eer, uwe tevredenheid, en het geluk uwes levens misſchien voor altijd verteeren zal! Want waar, zegt het zelve, waar wordt het duidelijker, wat in het hart verborgen ligt, dan in de uren der zorgeloosheid, wanneer men bij de genieting der vreugde zich ontſluit, wanneer men in de bedwelming van het vermaak zich toont, zoo als men is? Hebben niet dikwerf bij een vermaak gezindheden aan den dag gelegd, die men nimmer in hun veronderſteld had, de achting en het vertrouwen verloren, welke zij nog hadden, en hunnen naam eene ſchandvlek aangehangen, welke nimmer weder verdwijnen zal? Waar, zegt het zelve, waar is meer gelegenheid tot de gewigtigſte misſlagen, waar kan de ligtzinnigheid toomeloozer razen, de luſterzucht ligter vergiftigen, de ſpot- en bedilzucht dieper verwonden, de verkwisting meer doorbrengen, de verleiding hare netten konſtiger uitbreiden, de wellust overvloediger bevrediging vinden, de ijdelheid prachtiger ſchitteren, de valſche ſchaamte ſpoediger eene verraadſter worden van alles wat het

menschdom heiligs en goeds heeft, dan bij gr vreugdefeesten, dan in den maalstroom van bed mende vermaken, dan in een gewoel van mensch die allen niets meer zoeken, dan genot. Tot ke buitensporigheden zal ons derhalven de dr kolk der vreugde wegslepen, indien de aanleg de voorbereiding daar toe reeds in onze ziel indien onze losbandige neigingen alleen op e gelegenheid wachten, om los te breken! Ja he waar, Christenen mogen ook zinnelijke vreug genieten, mogen zonder zwarigheid aan gezelli vermaken deel nemen. Maar moge het toch geen geen van allen, die zich van deze vrijheid bed nen wil, ook maar een oogenblik vergeten, d het even zoo waar is, dat deze genieting, groo menigvuldige en wegslepende verleidingen en g varen heeft voor eenieder, die niet rein van hartis.

Wij gelooven, overtollig werk te zullen doen, indien wij meer tot aanprijzing dezer schoone zedekundige Leerredenen in het midden wilden brengen.

De BOERENVRIEND, *of Gesprekken tusschen eenen Koopman en onderscheidene Landlieden, over sommige hunner Pligten en Belangen. Door* G. BENTHEM REDDINGIUS. *Te* Amsterdam *bij* J. van der Heij, 1808. 310 *Bladz. in Octavo. De prijs is f* 1-16-;

„Het is thans meer dan ooit de moeite waardig, om voor den Boerenstand te schrijven. Velen toch uit het midden van denzelven verheffen zich in onzen leeftijd op eene zeer gunstige wijze boven de ver

verachting, die men in andere ſtanden dikwijls, ſchoon zeer te onregt, aan denzelven over het algemeen betoonde. Vele Landlieden toonen thans luſt tot lezen te hebben, gaarne wijzer, beſchaafder en gelukkiger te willen worden, en hartelijk te wenſchen, dat hunne Medelandlieden ook zoo mogen leeren denken, en daartoe zou ik ook gaarne het mijne willen bijdragen." Zoo ſchrijft de Eerw. G. B. REDDINGIUS in het *Voorberigt* voor dit welgeſchreven allernuttigſt Boekje: *De Boerenvriend, of geſprekken tuſſchen eenen Koopman en onderſcheidene Landlieden, over ſommige hunner Pligten en Belangen*, een werkje in den ſmaak van SALZMAN'S *Bode aus Thuringen*.. Een Koopman, hier LEONARD VAN KLEEF genoemd, het platte land rond reizende, met zijne waren, laat zich overal in nuttige geſprekken in, met de lieden, welke hij ontmoet, en onderrigt hen, vermaant, beſtraft hen, beurt hen op in ongelegenheden enz. Zulke geſprekken zijn bevallig en verſtaanbaar om te lezen, zelfs voor eenvoudigen, en kunnen ſtrekken, om vele vooroordeelen, die nog onder den boerenſtand, plaats hebben, weg te nemen, den leeslen weetlust op te wekken, dwaze en ſlechte gewoonten en zeden te keer te gaan enz. Wij prijzen daarom, met reden, dit werkje ten ſterkſten, bijzonder aan de Landlieden aan, en danken voorafreeds in hunnen naam den arbeidzamen Schrijver voor den dienst, hier mede aan de eenvoudige Landlieden bewezen.

De geſprekken in dit Stukje gaan over de opvoeding der kleine kinderen van Landlieden; over het ſchoolgaan der kinderen; over de verdere opvoeding der kinderen; over den omgang met andere menſchen; over het werken; over het zorgen en klagen; over de uitſpanningen en vermaken.

Onze Boekzaallezer verwacht ongetwijfeld van ons naar onze gewoonte eene proeve van dit werk-

je; wel aan, wij schrijven daar toe het volgende over: *Bladz.* 58.

„ LEONARD was zeer gezien bij den Predikant VAN GLIEDEN te *Panhoeve*. Wanneer hij daar kwam dan moest hij doorgaans een pijp bij dien Predikant rooken, en dan liep het gesprek meestijds over de Landlieden. Op zekeren avond aan dezelfs huis komende, werd hij weder binnen genoodigd, en gezeten hebbende, viel tusschen hen beiden een gesprek voor van den volgenden inhoud:

„ L. Welk eene menigte halfwasene jongens stond daar zoo even op den weg, en hoe verbazend los en ruw ging het er onder hen toe!

„ PRED. Ja, Koopman! dat is hier alle avonden zoo. De jeugd verkwist hier verbazend veel tijd, en wat ik daar van ook zegge, het baat mij niets."

„ L. Dat is ellendig! over den dag moeten die jonge Lieden werken, en dan de avonden zoo ledig en nutteloos door te brengen, zouden zij dan geenen tijd besteden tot het onderhouden van het geen zij op de School geleerd hebben, en tot verdere oefening in nuttige dingen?"

„ PRED. Ach neen! als de kinders hier van de School gekomen zijn, dan lezen, dan schrijven, dan cijferen zij niet meer, dan is het gedaan. Zij worden daar toe niet door de Ouders gehouden. Deze weten hen wel bij het werk te houden, maar als dat gedaan is, des avonds, dan laten zij hen gaan, waar zij willen. Zoo ook des Zondags namiddags."

„ L. Dat moet akelige gevolgen hebben."

„ PRED. Ja, dat heeft die gevolgen, dat de meesten na verloop van eenige jaren naauwelijks meer lezen kunnen, ten minste alleen maar stotterende, zoo dat geen mensch, zij zelve ook niet, er wijs uit worden kan. Het schrijven ver-

lee-

leeren zij geheel. Van het cijferen weten zij al spoedig niets meer. En door dat tijdverkwisten bij elkander, leeren zij van malkander allerlei ondeugenheid."

„ L. Wel, ik beklage u, dat gij onder zulke menschen leeraar zijt. Dat verstikt al het goede zaad, dat gij onder hen uitstrooit; en zulke menschen zullen ook weinig nut van uw prediken kunnen hebben."

„ Pred. Ach! er zijn er velen onder, die altijd even wijs uit de Kerk komen als zij er ingaan. Of ik voor de banken predike, of voor zulke menschen, die zich zelven zoo verzuimd hebben, of door hunne Ouders en Broodheeren zoo verzuimd zijn, dat komt bijna op het zelfde uit."

„ L. Maar er zullen toch wel onder hen zijn, die naderhand tot betere gedachten komen, en het verwaarloosde weder inhalen?"

„ Pred. Ja, wel eenige, maar zeer weinige. De meeste zijn in de jaren hunner jongelingschap zoo van het lezen afgewend, en zoo gewoon geworden aan het verkwisten en verbeuzelen van den kostelijken tijd, dat zij naderhand, als zij getrouwd zijn, op dezelfde wijze voortgaan. Ik kan het u met weinige woorden zeggen, hoe de meeste getrouwde menschen hier den tijd doorbrengen, die er van hunnen arbeid overschiet. Des Zondags namiddags in den zomer wandelen zij naar hun land, om hunne vruchten te zien, bij welke zij evenwel dagelijks verkeeren, alleen maar, om den tijd ten einde te brengen, of zij staan bij hunne naburen te praten, of zij bezoeken hunne vrienden. In den winter rekken zij in die namiddagen hun werk, dat zij met de beesten op stal hebben, zoo veel als mogelijk is, en gaan zij voorts vroeg naar bed. Gedurende den zomer, doen zij in de andere avonden het een en ander bij huis in den tuin, en daar op gaan zij heel vroeg naar bed, om het lamplicht

uit

uit te winnen, en den volgenden morgen wel vroeg bij de hand te zijn."

„ L. Maar in de lange, koſtelijke winteravonden zullen zij toch nog wel wat leezen?"

„ Pard. Ook al niet, mijn Vriend! dan zitten de meeste huisvaders hier uren lang, te rooken en in het vuur te kijken, zonder iets uit te voeren. Hoe dat mogelijk is, kan ik mij niet begrijpen, en evenwel het is zoo. Eindelijk beginnen zij te geeuwen en te gapen, en gaan naar bed. Het komt de zulken nooit in de gedachten, om eens een boek in de handen te krijgen. Anderen, die wat meer geld hebben, gaan dan ſommijds des avonds, als het hun te huis verveelt, in de herberg, en zitten daar te drinken, of naar een ander huis, en verſpillen hun geld met kaartſpelen, en dat is nog erger."

„ Zoo praatte de Domine al voort, en de Koopman beklaagde hem, tot dat zij ſcheiden."

Nu en dan zijn de geſprekken luimig en door het gelach te wekken, vervrolijkend. Men ziet, hoe vaak het gebeurt, dat ſommige eenvoudige landlieden, op hunne wijze, wel eens deftig willen ſpreken; en zich dan, zoo als men het noemt van *Stadhuiswoorden* bedienen, waardoor zij zich niet zelden belagchelijk maken; om dat zij aan dezelven eene geheel verkeerde beteekenis geven. Ook hier tegen waarſchuwt de Koopman LEONARD. *Bladz.* 128.

„ LEONARD namelijk wandelde eens met den Landman HILLEBRAND van B.... naar E.... Onderweg bij de herberg *de Roos* komende, beſloten zij daar in te gaan, en een glas bier te drinken. Juist ſtond de Heer VAN B.... met twee jonge Heeren, zijnen Zoon en Neef, voor de deur der herberg, en die ſprak HILLEBRAND aan, terwijl LEONARD naar binnen ging. Na over het weêr geſproken te hebben, begon de Heer HILLEBRAND te vragen, over eenen buurman van hem, die ſtille-

tjes

tjes met de noorder zon vertrokken was. Weet gij de eigenlijke reden ook, vraagde de Heer, waarom die man weggegaan zal zijn? Neen, mijn Heer! antwoordde H. ik wete het niet, ik kan er volſtrekt geen *diné* van krijgen, waarom hij dat gedaan heefr. Naauwelijks had hij dit gezegd, of de beide jonge Heeren begonnen te ſchateren van lagchen. Men zegt, zeide de Heer, dat hij weggegaan is, om dat men hem nagaf, dat hij zeker Man zou opgeligt en bedrogen hebben, om de ſchande niet te voelen, van daar van verdacht gehouden te worden, maar dat komt mij toch wat vreemd voor. Ik weet het niet, antwoordde HILLEBRAND, maar hij was verbazend eerzuchtig, en het is een goddeloos uitſtrooiſel, dat hij niet kan omverre ſtooten. Maar men moet toch ook zoo niet op zijn *contdonneur* ſtaan. Met een lagchten de beide jonge Heeren weder zoo hard, als zij konden. De Heer, die het ook te kwaad kreeg, wilde dit afbreken, en zeide: nu HILLEBRAND kom morgen eens bij mij, dan zullen wij daar over nog eens nader ſpreken. HILLEBRAND boog zich zeer diep, en zeide: als ik eenigzins kan, dan hope ik u die eer te geven. En daarop berſtten de jonge Heeren weder met geweld in ſchateren uit. Den Heer gegroet hebbende, kwam hij binnen bij LEONARD, die door het opgeſchoven venſterraam alles gehoord had. Hij was door en door kwaad, en ſchold op de jonge Heeren. Wat meenen die gekken wel, zeide hij, dat ik mij langer door hen wil laten uitlagchen, men kan niets zeggen, of zij ſchateren het uit, die zotskappen."

„ L. Het is waarlijk geen wonder, HILLEBRAND! gij maakte het er naar."

„ HILLEBRAND. Hoe zoo? was ik dan niet beleefd genoeg? ik meende dat ik het maar eens ter dege goed maakte."

„ L. Gij waart op uwe wijze al te beleefd, Man! gij

gij gebruiktet daar zulke vreemde woorden, en het is altijd best, dat een Landman zich daar van onthoudt, want een boer verſtaat die immers niet, en als hij ze dan verkeerd uitſpréékt, dan lagchen de menſchen er maar om, die ze verſtaan. Ik kom bij vele menſchen, en heb dus al veel van die vreemde woorden geleerd, maar ik gebruik ze toch nooit; wat doen wij er mee? Ik denke altijd, dat wij aan onze moedertaal genoeg hebben, en dat wij menſchen van onzen kring best doen, wanneer wij ons daar aan houden. Men kan anders wel beleefd zijn, al gebruikt men die hoofſche woorden niet. Ik moet er ook altijd in mijnen geest om lagchen, als ik hoore dat landlieden daar in de Grooten willen naäpen, en vooral als zij dan die woorden zoo verkeerd gebruiken en uitſpreken."

„ HILLEBRAND. Heb ik dat dan gedaan, Koopman! zij gebruiken immers die woorden ook zoo?"

„ L. Neen, jongenlief! gij hadt fout. Gij zeidet; ik kan er geen *diné* van krijgen, en *diné* beteekent een middagmaal; de Grooten zeggen: *ik kan er geen idée van maken*; dat woord beteekent een denkbeeld. Daar na zeidet gij: men moet zoo ſterk niet op zijn *contdonneur* ſtaan, en dat was waarlijk om te ſchateren, want dat is in het geheel geen woord. De Grooten zeggen *point d'honneur*, dat zoo veel beteekent als het ſtuk van eer."

„ HILLEBRAND (*beſchaamd*). Zoo, zoo, nu, ik weet dat zoo net niet."

„ L. Wat doet gij dan met die woorden? Het ſtaat lelijk voor een' landman om zich lomp en bot uit te drukken, maar als hij met Fransch begint, daar hij niets van verſtaat, dat is beſpottelijk. Gij zijt de eenige niet, dien het zoo gaat, maar ik heb het wel vijftigmaal gehoord, dat boeren zich

zoo

zoo verſpraken. Houd u bij uwe moedertaal, dan loopt gij geen gevaar."

„ HILDEBRAND. Maar op het laatst, toen ik den Heer beloofde, om bij hem te zullen komen, toen gebruikte ik geene vreemde woorden, en toen lachten die vlegels al evenwel ook."

„ L. Dat geloove ik wel, Vriend! toen zeidet gij: dat gij hoopte den Heer de eer te zullen geven van bij hem te komen, nu zegt men nooit aan iemand dat men hem daar mede eene eer zal bewijzen, dat men bij hem komt, maar wel dat men zelf de eer zal hebben van bij hem te komen, en dus hadt gij daar ook weer mis, HILLEBRAND!"

„ HILLEBRAND. Wel men moet er voor ſchrikken, om met Grooten te ſpreken."

„ L. Neen, jongenlief! dat is in het geheel niet noodig, als men maar daar voor zorgt, dat men zich bij zijne taal houdt, en ſpreekt het gene men verſtaat, en dat men geene complimenten gebruikt, of men moet wel weten, dat het zoo behoort, als men zegt. Het is natuurlijk, dat zij om eenen boer lagchen, die met Franſche woorden voor den dag komt, en complimenten maakt, die in het geheel niet te pas komen."

„ HILLEBRAND. Nu, ik zal er mij in het vervolg wel voor wachten, ik wil zoo niet weer uitgelagchen worden."

Dit Stukje is verſierd met een aardig Plaatje, verbeeldende, hoe de Koopman LEONARD het vooroordeel te keer gaat, als of eene betooverîng van kinderen kon plaats hebben, en aanwijzende, hoe de ſchuld van eene kwijnende ziekelijkheid derzelve doorgaans in de verkeerde handelwijze der ouderen te zoeken is. Vergel. *Bladz.* 13 volgg.

In het *Voorberigt* belooft ons de Eerw. Schrijver: „ Wordt dit Stukje gunſtig ontvangen, dan laat ik, als God mij het leven verlengt, nog een tweede Deeltje volgen. Dat zal dan Geſprekken be-

behelzen over de kleeding der Landlieden; over vele van derzelver gewoonten, bij geboorten, huwelijken, sterfgevallen, en andere gelegenheden; over het bedriegen van anderen, en het zich laten bedriegen van landloopers; over het behandelen van de dienstboden; over het verwerpen van den goeden raad van verstandige menschen; over het veroordeelen van goede maatregelen, van nuttige inrigtingen; over het veronachtzamen van anderen; over de eigenbaat, over de vooroordeelen in den Godsdienst, en meer andere onderwerpen. Dat deeltje zal dus, naar het oordeel van sommigen, dit in belangrijkheid overtreffen; en de hoop, dat er misschien nog iets goeds door hetzelve zal kunnen verwekt worden, doet mij vurig wenschen, dat dit Stukje met graagte moge ontvangen worden."

Wij vereenigen ons hartelijk met dezen wensch, en twijfelen zelfs niet, of de Schrijver zal zijnen wensch voldaan vinden, in welk geval wij hem verzoeken, deze belofte ten spoedigste te vervullen.

GEDICHTEN van H. VAN LOGHEM JUNIOR. *Eerste Deel.* *Te* Amsterdam *bij* P. J. Uylenbroek, 1808. 125 *Bladz. gr. Octavo.* *De prijs is f* 1-16-:

De bescheidene zedigheid, met welke de Auteur dezer Gedichten in zijn *Berigt* optreedt, verwekt reeds gunstige gedachten; wij hebben deze Gedichten doorgelezen, en gevonden, dat dezelve zoo vele verschooning niet noodig hebben. Veeleer verdient de Dichter, onzes oordeels, aanmoediging; zijne Dichtstukken zijn deftig, kiesch, niet

niet opgeblazen met den hedendaags vrij algemeenen ijdelen wind, maar ook niet kruipend of laag. Met één woord, de liefhebbers van mannelijke Poëzij zullen ze met genoegen ontvangen, en daar zij over het geheel eene zedelijke ſtrekking hebben, en eerbied voor den Godsdienst ademen, zal men ze met goedkeuring en ſtichting lezen. De onderwerpen, die hier bezongen worden, zijn: 1. *Gods Grootheid.* 2. *De Schepper in de Natuur.* 3. *De Tijdperken des Levens.* 4. *Het genot des Levens.* 5. *De Doodklok.* 6. *De Eeuwigheid.* 7. *Alles verandert.* 8. *Aan de Standvastigheid.* 9. *Lentezang.* 10. *De Avondſtond.* 11. *Aan de Eenzaamheid.* 12. *De Gedachten.* 13. *Bij de wieg van een Kind.* 14. *Aan een' onbedachtzaam Jongeling.* 15. *Het Bloesje.* 16. *De Schoonheid.* 17. *Volmaking.* 18. *De kalmte des Gemoeds.* 19. *Het Oorlog.* 20. *De Hut en het Paleis.* 21. *De Slavenhandel.* 22. *Het Oor.* 23. *Zorgeloosheid.* 24. *Onvergenoegdheid.* 25. *Nederigheid.* 26. *De Tranen.* 27. *Het Dorps Kerkhof, enz.*

Wij zullen een paar van deze Gedichten uitkiezen tot proeven:

DE HUT EN HET PALEIS.

'k Wil, rijken! uw palais, 'k wil, arme! uw
hut bezoeken.
Men kent het menschdom niet, door 't bladren
in de boeken:
Veel blinkt als 't eêlst metaal, doch 't is ſlechts
klatergoud;
Soms wordt de weeke klei, als nutteloos, vergeten,
En van den trotſchen ſteen, waaraan de wormen vreten,
Het ſchittrend hof gebouwd.

'k Treed in een ruime zaal: hoe wgrd ik o
togen!
Een onweêrſtaanbre gloed dringt in mijn ſcke
rende oogen,
En wordt door 't flikkrend licht zloom te
gekaatst:
Maar op den rijken ſtoel zit bange zorg te k
gen,
En heeft de vijandin van onbevolkte dagen,
Verveling, zich geplaatst.

'k Stap in de lage hut: daar waggelen leem
wanden;
De wind blaast door het dak; de kou doet kl
pertanden;
Naauw gloeit een vonkje meêr aan d'uitgedo
den haard:
Dan, 't vuur, dat arbeid geeft, door elke ſpi
gedreven,
Houdt 't werktuig aan den gang, terwijl 't
voor 't bezig leven,
Zoo menig roosje gaârt.

De disch des rijken pronkt met keur van lekker
nijen;
Geprikkeld wordt de tong door heete kruiderijen;
De weelde zit hier voor, viért elke neiging hot;
De wijn bevangt het hoofd na weinige oogen
blikken,
En de overladen maag, die ſchier den vraat dee
ſtikken,
Verbiedt hem elk genot.

Daar is de grove ſpijs, door dropplen zweets
verkregen,
Voor 't talrijk huisgezin des nijvren boers een
zegen,
En nectar uit de bron een ware lekkernij;

De

De zoete slaap verkwikt hunne afgematte leden;
De gulde morgenstond vindt allen reeds te vreden
Bij hunn' gezonden brij.

Hier kruipen op het dons de slapelooze nachten,
Als waren 't eeuwen, voort en rooven 's levens krachten,
Die dolle onmatigheid nog aan de vezlen liet;
De frisschе dageraad dee 't helder oosten blozen,
Hij ligt op doornen neêr, en kent, natuur! uw rozen,
Den lentemorgen niet.

Daar grijpt de sterke boer vernoegd naar schop of spade;
Daar loeit het wachtend vee, bij de aankomst van zijn gade,
Die de uijers, vol van melk, van 't edelvocht ontlast;
En, bij een' boerschen deun, haar frisschе lievelingen,
Die hangen aan haar' arm, of aan haar zijde springen,
Op warmen drank vergast.

Hier nadert met den dag een talloos heer van zorgen,
En, helder zij ook 't oog, het knaagt hem in 't verborgen:
De grootheid weegt zoo zwaar en is een drukkend pak,
De staatzucht jaagt haar gift door bloed en ingewanden;
De nijd verscheurt haar hart en moordt, met eige handen,
Wanneer zij eens ontstak.

Daar wordt de zoete rust door zorg niet weg
vreten,
Noch dort de kalme vreugd, door 't donderen
't geweten;
De nijvre boer beschrijft zijn' naauw bepa
ten kring:
En, werpt het wuft geluk een roosje voor z
voeten,
Hij zal de lieve bloem met warmen dank begr
ten,
Als 's Hemels zegening.

Hier vloeit 't begeerd metaal, als beken, la
zijn paden;
Geen Peru kan de zucht naar 't blinkend g
verzaden,
En 't ontevreden hart zwoegt eindeloos na
meér.
De lichtmis, schoon hij reeds de veêrkracht he
verloren,
Valt, daar hij heete drift naar Wellust niet k
smoren,
Zwak in hare armen neêr.

Tevredenheid dooft daar het eindeloos begeeren;
Wie slechts de noôddruft vindt, leert overvl
ontberen,
En wijze matigheid maakt vatbaar voor 't g
not:
Hij keert vernoegd en blij van zwaren arb
weêder,
Legt onbekommerd zich op harde kussens ned
En dankt verheugd zijn' God.

Hier wordt de huwlijksknoop, een roos of doo
voor 't leven,
Helaas! maar al te vaak door vuig belang g
weven,

1

En heete ſtaatzucht huwt den ſtand der rijke vrouw.
Een lieve lentebloem mag 't eerbaar bed verſieren:
Men offert aan natuur, als redelooze dieren.
En ſchendt de huwlijkstrouw.

Daar moge 't jeugdig vuur te los een eed kiezen,
En 't onberaden hart zich door de drift verliezen,
Maar zelden wordt die band door vuige lust verſcheurd;
Daar blijft de huwlijkstrouw door beiden ongeſchonden:
En, wordt de vaste knoop eens door den dood ontbonden,
't Verlies wordt daar betreurd.

Hier wordt een hulploos kroost, niet uit den echt geſproten,
Door 't koude vaderhart, medogenloos verſtooten;
En, geeft de huwlijksſtam ook nog een enkle bloem,
Zij groeit als onkruid op, moet zelve zich ontwikklen,
En wordt zij nog geleid, 't is om de zucht te prikklen
Naar grootheid en naar roem.

Daar is voor 't edel paar het kind een huwlijkszegen,
En vrolijk klopt het hart den zoon van beiden tegen;
Daar vloekt geen dartle lust den vruchtbren vrouwenſchoot;
De vader ziet met vreugd het bloeijend knaapje ſpelen;
't Is wellust voor de vrouw de ſpijzen uit te deelen
't Gezond en voedzaam brood.

Hier zoekt de ſpotternij geloof en deugd te bann
En bezig is de list om 't kunſtig net te ſpanne
Waar ernst gevorderd wordt zit wuftheid voor;
Verleiding weet voor haar den fijnen draad
ſpinnen:
En, ſchoon opregtheid ſpreke, alleen 't gere
der zinnen
Vindt bij het hart gehoor.

Daar, ſchoon ook bijgeloof 't eenvoudig oog ve
blinde,
't Niet altoos 't regte pad door denen doolh
vinde,
Woont eerbied voor de deugd, een vaste hoo
op God!
Het ſchitterend vernuft moge in de hut niet ſpele
't Zal ook voor eene bloem geen duizend doorn
telen,
Als 't met den Godsdienſt ſpoor.

Hier wekt geen ſtatig hoofd, geen kruin met z
vren haren,
In 't hart des jongelings, den eerbied voor de jare
De magteloze kwijnt als drift heeft uitg
ſtormd;
De wreede Wellust groef in 't voorhoofd dit
voren:
Hij ſchijnt, eer 't ligchaam nog den adem heef
verloren,
Reeds rijp voor 't graag gewormt'.

Daar treft ge een' grijsaard aan, wiens uitg
bloeide rozen,
Schoon reeds het ſteeltje kwijn', nog aan de
avond blozen.
De tijd heeft de edle kruin met glanzend wi
geverfd;

De

De rappe jongeling komt daar de deugd vereeren,
En, aan den rand van 't graf, van eenen wijzen leeren,
Hoe schoon een Christen sterft.

Paleizen sterten in: de groote, in 't stof gesmeten,
Wordt van den laffen stoet der vleijers ras vergeten;
Daar zinkt hij, diep veracht, verlaten, moedloos neêr:
En, dringt de honger hem, de krachten zijn geweken;
Ontzenuwd hangt zijn hand; hij kan geen rietje breken,
En heeft geen toevlugt meer.

Maar, moet het buigzaam riet eens voor den stormwind zwichten,
't Bezit eene eige kracht om zich weêr op te rigten,
En de armoê leeft te vreên in haar vergeten stand:
Ja, mogt een zware ramp haar wankelend hutje treffen,
Zij zal 't geloovig oog straks naar den Hemel heffen,
En vindt een Vaderland.

ONVERGENOEGDHEID.

Gaat alles niet naar wensch,
Hoe schandlijk mort de mensch
Hij zoekt, door schijn verblind
Iets, dat hier niemand vindt;
Hij vormt zich een tafreel
Schoon tot in 't minste deel:
Doch ziet, helaas! te laat,
Dat zijn ontworpen beeld;

Door 't hollend brein geteeld;
Op aarde niet beſtaat.

Door ijdlen waan gekweld,
Geſtadig te leur geſtreld,
Verwenscht hij 't heilrijkst lot;
En ſmaakt ook 't rein genot,
Dat hem de wereld biedt:
De vreugd des levens niet.
Elk roosje derft zijn' geur;
De bron van heil wordt droog;
De ſpiegel zelfs van 't oog
Ontvangt geen heldre kleur.

Voor hem beſtaat geen zoet:
Baldadig moordt zijn voet,
Op 't rijk gezegend pad,
De bloem, die heil bevat.
Hij drukt uit vrucht of kruid
Geen' friſschen laafdrank uit;
Zijn dolheid ſtijgt ten top:
Kan hij gelukkig zijn?
Want hij verſmaadt den wijn,
En zwelgt een' alſemdrop.

U, Bron van ons beſtaan!
U randt hij ſchandlijk aan,
En wijt u al het leed,
Dat hij te ſcheppen weet.
Hoe ſchoon deze aarde ook zij,
Ze is hem een woestenij,
Waar duurzaam onſpoed loeit,
Slechts doorn en diſtel tiert;
Geen bloem de heide ſiert,
Geen beek langs rotſen vloeit.

Voorzienigheid! wie knaagt
De worm, die rust verjaagt,

De levensbloem ontvielt,
De kern der vrucht vernielt,
Uwe eeuwge liefde ſart,
Aan 't ontevreden hart.
Zoo is des aardrijks ſchoot,
Verwarmd door 't zonnevuur,
Zoo is voor hem natuur
Geheel de ſchepping dood.

Neen, zoo is de aarde niet
Voor 't oog, dat helder ziet.
't Is liefde, wat dit oog,
In 't voetzand en omhoog,
Hoe naauw 't ook zij beperkt,
God! in uw ſchepping merkt.
En, ſchoon 't ook doornen vind',
Het plenge een' enklen traan:
De Christen bidt U aan,
Als een geloovig kind.

Hoe zwaar het lijden zij,
Hij gaat geen bloem voorbij,
En denkt, bij elk genot,
Steeds dankbaar aan zijn' God.
Hij ſtrijdt den zwaarſten kamp
Vol moed met bittre ramp,
Juicht bij de kleinſte gunst,
En vindt zijn zegening,
Vernoegd in elken kring,
Beide in natuur en kunst.

Wij twijfelen niet, of deze proeven zullen den Lezer naar het geheel begeerig maken, en hij, die het Eerſte Deel gelezen heeft, zal met ons verlangend naar het *Tweede* uitzien.

Uitvoerige WISKUNDIGE AARDRIJK
BESCHRIJVING voor de Beschaafde
Jeugd, en voor allen, die zich, zonder
mondeling onderwijs, hier omtrent nader
wenschen te onderrigten. Uit het Hoog
duitsch van A. G. WALCH, *Hoogleeraar*
en Rector van het Gymnasium te Schles-
singen. *Overgezet naar den derden zeer*
vermeerderden en verbeterden Druk. Te Am-
sterdam *bij* W. van Vliet, *1808.* 374
Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f 2-18.

Niets is voor den redelijken mensch belangrijker, dan dat hij zich kennis poge te verkrijgen van de woonplaats, welke hij met zijn geslacht, gedurende zijn aardsche leven, bewoont, kennis van de aarde; deze kennis leert hem de *Aardrijksbeschrijving*. Deze wetenschap heeft onderscheidene deelen, naar gelang der voorwerpen, welke zij afzonderlijk aan en op onze aarde beschouwt. De *Natuurkundige* Aardrijksbeschrijving beschouwt de gesteldheid van het ligchaam der aarde op zich zelve, de deelen waar uit zij bestaat, zoo land als water, en wat op en in dezelve in de onderscheidene gewesten der aarde gevonden wordt in de drie Natuurrijken, der Delfstoffen, der Planten en Dieren. De *Staatkundige*, ook *Burgerlijke* en *Geschiedkundige* genoemd, houdt zich bezig met de aarde, aangemerkt als woonplaats van het menschdom, en het tooneel van derzelver bedrijven. Zij leert ons de landen, gewesten, rijken, steden enz. kennen, welke de menschen onder zich verdeeld hebben,

ben, welke zij bewonen: En deze verſtaat men doorgaans voornamelijk en bij uitnemendheid, wanneer wij het woord *Aardrijksbeſchrijving* gebruiken. Doch van deze en de voorgaande is de *Wiskundige Aardrijksbeſchrijving* onderſcheiden, welke de aarde beſchrijft als een wereldbol, en ze enkel naar derzelver gedaante, grootte, beweging, ſtand omtrent de zon, en naar de onderſcheidene punten, ſtippen en cirkels beſchouwt, die men zich op hare oppervlakte verbeeldt, ten einde haar te kunnen meten en verdeelen.

Men behandelt ja ook dit gedeelte der *Aardrijksbeſchrijving*, in de Werken, welke eene *Algemeene Aardrijksbeſchrijving* behelzen, doch dan doorgaans niet volkomen, en meest ten einde de kunstbewoordingen van dezelve te leeren verſtaan. Daartegen, wanneer zij afzonderlijk en opzettelijk behandeld wordt, is zij diepzinnige *toegepaste* Wiskunde, en gaat de bevatting der jonge lieden, vaak te boven.

Deze *Wiskundige Aardrijksbeſchrijving*, welke wij thans voor ons hebben liggen van den Hoogleeraar A. G. WALCH, naar den derden Hoogduitſchen druk zeer goed in het Nederduitsch vertaald, welke ter onderrigting dienen zal voor de weetgierige jeugd, die het eerſte Aardrijkskundig onderwijs alreede genoten heeft, behandelt deze wetenſchap op eene zoo al niet voor kinderen, immers voor jonge lieden, die gewoon zijn oplettend te wezen, verſtaanbare wijze.

Het is, na de Inleiding, in XVII Hoofdſtukken afgedeeld, welke in eene geregelde orde, vloeijenden ſtijl, duidelijke en door ingelaschte geſchiedkundige berigten, vervrolijkende leerwijze, de volgende zaken behelzen:

I. *Over den ſtand der Aarde in het Zonneſtelſel, met opzigt tot andere Wereldbollen.* II. *Over de gedaante der Aarde.* III. *Over de grootte der*

der Aarde. IV. *Over de beweging der A*
V. *Over den Evenaar en de Aardrijkskun*
breedte. VI. *Over den Meridiaan of de*
daglijn, en de Aardrijkskundige lengte.
Over den Zonneweg, de Evenaarspunten e
Zonneſtandpunten. VIII. *Over den Horizon*
de Hemelſtreken. IX. *Over de kleine cirkels*
Aarde, als mede over de Keerkringen en P
cirkels in het bijzonder. X. *Over de verdeeli*
der Aarde in Halfronden, en volgens de ar
derlei Spheeren, of de ſtanden der Aarde.
Over de verdeeling der Aarde in Luchtſtrek
(*Zonæ*). XII. *Over het onderſcheid tuſſch*
de Bewoners der Aarde, met opzigt tot hun
Schaduw. XIII. *Over de Aardrijkskundige E*
maten, en de verdeeling der Aarde volgens d
zelve. XIV. *Over eenige benamingen der Me*
ſchen, met betrekking tot hunnen verſchillende
ſtand jegens elkander. XV. *Over de Aardrijk*
kundige Maten. XVI. *Over Landkaarten e*
Aardgloben. XVII. *Over het gebruik van de*
Globe.

Van een Boek, tot een Leerboek geſchikt, kan geen aaneengeſchakeld verſlag gegeven worden, en echter zullen onze Boekzaallezers er iets van begeeren te zien; wij zullen aan dit verlangen trachten te voldoen, door het overſchrijven van de laatſte paragraaf des tweeden Hoofdſtuks, in welk Hoofdſtuk *de ronde gedaante der Aarde* bewezen wordt, door verſcheidene redenen, en in deze Paragraaf bijzonder, *uit het dadelijk rondom de Wereld zeilen.* Wij verkiezen dit te liever, omdat onze Lezers daar in eene geleidelijke opgave zullen vinden van ouder en nieuwer Reizigers, die dezen togt rondom de wereld gedaan hebben. Dus lezen wij Bladz. 79.

„ De Wereld of Aarde is werkelijk meer dan eens rondgezeild geworden: en men noemt dergelijk.

lijke zeereizen, die van tijd tot tijd door ervaren Zeelieden ondernomen worden, *Reizen rondom de Wereld.* Dit zijn zulke reizen, die niet alleen ten oogmerk hebben, om naar eene enkele plaats of naar het eene of andere eiland van een ander Werelddeel te ftevenen, van waar men, na zijne bezigheden volbragt te hebben, weder terugkeert, maar die met het voornemen, of om nieuwe landen te ontdekken, of anders om onze kennis van de aarde, de dieren en planten uit te breiden, gedurig voorwaards worden voortgezet, tot dat men met het fchip van de tegenovergeftelde zijde van die, waar van het uitgeloopen was, weder terug komt. Men moet echter niet denken, dat de Aarde, door dergelijke reizen, in eenen volmaakten cirkel rondgezeild werd: neen, dat dulden de ongelijke rigtingen der in den weg liggende kusten van veel eilanden en ganfche werelddeelen niet. Over het algemeen vaart men op zulke reizen Zuidwestwaarts, naar de kusten van *Zuid-Amerika*, dringt achter den zuidelijken uithoek van dat Werelddeel, in den grooten ftillen Oceaan, en komt dan over *Oost-Indie* en den zuidelijken uithoek van *Afrika*, en derhalve van het Oosten weder naar *Europa* terug. Ik houd het voor mijn oogmerk niet noodzakelijk, eene lijst van al de reizen rondom de wereld af te fchrijven, en hier ter neder te ftellen: nogtans verdienen voor het minst de namen der beroemdfte mannen, die dergelijke reizen ondernamen, en zich daardoor, inzonderheid voor de Geographie, verdienftelijk gemaakt hebben, niet vergeten, maar van alle jonge lieden gekend te worden."

„ FERDINAND MAGELLAN, een Portugeesch Edelman, maar in Spaanfchen dienst, was de eerfte, die, tot eene zeereis van dezen aard, in het jaar 1519 uitliep. Hij drong eerst door tot den zuidelijken uithoek van *Amerika*, ontdekte de lange

Zee-

Zeeëngte, die het van het zoogenaamde *Vuurl*
afsnijdt, ging door dezelve in de Zuidzee
Azie, en baande hierdoor aan alle volgende
varenden den weg, dien zij tot hetzelfde oog
nemen moesten; waarom dan ook de nakomel
schap deze Zeeëngte, met alle regt, naar hen
Straat van Magellan noemt: en, offchoon
zelf, in een der door hem ontdekte Philippijn
Eilanden in *Azie*, om het leven raakte, zeer
tans voor het minst een van zijne *vijf schepen*,
achttien in plaats van tweehonderd zevenen
man, de reis voort, onder het het bevel *van*
SEBASTIAN DEL CANO, en kwam *na drie* jaren
der in *Europa* te rug. MAGELLAN heeft deze
waardige reis niet zelf beschreven, maar een Ve
tiner Ridder, PIGAZETTA, stelde daar van een
boek of dagverhaal op, waarvan wij ons, *tot h*
toe, met een gebrekkig uittrekfel *moesten* behe
pen: en nogtans was het de bron van al het ge
wij van deze reis wisten. Het handschrift *van de*
Opsteller zelf was verloren gegaan; maar een a
schrift daar van stond, zonder dat men het wist,
in de Ambrosiaansche bibliotheek te *Milaan* ver
borgen, welk afschrift, in het begin der *Fransch*
Cisalpijnsche Regering, door den Abt AMORETTI
gevonden, en in het jaar 1800 te *Milaan*, in de
Italiaansche taal, en in een Fransche overzetting,
uitgegeven, en het volgende jaar te *Gotha*, in het
Hoogduitsch overgezet werd."

„ FRANSCH DRAKE, een Engelschman, die *op*
het einde van het jaar 1577 van *Engeland* uitliep,
en den zestienden van September, des jaars 1580,
terug kwam, en van zijne reis de zoogenaamde
aardappelen het eerst in *Europa* bragt (*)."

„ Tho-

(*) In SPRENGELS en FORSTERS *Neue Beiträge zur Völker- und Länderkunde, XII. und XIII. Theil*, staat een uittrekfel van deze reize rondom de Wereld. DRAKE volvoerde haare vier jaren en tien maanden.

„ THOMAS CANDISH, insgelijks een Engelschman, deed eenen togt van den een entwintigsten van Julij des jaars 1586, tot den negenden van September, des jaars 1588."

„ OLIVIER VAN NORT, die den dertienden van September, des jaars 1598, van *Rotterdam* uitliep, en in Augustus van het jaar 1601 terug kwam."

„ WILLEM CORNELISZ SCHOUTEN zeilde in het jaar 1615 uit *Texel*, en vond met JAKOB LE MAIRE, die bij hem Opperkoopman aan boord was, de Straat, die de veilige vaart naar de stille Zuidzee opende, en welke nog de *Straat van le Maire* genoemd wordt. De eerstgenoemde van *Hoorn* zijnde, gaf de Kaap, welke zij bij die gelegenheid omzeilden, den naam van *Kaap Hoorn*, ter eere van een Koopmans Gezelschap, of van de Westindische Maatschappij der Stad, en kwam in het jaar 1617 terug."

„ WILLEM DAMPIER, een Engelschman, zijnde een der beroemdste Zeevaarders, die zijne reis rondom de Wereld van het jaar 1689 tot 1691 voleindde, en dezelve in twee deelen beschreven heeft, doch die eerst in het jaar 1697 uitkwamen, en tot het jaar 1729 zevenmaal in *Engeland* herdrukt, en in het Fransch, Hollandsch en Hoogduitsch (1765) overgezet werden. DAMPIER deed naderhand eene tweede reis, van het jaar 1699 tot 1701; en eene derde met ROGERS, van het jaar 1708 tot 1711."

„ De Hollandsche Admiraal ROGGEVEEN heeft, in de jaren 1721 en 1722, eene reis rondom de Wereld gedaan, wiens ontdekkingen door COOK gedeeltelijk bevestigd zijn; doch het grootste gedeelte is door latere Reizigers onopgemerkt gebleven."

„ GEORGE ANSON, weder een beroemd Engelschman, die zijne door hem zelven beschrevene reis rondom de Wereld, in het jaar 1740 tot 1744, ondernomen heeft."

„ BOURGAINVILLE, een onlangs gestorven Fransch Zee-

Zeeheld, heeft in het jaar 1766 tot 1769, op
voetspoor van den zoo even genoemden Engel
man, eene reis rondom de Wereld gedaan, en
in het jaar 1772 zelf beschreven."

„ Doch de meeste en in het doen van ond
kingen gewigtige reizen rondom de Wereld n
onder de regering en aanmoediging van den te
woordig regerenden Koning van *Grootbritta*
GEORGE DEN DERDEN, ondernomen geworden,
zijn de volgende:

„ 1. De ontdekkingsreis van BYRON, *in he*
1764 tot 1766, wiens naam een van de door h
ontdekte Eilanden in de Stille Zee en *eene S*
bij *Nieuw Ierland* draagt. De beschrijving v
deze reis is in het jaar 1769, in het Hoogduits
uitgekomen."

„ 2. De reizen door de Kapiteins WALLIS
CARTERET, in het jaar 1766 tot 1769. De een
ontdekte, onder anderen, het naderhand zoo b
kend geworden Eiland *Otaheite*, en een and
dat zijnen naam voert."

„ 3. De eerste reis van den onsterfelijken JAM
COOK, die hij in gezelschap van de beroemde B
tuurkundige Heeren BANKS en SOLANDER, in d
jaren 1768 tot 1771 gedaan heeft, bij welke g
legenheid zij op het Eiland *Otaheite*, het wel
hij *Georges Eiland* noemde, het passeren van t
planeet Venus voorbij de Zon hebben waargen
men; welke reis door JOHAN HAWKESWORTH b
schreven is."

„ Van deze vier reizen rondom de Wereld, heeft
R. ARRENBERG, te *Rotterdam*, in het jaar 1774,
een kort verhaal in het Nederduitsch uitgegeven.

„ 4. De tweede reis van COOK, rondom de We
reld, in gezelschap van de twee Heeren FORSTER
Vader en Zoon, die naderhand in *Halle* en Mem
als Onderwijzers werden aangesteld, en nu beid
overleden zijn, gedaan in het jaar 1772 tot 1775.

Zoo

Zoo wel de overledene COOK, als de jongſte Heer FORSTER, hebben deze reis, ieder in het bijzonder beſchreven. De bij die gelegenheid gedane Sterrekundige Waarnemingen zijn door W. WALES en W. BAYLEY te hoek geſteld."

„ 5. De derde reis van COOK, rondom de Wereld, was die, waarbij de onvergetelijke en voor de Aardrijksbeſchrijving onſterfelijk verdienſtelijke man, den veertienden van Februarij des jaars 1779, op het Eiland *Owaihi* verongelukte. Hij was in het jaar 1777 uitgeloopen, en zijn ſchip kwam, zonder hem, in het jaar 1780 terug."

„ Onder hen, die naderhand de Wereld rondgezeild hebben, verdienen ook in aanmerking te komen DE LA PEROUSE; hij liep in het jaar 1785 uit, doch kwam niet weder terug; zijn berigten gaan uit dien hoofde niet verder dan tot Maart 1788; — MARCHAND van het jaar 1790 tot 1792; VANCOUVER van het jaar 1791 tot 1795; BAUDIN in het jaar 1799; — en KRUSENSTERN, een Rus, in het jaar 1804."

„ Den loop of koers van de meeſte dezer reizen, inzonderheid van de oudſte, vindt men op de gewone Aardgloben, en ook op eenige Wereldkaarten (*Planiglobes*), met gekleurde lijnen of zwarte ſtippen afgeteekend, die men derhalve ſleehts in zijne gedachten behoeft nategaan, om de rigting of den koers van zulk eene reis te kunnen overzien. Zij gaan allen om de Zuidpool-cirkel heen; aan de Noordpool is tot hiertoe nog geen weg ontdekt geworden, om de Aarde te kunnen rondzeilen."

„ Maar mogelijk zal menig een van mijne jonge Lezers zich nog niet zoo geheel duidelijk kunnen verbeelden, in hoe verre deze reizen rondom de Wereld eigenlijk tot een bewijs voor hare bolronde gedaante moeten verſtrekken. Doch zulk een verbeelde zich eens, dat de Aarde een hoekig ligchaam zij, omtrent als een groote teerling of dob-

belfteen, en dat men haar dermate moest rondzeilen, dat het fchip, zonder te wenden, altijd voorwaarts ging; zouden dan de hoeken, waarmede de eene zijde van de oppervlakte der Aarde aan de andere floot, door ons gezigt, en nog veel meer in het varen zelf, wanneer men ze overzeilen moest, door het geheel niet worden opgemerkt? Zeker zou het fchip, wanneer het over zulk eenen fcherpen hoek van de oppervlakte der Aarde heenvoer, even zoo min van de Aarde afftorten, als het tegenwoordig gefchiedt, maar insgelijks door zijne eigene zwaarte terug gehouden worden: doch er zou nogtans altijd eenig onderfcheid moeten befpeurd worden in het varen zelf, wanneer dit op eene ronde zich onmerkbaar buigende; of op eene veelhoekige vlakte gefchiedt. Wilde men daar tegen inwerpen, dat, wanneer de Aarde een groot ligchaam, in de gedaante van eenen dobbelfteen, ware, men nogtans, op iedere vlakke zijde van haar, zonder zich over hare grenzen of fcherpe hoeken heen te wagen, in eenen kring rondom zeilen, en weder daar komen kon, van waar men uitgezeild was: zoo is het echter een zeer groot onderfcheid, op eene platte vlakte in eenen cirkel, derhalve met afwijking van eenen regte lijn, om een middelpunt rond te varen, of, daar en tegen, in eene onveranderde rigting altijd voorwaarts te dringen, tot men, zonder het zelf te merken, weder van eene andere zijde, op dezelfde plaats terug komt, vanwaar men zijne reis aannam. Van zulk eene reis rondom de Wereld geeft ons eene vlieg, die om eene Globe rondloopt, een voorbeeld in het klein; zij befpeurt het niet, dat zij eenen bol onder zich heeft, meent altijd op eenen vlakken bodem te zijn, en komt, onder het voortloopen, weder aan hare eerfte plaats: even zoo gaat het met hen, die de Wereld rondreizen."

„ Leerlingen kunnen zich de zaak ook nog op deze

deze wijze voorstellen. Wanneer de Aarde, zoo als het schijnt, vlak ware, en iemand wilde van zijne plaats af, het zij ter regter of ter linker zijde, altijd in eene regte lijn voortreizen, zoo moest hij eindelijk, of, tot aan het einde der Aarde komen, of, wanneer hij dat niet vond, zich toch voor het minst gedurig verder van zijne plaats verwijderen, en nooit tot dezelve terug komen. Daar dit nu nimmer geschiedt; daar geene Reizigers ooit tot aan het einde der Aarde zijn gekomen, maar veeleer alle van eene andere zijde den weg weder naar huis vonden, (gelijk, bij voorbeeld, een schip, dat van de *Kaap de Goede Hoop* westwaarts uitloopt, zeer zeker van het oosten af weder terug komt), zoo kan de Aarde volstrekt geene andere, dan eene bolronde gedaante hebben."

Eene voldoende oplossing van al de Tegenwerpingen, uit den Bijbel ontleend, tegen de beweging der aarde om de zon; zal de Lezer vinden Bladz. 162 volgg. en een beknopt geschiedkundig verslag van het gevoelen omtrent de Tegenvoeters Bladz. 315 volgg. doch het gebrek aan plaats gebiedt ons den Lezer naar het Werk zelve te verzenden, het welk wij hem op goede gronden met ruimte aanprijzen.

LETTER-NIEUWS.

VOOR GODSDIENSTIGE HUISGEZINNEN.

A. Kampman Hz., Boekverkooper te *Haarlem*, geeft met den eersten Maandag in Januarij 1800, uit, het eerste Nummer van het derde Deel der *Godsdienstige Overdenkingen, Gesprekken enz.* geschikt voor den morgen, middag en avond van ieder dag, door J. HOFFMAN en A. POLMAN ANTHSZ. — Dit Deel, het welk 47 No. zal bevatten, en bijzonder geschikt zijn voor de maand Maart, zal over de Lijdens-Geschiedenis van onzen Verlosser, die doorgaans in die maand gepredikt wordt, handelen; welke gewigtige Geschiedenis;

zoo in gemeenzame en huiselijke Gesprekken als in B
en Overdenkingen zal overwogen en gemoedelijk weg
worden, tevens zal men in hetzelve ook nu en dan ha
over eenige bijzonderheden, welke in de genoemde
in de zigtbare Natuur voorkomen, doch alles op eenen
dienstigen toon gestemd. — De Uitgever heeft dit bl
hetwelk elken Maandag met een No. vervolgd word
het voor ieder verkrijgbaar te maken, op den geringen
van 1½ Stuiv. gesteld, vertrouwende, dat Leeraars va
Godsdienst, die belang stellen in de bevordering van
gelijke kennis en Godzaligheid, in hunne Gemeenten,
al ook ten platten Lande, waar men minder gelegenheid
om uitgebreide Werken te lezen, dit blaadje verder
aanprijzen, ten einde hetzelve (gelijk reeds op sommig
pen van ons Vaderland met zoo veel opgang, en nier
zegen, ten aanzien van de vorige Deeltjes is geschied)
algemeen bekend, en in de Huisgezinnen gelezen wor
ten welken einde dan ook, om bezwaring der *portes*
te komen, telkens 10 of meer Nummers in voorraad
gedrukt worden, welke men bij den Uitgever, of zijne
respondenten voor rekening zal kunnen ontbieden. —
het eerste en tweede Deel zijn nog eenige compleete Exem
te bekomen: het eerste à *f* 2-18 — en het tweede à *f* 2-

Deze Blaadjes, en de compleete Deelen zijn ook te
men te *Amsterdam* bij Brave, Saakes, Bom, Kruger en
melijs; *Alkmaar*, Hand; *Breda* Verkouteren; *Dordrecht*
Blusse en Zoon; *Delft*, de Groot en Regeer; *Gorcum*,
der Wal; *den Haag*, van Hoogstraten, en Thierry en
ling; *Hoorn*, Vermande en Zoon; *Leijden*, du Saar, Tru
de Wed. Sijfveer; *Leeuwarden*, Brouwer; *Middelburg*, van
Sande; *Rotterdam*, Cornel, Hendrikse, van Baalen en
Santen; *Schiedam*, Hemsdaal; *Utrecht*, de Wed. Ter Ve
Blanche en van Schoonhoven; *Zwol*, van Stegeren enz.

Christelijk sterven van eene Jodin. — *Christelijke Nieuw*
tijding uit Neurenberg. — *Christelijke Waarheid.* — *Gesp*
tusschen eenen ouden Soldaat en den Veldprediker S... —
Zeer aanmerkelijke Brief van PFENNINGER *aan* LAVATER. —
Merkwaardig gezegde van ALEXANDER *bijgenaamd* den Gro
ten. — *Christelijke handelwijze van den ouden Landgraaf v*
Hessen, *jegens eenen dommen Huisknecht.* — *Zeldzame a*
belangelooze Christendeugd. — *Iets over het Karakter v*
den Heere JEZUS. — *Karakterschets en belangrijke bijzo*
derheid uit het Levensverhaal van den Opperconsistoriaa
RICKER *te* Berlijn. — *Levensschets van* JOHAN BUNJAN. —

Va-

Verſterkt u tegen het uur des doods.— Die met tranen zaaijen, zullen met gejuich maaijen enz. enz. is de belangrijke Inhoud van het tweede Stukje van het *Chriſtelijk Leer- en Oefenſchool* of *Godsdienſtig Mengelwerk voor de behoefte van de Negentiende Eeuw*, het welk heden van de pers gekomen is bij A. B. Saakes, op 't Rockin bij de Valbrug, te *Amſterdam*, en alom verzonden. De prijs is 10 Stuiv. — NB. Van het eerſte Stukje, dat niet minder intreſſant is, zijn nog maar zeer weinige à 7 Stuiv. te bekomen.

Wandelingen en Kleine Reizen door ſommige gedeelten van het *Vaderland*, door H. POTTER, IIde Deel, met Plaaten, komt heden van de pers bij A. B Saakes, op 't Rockin bij de Valbrug te *Amſterdam*, en is alom verzonden. — Men vind in dit Deel: eene Wandeling op eenen *Herfſtdag*. Reisje naar het Eiland *Schiermonnikoog*. *Winteryermaken*; in een Brief aan eenen Vriend. *Winterreisje*, of Wandeling van *Dockum* naar *Leeuwarden*; medegedeeld in eenen Brief aan eenen Vriend in *Engeland*. De genoegelijk geſleten dag; in eenen Brief aan eenen Vriend. Wandeling buiten *Dockum* aan denzelven. Overdenking in de Eenzaamheid, op den laatſten dag des Jaars; als eene Bijlage bij de laatstevoornoemde Wandeling. *Lentereisje* door een gedeelte van *Friesland* en *Groningen*, in drie Brieven, enz — De ſchrijfwijze van den Eerw. POTTER, reeds, door deszelfs uitgegevene *Lotgevallene en Ontmoetingen* op zijne mislukte Reize naar de *Kaap de Goede Hoop*, met lof bekend zijnde, is er geen twijfel of ook deze zijne *Wandelingen* zullen met genoegen gelezen worden; hebbende, gelijk bekend is, de Schrijver zoo goed de ſlag van Verhalen, dat hij de aandacht zijner Lezeren weet te boeijen; ook in dit Werk is zekere naïve bevalligheid, met eene aangename verſcheidenheid gepaard, en het nuttige, leerzame en vermakelijke met elkander vereenigd; zoo dat men met ſommige gedeelten van den Vaderlandſchen grond, de oudheden, gebruiken, het verſchil der voormalige en tegenwoordige geſteldheid enz., zoo wel nader bekend, als door ernſtige beſchouwingen van de heerlijke Werken der Natuur, vooral ook in den *Winter*, tot erkentenis en bewondering van de magt, wijsheid en goedheid van den Schepper en Onderhouder aller dingen wordt opgeleid. — Vier Frieſche Gezigtjes, als mede een fraai gegraveerde Tijtel en Vignet, verbeeldende des Schrijvers gelief koost plekje in het meest afgezonderde en eenzame gedeelte van het Bosch buiten *Groningen*, verſieren het Werk. De prijs is *f* 3-:—

Bij de Wed. J. van Terveen en Zoon, te *Utrecht*, is van de pers gekomen en alom verzonden: *Proeven van Christelijke Godsvereering*, naar aanleiding van eenige Godsdienstige Gezangen, door F. VAN TEUTEM, Leeraar bij de Remonstrantsch Gereformeerden te *Utrecht*. — Een Werkje dat zich van zelven aanprijst aan alle hartelijke en verstandige Vrienden van den Godsdienst en deszelfs openbare beoefening, aan welken het door den Eerw. Schrijver niet enkel ter lezing, maar ook ter nadere beproeving en onpartijdig onderzoek ernstig word aanbevolen.

Bij P. H. Trap, Boekverkooper te *Leijden*, is gedrukt en door denzelven alom verzonden:

I. *Natuurlijke Historie van het Rundvee in Holland*, door J LE FRANCQ VAN BERKHEY, in gr. 8vo. Vierde Stuk, met drie uitslaande Platen. De prijs is bij Inteekening *f* 5-11— Van de vorige Stukken zijn nog eenige te bekomen.

De reeds uitgegevene Stukken zijn ook te bekomen onder den tijtel: *Natuurlijke Historie van Holland*, door J. LE FRANCQ VAN BERKHEY; Vierde Deel, Tweede Stuk, Vijfde, Zesde en Zevende Deel, en strekken dus, onder dezen Tijtel, ter verdere kompletering van dit Werk.

II. N. KARAMSIN, *Reizen door Rusland*, *Duitschland*, *Zwitserland*, *Frankrijk* en *Engeland*. Uit het Hoogduitsch vertaald, in gr. 8vo. Derde en Laatste Deel, *met Platen*, De prijs is *f* 2-5 — Van de vorige Deelen dezer *fraaije en belangrijke Reizen*, zijn nog eenige te bekomen.

III. N. KARAMSIN, *Verhalen*. Uit het Hoogduitsch vertaald. In gr. 8vo. met een in het Koper gegraveerde Tijtel en Vignet. De prijs is *f* 1-8 —

IV. D. ONDERWATER, *De Vriend der Kinderen*, of een Bundeltje *Gedichten* voor het opkomend Geslacht. In 12vo. met 6 Gekleurde Plaatjes De prijs van dit *Aangenaam en Bevallig Geschenkje voor Kinderen* is 12 Stuiv.

OMMELANDER ALMANAK voor het Jaar 1809.

Uitgegeven op last van het Departement *de Marne* en *Winsum*, der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, is wederom als in de jaren 1801—1806 gedrukt bij W. Zuiderma te *Groningen*. Behalven de gewone Almanak met de Jaarmarkten en Feestdagen, heeft men hier in opgegeven wat maandelijks in den Tuin moet gedaan worden. — Eene Notitie van het gebruik van 't Klein Zegel. — Het afvaren van Trekschuiten, Posten en Postwagens. — Naamlijst van de Secre-

ta-

taristen voor de Gemeente-Besturen in het Département *Groningen*. — De Coursten van de *Ooster-* en *Wester-Eems*; dewelke voor Zeevarenden van veel belang is. — Tafel van de altoosdurende Ebbe- en Vloed-rekening, waaruit men iederen dag zien kan, op wat tijd het hoog water is. Vervolgens een Mengelwerk, inhoudende de volgende stukken: Vervolg der Geschiedkundige bijzonderheden der *Ommelanden*. — Levensschets van HUGO DE GROOT. — Redevoering over de kunst om Vrede te houden. Voorts een aantal merkwaardige Voorvallen en Gezegden, Spreuken en eene menigte Liedjes. De prijs in een gecourton bandje is 5 Stuiv. Is mede te bekomen bij W. Brave te *Amsterdam* en verder alom.

Bij Joh. van der Heij, Boekverkooper te Amsterdam, is in den jare 1808 van de Pers gekomen en alom verzonden:

I. *Anekdoten en Karaktertrekken uit de merkwaardige Oorlogen tusschen de Franschen, Pruissen en Russen*, in de jaren 1805, 1806 en 1807. 2 Stukjes, in kl. 8vo. met Platen, door SMIES en MARCUS, *f* 3-

II. O. S. BANGMA, *Verhandeling over de Regtlijnige en Klootsche Driehoeksmeting*; uitgegeven door het Wiskundig Genootschap, onder de Spreuk: *Een onvermoeide arbeid komt alles te boven*. Dit Werkje, dat ten vervolge op den Schrijvers zoo zeer gezochte Grondbeginselen der Meetkunde verstrekt, en met eene Plaat voorzien is, kost *f* 1-10-

III. J. L. EWALD, *Godsdienstig Handboekje*, bijzonder voor de Jeugd, met Overdenkingen op elken morgen en avond van al de dagen der week, ook op Feestdagen en bij het aannemen tot Lidmaat, bij het H. Avondmaal en voor het Krankbed; aan alle welgezinde kinderen toegewijd. Uit het Hoogduitsch, met een gegraveerden Titel en Vignet, door MARCUS, in gr. 8vo. *f* 1-16-

IV. A. FOKKE SZ., DORUS, *of het Wonderkind*, eene Nafokomische Geestvrucht, voorgelezen in het Gezelschap: *Doctrina et Amicitia*, 2 Stukken, in gr. 8vo. met Platen en Vignetten *f* 2-15-

V. ——— *Iets over Alles*, eene Menippéische Satire, om een ledig uur opwekkend en nuttig bezig te houden, waar achter Mengelingen, bestaande in vlugtige gedachten over allerlei onderwerpen, met eene gekleurde zinnebeeldige Titelplaat, 4de Stukje, in gr. 8vo. *f* 2-4-

VI. J. CLATZ, *de verstandige Christen in booze tijden*; of Pligten en Troost van eenen Christen in verbasterde, gevaarvolle en droevige dagen; in eenige Leerredenen, met

betrekking tot de tegenwoordige Eeuw, voorgefteld, ui
Hoogduitſch, in gr. 8vo. *f* 1-16-

VII. IJ. VAN HAMELSVELD, *Geſchiedenis der Joden*,
dert de verwoesting van de Stad en Tempel van *Jer*
lem tot den tegenwoordigen tijd, in gr. 8vo. tweede d
f 3-6-

VIII. B. VAN MAREEN, *het elfde Hoofdſtuk van Pa*
Brief aan de Romeinen, in zeven Leerredenen, in gr. 8
f 1-16-

IX. G BENTHEM REDDINGIUS, *de Boerenvriend of Geſp*
ken tuſſchen eenen Koopman en onderſcheidene Landlie
over ſommige hunner pligten en belangen, in kl. 8vo. m
Platen, *f* 1-16-

X. ——— *Pieter en Aagje, of de voorb*
dige Landlieden; een Schoolboek voor de verstgevorder
in de Landſcholen, in kl. 8vo. à 8 Stuivers, bij gen
voor Schoolhouders tot minder prijs.

XI. C. G. SALZMANN, *Beſchrijving van het Opvoedings-I*
ſtituut te Schnepfenthal; met eenen Platte Grond van h
Landgoed, uit het Hoogduitſch vertaald, met het welge
kend Afbeeldſel en eene korte Levensbeſchrijving van d
Schrijver vermeerderd, door J. VAN WIJK ROELANDSZ., i
kl. 8vo. *f* 1-10-

XII. *De Recenſent ook der Recenſenten*, IIde Deel, al
Stukken. In den loop des jaars 1809 zal het IVde De
dezes Werks worden uitgegeven.

Te *Amſterdam* bij P. G. en N. Geijsbeek, op de Lelijgra
No. 21. is te bekomen:

WINTER-AVOND LECTUUR,

Lezen in den langen Winteravond is in de daad eene voortreffelijke, nuttige, leerzame en onkostbare uitſpanning; echter zijn alle boeken niet geſchikt om die genen, welken ſlechts tot uitſpanning lezen, den tijd te korten; een wetenſchaplijk werk, hoe grondig ook geſchreven, een geſchiedverhaal of roman, die uit ettelijke deelen beſtaat verveelt al ras en men legt het werk dikwijls ter zijde, zonder daarin meer ſmaak gevonden te hebben, maar geheel anders is het met de *Reisbeſchrijvingen*: dezen houden de aandacht en nieuwsgierigheid des lezers gaande, daarin vindt hij op ieder bladzijde iets nieuws, en, zonder het hoekje van den haard te verlaten, doet hij als het ware de gevaarlijkſte togten en interessantſte reizen mede; de Lief hebbers van deze zoo nuttige als aangename Lectuur worden derhalven in dit Winterſaiſoen opmerkzaam gemaakt op de zoo onderhoudende als

in

interessante *Reis door Frankrijk*, van H. STORCH, in gr. 8vo. 400 bladzijden groot, waar van nog een gering getal Exemplaren voorhanden is à ƒ 1-10— in plaats van ƒ 3-:—

„ Deze Reisbeschrijving is in een gemeenzamen, doorgaans vrolijken stijl geschreven en bevat, behalven de naauwkeurigste geographische, statistische en topographische merkten wegens dit merkwaardig land, eene gedetailleerde uitvoerige schets van de beroemdste wereldstad *Parijs* en deszelfs environs, eene aantallijke menigte Anekdoten en Individualiteiten uit de laatste jaren der regering van den ongelukkigen LODEWIJK XVI Staatsministers, geestelijke, edelen, wijsgeeren, dichters, schrijvers, toneelspelers, meisjes van vermaak, Hof- en tooneelintrigues, met één woord, alles is door den Schrijver met de levendigste kleuren geteekend, men bezoekt met hem de Schouwburgen, het Palais royal, de *Boulevards*, den *Jardin des Plante*, de gekkenhuizen, de gevangenissen, de kerken, de vrijmetselaars loges, de koffijhuizen, en alle de plaatsen die iets bijzonders en merkwaardigs opleveren. KOTZEBUE beschreef *Parijs* zoo als het thans is: het kan den Lezer van smaak ook niet onverschillig zijn hoe het voor twintig jaren *was*, een tijdstip dat aldaar de weelde en dartelheid den hoogsten trap bereikt hadden, en hier van heeft de Heer STORCH de levendigste tafereelen opgehangen; zoo dat beide Werken pendanten van elkander zijn, en wie ze beiden leest zal zich verbazen, welk een verandering een tijdverloop van weinige jaren bij de Fransche natie te wege gebragt heeft.

WALSCHE SYNODE

Gehouden te **Rotterdam**, *den 8sten Sept. en volgende dagen.*

Deze hooge Kerkvergadering door den Wel Eerw. Heer H. H. CERTON, Pred. in deze Stad, plegtig met den gebede geopend, en de geloofsbrieven voorgelezen zijnde, bleek het, dat de volgende

Eerw. en Edele Heeren waren afgevaardigd tot het houden dezer Vergadering, wegens

Rotterdam. D. H. A. CERTON en P. BAALDE, Oud Presidents Schepen van de Stad, I. VALETON, Sec. P. VERBRUGGE Willemsz., Oud Raad der Stad, C. A. CANTEER CERTON, A. DE SEL, J. M. CERTON, C. J. LUCHTMANS, Med. Doc. en A. ALLARD DE LA COURT, de vier laatste Diaconen.

Den Haag. D. D. DELPRAT, Sec. J. G. P. CERTON Actuarius en J. DE BAS WILS, Diac.

Den Briel. D. S. T. HUET.

Middelburg. D. D. MUNTENDAM en B. C. VERPLOEGH.

Voorburg. D. J. C. MERKUS en J. HUIJGENS, Hoogheemraad van *Delfsland.*

Dordrecht. D. A. CARP en J. BODEL, Presidents van de Departementale Commissie van Geneeskunde.

Delft. D. M. P. MOLIERE, Sec. G. S. DE CHAUFEPIÉ, J. VAN KORTSVELD DU CROCQ, en Sec. M. J. VAN DER LELIJ VAN OUDEWATER en P. VERKUIJL, Diacon.

Gouda. D. A. WILLET, J. SMAASEN en Sec. A. WILLET Junior, Diaconen.

Haarlem. D. J. TESSÈDRE L'ANGE, J. SCHOLTING, Lid van den Raad der Stad, en Sec. H. G. CERTON, Hoofd Officier en Lid van den Raad der Stad en O. A. D. HUIJGENS, Diacon.

Amsterdam. D. P. D. HUET, B. ORT, Sec. A. E. DE WIT en T. A. VAN IDDEKINGE, Lid van het Wetgevend Ligchaam.

Schiedam. D. D. J. LEWIS, N. A. ROELANDS en Sec. C. HERREMAN.

Utrecht. A. THIERRIJ VAN CASTEEL en N. C. DE FREMERIJ, Prof. in de Medicijnen.

Leeuwarden. G. GUERIN en G. BUISINGH, Diac.

Leiden. D. J. F. FAURE VAN DER WILT, F. A. OIJEN en Sec. P. BENEZET en M. J. GERLINGS Diac.

Vianen. D. J. LEMKER.

Arn-

Arnhem. D. A. J. KRONENBERG.
's Hertogenbosch. O. DE SUARZ, Diac.

Tot Bestuurders der Vergadering zijn gekozen de Wel Eerw. Heeren H. A. CERTON, als Præses, en MOLIERE, als Scriba, benevens J. G. P. CERTON, als Actuarius.

Vervolgens is de Vergadering geopend door den Wel Eerw. Heer TÉSSÈDRE L'ANGE, daar toe benoemd door het vorige Synode, met eene Leerrede over 2 *Cor.* XII: 14*b*. *Ik zoeke niet het uwe, maar u.*

Tot het begroeten van de Achtbare Regering der Stad zijn benoemd de Heeren WILLET en TÉSSÈDRE L'ANGE, Pred. benevens de Heeren VAN KORTSVELD DU CROCQ en H. O. CERTON, Ouderl.

De Predikbeurten zijn op Zondag vervuld door de Wel Eerw. Heeren LEMKER, S. T. HUET en VAN CASTEEL. In de Woensdagbeurt predikte de Heer KRONENBERG.

De Heeren MUNTENDAM, Pred. en ORTT, Ouderl. hebben de gedrukte artikelen van het vorig Synode met het oorspronkelijke vergeleken.

Tot regeling der Synodale Contributien zijn benoemd de Heeren VAN CASTEEL, Pred. en ROELANTS, Ouderl.

In plaats van de Heer J. G. P. CERTON, Pred. in *'s Hage*, is tot Actuarius aangesteld de Heer J. G. LA FONT, Pred. te *Middelburg*.

De Heer C. G. MERKUS, is na voorafgaand Examen, onder het getal der Proponenten aangenomen. — Zijne Examinatores waren de Heeren P. D. HUET, TÉSSÈDRE L'ANGE en KRONENBERG, Predikanten, benevens de Heeren BAALDE en DE FREMERIJ, Ouderl.

De Wel Eerw. Heeren CHEVALIER en P. D. HUET, Pred. te *Amsterdam*, benevens de Heer TÉSSÈDRE L'ANGE, Pred te *Haarlem*, zijn door de Hooge Kerkvergadering benoemd tot het waarnemen van hare

hare belangen in het algemeen, en van die der bijzondere Gemeentens.

Het Synode moet in het aanstaande voorjaar gehouden worden in *'s Hertogenbosch* De Wel Eerw. Heer L. P. SERRURIER, Pred. te *Haarlem*, is benoemd om hetzelve te openen, met eene Leerrede over 1 *Tim.* IV: 8. Zullende bij onverhoopte verhindering deze plegtigheid verrigt worden door den Wel Eerw. Heer BEVIER, Pred. te *Goes*.

AKADEMIE-NIEUWS.

GRONINGEN.

Tot Doctoren in de Regtsgeleerdheid zijn bevorderd, den 26sten Nov. de Heer C. W. VAN MARLE, *Zwolla Transisalanus*, na gegeven *Specimen Juridicum, quo ad examen revocatur questio, an donatio inter conjuges, rei traditione non consummata, morte donantis confirmetur.*

Den 10den Decemb. de Heer J. C. DRIESSEN, *Daventria Transisalanus*, na gegevene *Dissertatio Juridica, de vera culpae, in negotiorum contractu, praestandae, natura et divisione.*

Den 17den dito, de Heer J. FRESEMANN VIETOR, *Groninganus*, na gegeven *Specimen Juridicum, de finibus causarum justitiae ac politiae in civitate recte regundis.* En

De Heer N. J. VAN BUTTINGHA WICHERS, *Groninganus*, na gegevene *Dissertatio Juridica, qua aliquot dubia, in legibus Groninganis de successione ab intestato obvia, ad Examen revocantur.*

LINGEN.

Op den 28sten Nov. l. l. heeft de Hoog Eerw. Heer S. F. MEILING, *Theol. et L. L. O. O. Professor*

fesſor, de waardigheid van Rector Magnificus voor de twee eerstvolgende jaren, door het houden eener plegtige Redevoering: *de aretisſime veritatis et pietatis nexu*, opgedragen aan den Wel Ed. Hooggel. Heer L. E. FINKE, *Medicinae Doctor et Profeſſor*.

SCHOOL-NIEUWS.

ROTTERDAM.

Den 19den Dec. 1808. Heden de gewone dag zijnde der plegtige Promotie onzer Latijnſche Schooljeugd, werd dezelve op de gebruikelijke wijze gevierd, en bij die gelegenheid door drie Discipulen van 's Rectors School, namelijk H. MARONIER, M. S. REIJNBOUT en A. KUHN, welke met ſchoone Prijzen vereerd waren, en waar van de eerstgenoemde tot de Akademiſche Leſſen bevorderd werdt, met alle bevalligheid eene korte Redevoering gehouden. Voorts werden nog verſcheide uitmuntende Jongelingen van Claſſe tot Claſſe bevorderd, en met fraaije Prijzen beſchonken, welke, zoo wel als voornoemde *Oratoren*, door de zedige vrijmoedigheid, waar mede zij hunne dankbetuigingen aan Heeren *Curatoren* afleiden, allen lof behaalden.

DOETICHEM.

Den 17den Octob. In het berigt van de promotie der Latijnſche Schooljeugd, zie Nov. 1808. hebben door abuſive opgave de volgende misſtellingen plaats gehad, er moet in plaats van A. A. STUMMELINCK en J. B. LOOPS, gelezen worden A. A. HUMMELINCK en J. B. COOPS, tuſſchen de woorden over de voortreffelijkheid der Godgeleerdheid moet gevolgd worden van de beoefening der Godgeleerdheid

BERIGT.

De Buitenleden, behoorende tot de Weduw
beurs van de Classis van *Gorinchem*, worden
deze nogmaals door den Ondergeteekenden,
naam van de Classis, aan de wet herinnerd -
wijl met de in gebreken blijvende, zonder on
scheid, overeenkomstig de wet, zal gehan
worden.

Gorinchem, H. H. THOOF
den 21 Dec. 1808. *Quæstor.*

KERK-NIEUWS

GELDERLAND.

NIJMEGEN.

BATENBURG den 27sten Nov. l. l. Hedsa
onze zeer gewenschte Leeraar J. O. HOOGKLIMME
in zijnen Evangeliedienst alhier plegtig ingezegend
door de Wel Eerw. Heer A. BEKENKAMP, Pred. t
Druten, met *Psalm* XXIII: 1 *De HEERE is*
mijn Herder; mij en zal niets ontbreken. Doen
de de Bevestigde s' namiddags zijne Intrede me
2 *Cor.* V: 18*b*. *Ende ons de bedieninge der ver*
zoeninge gegeven heeft. De oplegging der han
den is geschied, niet alleen door den Heer Bevesti
ger, maar ook door de Heeren Broederen, DD.
HESHUSIUS, MEENDERINCK, VAN HULSTEIN, CARLIER,
DUMENIE, GOBIUS, DU SART, SCHOLTEN en VAN DER
MEER, resp. Predd. te *Wichem*, *Leur en Dieden*,
Berg-eik enz., *Maasbommel en Alphen*, *Wijm-*
Puflijk en Leeuwen, *Burgharen en Hernen*,

Ali-

Altforst en Appelthern en te *Raveſtein*.— Het werk van dezen dag is tot veel genoegen afgeloopen. De Heere gebiede voorts over dezen onzen nieuwen Leeraar en Gemeente den besten zegen!

DRUTEN, AFFERDEN EN DEEST. Van hier verneemt men, dat onze waardige Leeraar, D. A. BEKENKAMP, beroepen is tot Herder en Leeraar in de Gemeente van *Schildwolda*, onder de Eerw. Classis van *Appingedam*, en zulks heeft aangenomen; offchoon ook hier van de gemelde Viſitator nog geen berigt heeft gegeven.

HORSSEN blijft als nog Vakant. Zie April 1807.

RESSEN. Zie Meij 1808.

HERVELT Vakant. Zie Aug. 1808. Thans hoopt men dat de welmeenende wensch in de vorige Boekzaal gedaan, omtrent deze Gemeente zal vervuld worden, alzoo men verneemt, dat de Predikantsplaats alhier door de Collatie van den Heer Grave van WIJKRADT, ten genoege der Gemeente is opgedragen aan den Wel Eerw. Heer B. F. TIJDEMAN, Prop. te *Leijden*.

HUISSEN. Onze beroepen Herder en Leeraar, D. COX, Pred. te *Venlo*, wordt in het aanſtaande voorjaar alhier verwacht, en reeds met veel verlangen te gemoet gezien.

VENLO ſtaat derhalven eerlang Vakant te worden.

THIEL.

LIENDEM. Op den 20ſten Nov. heeft onze geliefde Leeraar en Vriend, D. PH. SPECHT GRIJP, beroepen naar *Hindelopen*, een liefderijk affcheid van ons genomen, met eene voortreffelijke Leerrede over *Pſalm* CXXX: 3, 4. *Zoo gij HEERE, de ongeregtigheden gade ſlaat, Heere wie zal beſtaan? Maar bij u is vergevinge, opdat gij gevreest wordt.* Dus is

LIENDEN Vakant.

De Vakante Gemeente van *Ravenswaij* nodigt

nog-

nogmaals Proponenten en Predikanten buiten vaste bediening uit, om hunne gaven te laten hooren — dezelfde uitnodiging geſchied ook door de vakante Gemeente van *Ommeren*.

ZALT-BOMMEL.

HERWIJNEN Vakant. Zie Nov. 1808.

ZUILICHEM EN NIEUWAAL Vakant. Zie Dec. 1805.

ROSSUM Vakant. Zie Nov. 1807.

WADENOIJEN Vakant. Zie April 1808.

EST Vakant. Zie Junij 1808.

GELLICUM EN RHENOIJ, Zie Octob. 1808

NEDER-VELUWE.

BARNEVELD Vakant. Zie Sept. 1808.

HATTEM Vakant. Zie Octob. 1808.

'S HERTOGENBOSCH.

BERLICUM Vakant. Zie Jan. 1808.

PEEL- EN KEMPELAND.

LOMMEL Vakant. Zie Octob. 1808.

NUNEN, GERWEN EN WETTEN Vakant. Zie Nov. 1808.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT vier Predikantsplaatſen Vakant. Zie Nov. 1808.

VALKENBURG Vakant. Zie Aug. 1795.

EIJSDEN Vakant. Zie Nov. 1795.

VAALS Walſche Kerk Vakant. Zie Aug. 1797.

WILRE' IN DEN VROENHOVEN Vakant. Zie April 1798.

MEERSSEMMEN SCHIMMERT Vakant. Zie Junij 1799.

KLIMMEN Vakant. Zie Aug. 1800.

MAASTRICHT Walſche Kerk Vakant. Zie Jan. 1796. en Dec. 1806.

ZUID-HOLLAND.

DORDRECHT.

DORDRECHT Schotſche Kerk Vakant. Zie Maart 1808.

DORD-

DORDRECHT Walſche Kerk Vakant. Zie April 1808.

WASPIK. Zie Sept. 1808.

ZUID-BEIJERLAND (HITSERT) ſtaat Vakant te worden. Zie Octob. 1808.

ZWIJNDRECHT. Zie Octob. 1808.

LEKKERLAND ſtaat te vacceren, alzoo 't zijne Majeſteit den Koning van Holland gunſtig behaagd heeft, aan onzen geliefden Predikant, den Wel Eerw. Heer J. VAN SCHAGEN, volgens Reſolutie van den 16den Nov. dezes jaars, het gewoon ſtipendium Emeritorum toe te ſtaan.

SLIEDRECHT. Op den vorigen 27ſten Nov. dezes jaars is de Wel Eerw. Heer A. DE KONING, alhier bevestigd door onzen voormaligen Predikant D. C. FORTUIN, nu te *Amſterdam*, die des voormiddags predikte uit 1 *Cor.* XVI: 10. *Zoo nu Timotheus komt, ziet dat hij buiten vreeze bij u zij: want hij werkt het werk des Heeren gelijk als ik.* Waar na de Bevestigde predikte over *Joh.* XXI: 16. *Hij zeide wederom tot hem ten tweede maal: Simon Jona [zoon,] hebt gij mij lief? Hij zeide tot hem: Ja, Heere, gij weet dat ik u lief hebbe. Hij zeide tot hem: hoed mijne ſchapen.*

BLESKENSGRAAF EN HOFWEGEN ſtaat Vakant te worden, alzoo de Wel Eerw. Heer J. VERFF, onze geliefde Leeraar, te *Emmelenkamp*, in 't Graafſchap *Bentheim* is beroepen, en die beroeping in des Heeren vreeze heeft aangenomen.

DELFT EN DELFTSLAND.

DELFT Walſche Kerk den 27ſten Nov. 1808. Heden hadden wij het genoegen, dat onze veelgeliefde en geachte Leeraar, de Wel Eerw. en zeer gel. Heer O. S. DE CHAUFEPIÉ, ons van den Predikſtoel bekend maakte, dat zijn Wel Eerw. na eenige dagen het beroep, door den Kerkenraad der Walſche Gemeente te *Leijden*, op hem uitgebragt, in be-

raad genomen te hebben, zich verpligt [te]
den, op den liefderijken aandrang van den Kerk[en]
en Leden zijner tegenwoordige Gemeente,
hetzelve te bedanken.

Zijn Wel Eerw. bij deze gelegenheid, de
denispredikatie in de gewone beurt houdende,
zich op nieuw verbonden de Leer van het
gelium onder ons te verkondigen, en wij hop[en]
zijn Eerw. dienst nog lang onder ons in z[egen]
moge blijven.

LEIJDEN EN NEDER-RHIJNLAN[D].

NOORDWIJK AAN ZEE Vak. Zie Nov.

LEIJDEN Walsche Kerk twee Predikan[ten]
ten Vakant. Zie Jan. en Sept. 1808.

GOUDA EN SCHOONHOVEN.

OUDEWATER den 24sten Nov. 1808. D.
HASELAAR, Pred. te *Ter Aa*, heeft niettegen[staande]
wij gegronde redenen hadden, om ons aan
gewenschte uitslag te vleijen, kunnen goed
voor de beroeping alhier per Missive te
ken. Dus blijft

OUDEWATER Vakant.

MEERKERK Vakant. Zie Octob. 1808.

SCHIELAND.

PERNIS. Het onderstaande Kerknieuw
hier is den Correspondens niet eerder gezon[den]

Den 23sten Octob. heeft D. A. G. BRINKHO[RST]
BEKAMP, van hier beroepen naar *Eethen en L[ee]*
gelen, zijn afscheid gepredikt uit *Hebr.* XI
Dat de broederlijke liefde blijve. De Prop[o]
ten worden uitgenodigd, om ten spoedigste
hier hunne gaven te laten hooren.

ROTTERDAM. Zijne Excellentie de H
ter van den Eerendienst, per Missive in dato
Nov. gecommuniceerd hebbende het besluit van
Koninklijke Majesteit van den 8sten Nov. wa
aan D. S. VAN VELZEN, Phil. Doct., Prof. en
sten Predikant alhier (na een 60 jarigen Evang
di

nu in zijn 85 jarigen ouderdom) het ge-
eritus Traktement gunstig was geaccor-
bij eene gelijktijdige en gelijkluidende
dat het zelve ook was geaccordeerd aan
DUYNK, na een 18 jarigen Evangeliedienst
ch thans in ongelukkige omstandigheden
emis zijner anders zoo ijverige en werkza-
gens: Zoo is 't, dat ingevolge het Ko-
esluit, de groote Kerkenraad, benevens
Classis van *Schieland*, beide die Predi-
s Emeriti, op eene honorabele wijze van
lenst hebben ontslagen.

p is nog ingekomen een Missive van zijne
tie den Minister van den Eerendienst, in
Nov., behelzende dat door het besluit des
, die Predikanten B. VAN VELZEN en J. W.
, Emeriti geworden zijnde, daardoor twee
tsplaatzen alhier zijn komen te vaceeren;
ijn Excellentie geen zwarigheid maakte,
len grooten Kerkenraad vrijheid te geven
ervullen van een der twee Predikantsplaat-
ar voor als nog, uit consideratie van de
ordige omstandigheden, de vervulling der
akature moest in advis houden en surche-

om dan ook de groote Kerkenraad besloten
bij hun Wel Ed. Groot Achtb. de Heeren
eester en Wethouderen handopening te ver-
, tot een elfden Predikant; en dezelve gun-
kregen hebbende, is op den 9den Decem-
r een gros van Predikanten geformeerd dit
l:

J. D. DIBBETZ, Predd. te *Zwolle*. J. F. SPRIN-
N EIJK, te *Vlaardingen*. M. A. DE JONGH,
negen. G. ELIAS, S. S. Theol. Doctor, te
am. G. BENTHEM BEDDINGIUS, te *Waar-*
g en Neerrijnen. D. VAN DER LEEUW, te
ingen. C. H. VAN HERWERDEN, te *Zut-*

phen. W. OVERDUIN, te *Elst*. C. HORTUIN, te *Z*
le. H. WEIJLAND, te *Enkhuizen*. P. J. LAA
Amersfoort en E. BEGEMAN, te *Koog*, met he
tegen J. LA LAU, te *Ouddorp*.

En daaruit den 14den Dec. dit 6tal:

DD. DE JONGH, REDDINGIUS, VAN RIJK, O
DUIN, LAAN en DIBBETZ.

En den 16den dit drietal:

DD. DE JONGH, DIBBETZ en VAN RIJK.

ROTTERDAM Walſche Kerk Vakant. 1 Nov. 1808.

GORINCHEM.

GORINCHEM. Uit het in de vorige Bo zaal gemelde drietal, is den 29ſten Nov. door Eerw. breeden Kerkenraad tot Predikant beroe D. J. E. VOÉT VAN CAMPEN, Pred. te *Bolsward*.

HEUSDEN Walſche Kerk Vak. Zie Jan. 180

SPIJK Vakant. Zie Julij 1808.

HOORNAAR Vakant. Zie Nov. 1808.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE. Den 27ſten Nov. hee de Wel Eerw. Heer W. DE KONING, *aan de vervu* ling van zijnen Vijftigjarigen Predikdienst in vie Gemeenten, te weten te *Nichtevecht*, Overſchi *Deventer* en *den Haag*, plegtig en den Allerhoog ſten dankend, gedacht, naar aanleiding van *Pſalm* CXVI: 12, 13 en 14. *Wat zal ik den HEER vergelden* [*voor*] *alle zijne weldaden aan mij* [*bewezen*]? *Ik zal den beker der verlosſinge* n*emen, ende den Name des HEEREN aanro pen. Mijne geloften zal ik den HEERE betale nu, in de tegenwoordigheid van al zijn vol* Welk werk met des Heeren hulp, en gevoelig aandoening van den Spreeker en van vele Hoorderi verrigt.

'S GRAVENHAGE Walſche Kerk Vakant. 2 Aug. 1808.

'S GRAVEZANDE den 23ſten Octob. Hee we

Hallum tot ons overgekomene Leer-
EDEBOER, in den H. dienst onder ons
OOR zijn Wel Eerw. ſchoonvader den
Heer J. L. VERSTER, Pred. te *Rotter-*
riendelijken afſtand van D. J. G. VAN
ed. te *Waſſenaar*) met de woorden
, *Gal.* II: 21. *Ik en doe de genade*
te niete, want indien de rechtvaar-
r de wet is, zoo is dan Chriſtus te
ſterven. De Bevestigde maakte 's na-
n aanvang van zijnen dienst met Pau-
n, *Gal.* VI: 14*a*. *Maar 't zij verre*
at ik zoude roemen anders dan in het
zes Heeren Jezu Chriſti! Het
lezen dag is tot algemeen genoegen en
der Gemeente afgeloopen; te meer daar
ipasſelijkheid van onzen nieuwen Leer-
vestiging eenige weken opgeſchort had
jven.

RDEN IN OVER-RHIJNLAND.

GRAVE Vakant. Zie Octob. 1808.

NHOVEN den 31ſten Octob. Heden ont-
ij de voor ons zeer ſmertelijke tijding,
zeer gel. Leeraar D. C. PRANGAN, die
Octob. na *Amſterdam* was vertrokken
vrienden, aldaar op Zondag den 30ſten
derzelver huis was overleden, zoo dat
door wederom herderloos zijn, daar wij
zedert Pinkſteren over zijnen dienst heb-
en verblijden. Hij ſtierf in den ouder-
55 jaren, als weduwenaar zonder kinde-
Zondag den 6den Nov. l. l. is door D.
K, Pred. te *Nieuwveen*, als Conſulent de
gedaan, uit de Spreuken van *Salomo* X:
gedachteniſſe des rechtvaardigen zal tot
ze zijn: maar de naam der godloozen
otten. Dus ook.

NHOVEN Vakant.

NIEUWKOOP den 25ſten Nov. 1808. De G meente alhier werd heden nadenmiddag in d diepſten rouw gedompeld, door het onverwac verlies van haren Leeraar, den Wel Eerw. z geleerde Heer M. BROHM à EDUARD, na eene ong ſteldheid van ſlechts weinige dagen, in den ouds dom van ruim 56 jaren, waar van hij 17 jare lang, ons het Evangelie der zaligheid verkondig heeft, zij hoopt te berusten in de wijze beſtellin gen Gods: zich kinderlijk te onderwerpen aan de wil van haren Hemelſchen Vader, die niet verant woordelijk is voor zijne daden: haar lot te bew len in zijne hand, en te volharden in vertrouwe op Hem, als zullende voor deze zijne nu herdes looze Gemeente zorge dragen, het annus gratiæ zal voor de weduwe worden waargenomen, waa na *Nieuwkoop* ſtaat Vakant te worden.

WADDINGSVEEN EN BLOEMENDAAL. Den 27ſten Nov. 1808. de dag van heden wa voor ons een blijde dag, daar wij op denzelven het genoegen hadden, ons Kerkgebouw *verſierd* te zien, met een zeer fraai, nieuw gemaakt *Orgel*.

Het zelve is den Heere en zijnen dienst plegtſtatig toegewijd, door onzen waardigen en gel. Leeraar den Wel Eerw. zeer geleerden Heer J. A. WILD MAN, die dit werk voor eene zeer talrijke ſchare van toehoorders, welke, niettegenſtaande het ongunſtige weder, uit deze en andere Gemeenten waren opgekomen, gelukkig en tot algemeen genoegen volbragt heeft.

De plegtigheid begon met het voorlezen van 2 *Chron.* VII. en het zingen der 3 eerſte verſen van het 3de Evangelisch Gezang, zonder Orgel, waar op zijn Eerw. ons in eene korte voorred het oogmerk onzer tegenwoordige zamenkomst t kennen gaf, en door een hartelijk en nadrukkelij voorgebed, dit ſchoone kunſtſtuk Gode en zijne dienst opdroeg. Waar na wij op het aangenaam ve

verrast werden, door het zoetstreelend geluid des Orgels, het welk gedurende deze ganſche plegtigheid beſpeeld werd, door den kundigen Heer J. ROBBERS, Organist der Walſche Kerk en Klokkenist te *Rotterdam*, die daar toe verzocht zijnde, dit werk gaarne op zich genomen en met allen lof volbragt heeft.

Hier op werd voor het eerst eene proef genomen van de kracht des Orgels, ter ondersteuning der Gemeente in het Godsdienstig Gezang, zingende met het zelve *Pſ.* XXXIII: 1, 2. Onze Leeraar las hier op ten Tekst voor, de zeer gepaste woorden uit *Pſ.* CL: 4. *Looft God met het Orgel.* Waar na de Gemeente weder hunne ſtemmen met de klanken des Orgels paarden in het zingen van den 150ſte *Pſ.* Na de verklaring van den Tekst werd de nuttigheid van het Orgel Muziek bij het openbaar Godsdienstig Gezang aangetoond en tot een proeve daar van gezongen met het Orgel, uit Gezang 14 het 1ſte en 7de vers, wordende na gepaste aanſpraken en dankzegging aan God, alles beſloten met het zingen van *Pſ.* XXI: 13.

Nog moeten wij hier bij berigten: dat dit Orgel is aangenomen en begonnen door den Heer J. P. SCHMIDT, in leven Orgelmaker te *Gouda*, en na zijnen dood voortgezet en voor het voornaamſte gedeelte voltooid, door zijnen kundigen Zoon, den Heer J. C. SCHMIDT, thans mede Orgelmaker te *Gouda*, aan welken na eene naauwkeurige Examinatie van zijn werk, door den bovengemelden Heer J. ROBBERS, den welverdienden lof gegeven werd, blijkens het getuigſchrift hier onder gevoegd — ook verſtrekt het zelve, zoo in Bouw- Schilder- als Beeldhoukunde, tot eer van allen, die daar aan gearbeid hebben.

Het zelve heeft 2 Clavieren, gaande van groot C tot drie geſtreepte F, met een gehalveerde Trek-

koppeling, die men onder het beſpelen af- en aan kan trekken, zonder de handen van het Clavier t ligten, en een aanhangend Pedaal, loopende va groot C tot D ingeſloten. Voorts 3 Blaasbalge van 8½ voet lang en 4½ voet breet, die 18 duim opgang hebben, en 2 Windafſluitingen.

De Stemmen of ſprekende Registers zijn deze:

Hoofdmanuaal.

Prestant 8 voet, in 't gezigt gepolijst Eng: Tin, met opgeworpen Labiums.

Bourdon	16 voet.
Roerfluit	8 voet.
Octaaf	4 voet.
Gemshoorn	4 voet.
Quint Prestant	3 voet.
Super Octaaf	2 voet.
Cornet	4 ſterk.
Mixtuur	3 ſterk.
Sexquialter	2 ſterk.
Trompet	8 voet gehalveerd.

Boven Clavier.

Holpijp	8 voet.
Fluit	4 voet.
Quint Fluit	3 voet.
Naehthoorn	2 voet.
Octaaf	2 voet.
Fluit Travers	8 voet.
Carrillon	3 ſterk.

Voorts een Tremulant en Ventiel.

GETUIGSCHRIFT.

De ondergeteekende J. ROBBERS, Organist en Klokkenist te *Rotterdam*, als door Heeren Kerk- en Rentmeesteren van de Gereformeerde Kerk te *Waddingsveen en Bloemendaal*, als ook door Executeuren van de diſpoſitie van wijlen LEENDERT VOORBIJ, verzocht tot het Examineeren van het nieuw gemaakt Orgel in de gemelde Kerk, door

den

den Orgelmaker J. O. SCHMIDT, te *Gouda*, geef, aan dezelve het volgend getuigenis:

Dat hij met de vereischte attentie niet alleen, maar met de uiterste gestrengheid het gemelde Orgel geëxamineerd en bevonden heeft, dat hetzelve in alle opzigten aan het bestek voldoet, en den Orgelmaker meer gedaan heeft, dan hij volgens het bestek verpligt was.

Dat de Blaasbalgen eene genoegzame en gelijkmatige wind opleveren, en daar het bestek hunne grootte bepaalde op 8 voet lengte en 4 voet breedte, zoo kan de ondergetekende niet nalaten tot lof van den Orgelmaker te melden, dat hij die bevonden heeft te zijn 8½ voet lengte en 4½ voet breedte, een opgang hebbende van 18 duimen.

Dat de windladen met alle getrouwheid, zoo wel als het pijpwerk gemaakt zijn, en 't gemelde Orgel vrij is van hoofdgebreken als hijging, zwenking, stooting of alteratie en in allen deelen zeer goed spreekt, zoo dat den Orgelmaker J. C. SCHMIDT in dezen lof en als een jong en kundig Orgelmaker recommandatie verdient.

(was getekend) J. ROBBERS.
Organist en Klokkenist.

Waddingsveen den 26 Nov. 1808.

Wij eindigen dit ons berigt met den hartelijken wensch: dat deze Gemeente een nuttig en den Christen betamend gebruik, van dit luisterrijk Kerkgeraad moge maken: op dat zij nog lange hunne stemmen in Psalmen en Gezangen, met de liefelijke klanken des Orgels paren mogen, ter eere van hem, die in de Gemeente der Heiligen toekomt, de lof, de eer en de dankzegging, tot in eeuwigheid.

BUUREN.

ZIJDERVELD. Den 4den Dec. is D. N. S. HOEK, alhier bevestigd door D. H. UDEN MASMAN, Pred. te *Koorndijk*, met de woorden van

JEZUS, *Matth.* XXV: 29. *Want een iegelijk die heeft* [*dien*] *zal gegeven worden, ende hij zal overvloedig hebben: maar van de gene die niet en heeft, van dien zal genomen worden ook dat hij heeft.* Zijnde de oplegging der handen geschied door DD. THEMMINK, GELHOIS, FABIUS, BRUSSEN en VAN HOUTEN, resp. Predd. te *Heijkop*, *Schoonrewoerd*, *Leerdam*, *Everdingen* en *Oosterwijk*. Waarop de Bevestigde 's namiddags zijne Intrede gedaan heeft met de woorden van JEZUS, *Joan.* VII. 16, 17. *Jezus antwoordde haar, ende zeide, Mijn leere en is mijne niet, maar des genen die mij gezonden heeft. Zoo iemand wil deszelfs wille doen, die zal van deze leere bekennen, of zij uit Gode is, dan* [*of*] *ik van mij zelven spreke.*

BREDA.

TER HEIJDEN den 27sten Nov. 1808. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. WASSELS, in zijnen Evangeliedienst onder ons ingezegend door den Wel Eerw. Heer J. JANSSEN, Pred. te *Baarle* en *Chaam*, en stelde daar toe de merkwaardige en wigtige bestemming van Joannes den Doper voor, volgens het berigt van den Evangelist Joannes, in zijn Evangelie *Cap.* I:6-8. *Daar was een mensche van God gezonden, wiens name was Joannes. Deze kwam tot een getuigenisse, om van het licht te getuigen, op dat zij alle door hem gelooven zouden. Hij en was het licht niet, maar* [*was gezonden*] *op dat hij van 't licht getuigen zoude.* Onze bevestigde Leeraar begon zijn openbaar dienstwerk onder ons, met de gepaste betuiging van Paulus, 2 *Cor.* IV: 5. *Want wij en prediken niet ons zelven, maar Christum Jezum den Heere: ende ons zelven,* [*dat wij*] *uwe dienaren* [*zijn*] *om Jezu wille.*

LEUR.

LEUR. Alhier is onder directie van de Heeren Consulenten PRONCK en VAN ALTENA, Predd. te *Etten* en *Princenhage*, door den Eerw. Kerkenraad gemaakt 't volgende zestal van Predikanten:

DD. J. W. DE BRUIJN, Predd. te *Koudekerke in Walcheren*. J. DE LEEUW, te *Rosendaal*. J. J. LOTICHIUS, te *Wouw*. D. WUIJSTER, te *Oirschot*. H. H. VAN ALTENA, in *den Haag*. L. JUTTINK, te *Breskens*.

En vervolgens dit drietal:

DD. J. W. DE BRUIJN, J. DE LEEUW en D. WUIJSTER.

En uit dit drietal met eenparigheid van stemmen, in de plaatze van onzen overleden Leeraar J. W. MADLER, beroepen de Wel Eerw. Heer J. W. DE BRUIJN, die na eenige weken van beraad, deze beroeping in de vreze des Heeren heeft aangenomen.

BREDA Vakant. Zie Meij 1807.

BREDA Walsche Kerk Vakant. Zie Sept. 1807.

NOORD-HOLLAND.

ALKMAAR.

HARINGHUIZEN den 20sten Nov. Heden nam onze zeer geachte Leeraar D. D. IJPEIJ, van ons een zegenend affcheid, met de vermaning van Paulus aan de *Philipp.* II: 12*b*. *Werket uwes zelfs zaligheid met vreeze ende beeven.*

HARINGHUIZEN den 11den Dec. Onze Gemeente door zijne Excellentie den Minister van den Eeredienst gecombineerd zijnde met die van *Barsingerhorn*, heeft de Wel Eerw. Heer H. OUDENHOFF, Pred. te *Barsingerhorn*, heden zijn dienstwerk onder ons plegtig aangevangen, met eene Leerrede over *Joan.* X: 16. *Ik hebbe noch andere schapen, die van dezen stal niet en zijn: deze moet ik ook toebrengen: ende zij zullen*

mijn-

mijne ſtemme hooren, ende het zal worden een kudde, [ende] een herder. God, bidden wij, leere ons berusten in zijnen wil, en van zijnen dienst een des te getrouwer gebruik maken!

PETTEN. Zie Octob. 1808.

OUDE SCHILD OP TEXEL Vakant. Zie Octob. 1808.

KOOG OP TEXEL Vakant. Zie Nov. 1808.

HAARLEM.

SPAARNWOUDE EN SPAARNDAM den 30ſten Nov. Onze hartelijk geliefhebbende Leeraar D. A. SCHIM VAN DER LOEFF, wiens verblijf onder ons zoo nuttig en aangenaam was, voor eenigen tijd eene beroeping naar *Muiderberg*, en niet lang daar na eene andere roeping naar *Meerkerk* ontvangen hebbende, bevlijtigden wij ons allen, oud en jong, groot en klein, om door den liefderijkſten aandrang zijn *Eerw.* tot verlenging van zijn verblijf bij ons te bewegen; dan, heden verklaarde zijn Eerw. ons tot onze ſmerte, dat hij de beroeping naar *Muiderberg* wel had afgeſlagen, maar zich verpligt vond de roeping naar *Meerkerk* eerlang op te volgen. Wij wenſchen in Gods wil te berusten, terwijl wij ons aan zijne liefderijke zorg aanbevelen en vriendelijk berigten moeten, dat

SPAARNWOUDE EN SPAARNDAM ſtaat Vakant te worden.

ZANDVOORT Vakant. Zie Sept. 1808.

HAARLEM Walſche Kerk. Na dat men reeds lang de behoefte van een nieuw Orgel in onze Kerk gevoeld had, is dezelve onlangs daarvan voorzien geworden. Dit Orgel is gemaakt door J. C. FREDERICHS, Orgelmaker te *Gouda*. Het beſtaat uit twee Handclavieren en een aangehangen Pedaal, loopende de Clavieren tot drie geſtreken F. Deszelfs dispoſitie is,

Voor

Voor het Hoofdmanuaal.

Bourdon	16 voet, van hout.
Prestant	8 voet, van ſpecie.
Holpijp	8 voet, dito.
Octaaf	4 voet, dito.
Fluit	4 voet, van hout open.
Quint	3 voet, van ſpecie.
Sup. Octaaf	2 voet, dito.
Mixtuur	4 ſterk, dito.
Cornet	4 ſterk, dito.
Fluit	8 voet, van hout.

Voor het Bovenclavier.

Holpijp	8 voet, van hout.
Gemshoorn	4 voet, van ſpecie.
Roerfluit	4 voet, dito.
Quint	3 voet, van hout gedekt.
Quintfluit	2 voet, van hout.
Dulceaan	8 voet.

Het Front is met ſmaak ingerigt, en het geheele werk doet naar het oordeel van beroemde kenners, den Maker, gelijk ook den Architect en den Beeldhouwer, alle eere aan.

Den 28ſten Aug. werd het zelve voor de eerſte maal bij den openbaren Godsdienst gebruikt. Bij deze gelegenheid heeft de Wel Eerw. zeer gel. Heer TESSEDRE L'ANGE, eene Leerrede gehouden over *den invloed der Muziek op den Godsdienst, en de Geſchiedenis van derzelver vorderingen van de oudſte tijden af tot op onze leeftijd*, naar aanleiding van zijn gekozen tekst *Pſalm* XCII: 2. *'t Is goed dat men den HEERE love, ende uwe Name pſalmzinge, o Allerhoogſten!*

Deze uitmuntende Leerrede, welke meermalen afgewisſeld werd door het Orgelſpel en Gezang, is met veel genoegen aangehoord, en de plegtigheid van dezen dag, tot voldoening van alle aanwezigen, in 't bijzonder van de Gemeente, afge-

lo-

lopen, die nu daarenboven door andere verberringen haar Kerkgebouw merkelijk verfraaid zag.

Kort hier na werd de Gemeente bedreigd met het verlies van haren evengemelden geliefden Leeraar die op den 19den Sept. l. L door den Kerkenraad van de Walsche Gemeente te *Leijden*, tot gewoon Predikant aldaar is beroepen geworden, welke beroeping van zeer vereerende omstandigheden vergezeld was. Dan de pogingen door onzen Kerkenraad aangewend, en de blijken van het algemeen verlangen der Gemeente, om onzen waardigen L'ANGE, die ons gedurende zijn twaalfjarig verblijf in ons midden, zoo dierbaar geworden is, hier te behouden, hebben het gewenscht gevolg gehad, dat zijn Wel Eerw. na een beraad van 14 dagen, besloten heeft, voor gemelde beroeping te bedanken; en zich op nieuws aan onzen dienst met vele hartelijkheid te verbinden.

AMSTERDAM.

NIEUWE LOOSDRECHT den 20sten Dec. Onze veelgeachte Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. J. SCHREGARDUS, in wiens Evangeliedienst wij ons vijf en een half jaren hebben mogen verblijden, berigtte ons op den 4den dezer, dat hij, door den Eerw. Kerkenraad der Gemeente van *Amersfoort*, tot gewonen Harder en Leeraar, beroepen ware. Wij hebben wel alle pogingen aangewend, om zijn Wel Eerw. te overreden, dat hij, voor deze beroeping, gelijk hij voorheen voor die van *Oostzaandam* en *Purmerende*, op onzen aandrang gedaan had, bedanken mogt; dan tot ons leedwezen heeft zijn Wel Eerw. zich verpligt geacht, om dezelve aan te nemen. Deze plaats staat derhalven eerlang Vakant te worden.

AMSTERDAM Walsche Kerk. Zie Dec. 1807.

NAARDEN Vakant. Zie Nov. 1808.

MUIJDERBERG Vakant. Zie Nov. 1808.

LOENEN. Zie Nov. 1808.

AM-

AMSTERDAM. Zie Nov. 1808.

H O O R N.

HOORN Vakant. Zie April 1808.

OPDAM Vakant. Zie Octob. 1808.

GROSTHUIZEN EN AVENHORN. Zie Nov. 1808.

OOST- EN WESTERBLOKKER. Zie Nov. 1808.

E N K H U I Z E N.

BOVENKARSPEL den 8sten Dec. 1808 Heden heeft de Eerw. Kerkenraad, ten overstaan van DD. JENTINK en WEIJLAND, Predd. te *Grootebroek* en *Enkhuizen*, als Consulenten, geformeerd het volgend Twaalftal van Predikanten:

DD. B. MORRÉE, Predd. te *Vuurssche*. HELMICH VAN WIJHE, te *Hoogwoud*. M. J. RÖMER, te *Wognum en Westwal*. G. METTENGANG, te *Huizen*. C. A. VAN VLOTEN, te *Zuiten*. J. HORTHEMELS HANSEN, te *Portugal*. A. JENTINK, te *Grootebroek*. J. J. VAN BEUNINGEN, te *Maartensdijk*. J. DOZIJ, te *Hoogkarspel*. J. P. BÖSKE, te *Kolmschate* G. VAN DUGTEREN, te *Oostvoorn* en A. PONHOF, te *Westwoud en Binnewijzend*.

En zijn uit hetzelve op het Zestal gebragt:

DD. MORRÉE, RÖMER, VAN WIJHE, METTENGANG, JENTINK EN VAN VLOTEN.

Terwijl in dezelfde Vergadering is gemaakt het volgend drietal:

DD. MORRÉE, VAN WIJHE en RÖMER. Om eerlang daaruit een beroeping te doen.

MIDSLAND EN HOORN OP TERSCHELLING. Zie *Oosterschelling* September 1808.

R D A M.

BEETS. Den 20sten Nov. is onze beroepen Leeraar J. SOBLET, in het werk der bediening alhier ingezegend door den Wel Eerw. Heer F. C. ALTA, Pred. te *Purmerland*, de Bevestiger de uitspraak van den Apostel Paulus, 2 *Cor.* IV: 5.

Want

Want wij en prediken niet ons zelven, maar Christum Jezum den Heere: ende ons zelven, [dat wij] uwe dienaren [zijn] om Jezu wille. toegelicht hebbende, ontvouwde in eenige bijzonderheden den aart van het prediken van CHRISTUS, en ging vervolgens tot de inhuldiging zelve over. Nadenmiddag voerde onze Leeraar tot ons en eene aanzienelijke van elders toegevloeide ſchaar, de nooddigende taal van onzen Heiland, *Matth.* XI: 28, 29. *Komt herwaarts tot mij alle die vermoeit ende belast zijt, ende ik zal u ruste geven. Neemt mijn jok op u, ende leert van mij, dat ik zachtmoedig ben, ende nedrig van herten: ende gij zult ruste vinden voor uwe zielen.* Bepalende ons met kracht van redenen bij het oogmerk van de Evangelieleer als zijnde geen ander, dan om den mensch tot de ware gemoedsrust te brengen, en ons uit dien hoofde opwekkende, om hare verkondiging op hoogen prijs te ſtellen.

Hartelijk danken wij onzen liefderijken Hemelſchen Vader, die zoo ſpoedig en zoo gunſtig in onze behoefte wilde voorzien; en bidden *vurig*, dat Hij de ernſtige pogingen, die onze Leeraar, onder afſmeking van zijne hulp, zal aanwenden, om ons aan het doelwit der Goddelijke liefde te doen beantwoorden, overvloedig zegene.

HOLYSLOOT Vakant. Zie Sept. 1808. De Kerkenraad van dezo Gemeente nodigt de Heeren Proponenten en Predikanten buiten vaste bediening uit, om alhier hunne gaven te laten hooren.

NB. De Gemeente van *Uitdam* is thans met die van *Holijſloot* en *Zuiderwoud* gecombineerd, welker Predikanten aldaar beurtelings den predikdienst verrigten, en daar voor eene aparte bezolding, ook van 's Lands wege, genieten.

WARDER Vakant. Zie Nov. 1808.

KWADIJK Vakant. Zie Sept. 1808.

OU-

OUDENDIJK Vakant. Zie Octob. 1808.
RANSDORP EN SCHELLINGWOUDE Vakant. Zie Octob. 1808.

ZEELAND.

WALCHEREN.

SAS VAN GENT Walſche Kerk Vakant. Zie Meij 1793.
SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793.
OOSTBURG WalſcheKerk Vakant. Zie Jan. 1796.
PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.
AARDENBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1796.
CADZAND Walſche Kerk Vakant. Zie Maart 1798.
VLISSINGEN Walſche Kerk, twee Predikantsplaatzen en dus geheel Vakant. Zie Dec. 1803. en Aug. 1808.
BEKERKE. Zie Maart 1808.
HOOFDPLAAT Vakant. Zie Meij 1808.
CADSAND ſtaat Vakant te worden. Zie Meij 1808.
NIEUWVLIET. Zie Julij 1808.
ZOUTELANDE Vakant. Zie Aug. 1808.
MIDDELBURG Vakant. Zie Sept. 1808.
VLISSINGEN vier Predikantsplaatſen Vakant. Zie Octob. 1808.
CATS Vakant. Zie Nov. 1808. 't Naberigt.

SCHOUWEN EN DUIVELAND.

NOORDGOUWE Vakant. Zie Julij 1808.

ZUID-BEVELAND.

IJERSIKKE Vakant. Zie April 1808.
BAARLAND. Zie April 1808.
CLOETINGEN ſtaat Vakant te worden. Zie Nov. 1808.
THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.
POORTVLIET ſtaat Vakant te worden. Zie Sept. 1808.
STAND DAAR BUITEN Vakant. Zie Nov. 1808. 't Naberigt.

UTRECHT.

UTRECHT.

LOPIKER-GAPEL. Op heden den 13den Nov. werden wij zeer ontrust, daar onze geliefde Leeraar, D. J. C. DE VRIES, die ons, wegens zijn vriendelijk verkeer en getrouwen Evangeliedienst van vier jaren, dierbaar was geworden, ons in zijne Voorafſpraak bekend maakte, dat hij eene beroeping had ontvangen van de Gemeente van *Gellikum en Rhenoij*, welke hij veertien dagen in bedenking nam. In dien tijd leefden wij in hoop en vrees, geene moeite ſparende. Zelfs tot de kleine Catechiſanten toe, om, ware het mogelijk, onzen Leeraar tot een langer verblijf onder ons te bewegen. En tot ons hoogst genoegen kunnen wij melden, dat wij in onze verwachting niet zijn te leur geſteld; daar wij op den 27ſten daar aan volgende, in eene wel uitgewerkte Leerrede over 2 *Tim.* II: 9*b*. *Het woord Gods is niet gebonden*, vernemen mogten, dat hij thans nog bij ons wilde blijven. De Heere geve zijne goedkeuring over de *keuze zijnes* Knechts, ſtelle zijnen Evangeliedienst ons toe zegen, en zorge in liefde voor de Gemeente van *Gellikum en Rhenoij!*

WILLIGE LANGERAK den 23ſten Oct. Heden was het voor ons een dag van blijdſchap en bevoorregting, daar wij het genoegen hadden, den Wel Eerw. Heer P. BROEKMAN, tot onzen Herder en Leeraar in het heilig dienstwerk te hooren inzegenen, door zijnen vriend en ring-broeder A. DE KONING, Pred. te *Langerak bezuiden de Lek*, beroepen te *Sliedrecht*, met de zeer gepaste woorden van JEZUS, *Matth.* XXIII: 10*b*. *Een is uw' Meester* [*namelijk*] *Christus*. In de behandeling dezer woorden, toonde zijn Eerw. aan, hoe geſchikt deze gewigtige les van JEZUS was, om den Leeraar een betamend gevoel zijner waar-

waarde inteprenten, en hem met allerlei goede en edele gezindheden te vervullen; maar vooral ook, hoe de eerbiedige erkentenis dezer waarheid hem in ſtaat ſtelle, om regtzinnig en verſtandig te prediken; godvruchtig en deugdzaam te handelen; moedig en getroost zijn lot te verdragen, en gerust en in hope te ſterven. 's Namiddags maakte onze bevestigde Leeraar een aanvang van zijne ambtsbediening onder ons, met eene verſtandige, oordeelkundige en nuttige Leerrede, naar aanleiding van *Jac.* I: 21*b*. *Ontfangt met zachtmoedigheid, het woord dat in* [*u*] *geplant word, het welk uwe zielen kan zalig maken.*

Hartelijk wenſchen wij, dat door beide deze Leerredenen, die met zoo veel gevoel des harten tot ons zijn uitgeſproken, dit gewenschte en eenig bedoeld vruchtgevolg bij ons zal verwekt worden, dat JEZUS als onze eenige Meester, in ons midden gekend en geëerbiedigd worde; dat het woord der zaligheid, 't welk door onzen waardigen BROEKMAN in ons zal geplant, door ons allen met zachtmoedigheid ontvangen worden, om daardoor wijzer, deugdzamer en eens zalig te worden.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK. Den 13den Nov. predikte de Wel Eerw. Heer A. DE KONING, van hier beroepen naar *Sliedrecht*, (na eenige dagen te vooren, van zijne betrekking op zijne Gemeente, en als Lid van de Clasſis van *Utrecht*, behoorlijk te zijn losgemaakt, in eene Ringsvergadering) zijn affcheid met eene wel ingerigte en doelmatige Leerrede, naar aanleiding van 2 *Pet.* I: 2. *Genade ende vrede zij u vermenigvuldigt door de kennisſe Godts, ende Jezu onzes Heeren.*

God geve, dat die kennis van Hem en van Jezus onzen Heer, welke zijn Eerw. ons met zoo veel welmeenenden ernst, in derzelver noodzaaklijkheid affchilderde en aanprees, als de ware bron van ons tijdelijk en eeuwig geluk regt geëerbiedigd, waar-

digtlijk beleefd, en door ons in derzelver heilzame gevolgen, voor dit en het toekomstig leven, gekend en genoten worde! de Heere trekke met zijnen knecht op, Hij vergezelle hem en al de zijnen, met zijne vaderlijke liefde en gunst in Christus; ftelle hem tot eenen rijken zegen voor de Gemeente te *Stedrecht*, en zorge in gunste voor onze nu herderlooze Gemeente! dus is

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK Vakant geworden.

VLEUTEN Vakant. Zie Nov. 1808.

ZEGVELD. Zie Nov. 1808.

AMERSFOORT.

WOUDENBERG 16 Nov. Ons Kerkgebouw, oud en vervallen, begon geheel ongeschikt te worden voor den openlijken Godsdienst.— Sints geruimen tijd was het verlangen naar verbetering en vergrooting in de harten van velen gewekt en levendig, maar de zwarigheden schenen onoverkomelijk. Eindelijk onder aanvoer van onzen laatst vertrokken Leeraar, D. BERKHOUT, hebben Kerkmeesteren handen aan het werk geslagen, en met *Gods hulp* zien zij hunne pogingen thans heerlijk bekroond. Na de medewerking van het Geregt en den Kerkenraad verzocht en bekomen te hebben, is, met goedkeuring van onzen Opperkerkmeester, den Graave van RECHTEREN, en ingevolge de authorisatie van Mijnheer den Landdrost van het Departement *Lande van Utrecht*, besloten tot de geheele verbouwing der Kerke, zijnde dezelve openlijk aanbesteed op den 31sten Maart l. l. De eerste steen tot het nieuwe Gebouw is gelegd op den 11den Junij l. l. door OTTO WILLEM VAN GRIJTENBERK, oudsten Zoon van onzen geachten Schout en Secretaris. Binnen den omtrek van ettelijke maanden is die verbouwing dermate gevorderd, dat wij op Zondag den 6den dezer het voorregt hadden voor de eerstemaal in onze vernieuwde Kerk Godsdienstig te vergaderen, ter-

terwijl ons middelerwijl de gelegenheid tot den openbaren Godsdienst niet ontbroken heeft, maar daarin voorzien is door de goedwilligheid van onzen Opperkerkmeester. Tot het plegtig werk der inwijding was op algemeen verzoek van *Velsen* overgekomen, onze laatst van hier vertrokkene hartelijk geliefde Leeraar N. BERKHOUT, die in de tegenwoordigheid eener zeer groote schare dit werk heeft volbragt, ten grondslag zijner redeleggende de bemoediging van den Dichter, *Ps.* LXXXIV: 2. *Hoe lieflijk zijn uwe woningen, O HEERE der heirscharen!* Wij zijn blijde met de gebeurenis van dezen dag, in meer dan één opzigt is zij ons belangrijk, God geve dat de eerste woorden in onze vernieuwde Kerk gesproken, rijke vruchten opleveren, en dat de openbare dienst van den Leeraar, dien wij weldra verwachten in dezelve mildelijk gezegend zijn.

WOUDENBERG. Deze Gemeente had op den 27sten Nov. l. l. het groot genoegen, dat tot haren nieuwen Herder en Leeraar werd ingezegend D. W. H. VAN GRIETHUIJSEN, en wel (op vriendelijken afstand van D. VAN WEZEL, Pred. te *West-Broek, en Achtienhoven*) door zijnen broeder D. O. J. VAN GRIETHUIJSEN, Pred. te *Voorburg*, over wiens getrouwe Evangeliebediening wij ons tot nu ruim twee jaren geleden, algemeen mogten verblijden. De Tekst van den Heer Bevestiger was 1 *Cor.* XVI: 10*b*. *Hij werkt het werk des Heeren gelijk als ik.* Terwijl de oplegging der handen geschiedde, behalven door den Bevestiger, door DD. MOORREES, Pred. *aan de Vuursche* (loco D. VAN WEZEL, nomine Classis tegenwoordig) DE WAAL, VAN RAALTE, PARÉ, AENTZEN en GATS, resp. Predd. te *Garderen, Renswoude, Scherpenzeel, Ermelo* en *Lunteren*. De Bevestigde deed zijne Intrede met eene Leerrede over

2 *Cor.* I: 24*b*. *Wij zijn medewerkers van*
ſchap.

Beide deze plegtigheden zijn naar wens
loopen, terwijl wij de Evangeliebediening
zen nieuwen Leeraar alhier en van onzen
Leeraar in zijne Gemeente aan den rijken
des Heeren aanbevelen.

AMERSFOORT. Ter vervulling van
kature alhier, veroorzaakt door het overlij
D. C. PHILIPPO, heeft de Kerkenraad op
Dec. l. l. het navolgende zestal gemaakt.

DD. H. J. SCHREGARDUS, Predd. te *Nieu*
drecht. W. A. VAN EDEN, te *Optijnen* n
O. H. VAN BOLHUIS, te *Baambrugge.* D. J.
te *Zoest.* G. KUIPER, te *Nieuhuis.* W. J.
TING, te *Eemnes Binnen.*

Vervolgens beſloot de Eerw. Kerkenraad
in deze zelfde Seſſie tot driétal en beroep
gaan, terwijl op het drietal kwamen:

DD. SCHREGARDUS, KUIPER en MUNTING.

En daar uit met eenparige ſtemmen werd
pen D. H. J. SCHREGARDUS, Pred. te *Nieu*
drecht.

Welke beroeping behoorlijk onderteekend
Wel Eerw. door den Koster toegezonden
door zijn Wel Eerw. na eenige dagen van
tot blijdſchap des Kerkenraads en der gantſch
meente, volvaardig is aangenomen. Wij zien
Wel Eerw. met verlangen te gemoet.

ZEIJST ſtaat Vakant te worden. *Zie*
1808.

RHENEN EN WIJK.

ODIJK den 27ſten Nov. Heden is alhier
H. Dienst bevestigd onze beroepen Leera
Wel Eerw. Heer J. C. HIMMELMAN, *door de*
Eerw. Heer W. S. DE VISSER, Pred. te *Wa*
ven, op vriendelijken afſtand van D. A. O
FORT, Pred. te *Doorn*, met *Matth.* XXVI

Gaat dan henen, onderwijst alle de volkeren, dezelve doopende in den name des Vaders, ende des Zoons, ende des Heiligen Geests: leerende haar onderhouden alles wat ik u geboden hebbe.

De oplegging der handen geſchiedde, behalven door den Heer Bevestiger, door DD. J. ROGHAIR, Predd. te *Bunnik en Vechten*, J. RENSEN, te *Houten*, en H. QUARTFORT, te *Doorn*.

De Bevestigde maakte des namiddags een aanvang van zijnen Evangeliedienst met de woorden van Apostel Paulus, *Hand.* XX: 24. *Maar ik en achte op geen ding, noch en houde mijn leven niet dierbaar voor mij zelven, op dat ik mijnen loop met blijdſchap mag volbrengen, ende den dienst, welken ik van den Heere Jezu ontvangen hebbe, om te betuigen 't Evangelium der genade Gods.*

LEERSUM. Zie Nov. 1808.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN Vakant. Zie Octob. 1796 en Octob. 1808.

BEETGUM Vakant. Zie Nov. 1808.

VROUWEN PAROCHIE Vakant. Zie Dec. 1807.

ENGELUM Vakant. Zie Maart 1808.

BERLIKUM Vakant. Zie Octob. 1808.

DOKKUM.

DOKKUM Vakant. Zie Nov. 1808.

BURUM EN MONNIKENZIJL Vakant. Zie Nov. 1808.

FRANEKER.

FRANEKER Walſche Kerk Vak. Zie Dec. 1796.

SNEEK.

OUDEGA EN KOLDERWOLDE den 13den Nov. 1808. Het was heden een blijde dag voor onze Gemeentens, onze beroepen en tot ons ge-

komen Leeraar B. IJPMA, werd onder ons in zijnen dienst ingehuldigd. De bevestigende leerrede werd uitgesproken door D. B. MOLENAAR, Pred. te *Harich*, over de woorden CXXVII: 1. *Een Lied Hamma'alothvan. Zoo de HEERE het huis niet en bouwt*, enz. De oplegging der handen geschiedde door den bevestiger D. P. CRAMER, Pred. te *Bolsward*, en de door de Eerw. Heeren S. BULTHUIS en KESLER, resp. Predd. te *Oud Mardum* en

Des Zondags namiddags van den zoo daar aan volgende, maakte de Bevestigde van zijn dienstwerk met de woorden *Colosf.* I: 28. *Den welken wij verkondigen manende een iegelijk menschen, enz.* Ga ons de voorstellen van deze dagen ijverig en betrachten!

IJSBRECHTUM, TJALHUIZEN EN T Vakant. Zie Sept. 1808.

GOINGA, GAUW EN OFFINGAWIER Vakant. Zie Sept. 1808.

SLOTEN Vakant. Zie Nov. 1808.

BOLSWARD EN WORKUM.

WITMAARSUM. De afscheidstekst van Wel Eerw. Heer W. G. SMIDT, alhier, is ge *Jak.* I: 25. *Die inziet in de volmaakte wet der vrijheid is, en daar bij blijft, deze vergetelijk hoorder geworden zijnde, maar dader des werks, deze* [*zegge ik*] *zal gelukk zijn in zijn doen.*

BOLSWARD. Den 12den Nov. overled hier de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. G. CANNEGIETER, Emer. Pred. — Zijn Wel Eerw. geboren 21sten Sept. 1725. was een Zoon van den Hoo gel. Heer H. CANNEGIETER, Prof. en Rector Latijnsche Scholen te *Arnhem* en Historieschr ver van *Gelderland*, en Vrouwe RACHEL MU Zijn Eerw. was een Broeder van HERMANNUS

JOANNES CANNEGIETER, Professoren in de beide Regten te *Franeker* en *Groningen*. Na zijne Akademische Studien te *Harderwijk*, en daarna te *Franeker* volbragt te hebben, was zijn Eerw. eerste standplaats in den jare 1754 te *Idsegahuizen* en *Piaam*; van daar ging zijn Eerw. in 1755 naar *Witmaarsum*, en werd in 't jaar 1764 Predikant in de Gemeente van *Bolsward*. In 't jaar 1756 huwde zijn Eerw. met Mejufvr. SIMONTJE VAN SLOTERDIJK, Dochter van den Heer D. VAN SLOTERDIJK, Ontvanger van de Convooijen en Licenten te *Makkum*, en Mejufvr. GRIETJE DE VRIES, bij welke hij zeven kinderen verwekt heeft, van welken nog vier Zonen, allen Predikanten, en twee Dochters in leven zijn. Zijn Echtgenoote werd hem in den jare 1779, oud zijnde ruim 48 jaren, door den dood ontrukt, en zes jaren daarna ook zijn jongste kind, oud zijnde 15 jaren.

Zijn Wel Eerw. mogt den gezegenden ouderdom van ruim 80 jaren bereiken, en genoot sedert het einde van 1805 eene eervolle rust van zijnen arbeid, nadat hij meer dan 50 jaren zijn werk als Leeraar, met voorbeeldigen ijver en getrouwheid verrigt had. Het Lijk van zijn Eerw. ligt te *Bolsward* begraven, nevens dat van zijne Huisvrouw en Zoon, en zijne nagedachtenis zal bij zijne Gemeente, Kinderen en Kindskinderen, eenig overgeblevene Zuster en allen, die zijn Eerw. gekend hebben, in dankbare zegening blijven.

BOLSWARD. Onze geliefde Leeraar, D. J. EUSEBIUS VOET VAN CAMPEN, werd den 29sten Nov. beroepen te *Gorinchem*, en heeft die beroeping eenigen tijd in beraad genomen.

HINDELOOPEN. Zie Oct. 1808.

WITMAARSUM Vakant. Zie Oct. 1808, en boven.

ZEVENWOUDEN.

DONKERBROEK EN HAULE den 30sten

Octob. Op heden had de plegtige bevestiging en intrede plaats van onzen nieuwen Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. A. LEMKE, tot dus verre S. S. Min. Cand. onder de Eerw. Classis van *Leeuwarden*. De Bevestigingsrede werd gedaan, (bij vriendelijken afstand van de HH. Bevestigers) door D. H. H. s. à STERRINGA LEMKE, Pred. te *Roordahuizum*, oudsten Broeder van onzen Leeraar, ten tekst nemende *Luk.* XXIV: 46, 47. *Ende zeide tot haar: alzoo is er geschreven, ende alzoo moest de Christus lijden, enz.* De oplegging der handen geschiedde door DD. J. C. WIERSMA SWALUE en E. F. ROST, Pred. te *Makkinga* en *Oosterwolde*. 's Namiddags hield de Bevestigde zijne Intrerede, over *Rom.* X: 17. *Zoo is dan het geloove uit het gehoor, enz.*

TJERKGAAST den 30sten Octob. Ook hier werd onze nieuwberoepen Leeraar, D. J. VAN DER SLUIJS, tot hier toe S. S. M. C. onder de Eerw. Classis van *Leeuwarden*, in den dienst des Evangéliums bevestigd door DD. H. SCHLIKKER en J. J. LORGION, Predd. te *Langweer* en *de Lemmer*, doende de laatstgenoemde de Bevestigingsrede, ten tekst nemende 1 *Thesf.* V: 12, 13*a*. *Endewij bidden u, broeders! erkent de gene, enz.* Waarna de oplegging der handen geschiedde door D. SCHLIKKER. 's Namiddags deed de Bevestigde zijne plegtige Intrede, met eene Leerrede uit *Col.* I: 25, 26. *Welker dienaar ik geworden ben, enz.*

GORREDIJK den 20sten Nov. De Wel Eerw. zeer gel. Heer J. A. VAN BEUNINGEN VAN HELSDINGEN, van *Zwartsluis* alhier beroepen en tot ons overgekomen zijnde, deed op heden zijne plegtige Intrede, en nam daar toe den tekst *Exod.* III: 14*b*. *Ook zeide hij, alzoo zult gij tot de kinderen Israels zeggen: IK ZAL ZIJN heeft mij tot ulieden gezonden.*

OOSTERZEE EN ECHTEN den 16den Nov.

Op

Op heden werd, onder beſtuur der HH Conſulenten, DD. H. SCHLIKKER en J. J. LORGION, Predd. te *Langweer* en *de Lemmer*, door de Gereformeerde Floreenpligtigen dezer Gemeente, met eene groote meerderheid van ſtemmen, (tot Predikant beroepen de Wel Eerw. zeer gel. Heer P. C. KORNTZ, Pred. te *Haskerhorne en Oudehaske*, welke die beroeping eenigen tijd in beraad heeft genomen.

HASKERHORNE EN OUDEHASKE. Op den 20ſten Nov. gaf onze geliefde Leeraar ons in eene Voorafrede uit *Spreuk.* III. 6. kennis, dat hij te *Oosterzee en Echten* beroepen zijnde, dat beroep in beraad had genomen. Onze pogingen om zijn Wel Eerw. te behouden waren vruchteloos, want op den 11den Dec. moesten wij, bij 't eindigen van den morgen Godsdienst van zijn Eerw. vernemen, dat hij zich in gemoede verpligt vond die beroeping aan te nemen. Zoo dat

HASKERHORNE EN OUDEHASKE eerlang ſtaat Vakant te worden.

TERKAPLE EN AKMARIJP Vakant. Zie Nov. 1804. Dec. 1805. en Aug. 1807.

NIEUWBRONGERGA (DE KNIJPE) Vakant. Zie Sept. 1808.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

DEVENTER Walſche Kerk Vak. Zie Junij 1803.

ALMELO Vakant. Zie Maart 1807.

KAMPEN.

KAMPEN Walſche Kerk. De Wel Eerw. Heer D. SERRURIER, zeer geacht Pred. alhier, maakte ons op den 23ſten Octob. in het ſlot zijner Leerrede bekend, tot onze ſmerte, zoo wel als van de Hollandſche Gemeente, welke hij dikwijls met zijne Leerreden ook ſtichtede, dat hij weinige dagen te voren eene wettige beroepinge naar 's *Hage* ontvangen had, daar bij niet onduidelijk te kennen ge-

gevende, dat hij zich waarschijnelijk verplig gevoelen, die roeping op te volgen, gelijk hij ook kort daar op dezelve aannam. — Intusch heeft de Eerw. Kerkenraad van zijne Excellen den Minister van den Eerendienst vrijheid bek men, om tot vervullinge der open vallende pla over te gaan, en is voornemens daar van eerd gebruik te maken.

IJSSELMUIDEN den 20sten Nov. Onze v *Amsterdam* beroepen Leeraar, de Wel Eerw. He A. EVERAARS, is heden alhier bevestigd door d Wel. Eerw. Heer I. J. RAUWERTZ TICHLER, Cl. Camp. Dep. met de woorden 1 *Cor.* IV: 1. *Alsm houde ons een* [*ieder*] *menschе, als dienaars Chri ti, ende uitdeelers der verborgenheden Gods.* Terwijl de Bevestigde des namiddags zijn heil dienstwerk onder ons aanvaardde met eene Leer rede over *Marc.* XVI: 15. *Ende hij zeide tot haar gaat henen in de geheele wereld, predikt het Evangelium allen creaturen.*

SCHOKLAND, ENS en EMMELOORT Va kant. Predikanten buiten vaste bedieninge en Pro ponenten, die genegen zijn om aldaar Predikant te wezen, worden verzocht zich te vervoegen, zoo eer zoo beter bij D. I. J. RAUWERTZ TICHLER, Pred. te *Kampen*, Cl. Dep.

VOLLENHOVEN EN STEENWIJK.

STEENWIJKERWOLD. Den 15den Nov. werd ons, in den ouderdom van ruim 73 jaren, na eene ziekte van eenige dagen, door den dood ontrukt, onze waardige Leeraar L. MEIJER. — Negen en veertig jaren en 3 maanden heeft zijn Eerw. onder ons den dienst waargenomen. — De Overledene laat na 2 Kinderen en 2 Kleinkinderen, van eene Dochter, die in het vorige jaar van dezelve werd weggenomen, waar van echter door *Gods* goedheid de Vader leeft. Deze betreuren, nevens ons, hun verlies. — Zijn naastgelegen Medebroeder,

der, D. A. MEDDENDORP, Pred. te *Steenwijk*, heeft met zeer veel aandeel op den volgenden Zondag, in eene Leerrede over *Luc.* II: 29*a*. *Nu laat gij Heer uwen dienstknecht gaan in vrede.* aan dit ſterfgeval, ten onzen nutte gedacht.

CUINRE. Den 20ſten Nov. werd alhier door D. E. L. DE BRUIN, Pred. te *Wilnis en Oudhuizen*, onder de Eerw. Clasſis van *Utrecht*, Neef van onzen Leeraar, bij vriendelijken afſtand van D. B. MARTINIUS, Pred. te *Blankenham*, in den H. dienst bevestigd onze beroepen Leeraar, D. J. VAN TROOSTENBURG DE BRUIN, uit *Hand.* XI: 22—24. *Ende het geruchte van haar kwam tot de oren der gemeinte die te Jeruſalem was: ende zij zonden Barnabam uit, dat hij ['t land] doorginge tot Antiochien toe. Dewelke daar gekomen zijnde, ende de genade Gods ziende, werd verblijd, en vermaandeze alle, dat zij met een voornemen des herten bij den Heere zouden blijven. Want hij was een goed man; ende vol des Heiligen Geests, ende des geloofs: ende daar werd een groote ſchare den Heere toegevoegd.* — De Bevestigde begon zijn openbaar werk onder ons, met eene Leerrede over *Rom.* I: 16*b*. *Het* (Evangelie) *is een kracht Gods tot zaligheid een iegelijk die gelooft.*

ZWARTSLUIS. Den 6den Nov. nam onze jongſte Leeraar, D. I. A. VAN BRUNINGEN VAN HELSDINGEN, van ons een liefderijk afſcheid, met eene Leerrede over *Hand.* XX: 25, 26 en 27. *Ende nu ziet, ik weet dat gij alle, daar ik doorgegaan ben, predikende het Koninkrijke Gods, mijn aangezicht niet meer zien en zult. Daarom betuige ik u-lieden op dezen hedigen dag, dat ik rein ben van het bloed van [u] allen. Want ik en hebbe niet achtergehouden, dat ik u niet en zoude verkondigt hebben alle den raad Gods.*

God

God make zijn weg en dienst voorſpoedig, en zorge voor ons!

Hier op is door den Ouden en Nieuwen Kerkenraad, den 10den daar aan volgende, ter vervulling der openſtaande Predikantsplaats, een zestiental Predikanten gemaakt:

DD. G. H. NIBBELINK, Predd. te *Opheusden*. O. SCHUILING, te *Drogeham*. J. H. VAN NIEL, te *Putten*. L. A. MEIJER, te *Almkerk en Emmikhoven*, J. VAN WARMELO, te *Vlisſingen*. J. H. DE ROODE, te *Grave en Mil*. P. HONDIUS, te *Arnemuiden*. A. GOEDKOOP, te *Zonnemair*. G. H. HEIN, te *Laage*. T. A. VISCH, beroepen en te bevestigen te *Hasſelt*: M. ARENDS, te *Nieuwleuſen*. G. G. BIERHAUS, te *Warnsveld*. W. F. VISCH, te *Wilſum*. H. ELSER, te *Beuſichem*. A. VAN RAALTE; te *Renswoude* en W. G. REDDINGIUS, te *Dronrijp*.

Den 14den daaruit het volgende zestal:

DD. P. HONDIUS, G. H. NIBBELINK, G. G. BIERHAUS, W. F. VISCH, W. G. REDDINGIUS en J. H. DE ROODE.

En daaruit ingevolge een aloud gebruik den 5den Dec. dit viertal:

DD. J. H. DE ROODE, P. HONDIUS, W. G. REDDINGIUS en G. G. BIERHAUS.

Waaruit ten zelven dage met algemeene ſtemmen beroepen is de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. H. DE ROODE, geachte tweede Leeraar te *Grave*, en den halven dienst waarnemende te *Mil*, aan wien dit beroep dadelijk is ter hand geſteld, terwijl wij wenſchen, eerlang door eene gunſtige aanneming verblijd te mogen worden.

STAD en LANDE.

GRONINGEN EN 'T GORECHT.

NOORDDIJK Vakant. Zie Nov. 1808.

APPINGEDAM.

APPINGEDAM den 4den Decemb. Op heden

is

is de wensch dezer Gemeente vervuld. Onze beroepene Leeraar D. D. IJPEIJ werd in den H. dienst bevestigd, door den Wel. Eerw. Heer E. DU GELLIÉÉ, geliefd Pred. in *Farmsum*, die ten onderwerp zijner Leerrede had, *Zachar.* III: 7. *Zoo zegt de HEERE der heirscharen, indien gij in mijne wegen zult wandelen, ende indien gij mijne wacht zult waarnemen, zoo zult gij ook mijn huis richten enz.* De inzegening en toereiking van de hand van broederschap geschiedde door den Wel Eerw. Heer G. VAN DEN BROEK, oudsten Leeraar en Rector der Lat. Scholen te *Appingedam*. Des nademiddags deed de Bevestigde zijne Intrede uit 2 *Cor.* V: 8*a*. *Maar wij hebben goeden moed.* Beide deze plegtigheden zijn tot algemeen genoegen afgeloopen.

COLHAM den 11den Sept. Heden vleiden wij ons, dat eerlang deze Gemeente wederom van een uitmuntend Leeraar voorzien zou worden. Na dat twee Predikanten en twee Proponenten, daar toe verzocht zijnde, hunne gaven alhier hadden laten hooren, behaagde het den Hoog Edelen Gestrengen Heer H. DE SANDRA VELDTMAN, Heer van *Slochteren*, *Colham*, *Foscham* en half *Schildwolde* &c. &c. als Unicus Collator dezer Kerk, terstond na voleindigde prediking, op onze eenparige en vurige begeerte, het beroep van deze Gemeente te offereren aan den Wel Eerw. zeer geleerden Heer IS. SANNES, bedienaar des Goddelijken Woords, in de Gemeente van Jezus Christus te *Burum*, en vervolgens den Beroepsbrief toe te zenden. Dan, tevens van wegens de Gemeente van *Feerwerf* en van *Noordlaren*, gedurende den tijd van beraad, door zijn Wel Eerw. gevraagd, de beroepingen zijnde ingekomen, zagen wij onze blijde hoop te leur gesteld, alzoo zijn Eerw. voor deze beroeping heeft bedankt, evenwel niet, dan in de verpligtendste bewoordingen, en met dankbaar gevoel

voel over de gratieuſe wijze, op welke ſoeping van den Heer Unicus Collator w boden, en door den Kerkenraad en de G met luide ſtemmen verlangd. Wij mogen pen, dat deze onze waarlijk gevoelige verlang door gemelden Heer Unicus Coll een ander bekwaam en geſchikt Herder e zullen worden geheeld. Dus blijft

COLHAM Vakant.

OTERDUM den 20ſten Nov. Heden v voor deze Gemeente een dag van blijdſch Oct. des vorigen jaars, verliet ons de We Heer N. WILLEMSEN, beroepen te *Uplew Oost-Friesland*. Dit gaf een treurig vooru nademaal, wegens de kleinheid van deze Ge te, het te duchten ſtond, dat wij nu geen nen Leeraar weder zouden bekomen: wan wij, ten aanzien van het onderwijs in den G dienſt, en deszelfs openbare oeffening, in droevigſten ſtand zouden zijn verplaatst gewe dewijl wij, om onze afgelegenheid van an plaatſen, en het, in den herfst en wintertijd doenlijke om tot dezelve te komen, daar van heel verſtoken moesten blijven. Weldra wer wij ook gewaar, dat, van wegens het *Minis* van den Eeredienst, deze Gemeente als combi bel beſchouwd werd: dan, de ſlag, die ons d door moest treffen, werd gelukkig afgekeerd de edelmoedigheid van den Hoog Welgeb. He D. G. RENGERS, Heer van *Farmſum* &c. &c Unicus Collator dezer plaats, die op onze eerm ge bede, en met ons, de vrijheid verzocht, o onder afſtand van een zeer aanzienlijk deel van h Leeraars inkomen, 't welk uit publieke kasſen be taald werd, eenen eigen Leeraar weder te mogen hebben. Die werd ons gunstig geaccordeerd; en nu zorgde zijn Hoog Welgeb. ook tevens voor genoegzame vergoeding van het verloren inkomen,

en

en wel zonder eenig bezwaar van deze Gemeente: waar na door hem het Leeraarambt werd opgedragen aan den Wel Eerw. zeer geleerde Heer B. BERRÉÉ, Proponent onder de Classis van het *Westerkwartier*, die heden onder ons Bevestigd werd met eene schoone Leerrede over *Philipp* II. 29. *Ontvangt hem dan in den Heere, met alle blijdschap, enz.* door den Wel Eerw. Heer W. WAALKENS, Pred. te *Opwierden*, en met handoplegging ingezegend door den Wel Eerw. Heer J. JANSONIUS, Pred. te *Waiwert*.

Des nademiddags maakte zijn Wel Eerw. een, ons aangenaam begin van zijnen dienst, met eene uitmuntende Leerrede, over *Hebr.* XIII. 18. *Biddet voor ons; want wij vertrouwen enz.* 't welk evenwel zijn Eerw. zeer moeilijk viel, om dat hij onder 't uitspreken van dezelve, door eene vrij hevige koorts werd aangetast. Dank zijn wij den grooten Koning der Kerk schuldig voor zijne genadige schikking, dien wij wenschen te openbaren, in een ernstig gebruik maken van de middelen, welke zijne liefde bezigt, om ons op den weg tot beshendig geluk te leiden! Hij zegene onzen Leeraar in zijn werk, en bekrone het met een gewenscht gevolg! Terwijl wij tevens onzen openlijken dank betuigen aan den Hoog Welgeb Heere van *Panmsum*, onzen Collator, voor zijne dadelijke belangstelling in ons en onzer kinderen heil; en den Allerhoogsten bidden, hem nog lange te doen leven, in het genot van zijne gunst, tot geluk van Land en Kerk, 't welk hij altijd zoekt te bevorderen.

SCHILDWOLDE Vakant. Zie Julij 1807.

HELLUM Vakant. Zie Sept. 1808.

SOLWERT en MARSSUM Vakant. Zie Octob. 1808.

MEETHUIZEN Vakant. Zie Octob. 1808.

HEVESKES Vakant. Zie Nov. 1808.

LOPPERSUM.

LOPPERSUM Vakant. Zie Febr. 1807.

OOSTERWIJTWERT. Zie Meij 1807.

LELLENS Vakant. Zie Nov. 1808.

MIDDELSTUM.

OLDENZIJL Vakant. Zie April 1805.

DE MARNE.

NIEKERK EN VLIEDORP. Bij het geen in de vorige Boekzaal voorloopig aangaande wijlen onzen waardigen Leeraar DE GRAVE. is vermeld geworden, voegen wij nog het volgende:

Zijn Wel Eerw. werd den 13den Nov. 1765 te *Leer* in *Oost-Friesland* geboren. Zijne Ouders, beiden nog in leven, waren de Wel Ed. Heer J. DE GRAVE, Contrarolleur bij het *Embder* Licent-Kantoor, en Mejufvr. MAIJDINA GROENEWOLD. — Door dezen tot den Evangeliedienst gefchikt, bereidde hij zich tot de Akademiſche Leſſen op de Latijnſche Scholen ter zijner geboorteplaats. Na het doorloopen van die, begaf hij zich eerst naar *Lingen*, en genoot aldaar, onder anderen, het onderwijs van wijlen de Hoogleeraren MEIJLING, TEN OEVER, en den nog levenden Hoogleeraar KAMPSTEDE. Met alle vlijt en ijver oefende hij zich daar vier jaren lang, vertrekkende toen, ter verdere voortzetting zijner Letteroefeningen (1787) naar de Hoogeſchool te *Groningen*, alwaar hij zich inzonderheid bediende van het onderwijs van wijlen de wijdvermaarde Hoogleeraren CHEVALLIER en SCHROEDER. — Nu genoegzaam toegerust tot het werk zijner beſtemming, en waartoe al zijn lust ſtrekte, werd hij met lof onder het getal der Proponenten aangenomen, en ſpoedig daarop tot Leeraar beroepen in de Gemeente te *Lettelbert*, onder de Eerw. Claſſis van het *Westerkwartier*. — Drie en een half jaar werkte hij daar met eenen onvermoeiden ijver, wanneer hij herwaarts werd geroepen, en onder ons bevestigd den 28ten Dec. 1793.

1793. Bijna vijftien jaren lang mogten wij dus het genot hebben van dezen waardigen Leeraar. Alle de onderscheidene deelen van zijn ambt vervulde hij getrouwelijk. Was aanhoudend in het onderwijzen, vermanen en vertroosten. Hij stichte door leer en wandel. Schoon gestorven, leeft hij in de harten van velen. — Zijne nagelatene Weduwe, Mejuffr. JOHANNA BENTHEM, met wien hij sedert den 24sten Junij 1803 was gehuwd. Zijne Ouders, zijne eenige Zuster, ALLEGONDA HENDRIKA DE GRAVE, nevens haren Echtgenoot den Wel Eerw. Heer F. J. STROMAN, Pred. te *Grotegast* in *Oost-Friesland*, en zijne overige naastbestaanden, betreuren zijnen dood — dit doen allen die hem van nabij kenden,

Na dat het Lijk in onze Kerk rouwstatig begraven was, heeft de Wel Eerw. Heer A. TER HUIZEN, Pred. te *Vierhuizen*, hier, des Zondags daar na volgende gepredikt over *Psalm* LXVIII 6. *Hij is een Vader der wezen enz.*

WESTER-NIELAND EN SAAXUMHUIZEN Vakant. Zie Febr. 1806.

MENSINGAWEER EN MAARSLAG Vakant. Zie Octob. 1808.

NIEKERK EN VLIEDORP Vakant. Zie Nov. 1808. en hier boven.

DEN ANDEL Vakant. Zie Nov. 1808.

'T WESTER-KWARTIER.

ZUIDHORN. In eene buitengewone Classicale Vergadering den 29sten Nov. hier gehouden, zijn de Heeren G. J. KRAMER VON BAUMGARTEN, Prop. bij de Theol. Faculteit te *Groningen*, en beroepen Pred. te *Feerwerd*, en D. A. ESCHER, S. S. Th. Stud. te *Groningen*, de eerste peremtoir en de andere praeparatoir geëxamineerd, door de Wel Eerw. Heeren Moderatoren, DD. J. A. WINTER, Predd. te *Zuidhorn*, G. REINKINGH, te *Zaaxum*, en E. WESTENDORP, te *Schaldehuizen*.

Na dat de Examinandi gepredikt hadden, de eerste over *Matth.* XI: 30. en de tweede over *Matth.* XVIII: 23. en daar in uitnemende proeven van hunne geschiktheid voor den Predikstoel gegeven hadden, werd het onderzoek over den geheelen omvang van den Christelijken Hervormden Godsdienst en de oorspronglijke Bijbeltalen, uit *Gen.* I. en *Matth.* XVIII. naar de verordeningen in de jongste Synode van dit Departement tot eene cynosure voor de Examina vastgesteld, voortgezet.

In dit onderzoek hebben beide even zeer en alzoo voldaan, dat D. G. J. KRAMER VON BAUMGARTEN, met volkomen genoegen en goedkeuring der Eerw. Classis, aan zijne roepende Gemeente ten Herder en Leeraar is toegewezen, en D. A. ESCHER met geen minder genoegen tot den openbaren Predikdienst is toegelaten: na dat beide de vereischte betuigingen en onderteekening gedaan hadden.

De Præses sprak welgemeende zegenwenschingen bij de toelating over de geëxamineerden uit, en feliciteerde in 't bijzonder den Wel Eerw. Heer D. P. ESCHER, Pred. te *Grijpskerk*, en *Medelid* dezer Vergadering, den vader des geëxamineerden, met den opgang van zijnen waardigen zoon. De Heeren Examinatoren werden voor hun wel ingezigt en nauwkeurig onderzoek bedankt.

De Bevestiging van D. G. J. KRAMER VON BAUMGARTEN, te *Feerwerd*, is bepaald op Zondag den 18den Dec. aanstaande, en zal door den Hoog Eerw. Hooggeleerden Heer R. TINGA, S. S. Th. Doct. en Prof. aan de Hooge School te *Groningen*, geschieden.

FEERWERD. Zie Octob. 1808. en hier boven onder *Zuidhorn*.

LUTKEGAST. Thans zijn wij in de droevige noodzaaklijkheid van hier te berigten, dat de meermalen gevreesde slag getroffen heeft, dat deze Gemeente al weder haren waardigen en geliefden Leer-

aar

aar zal moeten misſen: daar D. W. R. J. DE SITTER, op den 23ſten Dec. l. l. te *Bellingwolda* onder de Eerw. Claſſis van het *Oldambt en Westerwoldingeland* beroepen zijnde, zich verpligt gevonden heeft, dat beroep in des Heeren vreeze aan te nemen.

OLDEHOVE Vakant. Zie Meij 1808.

VISVLIET Vakant. Zie Aug. 1808.

ADUARD Vakant. Zie Octob. 1808.

OLDAMBT EN WESTERWOLDINGERLAND.

BELLINGWOLDA. Den 22ſten Nov. 1808. is uit de voorheen gemelde Nominatie, in bijwezen en onder het beſtuur van den Baljuw dezer Jurisdictie, met eene groote meerderheid van ſtemmen, tot jongſten Leeraar dezer Gemeente gekozen, de Wel Eerw. Heer W. R. J. DE SITTER, veel geacht Pred. te *Lutkegast*, onder de Eerw. Claſſis van het *Westerkwartier*. Zijn Eerw. heeft na een ernſtig beraad, tot onze blijdſchap, deze beroeping, in des Heeren vrees aangenomen, en zal D. V. bevestigd worden, wanneer het genadejaar zal verſtreken zijn.

OUDE PEKEL-AA Vakant. Zie Sept. 1808.

BOURTANGE. Zie Octob. 1808.

DRENTHE.

ROLDE.

ASSEN Vakant. Zie Julij 1808.

OOST-FRIESLAND.

GROOT MIDLUM den 17den Nov. Vermits D. THOLEN, Pred. te *Wibelſum*, na alhier gepredikt te hebben, per Miſsive verzocht heeft, zijnen perſoon in geene verdere aanmerking te nemen; en de Candidaat BR. J. VAN SENDEN, helaas in den bloei zijner jeugdige jaren tot bittere droefheid van zijnen waardigen vader, Pred. te *Kantum*, en van allen die hem kenden, door den dood uit dit

leven is weggenomen, en daar door een zetel zoo een viertal geworden is: zoo hebben de stemgeregtigden de Nominatie heden wederom aangevuld met D. THODEN VAN VELZEN, Pred. te *Oldendorp*, en den Cand. PANNENBORG.

ESKELUM Vakant. Zie Nov. 1808.
EMDEN Vakant. Zie Julij 1804.
PILSUM Vakant. Zie Jan. 1806.
LOPPERSUM Vakant. Zie Maart 1807.
GREETSIJL Vakant. Zie Maart 1808.
BONDA Vakant. Zie April 1808.
KLEIN MIDLUM Vakant. Zie April 1808.
BARGERBUUR. Zie Junij 1808.

'T GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIENHUIS. Zie Sept. 1808.
EMLENKAMP staat Vakant te worden. Zie Nov. 1808.
ULSEN Vakant. Zie Nov. 1808.

DUISBURG AAN DEN RHIJN.

DUISBURG Vakant. Zie Octob. 1808.

B R E M E N.

ANSGARIE KERK Vakant. Zie Junij 1804.
MARIENKERK tweede en derde Leeraarsplaats Vakant. Zie Dec. 1804.

NA-BERIGTEN.

LETTER-NIEUWS.

De Dood van Lazarus, aangemerkt als een aangename en verkwikkelijke slaap, toegepast op den dood en de zekere verwachting van den Wel Eerw. geleerde en godzaligen Heere B. W. ALTMANN, laatst Hoogduitsch Predikant te Amsterdam, in eene *Lijkrede* over *Joan.* XI: 11*d*. uitgesproken in het

het Hoogduitsch op den 30sten October 1808, in de N. Z. Kapel, en nu in het Nederduitsch uitgegeven door G. G. S. BEGEMANN, Hoogduitsch Predikant te *Amsterdam*, komt heden van de Pers bij A. B. Saakes, op 't Rok-in bij de Valbrug, te *Amsterdam*, en wordt alom verzonden, de prijs is 8 Stuivers.

J. van der Wal, Boekhandelaar te *Gorinchem*, geeft uit: het *Pourtrait* van den Wel Eerw. zeer-geleerden Heer ad MANDT, in leven zeer geacht Evangeliedienaar in de Gemeenten van J. C. te *Oostvoorn*, *Ouderkerk aan den Amstel*, *Kampen*, *Zutphen* en *Gorinchem*, en Mede-Lid van het Leijdsche en Utrechtsche Genootschap. Eerste Proefdruk *f* 2-8— Proefdruk *f* 1-16— Ordinaire *f* 1-4— Maar weinige zijn meer te bekomen bij den Uitgever, als mede te *Amsterdam* bij W. Brave, J. van der Heijden J. Tiel; *Kampen* Ervé Valkenier; *Delft* Wed: de Groot; *Dordrecht* Blusé en Zoon; *Haarlem* J. L. Augustini; *Leeuwarden* J. W. Brouwer; *Leijden* L. Herding en D. du Saar; *Rotterdam* N. Cornel; *Utrecht* Wed: Teryeen en Zoon en *Zutphen* Thieme en Wansleben.

Daar het aankweeken der leeslust het voornaamste middel is tot de beschavinge van het verstand, zoo wel als tot de verbeteringe en vorminge van het hart; is het onbetwistbaar dat die edele smaak nooit te veel kan worden aangewakkerd. In onze dagen bedient men zich veel daar toe van Romans, waar van men niet ontkennen kan dat vele vrij keurig zijn uitgevoert; ten minsten het zedekwetzende is er geheel uit verbannen. Dan hoe schoon een Roman ook zij uitgevoerd, is en blijft het een bloot *ideaal*, daar misschien nooit iets wezentlijks in de natuur aan beeft beantwoord, en dus die kracht en dien nadruk, die een waar voorbeeld eigen zijn, altijd mist.

Men is er derhalven op bedacht geweest om gewigtige waarheden liever op haar zelve, naakt, en zonder dat inkleedsel voor te stellen; en zulks is mede het doel dat zich de Boekverkopers te *Groningen*, J. Groenewolt en J. Venema, voorstellen bij het uitgeven van het Werkje, dat ten tijtel voeren zal: *De Wijsgeer*, waar mede met den aanvang des jaars 1809 een begin zal worden gemaakt.

De Stoffen die zich de Schrijvers ter behandelinge voorstellen, zijn meestal Philosophisch, doch zoo geschikt, dat ze door ieder zal kunnen verstaan, en zullen ook worden afge-

wisſeld door zedelijke Vertoogen, en zelfs door eene ſchertzende Moraal.

De Schrijvers, als zeer tolerant zijnde, zullen zich niet bemoeijen met de Religieverſchillen die de Christenen onderling hebben, zoo dat dit Werkje zich van allen lezen laat.

Hatelijke perſonaliteiten, die de Paskwillanten *Gispen* noemen, zullen er vooral uit verbannen blijven.

Dit Werkje ſtaat bij de gemelde Boekverkopers te worden uitgegeven, zeer zindelijk in 4to. op ſchrijfpapier gedrukt; waar door het zich, des te meer, ter lezing aanprijst, zullende op het omſlag van ieder Stukje geplaatst worden, op welken tijd een volgende zal te bekomen zijn.

KERK-NIEUWS.

ZUID-HOLLAND.

DEN HAAG Waalſche Kerk. Door eene Koninklijke deciſie van den 27ſten Sept. laatſtleden is, in conſideratie van de hooge jaren en langdurigen dienst van den oudſten Predikant, *den Wel Eerw. en zeer gel. Heer* J. O. CHANTEPIE DE LA SAUSSAIJE, dezelve verklaard geworden Emeritus, ſalvo honore et ſtipendio, en voorts aan den Kerkenraad de vrijheid gegeven, om eenen anderen Predikant in de plaats van den gen. D. DE LA SAUSSAIJE te beroepen.

Ingevolge heeft de Kerkenraad met concurrentie van de laatſtafgetreden Leden, den 18den Oct. laatſtleden geformeerd het volgend drietal:

DD. D. SERRURIER, Predd. te *Kampen*. P. MOUNIER, te *Rotterdam* en M. P. MOLIERE, te *Delft*. Deze laatſte met het lot tegen den Eerw en zeer gel. Heer D. G. J. DE CHAUFEPIE, insgelijks Pred. te *Delft*.

Waaruit eerſtond beroepen is D. D. SERRURIER, Pred te *Kampen*, die deze beroepinge in des Heeren vreeze heeft aangenomen.

INHOUD.

J. GLATZ, De verſtandige Christen in booze tijden. Bladz. 635

R. RALAND, De Honderd vierde Psalm, in Leerredenen 643

Dr. F. V. REINHARD, Uitgelezene Leerredenen. 649

G. BENTHEM REDDINGIUS, De Boerenvriend. 656

J. VAN LOGHEM JUNIOR, Gedichten. Eerſte Deel. 664

A. G. WALCH, Uitvoerige Wiskundige Aardrijksbeſchrijving. 674

Letter Nieuws. 683

Waalſche Synode. 689

Akademie-Nieuws. 692

School-Nieuws. 693

Berigt. 694

Kerk-Nieuws. —

Naberigt Letter-Nieuws. 734

——— Kerk-Nieuws. 736

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

Voorkomende in de Boekzalen der zes laatste Maanden van het Jaar 1808.

A.

Aarde is rond. Dit bewezen, uit de Reizen rondom de Wereld, 676.

Avond. Overdenkingen op den Avond in verſchillende Jaargetijden, 495.

Avondmaal. Reden van het minder gebruiken van hetzelve, 16.

B.

Bekendmaking, 194.

Belijdenis doen. Wat dit beteekent, 243.

——— moet niet uitgeſteld worden, 245.

Berigt, 554.

BERKHEIJ, (J. LE FRANCQ VAN) Natuurlijke Hiſtorie van het Rundvee, IIIde Stuk IIde Gedeelte, 263.

Boeren moeten geene vreemde Hoofſche woorden gebruiken, 660.

BOSVELD, (P.) over den Brief aan de *Koloſſeers*, 381.

BRAUER, (J. N. F.) Het Chriſtendom eene Rijksregeling, 3.

Bijbel. Uitlegkunde van den Bijbel zeer gewigtig, 139.

——— Oosterſche Stijl des Bijbels, 399.

——— Over het Lokale en Temporele in den Bijbel, 405.

Bijen

Bijen moeten niet gedood worden, 520.
—— Hulpmiddelen tegen de gevolgen van den angelsteek der Bijen, 521.

C.

Carneval. Oorsprong van hetzelve, 175.
Christen. Wat maakt iemand tot een Christen? 124.
Christendom geen bloot Leerstelsel, maar eene Rijksregeling, 3.
1 *Cor.* XI: 4—10. 144.

D.

Dichtvruchten van den Vrindenkring, Vide Verzameling, 273.
Dood. Ode aan de Dood, 41.
—— Op de Dood van Ouderen, 300.

E.

EWALD, (J. L.) Godsdienstig Handboekje voor de Jeugd, 491.

F.

FENELON, Godsdienstige Beschouwingen, 522.

G.

Gedachten (vrijmoedige en zedekundige) enz. 256.
—— —— IIde Stukje, 399.
Gekken. Feest der Gekken, 172.
Geklank. Het volk dat het geklank kent. 375.
Geloof. Deszelfs kracht tot Godzaligheid en Deugd, 239.
Gelooven. Zie JEZUS.
GESZNER, (GEORG) Het karakter van den Christen, 123.
GLATZ, (J.) De verstandige Christen enz. in Leerredenen, 635.
Godsdienst van JEZUS aangeprezen, 166.
—— —— schenkt vertroosting tegen den Dood, 167.
Grootheid. Ware grootheid, 327.

H.

HAMELSVELD, (I. van) Algemeene Kerkel. Geſchiedenis, XVde Deel, met Platen, 18.
Handel. XV: 29. 142.
Herfſtzang. 276.
Heidenen. Gedachten over de Zaligheid der Heidenen, 256.
Herkaauwen. Aanmerkingen over het Herkaauwen van het Rundvee, 264.
——— Of ook Menſchen herkaauwen. 267.
HOFFBAUER, (J. Chr.) Natuurkunde der Ziel, 156.
HUBER, (Jos.) ISIDOOR, of de Boer van Riet, 537.
Hut (de) van het Paleis, Dichtſtuk, 665.
Huwelijk. Tafereel van een gelukkig Huwelijk, 56.

J.

Jakob. V: 14. 141.
JAN PIETERS. Graffchrift op hem, 184.
JEZUS. Wat het zegt, in JEZUS te gelooven, 125.
— Zoendood bezongen. 163.
— Godsdienst aangeprezen, 166.
Jongeling, (Rijke) zijn karakter, 131.
JOSEPHUS. Aanmerkingen over zijn *getuigenis* aangaande JEZUS, 48.
JUDAS de Verrader. Zijn karakter, 28.
JULIA REINHART, 51.

K.

Kennis. Welke kennis er in eene Vrouw vereischt wordt, 52.
Kerk, Hoe moet ik handelen, als ik in de Kerk kom? 149.
Kerkgaan. Reden van het afnemen van den ijver in hetzelve, 14.
Koloſſ. I: 14. 384.
——— 24. 389.
——— II: 9. 392.
——— 14. 394.

Kruistogten. Berigten nopens dezelve, 19.
Kruiswoord (het zesde) Het is volbragt, 280.

L.

LAFONTAINE, (A) de Losbol, IIde Deel, 530.
Lak. Gebruik van Lak om te Zegelen, 175.
Leerrede. Middel om dezelve te onthouden, 154.
Lesternieuws, 63. 180. 290. 429. 546. 683.
Liefde (Christelijke) waar in bestaat, 127.
LOCHEM, (H. v.) JUNIOR, Gedichten, Iste Deel, 664.
Lukas X: 41, 42. 143.

M.

Magazijn (Christelijk) IIIde Deels IIIde Stuk, 130.
Matth. VII: 14. 146.
Mijthe. De Geschiedenis des N. T. geene *Mijthe*, 5.

N.

Naam. Goede naam beter dan olie, met voorbeelden opgehelderd, 512.
Naamlijst der DD. Proponenten, 65.
——— die in de zes eerste maanden van het jaar 1808 beroepen zijn, 67.
——— ——— onder de Walsche Synode, 68.
Natuurkunde der Ziel, 156.
Nehalennia. Iets over deze Godin, 285.

O.

Onderzoek enz. 60.
Ongevoeligheid der menschen in onze dagen, 413.
Onvergenoegdheid, Dichtstuk, 671.
Ootmoed. Overdenkingen over den Ootmoed, 525.
Ouwels, Gebruik derzelve om te Zegelen, 176.

P.

Papier, wanneer uitgevonden, 178.
PERPONCHER, (W. E. de) De eerste Brief van PAULUS aan TIMOTHEUS enz. 235.
PHILEMON, (de Brief aan) 236.
PONTIUS PILATUS. Zijn karakter, 30.
Proceskosten (over) enz. 424.

Proceekosten. Aanmerking over dezelve, 432.
Programma van het Haagſche Genootſchap v
het jaar 1808. 432.
Pſalm LXXXIX: 166. 372.

R.

RALAND, (E.) de Honderd vierde Pſalm, 6
RAU, (S. F. J.) Lofrede op denzelven, 34.
REDDINGIUS, (G. B.) Ophelderingen enz. 13
——— De waarneming van den openba
Godsdienst, 147.
——— Over het bijwonen van Godsdienſtig
derwijs, 242.
——— de Boerenvriend, 656.
——— (W. G.) Bijbelſpreuken 2. 510.
Rede. Gebruik en misbruik der Rede aange
zen, 169.
Regen (de) 132.
REINHARD, (FR. VOLKM.) Uitgelezene Leerre
nen, Vde Tiental, 649.
Reizen rondom de Wereld. Opgave van de
ve, 679.
Ridderorde ontſtaan bij gelegenheid der Kruist
ten, 23.
Rom. VIII: 19—22. 132.
RUMMERINK, (M.) Leerredenen, II Deelen, 3
Rund, Runddier. Van waar deze benaming, 1

S.

Schuitpraatje. Puntdicht, 280.
SPAEN, (W. A. van) Proeve van Historie- en Oud
heidkunde, 172.
SPEELMAN, (R.) De onſchadelijkheid van de Le
der Onmagt, 504.
SPELEVELDT, (T.) Brieven over het Eiland *Wa
cheren.* Met Platen, 283.
STRUCHTMEIJER, (J. CH.) Geſchiedenis der J
den, 44.
Synode van *Zuidholland*, 68.

Synode van *Overijssel*, 73.
—— — *Stad en Lande*, 75.
—— — *Noordholland*, 185.
—— — *Friesland*, 187.
—— — *Gelderland*, 295.
—— — *Utrecht*, 437.
—— — (*Walsche*), 689.

T.

Tempel te *Jeruzalem* verbrand door de Romeinen, 46.
TEYSSEDRE L'ANGE, (J.) Lofrede op s. r. j. RAU, 34.

V.

Verhandeling over de Ongevoeligheid in onze dagen, 413.
Verhandelingen uitgesproken door de Maatschappij ter bevordering van den Landbouw, 518.
Vermaken mag een Christen bijwonen, maar met behoedzaamheid, 651.
Voorlezen van Gods woord in de Kerk allernuttigst, 152.
Vraagboek, (Schriftuurlijk) Ifte en IIde Stukje, 251.
Vragen, (eenige) over den Godsdienst enz. 424.
Vrijheid. Ware Vrijheid, 528.

W.

WALCH, (A. G.) Uitvoerige Wiskundige Aardrijksbeschrijving, 674
Walcheren. Luchtsgesteldheid van dit Eiland, 287.
Weekblad over den Bijbel, IV. en laatste Deel, 26.
Winter, (de) Dichtstuk. 277.

IJ.

IJOUNG, Nachtgedachten, IVde Zang, 162.

Z.

Zeeland. Luchtgesteldheid. Zie *Walcheren*.

REGISTE

VAN HET

AKADEMIE-, SCHOO EN KERK-NIEUWS,

Voorkomende in de Boekzalen der zes l Maanden van 't Jaar 1808.

A.

AARTZEN, (L.) Pred. te *Assen*, overl. 11
ADRIANI, (P.) Pred. aan *den Andel*, overl
Akademie-Nieuws, van *Harderwijk*, 78. *Gro* 79, 195, 440, 692. *Leijden*, 556. *Lingen*
AKERSLOOT, (G. G.) bevest. te *Leijden*, pred. affch. te *Gorinchem*, 209.
ALTMAN, (B. W.) Hoogd. Pred. te *Amst* overl. 583.
AMSHOF, (J. P.) Pred. te *Ulzen*, ber. naa *men*, 486 bev. 628. pred. affch. 624.

B.

BAKKER, (L.) Pred. te *Hattem* 206. *Urk*, 103. pred. affch. 448. bevest. 59
Bekendmakingen, 315, 443, 562.
BEKKERING, (W.) Pred. te *Ysbrechtum* enz. 347.
——— (H.) Pred. te *Goinga* enz. overl. 34
BEKKING, (J.) Pred. te *Oudewater*, overl.
BEKENKAMP, (A.) Pred. te *Drunen*, ber. te *welda*, 695.
Berigt, 694.
BRUNINGEN VAN HELSDINGEN, (J. A. van) te *Zwartsluis*, ber. te *Gorredijk*, 353. do trede, 722. pred. affch. 725.
BERKHOUT, (N.) Pred. te *Woudenberg*, pre fch. 225.

BERKHOUT, (N.) beroep, te *Kelzen*, 101. bev. 214.
BOERMAN, (E. A.) Pred. te *Meethuizen*, wordt Emer. en pred. afsch. 478, 479.
BOIS, (J. A. du) Pred. te *Zuidland*, viert zijnen 50 jarigen dienst, 333.
BODDE, (D.) Pred. te *Huizen*, ber. te *Heenvliet*, 317, 332. pred. afsch. 445.
BOLT, (T.) Pred. te *Visvliet*, overl. 230.
BONTE, (J.) ber. en bevest. te *Goederede*, 96.
BOUVINK, (J. W.) Pred. te *Rotterdam*, Emer. 699.
BOONDERS MOLENAAR, (J. S.) Pred. te *Puttershoek*, bed. voor *Willige Langerak*, 92.
BOOIJMAN, (A.) beroep. te *Kamerlijk*, 224. bev. 596.
BRAAK, (G. J. ter) Pred. te *Poortvliet*, ber. te *Hattem*, 206, 344. bevest. 568.
BRAUNIUS, (H.) Pred. te *Nieuwbrongerga*, overleden, 351.
BREBÉÉ, (B.) ber. te *Oterdum*, 335. bev. 729.
BRESSER, (A. S.) Pred. te *Meerkerk*, pred. afsch. 452, 453. bevest. 487.
BRINKHOF BEUSEKAMP, (H. G.) Pred. te *Pernis*, ber. en bev. te *Eethen en Drongelen*, 576. pred. afsch. 698.
BROEKMAN, (P.) Pred. te *ter Heide*, ber. te *Willige Langerak*, 224. pred. afsch. 458. bev. 714.
BROUWER, (J.) Pred. te *Rolde*, bed. voor *Emmen*, 117.
BRUIN, (G. de) Pred. te *Hervelt*, overl. 203.
—— (J. van TROOSTENBURG de) Pred. te *Ommeren*, ber. naar de *Cuinre*, 215, 229. bev. 725.
BRUINS, (J. W. de) Pred. te *Koudekerke*, ber. te *Leur*, 707.
BRUIN, (M. de) Pred. te *Marken*, bed. voor *Ransdorp* enz. 464, 465.

C.

CANNEGIETER, (H. G.) Pred. te *Bolsward*, 0 710.
CERTON, (A.) Walsch Pred. te *Rotterdam*, 0 574.
COCH, (G. T. de) Pred. te *Butgum*, overl 600.
COX, (. . .) Pred. te *Venlo*, ber. te H 444. pred. affch. 449. bevest. 449, 564

D.

DIFFERING, (A.) Pred. te *Hoornaar*, b *Bunschoten*, 345. pred. affch. 454. be
DRIESSEN, (A.) Pred. te *Noorddijk*, overl

E.

ECK, (P. van) Pred. te *Cloetingen*, ber. te *slag*, 594.
EDEMA, (R.) rust. Pred. te *Terkaple* en *zijp*, overl. 474.
ELIAS, (G.) Pred. te *Loenen*, ber. te & 330. pred. affch. 465, 586. bevest. 574.
EPEN, (C. van) Pred. te *Vlissingen*, bed *Batenburg*, 88. pred. affch. 465. ber. te *zijl*, 476.
EVERAARS, (A.) Pred. te *Amsterdam*, ber. *selmunde*, 476, 608. pred. affch. 584. be
Examen, peremptoir van A. BOOIJMAN, 59 W. H. VAN GRIETHUIZEN. 598. J. A. HU MAN en P R. A. SALTET, 599. van B. BI 614. J. L. HIEBINK, 625. G. J. KRAM BAUMGARTEN, 731. van W. H. FOLKERS SEN, 365. G J. ROIJENS, 446. W M. O. HOOGELIMMER, 563. VAN DORSEUIG, van N. DE GRAAF, 580.
——— (praeparatoir) van N. DE GRAAF, M. KOOIJ, 97. van A. VAN RIJIJVEN, 10 J. C. HIMMELMAN, 109. van J VAN DER

III. N. LOMARS en J. J. WASSENAAR, 112. van A. H. E. BOURDEAU, 114. van C. J. NISSEN MULLER, 118. van J. KALLENBACH, 207, 208. P. R. AREND, 222. G. J. ROIJERS, 317. J. C. HOOGKLIMMER en H. J. HOMBRING, 366. J. DE JONG, 470. C. VAN HEIJCOP TEN HAM, 571. B. F. TIJDEMAN en P. W. VAN DEN BROEK, 573. van J. KORTENHOEF SMIT, 595. F. W. B. M. KOPPELMAN, 625. J. L. HIEBINK, 625 A. ESCHER, 732.

F.

FARRET. (D. P.) Pred. te *Bennebroek*, bedankt voor *Uitgeest*, 216.

FERWERDA, (W.) beroep. te *Oppenhuizen enz.* 471. doet intrede, 606.

FOLKERS CRANSSEN, (W. H.) beroep. te *Dwingeloo*, 621.

FRIESWIJK, (H.) rustend Pred. te *Groningen*, overl. 477.

G.

GERSEN, (H.) Pred. te *Ouddorp*, wordt Emer. 577 en 578.

GILLISSEN, (J. E.) beroep. te *Otterlo*, 90.

GILLOT, (N. N.) Pred. op 't Eiland *Schokland*, overl. 609.

GLASVOORT, (H. L.) Pred. te *Koog op Texel*, overleden, 582.

GORKOM, (J. van) Pred. te *Bennekum*, bedankt voor *Bunschoten*, 90.

GRAAF, (N. de) ber. te *Koedijk*, 212. bev. 581.

GRAVE, (E. de) Pred. te *Niekerk en Visdorp*, overleden, 616, 730.

GRIETHUIZEN, (W. H. van) ber. te *Woudenberg*, 225. bevest. 717.

H.

HAACK, (D. M.) predikt affch. te *Nieuwvliet*, 105.

HAAN, (A. de) Pred. te *Dockum*, overl. 601.

Ha-

HAREWINKEL, (H. C.) Pred. te *Nieuwe* enz. overleden, 569.
HASSELAAR, (A. W.) Pred. te *Ter Aa*, ber. te *Oudewater*, 629.
HENGEL, (W. A. van) ber. te *Kesteren*, recu. bedankt, 212.
HEPPENER, (H.) Pred. te *Tytsmuiden*, pred. afscheid, 828.
HERRINK, (J. J.) bev. te *Weerth*, 626.
HIMMELMAN, (J. C.) beroep. te *Odijk*, 109, 210. bevest. 718.
HOEK, (N. S.) ber. te *Zijderveld*, 99. bev. 705.
HOLKEMA, (F.) Pred. te *Akrum*, ber. te *Hindeloopen*, bedankt, 228.
HOLWERDA, (W.) Pred. te *Heren*, bedankt voor *Appingedam*, 229. 230.
HOOGKLIMMER, (J. G.) beroep. te *Katendrecht*, 694.
HUET, (S. J.) Walsch Pred. te *Vlissingen*, predikt affch. 221. bevest. 332.
HUGENHOLTZ, (F. W.) Pred. te *Middelburg*, overleden, 342.

I.

INDEWEIJ, (.) Pred. te *Nederhemert*, beroepen te *Gellicum* enz. 448.
IONG, (J. de) ber. te *Gaanmeer*, 606. bev. 607.
IUCHEM, (J. van) Pred. aan de *Beets*, ber. te *Koog* en *Texel*, 215, 218. pred. affch. 452. bev. 580.

L.

KALDENBACH, (J.) bev. te *Oost- en Westwiebeer*, 590.
Kerk, Ingewijd te *Woudenburg*, 716.
KESTERIX, (P. M.) ber. te *Nijega* en *Elahuizen*, 471. doet intrede, 607.
KOK, (N. de) Pred. te *Wijsekerke*, bedankt voor *Zoutelande*, 212.

KORNTZ, (R. C.) Pred. te *Haskerhorne*, ber. te *Oosterzee*, 723.
KÖNING, (A. de) Pred. te *Langerak aan de Lek*, ber. te *Sliedrecht*. 451, 467. bevest. 697. pred. affch. 715.
KOOIJ, (W. M.) ber. te *Briels Nieuwland*, 98.
KORTENHOFF VAN, (J.) ber. te *Zegveld*. 596.
KOUMANS BROUWER, doet intrede te *Biesbijke*, 113.
KRAMER VAN BLOMGARTEN, (A.) beroep. te *Veerwerd*, 483.
KUIJF, (G. J. van der) pred. affch. te *'s Gravezande*, 98. bev. in *de Beemster*, 220.
KUIJPER, (G.) Pred. te *Emmelenkamp*, beroep. te *Nienhuis*, 366.

L.

LAU, (F. la) Pred. te *Oudendijk*, ber. te *Oud-dorp*, 339. pred. affch. 463. bevest. 578.
LEDEBOER, (A.) Pred. te *Hellum*, bet. te *'s Gravenzande*, 201, 354. bevest. 700.
——— A. L. M. Phil. Doct. en rustend Pred. te *Haastrecht*, overl. 322.
LEMKE, (J. A.) bet. te *Donkerbroek*. 473. bev. 722.
LIMBURG OOSTERHUIS, (J.) Pred. te *Tjerkgaast*, bev. te *Ten Boer*, 356. pred. affch. 227.
LOS, (J.) Pred. te *Sloten*, ber. te *Emmen*, bedankt 116. in *Peize*, 365. 470. pred. affch. 606. bevestigd 621.
LOW, (J.) Eng. Pred. te *Amsterdam*, viert zijn 25 jarigen dienst, 584.
LULOFS, (J.) Pred. te *Hoogeveen*, ber. te *Havelte*, 117. pred. affch. 364. bevest. 363.

M.

MAAS, (L. van) Pred. te *Bodegraven*, overleden, 456.
MANGEL, (J.) Pred. te *Sybecarspel*, bedankt voor *Hoorn*, 588.

MARI. (R. W.) Pred. te *Zuidbeijerland*, ber. te *Zwijndrecht*, 451.
MEIJER, (L.) Pred. te *Steenwijkerwold*, overl. 724.
MEURS, (E.) Pred. te *Oude Pekel-A*. overl. 357.
MOIJEN, (J. G.) Pred. te *Nieuwe Niedorp*, pred. zijn 50 jarige dienst, 213.
MOOIJEN (H.) Pred. te *Kwadijk*, overl. 339.
MOORRERS, (B.) Pred. aan *de Vuursche*, ber. te *Bunschoten*, 109. bedankt, 226.

N.

NAHUIS, (P. N.) Pred. te *Zeist*, beroep. te *Loenen*; 598.
NAPEL. (D. ten) Pred. te *Houwert*, bedankt voor *Scharwoude*, 218.
NIBBELINK, (G. H.) Pred. te *Opheusden*, bedankt voor *Wadenetjen*, 88.
NIMWEGEN, (M. J. van) pred. affch. te *Vlissingen*, 105.
Nominatien te *Hattem*, 206. *'s Gravezande*, 210. *Hasselt*, 228. *Schiedam*, 329. *Gorinchem*, 331. *Uitgeest*, 335. *Zandvoort*, 385. *Zwijndrecht*, 450. *Gorinchem*, 453. 575. *Oudewater*, 628. *Rotterdam*, 699. *Enkhuizen*, 711. *Amersfoort*, 718.
NOTA, (P.) Pred. te *Berlikam*, overl. 470.

O.

Orgel. ingewijd te *Funsterwold*, 361. te *Waddingsveen*, 712. te *Haarlem* Walsche Kerk, 708.
OTTERLOO, Pred. te *Ohdam*, ber. te *Scharwoude*, 218. pred. affch. 461. bevest. 589.
OVERBUIN, (W.) Pred. te *Elst*, ber. te *Gorinchem*, 331.

P.

PALMAR. (W.) ber. te *Ter Munten enz.* 361, 363. pred. affch. te *Solwert*, 479. bev. 619.
PERSCH, (K. G.) Pred. op *'t Oude Schild*, ber. te *Calandsoog*, 99. pred. affch. 459. bevest. 459.

PFANNEBACKER, (J. J.) pred. affch. te *Spijk*, 96. bev. 208.
POST, (H. T.) Pred. te *Erichem*. oudſte Leeraar, predikt zijn 60 jarigen dienſt, 579.
POSTHUMA, (J.) voormaals Pred. te *Thiel*, overleden, 564.
PRANGAN, (C.) Pred. te *Zevenhoven*, overl. 701.

R

ROCHEFORT, (J. de) bev. te *Weſtcapelle*, 221.
ROIJERS, (G. J.) ber. te *Poederoijen*, 317. bevest. 561.
ROODE, (J. H. de) Pred. te *Grave en Mil*, ber. te *Zwartſluis*, 726.
ROUVILLE, (A. M. de) Hoogl. en Pred. te *Maastricht*, overl. 571.
RUIVEN, (A. van) ber. te *Putten*, 459.

S

SALTET, (P. R. A.) ber. te *Leerſum*, 599.
SANNES, (J.) pred. affch. te *Burum*, 605. bev. te *Noordlaren*, 612.
SAUSSAIJE, (J. G. CHANTAPIE DE LA) Walſch Pred. in *'s Hage*, wordt Emer. 736.
SCHAGEN, (J.) Pred. te *Lekkerland*, Emer. 697.
SCHEER, (A. F. van der) bevest. te *Hillegersberg*, 330, pred. affch. te *Zegwaard*, 344.
SCHIM VAN DER LOEFF, (. . .) Pred. te *Spaarndam*, bed. voor *Mutjderberg*, 587.
School Nieuws, van *Zalt Bommel*, 80. *Harderwijk*, 82. *Breda*, 83. *Hoorn*, 84. *Leeuwarden*, 85. *Zwolle* 85. *Oldenzaal*, 87. *Doesburg aan den Tſſel*, 195. *Dordrecht*, 196. *Delft*, 197 *Gouda*, 198. *Schiedam*, 199. *Enkhuizen*, 201. *Amersfoort*, 201. *Franeker*, 202. *Nijmegen*, 299. *Thiel*, 300. *Arnhem*, 301. *Hattem*, 302. *Leijden*, 303. *Gorinchem*, 304. *den Haag*, 305. *Amſterdam*, 307. *Dokkum*, 310. *Harlingen*, 310. *Ootmarſum*, 311.

Almelo, 312. *Appingedam*, 313. *Lingen*, 313. *Zierikzee*, 367. *Purmerende*, 441.

——— te *Doetichem*, 557. *Wageningen*, 558. *Culenburg*, 559. *Middelburg*, 559. *Bolsward*, 561. *Rotterdam*, 693. *Doetichem*, 693.

SCHOONEVELT, (J. W.) Pred. te *Hollijfloot*, overl. 341

SCHREGARDUS, (H. J.) Pred. in de *Nieuwe Loosdrecht*, ber. te *Amersfoort*, 710, 718.

SCHOORN, (JAN CAREL) Pred. te *Schiedam*, overl. 95.

SCHUURMAN, (J.) ber. te *Bedekorspel*, 623.

SERRURIER, (D.) Walsch Pred. te *Kampen*, ber. in *'s Hage*, 723, 726.

SITTER, (W. R. J. de) Pred. te *Lutkegast*, bed. voor *Noordlaren*, 482. beroep. te *Beilingwolda*, 733.

SMIDT, (W. G.) Pred. te *Witmarsum*, ber. naar *Menaldum*, 450. pred. affch. 472, 720. doet intrede, 600.

SNIJDS, (J. van der) ber. te *Tjerkgaast* enz. 473. bevest. 722.

SNETHLAGE, (S.) Pred. te *Leer*, ber. te *Maastricht*, 572.

SOBLET, (J.) Pred. te *Vlissen*, ber. te *Beek*, 338, 467. pred. affch. 596. bevest. 711.

SPECHT GRIJP, (P.) Pred. te *Leerdam*, ber. te *Hindeloopen*, 350, 445. pred. affch. 698.

SOUCHAIJ, (J. CH.) Walsch Pred. te *Leijden*, overl. 328.

SPORON, (D.) Pred. te *Ravenswaaij*, wordt Emeritus, 89.

STEENBERGEN, (J. J. van) Pred. te *Sliedrecht*, overl. 91.

STERRENBERG, (A. P.) ber. te *Bourtange*, 485.

STOELENDRAAIJER, (J.) bevest. te *Rhijnsburg*, 93. pred. affch. te *Kamerik*, 108.

STORRIJ, (D.) Pred. te *Zwijndrecht*, Emer. 320.

STORM a ENGUARD, (M.) Pred. te *Nieuwkoop*, overl. 702.
SWAAGH, (H. E. van der) Pred. te *Heveskes*, ber. te *Nieuw Scheemda*, 484. pred. affch. 613. bev. 618.
SWAVING, (C.) Pred. te *Naarden*, overl. 583.

T.

TERVEHN, (H. H.) Pred. te *Oosterzee*, ber. te te *Norden*, 113. 207. Pred. affch. 473.
TIMMERMAN HUBERT. (S.) Pred. te *Watergang*, bedankt voor *Zandvoort*, 340.
TRESLING, (G.) bev. te *Schore en Vlake*, 466.
TUUK, (H. van der) Pred. te *Menfingeweer* enz. overl. 480.
TIJNEMAN, (B. P.) ontvangt de Collatie te *Hernelt*. 695.

U.

UBL, (C.) Walsch Pred. beroep. te *Leeuwarden*, 600.

V.

VEENSTRA, (M.) Pred. te *Warder*, beroep. te *Uitgeest*, 335. bev. 582. pred. affch. 592.
VEHN, (H. H. ter) Pred. te *Oosterzee*; beroep. te *Norden*, 622. bev. 623.
VELDEN, (A. van) Pred. te *Goorcdijk*, predikt affch. 350. doet intrede, 600.
VELZEN, (B. van) Prof. en Pred. te *Rotterdam*, wordt Emer. 698.
VERBERT, (J.) Pred. te *Herwijnen*, overleden, 566.
VERF, (J.) Pred. te *Bieskenegraaf* enz., beroep. te *Emmeloordscheep*, 697.
VERNEDE, (J. H.) Walsch Pred. in 's *Gravenhage*, overl. 209.
VERWEEL, (T.) bevest. te *Limmen*, 200. predikt affch. te *Schellingwoude*, 104.

VISCH, (T. A.) Pred. te *Bovenkarspel*, b
Haselt, 337. 353. pred. affch. 591 be
VOET VAN CAMPEN, (J. E.) Pred. te *A*
ber. te *Gorinchem*, 700. 721.
VLOTEN, (W. van), Pred. te *Barneveld*,
den, 318.
VRIES, (J. C. de) Pred. te *Lopikercapel*,
Gelikum enz. bedankt, 714.
VRIJMOET PIGRNIS, (J. J.) *Pred.* te *Mui*
overl. 336.

W.

WARMOLTS, (H. R.) pred. affch. te *A*
bevestigd, 485.
WEERDEN JANSSONIUS, (H. van) *Pred.* te *L*
overleden, 615.
WEEMEN, (B. van) Pred. te *Leeuwarden*,
leden, 469.
WESTINGEN, (J. C. van) Pred. te *Oosterschel*
overleden, 338.
WESTERBEEK VAN EERTEN, (L. F.) pred. affch.
Cats, 629.
WESSELS, (H.) pred. affch. te *Stand dam* bes
630. bevest. te *ter Heiden*, 706.
WILLIS, (A. M. van) beroep. te *Graveland*
Avenhorn, 587.
WILREE, (W.) rustend Pred. te *Bovenkarsp*
overleden, 102.
——— (J. J. REMISIUS) bevest. te *Blaricum*
Laren, 216. pred. affch. te *Avenhorn*, 217.
WERNINK, (J. P.) Pred. te *Oudenhoorn*, ber. te
Oost- en Westerblokker, 337.
WIJNPERSSE, (D. van de) Prof. te *Leijden*, over-
leden, 556.
WIJS, (J. P.) bevest. te *Ilpendam*, 340. *predik*
affch. te *Leersum*, 346.

IJ.

Pred. te *Haringhuizen*, ber. te *Appingedam*, 354, 460, 615. pred. affch. 707. bev.

B.) ber. te *Oudega*, 349. bevest. 719.
C. A van den) Pred. te *Linschooten*. bed. te *Nieuwe Tonge*, 223.

Z.

EN, (G. P. van) bevest. te *Oldersum*,

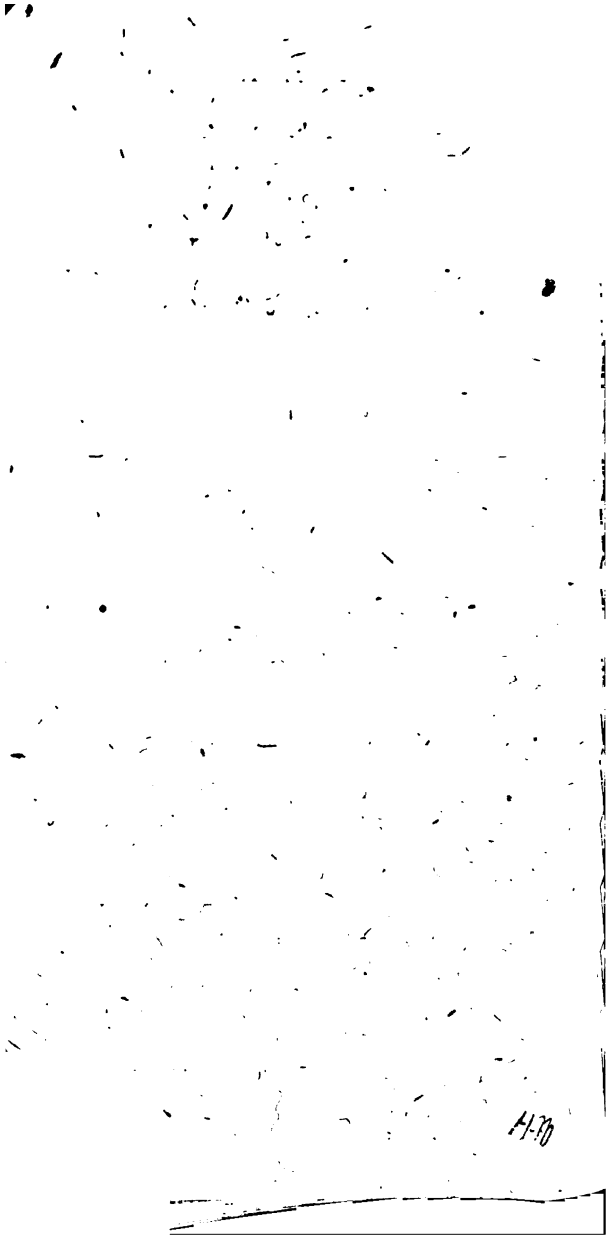

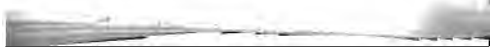
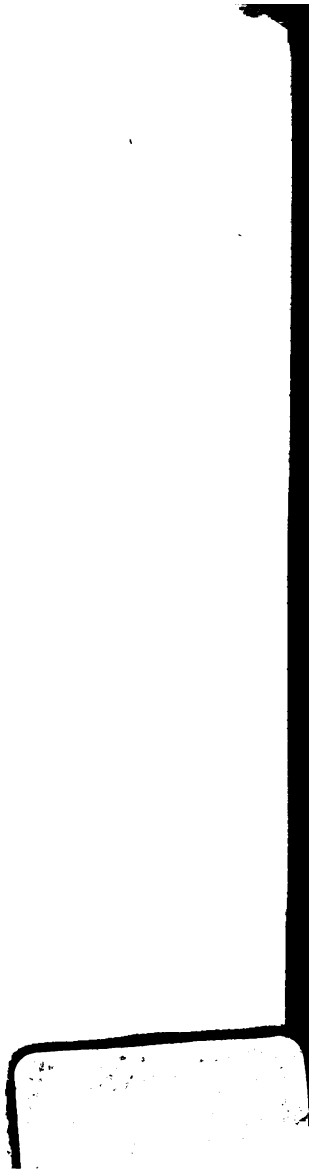
1938